This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

NEDL TRANSFER
HN 4XGC J

KF26 238(2)

VERKLARENDE

GESLACHTLIJST

DER

NAAMWOORDEN.

VERKLARENDE GESLACHTLIJST

DER

Nederduitsche naamwoorden,

OP STELLIGE TAALKUNDE GEVESTIGD,

DOOR

M^R. WILLEM BILDERDIJK.

Τὰ γὰρ ὀνόματα μιμήματά ἐστι.

ARISTOTELES.

TWEEDE DEEL.

Te AMSTERDAM, bij

J. IMMERZEEL, JUNIOR.

MDCCCXXXIII.

K[illegible](2)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
AUG 15 1956

GESLACHTLIJST

DER

NAAMWOORDEN.

I.

IBIS, Egyptiſche vogel, en als zoodanig, M. § 57.

ICHT of ICHTE, nu *jicht* of *gicht*, pijn, van 't oude *i-en*, ſteken, prikken. V. § 96 en Aanteek. *ooo*. Zie *gicht*.

IDA, een berg. M. § 57.

IDEAAL, adjectief (denkbeeldig); als ſubſtantief gebruikt, O. § 41.

IDEE, Fransch uit het Lat. overgenomen woord, ons *denkbeeld* beteekenende, en O. als dit. § 57.

IDYL of IDYLLE. O. als het Griekſche εἰδυλλιον, ſchoon men 't ook wel V. gebruikt als het Franſche *Idylle*. § 100. En inderdaad, waar het Geſlacht van een vreemd woord aan den uitgang hangt, is 't geſlacht veranderbaar naar den uitgang die 't by de overneming verkrijgt.

IEK. Zie *Hiek*.

IEMAND, dat is, *eenig man* (vir qualiscunque), M. § 55. — Men vraagt van waar die *d* in den uitgang? Het is, dat *man* en *mand* het zelfde woord is, en dit laatſte eigenlijk participium van het oude werkwoord *ma-en*, waarvan *macht*, *maken*, enz. *Ma-end* is dus konnend, vermogend, machtig; en *man* is *ma-en*, het ver-

bum-zelf van *konnen*. Het Hoogduitsch heeft ook dit *iemand*, doch zegt *jemant;* en het Deensch zegt *mand* voor *man*, en ook *hvermand* voor *ieder*. Zie voorts *niemand*.

IEP, zie *ijp*.

IET of IETS, O. *Iet* is eigenlijk een pronomen adjectivum, als zelfstandig gebruik; en *iets* beteekent *ietig*, en zou, naar de tegenwoordige schrijfwijze, *ietsch* zijn moeten. § 41. Men zegt ook *ietwes*. Dit woord is *ietwat*, of *ietswat*, of *ietswats*, dat is *wat van iet*, of *iet van wat*. In 't oud Hoogd. vindt men *eteswaz* voor *iets*, en zoo *eteswar*, *eteswen*, *eteswie*, voor *ergens*, *nu* of *dan*, en *op eenige wijze*.

IEVER, zie *ijver*.

IJ (stroom, rivier), O. als eenige weinige, door een Gebruik dat verwarring ten grond heeft, en door dat Gebruik-zelf te leeren kennen. Zekerlijk zei men oudtijds *d'IJ* zoo wel als *d'Scheld;* en de Latijnsche vertaling door *Ta* toont ook het vrouwelijk denkbeeld, aan het woord *rivier* verknocht, dat er onder schuilt. § 57. 't Is het zelfde woord met *ei*, andere uitspraak van *ee*, en van *aa* voor water. Zie *a* en *eem*. In 't oud Engelsch was dit *ei* of *ey* ook bekend. Zoo was er omtrent het jaar 1000 by Londen een klooster over de Theems. *St. Mary over-ey* genoemd, welks Munniken de eerste brug over die rivier bouwden.

IJFEL (taxisboom), M. § 57. En dus ook voor den boog, die uit dit hout gemaakt plach te worden. — Men plach ook *ijbenboom*, *iew*, en *ievel* te zeggen. Jan Vos zegt nog volstandig *yben*, *ybenstruiken*, en *ybenlanen*. Bogaert voegt *Taxis en ibenlanen* in zijne Gedichten by een. Zie bladz. 14 zijner Gedichten. Het Fransch heeft *if*. Zeer kwalijk noemt Vondel hem *ijp* in zijnen Ovidius, vs. 585, IV Boek. Eene allerschreeuwendste verwarring! — Men noem-

noemde hem voorheen ook *boom des doods*. *Funesta taxus* zegt Ovidius Metam. IV, 432, en van zijnen giftigen aart is ook het Latijnsche *toxicum*, als Grotius in een Noot op Lucanus aanmerkt, IX, 821. Het verband van dezen naam met het Griekſche τόξον (*toxon*) voor den boog, loopt in 't oog.

IJK, indruk, merk, M. Van *ijken* (zie *gicht*). § 28.

IJL, M. als wortel van *ijlen*. § 28. Van ouds echter zei men *in der ijl*, het geen het toenmalig V. bewijst. Men moet dus onderſtellen, dat het voor *ijling* gezegd werd. § 67. Alhoewel in den uitgang *l* vrij wat ongelijkheid heerscht. Zie § 32. Vondel heeft zeldzaam *in den ijl*.

IJP, M. Daar wordt *boom* onder verſtaan. § 57.

IJPELAAR, M. § 24 en 57. Men zei oudtijds ook *ieper*, en hiervan is de ſtad *Iperen* genoemd.

IJS, O. als wierd het als een *ſtof* aangemerkt; doch eigenlijk is het van de naaldſchieting by 't bevriezen, genoemd; drukkende de tot *i* geſpitste uitademing, ſpits, en ſcherpte uit. § 48.

IJSSEL, V. als de riviernamen in 't algemeen. § 57. Ook in het Latijn *Iſala*.

IJVER, M. als de uitgang meêbrengt. § 28. Het woord is van *i-en*, *i-v-en*, prikkelen. Zie *icht*. — Kluchtig is Clauberg, als hy in zijne Ars Etymologica Teutonum, pag. 61, zijn Hoogd. *eifer* uit *ein feüer* ſamentrekt.

IJZER, O. als *metaal*, en dus ſtof. § 49. Eigenlijk oud adjectief, of een ſamenſtelling met het woord *er* (dat is, *metaal*), dat misſchien het Latijnſche *aes*, *aeris* is, en in *ertſe* vervrouwelijkt voorkomt: welk een en ander even zeer op *zilver* en *koper* past. Zie *koper*. — In 't IJslandsch heet het ijzer van ouds *hiφr*, ook voor zwaard gebruikt, Goth. ᚼᛁᚱᚢᛋ (*hairus*), en eigenlijker *jarn*, Deensch *jern*, waarin ook het Eng. *iron* kennelijk is. Het Lat. *ferrum* ſchijnt ook van dat *ijr*; en wat is ons

ijzer, dan oorſpronkelijk *ijrer*. De overgang tusſchen *s* en *r* toont zich in het verbum *wezen*, en 't Goth. zegt even zoo EISARN (*eisarn*) en 't A—Sax zoo wel irenn en iren, als inen.

IKKER, 't zelfde als *ichter*, pijniger, en daarom voor *duivel* gebruikt. § 28, en Aanteek. *x*. Zie *gicht*. — (Vergelijk echter *Nikker*, hieronder.)

ILIAS, V. als in 't oorſpronkelijk Grieksch. § 100.

IMME (bije), V. Eigenlijk *i-inge*, van den ſtakkel. § 67, § 85. Zoo als ook *bie* of *bije* van dit *i-e* is. Zie echter Aanteek. *x*. Hiervan de Vrouwennaam *Imme* of *Emma*, die aan den Griekſchen, *Melitta*, en den Hebreeuwſchen, *Debora*, beandwoordt. Van dit *emme* ſchijnt der Duitſcheren *emſig*, *emſigkeit*, voor vlijt, en bezigheid.

IMPOST, M. naar het Fransch, §. 100; ſchoon het Italiaansch *impoſta* heeft, en de oorſprong in 't Latijn, *impoſitio* is.

INBOEDEL, M. als het enkele *boedel*. § 39.

INBORST, V. als *borst*. § 39.

INBREUK, V. als *breuk*. § 39.

INDIGO. Blaauwe verf; verbasterd van 't Spaanſche *Indico*, d. i. *Indisch* of Indiaansch. Als verfſtof of kleur V. § 57, ſchoon de uitgang het M. toont, wordende daar *color* onder verſtaan.

INDRUK, M. als *druk*. § 39.

INGANG, M. als *gang*. § 39.

INGENIS, verbasterd of liever bedorven, voor *echenis*, waarvan in de letter E.

INGEWAND, O. § 51.

INGEWEIDE. Desgelijks O. § 51. Zie *gewei*.

INHAM, als ware 't *ingreep*, M. gelijk *ham*, voor *hamp* genomen. § 39. Zie *hamp*.

INHOUD, M. als *houd*, wortel van *houden*. § 28, 39. Oudtijds zei men *ingehoud*, ſaamgetrokken tot *inhoud*, en

en dus was 't O. even als *ingewand*, § 51; maar met het ontwennen aan dit *ingehoud*, is niet dan het M. *inhoud*, de wortel van *inhouden*, gebleven.

INK of INKT, M. in 't Gebruik. 't Is het Latijnsche *incaustum*, dat voor de *sepia*, en 't vocht van dien visch gebruikt, en waarmeê dit in 't *Glossarium Isidori* vertolkt wordt. Zie ook *int*. Met dit zou ik 't V. nemen, anders M. met Antonides.

INKARNAAT, oudtijds ook *lijfverwe* genoemd, nu kwalijk voor *vurig rood* gebruikt door verwarring met *karmijn* en *karmozijn*. Het woord beteekent *geyleescht*, van 't Lat. *caro*, Ital. *carne*, waarvan *incarnato*. Als kleur, O. § 41. — In 't Vlaamsch zegt men ook 't *karnaat*. Dus b. v. *blozen als karnaat*.

INKEER, als *keer*, M. § 39.

INKHOORN, als *dier*, is verbasterd van *eikkorn-dier*, of liever *eikkorn-das*, en wordt het zij M. of V. het zij O. gebruikt. § 57.

INLAAG of INLAGE, V. als 't enkele *lage*, § 39; maar

INLEG, M. als wortel van *inleggen*. § 28. En zoo ook al dergelijke.

INQUISITIE, V. als in het Latijn. § 100.

INSEKT, O. Men verstaat er *dier* onder. § 57.

INSTAL, verval. M. als wortel van *installen*, dat is, *het uitgestalde weêr inhalen*. § 28. — Ook voor *vervallen woning*, als saamgesteld uit *stal*. § 39.

INSTANTIE (met de smeltende *t*). Het Lat. INSTANTIA (Fransch *instance*) en V. als dit. § 100. Kunstwoord der Rechtspraktijk beteekenende *aanzoek om recht* by lager of hooger vierschaar, raauwelijks of in beroep.

Kwalijk heeft men in gemeen gesprek dit woord met *instant* verward, en zegt dus *in de eerste instantie* voor in 't eerste oogenblik, in het eerste begin. Welk *instant* by ons O. zou zijn, als vervangende ons *oogenblik*, § 57.

INSTINKT, natuurdrift der dieren, O. ſchoon 't Lat. *inſtinctus* is. Zie bladz. 61 van 't Voorwerk.

INSTRUMENT, het Lat. *inſtrumentum*, by ons werktuig, en als 't een en het ander O. § 100, 57.

INSULT. Het Lat. *inſultus*. M. als dit § 100, en ook O. naar het aangemerkte bladz. 61 van 't Voorwerk.

INT, voor *inkt*, ſchijnt het Hoogduitſche *dinte* of Italiaanſche en Spaanſche *tinta* te zijn, en dus V. gelijk dit woord ook by ons in de Schilderkunst overgenomen, (*tint*,) V. is. § 100.

INT voor ENTE. Zie *ente*.

INTEREST. O. als 't Latijnſche woord, ſtoffelijk genomen: *illud interest omnia regit*. En dus in 't algemeen voor *belang* of *belanghebbing* even zoo. § 48. Doch voor *rente* van een ſom gelds, M. als het Franſche *interêt*, voorheen *intereſt*. § 100.

INTRED, of INTREDE, M. als *tred* of *trede*, § 39; Doch

INTREDE, als *intreding* (by voorbeeld, de plechtige intrede van een Vorst), V. § 67.

INTRIGUE, 't Franſche woord-zelf, thands de geheele Wareldwijsheid bevattende, en dus V. § 100. Het beteekent eene inſpanning en aanéénſchakeling van daden van list en bedrog, ter bereiking van een bedekt oogmerk; en is in de zaak-zelve zoo Fransch als het woord, en zoo Onhollandsch dat het by ons zelfs niet uit te drukken is. Het woord echter is van het Lat. *trica*, en ons Nederd. *ſtrik*. Doch het beteekent geene bloote *verſtrikking*, maar daarby de aanlokking en indrijving in den listig gevormden ſtrik naar een doorgewrocht ontwerp. De oude Franſchen-zelven kenden 't niet, maar wel *intriquer* (het Lat. *intricare*), doch geheel iets anders is het tegenwoordige *intriguer*, van het Naamwoord *intrigue* gemaakt.

IN-

INVENTARIS, M. als zijnde 't Lat. *inventarius*, waar *libellus* onder verſtaan wordt.

INVOER, M. § 28.

INZICHT (dat is, *ingezicht*), O. § 87, 89. En dus ook *doorzicht* (als zijnde eigenlijk *doorgezicht*,) voor *perſpectief*. Doch

INZICHT, of DOORZICHT, als ſaamgeſteld van *in* of *door*, en *zicht* (acumen ingenii), V. gelijk *zicht*. § 96.

IPOKRAS of HIPPOKRAS, M. als in 't Fransch, waar het uit overgenomen is; en ook om dat er *drank* of *wijn* onder verſtaan wordt. § 100 en 57. Het is 't oude *klaret* (ook M.), 't geen men ook *louterdrank* noemde; Hoogduitsch *luterdrank*, in de oude Ridder-Romans zeer gemeen. De naam is van 't doorzijgen door den zoogenaamden *mouw* van *Hippokrates*; wien de Franſchen en Italianen *Ipocras* en *Ipocrate* of *Hippocrate* heeten.

IRIAS (een bloem). Zie *lisch*. — Voor een Wortel, M. § 57.

IRIS, het gekleurde rond van den Oogappel. V. als in het Latijn en Grieksch. Doch het Fransch neemt het woord M., en men kon het dus by ons wettigen als er *ring* onder verſtaande. § 100, 57.

ITEM, O. als zijnde een conjunctief partikel, *ook* of *nog* beteekenende, maar ſtoffelijk gebruikt voor een toegevoegd *artykel*. § 48. Ook gebruikt men 't dus wel voor eene *bedenklijkheid*, even als de conjunctio *maar* voor een *zwarigheid*. Vergelijk *maar*.

IVOOR, het Franſche *ivoire*; met het Italiaanſche *avorio*, van 't Latijnſche *ebur*, in den zesden naamval *ebore*. O. als *ſtof*. § 48. Het Spaansch heeft er het Moorſche woord *marfil* voor, van فيل (*fil*) de Elefant, naar wien wy het ook Elpenbeen noemen.

J.

JA, het algemeene woord van toeſtemming. Als naamwoord gebruikt, O. § 48. Dat het ſamenhangt met de daad van toeknikken is misſchien voor ieder niet vatbaar, zonder een betoog dat hier te wijdloopig zou zijn. *Ja-en* is hellen, en daarvan is 't Hoogd. *jahe* nu ſteil. Ook is in 't oud Hoogd. *jahen*, genegen zijn. Desgelijks is *jehen*, toeſtemmen en ook belijden, in de oude Duitſche ſchriften ook *gheën* of *ghên*.

JAAP (een *wond*, en bepaaldelijk een mesſnede,) is *gaap*, van *gapen*, M. § 28. 't Woord is ook verbasterd geworden in *gof*; of liever, 't is er een ſynonymum van, want de letter, die holligheid uitdrukt is de *g*, waarvan in mijne Grammatica nader.

Gof was 't præteritum van *geffen* of *geven*, met de heldere (niet ſcherpe) *e*, en dus V. En dit *goffen* is het verbum activum of tranſitivum van het verbum neutrum *gaffen*, *gafen*, ons tegenwoordig *gapen*. *Gapen* is *zich openen* of *open zijn*, en *geffen* is openen in den zin van *open maken*, *doen gapen*. — Dat het Engelſche *jaw* en de uitgang van *kabiljaauw* met dit *jaap*, als gaping ſamenhangt, loopt in 't oog.

JAAR, O. van ouds. Het is eigenlijk *ge-air* van *air*, ariſta. § 51. Zie Aanteek. *eeee*, bladz. 374.

JAARGETIJDE, O. als *getijde*. § 39.

JABOT (met een ſmeltende *j*). Fransch woord, by ons overgenomen ter beteekenis van de borstſtrook aan 't overhemd. Het beteekent eigenlijk den *krop* der vogelen, waarvan ook de zoogenoemde *kroplap* onzer Overgrootmoeders den naam ontleende. M. als 't Franſche woord, of als er *ſtrook* by verſtaande. § 100, 57.

JA-

JACHANT. Veranderde uitſpraak van *hyacinth* als edelgeſteente, en dus M. of O. als b. v. *diamant*.

JACHT, V. § 96. voor *jaging*, in welke toepasſing ook, uit het Thema *ha*, *ga*, *ja*, waarvan 't Hoogduitſche *ja-ich* in *jach-zorn*, 't Latijnſche *jacere* (waarvan *jaculum*), en ons oude *jalijk*, dat is, ſchielijk, zoo als ook het tegenwoordige *gaauw*, dat eigenlijk *ja*, *ja-e*, *ja-w-e*, en het nu mede in onbruik geraakte *ga-dood*, dat is, ſchielijke dood, apoplexia, enz. Doch

JACHT, voor *vaartuig*, O. Zeker, door dat er *ſchip* onder verſtaan wordt, want *jacht* op zich-zelfs drukt geen vaartuig uit. § 67. Doch zie *jager*.

JADDER (uier), M. § 28. Ook wel O. gebruikt als collectivum, als ware 't *ge-ader*. (§ 49): doch het is het zelfde woord met *edder*, en dns, met *uier*, waarvan Zie Aanteek. *gg*.

JAGANT. Zie *jachant*.

JAGER. Dat dit woord in de meest gewone beteekenis M. is, behoefde hier geene opmerking, als werker van *jagen*; maar wel, dat een *haringjager*, als vaartuig, V. is. Het woord is dan het oud Engelſche of Schotſche *jagger*, en beteekent geen jager, maar een wandelenden *marskramer*, van *jag*, een marsjen, en het wordt dan als adjectief genomen, en *ſchuit* daaronder verſtaan. Zie *ſchuit*. Dit *jag* beteekende ook meer algemeen een lichtdraagbare last.

Een *jagſchuit* is ook geen *jaagſchuit* als wy thands zeggen, maar een *markt-* of *lastſchuit*. — Van 't zelfde woord hebben wy ook *ventjagery*, kwalijk gezegd voor *ventjaggery*, dat is *mars-ventery*, ten verkoop loopen met een marsjen. — Hiervan ook ons oude woord *bejag*, dat is *nering*, *handel*. — In het algemeen is ook *jag*, een pot, mand, enz. die men draagt. — Vergelijk voorts het woord *bejag*. Het woord *afjacht* behoort hier ook toe, als men zegt *iemand afjacht geven*.

JAK, O. door 't Gebruik. 't Fransch *jacque* of *jaquette* was V. en beteekende een kleed met malien geftikt. In het Italiaansch was het *giacco*, en M. — Veellicht is 't het zelfde woord met ons *jok*, en beteekent eenvoudig *dracht*. Zie *jok*, en *jager*. § 57.

JAKHALS, M. door toepasfing. 't Is eigenlijk *jokhals*, jokdrager. § 55.

JAKHALS, voor *fchakal* of *djakal*, foort van Wolf in het Ooften, چقال, M. § 57, 100.

JALOEZIJ, V. § 69. Zie over dit woord de Aanteekening *cccc* op bladz. 349.

JAMMER, O. door toepasfing, als zijnde *jammerleed*. § 57. of als *gejammer* § 51. 't Woord is verwant met *janken*, waarin de geklemde *n*, van *nk*, tot *m* is geworden. § 85.

JAMMER, als wortel van *jammeren*, M. § 28; en dus ook, in de beteekenis van *klacht* of van *mededoogen*.

JAN-HAGEL. Soort van koek. Eigenlijk *gan-* of *gandhagel* d. i. ganzenhagel, om de overeenkomst van gedaante en grootte dus genoemd. Zie *gans*.

IANITSAAR. Turksch يڭي چري (*jengi-tfcheri*), dat is eigenlijk *nieuw* of *jong foldaat*.

JAPON, uit het Fransch overgenomen, waarin het als een adjectief voor *Japansch* gold, en M. als wordende *rok* daaronder verftaan. § 57. — By de Turken is *Japonge* (یاپونجه) een mantel.

JARGON, Fransch woord voor gemeene wanfpraak. By ons wordt het O. gebruikt, als collectief. § 49. Oudtijds zei men *gargon*. Zeker hangt het famen met het Fr. *garce* en *garçon* ('t geen in zijn oorfprong een fchandelijke beteekenis had,) en ons *garftig*, dat eigenlijk ftinkend of ftinkerig is.

JARGON, foort van den min zuiveren diamant van Ceilon. 't Woord is eigenlijk een Franfche verbastering van *zircone*, een mineraal van byzondere cristallifatie. O. als

ftof.

ſtof. § 48. Veellicht is 't een Italiaanſche of Portugeeſche verbastering van 't Arab. جراغ (*girak*), Turksch جراق (*cirak*) ſchittering, of ſchijnſel, met den vergrootenden Italiaanſchen uitgang *one*.

JAS (ſtraatrok), van 't oude *gasſe*, ſtraat, nog in het Hoogd. gebruiklijk. Men verſtaat er dus *rok* onder, en het is dus ook van 't geſlacht als *rok*, en derhalve in 't Gebruik M. § 57. Zie *rok*.

Hiervan plach ook *Jasje* een boodſchaplooper te beteekenen, en zegt men nog in het Kaartſpel, *klaverenjas* voor *valet de trèfle*. Zie voorts het aangemerkte op *jurk*.

JASMIJN, V. als *bloemſoort*. Perzisch ياسمين (*jaſemin*). § 57. Mogelijk uit ياس زمين (*jas ſemin*), *vocht der aarde*.

JASPIS, M. als 't voor den *jaspisſteen*, O. als 't voor de *ſtof* wordt genomen. § 57, 48.

JAVA, als eiland O. § 57. Ptoleméus noemde 't *Jabadiv*, 't geen in de oude Oostindelijke taal *woeſte grond* beteekent, van يبان (*jaban*) woest en ديب (*dib*) grond. De *maldiven* hebben daar tegen hun naam van مال (*mal*), rijk en het zelfde *div*.

JAVELIJN, ſchicht of pijl. Eigenlijk en in zijn oorſprong *gaveling*, dat is *ſpits*. — *Gavel* is een bloot dialektverſchil van *gevel*. Zie dit woord. M. en V. als de woorden op *ling*, § 71, 57; doch verkiesbaar in 't M. om het Fransch, 't geen het in dit geſlacht overgenomen heeft, en ook *javelot* in het M. zegt, desgelijks by ons overgenomen doch minder by ons gebruiklijk. Zie ook *gaffel*.

JENEVER, zie *genever*.

JEUGD, V. Eigenlijk *jogede*; zie § 95, 96. Het Thema *jo*, verwant met *juichen*, vrolijk zijn, dartelen, geeft *jo-en*, en daarvan *jo-ing*, dat is, *jong*, en zoo ook *joig*, *joige*, welk adjectivum tot het ſubſtantivum van eigenſchap,

ſchap, *jogede*, wordt. Zie ook § 72 en Aanteekening *ccc*.

JEUK, M. als wortelſylbe van *jeuken*. § 28.

JICHT (pijn), V. § 96. Zie *gicht*.

JODENDOM, O. als collectivum, of als abſtractie. § 49, 93.

JOESTE, V. § 77, 96. Van *jo-en*, 't Franſche *jouer*. Van 't Ridderſpel, 't geen een ſpeelgevecht was, werd dit woord vervolgens op een ernſtigen aanval overgebracht. Vergelijk *jeugd*.

JOFFER of JUFFER, V. als ſaamgeſteld uit *ver*, dat is, *vrouw*, met *hof*, of met *jonch* (*jong*), naar de verſcheiderhande beteekenis, waar men 't in gebruikt. Zie hierover mijne *Verhandeling over het Naïve*, in de Aanteekeningen.

JOFFER of JUFFER voor masthout, desgelijks V. als drukkende der wijſjens-mastboom uit. § 57.

JOFFER of JUFFERSCHAP, V. Ook dan als men het woord collectivè gebruikt. § 72. *Het jufferſchap* is geheel verouderd. Doch thands zou het, dus O. genomen, den maagdom beteekenen, dien men oudtijds ook *de joget* of *jogede* (dat is, *de jeugd*) van een meisjen noemde.

JOK, JUK, zie *juk*.

JOK, M. als wortelſylbe van *jokken*, en als zijnde 't zelfde woord met *jocus* in 't Latijn. § 28. Echter V. zoo men 't aanmerkt als *jo-ig*, ſpelachtig, ſpeelsch of ſpeelschheid. Van *joken*, *jeuken*, kittelen, waarmeê ook ons *jolig* en 't Franſche *joli* ſamenhangt. Ook *jong* is hiervan af te leiden, als zijnde een contractie van *jo-ing*, als verheuging of vrolijkheid des levens. § 33. In 't O. neemt men het als dit zelfde adjectivum, of als verkort van *gejok*. § 41, 51.

JOKKERNIJ, V. om den uitgang. § 69.

JOKKO. 't Fransch zegt *Jocko*. Een ſoort van vrij menſchelijke Aap zonder ſtaart, gemeenlijk Troglodites genaamd,

naamd, doch kwalijk met den *Orang octan* verward. Dus genoemd van zijn byzonder geluid, het geen Allamand naar den Engelſchen Harwood door *Taa-hoou* met den accent op *hoou* uitdrukt. M. ten aanzien van 't woord, of het ſoort, doch in individueele toepasſing M. of V. naar de kunne. § 55.

JOL, boot, M. van *jo-en*, *jo-elen*, ſollen, ſpelen. 't Franſche *jouër*. § 28. — Vergelijk *jool*.

JONG, O. als adjectief of eigenlijk participium. § 41. 't Is in den eigen zin des woords, *ſpeelsch*, van *jo-en*, met het Franſche *jouer* en Latijnſche *juvare* verwant, en ſaamgetrokken uit *jo-ing*. Zoo als ook 't oud Keltisch *jaouancq* heeft, en 't oude Fransch *jouvence*, van *juventas*; waarvan het ook *jouvenceau* en *jouvencel* voor jongeling, zegt. — Het woord *jong* toont zich verwant met het Turkſche يڭكي (*jengki* of *janki*,) nieuw. Het Sanſcrit zegt *yanghi* (nieuw). 't Oud Sax. ȝeonȝ (*geong*), Eng. *young*.

JONGELING, M. door toepasſing. § 55, 71. Doch in 't V. niet gebruiklijk.

JONGEN (niet *jonge:* want het meervoudige is *jongens*), M. door toepasſing. § 55. Het woord is, als *baken*, en ſommige meer, een te ſlaauw geklemde uitſpraak van den uitgang *ing*. *Jonging* is van 't verbum *jongen*, dat is, jong zijn, gelijk *jongeling* van *jongelen*. Zie § 71. en Aanteek. *bbbb*.

JONK, Sineesch of Indiesch vaartuig. V. als *boot*, § 57.

JONST, GONST, of GUNST, V. § 75 en volgg. 't Woord is van 't oude *onnen*, waaruit *gonnen*, ſaamgetrokken uit *ge-onnen*, en waarvan ook *wenſchen* een derivaat is.

JOOL, M. zoo door 't woord-zelf als door toepasſing. § 28, 57. Het ſchijnt het zelfde woord met *guil*, Hoogduitsch *gaul*, als een druilig paard. Of veellicht is het ver-

verwant met *jo-en* en *jol*, als beteekenende een speeltuig, of iemand die met zich spelen en sollen laat. Zie *jol* en *guil*. Men zegt er ook een *sul* voor, oudtijds *sol* en *soole*, dat wederom aan *sollen* hangt, in 't oud Fransch *fouler*, waarvan Cats *foolen* heeft:

Zoo 't meisjen *gooit met eenig nat*,
Dat is te zeggen: foolt *my wat*.

In de *Vrijster*. — Voor dit *foolen* zei men in mijne *jeugd*, *knuffelen*, schoon eigenlijker een soort van *knijpen* beteekenende.

JOTA. De kleinste letter in 't Grieksch. V. als er *letter* onder verstaande. § 57.

JOUW, M. als wortel van *jouwen*. § 28. Dit *jouwen* is echter van *jou*, het oude pronomen *u*, naar platte uitspraak. Het *jouwen* of *uitjouwen* bestond in den uitgestrekten voorvinger van de eene hand met dien van de andere te strijken ('t geen men in mijn jongen tijd noemde iemand *uitslijpen*) en daarby te roepen *jou*, *jou* (dat is, *tibi*, *tibi*); waarvan de beteekenis was: Zoo ging of gaat het u, gy zijt *uitgestreken* en niet *geslepen* genoeg. Men riep daar ook wel by: *sliep! sliep!* d. i. *slijp*, *slijp!* als zeggende: gy zijt te *stomp*, laat u wat slijpen. Hetgeen voor een gevoeligen hoon werd gehouden. Cats zegt: *een schamper* JOU *krijgen* in 't O. als nemende 't woord stoffelijk. § 48. — Met dat al is 't verband tusschen *uitjouwen* en 't Hd. *aus-hauchen* niet te miskennen.

JUBEL, voor *gejuich*, of *feest*, Hebreeuwsch, van יובל, *ramshoren*. M. als wortel van *jubelen*, en O. als gebruikt voor *gejubel*, of door toepassing van *gejuich* (waar het meê verwant is,) of van *feest*. § 28, 41, 57.

JUFFER of JOFFER van *Jonkvrouw* afgeleid. Beter, van *jong* en VER, dat vrouw of liever de tytel van vrouw is, gelijk men plach te zeggen: *Vrouwe ver Agnete* b. v. van eene edelvrouw. Nu is *Jonkvrouw* (en niet *Juffer*,) een

een tytel van Adel. V. § 55. De Duitſchers blijven nader aan den oorſprong met hun *Jonfer*.

JUFFER voor de Vrouwelijke *ſparre*. De naam teekent het geſlacht. Zie Huygens *Sneldichten* XVIII. Boek. nr. 80 en nr. 144.

JUK of JOK, O. als 't Latijnſche *jugum*, waarmeê het zekerlijk verwant is. § 100. Echter is in 't Turksch, dat veel van de oude ſtamtaal des Duitſchen taaltaks heeft, *juk* (يوك), een *last*, en 't adjectief يوكلو (*jukelu*) *beladen*. Het Perzisch heeft يوغ en يوغ. Het Sanſcrit *juga*. Doch zie ook *jak*.

JUKA noemde men in mijn jongen tijd een vrouwenkleedtjen, alleen door een losgeplooide rug van een gewoon *jak* onderſcheiden. 't Woord is van 't Italiaanſche *Giubba*, een jak beteekenende, en door de Hoogduitſchers in *Gjubchen* verbasterd. Het Franſche *Juppe* is 't zelfde woord. — Men gebruikte 't V. als dit. § 100 — In Zwaben heeft men 't zelfde in *tſchope* en *tſchopli* verhandſeld.

JULEP. In 't Latijn *julapium*, maar M. om dat men er *drank* onder verſtaat. Men zegt er *koeldrank* voor, maar het woord is Ooſtersch en beteekent *rozenwater* يل اب of گل اب (*jul-* of *gul-ab*). 't Woord wordt dus catachritisch gebruikt, even als *orgeade* voor amandeldrank ſchoon het geen garſten water is, en *limonade* ſchoon zij van geen limoenen gemaakt is, en zoo is 't met honderden van woorden.

JURK, V. als eigenlijk adjectivum, of als zoodanig aangemerkt by die het invoerden. 't Is een onvolkomen woord, en beteekent in den eerſten oorſprong een lang linnen kleed. De naam is Engelsch, en niets anders dan *church*, by verkorting van *church-coat*. In ontallijke woorden is dus het eigenlijke woord dat de zaak-zelve uitdrukt, verloren gegaan, en het epithetisch woord, ter byzondere on-

onderſcheiding dienende, behouden, en dus de benaming duiſter geworden. Men zie, by voorbeeld *mol*, *konijn*, *hert*, *inkhoorn*, enz. Vergelijk ook *jas* en *pantalon*. — Even als dit *church-kleed*, voerde men in mijn jongelings tijd zoogenoemde *Levites* in voor de Dames, waarvan in mijn *Liefde en waan* in de vertellingen. Men zei in het Engelsch ook *jerkin*.

JUUL oude vernoeming van *wiel* door de verwisſeling van de onvaste *w* met de verhemeltletter *j* en dus draaiing. 't Was oudtijds by ons de naam van January, beginnende met den omkeer der zon uit haar verſte afwijking, naar onswaart. — 't Woord, ook *gule* geſchreven, werd ook voor draaikolk gebruikt. Zie op *gulle*. — Voor maand genomen is 't V. als dit, § 57.

JUWEEL, O. § 100. Over den oorſprong van dit woord ware zeer veel te verhandelen, zoo men in alle de afleidingen die er van gezocht zijn, treden wilde. Wellicht zou de afleiding uit het Franſche *jouaille* wel het verſtaanbaarst zijn. Intusſchen het koomt zoo weinig van het Latijnſche *jocale*, het Franſche *jeu* of *jouer* of *joye*, als van 't Italiaanſche *gioia* of 't Engelſche *jew* (dat een Jood beteekent), maar is Ooſtersch. Namelijk جوهر (*giauher*, of, met de ſmeltende *j*, *jawer* of *jewer*) is in het Arab. Perz. en Turksch een edelgeſteente, en جوهرجي (*jewerdji*) een *juwelier*.

K.

KAAB of KAAP, 't Spaanſche *cabo*. Zie *kaap*.

KAAG, V. als oorſpronklijk adjectief. § 33. 't Is *ka-ig*, en beteekent wat men thands zeggen zou, *kaai-ligger*.

KAAI, KAJE, 't zelfde als *kade*.

KAAK, (wang), oorſpronklijk adjectief, en dus V. § 33. het is *ka-ig*, dat is, *omvang* of *rondte*. (Zie *wand* en *kring*).

kring). Of wel *ko-ig* of *kok*, waarvan 't Franſche *coque* (ſchelp of dop,) en ons *koker*, dat is, ſchede, omronding, omkleedſel, even als *wang*, quod vide.

KAAK (ſchouwplaats of ſchavot), V. als zijnde 't Noordhollandsch præteritum van *kijken*, *ik keke*, *ik kake*, zoo ſommigen willen, doch kwalijk. *Kaak* is een ton, van waar het *haring kaken*, dat is, *tonnen*, en men zette de misdadigen op een ton te pronk. V. als oorſpronklijk adjectief. § 33. Het Thema is *ka-en*, in den zin van *omkeeren* (zie *kade* en *kring*), en dus ook van *rond zijn*, het geen desgelijks, als wy aanmerkten, op de wang ſlaat. — Onze Cats verklaart *kaken* anders. „*Kaken* (zegt hy)

„Dat is, van allen ſlijm den visch gezuiverd maken;"

en hy heeft in de *zaak* gelijk, maar wy verklaren hier 't *woord*. Zie zijn twee- en tachtigjarig leven.

KAAK of beter, KAKE voor gebak, is Engelsch, en zou als *koek* M. zijn, ware 't niet dat men 't als een præteritum van *koken* aanmerkte, 't geen het V. doet gebruiken. § 36. Het kon echter *kaig* van 't zelfde zijn en een adj. gelijk *kaak* voor wang.

KAAN als *mand*, en als ſoort van licht vaartuig; van *canna*, riet, waarvan beide van ouds gevlochten plachten te worden. V. § 99. Het Latijnſche *caniſtrum* is van het zelfde. Zie *kan*. In 't Perzisch beteekent het *huis* (خان), van het Thema *ca* als bevatting, en zoo ook is daar خاني (*kani*) pot of ketel.

KAAP, uithoek, 't Spaanſche *cabo* en Italiaanſche *capo* (hoofd), M. § 100. Zie ook *agio*. Het misverſtand, van het met *kap* te verwarren, heeft het V. doen gebruiken, doch te onrecht. Maar

KAAP is ook *roof*; en men zegt in dien zin *ter kaap* varen. Als een ſoort van kunstwoord kan men dit wettigen, als ware 't *kaping*, of *kapery*; doch als wortel van

kapen, moet het M. zijn, even als *koop* van *koopen;* welke twee verba 't zelfde woord zijn, zoo wel als ons *nemen* en 't Latijnſche *emere*, dat ook oudtijds *nemere* was, als uit Festus en andere oude Grammatici blijkt. § 28, 67. Zie ook *kaper*.

KAAR voor *vriend* of *karnuit*, het Latijnſche *carus*, (lieve, dierbare,) M. door toepasſing. § 55.

KAARDE of KAAR, en by verkorting *kaard* (kwalijk *kaar*), V. Het is het zelfde woord met *gaarde*, en dus is 't in *vischkaar*. Zie *gaarde*.

KAARDE (wol-kaarde) is *krabbe*. 't Friesch heeft nog *kaerdje* voor *krabben*, *ſtrijken*, en *vegen*. 't Is verwant met *keeren*, in den zin van vegen. 't Latijn heeft ook *lanam cárere* by Plautus. De verwantſchap met het Lat. *carduus* is niet voorby te zien; waarvan dan ook het Ital. *cardo*, distel, *cardare*, kammen of hekelen, enz. — Het Deenſche *kaarde* (degen) heeft met *karel*, als *dapper*, gemeenen oorſprong. Zie *karel* en *kortjan*.

KAARNOTE, de *nux vomica*, dus genoemd van *karen* (vomere), eigenlijk *keeren* (als ſchoonvegen, bezemen beteekenende). V. als *noot*. § 39. Zoo was *karing* ook een braakmiddel zoo wel als de braking-zelve.

KAARS, V. § 73. Zie de Aanteek. *cccc*.

KAART of KAARTE, V. als 't Latijnſche *charta*. § 100. — Vreemd moet het ons voorkomen, als iemand beweert, dat de ſtad Karthago haar naam van de *kaart* heeft gekregen. Dus, maar minder vreemd in Spaanſche ooren, doet Ercilla in zijne *Araucana*, *Canto* XXXIII:

Y como en eſtos tiempos aun no habia
La invencion del papel despues hallada,
Que en pieles de animales ſe eſcribia,
Y era qualquiera piel carta llamada:
Del qual nombre aun uſamos hoy en dia,
Aſi aquella ciudad edificada

En

En el lugar por una piel medido,
De carta *la llamo* Cartago *Dido.*

Dat is, met eenige inkorting:

Men kende in dezen tijd de vinding van 't papier
Nog niet, maar ſchreef op 't vel van een of ander dier,
Het geen [*nu* pergament,] *toen* carta *werd geheeten.*
't Is daarvan dat, ter plaatſ' met d'osſenhuid gemeten,
De nieuwgebouwde ſtad den naam kreeg van Carthaag.

De zaak is, dat het Spaansch het pergament *carta pecora* noemt, dat is eigenlijk *ſchapenpapier*, het geen ook in het Italiaansch niet geheel vreemd is. Dit *carta* en 't Latijnſche *charta* (ons *kaart*) mag echter Fenicisch, en met חרת, als *uithouwen* of *ſchrijven*, verwant zijn. Doch *Karthago* is van *Kartha* (קרתא) ſtad, en heeft zijn verwantſchap met het algemeen bekende Hebreeuwſche *Kiriath.* Op Karthaagſche munten leest men קרת חדשת, dat is: *nieuwe ſtad.*

De *Speelkaart* wordt geloofd een anderen oorſprong van naam dan *charta* te hebben. Men ſchreef voorheen *quaerten* daar voor, en zoo vindt men 't in de oude verbodskeuren van Dordrecht, Andwerpen, en Amſterdam. — Wagenaar (Beſchr. van Amſt. X ſtuk) leidt dit af van de vier hoofdfiguren, harten, ruiten, klaveren en ſchoppen; doch van Hasſelt (op Kiliaan) wederſpreekt dit.

KAAS, V. ſchoon het Latijn *caſeus* zegt. Het woord is Neêrduitsch, en de *s* is de vervrouwelijkende uitgang *ſe.* § 73. *Kaſe* of *kaze* is van *ka-en*, keeren, in den zin van ſtremmen, hotten, afſtoten. Het Latijnſche *caſeus* heeft aanleiding tot het gebruik in het M. gegeven, by die het daar t'huis zochten, als de verlatijnschte Geleerden vel quaſi gewoon waren. Dus is nog *iemands loop ſtremmen*, dien *keeren.* § 100.

KAATS, V. § 73. Ook van *ka-en*, keeren. Fr. Burman wil het van het Franſche *chaſſer* afleiden; kwalijk. *Kaat-*

ſen is keeren, en zoo ſpreken wy van de *terugkaatſing* van 't licht.

KAAUW, M. als *vogelnaam*. § 57. Zie *gaai*, in 't Fransch *gay*. Onze Voorouders pasten dien naam toe op een *kakelaar*, om dat men deze vogels ſpreken leerde.

KABAAI of KAAIBAAI, *baai* of *baaitjen* der Kaaiwerkers. Een *baai* of *baaitjen* is van ouds een baaien buisjen. Even zoo had men *kaaijakken*. M. door toepasſing van *rok*. § 57.

KABAAL, V. als 't Franſche *cabale*, in 't algemeen gebruikt voor geheime vereeniging of ſamenſcholing; van 't Ooſterſche קבל waaruit *cabbala*, beteekenende overlevering van geheime wetenſchap, en zoo ook geheimen aanhang. § 100.

KABAAN (thands meest verouderd). 't Is het Spaanſche *cabaña*, Herdershut, in 't Fransch *cabane*. Iſidorus echter acht het oorſpronklijk Latijn, en *capanna* genoemd *quod unum tantum capiat*. Doch vergelijk *kabas*. V. § 100.

KABAS, oudtijds voor *fuik* gebruikt. Ik houde 't voor een ſamentrekking van *kalabas*, ſchoon het niet onmooglijk is, dat het met *kabaan* en meer dergelijke uit den wortel *ca* gevormde woorden ſamenhangt. Dat *kabasſen* voor ſtelen of wegmoffelen hieruit is, ziet ieder. V. als *kalabas*.

KABEL, Ooſtersch woord, כבל en חבל, *verdubbeling*, en voorts *touw* of *band*, waarvan ook 't Arab. en Perz. قبض (*kebz*), vatting, omgrijping. M. om dat het Gebruik het als Hollandsch aanmerkt en den Hollandſchen uitgang volgen doet. § 28.

KABELJAAUW of KABBELJAUW, naar de kleiner vischſoort, oudtijds *gadel* of *gaddel*, dien de *kabeljaauw* inſlokt, en waarvan hy dezen naam (dat is, *gadelyraat*) draagt, zijnde *jaw*, kaak, nog in 't Engelsch gebruiklijk. De *gadel*, by de Latijnen *gadum*, heet anders ook *gad-*

gadde of *godde*, en is 't Engelſche *cod*. Tegenwoordig zeggen wy voor *gadeltjen*, *gulletjen*, 't geen eigenlijk de zwelger en niet de prooi is; beter nog ware 't, *golletjen*, maar eigenlijk zou dit, *gadltjen* moeten zijn. M. als *visch*. § 57.

KABÉS, Spaansch woord, *cabéza*, het hoofd, V. als in het oorſpronklijke. § 100.

KABINET, O. gelijk deze uitgang, doorgaande, § 100. 't Is het verkleinend woord van *cabino*, dat eigenlijk *camino* is, en, even als *kamer*, ſtookplaats beteekent. — Men zei voorheen ook *kamenet*, van 't zelfde *camino* of 't oudere *kamenade*; 't geen Huygens nog heeft.

KABOUTER, M. als alle namen van Geeſten. § 57. Het woord is verbasterd van GEBOLDER*man*, dat is, *geſtommelmaker*. *Bolderen* is ſtommelen. Zie voorts *urk*. Men kon 't echter t'huis brengen tot de Κοβαλοι waarvan Suïdas, en Aristofanes Scholiast, zijnde boze en dartele kwelgeesten uit Bachus gevolg, en ook tot de *Coboli* van de Schlavonen en de *Coblined* of *Cobilined* der Armoriken, die de Gobelins der Franſchen zijn. De Duitſchers zeggen *Kobold*.

KABRET-LEÊR is Geitenleêr, en als *leêr* O. § 39. Het is van *kabret* of

KABRIET (als men in de West-indien zegt), 't Spaanſche *cabrita*, geit, of *cabrito*, bokjen, van *cabra*, 't geen het Lat. *capra* is. V. als *geit*, en M. als *bok* genomen. § 55.

KABRIOLET. Een rijtuig. Van den zelfden oorſprong, als ware 't een bokjens- of geitjens-wagentjen, om zijn lichtheid dus genoemd. M. als in 't Fransch waar men het uit over nam. § 100.

KABRIOOL of KAPRIOOL, diminutief van 't Lat. *caper* of *capra*; en waaronder *ſprong* verſtaan wordt. Ook als uit het Fransch overgenomen, wanneer men 't met de *b* ſchrijft. In beide gevallen, M. § 57, 100.

KABUIS voor *kool*, is niets anders dan 't Spaansche *cabeza*, d. i. kop, hoofd, gelijk de Duitschers ook *kohl-kopfe* zeggen en de Romeinen van *brassica capitata* spraken. V. als 't Spaansche woord, en ook als *kool*. § 100, 57.

KACHEL, M. § 28, zie Aanteek. *cccc*.

KADANS; 't Fransche *cadence*, van 't Lat. *cadentia* als substantivum, dat is val eener periode, en V. als dit, § 100.

KADE, V. voor *kading*. § 67, anders *kaai*, M. Zie *kaats*. § 28. Het beteekent *keer*. Van dezen wortel is nog overig *bekaaid*, dat is, *verkeerd*, in Amsterdam niet dan in de eene spreekwijze, *bekaaid uitkomen*, gebruiklijk, maar elders, inzonderheid op onze Zeedorpen, algemeener. Men zei echter ook *kaje*, als *kaiing*, en dan V. § 67.

KADIJK, M. als 't enkele *dijk*. § 39. Waarom dit woord, en zoo ook *kabaai*, tegen de doorgaande regel, den toon op de laatste sylbe heeft, zie men op *stadhuis*.

KAF, O. als een *stof*, § 48 of als een adjectief § 42; maar nog V. in sommige dialecten, en dit als adjectief. § 33. Onze Ouden zeiden *kave*. 't Is eigenlijk *stroo*, Perzisch كاه (*kah*), en by ons in 't byzonder de zemelen van het graan. Den oorsprong zou men mogen zoeken in de uitademing waarmeê het verstuift, waarvan ook het Angelsaksche **caf**, als adjectief voor *licht* (levis); 't geen zeker het zelfde woord is.

KAFTAN. Het Turksche قفتان, dat is *kleed*. M. als *rok*, 't geen er by ons by gedacht wordt. § 57.

KAI of KEI, M. Meer om dat er *steen* onder verstaan wordt, dan als wortel van *kaien* of *kaën*, Grieksch κατεὶν. Zie Aanteek. *cccc*. — § 57, 28. In 't Oosten is *kaia* (قيا) desgelijks een rots of steen, en van daar قايم (*kajim*) duurzaam, bestendig, standvastig, en قيام (*kijam*), stand, bestendigheid, in het Perzisch.

KA-

KAJANT (met de ſmeltende *i* uitgeſproken), 't Italiaanſche *cangiante*, Fransch *changeant*, ſoort van ſtoffe, in mijn jongen tijd gemeen by ons, zoo in zijde als bombazijn. In goed Hollandsch *weêrſchijnende* of *met weêrſchijn*. Als ſubſtantief voor een ſtoffé genomen, O. § 48.

KAJUIT, V. als de uitgang, die Syriesch is in zijn oorſprong, meêbrengt. Het beteekent *vuurhaard*, van *kajen* of *kaien* (branden), even als *kombuis* van *combuſtio*. — Het thema *ka* of *kai* is aan alle talen gemeen. Nog is كجوطا (*kajuto*), zomer, hitte, in 't Syriesch overig. Zie Aanteek. *ll*, en *cccc*.

KAK, M. als wortel van 't wel bekende werkwoord. § 28. Doch V. als adjectivum *ka-ig*, van *ka-en*, keeren, in den zin van wegvegen. — *Kak* wordt gemeenlijk echter ook wel gezegd voor het Franſche *caquet;* als, in: *veel kak* OVER *iets maken:* en, by meerdere verwarring, ook voor het Franſche *cas*, als in *veel* KAK VAN *een zaak maken*. — Het gemeene zeggen: *kakke by dag*, in onze oude kluchten voorkomende en in mijne kindsheid nog gehoord, is het oude Franſche *caque-badaud* (domme ſnapper) waar men iemand meê afzettede die te lastig viel. — 't Arab. حاك (*kâk*) is aarde of ſtof.

KAKAU, V. om dat er *noot* of *pit* onder verſtaan wordt. § 57.

KAKETOE (vogel), is 't Franſche *caque-tout*, dat is, *ſnap-al*, M. § 75, 100.

KAKKERLAK, als *worm*. Zie *worm*. Waarvan het door toepaſſing het geſlacht aanneemt. § 57.

KAKKERLAK, als *witte Neger*, M. § 28. Doch in toepaſſing op een witte Negerin ook V. § 55.

KALABAS. De Spaanſche naam *calabaza* voor de vrucht, die wy anders *kawoerd* noemen. V. § 100, 57. Zie *kawoerde*. — Cervantes doet daar de onmeêdogende Venus de Poëetaſters in veranderen, die daarom door geen wa-

tervloed van Neptuun te verdelgen zijn, maar altijd bovendrijven.

KALAMIET ('t Ital. *Calamita*), naam die men in vroegen tijd aan den zeilsteen gaf, doch geen stand hield. M. als een steen, en O. als stof. § 57, 48.

KALAMINK, bekende *stof*, O. § 48. In 't Hoogduitsch *kalamang*, dat minder afwijkt van 't Spaansche *calamáco*, het geen het Turksche قاليمك (*kalimak*) is, dat is, *tapijt-* of *behangselweverij*, van 't Oostersche قالي (*kali*), tapijt, gordijn, of overdek.

KALANDER. Het Fransche woord *calandre*, voor een soort van *kever*, ook *charanson* genoemd, en in 't Hoogduitsch *korenwurm*. V. als 't Fransch. § 100.

KALANDER, rol, waar men meê kalandert of klandert; M. als werker. § 28. Dit woord *kalanderen* of *klanderen* beteekent kneuzen, breken, en is verwant met het Engelsch *gallant*, dapper, waarvan de Franschen hun adjectief *galant* gemaakt hebben, het geen ook in zijn oorsprong *krijgshaftig*, *ridderlijk* beteekende. Het thema is *kol*, stok, waarvan *kolf*.

KALANGE of KALANGIE. Een woord met de vreemde smeltende *g*, maar eeuwen lang in onze taal aangenomen, en oudtijds gebruikt voor *strijdberoep*. Het woord, beide in 't Engelsch en Fransch bekend, is van Oostersche oorsprong. *Kallangeeren*, *challanger*, *to challenge* is echter niet alleen (als men meestal meent,) iemand ten gevecht uitdagen; maar ook een gevangenen (als men nu zegt) reclameeren, d. i. met de wapenen opeischen. Dus in den Roman van Limburg fol. 39 v°.

Maer ik wille calengieren
Alle die vrouwen goedertieren:

naamlijk, die de Tyran Morant gevangen hield. Waar *goedertieren* van goeden stam, van edele geboorte is. Even zoo fol. 43 v°. op 't mat komende, dat men een kind ging in 't vuur werpen:

Hout!

Hout! ic calengiere *dit kint.*

Het woord is met ons *kallen* (nu *praten*) verwant, en zekerlijk van קול, *ſtem.* 't Eng. heeft *to call* voor *roepen* of aanſpreken, en zoo is dit *calengeeren* aanſpraak maken. Ook de Romeinſche *Kalendae* zijn van dezen wortel.

Het naamwoord *calange* is V. door den uitgang, als zijnde duidelijk 't participium *kalling*, en niet van het derivatief *calengeeren.* § 33, 34. De latere onedele beteekenis die het nu aangenomen heeft zoo van lasteren, als van aanhouden, of aanbrengen en beſchuldigen, is bekend, en rust op de oude verlorene.

Dat dit woord ondertusſchen met het Lat. *calumnia* en *calumniari* ſamenhangt, is zeker. Ook in het Latijn der middeleeuwen ſprak men 't in den zelfden zin, voor *opeiſchen.* Dus in het oude Chronicon Flandrenſe by Leſſing, II Th. *zur Geſchichte der Litteratur*, z. 303: „Rex enim Angliæ calumniatus est totum regnum Fran„ciæ, dicendo quod ad ipſum et non ad alium pertine„ret, tanquam ad heredem proximum et immediate maſcu„lum, et non ad Philippum de Valeſio qui nunc regit „indebitè et injuſtè cum ipſe rex Angliæ, tanquam foro„ris filius propinquior ſit heres." — In gelijken zin gebruikte men in vroeger tijd ook by ons het werkwoord *ſchelden.* Ook V. als in 't Lat. *calangia.*

KALANT, zie *klant.*

KALENDE, Latijnsch-Griekſche naam voor den eerſten dag der maand, doch by onze Ouden zeer gemeen. V. als in het oorſpronklijke, doch enkelvoudig, ſchoon 't Latijnſche meervoudig is. Gelijk zulks by ons altijd in namen van enkele voorwerpen plaats heeft, als, by voorbeeld, *Delfos* voor *Delfi*, *Filippen* (dat is, *Filippus*) voor *Filippi*, *Athene* voor *Athenae*, enz.

KALENDER, M. naar den uitgang, ſchoon het Latijn

kalendarium in 't O. heeft. — By onze Ouden zei men *kalendier*, en nam het O., en ook M. wanneer men er boek onder verstond.

KALENDRIER, gelijk men de Lijst der over te geven processtukken in onzen Hofpraktijk plach te noemen, werd M. en O. gebruikt, naar men het woord als meer uit het oud Fransch of Latijn verhollandscht aanmerkte.

KALES, soort van kap-rijtuig, V. als eigenlijk *kalesse* zijnde, *calèche* in 't ouder Fransch, waaruit het overgenomen is. § 100. Het woord is van 't oude *cale*, een kap.

KALF, O. Het jong van een rund of ander groot dier. Het Meervoud is *kalveren*. Maar waarom is 't O? Om dat men het, even als het *jong*, het *broed*, het *kieken*, het *hoen*, enz. zonder eenige aanmerking van geslacht gebruikt. Vergelijk zoo Aanteek. *nnn*, als *cccc*, bl. 333. 't Engelsche *calf* voor de kuit van 't been is ons *kolf* en van de gedaante benoemd. En het Oostersche *kaleb* beteekent *hond*, zekerlijk van 't geblaf. Vergelijk ons artykel *hond*.

KALFSVOET als plant, V. § 57. Anders, als *voet*, M. § 39.

KALIBER, 't Fransche *calibre*, O. by ons. Waarom? — Om dat het Spaansch *calibo* zegt, 't geen men by ons als zijnde het Hollandsche *gelijve* heeft opgevat, welke *gelijve* of *gelijf* begrooting van het lichaam eeniger zaak uitdrukt, en O. is. § 87. Doch oudtijds gaf men den naam van een *kaliber* als eigen naam aan een musket met een loop van halve wijdte. Namelijk, kogels schietende van 20 tot 24 in 't pond, terwijl het gewoon musket kogels van 10 tot 12 in 't pond schoot. En in dezen zin is het M. § 100.

KALK, V. als 't Latijnsche *calx*. Als *stof* O. § 48.

KALKOEN, M. veellicht om den uitgang die met den Franschen *on* overeenstemt. § 100. Immers door het Gebruik;

bruik; welke dan ook de regelmatige afleiding zij, die in *Kalkuta* of *Kalikut* te zoeken is, en door *Nil volentibus arduum*, tot *kalikoetsch hoen* gebracht wordt, in welke ſcherts zeer wel waarheid kan ſchuilen. Zie het Blijſpel, *De malle wedding*. Men ſprak ook voorheen altijd *Kalikoen*, in drie ſylben.

KALLOOI, 't zelfde als *labbekak*. V. als alleen op vrouwen toegepast. § 55, 39. 't Woord is van het werkwoord *kallen*.

KALMINK, een ſtof, oudtijds *camelin*. O. § 48.

KALMTE, V. § 33, 95.

KALMUK. Niet zoo zeer een eigen volksnaam als wel een appellatief. Het woord is van 't Turkſche *kalmak* (قالمق) het geen *te rug* of *overblijven*, en ook *afhangen* beteekent. De Kalmukken zijn dus genaamd als overgebleven Mongolen, die terwijl dit volk een krijgs- of plondertocht over den Kaukazus ondernam die noodlottig voor hun uitviel, in Tartarijen te rug bleven. Dus meldt men, dat by overlevering in dien Landſtreek gemeend wordt. — M. § 55.

KALMUS (wortel), en als zoodanig door toepasſing M. Doch als *ſpecery* V. § 57.

KALMY of KALMIJN (*lapis calaminaris*) 't zij met het woord *ſteen* daarby gevoegd, of dit daaronder verſtaan. M. als *ſteen*. § 39, 57. 't Is een Ooſtersch woord, uit *kal* (قال), zilver, en *mina* (مينا), ſmelting, ſamengeſteld. — Op gelijke wijze heet by ons de *amiant* van ouds *kattenzilver*, en deze naam werd ook wel eens aan het *zink* gegeven, waarvan de Kalmy het mineraal is.

KALOT, V. als het Franſche woord, *calotte*, zijnde van 't oude *cale*, een kap, als diminutivum. — Vergelijk *kovel*. § 100.

KAM, M. § 84. Vooral, daar het woord niets meer van zijne oorſpronklijke beteekenis behouden heeft (zie Aanteek.

teek. *cccc*), en geen denkbeeld meer geeft dan als wortel van *kammen*. § 28. Onderſcheid tusſchen *kam* (*pecten*), en *kam* (*criſta*) is er niet, want de laatſte is naar den eerſten, van de opſtekende puntigheid genoemd. — Dat men oudtijds by ons door een zeer gemeene ſpreekwijze, een *brand* met den naam van den *rooden haan* beteekende, is om de puntige opzetting der gloeiende vlammen, by de punten van den rooden hanenkam geleken. Schoon drukt Schack Staffeldt dit uit in zijn Deensch:

Og da nu Branden ſin røde Kam
Opløfter og Egnen opklarer. —

Dat is:

En als nu de vuurgloed zijn rooden kam
Omhoog hief en d'omtrek verlichtte.

Dat *kam* eigenlijk *zuivering* is, en wel, door het vuur, als zijnde *ka-ing*, branding, is in de verhandeling aangegeven, Aanteek. *cccc*. Even zoo is het Lat. *purus* van πυρ, *vuur*.

KAMEEL, het Latijnſche *camelus*, Grieksch κάμηλος. M. § 100. Zie *kemel*.

KAMELEON, ſoort van *haagdisch*. M. als in de andere talen. § 100. Men heeft het echter (ſchoon minder goed) ook wel O. gebruikt, als verſtaande het woord *dier* daaronder. § 57. Zie *kanijn*. Van het Gr. χαμαιλέων, kruipende leeuw.

KAMELOT, kameelhairen ſtof. O. § 48. Even zoo zei men van ouds *chamois* en *chamoiſy* voor geitenhairen ſtof.

KAMENIER, V. door toepasſing. § 55. 't Is verbasterd van *kamerier*, uit het Italiaanſche *cameriere*, dat *kamerdienaar*, en M. en 't Franſche *chambrière*, dat door den uitgang V. is.

KAMER, V. als zijnde 't Latijnſche *camera*, gewelf, eigenlijk ſtookplaats. Zie Aanteek. *cccc*. De Duitſchers keeren het thands om, en noemen *eine kammer*, 't vertrek

trek dat geen ſtookplaats heeft, en de eigenlijke *kamer*, naar de beteekenis des woords, noemen zy *ſtube*, ons *ſtoof*. Oudtijds gebruikte men *kamer* by uitbreiding voor alle ſteenen gebouwen. By ons noemde men zoo in mijn jongen tijd nog *de blaauwe kamer* een blaauw-ſteenen huis, of de plaats waar 't geſtaan had, in Amſtelland. Ten aanzien van het Hoogduitsch zie men de plaats op het woord *mangel* bygebracht. — Vroeger was kamer ook 't zelfde wat men Collegium in 't Latijn en Collège in 't Fransch noemde, en dus was ons *Rederijkkamer* 't zelfde als *Collège de Rhethorique* by de Franſchen.

KAMERAAD, of beter *kameraat*, M. en V. als 't Franſche *camerade;* niet van *commoratus*, of *commorator*, medewoner, als ſommigen meenden, maar van 't Italiaanſche *camerate*, en 't ſlecht Latijnſche *cameratus*, waarin *camera* voor *cubiculum* genomen wordt. *Cameratus* alicujus est quem ſecum *camerat*, dien hy *kamert*, dat is, *huisvest;* en derhalve *gehuisde*, *huisgenoot*. Het een en ander beteekent het zelfde als *contubernalis* in 't later Latijn. Even zoo is veellicht *gezel* ook van *zaal*, *medezaalgenoot*. — Wat de Contubernales der Romeinſche Prætoren waren, zie men by Averanius *Interpr. Jur.* Libr. III. c. 1, § 7.

KAMERLING, van *kamer* of *kameren*, even als *cameralis* in 't Latijn, gevormd. M. § 71.

KAMFER, V. Men verſtaat er *gom* of *harst* onder (want deze twee onderſcheiden zelfſtandigheden onderſcheidt de taal niet). § 57. Ook volgt men dus het Latijnſche *camphora*. § 100. In 't Perzisch, كافور (*kafur*).

KAMILLE, een bloemſoort, en als zoodanig, en als in 't Latijn, V. § 57, 100.

KAMIZOOL, 't Spaanſche *camizola*, verkleinend woord van *camiſa*, (in 't Fransch *chemiſe*) eigenlijk *bed-rok*, van *cama*, bed, het geen Iſidorus uit het Grieksch haalt, doch

doch ter welker plaatſe de text bedorven is (*). *Kamizool* is in zijn beteekenis *half-hemd*, en dus, by uitbreiding, kleedtjen ter halver lijf. 't Is by ons O. als zijnde een diminutief, gelijk *camiſiola* van *camiſia*, in 't Latijn. § 45.

KAMOES. Men verſtaat er *leer* onder, en dus is 't O. § 57. 't Woord is het Italiaanſche *camozza*, dat is, *geit*, in 't oud Fransch *chamois*, by ons ſaamgetrokken tot *gems;* en dus is het *geiten-* of *bokkenleer*, gelijk *chamoiſy* geitenhairen ſtof of weefſel is. — Doch *kamoesneus* is het Franſche *camûs*, van 't Latijnſche *camus* en van 't Griekſche *χάμος*, *een beugel*, en, volgens Iſidorus, in 't algemeen *krom*. Een *kamoesneus* is dus een ingebogen of beugelneus.

KAMP (veld), het Latijnſche *campus*, en als dit, M. § 100. Echter zegt men in dien zin ook *het kamp* als *veld*. § 57.

KAMP voor *ſtrijd*. § 28. M. als wortel van *kampeh*, vechten.

KAMP voor legering of legerplaats. O. als *leger*-zelf. § 57.

KAMPAAN. Zie *kompaan*.

KAMPANJE, V. als 't Franſche *campagne* uit het Italiaansch, voor *veld* of *veldtocht*. Ook voor 't *halfdek*, dus op Oorlogſchepen genaamd, om dat men daar de krijgslieden oefent, als op een veldvlakte. § 100. Dat Antonides *het kampanje* zegt, is ontſtaan uit een vrijheid, lang voor hem gebruiklijk, en toen nog niet gansch ongewoon; van, naamlijk, het artykel *de* voor een medeklinker af te korten, waardoor dan de *d* een harder klank kreeg, en met *'t* verward werd. Dit was by onze Ouden vrij gemeen. Echter kan men het voluit het *kampanjedek* heeten, in tegenſtelling van het *dek* en *halfdek*, en dus het O. ook uit dien hoofde wettigen. § 39. Zoo wel, als (des noods) door de toepasſing van het Nederduitſche *veld*. § 57.

KAM-

(*) Ik zou daar lezen: *Græci χαμαΐ dicunt.*

KAMPEMENT. O. door den uitgang, die het Lat. *mentum* is. § 100.

KAMPERFOELIE. Kwalijk voor *kaperfoelie*, 't Lat. *caprifolium*, V. als plant. § 57. Oudtijds noemde men 't *memmekenskruid*, van de roode bes waarop de jonge geiten (die men na hun blatend geluid *memmekens* noemde) gretig aasden.

KAMPERNOELJE. Men leidt het af van het Franſche *champignon* of vroegere *champignole*, en dit ſchijnt uit *campanula* (klokjen,) verbasterd, ter zake van de gedaante, niet ongelijk aan een uurwerksklokjen op zijn ſtaafjen in de vroeger tijden. V. als plant. § 57.

KAMPIOEN, kampvechter. 't Ital. *campione*, Fr. *champion*. M. § 55, 100.

KAN, V. § 99. niet alleen als *ka-ing*, van *ka*, als *holte*, waarvan *cavus*, enz. welke wortel aan alle talen gemeen is; maar ook om dat het oudtijds een gevlochten *korenmaat* was, voorlang en nog in Brabant bekend; waarvan de naam ſedert op vochtmaat, en 't geen de hoeveelheid dier maat inhield, toegepast werd. Zie *kaan*.

KANAAL, O. door 't volſtandige Gebruik, als deze vreemde adjectivale uitgang in 't algemeen. § 41. Zie *portaal*.

KANALJE, of, als men oudtijds ſchreef, *kanaelje*. Woord van verachting, zijnde 't Fr. *canaille*, Ital. *canaglia*, dat is hondenras. Als collectief O.; doch, perſoonlijk gebruikt, naar de toepasſing M. of V. als zijnde in den aart een adjectief. § 49, 57.

KANAPEE. Zie *canapé*.

KANARIE, dewijl er *vogel* onder verſtaan wordt, M. § 57.

KANASTER, adj. waaronder *tabak* verſtaan wordt, en dus M. als dit. § 57. Even als de naam van *râpé* van *raspen* is,

is, ſchijnt dit wel uit het Gr. κνάςηρ (*raſp*) van κνάω te zijn, en op 't kerven te zien; doch zoo als *karotten* van 't Sp. *garotar*, wringen, is *kanaſter* van 't Sp. *canaſta*, een gedraaide biezenkorf.

KANAVAS, grof doek. 't Ital. *canavaccio*, Fr. *canevas*, van 't Lat. *cannabis*, hennip. O. als ſtoffaadje. § 48.

KANCELARY, V. door den uitgang. § 69. Zie van 't woord-zelf *kanſel*.

KANDEEL, M. door toepasſing van het woord *drank*, § 57; en ook als zijnde het oude Franſche *chaudel* of *chaudeau*, § 100. Doch ook wel O. gebruikt volgens § 100. Of dit *chaudeau* niet te min in naam of daad de κάνδαυλος der Grieken zij, onderzoek ik hier niet.

KANDELAAR, M. uit misverſtand, om dat men het woord voor een Hollandſche vorming van een werkwoord *kandelen* gehouden heeft, daar het een ſamentrekking van *kandelaber* ('t Latijnſche *candelabrum*, kaarsbekken,) is. Doch dit M. is bevestigd, en behoort niet meer betwist te worden. Ook is het niet vreemd, dat de Latijnſche uitgang *um* by ons in het M. veranderde. — Zie § 24, en Aanteek. *p*. De oude Duitſche naam is *keerſen-* of *kaerſenſtal*. Dus by Reinbot:

Man bette eme auf des Konigis ſal,
Manig gulden kertzenſtal
Wart vor eme dar uff getragẽ.

Man bette eme is: bracht hem te bed.

KANDY (ſuiker), Perzisch en Turksch woord, قند (*kend*). V. § 69.

KANE of KAAN, mand, ook wel *kánisſe* genoemd. V. Zie *kaan*.

KANEEL, V. als 't Latijnſche *canella* en Spaanſche *canéla*, dat is, *pijpjen*, (van 't Lat. *canna*) waarom men ook oudtijds *pijpkaneel* en een *kaneelpijp* zei. Men noemde, naamlijk, de vreemde waren met een Hollandſche ver-

vertaling van den naam, dien zy in den vreemde voerden, van waar men ze haalde, of liever, men noemde ze in 't Hollandsch, maar in koppeling met den vreemden naam, als ſoort-aanduidend. Zie *affuit*. Maar de vreemde namen tevens op zich-zelf in gebruik rakende, raakte de ongeleerde in de war, en gebruikte de vreemde, de inlandſche, en de uit beide gekoppelde woorden zonder onderſcheid door elkander.

KANEVAS. Zie *kanavas*.

KANIJN of KONIJN, (en, by ſamentrekking, *knijn*, hetgeen niet te volgen is, om dat dus de wortel des woords verloren gaat), O. — Eigenlijk zou het woord V. zijn als *kanning* (omvatting), dat is, holte. Zie *kan*. Naamlijk, het beteekent het *dier* niet, maar het *hol* van het dier, of liever in 't algemeen een *hol;* en het dier dat wy er thands meê te kennen geven heet *kanijn-dier*, of *konijn-dier*, dat is, *hol-dier*, naar zijne eigenſchap. Even zoo verſcheiden andere. Zoo beteekent *mol* geen dier, maar aarde; *inkkoorn* (eigenlijk *eikkorn*) geen dier, maar *eikelnoot* of *aker;* en de naam der dieren die wy er thands meê beteekenen, is *mol-dier*, *eikkorn-dier*. Intusſchen is die ware oorſpronklijke beteekenis der namen geheel verduiſterd geraakt, en men gebruikt het byvoegſel alleen, en zulks doorgaans in deszelfs eigen geſlacht. Dat *konijn* O. is ſchijnt door de toepasſing van *dier* te zijn, § 57, even als in den jachtterm, *haas* O. is. Zie *haas*. In het Fransch zei men oudtijds *connil*. Dus Brantôme en andere.

Dat het mannelijk dier *rammelaar*, dat is *ram*, het vrouwelijke *voedſter* heet, is bekend, doch men zie daarvan onze Verhandeling, Aant. *gg*, en ook 't aangemerkte op het woord *rammelaar*. *Ram*, en *bok* zijn van ouds de gewone woorden om een mannelijken welp uit te drukken.

Wat het Etymon betreft, het is zonderling, dat men de verwantschap van *kanijn* met *kanaal*, van *canna* (buis enz.) nooit heeft opgemerkt, en dus ook, dat de oude *Kaninefaten*, hol- of duinbewoners waren, of, zoo wy thands zeggen, HOL LANDERS. 't Woord is *kanin-vatten* niet (als Antonides daarvan maakt) *konijnenvatters*, maar *Kanijn-batten*, d. i. *Hol-batten*.

De *b* en *v* onzer woorden verwarden de Romeinen in 't opgeven van Noordelijke en Oostersche namen veelvuldig. *Batten* was de algemeene naam der bewoners van de *Bat-ouwe*, de *insula Batavorum* als de Romeinen het noemden. Onze naam van *Holland* heeft geen anderen oorsprong.

KANIS (een mand) V. als *kaan* en *mand*, schoon het uit het Lat. *canistrum* verbasterd schijnt. Zie *kaan*.

KANKER, M. als zijnde 't Latijnsche *cancer*.

KANO'N, O. als deze uitgang in 't algemeen. Het is het Italiaansche *canone*, augmentatief van *cana*, rietpijp.

KA'NON voor *kerkelijke wet* of *regel*, 't Latijnsche woord *canon* voor het Griekische *κανὼν*, het welk ook Oostersch is, قانون en M.

KANS, V. door de vorming, § 73, en in overeenstemming met het Fransche *chance*. Doch het woord is Hollandsch, en van *ka-en*, keeren, waarvan *ka-ing*, waaruit het Italiaansche *cangiare*, thands wisselen, ruilen, en van daar 't Fransche *changer*. Zie *kade*. Oudtijds zeg men *verkeer* voor *kans* of *lot*; en van daar de naam van het *verkeerbord*, dat is *kansbord*, hetwelk reeds in de veertiende eeuw in gebruik was, en wel zoo algemeen, dat er lieden leefden van die borden te maken. (Men zie b. v. St. Franciscus Wijng[d].)

KANSEL (gestoelte), M. van 't Latijnsche *cancelli*, hetgeen een *staketsel* (balustrade) beteekent, zijnde *cancellus* de kolumel (*columella*, stijltjen, van *columna*), waaruit

eene

eene zoodanige omzetting beſtaat. Dit *cancellus* echter, een diminutief, dat een vroeger diminutief *canculus* onderſtelt, leidt ons tot een verloren primitief (*cancus*), dat (als ware 't ons *ka-ing-paal*, keer-paal) uit het thema *ca*, of *ka* (omſluiting of afkeering) ontſpruiten moet. Van de *Cancelli*-zelve, zie J. Gothofr. *ad l.* 1. *C. Theod. de offic. Rect. prov. et ad l.* 3. *d. C.* (*Juſtin.*) *de assesſor.*

KANT, M. door het Gebruik, doch in den oorſprong V. als *ka-end*, dat is, *keerend*, en dus de keer of rand van iets. Ook voor *wittebrood*, en van daar desgelijks voor *boterham* (als, onder anderen, by Cats, *Herderskl.*)

Voor wittebrood vinden wy 't in een oud ſpel van de Violieren; waar men leest:

Bruer Jacob, wy en derven zoo veel broots niet bakken
Als wy voortyds plagen te deelen:
Sy lijen haer nu met die lecker morceelen,
En die witte kanten is al beter aes.

Kwalijk leiden ſommigen dit *kant* van *candidus* af. Het is *zijſtuk* van een regel blank brood; gelijk dit in vroeger tijd by ons gebakken werd.

Het woord *deelen* beteekent alhier verkoopen en afleveren, en in dezen zin zeggen de Engelſchen nog *a* DEALER *in wine* b. v.

Lijen is wat wy thands zeggen *zich belijen* of *belijden* (d. i. behelpen) met iets.

KANT voor *garenen* of *zijden boordſel;* nog in 't Gebruik, V.

KANTEEL, O. § 100. — Doch by verkorting van *kanteel-burgt*, *kanteel-zuil*, enz. volgt het het woord dat het onderſtelt: want *kanteel* op zich-zelf is een adjectief van *canto*, Italiaansch, dat niet vermoedelijk van het Latijnſche *canthus* is, waarvan *cantharus*, en welk *canthus* een *hoepel* beteekende; maar veeleer (en zoo is 't met meer woorden in die taal) van het Duitſche *kant* ſchijnt

te zijn, en zoo ook in het Latijn der middeleeuwen plaats heeft gekregen. Van daar ook het *decantare* der Scheikunstenaars, voor langs den kant zachtjens afgieten, en het bekende spreekwoord der Rechtsgeleerden, het geen veelal kwalijk verstaan wordt: „Quod glossa non *cantat*, „nostrum non est *cantare*;" waarin een woordspeling is en het eerste *cantare* niet in beteekenis met het laatste overeenkoomt, maar *op den kant staan*, *kanteeren*, *beranden*, beteekent. Eene aartigheid van den dommen tijd, maar die verdiende opgemerkt te worden, daar er meer zulke zijn. Zie, by voorbeeld, *pedant*. Het woord *kanteel* heeft echter door het gebruik toepassing gekregen op de ingesneden transen der burchten, doch te onrecht; maar van de hoektoren van een Slot is het by Antonides zeer goed gebruikt.

KANTON, in wat zin ook, altijd O. Als appellatief, gelijk in de Wapenkunde, is het een augmentatief van *kant* in den zin van *hoek*. En dikwijls merkten wy op, dat zoo de augmentativen als de diminutiven geen ander geslacht hebben. § 45.

KANTOOR, van *comptoir*, als men meent, doch verkeerd. Veellicht is het van *kantory*, een celletjen voor een kerkzanger, hoedanige er in de middeleeuwen vele (even zoo wel als kapellen en altaren,) in de kerken, vooral by uitersten wil gesticht werden, om voor de ziel des stichters te zingen. Verscheiden zulke stichtingen van *kantoryen*, zijn in oude Geslachten geweest, en na de Kerkhervorming of afgeschaft, of met de Kapellanien of vicariaten vermengd, en op gelijken voet gebracht geworden. — Ik geloof *comptoir* ('t geen de Fransche ook, zonder *p* en met *n*, *contoir* plachten te schrijven) en *cantoir* (of *chantoir*, dat men *kantoir* uitsprak, toen *ch* in het Fransch, even als in het Italiaansch, *k* luidde) twee onderscheiden woorden te zijn, maar die ongevoelig vermengd zijn gewor-

worden door toepasſing op het zelfde afgeſchoten hoekjen of hokjen, dat *cantoir* in den oorſprong, en nu *comptoir* om zijn gebruik ('t geldtellen en rekenen) genoemd werd. In de veertiende eeuw ſchreef men reeds onverſchillig *kantoor*, of *cantoir* en *comptoir*. Vergelijk Matth. *Analecta*. En in de dertiende eeuw vindt men by ons ook *coratore*, voor 't zelfde dat wy thands met de Franſchen *kabinet* noemen: als wanneer *corator* (of *curator*) zoo veel was als 't geen men thands den boekhouder van een huishouding heeten zou. — Het is toch door den uitgang klaar, dat men 't woord kwalijk van *kant* afleiden kan, ſchoon men by ons ook wel *hoek* zei voor elke geheel of ten deele afgeſchoten kas of zitplaats, zoo als ook *winkel* niets anders beteekent. — Het woord is O. 't geen onze afleiding, als ware 't uit het Latijnſche *cantorium*, bevestigt. § 100. Ik voeg hier nog by, dat men voorheen ook dezen naam van *kantoor* of *kontoor* aan verſchillende meubilen, als een *kabinet*, een *bureau*, en *buffet*, gaf. Zoo zei men ook b. v. een *zilverkontoor*, een *porcelein-kontoor*, *glaskontoor*, enz. voor *zilver-*, *porcelein-* en *glaskas*.

KANVAS of KANEVAS, (by ons *zeildoek*). Een woord, aan vele talen gemeen, maar bloote verbastering van 't Lat. *cannabis*, in 't oud Ital. *canapa*. O. als ſtoffaadje. § 48. 't Zelfde als *kannavas*.

KAP, V. van 't Italiaanſche *cappa*, en Franſche *chape*. — Doch voor *kapſel*, als wortel van *kappen* (dat is, *kapzetten*, *cöeffer*,), M. Kwalijk zegt Hooft: *Mijn ſluier en* HET *kap nog wat verſchikt zijn moeten*.

KAPEL, V. gelijk het Latijnſche *capella* der middeleeuwen, zijnde van *kap*; gelijk wy nog houten tuinprieelen, die een paviljoenſpits nabootſen, *munnikskap* noemen. Of door πέτασος in het II. Boek der Machabeën, IV, 12, ook *kap* of *gewelf* (*fornix*, en zoo *lupanar*) te verſtaan

zij, gelijk de Vulgata het opvat, laat ik daar. Onze Bijbelvertalers hebben *hoed*, en ik meen, te recht. — 't Is zichtbaar dat *kap*, een hoofdbedekſel zijnde, dus het verdek van een tent, van een huis (met één woord, van al wat men wil) is. Doch ter nadere opheldering van het aangemerkte by dit artykel, dient in de eerſte plaats, dat onze Ouden ook het woord *hoed* voor een *overdek* of *regen-* of *zonneſcherm* gebruikten, en dit de Hoogerduitſchers zoo wel als de onzen. Dus in *Wigalois*, een Roman, ruim zoo oud als de ſchriften van onzen Maerlant, waar de Koninklijke tent van Vrouw Larie beſchreven wordt, heet het vs. 10848:

Von leder hinc een HUT da bi,
Der das gezelt machte fri
Des regens, *ſo er nider goz.*

En het Franſche *chapeau*-zelf is niets anders dan het even zeer Franſche, maar oudere *chapel*, waarvan de oude Duitſchers ook *ſcapel* maakten. Doch, dit daargelaten! dat de plaats der Machabeën, die velen een aanſtoot was, wel vertaald is door *hoed*, kan ieder beſeffen, die ſlechts met Caſaubonus opmerkt, dat de *petaſus*, een hoed van die gedaante, als men aan Mercurius zigende, de Gymnaſtiſche dracht was, en tot het γυμνασιοῦ σχῆμα, als Pauſanias 't noemt, behoorde, als zijnde het hoofddekſel van Kaſtor en Pollux. Men vergelijke Caſaubonus, *Animadv. in Athenæum*, Lib. IV, cap. 23. Van dezen *hoed* ſpreekt de Schrijver van het gemelde boek, en die hoed verdiende gemeld te worden, ter aanduiding dat zelfs de dracht der Griekſche Gymnasten daar aangenomen wierd.

Met dat al heb ik ſomwijlen getwijfeld of te dier plaats van den Griekſchen text ook eenige misſlag mocht ſchuilen. De zeer byzondere en treffende gelijkheid van letteren en klank in ὑποτάσσων en ὑποπετασον maakte my de lezing altijd verdacht, en veellicht is er ὑποπετασών geſchreven,

ven, en dit vervolgens door 't byvoegsel van ὑπὸ πόνησον ἵππον verklaard. Men zegt zoo ὑποζευγνύω, ὑποζεύγνυμι, ὑποδέω, en dergelijke, voor *jugo*, *ligamini subjicere*, enz. en het ὑποπεπτωκόσι schijnt eigenaartig in deze stof, en, als een ongewoon woord, kon het tot de glossa aanleiding geven. Voor 't overige kan men over 't onderwerp dezer Aanteekening den geleerden Nieuwland in zijne *Letterk. Verlustigingen* met nut en leering nalezen (II D. bl. 265.) schoon ik met hem geen *kappel* met verdubbeling der letter *p* schrijven zou, als hy aanbeveelt. § 100.

KAPEL (vlinder), twijfelachtig, doch best M. § 57, schijnt een geheel ander woord, en van vreemden oorsprong. Men zou mogen denken dat het eigenlijk *kapil* ware, en van 't Engelsche *caterpillar* saamgetrokken; 't geen, als Bailey in zijne *Dictionary* aanmerkt, van 't Fransche woord *chatte pileuse* is, dat is, *hairige kat*, als moende men kattenstaart. En dienvolgende, gelijk *caterpillar* by de Engelschen de *rups* is, zou het woord eerst van de *ruige rupsen* gebruikt moeten zijn, en van die op de overige overgegaan, en voorts by misbruik tot onzent op den *vlinder* toegepast. Thands is *chatte pileuse* eigenlijk die *korenwurm* dien wy den *klander* noemen, in het Latijn *curculio:* maar de namen worden ruimer en enger gebruikt, en verwisselen met de tijden.

Men onderstelt daarby dat by dit soort van wormen of insekten de namen van viervoetige dieren zijn toegepast, het geen inderdaad ook oppervlakkig blijkt in den *tor*, dat is, *taurus* of *stier*, in *cerf* by de Franschen voor scarabæus, en dergelijke, alhoewel onze naam van *tor* niet van *taurus* is, en dit *cerf* der Franschen eene bloote verkorting van *scarabeus* (ons *krabber* of *schrapper* is, waarvan *suo loco!*) Ons *kever* is echter ook het Latijnsche *caper*. — De vroegere Entomologisten hebben, geleid door zoodanige overeenkomsten, hun Systemata op dien

grondslag gebouwd, en daar hunne geslachtsverdeelingen naar ingericht; en dus zijn de wonderlijkste benamingen ontstaan, als die van *vache à dieu* by de Fransche, *lady-cow* by de Engelschen, (Zie Blumenbach, p. 325): en even zoo noemt men in 't Fransch met den naam van *chatton*, de bloem van sommigen boom, „*à cause de „leur ressemblance avec la queue d'un chat*," zegt de *Dictionn. de l'Académie Française*; gelijk wy ook de *kattenstaart* in onze tuinen kennen.

Maar ik geloof aan deze afleiding niet, en aan geene gemeenschap van *kapel* met het Engelsche *caterpillar*, 't geen een walgelijk woord is, terwijl aan ons *kapel* een aangenaam denkbeeld verknocht is. Veeleer zou ik het woord afkomstig kunnen achten van 't Fransche *chaton*, 't geen van ouds de steen in een ring is, en zijn oorsprong heeft van den *lichtgroenen steen* (een soort van opaal), die om zijne overeenkomst met een kattenoog dus genoemd werd en ook by ons *katoog* hiet, en welke als de algemeenste en gewoonlijkste ringsteen in vroeger tijd, dezen naam voor allen ringsteen of ringboor in zwang heeft doen raken.

Deze *katoog*, werd naar verschil van zijn grootte, eenvoudig *chat* of *chatton* genoemd. Maar dit drukte den steen op zich-zelven uit en ongezet, gelijk hy ook 't kattenoog dan naauwkeurigst vertoont. Om den *gezetten* steen in den ring uit te drukken, zei men *chat palé* van het Latijnsche woord *pala*, (by ons, *pel*,) de kas van een steen in een ring; zoo als *paler*, of by verbastering *paller*, eigenlijk *inkassen*, invatten, en voorts *inkleeden*, opschikken, (ons bastaardwoord *palleeren*) is, en zoo ontstond het woord *chat-palé* of *chat-pallé*, het geen niets anders dan den *ingezetten katoog* beteekent. Ook Hooft zegt *turkijnen pel* voor *ingevatte turkois*.

Dat dit *cha-pellé* tot ons *kapel* worden kon ziet ieder,

en

en in deze onderſtelling kan men twisten of dit woord eerst van den vlinderpop, die met den katoog (wiens gedaante een ſoort van boontjen voorſtelt) vrij wat overeenkomst in vorm heeft, gezegd, en naderhand op den *vlinder* zij overgegaan; dan wel of het misſchien eerst aan een zeker teder en groenachtig wit ſoort van vlinders, uit hoofde van de kleur die de katoog heeft, of wel, aan een ſoort met oogvlekken op de vlerk verſierd, toegeëigend, en van daar algemeener gebruikt zij. Voor het een, als voor het ander zou veel te zeggen zijn; maar, daar het woord *chatton* in het Fransch gebruiklijk is voor al wat de vorm en verhevenheid van een ingekasten ringſteen heeft, en de Hollandſche naam van *vijfwouter* ook op de gedaante van 't lichaam-zelf der vlinders ſteunt, zou het eerſte wel aannemelijkst voorkomen. De Hoogduitſchers zeiden voorheen *pfeifholder*, het geen met dit *vijfwouter* vergeleken, het eene als verbastering van het andere doet voorkomen.

Maar ik moet hier by voegen, dat onze Ouden voor deze *kapellen*, *koppellen* zeiden en ſchreven. Ten minſte was het dus in Amſterdam. Men zie Spieghel, by wien men het op vele plaatſen dus vinden zal, en nergens (zoo veel ik weet) in onze tegenwoordige ſpelling. Zie bladz. 51, 268, en 294, in 8vo, en vergelijk den oorſpronklijken druk. Ook *Westerbaan* ſchreef dus.

Men zou uit die uitſpraak van *koppél* mogen vermoeden, dat het woord wel van *kobbe* of *kop* kon zijn, by ons in *ſpinne*KOP, en by de Engelſchen in COB*web* (*ſpinne*web) over, en 't geen alles wat een bolronde gedaante heeft uitdrukte. Dit woord was oudtijds algemeen en bevatte inzonderheid alle inſekten van ronde gedaante: van 't welk ook een *bijenſtok* in het Italiaansch *copiglio* heet. Ook dit Italiaansch kent *coppello*, ſchoon thands niet meer gebruiklijk, en wellicht is het uit deze taal onmiddelijk

in de onze overgenomen, alhoewel men daar tegenwoordig niet anders dan *farfalla* in deze beteekenis schijnt te erkennen. Zie daar vrij wat werk te verhaspelen, voor die er lust toe heeft.

Dat Fr. Burman in zijne Nieuwe Aanmerk. *kapel* voor eene verbastering van *papel* uit *papilio* houdt, is juist zoo geheel vreemd niet. Onze Ouden zeiden ook *pepel*, en hier slaat zijne gissing op.

Maar nu nog iets! Het Spaansch heeft *capillo* voor het *vlies van de pop*, of de *pop*-zelve van den zijwurm, en in dit zelfde Spaansch beteekent dat *capillo* een *kap* of *kapjen*, van alle soort, vorm, en stof, en inzonderheid mede een *vliesjen* (zelfs het præputium), en waarom by deze beteekenis van *vlies* niet gebleven? Wat toch toont de *vlinder* aan 't oog, 't zij als *vlinder*, of als *pop*, dan *vlies?* Dit koomt wel als het meest voldoende in aanmerking.

In allen gevalle zal het woord mannelijk zijn, al ware 't slechts door de gelijke beteekenis met VLINDER. § 57. Men zie voorts § 23, 28, en § 100.

Laat ik hier thands nog byvoegen, dat men in Deventer en den omstreek dier stad den *vlinder* met den naam van *palmdorentjen* noemt. En waarom? Dit wist men my niet te verklaren. Het is echter zichtbaar verbasterd uit *palmtorretjen*. *Tor* heet in dien hoek meest alle vliegend insekt, en op de *palm* (van ouds meende men dit, en de overlevering hield by mijnen tijd nog stand) zet zich geen ongedierte, en geen insekt dan deze vlinder.

KAPER voor *roover*, M. als werker van *kapen*, het geen het zelfde woord met het Latijnsche *capere* is. § 28.

KAPER, hoofddeksel, V. als het primitivum *kap*. § 57.

KAPITAAL, O. als zijnde een bloot adjectief. § 41.

KAPITEEL, O. als deze uitgang meêbrengt. § 100. Ook zegt het later Latijn *capitellum*, van *capitulum*, van *caput*. Het Hollandsche woord zou *hoofd* van de kolom of zuil zijn; maar niet *hoofdgestel;* want dit is de *trabeatio*, in 't Fransch

't Fransch *entablement*. Ook niet *kap*; want dit wordt alleen van de timmeraadje van het dak op een gebouw gebruikt, waaraan het geëigend is.

KAPITOOL, 't Latijnsche *capitolium*, O. § 100.

KAPITORIE van een boek. In mijn kindsheid algemeen voor een pergamenten omslag. 't Lat. *coopertorium* van de Middeleeuwen, en, als dit, O. § 100.

KAPITTEL, O. als 't Latijnsche *capitulum*. § 100. Iemand *kapittelen* (dat is bestraffen of doorhalen), in 't Fransch *chapitrer*, is kloostertaal, en beteekent, hem voor het Kapittel (een vergadering van Geestelijken) brengen. — Men plach ook *iemand vóórnemen* te zeggen voor zulk bestraffen, en het oud Engelsch zei *underneme* daarvoor, en *underneming* voor bestraffing. Volkomen Duitsch! Zie b. v. Chaucer in *Jack Upland*, q. 15. — Dat *onderneemen* hangt samen met *onderhouden* (Fr. *entretenir*).

KAPITTELSTOK, klein, dun, en rond *metalen staafjen*, deels glad, deels gekarteld, dat men by de groote Huisbijbels had, om na de toen daaglijksche lezingen by elke maaltijd, tusschen de bladen te leggen, ter aanwijzing van 't kapittel waarby men gebleven was; veelal met een kettingtjen aan 't beslag des bijbels vastgemaakt. Van 't welk deze naam op allerlei gouden pinnetjes, en ook op oversuikerde snippers van amandelen, en wat meer deze gedaante had, toegepast werd. M. als *stok*. § 39.

KAPOEN, als 't Italiaansche *capone*, M. § 100. Het is echter van *kappen* (snijden), waarvan by ons ook *kappert* voor een gesneden varken gezegd plach te worden. — Minder goed neemt men 't woord O. als ware 't *kaphoen* voor gesneden hoen.

KAPOT, of KAPPOT, by ons *kap*. Het *capote* der Franschen en Spanjaarts, dat oudtijds ook een *kap* met schouderslippen beteekende, doch na het verlengen dier slippen tot een overmantel, voor *mantel* genomen werd. V. § 57, 100.

KAP-

KAPPERS, Fransch *câpres*, van 't Latijnsche *capparis*, doornige heester, onder de caprifolien gerekend, wiens knoppen by ons de brem verdrongen hebben; zoo echter de *capparis*-zelve de brem niet is. Cats ten minste spreekt van *de kappers van den brem.*

De kappers van den brem *sijn liéftal aen den mond,*
En, wie gravélig is, die achtse voor gesont.

Dat de *brem* (genista) tegen het graveel gebruikt plach te worden, is bekend en algemeen. V. § 100.

KAPROEN, eigenlijk *lederen kap*, M. gelijk het Italiaansche *caprone*, bok, als werdende die oudtijds van bokkenhuid gemaakt. § 100.

KAPSEL, O. om den uitgang. § 86.

KAR, V. door het Gebruik. Het zou een oud præteritum van *keren* schijnen, als ware 't *ik keer*, *ik kar*, even als *ik genees*, *ik genas*, *ik spreek*, *ik sprak*, enz. doch het Perzisch heeft *ker* voor een *ezel* (خر), en de *kar* kan daarvan genoemd zijn, 't zij als lastvoerend, 't zij als ezelspan. Ook zegt onze oude taal *karine* voor pakkaadje. Het Latijn heeft *carruca*, waarvan het ook wel eene verkorting zou mogen zijn. § 100. Die het M. gebruikt, mag het aanmerken als een verbastering van 't Latijnsche *currus*, een wagen; doch het woord schijnt oorspronklijk Keltisch, en ook samen te hangen met het Ital. *carga*, 't Fr. *charge*, en mooglijk wel met het Lat. *carina*, als bodem van 't vaartuig.

KARAAK. Zie *kraak*.

KARAAT. 't Italiaansche *carato*, en Arabische *alkerat*, (قراط) ons *keur*. M. § 100. 't Is de keur (æstimatio,) of waardy, waarnaar goud en diamant geschat wordt. — Doch als gewicht beschouwd, is 't het 24ste deel van een *ons*, en zegt men *'t karaat* in 't O. — Zie last, mudde, morgen, *el*, enz.

KARABIJN, V. als het Fransche woord. § 100.

KA-

KARAF. 't Franſche *carafe* (dat V. is) uit het Italiaansch. Het beteekent eigenlijk een agaten of barnſteenen *flesch* of *kruik*, in 't oorſpronklijk zoo wel *caraffino* als *caraffina*, van *carabe*, agaat, of barnſteen. V. § 100.

KARAKOL. Zie *kokerol*.

KARAKTER, O. als meer vreemde woorden, waarſchijnlijk, om dat men er *merk* onder verſtaat. § 57.

KARAVANE, V. als in het Fransch, waar dit Arabisch woord كاروان, uit overgenomen is. § 100.

KARAVEL. Portugeesch vrachtſchip, nog eenigermate van de gedaante der oude ronde ſchepen, ter koopvaart dienende, en waarvan de *naves longæ* of krijgsſchepen zeer onderſcheiden waren. V. § 100, en als vaartuig. — Men heeft het wel aangemerkt als genoemd naar het vierkant zeil dat zy voerden, in tegenſtelling van het driehoekig zeil der galeien en andere vaartuigen; doch wellicht is het woord uit *carga* en *vela* ſaamgeſteld.

KARBEEL is een ingekeepte balk. De Franſchen hebben er *corbau* of *corbeau* van gemaakt, en de onzen daarvan weder *korbeel*. Ter verbinding ſtrekkende, mag hy wel als een doorvlechting beſchouwd zijn, gelijk in *korf*- of mandwerk. De oorſprong des woords is echter in *kerven* of in *keeren*. M. is het als balk, en eigenlijk *kerf*- of *keerbalk*, waarvan de Franſche uitſpraak der *l* als een *u* hun *corbau* gemaakt heeft.

KARBONADE of KARBONNADE. V. als het Fr. en Ital. waaruit het overgenomen is, § 100. Het beteekent eenvoudig *geroofte*, van 't Lat. *carbo*, kole.

KARBONKEL, M. zoo om het Latijnſche *carbunculus*, verkleining van *carbo* (kool vuurs), als om de toepasſing van *ſteen*. § 57, 100. Desgelijks ook voor *gezwel*. § 57.

KARDOES, V. § 39. verbasterd van *kaartdoosje*, by onze naburen van ons overgenomen, en ons in deze vorm te rug gekomen. Zy plachten aan de bandelieren der Schutters

ters te hangen. Zie *doos*. 't Werd eerst voor de papieren buskruit-kokertjens gebruikt, waar men het schietgeweer meê loed.

KARDOES in de Bouwkunst, M. uit het Fransch, van 't Italiaansche *cartoccio*, kaartpapieren rol. Het zijn, naamlijk, klampen, die slangsgewijze rollen voorstellen. § 100.

KAREEL. *Kareelen* zijn grove bouwsteenen, zoo, als zy uit de groeven komen; in 't Fransch *carreaux*, M. § 100.

KAREL of KEREL, (of ook wel KEERLE,) met de *a* of *e* naar *y* of *ai* trekkende, 't zij voor *held*, of voor *slecht* of *gemeen mensch*, altijd *stoutaart*, M. § 55. Het woord is een adjectief, van *kaar* of *kair*, *kaer*; 't geen niet anders dan eene andere uitspraak van 't Goth. ᛃᚨᛁᚱ (*wair*), ons *weer*, is; beteekenende, *man* en ook *wapen*. *Karel* is, even als *degel* of *degelijk*, strijdbaar, dapper. Men zei ook *warel*, en hiervan de uitdrukking onzer Ouderen: *een man als een warel*, dat is, als een krijger of held, waarvoor, by verbastering, *als een waseld* gezegd werd. *Keeren* en *weeren*, is dus ook het zelfde. Hiervan ook het Deensche *kaarde*, degen (*gladius*). — Deze verwisseling van *w*, *qu* en *k*, en ook *g*, is zeer algemeen in de Talen. Zoo is, by voorbeeld, 't ו der Hebreeuwen, het *καὶ* der Grieken, en het *que* der Latijnen, als Scaliger opmerkte. Hoe het woord voor het overige met het Poolsche *król* enz. samenhangt, onderzoek ik hier niet. — Dat het van een eer- tot een scheldnaam werd, is wellicht uit het Noorden, waar het aan den Boerenstand geëigend is. „*Caerle* (zegt een oud „Nederlandsch Schrijver) is alsoo vele in Nederduytsche „te segghen als *ruyt*, *onbesneden*, ende veracht." Dat is als *ruw*, *onbeschoft*, enz. Dus Vaernen fol. 91 v°. col. a.

KARGA en

KARGAZOEN, zie op de Letter C.

KAR-

KARGADOOR, dat is lader, bevrachter. Spaansch woord, noodwendig M. § 55.

KARKANT, M. als het Franſche *carquant*, van *carquer*, beſluiten, waarvan ook 't Franſche *carquois*, bus, en ons *karker* of *kerker*; van 't Thema *ar*, waarvan *arcere*, enz. 't Woord beteekent het zij een met goud of zilver *ingevat* geſteente, het zij eene invatting in geſteenten. Men gebruikte het dus ook O. als dit woord daaronder verſtaande. § 100.

KARKAS, 't Franſche *carcaſſe*, dat is, geraamte; en V. als dat. § 100.

KARKIET of KARRAKIET, een vogel 's morgens vroeg by den zomertijd in het riet zingende. (zie Nozeman.) M. § 28, 57.

KARMIJN, O. als *verfſtoffe*, maar V. als men er *verf* onder verſtaat. Als *kleur* verſtaat men er *rood* onder, en 't is in dien zin dus O. § 48, 41. De oorſprong is, volgens Lemery, in 't Chemiſche woord *kermes* gelegen, en dit zou in het Arabisch een wormtjen beteekenen. — Zoo als ook قرمزي رنك (*kermiſi reng*) ook in 't Perzisch en Turksch *roode* kleur is, zijnde *reng*, kleur of verf. Het Latijn zei *coccus*, waarvan *coccineus* (ſcharlaken rood), dat echter ook Grieksch is. Wy heeten dien *coccus* de ſcharlaken-bezie, aan den Ilex (een ſoort van altijd groenen eik doch die ſtekelige bladen heeft als de hulst, en laag by den grond blijft) gevonden. Dit is echter niets dan een uitwas waar een ſoort van ſchildluis in zit, even als de galnoot aan den eigenlijken eik, die een vlieg inſluit, en als de blazen der Olm- en Ipenboomen waar de plantluizen uit voortkomen, *aphes ulmi* genoemd. — Zie *ſcharlaken*.

KARMOZIJN, adjectief en O. om dat er *doek* als een *ſtof*, of wel *rood* onder verſtaan wordt. 't Is het evengemelde قرمزي (*kermiſi*). De Franſchen zeggen *cramoiſy*. V. als men er *kleur* of *verf* onder verſtaat. § 41, 57.

KARN

KARN of KARNE, V. als zijnde eigenlijk *kerening*, klopping, zweeping, van *keeren*, *verrere* en *verriculo tundere*. § 6, 99. De Franſchen zeggen: *battre la crême* en *crême fouettée*; wy, *kloppen*, *ſlaan* of *beſlaan*, zoo van room als ander dergelijk vocht, en oudtijds ook *kerenen*, verbasterd in *keernen* of *kernen*. Zie *boter*. — Anders *ge-arene*, gelijk het verklaard is in mijne Aant. op de *Muizen-* en *Kikvorschkrijg*; het geen op het zelfde nederkoomt. Van *uitkloppen* gaat de beteekenis over tot *ſchoonmaken*. Dus in onze Bijbelvertaling Matth. XII, vſ. 44, Luc. XI, vſ. 25, en XV, vſ. 8.

KARNAVAL. O. als wordende *feest* daaronder verſtaan. § 57.

KARNIOOL of KORNEOOL. M. als ſteen; O. als ſtof. § 57, 48.

KARNIS. Zie op *kornis*.

KARNOFFEL. M. § 28. Zie van het woord *breuk*. Doch eigenlijk beteekent het een knorfachtig gezwel, en is zekerlijk uit *knorfel* verbasterd. En in dezen zin gebruikt voor *knokkel*, zegt men daarvan *karnoffelen* als werkwoord, voor *de knokken aan ſtukken ſlaan*, 't geen men ook wel *iemand knokken* plach te noemen.

KARNUIT. M. en V. als *genoot*. Het woord is *kaarnoot*, het zij dan van *carus*, waarvan men ook iemands *kaar* voor bijzonderen vriend zegt, het zij van *gader*, als *medegenoot*.

KARONJE, 't Franſche *charonge*, van *chair*, *caro*, en dus, als 't Gebruik ook meêbrengt, V. § 100. De oorſprong mag echter in 't oud Spaansch zijn dat *carona del cuerpo* zegt. Zie *kreng*, dat het zelfde woord ſchijnt.

KAROOT, V. als *kruid*, in welk geſlacht men 't ook voor den wortel-zelf neemt, als zijnde het Franſche *carotte*. Doch M. zoo men het woord *wortel* daarby verſtaat. § 57. 't Is *geroot*, Engelsch *root*.

KA-

KAROS of KARROS, M. als het Franſche *caroſſe*, en oorſpronklijk uit *carrocio*, Italiaansch, de groote banierwagen in een veldſlag; waarvan Huydecoper in 't breede op *Melis Stoke* gewaagt, die ook in de twaalfde eeuw by de Panoniers gebruikt werd, als Nicetas in 't leven van Manuel Comnenus vermeldt, en dus in dien tijd zeer algemeen was. — In de oude Hoogduitſche ſchriften vindt men dien ſtandaartkasteelwagen ook *karrats* en *karrast* genoemd. Dus b. v. in Herzog Ernst, vſ. 4686, *karrast*. 't Italiaanſche *carozza* is echter V.

KAROUSSEL. 't Franſche woord, doch O. 't zij als *rijſchool* van 't Ital. *caruccio*, 't zij als collectivum, 't zij als daar *ſpel* onder verſtaande.

KARPER, M. als *visch*, van 't Latijnſche *carpio*. § 57. doch ook wel V. als *karpe*, gelijk men met de Franſchen plach te zeggen, by wie 't LA *carpe* is, ſchoon kwalijk. § 100.

KARPÉT, (tapijt). 't Franſche *carpèt*, en zoo Spaanſche *carpeto* als oud Italiaanſche *carpito*, doch dat alle grof wollen geweeſſel is. O. even als *tapijt*, § 100. Het woord is van het Lat°. *carpere* en beteekent eigenlijk plukſel en, als zoodanig, wol, gelijk ook *carpia* in 't Italiaansch ons *plukſel* voor wonden is, waarvoor de Franſchen *ſcarpie* zeggen.

KARPOES. 't Is een Turksch woord, uit de Levant tot ons overgebracht, قارپوز (*karpus*), of قاربوز (*karbus*) en beteekent *kawoerde* (cucurbita). Men verſtaat er *kap* of *muts* onder, en dus wordt het door toepaſſing, V. § 57. Het Perzisch zegt کربز (*kurbiz*), nog in het Hoogduitsch gebruiklijk. Zoo heet oók قلابك (*kalabak*) een *hoed*, van 't geen wy een *kalabas* noemen.

Antonides gebruikt het van de Kaninefaten, als tot de ſtrijdrusting dier Natie behoorende:

Het hoofd gehellemd met karpoezen, *ros van bont.*

En zoo eigenen wy dezen naam ook eigenlijk aan gesloten bontmutsen toe, die om hoofd en kin sluiten. Maar is dan Antonides gewagen van *karpoezen* by de Kaninefaten niet een anachronismus? — 't Ware eens zoo, wat dan nog? Doch neen; 't zou een wonderlijke taal worden, indien wy de zaken van vroeger eeuwen niet met later opgekomen woorden benoemen mochten. Waar wilde dat heen! — Maar mag ik Velleda dan ook met een *shawl* opschikken? — Neen, om dat dit woord nieuw en nog niet in onze taal versmolten is. Doch *karpoes* was goed en oud Hollandsch in Antonides tijd.

KARS of KERS, V. (zie Aanteek. *cccc*). Het woord beteekent *gloeiersse*, en is van het thema *ka-en*, zoo wel als *kaars*: § 80.

KARS of KERS, een kruid; zie op *kers*.

KARSAY, een stof, O. § 48. Het is het Oostersche قارشق (*karisyk*), en beteekent *gemengd*.

KARSTELING (eigenlijk *korsteling*), V. van *korsten*, dat is, tot *korst* maken, waarvan *korstelen*; dat is (als oud kunstwoord der bakkery of bakkunst,) het deeg met den rolstok tot *korst* bereiden, en dus doen bladderen; ook het bladderen-zelf, dat de Fransche *feuilleter* noemen. § 34.

KARTEEL, de ingesneden tinne of borstweêr, of eigenlijker 't gedeelte daarvan tusschen twee insnijdingen, dat men in het Fransch *merlon* noemde. 't Woord is van *kartelen*, dat is, insnijden, waarvan ook *gekarteld* is. *Op die carteelen van den muren des casteels sach ic voghelkins sitten*, lees ik juist dit oogenblik by een onzer Ouden. O. § 100.

KARTE'L, 't Fransche *cartel*, O. § 100.

KARTETS, soort van kardoes. 't Fransche uit kardoes verbasterde *catèche*, en als dit, § 100.

KARTON, O. als stoffelijk naamwoord, § 48. Van *kaart*. 't Is 't Italiaansche augmentatief *cartone*, gelijk *kaart* het Italiaansche *carta*. Zie *kanon*.

KAR-

KARTOU, of KARTOUWE, voor *ſtuk geſchuts*. V. door toepasſing, om dat men er 't ouder woord *ſlang* onder verſtond. En zoo ook O. wanneer er *ſtuk* of *kanon* onder verſtaan werd. § 57. Het woord is van *kar-toge*, kar-trekking. De *kar* is het geen men thands *affuit* noemt, en het zou in zich-zelve dus V. zijn als *toging*, § 67, M. als *toog*. § 28.

KARVEEL, zie *karavel*. — Doch men gebruikt het dus in beteekenis van een vracht of groote menigte, in welken zin men ook meer algemeen een *ſcheepslading* zegt. V. § 100.

KARWATS (in 't Fransch *cravache*), V. als *zweep*, dat er onder verſtaan wordt. § 57. Doch ik houde 't voor verbastering van het Italiaanſche *carriaggio*, 't geen allen toeſtel van wagen en paard omvat, en zou het dus ook M. durven nemen. § 100.

KARWEI, het Franſche *corvée*, V. 't zij dit van 't Arabisch كاروان (*karwan*) zij, of niet. § 100.

KARWEI, V. als *kruid*. Het is van het nitheemſche woord *carvi*, en men ſchreef beter *karwij*. § 57, 69.

KAS, of KASSE, V. 't Is de vervrouwelijkende uitgang van den wortel van *ka-en*, *omvatten* (*capere*), of *keeren* (*arcere*), en dus ook, *beſluiten* (zie *kans* en *kanſel*.) § 73. Het Goth. heeft desgelijks KAS, het Latijn *vas*. Men zie van deze verwisſeling der *k* en *v* of *w*, het aangemerkte op *karel*. — De ſamenhang echter van *kas* met *caſa* is zichtbaar. Vergelijk ook *kazuifel*. Ook zeggen wy veelal een *huisjen*, en 't Fransch *une casſette*, voor een *kasjen* of *ſcheedtjen*, in 't Fransch *foudral*. 't Oude woord *kazel* was in 't Fransch een *burcht* of *kasteel*.

KASKET (helmet), O. § 100.

KASSEIE of KASSYE, ſtraatweg, en 't Franſche *chauſſée*; van 't Spaanſche *calçada*, uit het Lat. *calcare*. V. § 100 en 69. De Vlamingen zeggen ook *calcey*.

KASSEROL, koperen braadpan; 't Franſche *casſerole*, en als dit, V. § 100, en ook als *pan*, § 57. — Gewonelijk zegt men *kastrol*, en dus heeft Chaucer't in zijn oud Engelsch, waarin 't als een ſlaapmiddel en ſynonymum van *narcotike* en *apie* voorkomt, doch inderdaad niet meer dan een *drankjen* in 't algemeen uitdrukt. (Dit *apie* is niet anders dan *opium*.

KASSIE (een geneesmiddel) V. § 100.

KAST, V. desgelijks. § 75.

KASTANJE, V. als zijnde 't Latijnſche *caſtanea*, Italiaansch *caſtagna*; en ook als *vrucht*. § 100, 57.

KASTEEL, als 't Latijnſche *caſtellum*. O. § 100. De Ouden gebruikten het M. als een Fransch woord, *chatel*, nu *chateau*. Dus in den Roman van Limborg:

Tote Meylaen in enen kaſteel
Die *hare bleven was gheheel.*

KASTELING, (zoo het niet *korſteling*, dat is, *krakeling*, is,) eigenlijk *koſteling*, dat is, *ſnoepery*, van *koſten*, proeven, nog by de Duitſchers gebruiklijk, V. § 34.

KASTIE, een ſpel waarin een bal met een ſtok in de lucht geſlagen wordt. O. als *ſpel* dat er onder verſtaan wordt. Het woord is van 't Deenſche *kaste* d. i. werpen, waarvan ook het Eng. *to cast*. § 100.

KASTOOR, O. als *ſtof*, namelijk, *beverhair*, van *caſtor*, den bever, § 48. Doch M. als men 't voor een kastoren hoed neemt. § 57.

KASTROL, waarvan 't Franſche *casſerole*. 't Is *kost-* (of ſpijs-) *trolle*, van 't Latijnſche *trulla*, voor pot of kom, en als dit, V. § 100.

KAT (dier), V. als *wijffjen*, en ook als het ſoort beteekenende. Het mannetjen heet *kater*. Vergelijk Aanteek. *c**. — Van dit *kat* leidt men het werkwoord *katten* kwalijk af, als ware 't *aan de kat geven*. Het is het oude Duitſche *kwatten*, d. i. verwerpen, kwaad keuren.

KAT

KAT voor *oorlogs-* of *ſtormtuig*, naar de *kat*, om haar klouteren genoemd; ſchoon het woord naderhand ook voor een ander tuig, by voorbeeld, de evenhoog, en een ſoort van ram of mangel, en ook een blijde, genomen werd; het geen zijn oorſprong heeft in de vereeniging van verſchillende werktuigen, tot één. *Kat* is ook een Keltisch woord voor ons *kade* of *kaai*, en beteekent dan *borstweer*. In alle beteekenis blijft het woord V. als het dierzelf. Vergelijk *ſchavot*.

KATAPULT. Krijgstuig der Ouden. V. als 't Lat. *catapulta*. § 100.

KATARAKT. Zoo voor waterval, als voor oogſchel, V. als 't Lat.

KATECHISMUS (onderwijzing). M. als in 't Grieksch-Latijn. § 100.

KATEGORIE (toe-erkenning), V. als in 't Grieksch-Latijn. § 100.

KATEIL. Verouderd, maar eertijds voor huisraad gebruikt, en van het Lat. *catillus* (diminutivum van *catinus*) verbasterd. Men verſtaat er ſchoon kwalijk *vee* door, of levende have, zekerlijk als onder de behoorte tot een huishouding begrepen. Eigenlijk bevat het potten en pannen, en wat men daaronder betrekt. O. § 45, 49.

KATERN, V. als zijnde 't Latijnſche *quaterna* namelijk *charta*. Het is een vel papier in vieren gevouwen, en dus vier bladen makende die aan één hangen. By misbruik heeft men 't op meer bladen en in andere dan de Quarto-form toegepast. — Doch de eerſte Boekdrukkers zeiden *quaternio*, voor 4 bladen te ſamen genaaid, en van daar gebruiken de Franſchen *quaterne* in 't M. — En dit ook in hun Loteryſpel, waarin onze taal dat woord zelfs niet kent. — Niet kent, zeide ik, toen ik dit ſchreef; maar ſedert, door 's Hemels ſtraf heeft leeren kennen.

KATHEDER ('t Gr. κάθεδρα) Leer- of Predikſtoel. V. als

in 't Grieksch en Latijn, § 100. Doch dit niet te verwarren met

KATHETER (καθετὴρ) Heelkundig werktuig, beteekenende *insteker*, zijnde een pijp om in de pisblaas te brengen. M. § 100, 57.

KATOEN, 't Italiaansche *cotone*, bedorven Arabisch woord, en in zijn oorsprong eigenlijk *kleeding* beteekenende, قفتان (*kaftan*), Hebr. כתן, waarvan ook het Gr. χιτὼν. Op gelijke wijs noemen wy 't, ongesponnen zijnde, *wat*, het geen ook eigenlijk ons oud Duitsche woord voor kleeding is, waarvan wy nu *gewaad* zeggen. 't Woord is O. als *stof*. § 48. V. als er *vrucht* onder verstaan wordt, gelijk, wanneer men zegt: *de katoen planten*, of *de katoen plukken* of *inzamelen*. § 57.

KATROL, dat is, *kat-rol*, als *rol*. § 39. Doch ook O. als *tuig* § 57. Zie *blijde*.

KAUSTIEK. 't Latijnsch-Griekische *causticum*, brand- of bijtmiddel, en als dit, O. § 100, 57.

KAUTERIE. Brandijzer. O. als 't Gr.-Lat. *cauterium*. § 100, 57.

KAVALJE, vervallen hut. V. — 't Beteekent eigenlijk stalling of instal, en is van 't Fransche *cave*, of Lat. *cavus*, hol.

KAVALLERY. V. als in het Fransch, § 100.

KAVEL, M. als wortel of grondwoord van *kavelen* beschouwd. § 28. Doch het woord is eigenlijk *kabel*, dat is band, en *kaveling*, bondel. Het werkwoord *kavelen* is als verbum neutrum, *toeven*, *wachten*; dus is *ty' kavelen*, *op zijn ty'* (vloed of ebbe) *wachten* om te kunnen voortspoeden.

KAVIAAR, ingezouten kuit van steur, M. als in de verwantschapte talen, waar 't uit overgenomen is. § 100. 't Wordt bedoeld in de spreekwijze: *haring of kuit van iets willen hebben*. Dat is *zijn hart er aan ophalen*, als men

men zegt, ſchoon thands niet anders dan als *rekenſchap van iets eiſchen* gebruikt wordende. Deze *kuit* was voorheen hier te Lande, gelijk nog in Denenmarken en 't Noorden, naast aan de haring een byzondere lekkerny.

KAWERZIJN, (woekeraar). Het is de benaming van een inwoner van *Cahors* (in het Franſche Diſtrikt *Lot*), by de Italianen *Caorſa*, waarvan zy *Caorſino* zeggen, by ons dus overgenomen. Boccacio zegt daar ergens van: *Come l'huòm dice d'alcuno, egli è Caorſino, coſi ſ'intende che egli ſia uſurajo.* (Als men van iemand zegt: *'t is een Cawerzijn*, zoo verſtaat men daarmeê, dat hy een woekeraar is;) en in dezen zin voegde men by ons *Joden en Kawerzijnen* altijd te ſamen. M. § 55. Vergelijk *Snees*.

KAWOERDE, V. als *vrucht*, en als verbastering van *cucurbita*, door tusſchenkomst van het oud Engelsch *gougourde*, ook *gouhourde*. § 57, 100.

KAZAK, 't Ital. *caſacca*, van *caſa*, huis, en zoo *hut*, *legertent* beteekenende. V. door dien uitgang. § 100. Het zelfde

KAZAK, in meer adjective beteekenis, als *huislijk kleed*. Desgelijks V. als zijnde in het Fr. *caſaque* waarvan ook het diminutivum *caſaquin* in het Fransch. § 100. Het evengemelde *caſaquin*, in het Fr. M. kan by ons even zoo of O. genomen worden. § 100, 45. — Vergelijk *kazuiffel*. — In de oude Ordonnantiën wordt het verklaard door *wapenrok*.

KAZEMAT, gewelf onder een vestingwal. 't Spaanſche en Ital. *caſa matta* (dat is, doodenhuis) (grafkelder) en V. als in deze talen. § 100.

KAZIJN, V. als *kasſing*. Zie Aanteek. *xx*. 't Kan echter ook van 't Italiaanſche *caſino* en *caſina*, (van *caſa*, inſluiting, huisjen,) overgenomen zijn. Doch men zei

voorheen by ons *kasſijn*, het geen niet alleen duidelijk tot *kas* verwijst, maar ook in Vlaanderen voor *kasjen* gebruikt wordt. Het werkwoord *inkasſen* is ook by de Timmerlieden voor omſluiten algemeen. *Kazern* is dus 't Italiaanſche *caſerna* van 't zelfde *caſa*.

KAZUIFEL, of KAZUIFFEL, (Misgewaad.) Het is 't oude Franſche *caſuffle*, en 't Latijnſche *caſubula*; het Spaansch zegt *caſulla*. In de Middeleeuwen leest men in het Latijn ook *caſula*, 't zichtbaar diminutief van *caſa*, voor dit kleed, en desgelijks *caſucula*, wederom diminutief van dat *caſula*, en waaruit *kazufel* een blijkbare verbastering is. Veellicht is de naam toegepast uit hoofde der gedaante of der ſtof van een legertent. — Een oud vers beſchrijft dit kleed aldus:

— Caſulæ*que a forſice forma*
Post longas habitura plicas contracta miniſtris.

„'t Kazuifelkleed, des Outerdienaars tooi,
„Van achtren door de ſchaar met langen plooi by plooi
„Gevormd."

V. als in het Latijn. § 100.

KEEL, V. zeer oud; het zij men 't met *gula* heeft willen doen overeenſtemmen, of *kedeling* gezegd heeft (nu *kitteling*). Dit gebruik is zekerlijk ouder dan alle geheugenis, en eenſtemmig. § 100 of 67. Echter is *keel* eigenlijk en oorſpronklijk het zelfde woord met *kegel*, als trechter (welke een omgekeerde kegel is), en van 't werkwoord *ke-en* dat werpen is, en waarvan *kei*, werpſteen.

KEEL, of KEELTJEN, by onze Timmerlieden de holte van het *cymatium Doricum* in de oude Bouwkunst. *Keel* is in dezen zin, *goot*; gelijk men er ook een *gootjen* voor zegt. In 't Latijn heet het van ouds *gula*, en daarvan in 't Fr. *gueule*. Een grooter holte dan deze en die een half rond maakte, (de *trochilus*,) noemen zy een dubbeld

beld hol. — V. als boven, en in de verkleining O. § 45.

KEEN, voor *ſcherpte*, of voor *kiem*, V. § 99.

KEEP (ſleuf), M. als wortel van *kepen* (§ 28); maar in zich-zelfs V. als oud præteritum van *kappen*, en dus *inhakſel*, gelijk men 't nog meest al *kepe* ſchrijft. § 36, 77. 't Verband van dit woord in den eerſten zin met het Engelſche *to keep*, en het Latijnſche *capio*, *cepi*, is zichtbaar. Men vergelijke *kip*.

KEER, M. als wortel van *keeren*. Ook als werker van het oorſpronklijker werkwoord *ke-en*, ſtuiten, anders *kaen*. § 28.

KEERE, beter *kere*. Oudtijds voor uiterlijk gebruikt, als *met valſchen kere*, vindt men M. ſchoon het van het oude *cara* (gelaat, vultus) afgeleid kon worden. Zekerlijk moet men 't als *wending* aanmerken, en wortelſylbe van 't werkwoord *keren*. § 28. — Voor *dop* of *bast* van het graan, namen onze Ouden 't ook M. Zie *kern*.

KEEREL of KEERLE, in 't oud Franksch *ceorle*, vrijgemaakte ſlaaf, en in 't algemeen iemand uit de laagſte klasſe van menſchen by Saxen en Nederduitſchers, en dus niet met *karel* te verwarren. M. § 28, 55.

KEERNE, V. 't zelfde woord als *karne*. § 99. Zie ook mijnen *Muis-* en *Kikvorschkrijg*.

KEEST, V. § 77 en volgg. — 't Woord beteekent het innige van iets, en is uit *geest* verbasterd. Men neemt het veelal voor *pit*, ook voor *merg*, en zoo ook voor *innige kracht*. Cats gebruikt het veel, en met velerlei nuances van beteekenis, en even zoo het adjectief *keeſtig*. — Onze Grootouders namen het veelal M. gelijk de meeſte woorden op *st* uitgaande, 't geen van een Hoogduitschaartige uitſpraak getuigt.

KEET, V. in zich-zelf, voor zoo veel 't één mag zijn met *kot* en *hut*; en ook voor zoo veel er *ſtove* onder

verſtaan wordt. § 57. Het woord is *keetſtove*, doch het kon M. genomen worden als wortel van *keten*, dat *koken* is. § 28.

KEEZELSTEEN, zie *keizelſteen*.

KEGEL, M. § 28. Het woord ſchijnt wel eigenlijk *kejel*, *keiel*, van *keien*, werpen; waarvan ook *keil* (werpſchicht), *keilen*, werpen (in mijn jongen tijd zeer gebruiklijk en in 't byzonder voor een zeker horizontaal werpen), en *keule* (Hoogduitsch) voor die werpknots, die men met een lange keten aan den arm gehecht had. Kwalijk willen Du Cange en Menage 't van *ſchel* afleiden. — Alles verwant met *kai*, voor *ſteen* genomen. — Dus ook

KEGEL voor *pegel*. M. § 23. Zie *pegel*.

KEI, eigenlijk *kai-ſteen*, dat is, brandſteen, vuurſteen. M. Zie *kai*. *Keye* was de naam van den Zot by de oude Tafelridders, en hiervan is 't dat dit woord ingevoerd is om een zot te beteekenen. In dezen zin zegt men *den kei* (d. i. den zot) IN *'t hoofd hebben*, in tegenſtelling van *den zot* (d. i. den zotskap) *op 't hoofd*, en dus beteekent het waarlijk *zot* ZIJN, en niet *voor zot* SPELEN. En uit deze dubbelzinnigheid van *keie* als *zot*, en *kei* als een *ſteen* is het zeggen geſproten, *van den kei geſneden* te moeten worden.

KEI voor *ſleutel*, desgelijks M. van *ka-en*, keeren, als draaien genomen. Engelsch *key*. § 28. Vergelijk Aanteek. *ooo*, bladz. 310.

KEIL (werptuig) voor *pijl*, *ſchicht*, enz. 't zelfde als *kegel*. M. § 28. Het werd ook voor *pin* in het algemeen gebruikt. Dus in Wigalois voor een *tentpin*, vs. 3306:

Die ſnure waren geſtrechet
Vast met ſtarchen kilen.

De koorden waren vast uitgeſpannen met ſterke pinnen. Zie voorts op *kiel*.

Doch men kon het woord van den wortel *eg* (ſcherpte) af-

afleiden, als zijnde *ge-egel.* 't Is het toeloopen in een punt of ſpits, 't geen den kegel maakt. Zie Aant. *mmm.*

KEISTEEN, als *ſteen.* § 39.

KEIZEL of KEIZELSTEEN, ronde gladde kei; 't Woord beteekent werpſteen. Gemeenlijk noemt men 't in de wandeling *kittelſteen.* M. als *ſteen*, 't zij er dit woord by uitgedrukt worde of niet. § 39. Zie voorts *kiezelſteen.*

KEIZER voor *algemeenen ſleutel*, in 't Hoogduitsch *dietrich*, Deensch *dirik*, M. § 28. By ons dus overdrachtig genoemd, om dat voor den *Keizer* alle ſloten of burchten open ſtonden, by de Duitſchers, van hunnen fabelachtigen Wolf-Diedrik, wien men met den Hoornen Diedrik verward heeft, die onkwetsbaar zijnde, alles bedwong. Zou dit tot den zelſden Strijder betrekking hebben? — Wellicht en waarſchijnlijker is 't een Ooſtersch woord, als meer andere uit de Kruistochten t' huis gebracht, en *disderich*, op zijn Fransch met onderdrukking der *s* uitgeſproken. دزدري (*Disdari*,) is een derivaat van دزدار (*disdar*), een Slotvoogd in 't Turksch, en ook van het Perz. دزد (*dusd*), dief of roover. Zoo dat het of ſlotvoogds- of rooversſleutel zou kunnen beteekenen. De Engelſchen noemen een pook of ponjaard *a dirk.*

KEKER, ſoort van erwt, het Latijnſche *cicer.* M. door den uitgang, M. 28, 100.

KELDER, M. ondanks dat het het Latijnſche *cella* ſchijnt, en dus V. zou moeten zijn. — Men zou overzulks kunnen denken dat het van *killen* of *kellen*, (koelen of koel zijn), was, § 28.

KELK, M. als gewonelijk afgeleid van 't Latijnſche *calix.* § 100. De Kamer *in Liefde bloeiende*, wil dat het *kolk* zij, en het omgekeerde van *klok.* Geeſtig! Doch het is van *kil*, holte, nog voor rivierbedding gebruiklijk, (en met alle dergelijke derivata, als in *k* uitgaan,) door zijne

vor-

vorming als *killige*, V. § 33. Het Griekſche woord leidt Valckenaer af van καλύπτειν, bedekken, verbergen.

KEMEL, uit het Ooſterſche *gimel* of *geml*, جمل. M. als zijnde 't Latijnſche *camelus*. § 100. Dus genoemd van zijn bult. Zie *kam*.

KEMP, 't zelfde kruid als *kennep*, doch ook wel voor *klaver* gebruikt, doch *kemps-* of *kemptskind* was voorheen *bastaard*.

KENNEP, zie *hennep*.

KENNIS, V. § 73, 80.

KENTERING, V. om den uitgang. Van *kenteren*, dat is, doen *kanteren* of *kantelen*. § 18, 34.

KEPER, M. Het is *rechthoek* (*norma*). Van *kepen* (§ 28), en gewoonlijk *winkelhaak*, dat is, *rechthoekhaak*, waarvan men zegt *op den keper bezien*. — Doch ook in ruimer beteekenis van hoek genomen, beteekent het niet ſlechts den *chevron* in de Wapenkunde, maar ook het *dakſpant* der huizen. Dus zegt Broeder Gerard in zijne *Natuurkunde*, van den blikſem:

Daer en mach gheen dinc wederſtaen;
Ist ſtarc, het moet ontwee gaan:
Want kepers *het ontwee brac*,
En dede gheen arch an tak;

dat is: Want het brak wel dakſpanten aan twee, zonder leed te doen aan het riet. — Der Franſchen *chevron* is, met den augmentativen Italiaanſchen uitgang, van ons *keper* gemaakt, en geeft in hun taal geenerlei denkbeeld, dan dat van *geitenbok*, waarmeê de zaak niets gemeen heeft. — Men mag echter twijfelen of en hoe na het met *kaper*, als ſpitſe kap met afhangende ſlippen, verwant zij. — Doch vergelijke men *keep*.

KERF, als wortel van *kerven*. § 28. V. als *kerve* of *kerf*, adjectivum, van *keren* of *kéeren*, en dus eigenlijk *kerig*. § 33. Zie *karn*, en de Aanteek. op den *Muis-* en *Kikvorschkrijg*. — Voor *kerfſtok* is 't M. § 39.

KERK,

KERK, V. oorſpronklijk adjectief van *keren*, in den zin van beſluiten. Zie *karkant*. § 33. In 't Zweedsch *kyrker*, dat ons *kerker* is. Goth. KARKAR (*karkar*), ſteenen *gebouw*, *zaal*, 't geen veellicht met *weer* gemeenſchap heeft (zie *karel*), en met ons *ſtein* in de namen van burchten, overeenſtemt. — In den byzonderen zin echter waarin wy dit woord gebruiken, zou ik de afleiding van het Griekſche κυριακὴ (*kuriakè*) als huis of vergadering *des Heeren* niet durven wegwerpen. Men zei zoo *dominica* en *dominicum* in de Middeleeuwen en beide komen in oude ſchriften nog voor, waarvan ons *Dom* voor Hoofdkerk gebleven is.

KERKER, M. als wortel van *kerken*, dat is, *kerigen*, van *keren* als beſluiten. Het beteekent oorſpronklijk *gebouw*, *beſluiting*, even als *kerk*, zijn primitivum; en het Latijnſche *carcer* ſchijnt daarvan. § 28. Het beteekent dus van ouds *kamer*, *toren*, *ſlot*, *gevangenis*, enz.; vooral mede *ſteenhuis* of *ſterkte*. Zie op *kerk*.

KERL (wy zeggen gewonelijk *korl*) V. Wy lezen 't by Cats, doch by Rodenburg is 't bekend:

Uw appel ſmaeck'lijck ſchijnt, maer bitter zijn de kerlen;

waar het met *perlen* berijmd wordt.

KERMIS, dat is, *mis van den kerkheilig*, *kerkmis*, welke een jaarlijksch feest plach te zijn, waarby (daar er *aflaten* aan verknocht waren, die duizenden aantrokken,) om den grooten toevloed van volk, tenten en hutten opgeſlagen, en levensbehoeften, en, met der tijd ook andere waren, gemarkt werden. In de oude Bijbelvertaling van 1477 ſtaat Esra VI, 17, voor de Inwijding, *Kermisſe des Huizes Gods*. V. als *misſe*, 't geen het Latijnſche *misſa* is. § 39, 100.

KERN, KERNE, of KEERNE, (pit, innigſte). V. § 99. — Van *keeren*, in den zin van *ſlaan*, even als *dop* in dien zin, van *doppen*, dat ook *ſlaan* is. Zie Huyde-

co-

coper wegens *doppen*. Zie ook *karne* of *keerne* hier boven. *Kere* zei men oudtijds ook voor *dop*, en inzonderheid voor de bast van het graan, en van daar werd het ook overdrachtig voor 't uiterlijke genomen, als by van Velthem: *Met desen valschen* KERE, voor met dit valsch uiterlijk, valsch voordoen, valsch gelaat.

KERRI, naar de aangenomen Engelsche uitspraak, doch beter KARRI. Maleitsch woord, met het Oostindisch gerecht, dat het beteekent, sedert eenigen tijd ingevoerd, en *soep*, Fransch *soupe* (of liever *ragoût*) van vleesch of visch, aanduidende. Verwant met het Oosterische كرش (*karusch*), menging of door één warring, waarvan 't Turksche كرشمك (*karismak*) vermengen. — V. als *soep* of *sop*. § 57.

KERS of KARS. Zie *kars*.

KERS als kruid (*nasturtium*). V. § 57. Zie van 't woordzelf mijne *Verhandeling van de Gest*. Aanteek. *cccc*. Echter kan de naam wel eigenlijk *kres* zijn (waarvan het Fransche *cresson*), en den oorsprong met *krespen* of *krispen* (*crispare*) d. i. *krullen*, gemeen hebben. En, gelijk de pluimbosch op hoed of helm zich kromt, kan daarvan 't gebruik dezes woords in *crista*, *crête*, voor top of topsieraad wel voort zijn gevloeid. Uit wat oorzake men de *bursa pastoris*, *hennekerse* noemde, erken ik niet te weten. Misschien is het uit het Hoogduitsch overgenomen en eigenlijk *haine-kerse*, d. i. *haag-* of *wilde kers*. Dit koomt my hoogstwaarschijnelijk voor.

KERSMIS, V. als *mis*. § 39. Het is *Kerst-* (voor Christ-) *mis*, of Christfeest.

KERSOU, oude benoeming van den *Matelief*, en dus V. als bloem, § 57. Het woord is verbasterd van *gersooge*, dat is *grasbloem*. — In mijne jeugd was het als een benaming van liefkozing by den Boerenstand in gebruik, gelijk het ook by Huygens voorkoomt. — Daar de

de Amstellanders *er* als *ar* uitspraken, en de Boerenmeiden toen meestal zeer dik en vet waren, maakten er de spotters *kar-sou*, dat is *karre-zwijn*, van. — Vergelijk Huygens in zijn *Hofwijk*.

KERSP, verouderd, doch in de Zuidelijke gewesten nog bekend in *kerspendoek*, ons *floers* of *krep*. Zie *krep*. O. als stof, doch ook M. zoo; als wortelsylbe van *kerspen*, als door er *doek* onder te verstaan. § 48, 28, 57.

KERSPEL, d. i. *kerkspel*, gelijk *kermis*, *kerkmis* is. O. als *spel*, § 39. *Spel* is in dit woord *afsteking* (afpaling) van het kerkgezag. Zie het artykel.

KERVEL, V. als *plant*. Het woord is eigenlijk een adjectivum, en van *kerven*, en dus *kerfplant* of *kerveling*. § 57.

KETEL, M. als van *keten* (koken) gevormd. Goth. ΚΑΤΙΛΕ (*katile*). Het heeft zeker verwantschap met het Griekische κοτύλη, als *holte*, of met het Latijnsche *catinus*; doch het is in de geslachteigening als Hollandsch aangemerkt. § 28.

KETEN en, 't geen het zelfde woord is,

KETING of KETTING (zie § 99), V. als 't Latijnsche *catena*. § 100.

KEU, Fransch woord voor den stok by het troktafelspel, en saamgetrokken van ons *kodde*; waar ook het oud Walsche *buquoi* toe behoort, dat *beuk-kodde* of *beuk-keu* is, en by de Franschen voor *deurklopper* gebruikt plach te worden. *Bucquer à l'huis* was oudtijds aan de deur *kloppen*. V. als *kodde* en 't Fr. *queue*. § 100. De Franschen hadden oudtijds een *Grand-queu* of *maistre-queu* (die *Chef des cuisines* was) aan het Hof; en het schijnt, dat die naar hun staf (*keu* of *kodde*) dus genoemd zijn geweest. — Dat het woord met ons *keuken* verwant zou zijn, schijnt niet; doch 't Fr. *cuisine* en *cuisinier* is kennelijk van ons *kuis*, d. i. staf. — *Queus* voor Koks leest men ook by Joinville.

KEU-

KEUKEN of KOKEN, V. als *koking*. § 99.

KEUL, een plant, en V. als zoodanig, § 57.

KEUL, thands by ons verouderd, maar in 't Hoogduitsch behouden dat *keule* zegt, en ons *kol* vertegenwoordigt als *knots*. M. als zijnde eigenlijk *kolling* van het werkwoord *kollen*, doodſlaan. § 28.

KEUR, M. als wortel van *keuren*; maar V. als præteritum van *kiezen*. *Ik kies*, *ik koos* of *koor*, (dat is, *keur*). § 28, 36. 103. Voor *ſtedelijke Keure* of *Edict* is het doorgaande V. waarom men in 't Latijn *chora* zei.

KEUR als merk op goud of zilver. M. § 28. — En even zoo ook als het voor de beproeving ter merking genomen wordt; in welken zin men ook *koor* zei, waarvan *bekooren* in den geeſtelijken zin van *beproeving*. Cats zegt zoo ook: *door de vrees bekoord*. Een ander woord is *bekoord* voor het Fr. *charmé*. En *bekooren* in dezen zin is eigenlijk *bekoorden*, dat is binden, van *koord*.

KEURS, V. om den uitgang. Het woord by onze Ouden in 't algemeen voor Vrouwenrok gebruikt, die toen met het *lijfjen* één eenig ſtuk was, is blootelijk 't Franſche *corps*, lijf, en behoorde O. te zijn, zoo men 't niet als *korſing*, *omlijving*, aanmerkte. Hoe 't zij, het Gebruik als V. is gevestigd. § 75. Kwalijk derhalve ſchrijft T. in zijne Balladen: *Rijg u in 't keurs*.

KEUS, V. als præteritum van *ik kies*, *ik koos* (*keus*). § 36, 103. Oudtijds zei men ook *kies*, als wortelſylbe van dit *kiezen*, en van daar het adjectief *kiesch* voor *keurig*.

KEUTEL, M. § 28. Van 't nu Hoogduitſche *koth*, doch dat echter juist niet geheel *Hoog*-duitsch is. Vergelijk *koot*. — Oudtijds ſchreef het H.Duitsch *kaat*, en by ons was dit ook bekend.

KEUVEL of KOVEL (voor *kap*), V. als zijn primitief *kuif*. Het woord is eigenlijk *kuiffel*, als adjectief. § 75, en

en de oorſprong toont zich in 't Franſche *coëffe*, dat ons *kappe* is. — Men zou het echter met het Engelſche *cover*, van 't Franſche *couvrir* ('t Latijnſche *coöperire*,) kunnen afleiden, waarvan onze Ouden ook *gover* zeiden, en het dus M. nemen. § 28. Het Schotsch zegt *cowl*, dat ons *kovel* is.

KEVEL, anders ook *kieuw*, het tandeloos tandvleesch in jonge kinderen of oude lieden, en als adjectivum van dit *kieuw*, V. § 33. Hiervan ook het verbum *keuvelen* of *kevelen*, d. i. als een tandelooze onnoozele of ſuffende ſpreken, 't geen men echter ook *kovelen* ſchrijft, als ware 't, als een gekovelde monnik praten.

KEVER, tor. M. door den uitgang, en ook als uit het Latijnſche *caper* verbaſterd, zoo als men de gehoornde inſekten (in 't Hoogduitsch *bock*,) plach te noemen. § 28, 55.

KEVIE, V. als 't Latijnſche *cavea*, waar het één woord meê is, en verwant met het Engelſche *to keep*, dat is, bewaren. § 100. Waarvan ook het oude *kevis*- of *kebswijf*, d. i. *gekeviet wijf* (in een *kooi* bewaard). Wy zeggen thands zoo: *een gekamerde*, en 't Engelsch zegt *kept*. In 't Perzisch is het *keves* (قفس). En حبس (*hebs* of *chebs*) is ook gevangenhouding.

KIBBE (in Duitschland *kiepe*), een mand of draagkorf die men met arm- of ſchouderbanden op den rug hecht. V. door den uitgang. Zie *ebbe*.

KIBBELING, in 't algemeen, afval van visch, doch in byzonderer beteekenis, 't geen tusſchen den kop en de buik van den kabeljaauw weggeſneden wordt by het inzouten, doch afzonderlijk gezouten wordt, en dus een ſmakelijk doch ongeacht voedſel is. 't Woord kan in deze toepasſing M. en V. genomen worden, doch als kijvaadje, van het werkwoord *kibbelen* (dat eigenlijk *captare*, onderling harrewarren over kleinigheden is, en van *kiffen*,

by Hans Sachs voor *kijven* gebruikt,) noodwendig V. § 34. — Eigenlijk zou het woord *kieweling* zijn. Vergelijk *kijf*.

KIEKEN of KUIKEN, O. als eigenlijk collectivum beteekenende *gebroed*, maar naderhand door het Gebruik op elk jong toegepast. Het woord is niet anders dan *kieking*, dat is, *broeding*. De verwarring van den ouden tweeklank *eo* (dat is, *ie*) met de *oe* of open *ō* der Duitschen is zeer algemeen. Dus is *kieken*, *kōken*, *keuken*, en *kuiken* 't zelfde woord, broeden of verwarmen. § 49, 41. Zie voorts *kuiken*.

KIEL, V. naar het volstandig Gebruik. Het beteekent eigenlijk *schacht* of *veder*, en van daar, by overdracht, de grondlage van een schip, bestaande uit den grondbalk en de daarin gewerkte ribben, die de gedaante van een veder maken. Het woord is Perzisch, waarin قلم (*kielem*) veder beteekent. Doch dat dit *veder* beteekent, schuilt veellicht dieper, en misschien is het woord eigenlijk *kielschacht*, dat is, *werpschacht* (zie *kegel* en *keil*), en wordt het slechts by afkorting *kiel* gezegd. Van waar dan ook, dat het V. is. § 57. Ook beteekent het zelfde قلم een graveerstift, waarvan een Graveerder قلمكار (*kælemkar*), dat is eigenlijk stift-behandelaar, gelijk het in 't Turksch ook *roede* is. Hoe het zij, de schacht, eens *kiel* genoemd, heeft dezen naam aan de grondlage der schepen kunnen doen geven, van waar het op het buitenste, of het overtrekſel is overgegaan, en zoo op een overkleed. Zoo dit echter het zelfde woord is. Want misschien is ons scheeps-*kiel* niet anders dan verbastering van het Fransche *coquille*, verkleinend woord van *coque*, schaal of schelp. Het Fransch-zelf heeft *cale*, dat even zoo ons *schaal* schijnt te zijn, en met dit den oorsprong in 't Oostersche כלא heeft, dat omsluiting te kennen geeft. 't Italiaansch zegt ook *scaglia*, dat schaal, schelp, korst of bast,

bast, als ook schubbe, beteekent; en van daar is het woord *scagliofo* als een schip met gesplinterde kiel binnenloopt, 't geen wy dienvolgende *schalioos* of *schaalloos* noemen, maar by de onwetenden voor *schaloos* of *schadeloos* ('t juiste tegendeel) gaat, 't geen zy per ἀντιφρασιν gezegd meenen.

KIEL (als overtrek), saamgetrokken van *kedel*, en in beteekenis *keren*, in den zin van afweeren. Doch alsdan moest het M. zijn. § 28. Het Deensche heeft *kjol* voor kleed, en zelfs *Hæderskjol*, Eere- of statiekleed, ook *kjole* voor rok; maar het onderscheidt *kjel*, dat *huid* is. En dus zou ook *kiel*, uit kracht van het woord-zelf, den *huid* des vaartuigs kunnen beteekenen; waarvan ik niet ten eenenmaal vreemd ben. — Het geslacht blijft toch altijd V. door het Gebruik.

KIEM, M. als wortel van *kiemen*; V. als *ke-ing*, het zelfde woord in toepassing met *keen*. § 28, 99. *Keen* echter is in eigenlijke beteekenis, dat uitspruitende in zijne ontwikkeling doorbreekt; *kiem* daartegen, dat opbruischt; en dit laatste heeft zeker betrekking met het Gr. κῦμα. Daar is dus eenig onderscheid in. — Van dit *keen* of *kiem* is ook 't Deensche *kiön* voor geslacht, in den zin van familie of afkomst af te leiden; en wellicht is ons *kunne* daar ook niet vreemd aan.

KIEREBUS, M. als onderstellende *wagen*. § 57. Dit woord moet thands Russisch heeten, maar het koomt uit Rusland gelijk men *kersen* van een Ipenhaag plukt; namelijk, als men ze daar eerst aangehangen heeft. De benaming is zuiver Hollandsch, en *keer-bus*, dat is draaibos, om dat het onderstel in een soort van *bus* draaide, waarvan de onderstellen onzer koetsen nog een overblijfsel toonen in de op elkander passende rondten van 't voor- en achterstel, schoon nu in geen rond als van een bus gevat. Een dus draaienden wagen noemde men een *keer-bus*, om

 dat

dat men toen nog geene andere draaiing kende dan die van onze boerenwagens. Naderhand die draaiwijze voor de koetſen algemeen zijnde geworden, is die naam by ons verloren geraakt, en by de Ruſſen als duizend andere Hollandſche benamingen aan- en overgenomen en in gebruik gebleven, doch aldaar de algemeener naam van hunne lichte wagens geworden zijnde, nu onlangs eerst weder, als die van een byzonder ſoort, tot ons wedergebracht. Kiliaan heeft dezen naam reeds gekend, doch zijne afleiding is, als gewoonlijk by hem, verr' gezocht. Dat men *kiereboe* zegt, is door de vreemde uitſpraak van *us*.

Deze wagen is dus naar zijn onderſtel genoemd, even als de *fourgon*. (Zie *Fourgon*,) en beide behouden die namen, ſchoon het onderſtel veranderd is.

Dit ſchreef ik voor verſcheiden jaren, doch ſedert lees ik in Halbertsmaas *Hulde aan Gijsbert Japix*, bladz. 187:

De KJIERREBOEK *is ſchien* —

in de daar tegenovergeſtelde Dialekt:

't WOINTJE *is ſchien* —

't geen ons niet naar *kierebus*, maar naar *kierebok* als *wagentjen* wijst. Dit toont, dat de ſoort van bak waar de Voerman in zat, op het draaiende voor-onderſtel rustte, gelijk nog by onze koetſen plaats heeft.

KIEREWIER, door één gekronkel. M. als wortelſylbe van *kierewieren*, door één kronkelen. § 28. Het Turkſche قوري (*kiwri*), dat het Lat. *criſpus* en ons adjective *kroes* is, heeft er eene zichtbare overeenkomst meê.

KIES, V. § 73. Het woord beteekent eigenlijk *kaak*, en bepaaldelijk, de onderkaak. Hiervan Cats: (Invall. Ged.)

Een tand te trekken uit een kies,
En geld te geven voor 't verlies.

Voor *tand*, moest er dit woord bygevoegd; en men moest *kiestand* zeggen, even als *baktand*, 't geen het zelfde is, want *bak* is desgelijks *kaak*. — Vondel en

an-

anderen gebruiken 't woord ook voor *tand* in het algemeen. Dus in den *Zegezang op Fredrik Hendrik:*

Zijn kiezen laat hy grimmig blinken.

Het woord *kies* is ook *keese*, met de oude uitspraak der *ee* die aan *ie* grenst. Het eigenlijk woord is *kee*, (of liever *kee-tand*,) waarvan de *kieuwen* zoo wel als de *kiesen* zijn, en dit *kee* is met *kai*, *kei* verwant, en van de hardheid dezer beenderen genomen, als zei men *vuursteen-tand.*

De Ouden hielden de tanden van steenigen aart te zijn, (*inter os et petram mediæ naturæ*, zegt Helmont,) zoo als zy ook den kalkachtigen aanwas der tanden voor versteening hielden.

Van dit *keese*, nu *kies*, is ook de naam van *keeshond*, om dat hy in 't oorspronklijk IJslandsche ras, twee tanden bloot draagt, het geen door de vermenging en 't huislijke voedsel thands in de meesten verbasterd is, even gelijk ook de tamme zwijnen, ten aanzien hunner kromme tanden verbasterd schijnen. Ook noemt men den aap met dien naam van *kees*, om dat hy altijd of telkens met de tanden grijnst.

Dat de naam van *kees* een tijd lang aan de Tegenstadhouderlijke toen Franschgezinde party als scheldnaam gegeven, met den *keeshond* niets gemeen heeft, kan ieder begrijpen, maar een zonderling bewijs van onbetamelijke onwetendheid is het, dat men dien in *Cornelius*, tot *krelis*, *knelis* en *kees* verkort, zoeken wil. Die bynaam integendeel is ontleend van den Verrader, door middel van wien by den inval der Franschen in 1672, een heimelijke briefwisseling met het vijandelijk leger in Utrecht onderhouden werd, als in mijn jeugd nog zeer bekend was, en ook in eenige historien en gedenkschriften opgeteekend staat. Men bedoelde er meê Franschgezinden of konkelaars met Frankrijk. 't Was des mans geslachtnaam, even

als *Kies* die van een ander Hollandsch geſlacht was. Hy heette, volgens Wagenaar, *Jan Kees*, (IV. Boek, 22,) en was van handwerk een Timmerman.

En men weet dit echter niet, ſchoon by Wagenaar zweerende! — Het verwondert zekerlijk elk die niet weet, dat men niets meer recht, maar alles verkeerd weet. Dit is het fraaie gevolg van die geheel factiezieke opvoeding en zoogenaamde algemeene verlichting. Zelfs weet men niet meer, of doet voor, niet te weten, waar de naam *Loevenſteinſche* factie van zij. Hy is (op dat hun ſteeds voortkankerende aanhang eens leere te blozen) niet genoemd van eenige dagen op dat Slot gevangen gezeten te hebben, 't geen men onbeſchaamdelijk voor wil doen; maar van de fraaie leus, door Jacob de Wit ingeſteld en die hy zijn' kinderen dagelijks by 't naar bed gaan, voor avondzegen gaf: *Denkt aan Loevenſtein!* Welke aanmaning tot wraak en haat tegen het Huis van Oranje voor de vermeende verongelijking aan geheel die Oligarchie tot vereenigingskreet en tot grondbeginſel werd, en waarvan de getrouwe en hardnekkige opvolging aan beide die zonen den bloedigen moord op den hals gehaald heeft, 't geen die Vader nog anderhalf jaar overleefde. — Wat zullen wy zeggen? Wagenaar-zelf is nog niet onkundig, niet partijdig genoeg, niet genoeg ſlaaf der Regenten die zich meeſter van hem gemaakt hadden, niet kwaadaartig genoeg naar den heerſchenden geest van dolheid en domheid geweest die ons Vaderland in het onherſtelbaarst verderf geſtort heeft; men leest den Aartsbooswicht en van alle gevoel van eer en van achting voor waarheid ontblooten Ceriſier in meer dan ééne taal, en geeft dien den Jongelingen in handen. Inderdaad

ipſa, ſi cupiat, Salus
Servare prorſus non potest hanc familiam.

Doch KIES (waarvoor wy nu *keus* zeggen,) was by on-

onze Ouden M. als wortelſylbe van *kiezen*, § 28. Dus in den Roman van Limburg, fol. 12:

Die Gravinne die haren kies
Niet en hadde — t. w. zy werd gedwongen.

en fol. 36:

Sijt ſeker dies,
Dat ghi blijft mier herten kies.

D. i. *mijner harte keus*.

KIEUW, V. als præteritum van *ik kouw*, *ik kieuw*. § 36.

KIEVIT of KIEWIT, M. als *vogel*; doch het woord wordt als epithetisch of byvoeglijk, van het geluid des vogels ontleend. § 57.

KIEZELSTEEN. Verwant met *kei*. A—S. ceoſlſtan (*kieslſtan*), M. als *ſteen*. § 39.

KIJF, M. als wortel van *kijven*. § 28. Het frequentativum *kibbelen* is van dit *kijf*, door *kijven*, met verzachting der blazing, als zijnde zwakker en minder hevig kijven. Het Friesch heeft *kibbje*. — Doch zie ook *kibbeling* op 't woord *kibbe*.

KIJVAADJE, V. § 100.

KIK, wortelſylbe van het werkwoord *kikken*, M. § 28. 't Is een uitdrukking van 't geluid des ontſnappenden adems dieper in de keel dan by den kuch. Men neemt het voor eenvoudig geluid geven. — Het *kikhalzen* is den gorgel opwaarts en by herhaling uitſtrekken als by een verlangende begeerte; doch het *kikken*, eenvoudig geluid geven.

KIKKER, van 't geluid *kik*, en dus M. § 28.

KIKVORSCH, behalven van *kik*, nog van het geluid *wrok* of *work*, waarvan *vorsch* (als ware 't *worksch*) gemaakt is. Eigenlijk adjectivum derhalve, en dus V. naar de oude grondregel, § 33; doch het zij het door toepasſing op *kikker*, of door de verwarring met *work*, wezen mag, dat wellicht de oude naam geweest kan zijn, men wil

het thands M. § 28, 57. Het A—S heeft frogga (*frogga*), en zekerlijk was ons *vorsch* oudtijds ook V. en behoorde 't dus, ten minste wanneer men een wijfjen, geen mannetjen, meent, of in 't algemeen van dit dier spreekt. Vergelijk *puit*.

KIL, M. als wortel van *killen*, koud worden, of koud maken. § 28.

KIL (stroomkuil of stroombed), M. als *kuil*, waarvan het slechts een verscheidenheid van uitspraak, en verwant met *geul* of *gleuve* is. Hooft neemt het V. Zie *kuil*.

KIMME of KIM (dat is, *bovenrand*), V. als zijnde één met het oud Latijnsche *cima*, top, Fransch *cime*. In 't byzonder gebruikt men dit woord voor den *Horizont*. 't Perzisch heeft كمر (*kemer*) voor *gordel*, كنار (*kenar*) voor *rand*; anders لب, *leb*, dat ons *lip* is. § 100.

KIMMEL, gebruikt voor het onzuivere dat zich in een vocht (en wel eerst aan den rand) opwerpt; van *kiem* of van *kimme*, en waarvan *schimmel* ook zijn kon. M. als dit. § 28.

KIN, V. § 99. Doch 't is eigenlijk een adjectief, en verzelfstandigd beteekent het *spitse* of *punt*; ook in 't Engelsch is *keen*, scherp. § 33. Het Turksch zegt حنبر (*kinber*) voor rondte, kring; en men kon het even zoo aanmerken.

KINA (de koortsbast). M. of V. naar dat men er bast of schors onder verstaat, doch gebruiklijkst is 't M. als by de Franschen *le Quinquina*. § 57, 100.

KIND, O. als 't meervoud (kinderen) met inzetting van *er*, aantoont. Zie *kalf*. Men zei echter in 't meervoudige ook *kinden*, doch dit had de beteekenis van geslachten of takken van afkomst, maar dan is het bepaaldelijk oud Vlaamsch, en ons Hollandsch vreemd. Dat men 't van 't Gr. κυεῖν afleidt, is niet zonder allen schijn, doch beter vloeit het voort uit het oude *kennen* voor de echtelijke omhelzing.

KINK,

KINK, M. als wortel van *kinken*, in de eerste plaats een dof geluid nabootsende, waarvan de *kinkhoorn*; en voorts, een geluidgevend slaan. Kwalijk verwart men 't met *krinken*, primitief van *krinkelen*, wanneer men een *kink in den kabel* zegt. 't Is een *krink* in den kabel. § 28.

KINKEL, M. door vorming en toepassing beide. § 28, 55. Van *kinken*, als houwen, slaan; het zij als *beeld* (dat uit een blok gehouwen is), het zij als *blok*, dat nog gehouwen moet worden.

KINNEBAK, 't deel dat *wang* en *kin* vereenigt, en dus door den aart der samenstelling van 't woord, V. als *bak* (wang), § 39. Doch

KINNEBAKKEN, O. zoo, als drukkende 't been der onder onderkaak uit, als, om dat het eigenlijk *kinnebekken* is, gelijk men er ook (vooral in het Hoogd.) *kinlade* voor zegt. § 39. Zie *bekken*.

KIOSK. Turksch gebouw, كوشك. V. om dat men er by ons *kerk* of *kapel* onder verstaat. § 57.

KIP, in zich-zelfs M. als wortel van *kippen*, 't zelfde met *pikken*, maar V. door toepassing op de *hennen* als vrouwlijke vogels (§ 28, 57), naar wie *kippen* wederom voor 't leggen en uitbroeien van eieren genomen wordt, gelijk Vondel van de Zwaan zegt: *Zy kipt haar eiers*. Men zei ook voorheen *'t kippen van den dag* voor 't geen men 't *krieken* noemt. 't Werd dus als *doorbreken* gezegd. — Vergelijke men *keep*.

KIP voor *klep*, het zij als toeslaande *val* ter betrapping, het zij algemeener. M. als wortelsylbe van *kippen*, 't Engelsche *to keep*, doch eigenlijk *vatten* beteekenende. § 28.

Hiertoe behoort ook het *kapu* (قپو) der Turken, waarvan de Franschen ontleend hebben het Hof des Sultans *la Porte* te noemen, het geen men in andere talen hun nabaauwt. Hoogstkwalijk, want dit *kapu* beteekent in

die toepassing geen *deur*, maar koomt overeen met ons Hollandsche *Slot* voor *palcis*, even als ook in het Hoogduitsch *das schloss*. 't Een en ander is ook werkelijk van *sluiten*, قپو en قپامق.

KIPERSOL of KIPPERSOL by onze Vaders, was eigenlijk het Spaansche *quitasol*, indien niet *keperfol*, van 't Fransche *chappe à soleil*, en beteekende by hen in de eerste plaats een *tentkap* (paviljoen), die men ook munnikskap noemde; en, uit hoofde der gelijkenis daarmede, ook den draagbaren zonnescherm, nu *parasol*. V. als *kap*. § 39.

KIST, V. als 't Latijnsche *cista*, dat naar zijn oorsprong van 't Griekische κύω (comprehendo), eigenlijk *cysta* zou zijn. Doch kisten van gevlochten teenen noemden de Grieken ook κίστη, als Valckenaer aanmerkt; ook zeiden zy κιστὶς zoo wel als κίστη. § 100.

KIT, dat is, *kroeg*. Oorspronklijk een *drinkvat*, van 't Latijnsche *cadus*. Engelsch *kit*, oudtijds *ked*, en nog vroeger *kade* en *kad*. V. als *kroeg*. § 57. — In 't voorbygaan merk ik aan, dat hiervan het adjectief *kittig* is, dat is van een netheid (of *elegance*, gelijk men thands zegt,) als in een welopgeschikt drinkwinkeltjen by de boeren, in vroeger tijd plach gebruiklijk te zijn, toen de welvaart en Noordhollandsche zinnelijkheid by ons heerschten. Gelijk toen de kroegen ook openbare plaatsen van byeenkomst voor deftige mannen waren, als later de koffijhuizen.

KLAAUW, V. als præteritum van *klieven*, *klove*, en dus eigenlijker *klauw* geschreven. § 36. Zie Aanteek. *eeee*. en even zoo *kluif* in dezen zin. Doch M. als wortel van *klauwen* of *klouwen* (ook *krouwen*), dat is, slaan of krabben. § 28. Men kan het woord ook als 't nomen van *gelouwen* of *gelauwen* aanmerken, het zelfde en alleen in voorzetsel verschillende met *blouwen*, *blauwen*, dat *be-*

lau-

lauwen is. Zijnde 't eerste Thema in den tongslag *la* gelegen, waarvan *slaan*, d. i. *sla-en*. Even zoo is *naauw* van *na-en*; en op deze wijze wettigt zich desgelijks het M. geslacht, § 28. — By Walewein leest men fol. 51:

Hi ghelauwe *metten handen*
Met al siere cracht. —

Doch BEERENKLAUW (acanthus) is alleenlijk V. als kruid. § 57.

KLABBEEK, 't Spaansche *clavéque*, in 't Ital. *zirgone*, Fr. *jargon*, een valsche *diamant*. Als dit, O., en M. Zie mijne Aanteek. op Huygens I Deel, III Boek, bladz. 156.

KLACHT, V. als præteritum. § 36, 96.

KLAD, als wortel van *kladden*. § 28. Maar V. als *kladde* voor *kladding*. § 67. *Klad* voor *kladschrift* of eerste opstel, is O. § 57. — Voor *klis* gebruikt is het desgelijks V. als kruid. § 57.

KLAFTER, zie *klofter*.

KLAGE, V. als zijnde *klaging*. § 67.

KLAI of KLEI, M. als wortel van *klaien*, *kleien*, *klee-en*, dat is, *kleven*. Maar V. als wordende daar *aarde* onder verstaan, en dus by de Ouden volstandig. Het woord is *kleiaarde*, even als men *veenaarde*, enz. zegt. O. als *stof*. § 28, 57, 48. Dat men beter *klei* dan *klai* schrijft, beweert Huydecoper in zijne Proeve, en ik wil het niet wederspreken. Zie voorts mijne Nieuwe T. en D. Verscheid. IV Deel, bladz. 108 en III D. bladz. 42.

KLAK, M. als wortel van *klakken*, dat is, *kladden*, of een klakkend geluid maken, in 't Fransch *claquer*. Doch als præteritum van *klikken*, en als *klakke* voor *klakking*, V. § 28, 67.

KLAMEI van *klemmen*, even als *klai* van *kleven*. V. door den uitgang.

Witte klamei is by ons 't *album Græcum*, oudtijds *album* κυνος, maar door de Apothekers die 't woord κυνος niet

niet lezen konden maar als Grieksch erkenden, en er daarom *Græcum* voor zeiden, dus verbasterd. Men kent den tijd toen het heeten moest: *Cætera Græca sunt, non possunt legi.*

KLAMERRIE. Van *klemmen* of liever *klemmeren*, en dus *klemmery*, maar verbasterd door valsche uitspraak. V. § 35. Het drukt kleverige vuiligheid uit.

KLAMP, M. als wortel van *klampen*, dat is, *aanklemmen.* § 28. Zie ook *klomp.*

KLANK, V. als *kla-ing.* Van *klaën*, waarvan *klateren*, Fransch *éclàt*, enz. § 34. en dus zekerlijk best. Doch ook M. als wortel van 't oude *klanken*, *klenken*, nu *klinken.* § 28. Hooft neemt het V. en zoo is 't als oud præteritum, *ik klank* van *klinken*, schoon 't M. nu gebruiklijkst is.

KLANT, zou door toepassing M. of V. zijn, doch is alleen in het eerste geslacht gebruiklijk. 't Is het Fransche woord *galant* of *chalant*, tot ééne silbe saamgetrokken; en beteekent in de eerste plaats *dappere*, *strijdbare*, (als *gallant* nog in het Engelsch,) en werd als met ons *knaap* overeenstemmend gebruikt. Maar in de tweede plaats is het *galant* in den tegenwoordigen zin, en beteekent een *danser* en *bon vivant*, van het oude *galler* ('t Italiaansche *gallare*), dansen en vrolijk zijn, waar ook *gala* van is. In de derde plaats beteekent het *aanspreker* (*), *huwlijksverzoeker*, of *vrijer*, (en dit in alle de uitgestrektheid van beteekenis die men aan dit woord en het oudere *boel* geven kan) en ook winkelwaar-eischer, (waarvan *een beklante winkel*), en in 't algemeen, iemand die ons dikwijls bezoekt; als zijnde 't van het verouderd *challer*, 't Griekische καλέω, en vooral het *to call* der Engelschen, die dit voor *bezoeken*, *aankomen*, *aanloopen*, en een praatjen

(*) Dus zegt Vader Cats in zijne Zinne- en Minnebeelden: *Alle aansprekers, geen hartebrekers.*

jen gaan maken by een kennis, gebruiken. Dat ons *kallen* hier ook toebehoort, en mede in dezen zin gebruikt plach te worden, wisten onze Grootouders. Nog is er een Fransch adjectief *chalant* van *challoir* of *chauloir*, dat is, *se soucier*, waarvan oudtijds het nu verloren *chalant* (oppassend), en nog het steeds gebruiklijke *nonchalant*. Uit dit alles blijkt dat het woord een louter adjectief is, en geen geslacht heeft dan door toepassing. § 55. — 't Engelsch *challenge* voor uitdaging is van het zelfde grondwoord *challer*, roepen. Vergelijk voorts *kalange*. KLANT voor *kooper in een winkel*, is natuurlijk *aanroeper* of *aanspreker om waren*. Maar als *dapper* is de eigenlijke beteekenis die van *uiteischer* of *uitdager* ten strijde, en zoo *kampvechter*.

KLAP, als wortel van *klappen*, M. § 28. Derhalve is ook *achterklap*, M. § 39. — Die echter om een klappend werktuig te beteekenen, *klap* of *klappe* voor *klapping* zegt, make 't V. § 67. De uitdrukking *op den klap loopen*, ziet op den Lazarusklap. De ziekte die men met den naam van *Lazarus* noemt, achtte men niet te genezen, of men moest een jaar (of langer) gebedeld brood eten.

KLAP voor *kus*, (de *a* op zijn Engelsch als *ee* uitgesproken) eigenlijk Friesch, desgelijks M. § 28.

KLAPBES, als *bes*. V. § 80. Doch zie op *bes*, *bezie*.

KLAPOOR (Fr. *clapoir*) M. als in 't Fransch, gelijk het ook een Fransch ongemak is en van hun by besmetting tot ons gekomen. Het woord echter is een verbastering van het Italiaansche *chiappo*, uitwerpsel, uitslag.

KLAPPEI of KLAPPY, zie op *larie* of *lary*. — Welke is de rechte uitgang van deze twee? — De uitgang *ei* is verzacht uit *aai* en deze uit *aadje* (anders *adiè*) saamgetrokken; en dus zei men hier *klappaai*, en, daar *klappy* dat van *klapping* is saamgetrokken, beide goed. § 100, 69, 79.

KLA-

KLARET, M. *Zie Ipokras.* — Doch oudtijds noemde men den bleeker ook aldus, dien men anders ook wel *pijlget* noemde, dat uit het Franſche *paillet* verbasterd was.

KLAROEN, M. als 't Franſche *clairon.* § 100, ſchoon ſommigen 't woord O. nemen als *festoen* b. v. *fatſoen*, en dergelijke, uit hoofde van den augmentativen uitgang, die de zelfde met *on* is.

KLASSE, aangenomen uit het Fransch, van 't Lat. *clasſis*, in de beteekenis van *ſoort*, en als in het Fr. V. § 100.

KLATER, kinderen ſpeeltuig, beſtaande in een ſtaafjen met bellen omringd. Elders noemde men den *ratel* ook wel met dezen naam, doch oneigen. — Voor de daad van klateren ſpreekt het van zelfs, desgelijks M. te zijn. M. door de vorming, van *klateren.* § 28.

KLAVECIMBEL, zie *cymbaal.*

KLAVER, V. als *kruid.* § 57.

KLAWIER, M. om den uitgang, als 't Franſche *clavier.* § 100. Men zegt echter *het klawier* in 't O. als verſtaande *tuig*, *ſpeel-* of *ſnarentuig* daar onder. § 57.

KLEED, O. van alle tijden af, en hoe men 't ook afleiden moge. — 't Meervoud is voor zoo verre het lichaam betreft, *kleederen.* Doch anders is 't met *vloer-* of *tafelkleeden*, en andere. — 't Woord is (inderdaad) een contractie van *ge-leed* van *lijden*; overtrekken. *Kleed* is *overtrekſel.* § 41.

KLEEM, 't zelfde als *klei*, en eigenlijk *klee-ing*, M. en V. § 84, 85. *Kleemen wand* plach men te zeggen voor *kleien wand.* Ook had men het werkwoord *kleemen* voor met kleem beſmeeren. Als *ſtof* is het ook O. § 48.

KLEI (aarde). Zie *klai.*

KLEI voor zemelen, V. — Het is *klee-ing*, omkleeding van 't graan, doch meer Hoog- dan Nederduitsch § 34. — Het kon echter wel van zijn *zeepachtige* vettigheid genoemd zijn, waarom het tot wasſchingen gebruikt werd.

KLEIN-

KLEINOOD, V. als *ode* (een goed of bezitting), waarmeê het ſaamgeſteld is. § 39. O. als collectivum. § 49. 'k Mag ten aanzien van dit woord in 't voorbygaan aanmerken, dat het den accent op de eerſte ſylbe heeft; en dat het derhalve kwalijk met de laatſte als lang of geaccentueerd wordt gebruikt. Het is echter een vrij algemeen misbruik geworden, in 't Meervoudige *kleinoden* met den toon op de *o* te zeggen. Om den toon op de *o* te hebben moet het *kleinodiën* zijn. Zie over deze ſaamgeſtelde woorden het aangemerkte in de Proſodie achter in mijne Spraakregeling.

KLEINODIE, V. § 69. Dat men echter oudtijds dit en dergelijke woorden (als, by voorbeeld, *allode* en *allodie*) met den uitgang van *ium* verlatijnschde, rechtvaardigt die ze O. gebruiken. § 100.

KLEINS, of KLEINSE, voor een zeef gebruikt. V. door den uitgang. § 8 ſeqq.

KLEM, M. als wortel van *klemmen*. § 28. Doch als *kleïng*, van *kle-ën* (waaruit *kleven*), V. § 85.

KLEMERIJ, van *klemèn* (met klei ſmeeren of ſchoonmaken), V. § 69. Door verbasterde uitſpraak is daar *klamerrie* uit geworden.

KLEP, als wortel van *kleppen*. M. § 28. Zie echter *klap*. — De *Lazarusklep of Nachtwachtklep* is dikwijls V. genomen, en inderdaad kon men 't verdedigen als verloren præteritum van *klappen*.

KLEPEL, M. 't Zelfde woord met *kleppel* (dat ook *kluppel* en, by verbastering, *knuppel* gezegd wordt,) van *kleppen*. § 28.

KLEPPER (voor paard), M. als werkend verbale van *kleppen*. § 28.

KLETS, V. als vervrouwlijkt van *klad*, tot *kladſe*. § 73. Maar M. als verbale van *kletſen*, onomatopoioumenon. § 28. Zie ook *klis* of *klits*.

KLEUR,

KLEUR, V. welke ook de afleiding zij. Alhoewel de Ouden (die 't voor een uitheemsch woord hielden, en *coleur* ſchreven) 't O. gebruikten. Het Fransch heeft *couleur* in het V. Zekerlijk is het woord uit *ge-lo-er* ſaamgeſteld en in één getrokken, van *lo* (licht, *lux*), en drukt de wijze van verlichting of van terugkaatſing des lichts uit. In de taal zit meer waarachtige kennis der voorwerpen dan men weet, en zy toont ons een veel dieper wijsheid, dan waarop men zich thands zoo veel laat voorſtaan. Dus is er een naauw verband tusſchen *gloor* en *kleur*. Het is hierom dat men vrij onverſchillig zegt *een kleur* en *een glimp aan iets geven*.

KLEUTER, V. door toepasſing. § 55. 't Beteekent *onnoozel meisjen*, en is van 't Franſche *cloître*, Non, of die in een ſtift ter opvoeding beſteed is. — Doch een geheel ander woord is

KLEUTER, van een klein kind gezegd, waarvan zie mijne Aanteek. op Hooft (in *Ware-nar*, V. Bedr.): dit is, als wortelſylbe van *kleuteren* (kaatſen), by uitbreiding ook *werpen*, gelijk men ook plach te zeggen: *zijn tijd verkleuteren*. *Kleuter* is kaatsbal. M. § 28. Zulk een kleuteren met een kind kostte een ouder broêrtjen van Hendrik den IV, het leven.

Dat dit *kleuteren* met *kloot* ſamenhangt, toont zichzelf. Het klootwerpen heet *klooten*, waarvan het frequentativum *klooteren* is, en, met de zoogenaamde open *o*, is het *kleuten* en *kleuteren*, gelijk *ſtooren*, *ſteuren* is.

KLIEK, 't zelfde woord als *klik*, zou M. zijn; maar

KLIEK, als præteritum van *ik klak*, gelijk *biek* van *bak* is V. § 36. In allen gevalle beteekent het woord ook het overgeblevene van een gerecht, als uitſchraapſel van pan of ſchotel, met den lepel uit*geklakt* of *geklikt*. Men zie over deze præterita het III Deel mijner Nieuwe T. en D. Verſch. bl. 38, volgg. 92, enz.

KLIER.

KLIER. De in den eerſten opſlag ſchijnbare vorming zou dit woord ontwijfelbaar M. maken, als zijnde *klie-er* of *klei-er*, dat is, *kleinzer* in den zin van *doorzijger*. — Doch behalven en onafhanklijk van eene toepasſing van 't Latijnſche *glandula* die er by plaats heeft, als een meer bekend woord dan het Hollandſche, gelijk by verſcheiden benamingen tot de eene of andere wetenſchap of kunstkennis behoorende, ſtand greep, wanneer 't Hollandſche woord minder algemeen werd dan het uitheemſche, en dus de toepasſing § 57 omgekeerd werkte, is het woord van ouds V. als præteritum van ons werkwoord *klaren* (d. i. doorzijgen), 't geen de *a* in *ie* verandert als *laten*, *braden*, *ſlapen*, en verre de meeſte oorſpronklijke verba van deze vokaal. § 36. Vergelijk ook *kliek*. En zie onze T. en D. Verſch. III D. bladz. 39.

KLIF, O. Het is een adjectief, dat overeenkoomt met het Latijnſche *acclivis*, *e*, en tot *klaien*, *kleien*, *kleven*, *klijven* (waarvan *beklijven*,) *klemmen*, en *klimmen* behoort, welk laatſte ook *ge-lijmen* is. Het is, naamlijk, zich hechten, vastmaken aan een ſteilte; thands *klauteren* of *klaveren*, van *klaauw*. Zie § 41. en het woord kan dus ook V. zijn. § 33. —

KLIF en KLIFTE. Van *kliven*, als *klimmen* of *ſtijgen*, zij hier het volgende voorbeeld uit Maerlants *Heimelijkheid der Heimelijkheden* by gebracht:

Gheen here ne ſi ſo ſtout
Dat hi hem allene hout.
Anden raed diẽ hi ſelue vant,
Maer enen andrẽ vraghi thant.
Raet die bet, hi maghet volghẽ
Eñ laten tſine al onu'bolghen;
Raet hi werſ, houdi hem an tſine
Eñ elc [here] *poghe ende pine*
Dat hine min hebbe dan hen drien

Te rade, ioft hem mach ghefcien.
Lief waerre mi nochtan viue;
M' bouen . vii . niet ne cliue.

Dat is, *Maar boven 't getal van zeven klimme hy niet.* — Men vindt echter ook *eenen weg kleven*, gelijk wy zeggen *een weg opgaan* zonder dat daar eenig opwaarts gaan meê vermengd is. Dus b. v. in den Leekenfpiegel en elders. — Doch immers is ons *klimmen* ook zoo met *klemmen* oorfpronkelijk één, en hiervan plach men in 't voorledene zoo wel *hy klam* als *hy klom* te zeggen.

Het *wers* hier voorkomende is *flechter*, *erger*, 't *worfe* der Engelfchen. Het Deensch heeft er *værre* voor, en *værst* in fuperlativo.

KLIFT, fomtijds kwalijk verward met *klif*. Zie *kluft*. Het is eigenlijk *klifte* (heuveligheid), en dus V. § 33, 95.

KLIJF (klimop) O. Het woord is *klijfkruid*. § 39. Even goed echter kon men er *plant* onder verftaan, en gebruiken het V. § 57.

KLIJN, ongetrapte turf- of veenmoer, waarvan ook *klijnzout*, dat is, zout op zilte veengronden gewonnen. V. in 't Gebruik, en als uit *kli ing* geworden. § 99. In Brabant of Vlaanderen plach men ook *klijt* voor *klei* te zeggen, en wellicht is dit het zelfde met *kluit*.

KLIK, M. als wortel van *klikken*, fpatten. § 28. Het moge voor het *geklikte*, of voor den lepel of fpaan waar men meê klikt, genomen worden. Echter

KLIKSPAAN is V. ten zij in toepasfing op een mannelijk wezen. § 39, 55.

KLIM, of

KLIMÖP, O. om dat men er *kruid* onder verftaat, waarvan *klimop* flechts de hoedanigheid uitdrukt. § 57. Verftaat men er *plant* onder, zoo is 't vrouwelijk: *boom*, of *tak*, zoo is 't mannelijk. Daar het niet geplant wordt, maar van zelfs groeit, is misfchien het O. beter. Zie *kruid*.

kruid. Cats noemt dit gewas *klimmerboon*, maar heeft geen navolging gehad. Anderen zeggen *klimmerboom*; ook oneigen. Men noemde 't ook *klever*, om dat *klimmen* inderdaad eigenlijk *klemmen* en *kleven* of *klaven* is, waarvan het frequentativum *klaveren*, ook met *klaauw* en *klijf* verwant. Ook *wedewinde* van 't omſlingeren. Zie ook *veil.* Van den naam *veil* zie men verder op 't woord.

KLIMAAT. Hoogte van ligging eener plaats ten aanzien van Noord of Zuid. 't Griekſche κλίμα, ſchoon in de Franſche verbastering van uitgang gebruikt. O. gelijk het oorſpronkelijke. § 100.

KLING, M. als wortel van *klingen.* § 28. — Voor *degenlemmer* houdt het Gebruik het V. en te recht, als *klaing*, van *kla-en*, in den zin van *ſchitteren*, waarvan 't Franſche *éclat*, enz. — Voor heuvelachtigheid, zandige hei-hoogte, of ſoort van klif, ſchijnt dit geſlacht desgelijks aangenomen. § 34.

KLINK, M. als wortel van *klinken.* § 28. Dus voor *ſlag.*

KLINK, oudtijds altijd *klinke*, dat is, *ſpringveer*, V. als *klinking.* § 67. En dus ook de *deurklink*, ſchoon voor lang reeds geen ſpring meer zijnde. — Van *klinkſnoertjens* zie men mijne Aanteekening op Hoofts *Warenar.*

KLINK van een kous (in 't Engelsch *clock*): ſamentrekking uit *gelink.* Zie *link* of *gelink.*

KLINKANT. 't Franſche *clinquant.* O. als adj. of als ſtof, of ſieraad. § 48, 57. Vondel gebruikt het ook in 't Meervoudige, doch kwalijk.

KLINKER, M. als werker van *klinken.* § 28. En dit wanneer men er gebakken ſteen door verſtaat. Als letter kan het V. gebruikt worden door toepasſing, § 57, doch het woord-zelf zal altijd M. zijn. Voor *klinkletter* verkoos de Kamer *in Liefde bloeiende*, *luier* te zeggen.

KLINKET, verkleinend woord van *klink*, maar waardoor dan *klink*DEUR verſtaan wordt. § 99.

KLIP, of KLIPPE, V. als zijnde oorſpronklijk een adjectief. § 33. 't Woord toont zich verwant met het Hoogd. *beklieben*, voor *vastgeworteld* gebruikt. De vraag doet zich derhalve op, of dit met *kleben* (ons *kleven*) ſamenhangt?

KLIS, M. als wortel van *kliſſen*, 't zelfde als *kletſen*. § 28. Maar

KLIS of KLITS, als vervrouwelijkt verbale van *kli-en*, *kleien* of *klea-en*, waarvan *kleven*, of wel, van *klitten*, V. § 73.

KLISTEER, of beter KLYSTEER. 't Griekſche woord κλυστὴρ, *ſpoeling*, en, als 't oorſpronklijke, M.

KLIT, M. naar § 28. — Doch voor een kruid of plant, V. § 57. Vergelijk *klut*.

KLOEN, zie *kluwen*. Doch in toepasſing op een mensch, beteekent het een *lompert*, *clown* in het Engelsch; en even zoo is 't ook met *klont*, *kluit*, en *kluts* of *klots*.

KLOET (ſchippers boom), M. als wortel van *kloeten*. § 28. Doch veellicht is het woord *kloetſtok*, dat is, *kloot-* of *bolſtok* of *bolſtaf*, en dus eigenlijk, *knots* in beteekening. Aangemerkt als præteritum van *klo-en*, in den zin van *ſtoten* zou het V. zijn. § 36.

KLOFTER, verouderd woord, waarvoor de Duitſchers *klafter* zeggen, van *kloven*, kappen of hakken. Als hoeveelheid, O. gebruikt, doch in zich-zelf M. § 28. Vergelijk *kluft* of *kloft*. In de Reiſen des H. Brandanus vinden wy van een wangedrocht wiens *ghil* (keel) *driër manslachter wijd* is. d. i. *drie klafter*. Ik denk dat het *omklaauwingen* beteekent, d. i. omgrijpingen; oudtijds *klauer*, *klawer*, waarvan *klaveren* voor *klauteren*, d. i. met klaauwen grijpen, en zoo, *klimmen*. — In die plaats uit Brandanus moet dan *mansklachter* gelezen worden.

KLOK, V. als oorſpronklijk adjectief. § 33. Van *klo-en*, als *klinken*. — Karel de Groote verbiedt in zijne *Capitula-*

laria: Ne CLOCAS *baptiſent;* het geen dit geſlacht bevestigt. Ook 't Franſche *cloche* is het zelfde woord.

KLOK voor keel, of eigenlijker voor 't holle keelgeluid-zelf, in Vondels tijd nog gemeen, wanneer men *een klok opzetten* zei, nu *een keel* of *een ſtrot opzetten.* Dus Vondel, van den Sparrewouder Reus, die

— *Egmond met zijn* klok *en grove ſtem vervaarde.*

Onze Grootouders gebruikten dit woord van een man; maar van eene vrouw zeiden zy in tegendeel, *een bek opzetten.* Eigenaartig. Vondel echter ſchrijft zulk een *klok* ook aan Andromeda toe, en wel een *ſtrandklok.* Zediger en juiſter is Ovidius die *conclamat virgo* zegt.

Dit KLOK is buiten alle bedenking M. als wortelſylbe van 't werkwoord *klokken* zijnde, 't geen van 't geluid der hoenders (*glocitare* in 't Latijn), en ook van een geluid in de keel by het ſchielijk drinken, waarin de verzwelging hortende geſchiedt, ontleend is geworden. — Even zoo is ook

KLOK voor *ſlok*, M. § 28.

KLOKSPIJS. V. doch niet als *ſpijs*, waarmeê het niets gemeen heeft, maar als een by de metaalgieters verbasterd woord uit *klok-ſpecie*, het geen dus het geſlacht volgt van *ſpecie*, in den zin van ſtoffe der ſamenſtelling, § 100.

In de uitdrukking van *ſmaken als klokſpijs* is eene moedwillige dubbelzinnigheid, als verwarde men het in beteekenis met *zwelgſpijs*, om dat *klokken* ook een ſoort van zwelgen is, waarvan men *klokſpijs* voor lekkerny zegt, die men gretig inzwelgt. Het *klokken* is eigenlijk een naſmaken in den mond van de keel, 't geen men voornamelijk by het Wijnproeven onzer Grootvaders waarnam, en waarin men 't echte genoegen van den dronk ſtelde.

KLOMP (*maſſa* in 't Latijn), in 't Gebruik veelal M. Doch inderdaad V. zoo wel als præteritum van *ik klem*, *ik klam* of *klom*, als als adjectivum *gelompe*, en tevens als

kluit, en als *gepak*. § 36, 33. — Men merke op dat de toevoeging der *p* een plompheid voortbrengt en aanduidt. Dus is *klampen* iets geweldigers dan *klemmen*. *Mompen*, *ſtompen*, *ſtampen*, enz. brengen dit zelfde meê. Zie *mom*, *klamp*, *ſtamp*, enz.

KLOMP voor *houten voetſchoeiſel*, V. ook in het Gebruik. Dat het het zelfde woord *klomp* is toont het ſynonymum *hol-blok:* want *klomp* en *blok* beteekent het zelfde. Kwalijk zegt men *holsblok*, als of 't Hoogduitsch en *holtz-*, dat is, *hout-blok* ware: 't is uitgehold blok.

KLONGEL of KLUNGEL, voor een onbekwaam en onhandig vrouwsperſoon en dus V. § 28. Maar in oorſpronklijke beteekenis, een *kluwen*, of ook een verwarde klomp garen of draad, waarvan 't de toepasſing heeft. In dezen oorſpronklijken zin echter buiten gebruik.

KLONT, V. als *klonte* van *klon* of *kloon* (anders *kloen*), adjectivum, (Engelsch *clown*) rond, van *klo-en*, wrijven of kneden. Zie Aanteek. *eeee*. § 33, 95.

KLONTER, M. als wortel van *klonteren*, frequentativum van *klonten*, van het naamwoord *klont*. § 28.

KLOOF of KLOVE, V. als præteritum van *klieven*. Dat dit een præteritum is van *klieven*, ontkent Huydecoper om dat *gerieven*, *grieven*, en *lieven*, zoogenoemd gelijkvloeiend zijn. — Zoo zou *dragen* dan geen *droeg* mogen hebben, om dat *dagen*, *daagde*, en *ſlagen*, *ſlaagde*, en *plagen*, *plaagde* heeft. Immers verandert de *ie* regelmatig in *o*, en *vriezen* maakt in præterito *vroos*, *gevrozen*, of *vroor*, *gevroren*, van 't verouderde *vrieren*, nog Hoogduitsch; *verliezen*, maakt even zoo *verloor* van 't nog Hoogduitsch *verlieren*; *kiezen* maakt *koos*; *genieten*, *genoot*; *bieden*, *bood*, *liegen*, *loog*; *rieken* zoo wel als *ruiken*, maakt *rook*; *vlieden* en *vlieten* maken *vlood* en *vloot*; *zieden* ook *zood*; *ſchieten* ook *ſchoot*. Waarom dan zou *ief* ook geen *o* in præterito mogen aannemen? — Dat *lie-*

lieven, *gerieven*, *grieven*, en *brieven* een ander præteritum maken is om dat zy *verba nominalia* zijn van *lief*, *gerief*, *brief*; waarvan ik het onderscheid in den breede verklaard heb, (Nieuwe T. en D. Versch. III D.) maar dit is *klieven* niet. *Kloof* of *klove* als splijting, is zekerlijk niet van *kluiven*, en zoo het geen præteritum maar wortelsylbe was van het werkwoord *kloven* als primitief, kon het niet V. zijn. § 28, 36. Maar

KLOOF, als scheur, barst, of spleet, is als wortelsylbe van het verbum *kloven*, M. § 28. In dit geval, is *kloven* als verbum neutrum aan te merken, schoon het ook transitief is in *hout kloven*, *iemand den kop kloven*, enz.

KLOOSTER, O. als 't Latijnsche *claustrum*. § 100.

KLOOT, M. door het Gebruik. Doch inderdaad V. als præteritum van *klo-en*. Zie Aanteek. *eeee*. § 33, 95. 't Verdient opmerking, dat de naam van een pruimsoort in Duitschland *grüne kloten* genoemd, in der Fransche uitspraak van dezen naam, tot *Reine Claude* geworden is.

KLOP, M. als wortel van *kloppen*. § 28. Het is echter ook V. in zich-zelfs, als adjectivum van 't verbum *kloen*, even zoo wel als *klok*, doch het verbum in den zin van *slaan*, *stoten*, genomen. § 33.

KLOP, als *Non*, V. door toepassing. (Quasi castrata.) *Kloppen* is *castrare*, waarvan *klophengst*, een ruin, als men thands in tegenstelling van een *springhengst* zegt. Eigenlijk is het *mutilare*, verminken, waarvan 't Fransche *cloper*, en *clopin*, dat kreupel of verminkt is, en de naam van *Clopinel*, kreupelaart. Dit woord *kloppen* is saamgetrokken uit *gelobben*, *ge-lubben*, van *lob*, *lobbe*, en niet te vermengen met het werkwoord *kloppen*, dat *klappen* met een boller en doffer geluid is, gelijk *kleppen*, klappen is met een flaauwer en fletser geluid. Eene *Klop* beteekent derhalve, die van 't huwlijk verstoken is. Omgekeerd, heeft men van den *monnik* als ongehuwde (waar-

voor men nog *éénloopend gezel* zegt, het geen de ware beteekenis van μοναχὸς is,) het woord *monniken* (by ſamentrekking, *muncken*) voor *caſtrare* gebruikt, en een ruin *munck* genoemd. Zoo ook noemde men een geſneden varken, *nonne*. Zie Kiliaan op het woord *muncken*, en ook op *non*. — Doch men moet dit werkwoord *muncken* of *monniken* niet verwarren met dat van *moniken* of *monniken*, uit *communicare* geſproten, en dat het vieren van 't H. Avondmaal beteekende.

KLOPPER, M. als werker van *kloppen*. § 28.

KLOS, V. als met een vervrouwelijkenden uitgang, van *klo-en* afkomſtig; het zij dan als *wrijven*, het zij als *ſlaan*, naar de verſchillende beteekenis waarin men het neemt, van *kloot* of van *ſtok*. § 73. Vergelijk Aanteek. *eeee*. Immers zal men 't woord van den voorgegeven uitvinder *Cloſter*, den zoon van Arachne (volgens Plinius) niet willen afleiden, hoop ik.

Doch *klos* is ook niet ſlechts het ding waar men den draad op windt, maar ook het kluwen van den klootsgewijze opgewonden draad, in 't oud Hoogd. *klözel*. Ook in dit geval, V.

KLOTS, desgelijks V. als zijnde het zelfde woord met *klos*. Het beteekent in dien zin echter ook *blok houts*. Wanneer men 't in toepasſing op een lompaart neemt, zegt men by misverſtand ook wel *klaas*, en dan gebruikt men 't dus M. § 55. Vergelijk *kinkel*.

KLOUW, ſlag, M. als wortel van *klouwen*. § 28.

KLUB, Engelsch woord, verbasterd van ons *kluw*, in 't Latijn *glomus*, in 't Fransch *peloton*, in den zin van aanhang, ſamenhouding, en dat ook klubbe gezegd werd; V. als in 't algemeen de uitgang op *b*, by ons is. Zie *ebbe*. Doch een ander woord is *klub* voor *knots*, en verwant met *klouw* en *klouwen*, 't geen door 't verloren *klobben*, met *kloppen* ſamenhangt. Zie *klaauw*.

KLUCHT,

KLUCHT, V. § 96. Het woord was te voren altijd *kluit*, en beteekende oorſpronklijk een plompheid, voorgeſteld om te lachen, en die altijd als in de eerſte *Harlequinades* met afkloppen eindigde. Van *klu-en*, *klo-en*, het zij in den zin van ſlaan, het zij in dien als van 't naamwoord *kloen*.

KLUFT of KLOFT, van *klieven*, V. zoo wel voor eenvoudige *ſpleet*, als voor *kaveling*, of voor *ſchare volks*. § 96.

KLUIF, M. als wortelſylbe van *kluiven*. § 28. Het woord *kluiven*-zelf is *ge-luiven*, en één met het Lat. *glubere*, dat villen beteekent, en weer met ons *lubben* ſamenhangt. Ook *kluiffok* (ſcheepswoord) is eigenlijk *luiffok*, waarvan op 't artykel *lul*. — Zie of vergelijk ons artykel *klaauw*.

KLUIN, eigenlijk *kloen* (zie *klont*), in den zin van *kneden*, en dus *gekneed veenmoer*, dat is, *turf*; waarvan de *Klundert* genoemd is. V. § 99. Men zei ook *kluin*, even als *kloen*, ook *klunten*, en *kluntaart* of *kluntert*, enz. als ſynonymum van *plompaart* in 't M. door toepasſing. § 55.

KLUIS, V. gelijk van ouds uit het Latijn der Middeleeuwen blijkt dat *cluſa* zegt, behalven dat de uitgang by ons het aanduidt, zijnde 't woord van *luiken* (toe- of inſluiten, verbergen, enz.) en dus *ge-luikſe*, tot ééne ſylbe ſaamgetrokken. — Men vindt ook in 't Fransch *cloſe* V. waarvan *cloſet* een verkleining is. § 74, 100.

KLUISTER, V. door de vrouwlijke uitgang *ſter*, van *kluien*, dat is, *klo-en*, wrijven, ook omvatten. Aanteek. *eeee*. — Men vindt het ook M. gebruikt, als van het Latijnſche *clauſtrum* afgeleid, gelijk men veel Latijnſche *neutra* in M. over, en in mijn vroegſten tijd dit zelfs tot regel nam.

KLUIT, of KLUITE, V. als præteritum van *kloën* of *kluien*. § 36. Zie *kloot*, waarvan het alleen in uitſpraak

verſchilt; niet te min in beteekenis by aarde- of kleiſtof, met uitzondering van harde ſtoffe, bepaald zijnde.

KLUNDER, of KLUNDERT (d. i. *klunderte*), V. 't Is een adjectivum, en beteekent drek, modder, moeras. § 33, 95. De verwantſchap met *klont*, *klei*, *klamei*, *klamerrie*, enz. is zichtbaar.

KLUNGEL. Zie *klongel*.

KLUPPEL, het zelfde als *kleppel*, M. § 28. Van *kloppen* of *kleppen*, als werktuig uitdrukkende. § 32.

KLUT, veranderde uitſpraak van 't Deenſche *klot*, ons *kloot*, of *kluit*. Overzulks V.

KLUTS (eigenlijk *klots*), M. als wortel van *klotſen*; V. als vervrouwelijkte uitgang. § 28, 73. Veellicht is het woord eigenlijk *klus*, van *kluw*. Als ſcheldwoord neemt het een geſlacht door toepasſing aan; doch liefst het M. Zie *klots*.

KLUW, M. als wortel van 't werkwoord *kluwen*, anders *klo-en*. Zie Aanteek. *llll*. Doch in 't Gebruik V. als *kluwe* voor *kloving*. § 67.

KLUWEN (als naamwoord), V. § 99. Doch door de oude Vlaamſche vermenging van V. en O. thands in het Gebruik als O. aangenomen. En even zoo is het met *kloen*, het geen inderdaad het zelfde woord door ſamentrekking is.

KNAAP, M. door toepasſing. § 55. Het zij als *genaap*, dat is, *ge-abelde* (onderwezen, welopgevoede en bekwame) jongeling, het zij als *ſchalk*, in welk opzicht het het Engelſche *knave* is. *Kenauwen* zijn in 't Bergwallisch knechten, onvrijen, en Baxter meende dat dit de *Genauui* van Horatius waren, Ode 14 van zijn IV Boek, en de Γενάυνοι van Strabo, in Gallia ciſalpina. Zoo zou men er de Genapii nog ruim zoo goed uit kunnen afleiden.

KNAAP, voor lichtſtandaart, of groote houten kandelaar dien men op den grond zette, heeft dezen naam als *toortsdrager*, om dat de Grooten hunne ridderknapen hiertoe ge-

gebruikten. Zoo gaf men in mijn jongen tijd den naam van *ſtommen knecht*, aan een draagbaar en draaiend buffet, om dat het voor *tafelbedienenden knecht* ſtrekte. Veellicht is 't woord eene ſamentrekking van *genap*, en beteekent *ſchenker* by een gastmaal, van *nap*. Men verſtond daar oudtijds ook een Schilders *ezel* door.

KNAARTJEN was by onze Bestevaders een flesjen met een enge hals en glazen ſtop, dicht ſluitende om 't geen er in was, voor de lucht te bewaren. Men gebruikte ze inzonderheid voor de olijfolie. De naam is van 't knarren by 't openen van den ſtop. O. als diminutief. § 45.

KNAAUW. Als wortel van *knaauwen*, dat *kno-en* is, waarvan *knok*, *knop* enz. M. § 28.

KNAK. M. als zijnde de wortelſylbe van *knakken*. § 28.

KNAL, M. als wortel van *knallen*. § 28.

KNAP, M. als wortelſylbe van *knappen*. § 28.

KNAR, M. als wortelſylbe van *knarren*. § 28.

KNARS, van *knarſen*; M. § 28. doch als berst, van *knarren*, V. § 73.

KNECHT, dat is, *genecht*, verbondene, 't zij door Ridder- of Krijgseed, 't zij in huis- of werkdienst. M. door toepasſing. § 55.

KNEEP, M. als wortel van *knepen*, nu *knijpen*, d. i. *genijpen*. Zie § 103. V. als præteritum van dit *knijpen*. § 36.

KNEL, M. als wortel van *knellen*. § 28. Dus zegt men *in den knel*. Het Thema is in *ne-en*, nijpen, waarvan *ge-ne-el* tot *knel* wordt.

KNEPPEL of KNUPPEL, 't zelfde woord met *kleppel* of *kluppel*. M. § 28.

KNEUKEL of KNOKEL, M. van *knoken* (van *knok*), § 28. — Hiervan *knekelhuis*, beter *kneukelhuis*.

KNEUS, M. als wortelſylbe van 't verbum *kneuzen*. § 28.

Doch

Doch in zich-zelf V., als zijnde *kneutsing* van *knoten* of *knotten*, waarvan ook een *knots* (clava) is. § 74.

KNEUTER (of kneutervink). M. door de vorming, of als *vink*. § 28, 57. Zie voorts *knote* of *kneute*.

KNEVEL (kam, of in meer algemeenen zin, nijptuig) van *knijven*, *kneven*, anders *knijpen*, waarvan ook *knevelen*, voor streng en naauw binden. M. § 28.

KNEVEL, baard van de bovenlip, van *kneven* (beſnijden), uit *knijf* of uit *knippen* gevormd. Of wel, van *knevelen*, kammen. Het Deensch heeft *knævle*, in den zin van vlaschkammen. M. § 28.

KNEVEL voor *knaap*, en in den grond 't zelfde woord. A—S. cnæpling (*knæsling*). Desgelijks M. § 55.

KNIE, V. Het woord is eigenlijk altijd een disſyllabum, doch wordt in ſamentrekking tot ééne lettergreep. Hier is het V. als zijnde *kni-ing*, (§ 67), daar het anders M. zou zijn. § 28. Het is eigenlijk *ge-ni-e*, van *nijgen* (*ni-en*, *nigen*) buigen. Hierom heet een gebogen ſtuk hout een *knie* of *kniebalk* by de ſcheep-, molen-, of molenkapmakers. 't Is even het zelfde woord met *genicke* in 't Hoogduitsch, voor *nek* gebruikt.

KNIER, verwant aan het vorige woord. M. door de vorming, § 28.

KNIJF (Fransch *canif*), *knipmes*, van *knijpen* voor toebuigen; van *kni-en*, dat is, *ge-ni-en*. Zie *knie*. O. als mes. § 57. Vondel gebruikte het wel eens kwalijk voor een *pook*, en de Engelſchen benoemen er alle mesſen meê; de Franſchen, *canif* zeggende, een pennemes. — Doch Vondel mag het gebruikt hebben in den zin van verholen wapen, van 't werkwoord *nijpen* of *genijpen*, waarvan ons gemeen *geniepig* voor *in 't heimlijk en listig* zegt, en waarvan ook *kneep* voor arglist gebruikt wordt. Hiervan zegt men ook een *knijpraad*. Intusſchen heeft dit *knijf* 't voorkomen wel van een *knipmes* aan te duiden.

KNIJN,

KNIJN, zie *kanijn*.

KNIK, M. als wortel van *knikken*, dat is, *genikken*. § 28. Als adjectief *ge ni-ig*, zou het in zich-zelfs V. zijn. § 33. *Nikken*, op zich-zelf zonder 't voorzetſel, is oud. De Ridders, een zwaren ſlag op het hoofd krijgende, *nikken* (in de oude Romans) *op hun artſoen*, d. i. buigen voorover op den zadelboog. Ook *nikt* men om iets van den grond te rapen.

Doe nikte neder *die Baroen*
En nam op d'erde enen ſchacht.

Grimbergſche Oorlog.

KNIKKER (ſpeelbolletjen), als werktuig van een ſpel, dat in 't knikken van den vinger beſtaat. M. § 28.

KNIP, M. als wortel van *knippen*, het zij voor de daad, het zij voor een werktuig dat knipt, genomen. § 28. Dat men het V. nemen kan als *knipping*, behoeft niet gemeld na § 69. *Knippen* en *knijpen* is *ge-nippen* en *ge-nijpen*, van *nijpen*.

KNOBBEL, M. § 28. Het Thema is *knop* en *knob*, waarvan *knobbig*, *knobbel*, en *knobbelen*, dat ook *knoffelen* en *knuffelen* gezegd wordt, en tevens met *kneven* (als *knijpen*) ſamenhangt, waarvan zie *knevel*. — Doch zie ook *knuppel*.

KNOEST, V. als verbale van *kno-en*, eigenlijk *ge-no-en*, van *no-en*, Fransch *nouer*, van het thema *no*. § 77. *Knoest* is in alle gevallen het zelfde in beteekenis als *knoop* of of *knop*. Men zei oudtijds ook *oest*, 't zelfde woord als *ast*, en dus hangt *knoest* met dit *ast* te ſamen.

KNOET, 't zelfde woord als *kloet*, wordende de uitſpraak van *kl* dikwijls in *kn* verbasterd.

KNOET, als een benaming, op de Deenen toegepast, M. § 55. Het is niet anders dan de eigennaam *Kanut*, en dus in zijn oorſprong een eernaam.

KNOK, V. als oorſpronklijk adjectief; doch M. als wortel van

van het werkwoord *knokken* of *kneuken*, ook *knikken*. Zie *knie* en *nok*. § 33, 28.

KNOKEBEEN (ruggegraat). Het zij als *buigend*, *knikkend been*, het zij als *knobbelig been*. Zie *knop*, O, § 39.

KNOKKEL, M. § 28. Van *knokken*.

KNOL, M. door de vorming, en als *bol*. § 28. Als *plant* (anders *raap*, *rapa*, *raphanus*,) ook V. Doch als de *wortel*-zelf, M. De verwantſchap van dit *knol* met *knop* en *knobbel* is zichtbaar. 't Woord is inderdaad *kno-el*, gelijk *knok*, *kno-ig* is, en de ſluitende *g* tot *f* en vandaar tot *p* overgaat.

KNOL in de beteekenis van verdichtſel, V. Het is eene verbastering van *Novel*, naar de Engelſche uitſpraak en misvatting die het woord van *to know* afleidde, als ware 't het *knowel* of *knowl*, waaruit het Engelſche *knowledge*. 't Is en blijft dus, hoe verbasterd ook, het Latijnſche en Italiaanſche *Novella* en Franſche *Nouvelle*, het geen ook 't geſlacht bepaalt. § 100.

Doch *een goede knol*, voor een ſukkel waar men meê doet wat men wil, is een *goede* NOL, by verkorting van den naam van den Heiligen *Arnold*, die de Heilig of 't Hoofd gerekend werd van de *maris commodes* als men 't in 't Fransch noemt; en dus M. § 55.

KNOOP, V. als eigenlijk adjectief, § 33; M. als wortel van *knopen*. Het woord is *ge-noop*, van *ge-no-ig*; *conodare*, zou men in 't Latijn, *connouer* in het Fransch zeggen. Het eerſte Thema is *na*.

KNOP, 't zelfde als *knoop*. Door regelmatige vervorming, van *kno-ig* of *kno-ich*, *knoch*, *knof* (*knopf* in 't Hoogduitsch), tot *knop* geworden. V. — Als wortel van *knoppen*, M. § 33, 28. Zie § 103.

KNOPLOOK of KNOFLOOK, als *look*. § 39. V. als *plant*. § 57.

KNORF of KNURF, voorheen *knorſpe*, waarvan 't verbum

bum *knorſpen*, dat is een ſoort van *krakend knagen*. Men zegt veelal *knorfbeen*, voor cartilago. 't Woord is V. als oud adjectief zijnde, van *knarren* gevormd, waaruit ook *knarſen* is, en eigenlijk *knarrig* of *knorrig*. — Als wortel van 't verbum *knorven* in den zin van *knaauwen*, zou 't M. zijn. § 33, 28.

KNOTE of KNEUTE, præteritum van *knitten*, kneden, V. Waarvan ook *knotel* (in 't Hoogduitsch ook *knoedel*, anders ook *ſchnittel*), ſoort van deeg, 't Italiaanſche *maccaroni* vrij gelijk. — Door de adjectivale vorm, V. of O. naar dat men er *mop*, *ſtrook*, *reep*, of 't woord-zelf van *deeg* onder verſtaat. — Hiertoe behoort ons *peperneut* ook, 't geen eigenlijk is *peperkneut*, hierom ook elders *kneuters* genoemd.

KNOTS, V. Van den zelfden oorſprong met *knoest*, en vervrouwlijkt van 't M. *knot* (dat in 't Hoogduitsch *knoten* is), als wortel van *knoten*. § 74.

KNUIST, 't zelfde als *knoest*, door verwarring van de *ō*, *oe*, en *eu*. V. door den uitgang. § 74.

KNUNGEL (eigenlijk *knongel*,) van *kno-en*, *knoien*, *knoeien*, d. i. verknijpen, bederven in 't behandelen. Niet dan op een Vrouwsperſoon toegepast, 't zij als onbedreven in 't geen zy doet, 't zij als ſlet. § 55.

KNUPPEL, eigenlijk (ſchoon ongebruiklijk) *knoppel*, dat is *knop*, of *knoopſtok*, ſtok die kwastig, knoopig aan 't eind is, en dus een *knots*. M. § 28. Men zei voordezen ook *kloppel* en *kluppel*. — Het tegenwoordige *knuffelen* is bekend, en zichtbaar met *knijpen* verwant.

KOB of KOBBE, V. als de woorden op *b* algemeen; oudtijds niet alleen als in 't Engelsch een *ſpin* beteekenende, waarvan nog het ſaamgeſtelde woord *ſpinnekop*; maar ook een *hoen*, en inzonderheid de *hen*. Uit welke benaming de eigennaam van Meeſter *koppe* voor *haan* in den ouden Roman van Reintjen de Vos geſproten is. – Welke ook

de

de oorſprong van dezen naam zij; men had er in mijn kindſchen tijd nog het kinderſchoollied (dat eigenlijk een Paaschlied was,) van over: *Eikobbery! de kob zal leggen*, maar het welk toen reeds even zoo weinig verſtaan werd van die het zongen en dansten, als de wet der twaalf tafelen toen Cicero ze als kind van buiten moest leeren. — De inhoud was, de blijdſchap over de geſchenken van gekleurde eieren, met opnoeming van gegeven blijken van vlijt in het breien en naaien, en bereidwilligheid om na den viertijd het ſpelen weder vaarwel te zeggen.

't Ware te wenſchen dat oude lieden zich al zulke liedtjens en ſpelen herinnerden, en ze voor de vergetelheid bewaarden. Den waren beminnaar van Taal en Vaderland zouden zy verplichten. Mijn ſpeeltijd is te kortſtondig geweest, om er veel van onthouden te hebben. Ik zal nog aanmerken dat in het begin der 17e eeuw dit *kob* reeds vergeten was: want men zei en zong toen reeds: *De* KOCK *die heeft gheleyt*, en *de* KOOK *ſal legghen*, als uit Rodenburgs Melibéa blijkt, I D., bl. 32.

KOBALT, delfſtoffe, en dus O. § 48. — Doch de

KOBALT of KOBOLT als poltergeest, gelijk de Duitſchers het noemen, M. Zie *kabouter*.

KOCHEL en KUCHEL, V. voor een ſoort van overhangende *kap;* het zij men 't als verbasterd van *kove*, *keuvel* of *kuif* (kap), aanmerke, het zij, als van het Latijnſche *cucullus*, waaruit men het echter M. zou moeten verwachten. § 57, 100. — Ook als ſcheldnaam V. door toepasſing, § 55, dewijl het alleen van vrouwen gezegd wordt, naar de *kochel* benoemd, die een dracht van landloopſters en koppelaarſters was. Hiervan ook *kockelwaard* by Paffenrode, en de oude werkwoorden *kockelen* en *kockeloeren*, dat is, uit de *kockel*, *cochel*, of *cucul* loeren. Zie wijders *kovel*, en *gogel*. Luthers Hoogd. zegt *kogel*.

KOD-

KODDE (knots, en voorts ſtok en ſtaf), V. waarvan *koddebeier*, d. i. knotsdrager, en waaruit ook het Franſche *queue* voor *ſtok* en *ſtaart* is. Zie *beier*, en *keu*.

KOE, V. als vrouwelijk *rundbeest*. § 55. enz. Zie ook Aanteek. *rrr**. 't Perzisch zegt گاو (*gaw*), en het Sanſkrit *gauh*.

KOEK, M. als wortel van *koken*; doch V. als oud præteritum van 't oude *kaken*. § 28. 't Verbum beteekent, even zoo als *braden*, alle *gaarmaken*, waarom Spiegel ook *ovenkoken* zegt. Zie *brood* en *gebak*, en ook *pudding*. *Een koekjen bakken aan iemand*, wordt thands zeer verſchillend toegepast, doch oudtijds werd het voor *vergiftigen* gezegd. Oudtijds was de volkomen uitdrukking *een Venetiaansch koekjen*: ook zei men daarvoor *een verzouten ſoupjen*. Het zelfde vind ik met zoo vele woorden in 't Hoogd. Zie Burkard Waldis:

So wollen wir —
Ihm ein verſaltzen ſüpplin *machen*,
Und ein Venedisch küchlin *bachen*.

KOEKOEK, M. als *vogel*. § 57.

KOELTE, V. § 33, 95.

KOEPEL, veelal in 't Gebruik M. doch beter V. 't zij als Hollandsch woord, van ons *kuip*, 't zij als zijnde het Franſche *coupole*, of als het zelfde met *kapel*. § 57, 100.

KOERS, M. als in 't Latijn *curſus*, en 't Franſche *cours*. § 100.

KOERWACHT of KOERWACHTER, van *kure*, ook *koere*, wachttoren of wachtvenſtertjen op een ſlot of burchttoren. Waarvan 't oude *koere-* of *korenman ſpelen*, dat is, zich zien laten en dan weêr verdwijnen, als die wachters plachten te doen, by beurten uitziende en zich verbergende of ter zijde makende, om niet getroffen te worden. Het woord is zichtbaar van 't Latijnſche *cura*. Zie *wacht* en *wachter*, waarvan zy 't geſlacht volgen. § 39.

En ook *neef*. — De naam van *koerhuis*, d. i. wachthuis, is nog hier en daar aan oude gebouwen overig, die nu meestal tot herbergen gebruikt worden, en daarvan de naam van *kastelein* aan een herbergier, als zijnde een *koerhuis* een soort van kasteel. *Koertoren* was ook gebruiklijk voor wachttoren. Kwalijk brengt Kiliaan het woord *korenman* tot de graankoopery. Voor *koereman spelen* zegt Huygens *neefje spelen*.

KOET (*fulica* in 't Latijn), ook *meerkoot*, M. als vogel. § 28. van 't geroep, dat men *koeten* noemt, en waarvan *koeteren* als frequentativum.

KOETELAS of KOUTELAS. 't Fr. woord *coutelas*, eigenlijk groot mes, van *coultel* (van 't Lat. *culter*) oogschijnelijk met den augmentativen uitgang van 't Italiaansch en Spaansch in *asso*, even als in *galeasso*, en dus by ons O. gelijk diminutiven en augmentativen beide. § 45. Men gebruikt het echter ook wel M. als in 't Fransch, enz. § 100. — Ik zeg *oogschijnelijk*: want de uitgang *las* kan hier wel meer dan een bloote uitgang zijn, en het woord *koutelas* eene samenstelling van *coultel* of *culter* met *las* of *lace*, 't geen oudtijds *priem* beteekende. Zoo vindt men *anelace* by Chaucer, 't geen een klein scherp gepunt wapen was dat men aan den gordel droeg, by Matthew Paris *analicitus* en *analaceus* genoemd. Dus is *coutelas* mespriem, en *anelas*, handpriem. — Anders is *lace* (ook by Chaucer) een strik of band, 't geen men ook *laas* geschreven vindt. *Lacet* weet men dat *nestel* beteekent zoo wel als *strik*, alhoewel het een bloot diminutivum van *lac* is, 't geen van *laqueus* komt.

KOETS (bed of ligging), V. als 't Fransche *couche*. Ook, als 't vervrouwlijkte *kooi* (*kooise*), waarvan men *kooien*, voor *te slapen liggen*, zegt; en dat de oorsprong beide van 't Fransche en Nederduitsche woord is. § 73.

KOETS voor *rijtuig*, als zijnde 't Fransche *coche*, het zelfde

als

als *coque* (ſchelp), vervrouwelijkt van 't ouder *coc*, dat met ons *koker* verwant is. V. § 100. Het Ooſterſche *kodji* (قوچي) hangt niet te min met dit ons *koets* ſamen.

KOF of KUF, V. — In zweem, het Ooſterſche كبه (*kuva* of *kubah*), waarvan wy door 't Spaansch, met het lidwoord, *alkove* hebben, doch dat *gewelf* beteekent, en zoo ook het Latijnſche *fornix* in de vuile beteekenis van dit woord uit kan drukken. By Mozes (Numeri XXV, 8.) vindt men הקבה. In 't IJslandsch is het een *hut*. Thands wordt het niet dan in den zelfden zin als *bordeel* gebruikt (Zie echter ook *kooi* en *kuif*.) § 100.

KOF (voor koffchip), V. als zijnde het zelfde woord, en beteekenende een vaartuig van Noordſchen bouw, met een *hut*, en daarnaar genoemd. De oude Belgiſche ſtrijdwagens (aan wier asſen men ſeisſen vastmaakte), *covini* by de Romeinen genoemd, behooren ook tot dit woord, en deze naam is blijkbaar *koffing* of *koving*. Ook het Franſche werkwoord *couver* hangt er meê ſamen.

KOFFER, V. als 't primitivum *kof* (§ 57), voor zoo veel het als *legſtede*, of *huisjen* of *foudraal*, aangemerkt en gebruikt wordt. — M. als wortel van *kofferen*, dat, zoo men wil, van *coöperire* zou zijn. § 28. — Het Gebruik geeft er ook wel het O. geſlacht aan, zekerlijk door toepasſing, doch van welk woord? — Het V. en M. ſteunt op de beste gronden. Dat het woord met *kouw* (kooi), en 't Engelſche *coffin* en 't Franſche *coffre*, verwant is, blijkt aan elk. Zoo is 't ook met het oude *goffre*, nu *goufre* der Franſchen vermaagſchapt. Zie *golf*. Vergelijk het vorig artykel en zie ook *kuif*.

KOFFY, als *plant*, van den Ooſterſchen naam قهوه (*kæhwæ*). V. gelijk het nieuw gemaakt Latijnſche *caffea*. Als *drank* M. § 57. Als het Franſche *caffé*, gebruikt men echter het M. en V. door elkander, in beide beteekenisſen. § 100.

KOFFYBOON, gelijk men 't kwalijk noemt, het woord als ons *boon* verſtaande, daar het eigenlijk *bun* is, zijnde 't Arabiſche بُنّ (*bunn*). In allen geval, en hoe men het neemt, V. § 99.

KOG, van ouds een Krijgs- en Lastſchip, en M. — Door toepasſing van *ſchuit*, heeft men het V. gebruikt; en veellicht is het in den oorſprong het zelfde woord met *kof*, en dus V. Maar de afleiding is in dit opzicht niet zeker genoeg, om iets te beſlisſen. Misſchien is de beteekenis, *rond* (want zoo waren de oude vrachtſchepen), en het woord van éénen wortel met *kogel*, enz. § 100. § 33.

KOGEL, M. § 28. Het is van *kogen*, ronden, door knijping in de keel.

KOGEL (naar Leibnits, een dekſel des Hoofds,) M. § 28. Zie *kochel*.

KOHORT. Het Latijnſche *cohors*, en als dit, V. Vooral daar men er *bende* onder verſtaat. § 100, 57.

KOK, M. § 28 en 56.

KOKARDE, Fransch woord, overgenomen met zijn Geſlacht, naaml. V. § 100. Oorſpronklijk beteekent het een *hanenveér*, van *cocq*. Namelijk *coquard* is de hanenveerdrager, en beteekent een *haan-ſpeler*, en van daar *la marque* of *la roſe* COQUARDE, 't woord adjectivaliter genomen.

KOKENILLE, waarvoor men thands op zijn Fransch *cochenille* zegt en ſchrijft. Een verkleinende verbastering van het Latijnſche *coccum* of Gr. κόκκος dat eenvoudig een grein of korrel beteekent, maar in 't Latijn op de purperverf toegepast. V. 't zij door den uitgang, 't zij als wordende 't woord *verf* of *kleur* daar onder verſtaan. § 57, 100. — Men heeft ſedert eenigen tijd het woord *kokeliko* (coquelico) uit het nieuwmodisch Fransch ingevoerd om

een

een ſchel rood, als dat van den papaver b. v. te beteekenen, doch het is niets anders dan dit *coccum* met een adjectivalen Duitſchen uitgang, *kokkelijk* of *kokelich*, door door de Italianen overgenomen, en van hun weder by de Franſchen in zwang gebracht. — Vergelijk ons artykel van *karmijn*.

KOKET (kookſel) van *koken*, O. § 116. Ook

KOKET (ſcheepjen), *kleine kogge*, Fransch woord, O. § 100.

KOKER, M. § 28. Hoogduitsch *kocher*. Van *kochen*, dat is, *bosſen* (in een *bos* ſluiten) van *koch*, of *kok*, waarvan de Franſchen *coque*, oudtijds *coche*, en *coquille* hebben; gelijk ook *décocher* (dat is, *ontbusſen*,) van dat *coche* is, zijnde dit de *bus* of *koker* van den boog, die van de oude Scyten by de Westerſche Volken in gebruik gebleven is, en den pijl uit een bus ſchoot, waarvan ook by de Franſchen de naam *arquebuſe*, dat is, *boogbus*; welk woord van *bus*, na de invoering der vuurwapenen, op de *vuurroers* is overgegaan, en ook den naam aan het *buskruid* gegeven heeft, en aan de zoogezegde *donderbusſen* en *trekbusſen* (in 't Fransch *trebuchets*,) gebleven is. Het geen toen bepaaldelijk de *bus* was, heet thands de *loop* van een ſchietroer. In 't voorbygaan merk ik aan dat het Franſche *bouche à feu*, eenvoudig ons *vuurbusſe* of 't Hoogduitſche *feuerbüchſe* is, en niet *vuurmond*, gelijk zy het thands, als of 't een metafora ware, verſtaan. Dit *kok*, *coc*, *coque*, is eigenlijk *koïg* van *co*, holte. Ik merk hier nog aan, dat dit *koker* ook verwant is met *kaak*, dat is, *wang* of *wand*, bekleedſel, omgeving, ſchede; waarvan Gijsbert Japix, in den 127 Pſalm:

O wol-lock-ſillig iz dy man,
Dy mey ſock' pijllen foll't ſijn ſchie.

Van dit *koker* is *kokermuilen*, d. i. *in zijn vuist lachen*, gelijk men ook anders zegt, de vuist naamlijk als een koker aangemerkt. Intusſchen drukt de uitſpraak van

van het woord *koker* de zaak even zoo door de ſtelling des monds uit, als het woord *buis*, *bos*, of *bus*. Zie ons Voorwerk, bladz. 32.

KOKEROL, oud Spaansch woord, ook *karakol*, een ſlak beteekenende. M. § 100. Men weet welk ſoort van ſlakken thands dezen naam dragen.

KOKINJE of beter KOKKINJE, dik en ſtijf of taai gekookte ſuiker. Eigenlijk *lekkerny* in het algemeen, van het oude *kok*, waarvan *kokhalzen* voor onbezuisd gretig zwelgen, in tegenſtelling waarvan *kikhalzen* hongerig verlangen naar iets is; in welke twee woorden de volle *o*- en enge *i*-klank tegen elkander overſtaan. Het woord is eigenlijk 't participium *koking* of *kokking*, van *kokken*, 't op en uitzetten van den mond der keel; en dus V. § 34. Men had oudtijds hiervan ook *kakin* (met den accent op de laatſte ſylbe) voor *lekkerbek*. Het woord *kost* voor *ſpijze* is hier ook meê verwant, zoo wel als het Hoogduitſche *kosten* voor proeven, ſmaken, en ſmakken. Het Thema *ko* drukt de werking der keel uit, en hiervan is ook het werkwoord *koren* voor de ſpanning der keel by de poging tot braken. — Intusſchen hangt dit woord ſamen met het Spaanſche *cucaña* (uitgeſproken *cucanja*) het geen *vruchtbaarheid* en *overvloed* beteekent, en waarvan de Franſchen hun *païs de cocagne* hebben, waarvoor wy *lui-lekkerland* zeggen.

KOL voor *ſtok*, thands by ons verouderd, doch Deensch, en nog overig in het Hoogduitsch *keule*, waarvan *kollen*, voor doodſlaan door middel van een ſlag op het voorhoofd. M. als zijnde *ko-el*, van het zelfde Thema met *kuize*, 't geen ook gelijke beteekenis heeft. § 28.

KOL, eigenlijk *voorhoofdsplek*, en bepaaldelijk 't geen wy in een paard de *bles* noemen, waarvan de Engelſchen een veulen *a colt* noemen, even gelijk wy een *bles* voor het gantſche *paard* zeggen; en hiervan ook het oude *philtrum*,

trum, de *hippomanes*. In wat ruimer zin, het voorhoofdzelf; en in dien zin is *kolleren*, (ook *kolderen*,) frequentatief van *kollen*, als bedwelmd en waanzinnig zijn, daarvan; gelijk men de verbeelding in 't voorhoofd ſtelt. 't Schijnt de wortelſylbe van *kollen*, in den zin van het doodſlaan; veellicht ook in den zin van het frequentatief *kolleren*, maar als aanduidende de plaats waar men *kolt*. De ſlag op het voorhoofd (het *kollen*) bedwelmt, en doet dus (wanneer hy niet doodlijk is) *kollen of kolleren*. Dit een en ander hangt ſamen. M. derhalve naar § 28.

KOL voor *oud wijf* of *heks* (*tooverkol* zegt men veelal), V. door toepasſing. § 55. Het ſchijnt dan wel ons evengemeld *kol* (ſtok), of 't Latijnſche *colus* (ſpinrokken) te zijn. Doch eigenlijk koomt het dan voor, als verkort van *kolrijdſter*, (dat is, die op haar ſpinrokken als de oude Noordſche Schikgodinnen of, zoo men 't naderhand nog wat plomper wilde, op een bezemſtok rijdt.) Welk woord by ons altijd in gebruik is gebleven. 't Kan echter ook het Hebr. קול (d. i. ſtem) zijn, en in beteekenis 't zelfde als *fatum*, of in 't Vrouwelijke de *Fata* der Italianen (waarvan 't Franſche *Fée*) dat eigenlijk *fatidica mulier* is.

KOLDER, eigenlijk *lederen kleed*, en voorts by uitbreiding van beteekenis, alle *ſluitend kleedtjen*, daarvoor in de plaats gekomen, M. § 28. Ook voor een *kleinen vlieger* dien men in de lucht oplaat, dus genoemd om de gedaante van een *lijf* of *rompjen* (*bouchère* plach men in 't Fransch te zeggen). Eigenlijk drukt het woord ſlacht of ſlachting uit, van *kolleren*, *kolderen*, als frequentativum van *kollen*, in den zin van ſlaan (anders *touwen*), en daarom inzonderheid ook het *leder* waar het aldus genaamde kleedtjen tot bedekſel tegen ſtooten of wonden, van gemaakt werd.

KOLF, V. als eigenlijk adjectivum, van *kollen* (ſlaan) gemaakt.

maakt. § 33. Vergelijk mijne Verh. over 't Letterschrift, bl. 145.

KOLIBRI, (misschien eene verbastering en samentrekking uit *cola* en *obryzo*, en dus Goudstaart). M. als vogel. § 57.

KOLIEK of KOLIJK (*colica* in 't Lat. daaronder verstaande *passio* of *affectio*), doch O. by ons, als adjectief absolutè en als substantief gebruikt. § 41.

KOLIKOMPAS (als voorheen meest gebruiklijk was), 't Latijnsche *colica passio*, werd ook O. gebruikt, uit toepassing van de Neêrduitsche benaming dezer ziekte, tot in zwang, naamlijk *het grimmen*. § 57.

KOLK, V. als eigenlijk adjectivum, van *hol* of *kuil* gemaakt, of liever, van den wortel van *co*, als *holte* aarduidende. § 33. 't Beteekent alle diepte. Inzonderheid mede waarin iets weggelegd wordt ter bewaring. Dus was by ons de *kolk* onder den haard, waar men 't vuur in weg*rekende* (dat is *rakende*, *raakte*, of *rakelde* of schrapte) welke daarvan oudtijds de *raakkuil* genoemd werd. Zie *rakel*. Hiervan ook 't Friesche *tjalkschip*, zijnde de *tj* der Friezen onze *k*, en dus *kolk-schip*. — *Kolk* is inzonderheid met *kuil* na verwant, en inderdaad *kuilige*.

KOLLEGIE. 't Latijnsche *collegium*, en als dit, en ook als collectivum, O. § 100, 49.

KOLOKWINT of KOLOQUINT. M. wanneer er *appel* onder verstaan wordt, als veelal het geval is; anders V. als plant of vrucht, en als in de talen waaruit wy het woord overnamen. § 57, 100.

KOLOM, V. als het Latijnsche *columna*. § 100. Doch verwant met ons *kol*, als stok, staf, stijl, zoo als ook 't Latijnsche *columen*. En van hier mag men het ook in 't Latijn afleiden. Isidorus zegt zeer wel: *Columnae pro longitudine et rotunditate vocatae;* dit drukt ons *kol* (stok) uit, en zoo is 't ook met het Latijnsche *colus*.

KO-

KOLON, 't Gr. woord κῶλον, *lid* beteekenende, en by ons gebruikt voor lid van een volzin in de rede. O. § 100, doch als deel der rede ook V. in 't gebruik. Als teeken van zinſnijding beter O. § 57.

KOLONADE of KOLONNADE, rij van kolommen. Fr. woord en V. § 100.

KOLONEL, als ware 't *ſtafvoerder*, van *kol*, ſtaf. 't Woord wordt zeer kwalijk in *kolom*, als ware 't *kolomleider*, t'huis gezocht. Nog beter brengt men 't tot *colonia*, als moest het het hoofd van eene uittrekkende volkplanting te kennen geven. M. § 100.

KOLONIE, uit het Latijnſche *colonia*, Volkplanting, gelijk men zegt, ſchoon eigenlijk niet meer of minder dan Landbouwerſchap beteekenende. V. als dit Lat. en het Fr. *colonie*.

KOLORIET. De kleur van een ſchildery als een geheel en op zich-zelve beſchouwd. O. als collectief, uit het Italiaanſche *colorito*, een kunstwoord. § 49.

KOLOS. M. als 't Gr.-Lat. *coloſſus*. § 100.

KOLUMELLE. Klein zuiltjen in eene baluſtrade. V. als in het Lat. en Fr. § 100.

KOLUVRIJN, ſtuk geſchuts, 't zelfde als *ſlang* by ons, maar van 't Franſche *couleuvre*, in 't Latijn *coluber*. M. door den uitgang, en als in 't Fransch. § 100. Doch als ſtuk geſchuts ook wel O. genomen. § 57. — Door Engelſche verbastering van 't woord in *culverin*, zei men by ons ook wel

KOLVERIJN, 't geen kwalijk van *kolf* afgeleid en op een groote ſnaphaan toegepast werd. M. als boven.

KOM, V. § 85. Van den wortel *ko*, holte. *Ko-ing* is *omvatting*, en ſaamgetrokken tot *kom*.

KOMBOF, het zelfde in oorſprong zoo wel als beteekenis als *kombuis*, doch naar de uitſpraak der Italiaanſche Zeelieden; naamlijk *combochio*, waarvan de *ch* (als veelmaals)

maals) tot *f* overging. M. als het Italiaanſche woord. § 100.

KOMBUIS, van 't Latijnſche *combuſtio*, in het Fransch *combuche*, waarvan ook in die taal *bucher* is voor *houtmijt*. V. als het Franſche woord en 't oorſpronklijk Latijnſche. § 100. Beide *kombof* en *kombuis* beteekenen *haardſtede*. Zoo als de Spanjaarts en Portugeezen daar ook *fogon* en *fogaõ* voor zeggen, dat is, *vuurhaard*. Zie ook *kajuit*. Kwalijk verwart Kiliaan dit woord met *kabuis*.

KOMEDIE. 't Latijnſche *comœdia*, en als dit en in 't Fransch, V. § 100.

KOMEET, M. als 't Latijnſche *cometa*, V. als uit het Fransch genomen, en in dit geſlacht verkiesbaar by ons, om dat er veelal *ſtar* onder verſtaan, en het woord-zelf als byvoeglijk van *ſtar* gebruikt wordt. § 57.

KOMIJN, V. als plant, O. als zaad. § 57.

KOMKOMMER of KONKOMMER, M. als 't Latijnſche *cucumer*. V. als *plant*, door toepaſſing. § 100, 57.

KOMMA, zinſnede van een rede by ons, het zij als het deel der rede bevattende, of blootelijk als het teeken. O. als in 't Latijn, maar ook door 't gebruik V. en dit door toepaſſing op 't Neêrduitſche woord *ſnede*, § 100, 57. Vergelijk *kolon*.

KOMMANDO, Italiaansch woord, ook in 't Spaansch bebekend, beteekenende *bevel*, en, als dit, O. § 100, 57.

KOMMENIJ, V. om den uitgang *y* (§ 69), ſchoon die ſlechts een verbastering is. Het woord is het Engelſche *common aid*, dat is, *gemeene toevlucht*, aan die ſoort van kramen of winkels van allerlei daaglijkſche levensbehoeften, gegeven, welke met de Engelſche hulptroepen uit Engeland tot ons overgebracht werden. Deze Engelſche *common-aid's* waren 't geen men by ons *zoetelaarskramen* en *marketenten* noemde. — Zekerlijk ſchreef men beter: *kommenei*. Vergelijk *ſchop*, *ſchup*, Eng. *ſhop*.

KOM-

KOMMER, M. naar de vorming. § 28. Het woord is eigenlijk *benaauwing*, van *kommen*, waarvan de oude partikel *cume* (naauwlijks), in 't Hoogduitsch *kaum*. — Zie *kom*. Doch dit *kommen* is ook *ge-ommen*, van *om*, dat is, *omringen*; het geen van ouds ook voor *benaauwen*, *omklemmen*, gebruikt is. Voorheen zei men ook *het bekommer*.

KOMMODE, laâ-tafel of ladekas. Fransch woord, in mijn tijd eerst opgekomen. V. als in 't Fransch. § 100.

KOMPAAN, nu verouderd voor medgezel, waarvan *kompany* of *kompanie* voor 't welk men nu het Franſche *compagnie* ſchrijft en op zijn Fransch uitſpreekt. Dit *kompaan* M. § 55. Doch

KOMPAAN een ſoort van ſmal lint of liever pasſement, van Italiaanſche fabriek of uitvinding; zich onderſcheidende door uitſteekende ronde tandtjens of lusjens van draad, die men by *klokjens* vergeleken heeft, waaruit de naam van *kampaan*, van *campana*, klok, by ons dus verbasterd. O. als *lint* dat er door of onder verſtaan wordt. § 57.

KOMPANIE of COMPAGNIE. V. § 100. Zie *kompaan*.

KOMPAS, O. als wordende *inſtrument* of *tuig* daaronder verſtaan. § 57. Het is eigenlijk *kompastuig*, van 't Italiaanſche *compasſo*, van *compasſare*, vergelijken, afmeten. De Franſchen (by wie *compas* een pasſer is) zeggen *bousſole*, dat is, *busjen*, *doosjen*, van 't Italiaanſche *busſola*, diminutief van ons *bus*. Dat het Italiaanſche en Franſche *busſola* en *bousſole* van *bus* is, vindt men reeds by Gregorio Rinaldi opgemerkt, die aldus ſchrijft:

„Flavio Gioja, nato in Paſitano, picciol Caſtello della Repubblica di Amalfi, è ſtato il primo che a inventato l'uſo della Calamita per ben regolare la navigazione in alta mare, ciò che in oggi chiamaſi *Busſola*, coſì detta per lo ſtromento ove ſi acconcia l'ago calamitato." *Saggi di Dis-*

Disſertazioni dell' Academia di Cortona, *Tom.* III, *Disſ.* 8, *pag.* 195. — Zoo neemt men over en weêr vreemde woorden over. 't Spaansch en Portugeesch zeggen eenvoudig *agujar* en *agulha de marear*, zeenaald. Ons woord *kompas* is 't Ital. en Sp. *compaſſo*, en beteekent niets anders dan in ſtreken afgedeelden cirkel. Zie Aanteek. op Hoofts *G. v. Velzen.*

KOMPLIMENT. Fransch woord, beteekenende eigenlijk in zijn eerſte invoering *vervulling* van 't geen men iemand ſchuldig is, en dus by ons niet kwalijk door *plichtpleging* uitgedrukt. Het werd dus niet alleen voor een buiging of dienstaanbieding in woorden, maar voor alles gebruikt wat tot kwijting van hulde of eerbewijs ſtrekte, als b. v. geſchenken in geld of kostbaarheden. — 't Is O. als deze uitgang volſtandig is, zijnde uit den Latijnſchen *mentum* verkort. § 100.

KOMPRES op een wond. M. als wortelſylbe van *preſſen*, drukken. Doch men neemt het ook O. als *gepres*, en als ware 't voorzetſel *ge-* in de voorſylbe verholen. § 28, 88. Zie bladz. 61.

KOMST, V. door den uitgang. § 75 en volgg. En dus alle de ſaamgeſtelde woorden van dit, welke Huygens niet onaartig in een zijner *Sneldichten* by elkaâr vergadert, XVII. B. 91:

Hans houdt ſijn afkomst *wel beweſen*,
Mits dat ſijn opkomst *zij gepreſen;*
Sijn' inkomst *weet hy ſelver best:*
Hy laet een yeder in ſijn weſen,
Soo maer mijn uytkomst *goed magh weſen*,
Wat vraegh ick, ſeght hy, na de rest?

Dat *komen* oorſprong heeft uit *gaan*, toont zich in 't Eng. *to go*, waarvan 't particip. *going* ſaamgetrokken *kom* voortbrengt. Vergelijk § 85.

KOMVOOR of KONVOOR, verbastering van het Franſche *chauf-*

chauffoir, dat van het oud Italiaanſche *caldatore*, verwarmer, en O. is, gelijk het daarvan gemaakte Munnik-Latijnſche *caldatorium*, dat wederom een Fransch *chauffatoir* maakte. — Thands zeggen de Italianen *ſcaldatore*, maar kwalijk en uit vermenging met het Duitſche *kalt*, en dat (als daarvan gemaakt) eigenlijk *ontkouden* zou zijn. Onze Ouden zeiden *koffoir* zonder de *m* of *n*. — O. § 100.

KONCERT. O. volgens bladz. 61 van 't Voorwerk.

KONCILIE, O. als 't Latijnſche *concilium*. § 100.

KOND, gemeen woord, uit het Lat. *conditio* verbasterd waarvan zie *conditie*, en derhalve als dit, V. § 100.

KONDE en

KONDSCHAP beide V. § 67 en 72. *Konde* is niet het zelfde als *kunde*, maar *bericht*, *kondigmaking*. Meer gebruiklijk is nog het ſaamgeſtelde *oorkonde*.

KONFIJT, het Franſche *confit*, van *confire*, toe- of inmaken, waarvoor wy *konfijten* zeggen, in den tegenwoordigen zin van het woord, waarin 't *doorſuikeren* is. Het woord is O. als zijnde *geconfijt*. § 51. Als wortel echter van 't werkwoord neemt men *konfijt* ook M. § 28. Voorheen zei men *konfect*, het Italiaanſche *confetto*. — En dit zelfde

KONFIJT was toen *rotſel van huiden;* gelijk ook in 't Fransch, *confit* nog de *loogkuip* is, waar de Bontwerkers hun vellen in laten weeken, het geen ook *confire* genoemd wordt. Dus voegen onze Oude Keuren *de vuiligheid uit ſtillen of pishuyſen*, *giete*, *loge*, *of vuilniſſe van ververye*, confijt, *volrye*, *en bete van Pelſers of handſchoemakers*, by één. Men zie de *Leydſche Keur* by Mieris en van Alphen, II. Deel, bladz. 518. — Onze zeer oude lieden zeiden hiervan ook nog in mijn kindſchen tijd *confiture* als een deftig woord voor *ſtinkende vuiligheid;* en niet *per antiphraſin*, gelijk velen het toen opvatteden.

KON-

KONFITUUR of KONFITURE. 't Fransche woord, en als dit, V. § 100. Wy zouden zeggen, *inmakery*, of *inmaakſel*.

KONFLIKT. Het Lat. *conflictus*, ſamenhorting, doch O. als naar bladz. 61 van 't Voorwerk.

KONGRES. Van 't Lat. *congresſus*, doch O. als collectivum. § 49.

KONIJN, zie *kanijn*.

KONING, M. door toepasſing. § 55. Het is *konning*, macht, als *podeſta* in 't Indiaansch. Doch het woord is ook verwant met het Egyptiſche *khan*, machtig, waarvan ook verſcheiden Ooſterſche eertytels. — Het woord *konnen*, of *kannen*, (want men zegt *ik kan*) is *ge-ennen* dat is eigen hebben, van *an*, *aan*. Die iets *kan*, in diens vermogen is dat, en het is *aan hem*.

KONKEL (ſpinrokken), verouderd. Maar nog overig als wortel van *konkelen*; doch niet dan in toepasſing op een Vrouwsperſoon, waarom het naamwoord dan ook door toepasſing ontwijfelbaar V. is, zoo het dit ook in zichzelf niet ware. § 55, 33. Het woord is van het oud Noordſche *kona*, Deensch *kone*, vrouw, dat ook het Engelſche *queen*, het A—S cþen (*kwen*) is; het beteekent dus eigenlijk *vrouwelijk*, en is niet dan een adjectief.

KONNE, zie *kunne*.

KONPRES, zie *kompres*, naar de betere uitſpraak.

KONSERF of KONZERF, het Latijnſche *conſerva*, en als dit, V. § 100.

KONSOLE, Fransch woord, in de Bouwkunst ingevoerd voor wat men anders een *kardoes* noemt. 't Is M. als imperatief van *conſoler* 't geen zy met *conſolider* verwarden, gelijk zy ook voor de Atlantes der Ouden (mannenbeelden die een balk-eind onderſchragen) *conſolateurs* plachten te zeggen in plaats van *conſolideurs*. — § 28.

KONST of KUNST, V. § 75. en zoo derhalve ook alle de saamgestelde met dit woord. § 39.

KONSTAPEL. Kwalijk voor het oude *konstabele*, dat is *konstervarene* of *konstbekwame*, 't geen de Franschen met hun *ingenieur* hebben willen uitdrukken. — De *konstabele* was oudtijds die de krijgswerptuigen, en daarna, ook het grof geschut bestuurde; van daar ook de toepassing op den *kanonnier*. M. § 55.

KONTRAKT. Het Fransche *contract*, uit het Lat. *contractus*, doch O. als zijnde van participiale vorming. Zie Voorw. bl. 61.

KONTRAST. Kunstwoord der Schilderkunst, en van daar algemeen aangenomen of toegepast. 't Italiaansche *contrasto* beteekent in die taal eenvoudig *strijd*, doch men verstaat er een soort van tegenstelling door. O. om den participialen aart der vorming. Bladz. 61 des Voorwerks. Vergelijk § 51, 89.

KONTREIE, streek lands, van het Fransche *contrée*, uit het Ital. *contrata*, en als dit, en zoo ook by ons, V. § 100. Het Eng. maakt er *country* van.

KONVOI, of, gelijk wy het uitspreken, *konvooi*, geleide. Fransch woord, doch als ons Neêrd. synonymum, en ook als collectief, O. § 57, 49.

KONZULAAT of KONSULAAT, O. Zie *tribunaat*.

KOOI, M. als wortel van *kooien* (zie *koets*), § 28, en dus in gebruik wanneer men er *slaapstede* door verstaat. Anders, en in 't algemeen, nemen de Schrijvers het V. vooral voor *kevie*. En inderdaad mag men de eenzelvigheid van het woord in *kavie*, *kevie*, *kewi*, *kove*, *kowe* of *kouwe*, en كبة (*kuwe*) met *kooie*, niet volstrekt ontkennen. Zie *kof*.

KOOL, M. door de vorming. § 28. als *koël*, voor *doorgloeid* en *gloeiend stuk houts* of *turf*. Zie Aanteek. *cccc*.

KOOL, als *plant*, V. § 57. Van de bolrondte dus genoemd. — Dat men het eene *kool* met het andere verward heeft,

heeft, tot dat de herſtelling van het ſpellen met *oo* als tweeklank de onderſcheiding kennelijk maakte, weet ieder. Maar daar is nog een derde

KOOL, in 't gemeen geſprek uit de Oudheid overig gebleven, voor *verwarring*, *onrust*, *gerucht* ('t geen het Engelſche *coil* is), M. als wortel van *koolen* (Engelsch, *to coil*), dat is, *winden*, *draaien*. Dit *kool* is derhalve, (gelijk men ook in den zelfden zin zegt,) *gemaal* of *gedraai*, of *gehaspel*. Dus zegt Arthur in Shakeſpares King John Act II. ſc. 1:

I am not worth this coil *that's made for me.*

Eigenlijk echter is 't *gerucht*, en verwant met het Hebr. קול (*kol*), waarvan ook ons oude *kallen*, Eng. *to call*. Vergelijk *kol*. § 28.

KOON (wang), V. § 99. Het beteekent de *ronding*, gelijk *kaak* de *wending* van het gelaat of liever van den omtrek des aangezichts, waardoor het benedenwaarts verſmalt. 't Is eigenlijk *ge-o-ing* ſaamgetrokken tot *ko-ing*, en zoo *kone*. In oude ſchriften vindt men even zoo *heup* voor *wang*. Zie *heup*. Dus, by voorbeeld, in Wigalois, by de beſchrijving van 't gelaat, (*antlutze*, nu *antlitz*), vs. 895:

Die hiuffelin warn ir roſenvar.

dat is, *Haar wangen waren rozenkleur.*

Men zei voorheen ook wel *de appel der wang*.

KOOP, M. als wortel van *koopen*. § 28. — Niet onnuttig zal het zijn hier een voorbeeld by te voegen, betrekkelijk een geſchil dat, ſedert de algemeene onkunde in onze taal by het tegenwoordig geſlacht opkwam, en waarin men de jammerlijkſte wanſpraak heeft doorgedreven. Ik neem het uit Van Heelu, gelijk het my hier juist onder 't oog valt. Hy ſpreekt van den aflaat voor den ſlag by Woeronct door den Bisſchop van Keulen, aan een der ſtrijderen verleend:

Hi

Hi hads bat thuus vol eenen ſac
Vercregen ieghen hantepas
Vele beteren coep *dant daer was.*

Dat is, *Hy zou er t'huis een zakvol van tegens gereed geld gehad hebben*, veel beter koop *dan het hem hier te ſtaan kwam.*

Dus ſchreven onze Ouden, en maakten van *koop*, geen *kooper* als 't nieuwmodisch onverſtand. Ook Hooft zegt als gewoon en gebruiklijk *de beste koop* voor het geen de domme betwetery nu *goedkoopst* zou zeggen. Warnar I. 4.

Het woord *hantepas* by van Heelu is *handgepas*, van *paſſen*, als men oudtijds voor betaling zei. — *Ik zal u zoo veel paſſen*, was by 't koopen en bieden nog de gewone uitdrukking by mijne aankomende jongelingstijd.

KOOPHANDEL, M. § 39, 28.

KOOPMANSCHAP, V. § 72, zoo voor den *koophandel*, als voor de *waar*; doch in den eerſten zin beter, O.

KOOR, O. als collectivum, voor het oude *chorus*, rei van zangeren. § 49. En dit geſlacht bewaart het ook in de beteekenis, daaruit overgegaan, van binnenkerk of heiligdom, of, gelijk men thands zeggen zou, *parket*, waar de zangers geplaatst waren, doch het geen thands algemeener genomen wordt.

KOORAAL of KORAAL, van *choraulus*, voor *koorzanger* of *koorknaap*, M.

KOORD, V. als 't Latijnſche *chorda;* doch niet te min verwant met *gorden.* — O. als men er *het ſnoer* of *het touw* onder verſtaat, naar § 57.

KOORN, zie *koren.*

KOORTS of KOORTSE, V. § 73. Zie Aanteek. *cccc.* De oude definitie der koorts plach te zijn, *quod ſit* CALOR PRÆTER NATURAM, *accenſus primum in corde, dein delatus per totum corpus;* waarvan ook het Gr. κάυσος en

πυρετὸς, doch 't Lat. *febris* is met ons *bibberen* verwant. Zie *rede*.

KOOT, V. als eigenlijk præteritum, *geronde* of *rondte* beteekenende; zijnde een *bikkel*, die met een afgeronden kant in een holte gevat wordt. § 36. Men vinde dus de verwantſchap tusſchen *koot* en *keutel* niet vreemd. — Vergelijk *kot*.

KOP (hoofd), M. door 't volſtandig Gebruik.

KOP (beker), M. naar 't doorgaand Gebruik, doch dat nadenken vordert, zoo men de gemeenſchap van 't woord met ons *kuip*, en met het Latijnſche *copa* en *cupa*, en 't Franſche *coupe*, en zelfs den oorſprong die Ooſtersch is, nagaat. Het Turksch heeft nog قوپه (*kopa*), voor *beker* of *drinkſchaal*. Vergelijk *kuip*.

KOPAAL, als *harst*. V. § 57.

KOPER, O. als alle namen van *metaal*. § 48. Zekerlijk een ſamenſtelling met *er*, ons *erts* (vergelijk *ijzer* en *erts*); en derhalve *bergmetaal* beteekenende, zijnde *kaf* of *kof* in de oude talen *berg*, zoo als ook de *kaukazus* daarvan genoemd is, Arab. كف (*kaf*), en ook *kop* (Hoogd. *kopf*) by ons *top* en *hoogte*. Dat die naam byzonder aan 't koper is geëigend, is niet vreemd als men aanmerkt dat het oudtijds het algemeenst en eerst bekende metaal was. Of *koopen* van *koper* zij af te leiden, als *vergelden* van *gelden*, laat ik daar.

KOPERROOD. Oplosſing van koper of ijzer tot een kalkachtige roest, van 't Italiaanſche *cuparoſa*, dat *verbeten koper* is. O. als delf- of metaalſtof. § 48.

KOPIE of KOPY, afſchrift, en by uitbreiding der beteekenis, namaakſel. 't Is het Latijnſche woord *copia*. Het *copiam facere* van een geſchrift geſchiedde in de middeneeuwen door middel van afſchriften te geven, en wellicht dat men in de *l.* 1. § 1 *ff. de edendo*, voor *copiam deſcribendi*, gelezen heeft *deſcribendo*. — V. als 't Lat. § 100.

KOP

KOPPEL, O. Zekerlijk, als verkort van *gekoppel.* § 51. Anders V. als in het Latijn, het geen *copula* zegt. Men leest ook *cupplæ canum* in de oude *Capitularia*, doch het geen daar het Duitſche verlatijnschte (niet het echt Latijnſche woord) voorſtelt. § 100. Het Fransch maakt zijn *couple* V. en M. — De ſamenhang met het Hebr. כפל, dubbel of paar, toont zich gereedelijk. De grond ligt in in het Thema *co*, als omvatting.

KOPPER, dat is, *koppenzetter* (in 't Hoogd. *bader*), M. § 28 en 55. Dezen waren tevens de hair- en baardſcheerders van vroeger tijd; en naar hen is de *koppermaandag* genoemd, die hun feestdag was, en waarover men van voor eene eeuw zoo lang en vrij hevig getwist heeft. Zie hier de oplosſing van dat jammerlijke geſchilpunt, te weten: wat de Boekdrukkers knechts en jongens met den *Koppermaandag* gemeen hebben?

Oudtijds was by ons het *koppen* (*ventouſes* zetten) zeer algemeen, en ieder liet zich dit ten minſte eens 's maands doen, ſommigen drokker. Dit bedoelt Cats als hy zegt:

In het jaar eens bloed gelaten,
In de maand eens in het bad.

Dat is: *Eens 's jaars adergelaten, en eens ter maand* KOPPEN GEZET; want dit *koppen* of *koppen zetten* had plaats by 't baden, en werd verricht door de Barbiers, die daarom ook nog lang *Baders* hieten, waarvan de ſpreekwijs in Duitschland: *einen zum Bader ſchikken*, voor *iemand een gat in den kop ſlaan;* wier winkel daarvan ook in Duitschland nog *eine Badſtube* (dat is, *badſtoof*) heet. De Vrouwen lieten zich 't zelfde doen door *Kopſters*, die daartoe ook wel badſtoven hadden, en den naam droegen van met eenen koppelaarſters te zijn, 't geen juist geene bloote Woordſpeling was.

Men hield niets zoo gezond te zijn, en het was by die lieden eene daaglijkſche nering, terwijl men daar ook

eenvoudig of zweeten of de warmte genieten kwam, en altijd gezelſchap vond; 't geen zich onderling of met de praatjens en nieuwstijdingen van de *koppers* of *baders* onderhield, en waar ook het eerst de zoogenoemde *borrels* werden ingevoerd (zie *borrel.*) Maar gelijk de oude Almanakken eenige dagen aanwijzen, waarop de Aſtrologie verbood bloed te laten, waren dan de badſtoven geſloten, en de *Koppers* hadden vierdag. Inzonderheid wilde men niet dat het jaar met bloedſtorten beginnen zou, en dus hadden de *koppers* en *kopſters* of *koppertjens* op den Maandag na dertiendag of drie Koningen, hun feest, als zijnde die Maandag toen 't begin van het werkjaar. Toen de nieuwjaarsdag verzet werd, bleef echter het bygeloof wegens het *koppen* op dien Maandag. En dus bleef hy *koppertjens vierdag* of *vacantie*, ook bleven zy dan hun Nieuwjaarwenſchen doen. En hiervan begonnen dan ook de Hoven van Juſtitie hunne zittingen, nog in mijnen tijd.

Maar waarom wenſchen de Boekdrukkers jongens dan ook nieuwjaar op dien dag? Zy traden in de plaats der vroegere boekſchrijvers, *librarii*, en hadden van ouds de naauwſte betrekking tot de *kop-* of *badſtoven*, want daar plachten zy, voor de badenden en de niet badende lediggangers, hun liedtjens en Romances voor te lezen en te debiteeren, en de badſtoof was meer gezocht en in trek, naar mate men daar *amuſante* voorlezingen hoorde en opdeed.

KOPPLET. Het Franſche *couplet*. O. door den uitgang. § 100.

KORAAL, O. als 't Latijnſche *corallum*, (veellicht verwant met *corolla*), voor de ſtoffe-zelve. § 48. Voor *koralen bolletjen* in een halsſnoer, meest *kraal* gezegd, V. even als *parel*. § 57. Als *zeeplant* desgelijks V. § 57. — Als *choraal* (beter *chooraal*, zoo men 't thands begrijpt), van *choraules*, M. § 55.

KO-

KORAN, M. Zie *alkoran*. De tegenwoordige Grieken maken daar κοιράνιον van.

KORBEEL, zie *karbeel*.

KORDEGAARD of KORTEGAARD. Verbastering van het Franſche *corps de garde*, en als dit, M. § 100.

KORDEWAGEN. Oudtijds een *kruiwagen*, zijnde 't verbasterd uit *krodewagen*. *Kroden* of *kroten* is 't zelfde met *kruien* en *kroien*. En hiervan het Hoogduitſche *krote* voor een *padde*. M. § 39.

KORDON. By ons in gebruik uit het Fransch, voor het lint van een Ridderorde. O. als *lint*, en ook door de vorming van 't woord als augmentatief. — Als krijgswoord, voor eene om- of affluitende linie van krijgsvolk, desgelijks. § 57.

KORDUAAN, als leder, waarnaar de ſchoenmaker in 't Fransch *cordonnier* heet, dat uit *corduanier* verbasterd is; O. § 57. Dat het woord van de ſtad *Cordua* is, waar de Mooren fabryken van hun voortreflijk leêr vestigden, ziet een ieder.

KOREN, O. als collectivum. § 49. Maar

KOREN, als *korrel* of *korn*, V. § 99.

KORENT, gedroogde bezie, een ſoort van *aalbes* (welke in Engeland dus ook *currents* genoemd worden). V. als *bezie* of *vrucht*, en als *korn* of *kern*, waarvan zy den naam ontleenen. § 57. De verkeerde plaatſing van den accent heeft het woord van de ſtad Korinthen doen afleiden, en in 't Latijn door *uvæ Corinthiacæ* vertalen.

KORF zou M. zijn, aangemerkt als 't Latijnſche *corbis*. § 100. — Maar als præteritum van *ik kerf*, *ik korf*, is het V. § 36. Zoo dat het woord wel eenigzins twijfelachtig is, doch eigenlijk voor V. aan te nemen. — *Korf* is eigenlijk de afgeſneden *teen* of *rietſcheut*, waar de mand uit gevlochten wordt, en by overdracht, de mand. *Kerven* is *ſnijden*. — Het harde Hoogduitsch gebruikt zijn

korb in het mannelijke, ook voor ons *blaauwe ſcheen*, waarvoor onze voorouderlijke tijd *een biozen hoedtjen* plach te zeggen. Ook het Deensch zegt *kurb* daarvoor. *Han fik kurben;* Hoogd. *Er bekam ein korb;* Hy liep een blaauwtjen. — *Ein korb geben* is inderdaad het zelfde als by ons *iemand den zak geven.* Zie *zak.* Elders heb ik deze uitdrukkingen verklaard.

KORHOEN, O. als *hoen*, § 39.

KORIANDER, O. voor 't zaad, V. voor de plant, § 57.

KORK of KURK, V. Eigenlijk *ſchors*, en daarmede, als ook met het Latijnſche *cortex*, en ook met *corium*, verwant. Het is oorſpronklijk een adjectief. § 33. Als *ſtof* O. § 48. — Wordt er *ſtop* onder verſtaan (kurken ſtop), of neemt men 't als de wortel van 't verbum *kurken*, zoo is het natuurlijker wijze M. § 28. Belachlijk genoeg leidt Junius 't af van κορκορυγή, 't gerommel in de buik. Hy heeft meer zulke vreemdigheden op Willeramus bygebracht.

KORL, zie *korrel.*

KORMORANT. Engelſche naam, uit het Ital. *corvo marino* verbasterd, en op den *duiker* toegepast. M. § 57.

KORN, V. § 99. Zie *kern.*

KORNALIJN. M. als de ſteen, O. als de ſtof beſchouwd. § 48, 57.

KORNEL, verbastering van *kolonel*, waarvoor men ook *koronel* plach te zeggen. M. § 55.

KORNET voor *krijgshoofd*, M. door toepasſing, § 57; doch het woord is niet te min V. zijnde 't Italiaanſche *cornetta*, ſtandaart van Ruitery. Schoon het eigenlijk *hoorn* of *trompet* uitdrukt, en als zoodanig M. zijn zou.

KORNIS in de Bouwkunst, is 't oude Latijnſche *coronis*, in 't Italiaansch *cornice*, en waarvoor wy in goed Hollandsch de *kroonlijst* zeggen. V. § 100.

Doch een ander woord is *karnis*, of eigenlijk *karnisſing*, (als de Timmerlieden 't noemen,) het geen door over-

overeenkomst van klank daar wel meê verward wordt. Dit is eigenlijk van ouds *gaârenis*, gelijk men 't ook nog een *vergaâring* noemt. Het is de ſamenloop en vereeniging der leden van de lijst eens uitſteks met die der lijst van den vlakken muur.

KORNOELIE of KORNOELJE. M. als boom, doch voor de bezie V. § 57.

KORNUIT, verbastering, 't zij van 't oude *konroot*, dat van *camerato* is (zie *kameraad*); 't zij van *keurnoot*, dat *ſocius*, *aſſocié* in 't Latijn en Fransch is, doch in den oorſprong mede-ſtemgerechtigde in een Volks- of Staatsvergadering. *Keurnoot* en *evenknie*, ſchoon geene volſtrekte ſynonyma, beteekenen dus beide 't geen het oud Fransch *pair* noemde, waarvoor onze Ouden echter eenvoudig *genoot* zeiden. M. § 55.

KORREL, M. ten zij als *korreling*, van *korrelen*, wanneer men het ook V. zou kunnen nemen. § 28, § 67.

KORSELET en

KORSET (niet *korchet* of *korsjet*, als men ſpreekt), beide, verkleinende woorden van *kors* of *keurs* (dat is 't Franſche *corps*), en dus *lijfjen*, O. § 100.

KORST, V. § 75 en volgg. en Aanteek. *eeee*.

KORT (zemelen, collectivè genomen). O. § 49. *Het kort* is *de zemelen*, en *een kort* laat zich niet zeggen. Het woord is verwant met het Latijnſche *cortex*, ons *ſchorsch*, 't geen wel een derivatief van dit verouderde woord zijn kon. — Het heeft dus niets gemeen met het adjectivum *kort*, waarvan het III Deel mijner Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. — Berkhey (Nagel. Ged.):

Levert u de Bakker brood,
Let op 't KORT.

Bladz. 75. Ook gebruikt hy 't elders.

KORTAADJE, zie *courtage*.

KORTELAS, M. § 100. 't Italiaanſche *coltelazzo*, vergroo-

grootende uitgang van *coltello*, van 't Latijnſche *culter*, 't Franſche *coutel* en *couteau*. Schoon 't Franſche *coutelas* wel van *lace* kon zijn. Zie *koetellas* en *veter*. Het kon echter desgelijks uit het Deensch afgeleid worden met het volgende.

KORT-JAN (by verbastering). Het woord is *kordtjen*, diminutivum van 't Deenſche woord *kaard* of *kaarde* (met de Duitſche lange *a*, die in de uitſpraak naar *o* trekt), 't geen *zwaard* beteekent; en het is by de Zeelieden met meer Noordſche woorden overgenomen, en op de gordel- en zakmesſen onzer voorvaderen, als kleine zwaarden, toegepast. O. § 45. — Ook de naam van het zwaard van *Ogier* den Deen, in de Ridderromans, *courtain* by de Franſchen, is hier van.

KORTOU, voor *ſtuk geſchuts*. Zie *kartouw*. — Doch als verbloemde uitdrukking voor een *borrelſtesjen* is 't van het evengemelde *kordtjen* verbasterd, in den zin van *zakmes*, om dat men 't in den mes-zak (den dijzak), en dus in de plaats van zijn mes, droeg.

KORTSWIJL, M. § 39. Eigenlijk is het woord *kortwijl*, dat is tijdkorting.

KORVE'T, O. waar er *ſchip* onder verſtaan wordt. § 57. In zich-zelfs mocht het V. zijn als in 't Fransch, waar uit het overgenomen is, dat *corvette*, van *korf* zegt. In het oud Latijn was ook *Corbita* bekend, ſchoon op een ander ſoort van ſchip toegepast. Te weten: van de oudtijdſche *mastkorf*, waar voor nu de *mars* in de plaats is. Zie *ſchip*, en § 100.

KOSSEM, M. § 84. Eigenlijk echter zou het woord het zelfde met *kusſing* en *kusſen* zijn. § 85, 't Werd als een *vet-kusſen* beſchouwd, en past eigenlijk op het rund, ſchoon men het ook wel (by overdracht) van eens menſchen onderkin plach te gebruiken. — *Kozen* is eigenlijk zacht ſtreelen, en wel onder de *kin*. — Sommigen wilden 't

tot

tot het Franſche *gozier* t'huis brengen en tot het Ital. *gozzo*, 't geen eigenlijk is wat wy den *krop* noemen.

KOST, by de Ouden M. als wortel van *kosten* (§ 28), dat is, het Latijnſche *conſtare*. *Den kost leggen aan iets*, zeiden zy.

KOST, *bereide ſpijze*, V. van *ko-en* ('t zij als tot zich nemen, innen, 't zij als koken), § 75 en volgg. Vergelijk *kokinje*.

KOSTE (beſteding, uitgave), V. in 't Gebruik, en als Hollandsch, doch M. als 't Italiaanſche *costo*, in 't Fr. *coût* by ſamentrekking, en zoo nemen 't de Ouden. Zie Huydecopers *Proeve* II. D. bladz. 250. Aanteek. *n*, en zijn Melis Stoke VIII, v. 584 en volgg. Ook zeggen wy dus nog *ten koste*. Zie voorts Alewyn, *Maatſchappy van Nederl. Letterkunde* VII. D. bl. 339. Echter, als præteritum van een vroeger werkwoord, naamlijk *ko-en* (innen), met *koo-pen*, *ka-pen*, *capere*, enz. verwant, en waarvan ook *kost* voor *ſpijze* (die men tot zich neemt) is, is *koste* voor *impenſa*, zekerlijk als V. niet te wraken. § 36, 75, en volgg. Vooral, daar onze Ouden in dezen uitgang niet vrij van den invloed van het Hoogduitsch waren; 't geen van zeer vroeg reeds een geheel anderen grond van geſlachteigening heeft aangenomen.

KOSTELIER was by onze Voorouders een man te voet met een ſoort van degen-gewapend, dat *coutilée* hiet, van 't Latijnſche *culter*, waarvan ook *coutelas* is. M. § 100, 55.

KOSTEN (enkelvoudig), M. als 't Latijnſche *cuſtus* der middeleeuwen, gaande de Latijnſche uitgang *us* by ons regelmatig in *en* over. (Dus *Egypten*, *Korinthen*. Het zelfde is waar, van den uitgang *um*, als *Tarenten* voor *Tarentum*.) Uit welk *custus* ook het Ital. *costo* is, en het *coût* der Franſchen, wanneer zy zeggen: *le* COÛT *en fait perdre le* GOÛT.

KOSTER, dat is, Latijnsche *custos*. M. § 100 en § 55. In 't Engelsch is *sexton* uit het vroegere *sacristan*, in 't Fransch, *mârguillier*, uit het oude *matricularius*, saamgetrokken.

KOT, V. even als *keet*, dat het zelfde woord is. Zie Maerlant *Sp. Hist.* III. D. de Aanteek. bladz. 16. Maar in het Gebruik is 't ook O. — Het Engelsch zegt ook *cot*, en verlengt het tot *cotage*. Zie ook *hut*.

KOTE, zie *koot*.

KOTE, als vuiligheid, zie *keutel*.

KOTTER. V. door toepassing als vaartuig. § 57. Het woord schijnt een adjectief van *kot*. Zie *kof*. — Alhoewel het zijn kon, dat het oorspronklijk Engelsch ware, en eenvoudig *kiel* beteekende, van het Eng. *coat*, overkleed. Doch de Engelschen schrijven het *cutter*, 't geen van *to cut* zou schijnen, en dus *door-snijder*, *doorkruisser* der zee, of afsnijder van de koopvaarders, aan te duiden.

KOU of KOUW, voor *kooi*, V. als zijnde *ko-e*. § 67. Van *ko-en*, bevatten; of het zelfde veellicht met *kof*. Zie *kof*.

KOUDE, V. als eigenlijk adjectief. § 33, 95.

KOURANT, zie op de C.

KOUS, welke ook de ware afleiding en eerste beteekenis van het woord zij, (waarvan Aanteek. *cccc*, en mijne Aanmerk. op den *Muis- en Kikvorschkrijg*.) V. gelijk de uitgang schijnt meê te brengen. § 80. Onze Ouden schreven *couce*. De *kous* in het Fransch *chausse*, samenhangende met het Lat. *calceus* en Italiaansche *calze* was eenmaal een volkomen bekleeding van 't onderlijf, met den gordel verbonden; welke naderhand verdeeld werd, waaruit by de Franschen de benamingen van *haut de chausse* en *bas de chausse*. Onze tegenwoordige kousen noemden onze Voorvaders even zoo *neder-* of *onderkousen*; en de broek, *opperkousen*. Onder 't *les bas* van het tegenwoordi-

dige Fransch is geen eigenlijk gezonde zin meer verborgen, maar voorheen werd *le bas* collectivè gezegd, en *de chausse* daaronder verstaan. De Italianen noemden onze tegenwoordige losse kousen *calze tagliate*, dat is afgesneden kousen, en niets anders beteekent ook het Hoogduitsche *strumpfe*.

KOUT (gesprek), M. als wortel van het werkwoord *kouten*. § 28. V. als verbale van *kallen*, en dus eigenlijk *kalte*. § 36.

KOUTER, O. door 't Gebruik. Zekerlijk, door toepassing van *mes*, of *tuig*, § 57; want het is het Latijnsche *culter*, mes, in oud Fransch *coultre*, en in Chaucers Engelsch *coulter*.

KOVEL, zie *keuvel* en *kochel*. De Bast in zijne *Recherches* Vol. I. p. 31., merkt op, dat het Latijnsche *bardocucullus* nog in Brabant *baardkovel* heet. Het oude Hoogduitsch zei *kogel* en verbindt het met *hoed*. Om een eed te doen, moet men blootshoofds zijn; dit wordt bevolen met de woorden *sinen huedt und kogel aff doin*. Veellicht was 't een soort van *kalot* dien men onder den hoed droeg, en waarvoor de pruik in de plaats gekomen is, en die, ook na de invoering der pruiken, nog lang de dracht onzer Predikanten bleef.

KOVENANT, overeenkomst. Een Fransch woord. O. als *verdrag*. § 57.

KOZAK, piekenier, of lansvoerer, of spietser, van het in de Lingua Franca van 't Oosten bekende en ook Italiaansche *cozzo* en *cozzare*, stoot en stooten, en van daar ook in algemeener zin, *vechter* en *vechten*; waaruit het vergrovende *cozaccio* of *cozzaccio*, dat dus plompe spietser beteekent. M. § 55.

KOZIJN. 't Fransche *cousin* uit het Ital. *cugino*, 't geen een samentrekking van 't slecht Latijnsche *cognatinus*, van *cognatus* is. M. § 55.

Doch

Doch voor *Gesellschafter*, als de Duitschers spreken, is het van *kozen*, waarvan *kozelen* (nu zeggen wy *keuzelen*), en het is dus het zelfde als ons *kozelaar*, *keuzelaar*.

KRAAG of KRAGE, eigenlijk *de hals*, V. Het Gebruik verdeelt zich tusschen het M. en meer eigenaartige V.

KRAAI, M. als *vogel*, § 57, en ook als wortel van *kraaien*. § 28. Hoewel onze Ouden, den vogel *kraie* noemende, daar het V. geslacht aan toeëigenden, het geen men volgen mag. § 67.

KRAAK, soort van vaartuig, van 't Spaansche *caraca*, uit het Italiaansche *caracca*, vracht- of lastschip. V. § 100. Doch dat

KRAAK, als wortelnaamwoord van *kraken*, M. is, verstaat zich. § 28. Men nam het oudtijds ook voor den *kram* waar een deurhengsel op draait; waarvan de oude uitdrukking: *op hem* craect *het al te maal*, d. i. *draait het*, *koomt het aan*.

KRAAL (of oudtijds ook GRAAL), als *bolletjen* van een geregen hals- of ander snoer, V. Zie *koraal*, waarvan het veelal een samentrekking schijnt, even als men *krol* van *corolla* voor 't tegenwoordige *krul* plach te zeggen, 't geen inzonderheid voor de Ionische *voluta* aangenomen was. — Doch van ouds werd het algemeen gebruikt om ronden kring of ronde gedaante te beteekenen, als de *Kralen der Kaffers* of *Hottentotten*, dat is, hunne ronde dorpsomhuizing, en in vroeger tijd de ronde tafel, of disch, of schotel (of wat het geweest mag zijn) van Koning Arthur; en dit, M. als de uitgang met zich brengt. § 28. Ook in 't Fransch zei men *le Roman du Gral*. De Ridderschap van den Graal is door vele oude schriften en Romans in 't Oosten en 't Noorden bekend. Ook de beroemde Elius of Helias van Grail (zekerlijk de zelfde persoon met den Lohengrin) is daarvan benoemd, en kwalijk heeft de onwetendheid daar *Helias van Graien* uit

uit gemaakt. Men zie van dit *Graal* op 't woord *paarl* of *parel*.

Graal beteekende oudtijds ook *beker*, en van daar is de gemeenſchap des Heiligen Graals, welke naar die van den Egyptiſchen Hermesbeker gebootst ſchijnt te zijn.

KRAAM. Eigenlijk *geraame*, en dus V. § 88, of, (en dus in vroeger tijd,) O. § 87. Het is *ge-raam* genoemd, als uit latten beſtaande, ſlechts met doek behangen. Zie *raam*. En dus is ook het *kraambed*, een *lattenbed;* dat is, een *bed* met latwerk rondom, waar men doekbekleedſels of gordijnen aan of over hangt; 't zelfde dat men een *lit de camp* of *veldbed*, nu by verbastering *ledikant* noemt. Zoodanig een *veldbed*, of *overdekt bed*, werd voor de zwangere vrouw toegericht, om in te verlosſen: anders ſliep men in *krebben* zonder behangſel of latwerk. Dat men zegt *in de kraam bevallen van een zoon of dochter*, is goed, maar *bevallen* behoort niet tot *kraam*, maar tot het kind. *Het kind bevalt* de moeder in het kraambed; maar de moeder *bevalt* niet. Zy *koomt*, *ligt*, of *valt* in de kraam, en *wordt* daar *van 't kind bevallen*, dat is, *overvallen*, *verrast*, *verblijd*, *begelukt* als men op zijn Hoogduitſchersch zou zeggen. Desgelijks zeiden onze vroeger Ouden niet, *de vrouw misviel;* maar HAAR *misviel van eenen kinde*. — In den zin van *kinderbaring* (als, by voorbeeld, *zy had een moeilijken kraam*, of *by haar derden kraam*,) neemt men 't M. als wortelſylbe van 't verbum neutrum *kramen*. Zie *miskraam*. Dat men 't oudtijds O. nam, was het zij als collectief, het zij als kenbare contractie van *geraam;* doch het is geen verbale en volgt dus den regel van § 51 niet, maar § 88.

In de kraam, niet *in kraam*, zegt men als Huydecoper opteekent. Het is zoo, men zegt DE *kraam*, als by uitſtek *de kinderkraam* of het kinderledikant beteekenende. Maar Vondel om het *in kraam gevallen* te gispen, is

is te veel. Immers zegt men *in bed* zonder 't artykel, en dit *kraam* is *bed*. *She is brought to bed* zegt het Engelsch.

KRAAN, V. § 99; doch als *vogel*, naar de algemeene regelmaat en toepasſing, M. § 57. Als het *werktuig*, naar de hals van den vogel genoemd, V. Als *tap*, desgelijks. Men zie de Etymologie van dit woord in den laatſten zin genomen, by de Kamer *in Liefde bloeiende*. Lelyveld leidde 't in een HS van hem niet onaartig af van het Griekſche κρήνη (fontein), 't geen te meer voor zich heeft, om dat men een beſloten waterbus van ſteen of blik, met een kraan voorzien, ook een *fonteintjen* noemt. In Duitschland zegt men in dezen zin, *haan*, in het Engelsch ook *cock*; op gelijke wijs als wy by ons ook *haan* zeggen van alle vergulde torenſpitsteekens. Namelijk: om dat men daar oudtijds de gedaante van een haan aan gaf, en naderhand door den naam de zaak-zelve, en niet meer de gedaante verſtond.

KRAAUW, voor *ſchurft*, M. als wortelwoord van *krauwen*, dat het zelfde woord met *krabben* is. § 28.

KRAAUWEL of KRAUWEL, als werktuig tot *kraauwen* of *krauwen* (anders *krabben*), M. § 28. En zoo ook als uitwerking van *kraauwen*, in den zin van *jeuken*. — Voor *de ſchurft* zegt men ook *het kraauwel* wel in het O. verſtaande daarby *het ongemak*. § 57.

KRAB of KRABBE, 't zij het gebruikt wordt voor ſchavende kwetſing met een ſpits, het zij voor den ſchaalvisch dus genoemd, V. als *krabbing*; doch *krab* als wortel van *krabben*, of *krauwen*, dat is, met nagels of lange poten, het zij op den grond of waarover 't ook zijn mag, *ſchrabben*, en in dezen zin ook *kruipen*. M. § 67, 28. Zie ook *eb*. In 't Ooſten noemt men *akreb* of *ekreb* (عقرب) den ſchorpioen, en geeft dezen naam ook aan den wijzer van een uurwerk.

KRAB-

KRABBEL, als wortelſylbe van *krabbelen*. M. § 28.

KRACHT, V. als voorleden tijd van *geragen*, ſaamgetrokken tot *kragen*. § 36. *Ragen* is *reken* en *rekken*, *uitſtrekken*, enz. Een zeer vruchtbaar werkwoord, om de wijdloopigheid hier niet uit te halen; doch zie *vracht*, *vraag*, en *rank*. — 't Gr. κρατος, κρατεῖν, behoort hier ook toe.

KRAK, M. als wortel van *kraken*. § 28.

KRAKEEL, O. § 99, van *kraken*, *voor breken*. *Breken* is *vijand worden*.

KRAKELING, hard gebak, oudtijds ook *korst* genaamd, gelijk het by de Latijnen ook *Crusta* heet, en als dit, V. § 57 en 71. Taerten, krakers (of krakelingen), en koeken voegde men van ouds als lekkernyen ten feestdage by een.

KRAM, V. als ſaamgetrokken uit *kra-ing*, *krawing*, grijping, omklemming. § 85. En dus, de meeſte eengrepige woorden op *m*. Oudtijds beteekende 't ook een eenvoudigen *ſpijker* of *nagel*.

KRAMERIJ (kraam- of winkelwaren), V. § 69, als zijnde derivaat van *krameren*, frequentatief van *kramen*, dat is *een kraam uitſtallen*. Doch

KRAMERIJ (waar men te Leyden langs de ſtraat meê roept), is *crêmery* van 't Franſche *crême* (in 't Latijn *cremor*), room, voorheen algemeen in ons Land. In 't Fransch zei men ook *crêmerie*. V. § 69.

KRAMP, V. præteritum van *ik krimp*, *ik kramp*, nu *ik kromp*. § 36. Het Spaansch heeft dit woord van ons overgenomen, maar zegt *calambre*, by verbastering.

KRANKTE, V. § 33, 95.

KRANS, V. § 73. *Krans*, in 't mannelijk geſlacht, is 't Hoogduitsch *krants*, en verwerpelijk, ofſchoon in onze Bybelvertaling dus gebruikt wordende. Het is eigenlijk een vervrouwelijking van *kram*, als omgrijping. (*Entourage* zegt het Fransch).

KRAP,

KRAP, anders *meekrap*, een plant, en als zoodanig, V.

KRAS, M. als wortel van *krasſen*. § 28.

KRAT (van een wagen), O. door 't Gebruik. Waarſchijnlijk door er *ſchot* onder te verſtaan. § 57. 't Is 't Latijnſche *cratis*, en beteekent de *horde* waar men de wagen oudtijds van achteren mede ſloot, en van daar ook het loshangende achterſchot van een boeren wagen. Men verſtond er echter oudtijds doorgaands het voorſte ſluitbord door, en van daar *op het krat zitten*, by Huygens en elders.

Een geheel ander woord is *kraat*, waarvan de ſpreekwijze: *Hy heeft kind noch kraat*, uit dartelheid of uit onkunde in *kind noch kraai* verbasterd. *Kraat* is van 't Lat. *cura*, en uit *curatus* voor *curatura* ſaamgetrokken, en beteekenende dus, 't zij Voogdy van bejaarde of *onbejaarde weezen* als men plach te zeggen. De ſpreekwijs zegt dus: hy heeft voor eigen kind noch wees te zorgen. Dit woord is M. als het ſubſtantief *curatus* was. § 100.

KRATS of KRATSE, V. § 73. Van *kra-en*, d. i. *krauwen* of *krabben*.

KRAUWEL of KRAWEL, van *krauwen*, M. § 28. Doch voor de ziekte, waar men dien naam aan geeft, ook by toepasſing V; als *ziekte* is. § 57.

KREB of KREBBE, anders *krib*, en *kribbe*, (bedding, dat is, diepte of uitholling waar iets in ligt,) van 't oude *graben*, ons *graven*, als præteritum, V. Doch als wortel van *krebben*, dat is, *kreb maken*, *graven*, in welken zin men *greb* zegt, ook M. Zie *greb*. § 36, 28. Men zegt ook wel *kreb* voor een dwarsdam, van de gedaante eener omgekeerde *kreb*. De overeenkomst met het Gr. en Lat. κράββατον en *grabbatum* loopt in 't oog.

KREDENTIE (*credentie*) anders *dresſoir*, *treſoor*, enz. ſchiktafel by de tafel waar aan men ter maaltijd zit. Anders *aanrechtbank*. Van *gereeden*. V. § 19.

KRE-

KREDIÉT, zoo voor geloofwaardigheid, als in andere toepasſing, O. om 't Italiaanſche *credito*, dat participium is. § 51. En even zoo

KRÉDIT voor de *creditzijde* van iemands rekening in eens koopmans boek, gelijk *debet* voor de *debetzijde*.

KREEFT (ſchaalvisch), V. als *kreefte*, van *kreef* adjectief (waarvan ook *krepel* of *kreupel*), kruipend, ſchrappend. § 33, 95. — M. echter door toepasſing als *visch* ('t Franſche *ecrevisſe* is ons Neêrduitsch woord *krevetſe*). Het woord is van 't oude werkwoord *kreven* of *kreeven*, kruipen; waarvan ook *krevelen* en *kriewelen*, als frequentativen, gelijk *krabbelen*, *krauwelen*, en *krabbelen*, van *krabben* en *krauwen* zijn. Dit *kreven* lees ik nog by Rodenburg in zijn *Poëtens Borstweer* bladz. 210:

„*Het luk zeer ſpoedig rugwaerts* kreeft."

Maar

KREEFT voor *borstwapen*, als *kraag*, waar het gemeenſchap meê heeft, twijfelachtig, offchoon meest M. gevonden. Dus: *Aenghedaen metten kreeft des geloofs en der liefde, en met den helm des hopes der ſaligheyt* (Efezen VI); gelijk men nog ſprak en ſchreef in de zeventiende eeuw. Even zoo by Vaernewijk bladz. 100, en elders. – Dit woord *kreeft* is zekerlijk door een verbastering, van *ge-kraagte* uit *kraag*. Men weet, dat het geheele *pantſer* naar de hals, en dus *halsberg* genoemd werd, en hieruit is het M. af te leiden. § 57. 't Is ook hiervan dat een boos wijf een *kreeft* plach genoemd te worden. 't Wil zeggen: die de *halskraag* of *'t pantſer* draagt, het gene het zelfde is, als die voor Hoofdman ſpeelt, want de gemeene Soldaten droegen die niet; waarvan ook nog de zoogenoemde *halskraag* (nu een bloot verſierſel) het teeken eens Officiers is.

Nog moet ik hier byvoegen, dat uit dit *kreeft* als een halskraag, het Franſche *cravate* (nu *cravatte*) voor ons

halsdas of *bef* is, door het Wendiſche *krawádt*, 't geen ook eenen kreeft (*cancer*) beteekent.

KREEK of KREKE, V. als præteritum van *kraken*, dat is, *breken*. § 36. *Kreek* is even als *broke* (nu *broek*) van *breken*. Eigenlijk beteekent het een en ander den *kil* van den plasch. 't Fransch heeft er *creche* van gemaakt, oudtijds *krèke* uitgeſproken; dat nu *kreb* beteekent.

KREEKEL, nu gewoonlijk *krekel* geſchreven, ſchoon het van zijn geluid 't geen men *kricken* heet, dus genoemd is, en daarvan ook *kriek* of *kriekjen*, en in 't Fransch *criquet*, en in het Latijn *cicada*, 't geen met *k* uitgeſproken werd. M. door de vorming. § 28. Van 't *krieken*, zijn geluid. 't Heet in het Engelsch *cricket*, en by ons ook van ouds *kriekjen*.

KREET, M. van 't oude *kreeten* (nu *krijten*), als wortel. § 28. V. als præteritum van *krijten*. § 36. Vergelijk § 103.

KREION, zie *kraion* of *craion*.

KREITS, V. in zich-zelven naar den aart der Hollandſche taal, § 73: maar ons Hollandsch zegt eigenlijk, *krijt*; en *kreits* is uit het Hoogduitsch overgenomen, met zijn geſlacht, dat zich in die taal zeer veel naar de menigte van ſlotkonzonanten richt. Het M. is dus te verdedigen met § 100. Kwalijk is dit woord ſomtijds verward met *krets* of *krits*, als hoogte of top, *fastigium*.

KRENG, V. doch in het Gebruik veelal O. oudtijds *croenge*, van 't Franſche *charogne*. Italiaansch *carogna*. § 100.

KRENT, of KRENTE (bezie), door valſche toonzetting verbasterd uit *korente* van *koren*, *korrel*. V. door den uitgang. Men zie de Aanmerking achter mijn *Muis-* en *Kikvorschkrijg*. — Zoo ook voor *keutel*, doch in nog een anderen zin was het altijd O. als wordende er dan *gat* onder verſtaan. § 57.

KREP (anders ook wel KRIP), 't Franſche *crêpe*. O. als ſtof.

ſtof. § 48. Het is van het Latijnſche *crispus*, kroes, dat is ſaamgekrompen, gekruld of verward; beſtaande de eigenſchap dezes weefſels in de omkronkelingen van de draden der ſchering of ketting, gelijk het genoemd wordt.

KRES of KERS, een moeskruid. V. als plant. § 57. Zie *kroos*. De ſamenhang van dit woord met het Lat. *crispus* loopt in het oog.

KRETS, zie *krits*.

KRETSE, kaarde. V. als dit. En zoo ook als 't voor *kratſe* genomen wordt. § 73.

KREUK, M. als wortel van *kreuken* of *kroken*. § 28; doch V. als vroeger adjectivum, waarvan dit verbum gemaakt is, van het thema *kro*, waarvan ook *krol* of *krul*, enz. § 33. — De Roman van Limborg heeft het woord M. in den zin van krul hairs.

Het ſoude mi alle miin leuen ſcaden (d. i. ſpijten, grieven),
Gave ic v een haer wt minen croke.

KREUKEL, M. § 28.

KREVEL, M. als wortel van *krevelen*, 't zelfde als *krawelen*. § 28.

KREWEL en KRIEWEL van *krewelen* of *kriewelen*, 't zelfde woord, M. § 28.

KRIB, M. als wortel van *kribben*, moeilijkheden in den weg leggen. § 28. V. als *kribbe*, 't zelfde woord met *krebbe*, het zij in de beteekenis van *grebbe*, waarmeê het één is, het zij als *bak*. — Als *dam* is het mannelijk, om dat er dit onder verſtaan wordt, zijnde het volkomen woord als dan *kribdam* of *krebdam*, § 57, van waar het overdrachtig voor hindernis genomen wordt, en het werkwoord *kribben* maakt. Zie *kreb*.

KRIEK voor ſoort van *kars* (*meriſe* in 't Fransch), V. als dit, het geen er onder verſtaan wordt. § 57. — Voor *kreekel*, als dit, M. als wortelſylbe van *krieken*. § 28.

KRIEKEN, O. als zijnde een infinitivus. § 43. *Krieken*

is *gloeien*, rood worden. Het woord is *ge-roo-igen* van *ge-roo*, waarvan ook *kroot* koomt, maar de *oo* als 't oude *eo* uitgesproken, gelijk in meer woorden. Uit welke uitspraak ook *gliezen* en *glimmen*, *licht* (lumen) van *lo*, en zoo ook 't Engelsch *to believe*, ons *gelooven* is, en dus honderd woorden meer. Dus is een *rietpeer*, een roode peer, en behoorde geschreven te worden met *d. Riedpeer*. Men zei oudtijds ook de *grieking van den dag*.

KRIEL, M. als wortel van *krielen*, omranden. Als eigenlijk *keerel* zijnde van 't verbum *keeren*, stuiten of bepalen. § 28. Of liever als *ge-rielen*, gelijk oudtijds geschreven werd, gelijk thands ook *grillen* voor *ge-rillen*, en vele andere meer.

KRIEL voor KRIEUWEL. Zie *krul*.

KRIEUWEL. M. § 28. Doch zie *krewel* en *krul*.

KRIJG, M. § 28. als wortel van *krijgen*, dat is, *aangrijpen*. Of wel in den zin van *krijen*, in 't Fransch *crier*, schreeuwen, waarin het by de Ouden ook, en wellicht oorspronklijk, gebruikt werd, en als zoodanig dan ook V. als zijnde *krij-ig* of *krij-ing*, van *krij*. § 33.

KRIJT, voor delfstoffe, O. § 48. 't Zij om dat men er meê *krijt*, d. i. schrapt, 't zij van het Latijnsche *creta* dus genoemd.

KRIJT voor omperking, als *gekrijt* zijnde. In dezen zin zei men oudtijds ook *inkrijt* voor de ingewanden der borst. O. § 51. Men zei ook *'s warelds krijt* voor het wareldrond, 's warelds omtrek. By Hinlopen op Huydecopers Proeve X, 470, kan men de erger dan beestelijke dommigheden van Le Long en Alkemade omtrent dit woord opgeteekend vinden. Vergelijk *kreits*. — Het woord is van gelijke afleiding met *kring*. De oorsprong des woords en zijn ware beteekenis is uitgedrukt in den Walewein. Deze keerde naar een verslagene te rug, dien hy beloofd had ter aarde te bestellen. Naby en in het gezicht van het lijk gekomen,

So

So beetti, *eñ bant ſijn peert*
An ſine ſchacht, *eñ nam ſijn zwaert*,
Eñ BECRIJTTER *hem mede in tſant*,
Dat hem negheen Gods viant
Ne mochte ghenaken omme te deerne
No weder in ſpele no in ſcerne.

KRIJT wordt in 't byzonder voor ſtrijdperk gebruikt, en de wijze van toerichting daarvan wordt naauwkeurig in den zelfden ouden Roman van Walewein uitgedrukt. Aldus:

Den camp buten ander heiden
Ghinc men dus dapperlike ghereiden,
Eñ ſtaken *in die aerde ſlaen*;
Men deder corden *ommegaen*
Datter niemen in ſoude comen
Dan die den camp hadde ghenomen.
Alſt al ghereet was eñ ghedaen,
Doe ſprac hem aen die coninc zaen:
Here riddere, *alſt iou dinket tijt*,
So vaert ende beit uwes gheſellen *int* CRIJT.
Ic wane wel, *hi ſal varinc comen.*
Mettien heefti ſijn ors ghenomen,
Eñ quam met ouermoedicheden
Binnen in gont crijt *ghereden.*

De *gheſelle* is hier de tegenkampioen. Dat *varinc* ſpoedig is, zal (vertrouw ik,) ieder Lezer verſtaan. — Dat men oudtijds ook *de krijte* gezegd hebbe, lost § 67 genoegzaam op.

KRIM (De). V. als in 't Fransch *la Crimée*. § 100. De naam is in 't Ooſten قرم, en mooglijk verwant met het Arab. قرار (*kirar*), *vaste woonplaats*, in tegenſtelling aan de zwervende Tartaren; of veellicht waarſchijnlijker nog, van قرين (*kerin*), ſamenhoudende, vast, verbonden, naamlijk met het Turkſche Rijk waar 't naby ligt, en in betrekking meê ſtaat.

KRING, als eigenlijk *keeriag*, en dus *rondte*, V. § 34. Als wortel van *kringen*, dat is, *ge-ringen*, M. § 28.

KRINKEL, als verbale van *kringen*, en als wortel van *krinkelen*, M. § 28.

KRIOEL, wortel van 't werkwoord *krioelen* en dus M. § 28. Dit *krioelen* een verbastering van *kriëlen* of *kriewelen*, ook *krielen* gezegd, dat eigenlijk *ge-riën* is en verwant *rillen*. Zie *ril*, en *rimpel*.

KRIP of KREP, in 't Fransch *crêpe*, O. als *ſtof*. § 48. Van *criſpus*, of van *criſpare* (*kroezen*) 't geen ook het Hollandsch *kriſpen* is, en het Franſche *crêper*, ſints lang als een pruikenmakers en hairkappers kunstwoord in gebruik.

KRISTAL, O. voor de *ſtof*, uit het Latijn; doch M. als er *ſteen* onder verſtaan wordt, even als met *diamant*, *robijn*, enz. Ook M. wanneer het als wortelſylbe van *kriſtallen*, dat is, *kriſtal ſchieten* (criſtallizeeren) gebruikt wordt. § 48, 57.

KRISTALLIJN, O. als *ſtof*, en altijd ſubſtantivum by ons, en *ſtof* beteekenende, ſchoon in 't Latijn adjectief. Waarom men er *kriſtallijnen* als adjectief van maakt, even als *kriſtallen* van *kriſtal*. § 48.

KRITS, top, ſpits, als by Vondel, in *Lucifer*:

In zijnen vollen krits *omhoog ten toon gezeten.*

Doch het woord is noodwendig V. en 't gebruik daarvan in het M. is Hoog- en geen Nederduitsch. Men vergelijke Kiliaan op het woord. — Het kon wel verwant met het Latijnſche *criſta* (kam) zijn. Zie *kers*.

Veellicht is *kristal* (Gr. κρύςαλλος) dat eigenlijk *ijs* is, van *kristelen*, uit dit *krist* of *krits*, als naald- of ſpitsſchieten, waarin toch het kristallizeeren of bevriezen beſtaat. *Kritſelen* is ook prikkelen, en zeker verwant met *krijt*. Zie *krijt*.

KRITS of KRIS (Maleitsch woord), in 't Oostindiaanſche, *ponjaart*, V. § 57.

KRITS,

KRITS, beter *kreits*. Zie *kreits*.

KROCHT (hol, diepte, en dus ook kelder), V. præteritum van *kro-en*, kruien en kruipen. § 39, 96. 't Latijn heeft *crypta*, Gr. κρύπτη, zichtbaar een zelfde woord met het onze.

KROEG, V. § 33. in zijn oorsprong *kruik*, en het zelfde woord daarmeê, in 't Hoogduitsch *krug*, en van daar overgegaan tot de *drinkhuizen*, waar een kruik plach uit te hangen. — Het woord is oorspronklijk adjectief, en beteekent in de eerste beteekenis het handvatsel van de *kan* (oudtijds ook *kruk*, het geen tevens *steel* en alle *dwarshout* is), verwant met het oude *ragen*, uitsteken, en *gerogen* of *ge-rugen*, aanvatten, aanroeren, waarvan *raken*, *roeken*, enz. en het beteekent de *kan* door er dit woord-zelf onder te verstaan, even als *slap*; het een, naamlijk, is *oor-* of *steelkan* (cantharus), het ander *dekselkan*. — Zie ook *hans*.

KROES, het zelfde woord met *kroeg* of *kruik*, door het Fransche *cruche*, dat men *kruke* uitsprak toen *ch*, *k* gold als in 't Italiaansch. Het Russisch (meen ik) zegt ook *kroeschka* (кружка) voor *kan* of *kruik*. Het Grieksch had ook, als een watervat, κρωσσὸς. Dit woord is buiten alle bedenking V. Echter gebruikt men 't ook M. om dat men er *beker* onder verstaat. § 57, § 33. — Zie echter *kroos*.

KROKODIL, M. van 't Latijnsche *crocodilus*. § 100.

KROL, zie *krul*.

KROL als verkorting van *makrol*, scheldwoord aan vrouwen gegeven, welk *makrol* uit het Fransche *maquerelle* verbasterd is, en voor makelares in verboden minnenhandel gebruikt wordt: en wellicht is dit Fransche woord uit ons *makelaar*. V. § 28.

KROMTE, V. § 33, 95. Van *krom*, met *kring*, *krul*, *krinkel* en *kronkel*, enz. van *keeren*. Zie *kring*.

KRONIJK, V. het Latijnsche *chronica*, *historia* daaronder verstaan. § 57 en 100. Men zei voorheen ook *kronykel* (in 't Fransch *cronicle*) van het verkleinend Latijnsche *chronicula*.

KRONKEL, als wortel van *kronkelen*, M. Gemaakt van het præteritum van *krinken*, dat *ik kronk* in imperfecto heeft. § 28.

KROOK, zie *kreuk*.

KROON, V. als 't Latijnsche *corona*, en ons *kruin*, schoon dit laatste thands de beteekenis van *top* heeft aangenomen. § 99, 100. — Oudtijds zei men ook 't *kroontjen van 't oog* voor de *iris*; en de *kroon van een hartebeest* voor de hoornen.

KROOS (eendgroen), V. of O. als eigenlijk adjectivum, het zelfde met *kroes* of *kroesch*, en verwant met *graauw*, en 't Griekische γραῦς, *schuim*, en *oud wijf*. — *Kroos* en *kroes* draagt de merken, van het zelfde woord te zijn. En zoo is *kroes*, in den zin van *beker* (gelijk men 't gewoon is te nemen), niet het zelfde met *cruche* of *kruik*, dan voor zoo veel oudtijds de *kruiken* bekers of de bekers, waar men uit dronk, de kruiken-zelve waren, waarmeê 't bier uit de open vaten of tonnen geschept werd. Zie Saxo Grammaticus van den Noordschen Koning, die op een gastmaal dus by het scheppen, in 't biervat verdronk. — *Kroes* is eigenlijk een byvoeglijk woord *kroesch*, en beteekent *schuimend*; en van de schuimbobbels is ook de benaming van *kroesch hair*, dat is, *bobbelend hair*, als ware 't in bobbels opschuimende, ontleend. *Het kroos* beteekent dus *slootschuim*, en de beker wordt, als *schuimer*, een *kroesbeker* genoemd, waarvan men het eigenlijke en zelfstandige woord *beker* onderdrukt, gelijk dit in duizend woorden plaats heeft. (Zie onze *Korte schets*.) Zoo is *bekrozen* voor *dronken*, dat is *beschuimd*; en even zoo is een *kroeze* of *kroeskop* een hoofd dat licht *opbruischt*.

Het

Het Thema is *groën*, opwellen, waarvan ook *groeien*, gelijk *welig* (dat is, *tierig*, welgroeiend) van *wellen* is. — Dat echter *kruik* verwantſchap met *kroes* of *kroos* heeft, toonen de *kruikbladen*, die de groote *kroosbladen* zijn. Ook het woord *kres* of *kers* behoort hiertoe. Van dit *kroos* of *kroes* is ook 't werkwoord *bekruizen*, waarvan men *bekroosd*, en *bekrozen* zegt voor bemorst, en *kroes hair* voor dicht en als met vlokken in één krullend.

KROOS voor een ſoort van pruim. V. als *pruim*, § 57. Doch het woord is eigenlijk *kruispruim*, en dus genoemd van het kruisſen van verſchillende ſoorten door inenting op elkander.

KROOST. Naar § 77 en volgende, moet het naar 't uiterlijk aanſchijn V. zijn, en is van *gro-en*, in 't Engelsch *to grow*, by ons thands *groeien:* doch de Vlaamſche vermenging van V. en O. mag het geſlacht veranderd hebben. Echter het mag wel eigenlijk *ge-roëst* zijn, dat is, *opgerezen*, *opgekomen* (geſlacht); en dus als een participium præteritum van *ro-en* zijn aangemerkt. Hoe het zij, wy gebruiken het niet meer, dan als collectivum, en dus is het O. § 49. — De beteekenis van gelaat of karakterzweem, door Huydecoper opgeteekend, *Proeve* I, 316, is bloot overdrachtig, op *geſlacht* of geſlachtstrek toegepast. Dus ook by Cats, uit Catullus *Epithalamium:*

— dat een aardig kint
Sijn Vader even ſoo geleek,
Dat yemant die het maer bekeek,
Terſtont aen 't Kroos *en weſen ſagh*
Wie dat de Vader weſen magh.

Hooft misbruikt het woord geweldig en zelfs onverſtaanbaar, in de plaats door Lelyveld bygebracht. Echter ſteunt die plaats op het wezendlijk gebruik van dien tijd. Zoo noemt Sam. van Hoogſtraten in zijn Schilderkunst

de Physiognomica *kroostkunde*. Men merke hier de verwarring op tusschen *kroos* en *kroost*. Zie ook *slag*.

KROOT (wortel), als 't Italiaansche *carota*, en 't Hoogduitsche *karote*, V. — Zie Aanteekening *cccc*. Voor zangspeeltuig (*crota*,) is 't verouderd.

KROOTS of KROOTSE ('t Fransche *crosse*), voor een Bisschopsstaf. V. § 100. Zie *krots*.

KROP, als oorspronklijk adjectivum. Zoo voor *bolrondte* (als by ons in de teelgroente, en in Duitschland voor luchtig gerezen gebak, *krab*), als voor de *krop* der vogelen, en by overdracht de *keel* of *ingang* der maag (*stomachus*). § 33. Doch als wortel van *kroppen*, waarvan wy *verkroppen* en *opkroppen* gebruiken, M. § 28. — Ons *krop in den zak* daartegen, is het meel dat als het laatste van eenig maalsel in den mond van den zak koomt, en O. als *meel*. § 57. Voor een halve eeuw nam men 't woord voor den hals of het bovenste van de borst, en onze Grootmoeders droegen *kroplappen*. Ook zei men *het kropbeen* voor den Adamsappel of cartilago thyroïdea. In het Deensch komt *krop* met ons *balg* overeen.

KROS of KROTS, Geestelijke staf, 't Fransche *crosse*, V. Oudtijds by ons *kromstaf*. § 100. Dit *kros*, of *crosse*, waarvan *croche* (haak) en voorts *accrocher*, (aanhaken, aanhechten,) is eigenlijk 't zelfde woord met *croix* (kruis), gelijk ook de oude Geestelijke staven oorspronklijk een kruis droegen, eer, ten blijk van onderhoorigheid aan den Pausselijken zetel, de gebogen of *kromstaf* (als 't genoemd werd) plaats greep.

KROT, als Hollandsch woord, een verschillende uitspraak van *grut*. — Doch uit het Fransch overgenomen, als 't *crôte* of *crotte* (dat thands *slijk*, *modder* beteekent), is het alles wat morsig en slijkerig is, en zoo, inzonderheid eene gemeene vuile *hut*. 't Fransche woord-zelf is oorspronklijk van 't Italiaansche *crosta*, ons *korst*, en eigenlijk

lijk *omkorſting* van *ſtijk*. O. § 100. Zie voorts *grut* en *grutte*.

KROT voor ſlechte woning, eigenlijk 't Lat. *cratis*, is een teenen hut, en in 't gebruik, O. als contractie uit *geroedet*, van *roede* voor teen. § 42, 53.

KROTE, vedel, V. — Ook als *padde*. Zie van dit woord de Aanteek. op mijn *Muis- en Kikvorschkrijg*, en voeg er by, dat de Franſchen hiervan oudtijds hun *rote* hadden, voor *vedel*, anders *vielle* by hen. Of liever, dat de *rote* by hen een byzonder ſoort onder die velerlei ſoorten was, als de eigenlijke *vielle*, de *gigue* (onze *geige*), de *violon*, enz. Veelal echter vindt men de *rote* by de harp genoemd, b. v.

Ou a la harpe *ou a la* rote;

Of by de *ſaltère* ('t *pſalterion*), dat ook een byzondere ſoort van harp was: als

Et el ſaltere *et en la* rote.

Zie Le Grand Fabl. I Deel, bl. 106, 304 en ook 56. — Bonifacius, Bisſchop van Mentz, zegt uitdrukkelijk: *Citharizare in cithara, quam nos appellamus* rotam, by den zelfden Le Grand bl. 57. De Engelſchen zeiden *crowd* of *crowth*, en ſommigen hunner Schrijveren maken onderſcheid tusſchen *crowd* als *a ſpecies of violin*, en *rote* als *a ſort of guitar*. Te onregt, wat den naam betreft: het eene woord is ons Nederduitſche, het andere 't Franſche. Ook by Vinc. Fortunatus lezen wy 't als een Britsch ſnarentuig:

Romanus lyrâ, *plaudit tibi Barbarus* harpâ,
Græcus Achilliacâ, CROTTA *Brittanna canit.*

Die van Wallis noemen 't *crwth* of *grwth*, en den ſpeler daarop *crythor*, in 't Engelsch, *crowder*. De Ieren zeggen *cruit*, een verſchillende uitſpraak van 't Walliſche, en noemen de harp *clarſech*. — De *Achilliaca* is zekerlijk de eigenlijke *testudo*, of beſpannen ſchildpadſchelp, χέλυς

der

der Ouden. De Duitſchers zeiden ook *rote*. Aartig is 't geen men in den Tristan vindt van iemand die zich ten ſpot had geſteld door van een tweegevecht, dat hy eerst vorderde, af te ſtaan:

Der arme Truhſæze was
Ir gige unde ir rote;
Si triben in mit ſpote
Umbe und umbe als einen bal. vſ. 11364 en volgg.

Hy was hun ſpeeltuig. Zie ook den zelfden Tristan vſ. 13123, en den Lohengrin, ſt. 458.

KRUID, O. § 41. Het woord is *ge-ro-ed*, dat is, *gegroeid*. Van *ro-en*, voortſpruiten. Het fijne onderſcheid in onze taal tusſchen *plant* en *kruid* verdiende wel opgemerkt te worden. In 't meervoud plach men *kruideren* te zeggen, om verſchillende ſoorten uit te drukken.

KRUIDERIJ in alle beteekenisſen V. § 69.

KRUIK, 't zelfde woord als *kroeg;* eigenlijk *kruk*, in den zin van handvatſel. Het is *krukkan*. Zie *kroeg* en *kan*.

KRUIM, als *gruma* in 't Latijn, of als eigenlijk *gru-ing*, verwant met *gruis*. V. § 100 en 85. Het ſlaat eigenlijk op het grove (kwalijk gemalen) roggen- of gemengd brood by onze Voorvaders, dat, niet wel ſamenhangende, licht kruimelde, terwijl de korst hard was en aan één hield. Zie *gruis* en *grut*.

KRUIMEL, ſchoon als adjectief, of als 't Latijnſche *grumula*, in het V. gebruikt, echter inderdaad als Hollandsch ſubſtantief M. § 100 en 28.

KRUIN, V. § 99. 't Is *keering*, draaiing, van 't hoofdhair, als het Latijnſche *vertex* van *vertere*.

KRUIS, ſchoon met het Latijnſche *crux* overeenkomende, volſtrekt O. 't zij dat men er *teeken*, 't zij *hout* onder verſtaat. § 57.

KRUIS (voor *kroos*), zie *kroos*.

KRUISBEZIE, elders *kroesbezie* en *kresſelbezie*. V. als *bezie*.

zie. § 39. Het woord is *kretsbezie; krets* is een kaarde, en de ſtruiken dezer plant werden tot het kaarden of kretſen der wol gebruikt, waarvan de benaming is.

KRUIS EN MUNT (plantnaam), verbastering van *kruize* (of *kroeze*) *munte* of *mente* (*menthe criſpata*, *ſcrauſe munte* by de Duitſchers), ter onderſcheiding van de andere ſoorten van *menthe.* V. als *plant.* § 57. Doch *kruis of munt* is een kinderſpel, by de Romeinen *capita aut navia* genoemd. Zie Macrobius Saturn. I. c. 7.

KRUIT, voor *korrel* (als in *buskruit*), inderdaad het zelfde woord als *krot*, en *grut.* Zie *grut.* En dus ook voor *ſpecery:* want *kruit* is eigenlijk de naam dien men den *peper* gaf, en die naderhand uitgebreid werd tot alle Indiſche ſpecien. O. als zijnde *ge-rut.* § 51. Zie *grut.*

KRUK, V. als 't Latijnſche *crux.* Men houdt het verwant met het Deenſche *krog* (*haak* en *hoek*), en het Franſche *croc;* doch te onrecht zou men het zoo verr' van huis willen zoeken. 't Is een adjectivum, *kro-ig.* Zie *kromte.* Ook in het Turksch heet een *kruis* حاج (*haak*).

KRUL, of KROL, zoo men plach te zeggen, V. van *corolla*, § 100, of wel, van *ge-rollen.* Maar het echt Hollandſche *krul* is *kriewel*, en daaruit ſaamgetrokken, en dus M. als dit, § 28. Vergelijk *kriel.* — *Kriewen*, waarvan *kriewelen*, (anders *kreven* en *krevelen*, nog over in *krevelkruid*), is het zelfde met *krauwen* en *klauwen.* Zie Aanteek. *eeee.*

KUB of KUBBE, klein fuikjen, met *kuf* en *kuip* verwant. V. Vergelijk *kof*, en *ebbe.*

KUCH, M. als wortel van *kuchen.* § 28. — Een ander woord is *kich* en beteekent *kort-ademigheid* (asthma), waarvan ons *kikhalzen*, dat is van verlangen naar iets hijgen, ontleend is.

KUDDE, V. als zijnde *kudding*, dat is, eigenlijk *fokkery.* § 67. Of wel, als *kodde*, dat is, *ſtaf*, even gelijk een

rot

rot krijgeren, een *roede* (een *ſtaf*) is. — Het kon echter het zelfde woord met *kooi* zijn. Zoo lezen wy in oude HSS, *een* COYE *eñ een herde.* Van 't oude *kudde* voor *varken*, zie op *bigge.*

KUF, hol, ſlechte hut, verwant met het oud Franſche *gouffe.* V. § 100. Veellicht is *koffchip* daarvan. Vergelijk *kof.*

KUIER, M. als wortel van *kuieren.* § 28. 't Werkwoord beteekent in zijn oorſpronk *veedrijven* met de *kui*, of *kodde*, welk *kui*, of *keu* 't Franſche *queue* maakt, en het daarvan gevormde *quenouille.* Zie ook *kuize.* Het is in beteekenis eigenlijk heen en weêr gaan (zoo als *wandelen* ook), van het derivatief werkwoord *kuien*, welks frequentativum het is.

KUIF, V. als *kuive* voor *kuiving.* § 67, dat is, *bedekking.* Als wortel van *kuiven* zou het M. zijn. § 28. Men plach ook *kuifel* te zeggen voor dit *kuif.* *Kuiven* of *koven* ('t Franſche *couver*,) is *bedekken*, en maakt dus ook *kover* ('t zelfde als *koffer*, doch M.); zoo als ook 't Engelſche *to cover*, waarvan *covre-chef* (nu *kerchief*, in *handkerchief*), 't Fransch *couvrir*, enz. 't Oude *gover*, voor *kap*, is eene verbastering van dit zelfde *kover* (*to cover*). Het Engelſche *covrechief* vindt men ook in de Trojaanſche Oorlog die men gelooven mag van Maerlant te zijn, waar *wimpel* en *coverkief* ſamen gevoegd wordt.

Die ioncf'n als hē haer hoet
Of haer mantel niet wale ſtoet,
Of wimpel of coverkief, —
Die ſpieghel dedet hem te verſtane.

vſ. 614 van het Fragment.

KUIKEN, 't zelfde met *kieken*, O. even als *kind* en met dit van éénen oorſprong. Van het Thema *ku*, als *telen* of *broeien.* [Let wel: In de Verhandeling ſtaat bladz. 247 een belachlijke drukfeil ten aanzien van dit woord en het Deen-

Deenſche KYLLING; naamlijk, *koekjen*, voor *kuiken*, 't geen reeds in den eerſten Druk plaats had, en onopgemerkt gebleven was.] Hiervan 't oud Duitſche, Keltiſche, en nu Jutſche en Franſche *kok*, *coq;* of is dit veeleer als ſoortnaam van 't *gekakel* der hoenderen?

KUIL, M. als *ko-el*, van *ko*, holte. § 28. De verwantſchap met het Gr. κοῖλος, hol, loopt in 't oog.

KUINDERT, M. door den uitgang. § 28. 't Woord is ſaamgetrokken uit *koeiendrecht*, en heeft dus niets gemeen met het adj. *kuin*, voor *ſteil* gebruikt, dat eigelijk een bloot dialekt verſchil is van *koen*, ſtout, en by Vondel veel voorkomt als in den Noach: *Kuin in top geſteigerd.* Men merke op, dat onze boerenmeiden de *koe* in haar wanſpraak *kui* noemen, en ze met dit woord van *kui-kui* by een roepen om ze te melken. En dat ons woord *kuieren* (voor wandelen) eigenlijk dit naloopen der koeien uitdrukt.

KUIP, V. van ouds, als oorſpronklijk adjectief van 't zelfde thema, en inderdaad 't zelfde woord als *kop*. § 33. Beide ook præterita van *ik kaap*, *ik koep*, als *ik draag*, *ik droeg*, *ik laad*, *ik loed*, *ik vraag*, *ik vroeg*, enz. en met het Latijnſche *capio* verwant, van het thema *co*, holte. In 't Latijn *cuppa*. Het Turksch zegt قاب (*kab*), voor een *vat*, *kuip*, enz.

KUIS, jonge *koe*, V. en ook gebruikt voor 't voorhoofd der rundbeeſten. 't Eerſte is een vervrouwelijking van *kui* (dat is, *koe*), als ſoortnaam aangemerkt van beide geſlachten. Gelijk ook *gaw* of *kaw* in het Perzisch, 't geen het zelfde woord is, (گاو), den *os* of *ſtier* beteekent. Het laatſte, van 't overoude *kuizen*, doodſlaan, dollen, waarnaar dat voorhoofd ook wel de *dol* genoemd is. Maar in deze beteekenis behoorde het M. gebruikt te worden. § 55, 28.

KUIS of KUIZE, oudtijds *knots*, waarvan ook *kuizen*, dol-

dollen; ook *kuile* (Hoogduitsch *keule*). Van *kui* of *keu*. Zie *keu*, *kol*, en *kolf*. Waarschijnlijk ook verwant met het Perzisch كشتن (*kuschtan*), doodslaan, slachten. V. § 79.

KUIT, V. De eerste beteekenis is die van *vischgrom*, schijnbaar van het thema *ku*, telen. Doch men zei oudtijds *kiete* en *kijte*, en men kon het dus ook tot *kote*, als uitwerpsel, t'huis brengen. De tweede is *heup en dij*, en voorts het dik beneden de knieholte als thands. — In de laatste beteekenis (hoezeer men by een Volksvooroordeel een zware kuit als een teeken van mannen vruchtbaarheid plach aan te merken,) kon het echter een zeer onderscheiden oorsprong hebben, doch vergelijk *verzen*. § 79.

KUITE, oude naam van het *Bier*, V. als adjectief. 't Is 't Latijnsche *cocta* en Fransche *cuite*. (*La cuite* zeiden zy.) § 100, 33. Men zei ook wel by verbastering, *keite*, onder welken naam de Goudsche Keite buiten 's lands zeer beroemd plach te zijn.

KUNDE, V. Van 't oude adjectief *kun*, oudtijds *listig*, *sluw* beteekenende. (§ 33, 95.)

KUNDSCHAP, V. § 72.

KUNNE, V. Oorspronklijk adjectief, of participium *kunning*, of wellicht *ku-en*. Van het Thema *ku*, telen. § 33, 36. Het beteekent dus niets anders dan *Geslacht*, en zoo van ouds ook *afkomst*. Dus Melis Stoke, II B. vs. 77:

Des Hertogen Diederix dochter van Zassen;
Van edelen conne *wt gewassen.*

En in den Rom. van Limborch, fol. 38:

Ic woudse ware van soe hoghen conne
Datmen uwes hare gherne onne;
Want, opdat *si edel ware*,
En wetic niemen die ic vor hare
Woude dat ghi ghetrout hadde.

Opdat is *indien*, of *mits*. *Onnen*, vergunnen.

En

En even zoo in het Hoogduitsch, als b. v. in *Kon. Rother*, vſ. 4349:

Der liz ouch ſine kunne
Daz to jmer Vorſten name hat,
Die wile das diſe werelt ſtat.

Waar *die wiele* is, *zoo lang als* —.

De verwantſchap met het Perz. *kun* (خون), als *bloed*, loopt in 't oog. Het Deensch zegt *kiön* voor *geſlacht.*

KUNST of KONST, V. van *kunnen* of *konnen.* § 75 en Aanteek. *ww.*

KURAS, 't Italiaanſche *corazza*, in 't Fransch *cuiraſſe*, en als dit V. of (hoewel minder goed) O. § 100. Van 't Franſche *cuir*, 't Italiaanſche *corio*, leder. Oudtijds zei men ook *curie* voor 't kuras.

KURBIS, als *vrucht*, dat er onder verſtaan wordt. V. § 57. Doch het woord is uit het Hoogduitsch, en verbasterd van *corbis*, korf. Het Hollandſche woord is *kawoerde.*

KURK, zie *kork.*

KURKEMA, een geelmakende wortel, en als zoodanig, M. § 57.

KUS, M. als wortel van *kusſen*, eigenlijk *kisſen*, (waarvan *a kiſs* in het Engelsch,) dat is, 't *zuizend klappen* der lippen. § 28. V. als *kuſe*, van het Thema *ku.* § 73, 107. In welk laatſte geval het de mannelijke omhelzing in vollen zin is. Vergelijk Aanteek. *rrr**. Het Perzisch zegt بوس (*bus*), het geen met het Franſche *bouche* verwant is.

KUSSEN, by onze Ouden *kusſijn*, gelijk nog in het Fransch *couſſin.* 't Is dus als een verkleinend woord van *koets*, enz. Waarvan de orde van afſtamming elders! De overeenſtemming met het Hebreeuwſche כסא (*kisſe*), dat is *zetel*, toont zich-zelf. Het is derhalve O. § 45. Men zegt echter in ſommige oorden *de kusſen* in 't Vr. Dan is 't woord eigenlijk *kusſing*, en dit wellicht is van *gus* (*goes*

of gans) om dat men 't met ganzenveêren vulde, die men eersttijds even zoo ter ligging op de rustbank ſpreidde, als de losſe biezen op den vloer. Zie mijne *Muizen- en Vorſchenſtrijd* (Aant. bl. 44).

KUST, V. 't Is het Fransch *côte*, in 't Italiaansch *coſta*, en beteekent *rand*. § 100, 75.

KUT, gemeen onbeſchaafd woord uit het Engelsch genomen, gelijk men, uit ſchaamte, dergelijke deelen in een vreemde taal noemde. Men nam er het Vr. Lidwoord *de* voor aan, als beandwoordende aan het Engelſche *the*.

KUUR, V. als 't Latijnſche *cura*, wanneer men 't als Medicijnsch kunstwoord gebruikt. § 100. En even zoo gebruikten onze Ouden 't voor *kunſtenary*. — M. als *gril*, en van 't Thema *ko*, eigenlijk *drift*, als *gloed*, *hitte*. § 28. Zie Aanteek. *cccc*.

KWAAD, O. even als *goed*. § 41. 't Is van 't thema *kw*, en beteekent uit den aart, *afgewend*, *geſchud* of *geſchokt*, *beſchadigd*, *afgekeurd*.

KWAAK (beter *kwak*), 't zelfde als *kwakkel* voor *brug*, en door dezelfde toepasſing, V. § 57.

KWAAL, V. als zijnde 't præteritum van *ik kwel*, *ik kwal*; ook *kwol*. § 36. Even als *halp* en *holp* van *helpen*; en *wan* en *won* van *winnen*.

KWAAT (*quaet*), anders *kaat*, werd oudtijds voor drek (*merda*) genomen, en is zekerlijk 't zelfde woord met *koot* waarvan *keutel*. V. Zie *koot*.

KWAB of KWABBE, als *kwabbing*, V. § 67. Of als adjectief van *kwa*. § 33. *Kwa-en* is *ſchudden*, verwant met het Latijnſche *quatere* en *quasſare*. *Kwab* werd ſoms by de Ouden met *kwal* verward. Onze Grootvaders noemden daarvan de kikvorsch *kwab*, (zie *kwal* en *kwalſter*.) en van daar de naam *kwab-aal*, 't zelfde als *puit-aal*, om dat men meende dat deze ſoort van *aal* met de *vorsch* paarde. — Zie Kiliaan. — Echter is *kwabbe* ook de be-

na-

naming van een anderen visch dien men ook *goveke* plach te noemen. Vergelijk voorts *kwast*.

KWADRANT. 't Franſche *quadrant*, Lat. *quadrans*, vierde van een cirkelrond. O. zoo wel als *vierdedeel*, als als *inſtrument* der *ſterre-* of *wiskunst*.

KWAK, V. voor *grap*, *klucht*, als eigenlijk adjectief. § 33. Van *kwa-en*, ſchudden, en als zoodanig voor *geweldig lachen* gebruikt. — Voor *neerſmijting*, als wortel van *kwakken*, dat is, *werpen*, M. § 28. *Kwak* was oudtijds ook *tuber*, en inzonderheid een *knol*, waarvan *knollen verkoopen* voor *kwakjens* uitventen.

KWAKKEL, M. als *vogel*, en door de vorm. § 57 en 28, ſchoon 't Italiaanſche *quaglia* zijnde. 't Is eigenlijk een verſcheidenheid van *wachtel*. Zie dit woord. Het Franſche *caille* en Engelſche *quail* zijn verbasteringen van 't Italiaanſche.

KWAKKEL, eigenlijk *kwak-*, dat is, *werpbrug*, M. door de vorming, doch ook V. § 28. als *brug*, 't geen er onder verſtaan wordt. § 57. Het waren voorheen losſe bruggen, die men na 't overgaan van het water wegtrok, omdraaide, of ophaalde, en die naam is gebleven.

KWAKZALVER, eigenlijk *kwabzalver*, die *kwabben*, gezwellen, ſmeert; *iatrolipta*. Uit beſpotting ſchijnt men daar *kwakzalver* van gemaakt te hebben, 't geen (als veelal plaats had) het echte allengs verdrong. § 28, 55.

KWALM, dat is, *gewalm* van *gewalmen*, M. als 't eenvoudige *walm*, om dat men *kwalmen* voor *walmen* zei. — Ook voor *modder*. § 28.

KWALSTER, M. en V. van *kwal*, 't zelfde als *kwijl*. § 28. V. naamlijk, als van *kwallen*, door den uitgang § 73; en M. als wortelſylbe van *kwalſteren*, § 28.

KWANT, M. Voor *man*, door toepasſing. § 55. Het woord zou *gevent*, dat is, *gevriend*, kunnen zijn, van *ven*, vriend, nog in 't Deensch gebruiklijk, en by ons in *vennoot* overig. Maar in 't Spaansch vinden wy *quanta*

(dat is, ons *want*, *handſchoe*) voor een ſlecht vrouwmensch gebruikt, en veellicht is het van hun overgenomen, en algemeen toegepast, doch altijd met verachting. Zoo het echter 't oud Engelsch *quaint* of *coint* niet is, dat is, *vreemde*, *zonderlinge*, ook in 't Fransch bekend; of wel, gelijk Kiliaan aan de hand geeft, met *kwanſelen* in verband ſtaat, het geen hy niet gants onaannemelijk voor *kanſelen* (d. i. kans ſpelen, en 't oude *tuiſchen*, Hoogd. *tauſchen*) gehouden wil hebben, waar naar *kwant* in 't Lat. *colluſor* zou zijn. Hoe het zij, het woord was by ons nooit vereerend. Het Ital. *ganzo* en *ganza* ſchijnt het nog nader tot *kans* te brengen. — Met dat al, kon het wel van het oude Spaanſche *quantia* zijn, dat is, kwaliteit, waardigheid, die ieder Spanjaart naar ingeboren trotsheid zich toeſchreef, en waardoor men by ons onder *Filip den ſchoone* ſpottenderwijze een *quantia* begon te zeggen voor elken onbekende van die hooghartige Natie, die men zich toen onderworpen waande en verachtte; even gelijk de Franſchen wel *une Altesſe*, *une Excellence*, *une Eminence* zeggen om den geen die dien tijtel voert, te beteekenen. Welk laatſte my hoogstwaarſchijnelijk voorkoomt.

KWAREEL, pijl met vierkante ſpits. M. als *pijl*. § 57. 't Is het Franſche *quarel*, van *quarré*.

KWARREL (met den accent op de eerſte ſylbe). Schijnbaar het zelfde woord als het *quarrel* of *quarle* der Engelſchen, maar dat toch eigenlijk het Franſche *querelle*, van 't Lat. *querela* is. V. als dit, wanneer men 't als zoodanig gebruikt, § 100. Doch eigenlijk is het, als Duitsch, voor een ſamentrekking van *gewarrel* te houden, en dus met den accent op de *a* uit te ſpreken, en M. 28. Het beteekent ook van ouds niet zoo zeer eigenlijke twist of gekijf; als wel *gewar*, of (zoo als men 't ook uitdrukt,) *gemaal* of *gedraai* over iets. Zie *kwern*.

KWART.

KWART. Het Franſche *quart*. O. als eigenlijk adjectief, waaronder wy *deel* verſtaan, even als by ons *vierde*. § 41.

KWARTEL, als *vogel*, en door de vorming, M. § 57, 28.

KWARTIER (vierdedeel), O. als *deel*, 't geen er onder verſtaan wordt. § 57.

KWARTIER voor *Soldatenverblijf*. Het is van 't Franſche *chartre* in den zin van *klooſter*; want men lei ze gewonelijk daar: en hiervan is de naam der *Kartuizers*, *Chartreux* in het Fransch. — *Chartrer les gens* was, de Soldaten inkwartieren, als men thands ſpreekt. De zelfde verwarring van *k* en *ch* heeft ook plaats in *kaart*, en *quaarte*, als men oudtijds voor *ſpeelkaart* zei, en waarover ik Wagenaar en Van Hasſelt twisten laat. — Men zou echter dit *quartier* uit het Spaanſche *quadra* en *quarto* (vertrek) kunnen verklaren. O. als *verblijf*. § 57.

KWARTIER in *kwartier vragen* (altijd kwalijk verklaard), is *gevangenis* vragen, en dus, zich overgeven. 't Is 't Franſche *quartier*, dat bloote verbastering is van *chartre* (*clauſtrum*), dat tevens voor *klooſter*, en alle andere opſluiting gold, en waarvan *chartier*, *cippier* is; zoo als ook 't Franſche *chartreux* (ons *kartuizers*) daarvan is. De Engelſchen ſpraken by hun oorlogen in Frankrijk, hun *quarter* (kwartier), en 't Franſche *chartre*, dat toen nog *kartre* was, eveneens uit, en verwarden die twee geheel onderſcheiden woorden; en zoo zegt men nu nog *quartier* of *kwartier*, en meent te onrecht, dat dit het leven vragen of losgeld aanbieden is; waarvoor men dan ook de valſche oplosſingen uitgedacht heeft, die bekend zijn.

KWAST, V. door den uitgang, het zij voor *vezelknoop* of *vezelſpat* in het hout, het zij voor *beſtrijk-* of *beſprengtuig*. § 75, en volgg. Zie *kwispel*. — Het is van *kwa*, wortel van het werkwoord *kwa-en*, *ſchudden* of *ſpatten*; waarvan ook 't Lat. *quatere*, en *quasſare*. Maar

KWAST voor een *kwintig mensch*, M. door toepasſing.

§ 57. Men lette, dat dit *kwast* van *kwa-en* is, als ongezond of ziek zijn, waarvan *kwaal*. *Kwintig* is dus ook kwalijk in 't hoofd.

KWAST voor uitgerafeld *koordeind*, hoedanig men als sieraadje heeft ingevoerd, is een bloote toepassing van den naam op zoodanig af- of aanhangsel, en die toepassing strekt zich zelfs uit over het geheele koord, dat door dat aanhangsel beteekend wordt; als in de zoogenaamde *beddekwast*, uitvinding van den Heiligen Hieronymus, in zijne zwakheid. — V. als boven.

KWE of KWEE, M. of V. naar men er, 't zij *peer* of *appel*, 't zij *vrucht*, onder verstaat. § 57. Het woord is een adjectief, en beteekent *wrang*. En inderdaad is het wortel van *kwe-en*, wringen; en waar 't op den zin des woords aankoomt, behoort dus het M. voorgetrokken. § 28.

KWEEK, onkruid, V. als *plant*. § 57. 't Is in den grond een adjectivum *kwe-ig*, omwringende, en dus verstikkende. Zie Huygens Korenbl. VI. B. bl. 312, en IX. B. bl. 539 van den 4to Druk.

KWEEK voor jong gebroed gevogelte. M. als wortelsylbe van *kweken*. § 28. — Dus by den Fabelaar:

Den oycvaer slikt aes om voor den Queek *te spouwen.*

KWEEN, in het Deensch *qvinde*, uit te spreken als *kwinne*. 't Keltisch zei *cwens*, *cona*, *chena* en *quina*; van welk *cona* ons *gonde* is in de saamgestelde namen van *Vredegonde*, *Hillegonde*, en meerdere. — Dit woord *kween* is ontwijfelbaar V. welke dan ook de eigenlijke afleiding in ons Hollandsch zij. § 55. Het beteekent *vrouw* of *wijf*, en is in de Noordelijke talen nog overig. — In de Boerdery heet het eene *onvruchtbare koe*; en 't wordt daarom op een oud wijf toegepast, vooral als zy manziek is. In 't Deensch is ook *qvië* en *qvine*, koe.

KWEL, M. als wortelsylbe van *kwellen*, uit het Th. *kwe*, waar-

waarvan ook *kwaad* is, als zijnde *verwrongen* en dus ON-*recht*. Zie *kwe* of *kwee*. § 28.

KWELLAADJE, V. § 100.

KWERN (molen). Goth. ᏤᏥᏁᏂ (*quairn*), en ook in 't A—S en Deensch cpæpn, cpyrn, en *quærn*. V. als zijnde eigenlijk *kwering*, van *kweren*, dat *draaien*, *in 't rond wringen* is, van den wortel *kwee*. Zie *kwee*. § 99. Hiervan *grind* of *grinte*, meel, uit *kwernte* of *kwernde* gesproten; waarvan *grinden*, dat *malen* is.

KWESTIE, 't zij voor vraagstuk of geschil, het Lat°. *quaestio*, in later tijd ook voor *questus* en *querela* gebruikt, van welk laatste ook het Fransche *querelle* is. In alle geval, V. § 100.

KWETS, soort van pruim, V. als vrucht. § 57. Het woord is verbasterd uit het Hoogduitsch dat *zwetsch* zegt, dat is *smeltend* en *zerp*. Eigenlijk noemt de oude Duitscher de pruim, een *kloot*, en uit hun *griene klooten* is by verbastering de sierlijke Fransche naam van *Reine Claude* ontstaan.

KWETSUUR, V. als deze vreemde uitgang medebrengt. § 100. Het woord is van *kwetten*, dat is pletten of brijzelen.

KWEZEL, V. door toepassing, als *Non*, en als adjectief. § 57, 33. Het beteekent eigenlijk, wat in 't Engelsch *quaker* is: beide zijn van *kwa-en*, schudden of beven. Echter is *kwezel* geen naam van verachting; immers in Vlaanderen niet waar het volkomen als synonymum van *klopjen* verstrekt. De samenhang van dit woord met het Lat. *quasilla* en ons *kwast* loopt in 't oog, en wellicht ziet de naam op de *wijkwast*, en de besproeiing daarmede.

KWIEBUS op een schoorsteen, is een Q, van de gedaante. 't Heet *kuwese* of *kuw-bus* ook *kwibse*, van *kwibben*, *kwicbben*, waarvan *kwiebelen*, *wiewelen*, bewegen. 't Kon ook *keu-bus* (staartbuis) zijn. Zie *keu*. Het geslacht is

zekerlijk V. § 73, 74. — Doch in toepassing op iemand die draait of dwarrelt, M. en 't laat zich van geen vrouw zeggen. § 57.

KWIJL, O. als zijnde 't *ge-welde* vocht, dat opvloeit uit den mond. § 51, 48. — M. 't zij als verbale van *kwijen*, 't zij als wortel van het daarvan gemaakte *kwijlen*, § 28.

KWIK, adjectief (*levend*), en als zoodanig verouderd, zoo als ook voor *vee*, waarvoor het oudtijds in gebruik was; doch thands gebruikt voor *kwikzilver*, O. als *zilver* dat er nu altijd onder verstaan wordt. § 48, 57. Oudtijds was het V. § 33; en die het als op zich-zelf staande M. neemt, beschouwt het als wortel van *kwikken*, bewegen. § 28.

KWIK voor *kwikzand*, dat is *welzand*. O. § 39, 57. Men past dit woord ook wel toe op al wat geen vasten bestaanbaren grond oplevert, in de spreekwijze: *dat is maar* KWIK; waarvoor men anders ook zegt: *'t is maar* KWEEK, d. i. onkruid dat zich om 't jong geboomte kronkelt en 't in den groei verstikt.

KWIK, voor *opschik*. M. als zijnde de wortel van *kwikken*, in den zin van verlevendigen, versieren. — En zoo desgelijks voor een *grap* in een vrolijk gesprek. § 28. In beiderlei verstand zegt men *kwikjens en kwakjens*.

KWIKSTAART, M. als *vogel*. Van *kwikken*, in den zin van *bewegen*, en *staart*. § 57, 28.

KWINK, *gewink*, van *gewinken*, en M. § 28.

KWINK, tril, van *kwinken*, trillen. Dus is *kwinkslag* een trilslag, slag die *schudden* doet (t. w. van lachen). M. als wortelsylbe van 't verb. § 28. Het werkwoord-zelf is een contractie van *ge-winken*.

KWINKSLAG, als *slag*, M. § 39. 't Is *winkslag*.

KWINT of KWIJNTE, (kuur, gril), 't oude Fransche en Oud-engelsche *cointe* en *quainte*. V. § 100. Het schijnt op de quint-accoorden in de Muzyk te slaan. Doch daar de

de *kwintſnaar* op de Fiool lichtelijk ſpringt, en ook wel eens door roemzuchtige maar niet genoegzaam bedreven ſpelers by een moeilijke plaats moedwillig met den nagel doorgeſneden wordt (als ik dit eens by herhaling verſcheiden malen achter een juist op de zelfde plaats der voorgelegde muziek bywoonde tot er geen ſnaren meer overig waren om op te ſpannen) zou ik byna denken, dat gelijk het by ons het Fr. *ſaillie* moet uitdrukken, het woord *kwint* eigenlijk *kwintſprong* moet zijn. — Oudtijds beteekende *kwint* (of *quint*, als men ſchreef,) ook *winst*, in 't gebruik.

KWINT, voor een der vioolſnaren of voor den toon, in het Fr. *quinte*, Ital. *quinta* genoemd. V. als dit. § 100.

KWINT voor winst, verouderd, en onzeker of M. dan V. gebruikt, doch V. naar de verklaring van Kiliaan, § 100; in 't Fransch M. ſchoon *quinte*.

KWINTAAN of KWINTEIN, 't Franſche *quintaine*, de paal waar men oudtijds te paard zittende met de lans op ſtiet, om het ſteekſpel te leeren. 't Woord is echter niet Fransch of uitheemsch maar Nederduitsch en eigenlijk *windhaan* (of *wendhaan*), om dat deze paal als een wind- of weêrhaan draaide, wanneer men hem kwalijk trof. Naderhand gaf men er armen aan die by dit draaien den gene die den ſtoot kwalijk deed een wederſlag gaven. En op deze wijs heb ik er nog een aan de zuidzijde in het Haagſche bosch gezien, waarop de Boeren by Zondag- of ander feest een nagemaakt Ridderſpel dreven, zittende op een houten paard dat tusſchen twee ſtaken aan touwen hing en als een ſchommel toe- en afflingerde; 't geen zy toen noemden *op den paal ſteken*. Het woord is M. by ons, ſchoon de Franſchen 't vervrouwelijken en onze Ouden het even zoo gebruikten. Dus b. v. by Walewein fol. 60:

Si hadden ene quintane *gheſteld*,
En redenre jeghen met ghewelt.

En even zoo in den Rom. van Limb. die *quinteine* zegt:

Ene quinteine *hi rechten dede*,
Daer hi op *reet*.

Verſta *tegen reed*. fol. 100 r.

KWISPEDOOR. Het woord is, toen het tabakrooken van de Spanjaarts tot ons kwam, die haar inderdaad als *kwijlmiddel* (ſialagogon) gebruikten, uit ſpotzucht naar 't Spaansch gevormd, en, als alle woorden dier taal op *dòr* uitgaande. M. § 28. Het beteekent eigenlijk den *kwijler*-zelven. Wy zouden *kwisper* zeggen, van *kwispen*, ſlijm opgeven, en ook, ſlijm met den mond uitſpatten. Waarmede ook ſamenhangt de algemeener beteekenis van *beſpatten*, en het naamwoord *kwispel*, dat hierdoor ſynonymum is geworden van *kwast*, zoo wel als van *geesſel*. Doch als *kwispedoortuig* of *kwispedoorpotjen*, 't geen wy er door verſtaan, neemt het best en gewoonlijkst het O. aan, ſchoon ook wel V. gebruikt. § 57, 39.

KWISPEL van *kwispen*, *kwespen*, *kwaspen*. Als verwant met het Latijnſche *quasſare*, ſchudden, ſchokken, ſlingerend ſlaan, van 't welk ook *kwetſen*, dat is, *wonden ſlaan*, waarvan op *kwast*, en M. door de vorming in *el*. § 28. Het beteekent het ding waar men meê *kwispt*, dat is, *ſlaat*, *ſlingert*, *ſpat*. Van daar de beteekenis van *geesſel* in den eerſten zin, van *wij-kwast* in den laatſten zin. Dat het voor *ſtaart* plach gebruikt te worden, is alleen voor zoo verr' een dier met de ſtaart ſlaat en ſlingert, en verder niet; en dus is *kwispelſtaarten* zeer goed gezegd, en Hinlopen in zijne Aanteekening op Huydec. *Proeve*, III. Deel, bladz. 277, bedriegt zich door Kiliaans vertolking van het woord te ſtreng op te vatten. Dat men voor *kwispelen* ook *wispelen* zegt, en voor *kwispen* als *zweepen*, *gispen*, weet ieder. — Het naamwoord *kwisp* of *gisp* is verouderd.

KWIST, nu verouderd, waarvan 't verb. *kwisten* overig is.

is. V. als præteritum van *kwijten*, als kwijt worden. V. § 77 &c. Men zei oudtijds: *te kwiste gaan* als naderhand *kwijt gaan*.

KWISTGOED, M. als wortel van *kwisten*. Doch het neemt ook 't geslacht van toepassing aan. § 28, 55.

KWITANCIE of QUITANTIE, voor handschrift van geene aanspraak meer op iemand over eenig verschuldigde te hebben of te behouden. V. als het Fransche en Italiaansche woord. — Eigenlijk is het daad van *kwijting*, en *kwijten* is 't Fr. *quiter*, verlaten. *Kwitancie* is dus het zelfde als 't Lat°. *litteræ dimissoriæ*, ontslagbrief. Men zegt op gelijke wijze, *iemand van zijn ampt verlaten*, voor *ontslaan*. Zich *van een zaak kwijten*, is even zoo, zich van de verbintenis daartoe *ontslaan*, *losmaken*, *afmaken*, door daaraan te voldoen.

KWOIN, scheepswoord, van *cuneus*, in 't Fransch *coin*, wigge, als in het Latijn en Fransch, M. § 100.

L.

LAAG of LAGE, V. als præteritum van *ik ligge*, *ik lage*. § 36.

LAAN, V. § 99. 't Is *la-ing*, uitstrekking in de lengte, dreef. Vergelijk Aanteek. *yyy*.

LAARS, eigenlijk *leers* of *leersch*, V. § 79. Zie van dit woord Aanteek. *yy*. Ik voeg er alleen nog by, dat het Scheepswoord *leerzen* van den zelfden oorsprong is, zijnde eigenlijk met lederen riemen slaan, schoon het nu met touwen geschiedt.

LABAAR, een doek, en door den uitgang, M.

LABAAY of LABAY. Zie *laway* of *lawe*.

LABARUM, standaart der Griekische Keizers. O. als het Latijnsche woord, schoon men ook dit woord veeleer van ons

ons Duitsch *labberen* dan uit Gr. of Latijn af zou leiden. § 100.

LABBEKAK, eigenlijk *lebbekaak*, V. als *kaak*, en alleen toepasselijk op een vrouw. § 39. *Lebben* is (eigenlijk) met losse lippen spreken, en in een tweeden zin, *zeveren*. Een man die een verwijfde uitspraak had, noemde men in mijn jongen tijd een *lijbe*, de *ij* blatende, als de Griekische ι, uitsprekende.

LABDANON, en dergelijke, waaronder in 't Latijn *emplastrum* verstaan wordt, by ons V. om dat men er *zalve* by denkt. § 57.

LABSAL. Een Hoogduitsch woord, uit *laben* (ons *laven*) afkomstig, doch by ons gemeen tot *lapzalf* verbasterd. Zie dit woord. Het Hoogduitsche woord is M.

LABYRINTH, O. in het Gebruik als *doolhof* thands. § 57. Doch ook mannelijk als in 't Latijn en Grieksch. § 100.

LACH, M. als wortel van *lachen*. § 28. Ter gelegenheid van dit naamwoord mag ik opmerken 't onderscheid tusschen *met iemand lachen*, naar mate van den accent op *met* gesteld. Als by Huygens:

„Men lacht wel met u (d. i. *nevens* u),
„maar met u is 't dat men lacht."

(d. i. *om* u, als voorwerp.)

LACHTER, verbale van *laken*, M. § 28. Uit *lacht*, præteritum, voortgesproten. Zie § 96.

LADDER, V. door het Gebruik. Veellicht als *laddering*, van *lad* of *lade*; of liever, als verbastering van *leer* of *leder*. Zie *leer*.

LADE, V. als *lading*, dat is, *schuiving*. Hiervan *van liever lade*, nu *liever lede*; dat is, *met zachte afschuiving*, *ongevoelige helling*. § 67.

LAF, eigenlijk adjectivum, maar als substantief door de toepassing. M. § 55.

LAGE voor ligging, en dus ook voor *hinderlage* of *lage*

ter

ter verrasſing, V. als præteritum van *liggen; ik lig, ik lag*, oudtijds *lige* en *lage*. § 36. Hiervan het oude: *met geleider lage*. In het IJsl. is *Lagna* het Noodlot als beſchikking, en dit hangt ſamen met ons *overleg*. — *Lage* nam men oudtijds ook voor *ſtrik*.

LAJE (vlam), V. als naar het tegenwoordig gebruik voor adjectivum gaande, ſchoon het eigenlijk het zelfde met het ſubſtantief *loing* is; doch ook als dusdanig V. § 33, 34. *Laje*, *loë*, *lowe* (welk laatſte ook Engelsch is), zijn alle het zelfde woord en beteekenen *vlam*. Zie *vlam*. Men zegt dus kwalijk: *Een lichter laje vlam* of *gloed*; maar te recht: *lichter laje branden*. — 't Zelfde *loë* of *lowe* is ook *loge*, nog by Hooft; b. v.

't Waterſpel van 't lichter loogje
Dat er flikkert in u oogje.

En elders:

Helderſchitterende loogjes, enz.

Even zoo in 't Hoogd. by Reinb. v. Dorn, van de Zon ſprekende:

Ir lö *wart gar von glaſte toub.*

Nu zegt men *lohe* in 't HD.

LAK, M. als wortel van *lakken* of *laken*, dat is, *ſmetten*. Dit *lak* is het zelfde als *klak* en *klik* (dat *gelak*, *ge-lik* is), naamlijk, *ſpattend opwerpſel*. § 28. Doch *het trouwloos lak* by Hooft (in Ger. v. Velz.) is het Franſche woord *lac*, ſtrik of net, waarom hy 't *geweven* noemt; van het Ital. *laccio* en 't Lat. *laqueus*. Hy ſchijnt het O. te nemen als *weefſel*, zoo hy 't niet met alle *lak* (als in de verwarring van zijn tijd niet ongewoon was in woorden van eenen klank of uitſpraak,) vermengde, en dus alle *lak* O. nam. Van dit *lak* (als ſtrik) is ook ons *verlakken*, in de gemeene ſpreektaal voor *misleiden* of *te loor ſtellen* gebruikt, af te leiden, doch dat in allen opzichte M. moet zijn. § 100. Het hangt ſamen met *lage*.

LAK,

LAK, als *ſtof*, O. § 48. Van *laken* of *lakken*, *lekken*, druppen. En dus ook *zegellak*. § 39.

LAK of LEK voor *meertjen*, in 't Latijn *lacus*, O. Waarvan elders omſtandig. O. als *ge-lek*. § 51.

LAKEI. Fransch woord, het zij van het Spaanſche *lacaio*, het zij van ons oude *lakker* of *lekker* gemaakt, doch in den grond Duitsch 't geen oudtijds *lakken* voor ſpringen zei. Dus vindt men 't in oude Bybels Jezaias XXXV, 6, en elders. *Lakei* is dus 't zelfde als *trawant*, eigenlijk looper of draver. Zie *lekker*. M. § 55.

LAKEN, O. als *ſtof*. § 48. Oudtijds beteekende 't alle *doek* of *weefſel*.

LAKMOES, een deeg uit de plant *heliotrope* en eenige andere toemengſels bereid, ter blaauw verving. O. als *moes*. § 39.

LAM, O. Het meervoudig is *lammeren*. Zie van dit woord, Aanteek. *cccc*.

LAMBAAR, lap of vendel. Verbasterde uitſpraak van *lábarum*, de ſtandaartvaan van Conſtantinus den Groote. O. als 't Grieksch-Latijnſche woord. § 100.

LAMBEL in de Wapenkunde, M. als in 't Fransch. § 100. 't Is niets anders dan *lap*, ter breking van 't wapen, en hangt niet ſamen met *lampet* of met *lamfer*, als ſommige zich verbeeld hebben. By ons heet het veelal *barenſteel*, eigenlijk verbasterd uit *barenſtolle*, dat is, *dwarslap*. Zijnde *bare* dwarsſtok (het Franſche *barre*) en *ſtolle*, lap. 't Kon echter ook *bare ſtelle*, open, ledige plaats (uitbreking) zijn, en met *lamfer* ſamenhangen.

LAMBREQUINS, Fransch woord; by ons het *helm-dek*. Het is van het Duitſche *lap-brech*, en dit is in den uitgang verkleind, gelijk het ook het helmdek voorſtelt als in ſtrooken geſneden, waar de wind, by de tentoonſtelling van 't wapenſchild op feeſten gebruiklijk, meê ſpeelt. Het Franſche woord is meervoudig, en M. als de uitgang meê-

meebrengt; het Duitsche, als *dek*, O. § 39. Wil men 't woord echter liever van 't oud Lat. *lamberare* afleiden, ik stel er my niet tegen. Zie *lamfer*.

LAMBRISEERING (van 't Fransche *lambris*), in 't Hollandsch, *schoeiing*, dat is, *overtreksel*, van *schoe*, dat is, *schede*. 't Fransche woord is niet anders dan 't Hoogduitsche *umb-riss*, om- of overtrekking, met het artykel *le* en M. en V. als de uitgang *ing* meebrengt. § 34.

LAMOEN (disselboom,) nu verouderd. Het oud Fransche *lamon*. M. § 100. Zeer kwalijk verwart ons gemeen dit woord met ons *limoen*. — Men vindt het echter wel O. gebruikt, gelijk men daartegen wel *d'raedsel* vindt; door dat de *l* en *r* voorheen naar verschil van uitspraak nu *d'* en dan *'t* voor zich namen.

LAMP, V. als 't Latijnsche en Griekische *lampas*. § 100. Of, zoo het Hollandsch is, als *lo-ing* of *la-ing* (§ 85), dat is, *vlamming*. In 't oud Fenicisch *lapid*. Alles van het Thema *lo*, *la*. Zie *laje*.

LAMPER of LAMFER, O. by vele Schrijvers; maar kwalijk, ten zij, wanneer het als eene *stof* aangemerkt wordt, het geen echter tegen den aart van het woord is, alhoewel Antonides het dus in zijn *IJstroom* gebruikt. § 48. Het daaglijksch Gebruik maakt het M. overeenstemmend met den uitgang, § 28, en 't oud Fransch. *Lampen* is *hangen*, *slodderen*; ook *likken*, in 't Fransch, *lamper*, in 't Engelsch *to lap*, by ons *leppen*. Grieksch λάπω, *sorbeo*. By onze Ouden was 't als *sluier* in gemeen gebruik; in later tijd niet dan als een lap van rouwgaas of krep. De samenhang van het woord met het oud Latijnsche *lamberare*, door Pomp. Festus met *scindere* en *lacerare* verklaard, is in 't oog loopend; en 't *labarum* der Romeinsche legers is inderdaad het zelfde.

LAMPET, in zich-zelf O. § 99, doch V. voor *lampetkan*. § 57. *Lampet* wordt gezegd uit hoofde der gedaante,

te, gelijk aan die de Ouden aan de lampen plachten te geven; en het is dus even zoo veel als nagebootst *lampjen*. Even zoo gebruikt men in 't Fransch, *lampée* voor een groot drinkglas, van de lampgedaante die voorheen aan die soort van beker eigen plach te zijn.

LAMPION, Fransch, uit het Spaansch genomen, beteekenende een groote lamp, nu op een kleine tot sierlicht toegepast. O. als augmentatief door zijn vorm, of als diminutief in het Fransch. § 45.

LAMPREI of LAMPRY. Oudtijds zei men *lampe* voor *konijn*, en daarvan is *lamper*, het mankonijn, en het daarvan gemaakt *lamperig*, *lampering*, of *lampery*, het jong. V. door den uitgang, § 69, en Aanteek. *ll*. 't Woord schijnt oorspronklijk van *lap* als *lapoor*, waarvan de ooren *lepels* genoemd worden; en hiervan ook het Latijnsche *lepus*, en oude *leberus* der Grieken, dat zichtbaar met ons (*leberei*) *leprei*, nu *lamprei*, één is.

LAMPREI, voor een *visch* van dien naam, het zij dan de groote *zeelamprei* (muræna), het zij de *prikke*. V. om den uitgang. Zie Aanteek. *ccc*. Ten zij men er *visch* onder verstaat. § 57.

LANCET, 't Italiaansche en Fransche *lancetta* en *lancette*, V. § 100, en, als een diminutief zijnde, ook O. gelijk het thands in het gebruik altijd genomen wordt. § 45. 't Is *lansjen*, *spietsjen*.

LAND, O. § 41. Het woord is participium van *la-en*, strekken; het *la-ende*. § 98 en 41.

LANDAART, M. als *aart*. § 39.

LANDOUW, V. als *ouwe*. § 39.

LANDSCHAP, thands O. door 't Gebruik. Zie § 72 en 91.

LANGET, een soort van grof geweefsel als de *kant*, dus genoemd van de stad *Langet* in Frankrijk. M. als *kant* daaronder verstaande, en O. als stof of weefsel. § 57, 48.

LANKEN (meervoudig), de lendenen van een dier, en als

als dit V. Zie *lende*. Eigenlijk de *ilia* in 't Latijn, zijde, of 't weeke des buiks.

LANS, V. als Hollandsch woord, § 73; en als uit het Latijn of Fransch, § 100. Doch zie Aanteek. *cccc*.

LANSPASSAAT, d. i. die schoon geen *lancier* (of *soldaat*) zijnde, daarvoor echter by de Revue doorgaat. *Passeeren* is in de Revue van ouds een gebruiklijke term voor *toelaten*. Zie de oude Ordonnantie op de Wapening, en 't Plakaat opt stuck van de Monstering van february 1599. — M. § 55.

LANTAARN, V. als 't Latijnsche *laterna*, waar het meê overeenstemt. Het schijnt echter Hollandsch en *land-hoorn* te zijn. Het is oorspronklijk een *hoorn*, die men op 't land over de kaars of lamppijp zette, voor het uitwaaien. Het kon echter met het Deensche *taarn*, d. i. *toren* (*turris*) gekoppeld zijn. — Waarvan het Latijn zijn *laterne* heeft, is moeilijk te bepalen. Wellicht is het van een verloren adjectivum *laternus*, gevormd als *externus*, *internus*, *paternus*, *maternus*, *fraternus*, &c. en 't zou dan van *latus* of 't oudere *lateris* (nu de genitivus), dat is, *zijde*, of van *latere* (werkwoord), kunnen zijn; het zij als op zijde gedragen, en misschien wel oudtijds by donker aan den gordel gehangen, het zij als het licht verschuilende, bergende. Zoo dat het Latijnsche en Duitsche woord dan toch niets gemeen zouden hebben. Doch zie Aanteek. *cccc*.

LANTERFANT. Verbasterd van *Landtrawant* als Kiliaan aanmerkt, en dus *landlooper*. — Doch men zie mijne Aanteekeningen op Hoofts *Baeto*. — M. § 55.

LANTURLU, een oud Kaartspel, zeer geliefd in de 17e. eeuw; O. als *spel* dat er onder verstaan wordt. § 57. Het woord is eigenlijk *l'entoure le loup*, en een van de spelers werd *la bête* (dat is *de wolf*) genoemd. — 't Zelfde woord byna is ook in de Fransche spreekwijze *perdre*

ſon turlulu verholen. *Turlulu* is *tourne le loup* (*keer den wolf*,) een uitroep, waarnaar ook een ſpelletjen genoemd was, waar iemand, als wolf, de overigen jaagde en zelf onderſchept werd. — Onze taal zegt voor dit *perdre ſon turelu*, *zijn belul kwijt raken*, dat is *van de wijs raken*, (gelijk men ook zegt) naaml. de *zangwijs*. Zie van dit woord mijne Nieuwe T. en D. Verſcheidenh., II Deel, bladz. 112.

LAP, M. als wortel van *lappen*. § 28. V. als adjectief van *la-en*, waarvan *lang* (als *la-ing*), *laan*, *lat*, enz. § 33. Vergelijk Aanteek. *d*. In het IJslandsch is *laf* de rand, zoom, of ſtrook van een kleed, en in 't A—Sax. is het zelfde lap, *overgebleven*, waarvan ook voor een Weduwe lape (*lafe*), het *relicta* der latere Latiniteit. — Dat het Engelſche *to leave* en *left* hiervan is, toont zich-zelf. Maar minder klaar is misſchien, dat ons *leveren* ('t geen niet anders dan *overlaten* is (want het is meer dan *tradere*) van dit *leave* of het IJslandſche *leife* en Gotſche ΛΕΥϹΑΝ (*lewjan*) is; waarin men wederom het Lat. *liber* en *liberare* erkent, Fr. *délivrer* dat eigenlijk *afleveren* zegt.

LAP, ſcheldwoord, M. door toepasſing, als wordende alleen van een man gebruikt. § 55. Eigenlijk ſchijnt het het adjectivum *laf*. Fr. *lache*.

LAPS *van tijd*, in de Rechtsgeleerdheid (ſchoon als Fransch, en als *lapſus* in 't Latijn, M.) is by ons O. Zie het Voorwerk bladz. 61.

LAPZALF, V. als *zalf*. § 39. *Lappen* is heelen; doch, voor *genezen* genomen wordende, een zeer laag woord. Zie ook *labſal*.

LARIE of LARY, V. door den uitgang, en met *lorre* verwant. § 69. Eigenlijk echter is *laar* een adjectivum, en beteekent *ledig*. *Lary* dus, *ledigte*. En zoo ledigen klap, en daar dit ook zoutelooze of laffe klap wordt genaamd,

naamd, is *lary* ook tôt de beduiding van *laffigheid* overgegaan. Hiervan is de *lariekoek* by Cats, hiervan een *larie* voor een laffaart, en, in toepasſing op een Vrouw, voor een laffe *klappei*; en het werkwoord *larien* voor *klappeien*.

LAS of LASCHE, voor de aanhechting der dijen aan de buik, V. als zijnde *lasſing* of *lasſching*. § 67. Buiten dezen en in algemeener zin is

LASCH, M. als wortel van *lasſchen*, § 28.

LAST, V. § 77 en volgg. Vergelijk Aanteek. *ww*. Het Fransch heeft daar zijn *lest* voor ons *ballast* van. Doch

LAST, voor een *hoeveelheid*, O. door het Gebruik. Men zegt: „*Het* LAST *granen* te ... ingenomen, maakte *de* „*geheele* LAST uit." Intusſchen is niet te ontkennen dat men *last* M. gebruikt als wortel van *lasten*, waarvoor wy tegenwoordig altijd *gelasten* of *belasten* zeggen. § 28. Een gebruik dat my altijd geweldig tegen de borst ſtiet, ſchoon verre onze meeſte affchriften van oude boeken en brieven daar meê inſtemmen. Immers is het van *laden*, en eigenaartig door zijn uitgang V. § 36, 77.

LASTAADJE. Oudtijds naam van een buurt in Amſterdam aan den IJkant. V. om den uitgang, dus verbasterd. § 100. Kwalijk zou men het van het Lat°. *laſtagium* (ſcheepsballast) afleiden. Het is een Noordſche benaming, hoedanige aldaar meer in dat gedeelte der Stad, toen buiten de muren, en door Noorlieden en Oostzeevaarders bewoond, plaats hadden. Het woord is *lad-ſtadga*, dat is, *ſchuur-* of *lootsbuurt*. *Lad* of *lade* in 't Deensch, is *ſchuur* of *loots*, en *ſtadga* is *inſtelling*, *inrichting*, *orde*, *ſchikking* (*etabliſſement*). Men heeft dus in Amſterdam meer Deenſche benamingen in dien hoek, als *Marken*, *Vloënburg*, waarvan op zijn plaats!

LASTER, M. § 28. — Ook, gelijk men oudtijds zeide, *lachter*; van *lachten*, frequentativum van during, van

laken, misprijzen, berispen. In het Deensch is *last*, ondeugd. „*Fattigdom er ſtörſte Last*, dat is:" Armoede is de grootſte ondeugd. En zoo is *laster* in 't Hoogduitsch ook *ondeugd*. Vondel gebruikt het in dien zin nog in zijnen *Lucifer* tot driemaal toe, en zoo nemen onze Bijbelvertalers het ook in Nehemia, kap. XI, 18 en 26. Doch in die beteekenis is het geen Hollandsch. Een *lasterſtuk* is activè een *lastering*; en, pasſivè verſtaan, 't geen *te lasteren* is, doch nooit is dit, met recht veroordeelen of misprijzen. In de kunstwoorden der oude Meesterzangeren werd *laster* genoemd, het rijmen van een tweeklank op een eigenlijke vokaal. In dien zin zijn zy die *ei* op *y* rijmen, lasterlijke Dichters.

LAT, V. van *la-en*, uitgeſtrekt zijn, præteritum. § 36. gelijk ook 't Lat. *latus* voor *breed*, en 't Neêrd. *laat* voor ſpade (*ſero*), hiervan is. Vergelijk Aanteek. *d*.

LATIJN, ſchoon uit een adj. *Latinus*, *a*, *um*, wordt in onze taal niet als adj. aangemerkt gelijk Fransch, Spaansch, enz. maar als een ſubſtantief, waarvan dan het adj. *Latijnsch* wordt gevormd; en het is dus niet O. als adj. maar als collectief, ten aanzien van al 't geen die taal bevat. § 49. Hierom zegt men niet een *Latijn woord*, maar een LATIJNSCH *woord*, en wanneer wy zeggen, *dat woord is Latijn*, drukken wy uit dat het die *taal* is, niet dat het daartoe behoort.

LATINISMUS. M. of O. Zie het kort overzicht hier over, bladz. 61.

LATOEN, als *metaal*. (By onze Ouden, *koper*.) O. § 48.

LATOUE, of LATUW, V. als 't Latijnſche *lactuca*, Fr. *laitue*, en als *plant*. § 100, 57.

LATWERG in onze oude Artſenyboeken, en nog in Duitschland, is niets anders dan een verbastering van het Latijnſche *electuarium*, en, als dit, O. § 100. *Electuarium*-zelf werd door Scaliger van 't Gr. λείχω afgeleid.

Zoo

Zoo konden wy 't tot ons *likken* t'huis brengen. Onze Grootmoeders noemden 't een *likpotjen*.

LAUDAAT, woord van dubbelzinnige ſpeling, in ſchijn van loffpraak als Latijnsch (*laudatus*, geroemd of loffelijk), verwijt van traagheid bevattende, als *lauw van daad*, traag in 't doen of werken, en dus op een luiaart toegepast. Meestal wordt het van een Vrouwsperſoon gezegd, en is ook eigenlijk V. als *daad*. § 39.

LAUWER, M. als 't Latijnſche *laurus*; en desgelijks door toepasſing van *boom* of van *tak*. § 100, 57.

LAUWERS, ſtroom die Friesland verdeelde, by de Ouden *Lavece*, V. § 80, en ook als *rivier*. § 75.

LAUWRIER, M. als *laurarius*, in 't Fransch *laurier* (Zie Aanteek. *q*); en door toepasſing van *boom*. § 100 en 57.

LAVA, de vuurſtroom uit een brandenden berg nedervlietend. M. als zijnde de imperativus van 't Lat. en Ital. verbum *lavare*, in den zin van affpoelen, of liever van 't oude *labare*, voor *vallen*. § 28. Als provinciaal woord beteekent het te Napels een *beek*, zoo Björnſtahl in zijn reizen getuigt.

LAVAMENT, O. door den uitgang. Zie *fondament*.

LAVAS, V. als *plant*. § 57.

LAVEI van *laven*, voeden, en, by uitbreiding van beteekenis, *voedſel zoeken*, (*viander* in het Fransch). Hiervan worden de Jagers gezegd te *laveien*. Zie Merula. — Van daar gebruikt men 't voor uitgaan zonder bepaald oogmerk werwaart. *Lavei* is dus in 't rond *zwieren*, en 't woord zou als wortel van 't verbum, M. zijn, maar wordt V. gebruikt, als zijnde *laveie*, *lavei-ing*. § 28, 67.

LAVENDEL, V. als *plant*, en 't Latijnſche *lavendula*. § 57, 100.

LAWAI of LAVAI, is verbasterd van de uitdrukking, *laat waaien!* feestgeſchreeuw by 't uitſteken van de vlag, 't geen by alle gasteryen plach te geſchieden. O. § 53.

LAZARET, 't Italiaanſche *lazzeretto*, ziekenhuis voor beſmettende krankten, en als dit woord *huis*, O. Dat de naam van *Lazarus* een eigennaam is in 't Euangelie, weet ieder, doch hy wordt ook als adjectivum gebruikt en dit zonder verandering in geſlacht, naamval, of getal.

LAZUUR (wel te onderſcheiden van *azuur*, 't geen een kleur, en dus adjectief is) is, even als *purper*, een ſtof, gelijk alle de namen der *émails* in de Wapenkunde ſtoffen uitdrukken. Zie mijne Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. IV Deel, bladz. 69 en volgg. Het is de *lapis lazuli*, van het Ooſterſche لاجورد (*ladjurd*, *dj* als in ons *paadje* (Fr. *page*) uitgeſproken). O. § 41, 48.

LEB of LOB, zie *lob* en *lobbe*.

LEB of LEBBE (ſtremſel). Eigenlijk *lebbing*, dat is, *zevering*, hui- of wei-making. *Zever* is dun vocht dat men doorzijgt. Zie *zeef*. — V. § 67. De betrekking van dit naamwoord met het werkwoord *lebben*, en 't Gr. λάβειν en λάπτειν, waarvan Valckenaer het Latijnſche *lambo* afleidt, blijkt zonder aanwijzing. Waartoe ook het half Hoogd. *lappen*, en 't Franſche *laper*, van de honden gezegd, en ons *ſlabberen* en *ſlobberen* behoort.

LEDE (verouderd), V. Zie *lid*. Hieruit meent men de ſpreekwijze *van lieverlede* ontſtaan, als ware 't, *van lid tot lid*, of liever, *van lid tot lede;* even gelijk men zegt *te keus en te keur*, een pleonasmus door ſamenvoeging van twee byna eensluidende ſynonyma, die by ons voor eene algemeene *amplificatio* ging. Zoo zegt men *lomp en plomp;* en nog in mijne kindsheid waren er vele zoodanige in zwang.

LEDEKANT of LEDIKANT, O. Men verſtaat er *bed* door. § 57. 't Is het Franſche woord *lid de camp*, veldbed. — V. wanneer men er losſe *bedſtede* (*lit de bois* by de Franſchen,) door verſtaat; edoch daar men ook *bed* voor *bedſtede* zegt, heeft het O. ook in dien zin plaats.

LE-

LEDEMAAT, als *maat*, ſocius, en M. als dit § 39. Dit woord is niet eenvoudig *lid*, maar *medelid*, *lidmakker*. Dus zegt men kwalijk *ledematen van ons lijf;* eenigzins beter, *lidmaat van de Kerk;* maar 't behoort eigenlijk in betrekking op een ander lid gezegd te worden, als: *ik ben* UW LEDEMAAT *in de Kerk*, en wy *zijn ledematen.*

LEDER of LEÊE, O. als *ſtof*. § 48. Men zou mogen vragen of 't woord ook in verband ſtond met *loder* of *lo-er*, van 't zoogenaamde *lojen*. Zie *loog*. — Doch het is een oorſpronklijk adjectief, en de uitgang *er* is daarin adjectivaal. Het is *aanklevende* (huid), van het Thema *le*, waarvan Nieuwe T. en D. Verſch. IV D. bladz. 107 en 108; en *lojen* of *logen* is van 't Thema *lo*, vlam, en daardoor zuivering.

LEED, O. Eigenlijk adjectief, waarom men oudtijds ook *leed hebben* even als *lief hebben*, en *leeder* in comparitivo even als *liever* zei. Het is eigenlijk *lede* (gebroken, waarvan ook *leelijk* of *ledelijk*,) of *leide*. (Zie Huydecoper,) § 41. — Dat dit woord als naamwoord geen præteritum van *lijden* is, toont het geſlacht, want in dien gevalle moest het Vr. zijn, § 36. Doch wat *lijden*-zelf betreft, de eigenlijke beteekenis van dit werkwoord is niet (als men meent) *pati*, *ſouffrir*, *ondergaan*, maar *transire*, *voorbygaan*, gelijk wy het *lang of kort geleden*, het *lang lijden eer iets gebeurt*, het *voorleden* enz. nog dagelijks gebruiken. Zoo ook zegt Vondel: *Het* LEED *pas zeven jaar* enz. En dus is het een verbum neutrum.

In het gebruik als verbum tranſitivum, b. v. in *pijn* of *ongemak lijden*, heeft het den zelfden zin als *voorbygaan*, en wy drukken het daarom ook uit door *ondergaan*, waar in *gaan* de zelfde beweging inhoudt en is *actûs tranſeuntis*. Hiervan zegt men 't is *lijdelijk*, niet als *pijnelijk* (drukkend), maar als *verdraaglijk*, dat is, met dragen

overgaande. Aartig heeft Claes Willems dit uitgedrukt in zijnen brief van Hero aan Leander:

Want al valt mi 't beyden hart,
Mijn lijden waer een lijdelic *noot:*
Maer dattu verwerven ſouts die doot,
Dair wair ic ymmer *bi verderft.*

Het *immer* wordt daar tegen *lijdelijk* overgeſteld door een fijne woordſpeling. — *Lijdelijk* kwaad is tijdelijk, voorbygaande, naar de innige beteekenis des woords. Zie den Brief in de oudere T. en D. Verſcheidenh. IV Deel, bladz. 104, vſ. 125. — Zie ook op het woord *lij* of *lijde*.

Ik mag hier nog aanmerken dat het Engelsch *lith* in den zelfden zin heeft, waarvan ook *littel*, by ons *luttel*, Eng. *little*, voor 't welk men by mijn kindsheid te Amſterdam veelal *luttig* zei.

LEEK, M. als zijnde 't Latijnſche *laïcus*. § 100.

LEEM voor *klei*, 't zelfde als *kleem*, O. als *ſtof*. § 48. M. voor *lijm* gebruikt. § 28. Vergelijk over dit woord de Nieuwe T. en D. Verſch. IV D. bl. 107 en 108, en III D. bl. 42, en IV. D. bl. 108 en volg.

LEEMTE, eigenlijk *lemte* (*lamte*), van *le-ing*, hanging, en dus krachteloosheid, dat in dit woord tot *lem* ſaamgetrokken is. Zie § 85. Sommigen ſchreven *lempte* of *leempte*, en achtten 't woord met het Lat. *limpidus* of *lympha* ſaam te hangen, maar kwalijk. V. § 33, 96.

LEEN, M. als wortel van *leenen* (mutuari). § 28. V. als *lene* voor *lening*, *omheining* of *leuning*. § 67. Zie ook § 99, en 't woord *lene*.

LEEN, als geleende, O. En zoo ook

LEEN voor *leengoed*, *feudum*, O. § 57. Zie § 99.

LEENING, daad van *leenen* of 't *mutuum*. Doch daar is in 't Krijgswezen nog een ander *leening* of *lening* in gebruik voor de betaling des ſoldaats, en dit is geen Neder- maar Hoogduitsch; *Löhnung* en dus *belooning* of *loon*. V. § 67.

LEEP,

LEEP, V. als præteritum van *lijpen*, druipen, waarvan ook 't adjectivum *lijp*, druipend, hangend, flap, dat nog by Cats voorkomt, in zijn *Weduwe*. Hiervan ook de ſpreekwijze: *van de leep geven*, dat is, van den *drup*. Men kent de uitdrukking van *uit de oogen doen druipen*, dat is, *tranen doen ſtorten*. 't Zelfde wordt beteekend door *van de leep geven*. Ook is *leep* (adjectief), druipend, en *leepoog*, druipoog. § 36. Ook wanneer men zegt *iemand van de leep geven* voor *hem de loef afſteken*, is 't niet anders dan hem van den drup geven, om dat het bruiſchen des waters van die de loef wint, den ander beſpat.

Dat het adjectivum *leep* voor ſcheelziende gebruikt wordt, is om dat men dit als een gevolg van 't eerſte aanmerkte, 't geen aanleiding gaf om het voor ſlim of listig te nemen, als niet recht uit, maar *ter zijde af*, ziende.

LEER, M. als wortel van *leeren*. § 28. ſchoon V. als *leere*, by verkorting van *leering*. § 67. De Geleerden echter die 't Latijnſche *doctrina* in 't hoofd hadden, hebben zich verhard om het V. te nemen, gelijk dergelijke onverſtandige toepasſingen van geſlachten uit een Latijnsch woord, maar al te gemeen zijn geweest, toen men nog geen inzicht ter wareld in de taal had. Onze Ouden zeiden *lore*, 't geen, als een nu verouderd praeteritum zijnde, V. was. Het woord *leer* is van *le-en*, verbinden of aanhechten. Hierdoor is *leer*, ſyſtema; en, als *diſcere*, is *leeren*, *le-e-ren*, dat is, een trapswijs verbinden. Even zoo is 't met *kleven* verwant. Zie Nieuwe T. en D. Verſch. IV D. bladz. 107, 108.

LEER (ladder) als *ladder*. Van *lede*, dat is, *lid*, waarvan *le-en*, en *le-er*, adjectief. Ieder ſport is een geleding in 't opklimmen der hoogte. § 57. 't Woord is dus V. § 33.

LEÊR, als dierenhuid, zie *leder*.

LEERS, V. § 73. Zie Aanteek. *yy*, en hierboven *laars*.

LEEST, V. § 77 en volgg.

LEEUW, M. als 't Latijnsche *leo*. 't Vrouwlijke is *leeuwin*. De oorsprong is in 't woord *leuwen* of *lowen*, dat is, *loeien*, waarvan *löwe* nog in 't Hoogduitsch. Zie echter *losch*. Het Latijnsche woord is uit het Duitsch, of liever uit de oude Oscische Taal, die een Duitsche spraak was, of even natuurlijk, uit het Grieksch, het geen in het Oostersch met ons Duitsch een gemeene sprinkader heeft. Want, wanneer de groote Valckenaer in de Scholæ in N. Test. Vol. II, pag. 510 zich uitlaat: Dat de Griekische *radices* niets met de Oosterische talen gemeen hebben, moet dit *secundum quid*, niet *absolutè*, verstaan worden.

LEEUWERIK, M. als *vogel*. 't Woord op zich-zelf zou als adjectief V. zijn, van 't geluid ontleend. § 57, 33. Vossius *de vitiis sermonis* leidt het niet onbekwaam nevens het Fransche *alouëtte* van het oude Gallische *alauric* af, dat ook met het *alauda* der Latijnen samenhangt. De zaak koomt altijd neder op *lauwerig*, d. i. *zangerig*, van *laud*, geluid, dat Oostersch en Westersch is. Even zoo zeggen sommige dialekten *liewerik*, van *lie-en*, waar *lied* van is, en van 't welke ons *leeuwerik* een bloote verfijning van uitspraak is. Ook by onze Ouden is 't *liwerke*. Dus b. v. in den Rom. van Limb.

Smargens doe die dach ontspranc
Entie lieve liwerke *sanc*.

Zie *lijster*.

LEG, M. als wortel van *leggen*. § 28. En zoo ook de saamgestelde *aanleg*, *inleg*, *toeleg*, *uitleg*; maar niet *overleg*. § 33, 89.

LEGENDE, 't Latijnsche *legenda*, doch thands niet dan voor een fabelachtig verhaal of sprookjen genomen, wanneer

neer men er niet een Geſchiedenis van de Wonderdaden der Roomſche Kerkheiligen door verſtaat; waaraan deze benaming geëigend is. V. in 't Gebruik, ſchoon het woord oorſpronklijk een meervoudig van 't O. geſlacht was. — § 100.

LEGER, O. als collectivum, voor *oorlogsmenigte*. § 49. — Dat onze Voorvaders het M. gebruikten naar de vorming, was recht, maar nu zou het verkeerd zijn, nu men in alles der Toepasſing al ſteeds meer en meer ingeruimd heeft. — Cats in eens Krijgsmans bede: (Zie *David en Abigail.*)

Wilt u tot onzen Leger *wenden*,
Waar dat hy *ſich ter neder ſtelt!*

LEGER, M. als verbale van *leggen*, voor *ſlaapplaats*, of *dierennest*. § 28. offchoon het Gebruik dit minder gewone met het daaglijks voorkomende collective woord *leger*, als *oorlogsmenigte*, verward, en daardoor ook O. heeft doen nemen. Het Goth. heeft ook ᛚᛁᚷᚱ (*ligr*), voor *koets*. 't *Byleger* noemde men voorheen ook de huwlijksgemeenſchap in 't bruidsbed.

LEGGER, voor een vaartuig genomen, is eigenlijk *logger*, waarvan op zijn plaats. V. § 57. — Voor een handboek is 't noodwendig M. § 28.

LEGIOEN. O. als collectivum, ſchoon het woord in 't oorſpronklijk Latijn, en daaruit in 't Ital. en Fransch V. is. 't Italiaansch zegt *legione*, welke uitgang, by ons overgebracht, O. wordt, waarvan zie op *eſcadron*.

LEI, V. Voor *ſchalie*, of *lage*, en dus voor de *ſchrijf-* of *cyfertafel*, dus genoemd. Maar men zegt ook *lei* voor *leiſteen*, dat is, *laagſteen*, ſteen uit lagen beſtaande, en dan volgt het *ſteen*. § 39.

LEI, voor den ſtok van een handwagen, ook wel *leiwagen* gezegd. M. als wortelſylbe van *leiden* (ducere). § 28.

LEIDSE, V. § 73. van *leiden*.

LEID-

LEIDSEL, O. § 50, 85.

LEIDZEEL, als *zeel*, § 39, en dus O.

LEK, M. als wortel van *lekken* of *leken*, dat is, *druppen;* ſchoon men dagelijks het *lek* hoort zeggen: doch dan beteekent men daar *het lekgat*, of de breuk waardoor het *lekt*, mede. § 28. *Lekken* wordt veelal verward met *likken;* doch het onderſcheid toont zich allerduidelijkst in *lekſteen* (doorzijg-ſteen) en *likſteen* (glad-ſteen). Echter is beide inderdaad *lekken*, waarvan ook het Fransch zijn *lecher* heeft, dat niet te min voor ons *likſteen*, *lisſe* zegt. Het wezendlijk onderſcheid is, dat in den inſlorpenden en doorzijgenden *lekſteen* 't woord *lekken* als verbum neutrum, in den wrijvenden daartegen als verbum tranſitivum verſtaan moet worden. In den *likſteen*, likt of lekt de ſteen, in den *doorzijg-ſteen* is 't het water dat *lekt*.

LEK voor *meertjen* (*lacus* in 't Latijn), O. — Doch voor de rivier van dien naam, als riviernaam in 't algemeen, V. § 57.

LEKKER (jongen), eigenlijk *lakker*, is *looper*, van *lakken*, loopen, waarvan der Franſchen *laquai*, en Spaanſche *Lacaio*, by ons in *lakey* weder overgenomen, en by de Italianen *lacchè*. § 28.

LEKKERNY, § 70. Kwalijk voor *lekkery*. *Lekkerny* is de hoedanigheid van de perſoon die men zegt *lekker* te zijn. *Lekkery* daartegen is het *lekkere voedſel*. Men neemt dit onderſcheid echter niet meer waar. Zie *razerny*.

LEL, V. in het Gebruik. Zeker als *lelle* voor *lelling*. § 67. Want *lel* en *lil* zijn noodwendig M. als wortel van *lellen*, *lillen*, dat is, *ſchudden*, als frequentativum van *le-en* (bewegen), waarvan ook *leven* en *lever* afkomſtig is. § 28.

LELIE of LELY, V. als *bloem*. § 57. ſchoon van het Latijnſche *lilium*, 't Griekſche λείριον. In 't Perzisch is *laleh* een *tulp* (لاله). De Franſchen verwarren 't met de *lis-*

lisbloem, hun *fleur de lis*, volgens Daniel eerst sedert 1214 door Philippe Auguste in de banier aangenomen.

LEMMER, voorheen V. van 't Latijnsche *lamina*. § 57; doch nu in 't Gebruik O. het geen noch met het Latijn, noch met het Hollandsch overeenkomt. Het schijnt als adjectivum, of ten minste als epitheton, *lamper* (glinster) van 't oude *lampen* (Grieksch λάμπειν), aangemerkt te zijn. By Maerlant heet het *die lempele*. Sp. Hist. fol. 215 v. Men zie echter 't aangemerkte op *adder*. — Voor *belemmering*, als van *lam*, *lem* (verzwakking), is het ten eenemaal verouderd. — Het Keltisch woord is *lem*, waarvan 't Fransche *lâme*, V. Onze Huygens zegt ook *lem* voor *lemmer*, in zijne Zedeprinten.

LEMMET, O. als zijnde *ge-lammed* of *gelamped*. § 51. Men zei oudtijds *lembed* en *lemmetbed*, dat is, *lamppit*. Zie *pit*. — Onze Grootouders hadden ook kaarsen met meer dan één lemmet of pit. Ik heb die nog gekend.

Lemmet en *lemmer* konden echter wel van 't oude *limmen* zijn, dat ook oud Hoogd. is, en waarvan *ge-limmen* (samengetrokken) ons *glimmen* is, van 't thema *leo*, *li*, waarvan *licht*. — Ook mag daarvan 't Lat. *limpidus* (klaar, helder,) zijn. Vergelijk *lamp*.

LEMPEL voor voorwendsel ter ontschuldiging. M. § 28. Het is of *glimp*, als *lamper* in den zin van dun overhangsel waar men de waarheid wel door heen kan zien, of eenvoudig *uithangsel*. Zie *lamfer*, en *lemmer*.

LENDE of LENDEN, V. als de uitgang *de* medebrengt. § 33, 95. Huydecoper vermoedt dat het woord van *lenen* (*leunen*) zij. *Proeve* II, 109, III, 271. Het is vermoedelijkst van *lengte*, en van gemeene oorsprong met het Engelsche en oud Fransche *loin* en *loign*, 't geen van 't Italiaansche *longia* is; ook zelfs het Latijnsche *lumbi* of *lombi* is van *longus*, en het *lank-evel* daarvan genoemd, de *iliaca passio*. Want by ons bevattede het woord *lenden*

den geheel het benedenſte deel der rug en haar holligheid tot aan den ſtuit.

Men zegt *lenden* in 't Meervoudig van *lende*, en ook als een eenvoudig, dat dan in het meerv. *lendenen* maakt, gelijk in onze Bijbelvertaling, en niet *lendens*.

Niet te min kon het aangemerkt worden als van *le-e* of *lede* als *buiging* van de rug. Van 't welk ook *lenig* ('t Lat. *lenis*), en 't oude *lenken* (nog Hoogduitsch) voor buigen of afwenden (deflectere) als verb. activ. en *linken* en *ſlinken* als verba neutra zijn. Ook *links* en *ſlinks*, en ook *linker*hand of zijde, enz. in tegenſtelling van *rechter*, dat *rijzend* is terwijl *linker*, (buigend, of krommend,) ook dalend beteekent, gelijk wy dan ook de *hooger* en *lager hand* zeggen. 't Geen dus ſamenhangt met het Italiaanſche *Levante* en *Ponente*. Zie *lanken*.

LENE of LENING, nu meest *leuning*, V. § 99 en 67. Het woord heeft kennelijk zijn oorſprong in *lede* (lid). *Lenen* of *leunen* is, niet eigenlijk ſteunen op iets, maar *buigen*. Hiervan is *lene* in de overoude taal in 't byzonder toegepast op de *kromte* der maan in haar eerſte verlichting of afgaan, en zoo voor de *maan* in 't algemeen gebruikt. Hiervan de *Nehalennia* in onze Oudheden, dat is *Nea-lene* of *nye-lene* (nieuwe maan), welke onze Voorouders als wasdom gevende Godesſe met offers van landgewasſen vereerden. — Ook is meer algemeen het woord *lene* voor een kromme zicht, waar men koren meê ſnijt.

Een *lening* of *leuning* is derhalve een buiging, 't zij als rondgaande balie, 't zij als 't gene waar men zich over buigt, en zoo op ſteunt. — By Willeramus leest men daar *lineberga* (d. i. leenberg) voor.

LENG of LING, ſtokvisch, M. als *visch*. § 57. Het woord is van 't oude adjectief *leen* of *lien* (Engelsch *lean*) d. i. ſchraal, mager, waarvan ook ons *Lente* is (zie *lente*); en deze visch is dus genoemd in tegenſtelling

ling van den *rondvisch*, eene andere ſoort van *kabeljaauw* of ſtokvisch. — Platte Amſterdammers, om Siegenbeeks *hemelling* te verdedigen, kennen dit *ling* niet zoo wel als hun *leng*. — Waarom (zoo zy geene Ouden lezen willen) gaan zy niet naar Utrecht, waarvan men de dagelijkſche bekendmakingen zien kan van *oeſters*, *ſtokvisch*, *linge en winterharing*, *tot de civielſte prijzen?* Kiliaan verklaart zelfs het woord *leng* door *ling* als den eigenlijken naam; en alleen op *ling*, de eigenlijke ſoort van den visch.

LENGTE, V. § 33, 95.

LENS of LUNSE, V. § 73.

LENTE, V. § 33, 95. Het beteekent eigenlijk *magerte*, van *len*, in 't Engelsch *lean*, en ſtrekt dus tot benoeming van *de vasten*. Zie Aanteek. *rr*.

LEPEL, M. § 23, 28. De betrekking van 't woord met het adjectief *leep* als druipende, en het verbum *leppen* (Gr. λαπτείν) loopt in het oog.

LEPELAAR, M. als *vogel*-, en door de vorm.

LEPROZY. Van het Gr. λεπρα, uit het byvoeglijke λεπρος, *ruuw* beteekenende. V. § 69. — Het woord *melaatsch* (want dus behoorde 't geſchreven te worden,) ſchoon van gelijke toepasſing, is van 't algemeener Italiaanſche *malattia* afkomſtig, in 't Fransch, *maladie*.

LES, van ouds V. als ware 't een præteritum, waarvoor wy nu *las* zeggen; gelijk men ook *wes* voor *was* gebruikte, zoo als voor de *liquidae* de *a* en *e* eveneens werden uitgeſproken. Niet te min is het woord zekerlijk M. als wortel van *lezen*, en ook wederom V. als *leze* voor *lezing*. § 36, 28, 67. Onze Ouden zeiden altijd *lesſe*. In 't Perzisch is *lezen* (لسان), de ſpraak, en ook de *tong*. Voorts is de verwantſchap kennelijk van het Latijnſche *legere*, in 't Ital. *leggere*, maar in de Dialekt van Bergamo, (waarin de Arlekijn ſpreekt) *lezer*.

LES-

LESSENAAR of LEZENAAR, M. van *lezenen*, frequentativum van *lezen*. § 28. Onze Grootouders onderſcheidden den *lezenaar*, als byzonder ſtandaartbord voor dén Huisbijbel, van den *leſſenaar*, die alle ſchuinſtaand leesen ſchrijfbord beteekende.

LEST (nuttelooze last) een verflaauwde uitſpraak van *last*, en in het Fransch als by ons aangenomen voor een ſoort van ballast. V. zie *last*. – Het koomt in zin overéén met het *mat* in het ſchaakſpel doch dat een adjectivum is, gelijk dit *lest* ook op de wijze als een adjectivum gebruikt wordt.

LET,* O. door 't gebruik, zekerlijk by verkorting van *gelet*, § 51, ſchoon zich opdoende als de wortelſylbe van *letten* (hinderen) en als zoodanig M. § 28. Vergelijk *hinder*. Het ſaamgeſtelde *verlet* en *belet* is gebruiklijker dan dit eenſylbige.

LETSEL, O. § 50, 86.

LETTER, V. als 't Latijnſche *littera*, in 't Fransch *lettre*. § 100. De afleiding van 't Griekſche λίτερος, als comparativus van λιτὸς, *ſimplex*, is niet ongeeſtig; maar men zou het woord als oorſpronklijk Duitsch mogen aanmerken, van *letten*, merken, en het dus M. nemen. Vergelijk 't geen wy op *lijkteeken* aanmerken.

LETTERGREEP, als *greep*, § 39; echter houdt het Gebruik genoegzaam alleen aan het V. geſlacht, als zijnde 't præteritum *grepe*. Zie *greep*.

LEUGEN of LOGEN, V. § 99, en ook als wordende er *taal* onder verſtaan. *Logentaal* is het woord. Zie *taal*. Men kan echter *logen* op zich-zelf ook als V. laten gelden, zijnde het een adjectivum of verbale van *loog* of van *logen* als verbum. § 33 en 99. Namelijk, *io* is *vlam*, *loïg* (ſaamgetrokken *loog*), zuiverend, en *logen* of *loïgen*, zuiveren; en hiervan is het hier in aanmerking genomen *loge*, *loging*, of *logen*, zuivering, dat is, ſchoonmaking, ont-

ontkenning, of, wil men, verandwoording: zonder dat in het woord de minste beteekenis van onwaarheid ligt. Ook beteekent het een eenvoudig ontkennen in het oude spreekwoord: „*Liegen is de eerste regel van rechte.*"

LEUNING, zie *lene.*

LEUR of LOOR, of wel, *lore* (ook, minder goed, *lor*, of *lorre*), V. als præteritum van een verloren werkwoord, waarvan het Hoogduitsche *verlieren*, ons *verliezen*, het saamgestelde is. § 36. En dit præteritum is ook in *te loor stellen* kenbaar. — Als scheldwoord is het door toepassing M. in welk geval men ook *loer* en *loeris*, dat eigenlijk *loerische* zijn zou, hoort zeggen. Doch beide verkeerdelijk. Zie § 55. Men zei oudtijds iemand *in de* LEUR *leiden*, even als *te leur stellen*; 't geen men by spotterny veranderde met *in de* LUIEREN *leggen.* — Thands neemt men *lor*, *leur*, en *loor* ook O. — Vergelijk mijne *Nieuwe T. en D. Verscheidenh. IV. D. bl.* 161.

LEUS of LOOS, V. § 73.

LEUTER, M. § 28. voor gebrek aan iets, zekerlijk verwant met *let*, *letsel.* — Doch het zelfde werkwoord *leuteren* waarvan dit de grondsylbe maakt, werd ook eertijds gebruikt voor *louteren*, als *verbeteren*, en dus, voor een vonnis in hooger beroep brengen, maar dan was het eigenlijk *lauteren* of *louteren.*

LEVEN, O. als infinitivus. § 43. Ook in den zin van geraas of gerucht. — Dat het eigenlijk *bewegen* is, merkt Huydecoper op in zijn Proeve. Even zoo is *vivere* in 't Latijn, en βιος in 't Gr. met *we* of *wi* dat de wortel van *bewegen* en *wiegen* en wiegelen is. En dus is de samenhang met *geraas* en *geweld* (ook van dit zelfde *we*) ook de zelfde als die met *vis* in 't Lat. en βια in 't Gr.

Doch in *raad leven*, 't geen voor Vondels tijd onbekend was, en een zeer lage uitdrukking is, welke hy niet verstond, is 't een geheel ander woord, en wel 't

oude *leffen*, van gelijke beteekenis als *kallen* (garrire). 't Beteekent *raad bespreken* in een gemeenen praat en is of wy thands zeiden *raad kakelen*. Hiermede is Hinlopens vraag beandwoord. Proeve III. D. bl. 215. Vondel heeft meer zulke lage uitdrukkingen, thands onlijdelijk, en die zijn gemeene opvoeding toonen.

LEVER, V. door het Gebruik, als de ingewanden in 't algemeen, die eigenlijk adjectiven zijn. § 33. Indien niet van *leb* of *lob*, als de gedaante meêbrengt, zoo heeft zy haar naam van *leven*, als ware 't oorsprong des levens, om dat de Ouden haar den oorsprong van 't bloed geloofden, waarin de dierlijke ziel of 't levensbeginsel. Levit. XVII, 11. De verwantschap met het Hebreeuwsche לב (het hart, als levensbeginsel), valt in het oog, waarvan ook het Turksche لبيب (*lebib*), *verstandig* beteekent, gelijk ook in 't Latijn *cor* voor *verstand* wordt gebruikt. De naam *Caleb* beteekent *geheel hart*. Zie voorts *leb*.

LIAS, M. van 't Italiaansche *liasso* van *ligare*, in 't Fransch *lier*. Doch als Fransch *liasse* V. § 100. — Kluit schijnt het wel voor een verkorting van *Ilias* te houden, op *Ilias*. — Het woord is in beteekenis, gelijk de zaak-zelve, ons Hollandsche *veter*.

LIBAART, of beter LIEBAART, voor *Leeuw*, in de Heraldie onzer Ouden, M. § 100. — Het is geen verbastering uit *Leopard*, als gemeend wordt, en wordt ook niet voor *luipaard* gebruikt dan by misvatting, door welke men sints de Fransche taal algemeener werd, met dien laatsten naam in de wapens een leeuw met het aanzicht *en face* beteekend heeft, maar voor een gewonen Heraldicè dus genoemden *leeuw*, dat is, leeuw met het aanzicht *en profil*. En dus ook gebruikt het Melis Stoke, alwaar hy het Wapen des Graven van Holland gedenkt, het *den liebaert van kele* (d. i. rooden leeuw) noemende. Zie de verklaring van het woord-zelf hier lager op LIE.

LI-

LICHAAM, O. als het ſtoffelijke, in tegenſtelling van den Geest, zoo men aanneemt: maar als ſtoflijke klomp zou het M. moeten zijn. Doch het is niet het doode maar veeleer het levende lijf, en kwalijk leidt men 't van *liggen* af, en beſchouwt het als een ſamengeſteld woord. Het is in beteekenis een van beide, 't zij *living*, 't zij *lijking;* het een van *liven* of *liften*, dat is, *bewegen;* het ander van *lijk*, het zichtbaar zijn uitdrukkende, van het Thema *li*, *leo*, *lo*, wortel van *licht*, van λεύσσω, van *lux*, *lumen*, *luceo*, enz. Dat dit thands zoo plomp klinkende woord een ſamenſtelling met *haam* voor *brok* of *ham*, *klomp* zij, is eene bloote inbeelding, doch die oud is. Het is *lichem* voor *liching*, wat dit verbum *lichen* dan ook zijn moge. Zie § 85. Het Deensch heeft er nog *legem* voor. In allen gevalle echter is 't geſlacht onwijfelbaar door het Gebruik. Men vergelijke hier omtrent Aanteek. *fff*. Wel te recht zegt Huydecoper ergens, altijd bevonden te hebben, dat afleidingen uit twee woorden bedrieglijk zijn; en echter de groote hoop wil in alles compoſitie vinden. Men zie echter ook wat ik op Huygens III. Boek in de Aanteekeningen bladz. 130, omtrent het ſchijnbaar verband tusſchen *hemd* en *lichaam* opmerkte, en voorts, wat het Geſlacht betreffe, de Aanteek. *p* der Verhandeling-zelve.

Het geen ik in dit artykel van 't ontwijfelbare van het geſlacht dezes woords gezegd heb, verſta men wel. Het woord is als 't ſtoffelijke des lichaams (het vleesch en been) beteekenende, zekerlijk O. Maar het koomt voor den levenden of dooden menſchenklomp van ouds voor als M. Zie hier eenige voorbeelden zoo uit Maerlant als uit den *Leeckenſpiegel*, die ik by de hand heb. *Leeckenſpiegel*, II. Boek, cap. 38:

Den lichame *dede hi af*
Eñ wantene in een zuu' cliet.

Dat is: *Hy nam het* lichaam *af, en wond het in een zuiver lijnwaat.* Voorts:

Eñ den lichame *ſtelen zoudē.*

Cap. 58:

Drie maechden quamē d' zaen
Die den lichame *zouden dwaen.*

Even zoo, I. Boek, cap. 15:

Alle die lede eñ alle die zinne
Die de lichaem *hevet inne.*

Cap. 16:

So gaet die lichaem *bucken neder.*

Op gelijke wijze Maerlant *Sp. Hiſt.* III. Paert. f. 185. r.

Eñ bat den pape dat hi beware
Sinen lichame *naer ſine doot.*

En f. 189. v.

Si (naaml. de Britten) *goten een beelde bequame*
Van copere dat ſi ſo begaden
Dat ſire ſinen lichame *in daden.*

t. w. het lichaam van Cadewall. — En f. 215 v.

Den lachame *van Roelande*
Dedi begaden te hande.

Ook (om niet nog meer by te brengen), f. 245 r.

Den lachame *van onſen here*
Tordenſi onder voet.

Ik voeg er nog deze plaats uit den Rom. van Limb. by:

Men ſach haren lichame
Die *te ſiene was bequame*
Dore dat hemde dat ſi drouch.

Bequame is ſchoon, aangenaam.

LICHT, O. in alle beteekenis. Eigenlijk adjectief. § 41.

LICHTEKOOI (eigenlijk *lichte koe*, zie Aanteek. *rrr**), V. als *koe.*

LICHTER (eigenlijk *luchter*, waarvan de Franſchen hun *luſtre* voor *ſpiegel-* of *armblaker* hebben, van 't oude *lucht*),

lucht), M. van *lichten*. § 28. Oudtijds was *lucht* het tegenwoordige *licht*, en *locht* het tegenwoordige *lucht*.

LICHTER voor *ſchip*, desgelijks M. van *lichten* (dat men thands kwalijk *ligten* ſchrijft) of *liften*, dat is, *ontladen*. § 28. *Licht* (*levis*) is *lift*, en kan by geen mooglijkheid de *g* dulden. Voor *licht* (*lumen*) ware zy nog oneindig beter te wettigen. Maar zoo heeft men alles willekeurig omgekeerd! Vergelijk Aanteek. *d*.

LICHTMIS, M. door toepasſing, ſchoon in eigen beteekenis V. § 55. Zie ook *mis*. Men leidt het van de *lichtmisſen* of *matines* der Roomſche Kerke af, en wil er dus, als iemand die vroeg op is, een nachtlooper door verſtaan. Maar is het niet veeleer een verbastering van *lichtmuts* voor *lichthoofd*, gelijk men in mijn jongen tijd ook een *zwaarmuts* voor *zwaarhoofd*, en een *zware muts op hebben* voor *zwaarmoedig zijn* hoorde? — *Muts* kon zoo licht in *mis* veranderen als *mis* in *mus*, gelijk in *ſint Jutmus* waarvan mijne Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. III. Deel. En zelfs kan dit als eene voorbedachte aartigheid ingevoerd zijn, hoedanige verwisſelingen van naar elkander zwemende woorden ſteeds by ons onder de gewone geeſtigheden behoorden.

LID, O. Zonder meervoudig, waarvoor *leden* gebruikt wordt, van *lede*. 't Is eigenlijk *gelid*. § 87. En de oorſprong is in het Thema *le-en*, hangen, als ware 't aanhang des lichaams.

LIDTEEKEN, kwalijk voor *likteeken*. Zie lager *lijkteeken*.

LIEBAART, M. als *leeuw*, waar het ſynonymum van is. Men leidt het zeer te onrecht van *leopard* af (zie *luipaard*). *Liebaart* beteekent *leeuw*, en is eigenlijk *liewert* of *liewaart* van *lieuwen* brullen, waarvan de gemeene oude Volksſpraak ook *lieuw* voor ons deftiger *leeuw* zegt, en de aaloude uitſpraak ook *liouw* of *lioew* was (gelijk de

Engelſchen nog hun *view* doen hooren), zijnde een nabootſing van 't geluid dezer dieren. *Liebaart* is dus *bruller*, in bepaalde toepasſing op den leeuw.

LIED, O. als 't meervoudige aantoont, dat *liederen* is. Het woord moest dus eigenlijk *gelied* zijn, van *lie-en*, waarvan *lijſter* en *liewerik*, en dat met *lui-en*, waarvan *geluid*, ſamenhangt. § 57. — 't Oude Fransch heeft er zijn *lay* van voor *lied*, en in 't Latijn zei men *leudi* voor liederen. Dus Fortunatus Ep. ad Greg. Turon. „*Barbaros* leudos *harpâ* relidebat;" waar *relidere* even zoo van het zelfde Thema is, en tegenzingen of klinken beteekent.

LIEDEN (meervoudig) voor *menſchen*. Ook *luiden*; van 't oude *leod*. Men hecht er veelal een duiſtere *nuance* van onderſcheid aan, 't geen zijn oorſprong uit de betrekkingen van ſtand in de Middeneeuwen heeft, hier niet te verklaren. Doch dat het van ouds een volkomen ſynonymum van *menſchen* was, toont het *leuttflaisch* voor *menſchenvleesch* in de Oudſtbekende Hoogduitſche ſchriften. M. in allen geval. § 57.

LIEFDE, V. § 33, 95. 't Zij van 't oude *lie-en*, *liev-en*, zachte ſtroking, waarvan *linde*, *gelinde*; 't zij van den wortel *leo*, *lie*, en *lo*, vlammen, blaken, gloeien, waarvan ook 't Eng. *love*. Vergelijk ook *geloof*.

LIER, ſpeeltuig, ſchoon eigenlijk van *liën* (klinken), waarvan ook *lied* is, en dus uit den aart, M. echter aangenomen als V. uit het Latijnſche *lyra*, Fransch *lyre*. § 100.

LIER (verouderd) voor *wang*, was V. Desgelijks voor de *hinterbakken*, gelijk de Hoogduitſchers het nog noemen; waarvan de oude naam *lierenboom* tot benoeming van den middelſten vinger. De Latinisten verſtaan dit.

LIES, V. 't binnendeel van de *heup*. § 73. Van *lasſen*, verbinden. Zie *las*. Ook voor *vlies*. Eigenlijk echter

li-

ligamentum. Oudtijds nam men het ook bepaaldelijk voor het *netvlies* des buiks (het *Omentum*). Zie de aanhaling by Huydecoper, Proeve XIV, 85. Kiliaan maakt er zeer kwalijk het *diaphragma* van. *Membrana* is *vlies*.

Doch wanneer Hooft, Antonides, en anderen wien Hooft en Vondel tot orakels ſtrekten, *liezen* voor *vimina*, teenen, rijzen, gebruiken, moet het in den zin van bindſels zijn, en zy ſchijnen 't dus met *lisſchen* of biezen verward te hebben. Zie ook *lasch* of *las*.

LIEVEREI, of LIEVREI, of LIVREI, V. als 't Franſche *livrée*, waar 't zekerlijk van is, ſchoon men 't ook voeglijk van *lijfgereide* kon afleiden. § 100. Ook in 't Oud Engelsch (als by Chaucer) ſchreef men 't *lyveree*. — 't Werd in oud Fransch ook voor de *kleur* gebruikt, waardoor zich livreien onderſcheidden, en dus voor *kenteeken*; en van daar of in dien zin is het dat de Engelſchen *colours* voor *vlag* zeggen.

LIEVERY, ook LEVERY (want dit Hollandſche woord is, wat Huydecoper ook zegge, even zoo goed als het Franſche, ſchoon van geheel verſchillenden oorſprong), V. § 69.

LIGUE, 't Franſche woord (verbintenis van *ligare*), en dus als in 't Fransch V. § 100.

LIGUSTER. Een bloem, en als zoodanig V. ſchoon het van het Latijnſche *liguſtrum* is. § 57.

LIJ of LIJDE, V. als *lijding* (voor *lijden*). § 67. Ook als ſcheepsterm. Doch *te lei* en *in lei* ware veellicht beter dan *te lij*, om dat men het van *leën* afleidt. Zie *loever*. Ten ware men 't boord aan de windzijde als *heerſchende*, het andere als *lijdende* mocht aanmerken, 't geen zich denken laat. — LIJ als ſcheepswoord, is *ligging*, van 't Thema *li*, en ſtaat tegen over *rijzend*, *rijzig*, of *verheven*. Ons *liggen*-zelf is niets anders dan *li-igen*, van *li-ig*. Het woord *links* of *linker* is hier ook van, door 't parti-

cipium *li-ing*. Het ſtaat tegen over *rechts*, dat rijzig, of gerezen is van het Thema *ro*, of hoog van *ragen*, uitſteken (waarvan T. en D. Verſch. III. Deel, bladz. 202 en volgg.) en *regen*, nu *reiken*. Hiervan is ook *ſlinken*, eigenlijk lager en zoo kleiner worden, en ons *klein*-zelf is *ge-lé-en* en dit *lé* met *lij* verwant, waarvan 't Engelsch ook *leſs* voor *minder* heeft. — Hierom is de rechter, de *hooger*, de linker, de *lager hand*. — Dan, van waar hoog en laag zoo en niet anders toegepast? Het is, dat de onderſtelde ſtand is, het oog op de niet veranderende noordſtar gevestigd te hebben, wanneer de zon aan de rechter zij rijst, en aan de linker ſlinkt of verdwijnt, *Dexter* en δεξιος zijn van 't oude δείκω en drukken het verſchijnen, en *ſiniſter* het afnemen (*deſinere*) van 't licht uit, en ἀριςερος is van het verſteken des lichts, uit ἀιρέω.

Men leidt dit *lij* wel van *leën* af, maar ik denk, te onrecht. Doch nog een ander

LIJ of LIJDE hadden onze Voorvaders, in de beteekenis van *doorgang;* zijnde van dat werkwoord *lijden*, waarvan Vondel zegt: *Het* LEED *pas zeven jaar*, en van 't welk wy *lang geleden*, *voorleden*, en *overleden* zeggen, en wy vinden 't by Hooft nog. Ook werd hiervan het Paſcha by ons voordezen *Doorlijd* (d. i. *tranſitus*,) genaamd. En dus is 't woord *lij* ook M. § 28.

LIJF, O. verwant met *leven* en *liften*. Vergelijk Aanteek. *d*. Gelijk het ook by de Ouden tevens *leven* en *lichaam* beteekent, waarvan de oude Notaris-term: *by lijve*, naderhand uit onkunde in *levenden lijve* verbasterd. § 41. Dus leest men, by voorbeeld, *een lichaam ſonder lijf*, en: *Al ſieſtu eenen lichaem die gheen lijf en heeft;* het geen thands onzin zou zijn. — Oudtijds was het woord ook V. waarvan men nog *halver lijf*, en *ter halver lijf* zegt. *Ten halven lijve toe* zou men nu zeggen, maar *halflijfs* zou een verkeerd denkbeeld geven.

LIJF-

LIJFTOCHT, V. als *tocht*. § 39. Doch zie *tocht*.

LIJK, O. 't Is het lichaam (*corpus*), *levend* of *dood*, het geen door Siegenbeek zeer wel gezien is. Zie *lichaam*.

LIJK, ſcheepswoord, doch meestal meervoudig gebruikt, beteekenende de *touwen* waarmeê de zeilen omboord zijn. O. als *lijk*, lichaam, als gevende aan 't zeil zijn zelfſtandigheid.

LIJKDOORN, of LIKDOORN, of LIDDOORN zoo anderen willen, maar waarſchijnelijkst in beteekenis *wrijfdoorn*. van *likken*, wrijven. V. als *doorn*. § 39.

LIJKTEEKEN, gelijk men zekerlijk behoort te ſchrijven, en niet met anderen LIDTEEKEN. Het is, *blijkteeken*, en als *teeken*, O. § 39. Het heeft zekerlijk noch met *lid*, noch met *lijk* als *lichaam*, eenige de minſte gemeenſchap; als het aloud gebruik des woords toont. Men richt een ſteen op tot *lijkteeken* van een gebeurtenis: Een Koning heeft zijn Kroon en Scepter tot *lijkteeken:* De Lazarus draagt een *klep* (of *klapſpaan*, als men zeide) tot *lijkteeken:* De Maerſchalk van den logiſte (dat is, Hofmaarſchalk) des Hertogs van Burgondie behoort in zijn gevolg een *cornette* te hebben *ten litteekene*, enz. enz. Ook eischte de Hertog van Bourgondie aan tafel geen drinken (zegt Olivier de la Marche) „ *dan by eenigen lijteiken.*" Men denke niet dat die Vorst om zijn dorst te beteekenen iemand eén ſneê in 't gezicht gaf. Zoo verhaalt ook Hendrik van Limborch wel tweehonderd jaar vroeger, dat iemand tot zijnent kwam en bericht bracht dat zijn verloren Zuster in Griekenland was. Dit getuigde hy, zegt de Ridder,

Ende ſeide ſoe guede lictiken *mede*,
Dat hiis ons gheloeven dede.

Wat dan? 't Woord is het zelfde als *blijkteeken*, zie *blijk*. — Doch het kon echter ook wel *letteeken*, en het eene met het andere woord verward zijn. Zie *letter*. —

Ook is *lidteeken*, voor achtergebleven merk der *geleding* of ſamenhechting eener wond zeer wel aan te nemen als een nieuw woord, dat de Ouden niet kenden. En even zoo ook *leêteeken*, *led-* of *leedteeken*, als wond- of breukteeken. — By onze Ouden werd voor het tegenwoordige *pillegift* gezegd een *doop-lijkteeken*. Maerlant *Spieg. Hiſt.* fol. 202, r°. ſpreekt dus van een pillegift door den Paus aan zijn Doopeling gegeven:

Neemt deze cleenode van mi,
Dat u lijctekijn *altoeſ ſi*
Dat ic u doepte mitter hant
Hier in de Kerke en hout den pant.

Men noemde dit een *pand der minne*, dat is, *des aandenkens*. — Zie op *min*. Doch in later tijd toen men die beteekenis van *minne* niet meer kende, heeft men met dien naam van *pand der minne* een *pignus Juris Civilis Romani* verſtaan; dat is, een goed, voor een ſchuld verbonden.

LIJM (anders *leem*), O. als *ſtof*. Doch M. voor zoo verr' het lijmt of dient om te *lijmen* (te *kleven*). § 48, 28. *Lijm* is *lijïng*, verbinding. Zie *lijst*, en vergelijk ook *leem*.

LIJN (ſtreep), V. als 't Latijnſche *linea*, waarvan men ook *linie* zegt. § 100. En zoo ook voor een touw.

LIJN, als *plant*, anders *vlas*. V. § 57.

LIJNWAAD, O. als *gewaad*, oudtijds *waat* of *wat*. § 39.

LIJNX, of LINX, of LYNX (wild dier), M. als de groote dieren in 't algemeen, wanneer zy zonder opzicht op de kunne gedacht worden. Anders M. en V. Doch zie *los* of *losch*.

LIJST, V. § 77 en volgg. Van *lien* of *lijen*, binden, 't Franſche *lier*; en dus *band*, waarmeê ook 't Latijnſche *licium* en *allicere* verwant is, en zoo ook rand of invatting van een ſchildery. Ook als *ſmalle ſtrook*, *rand* of *boord-*

boordſel van een kleed, en als reeks. 't Franſche *limier*, en Oud-Engelſche *lime-hound*, is van dit *liën*, zoo het echter niet (gelijk wy *ſpoorhond* zeggen) van 't Fr. *limer* (*limis oculis tueri*), nijpoogen om juiſter te zien, is.

Lijs, waarvan men *een lange lijs* zegt, is niet anders dan *lis*, dat is *bies*. Een *lange bies* zei men voor een lang ſchraal figuur, even als een *kapſtok*, en als een *ſmalle ſmient*.

Lijs was oudtijds ook een bank langs een muur. De Sineeſche beelden op 't porcelein noemt men ook *lijzen* om hunne ſchrale lengte. Doch het woord *Lijspond* heeft hier niets gemeens meê, maar is uit *Leipziger pond* verbasterd.

LIJSTER, V. als vrouwlijke werker van *ly-en*, *lie-en*, zingen, waarvan *lied*. § 82. Echter vindt men 't woord als *vogel* ook M. gebruikt, hoewel dit eene volſtrekte tegenſpraak is. Men heeft er echter zoodanige meer, als by voorbeeld, *voedſterheer*; en gelijk men dit van *voedſteren* afleidt, waarom men ook *voedſter* zoo wel als *voedſteraar* in het mannelijke heeft gezegd, zou men *lijſtervogel* kunnen zeggen als van *lijſteren*, uit *lijſter* gevormd. Van 't zelfde *lie-en* is ook *lie-erig* of *liewerig*, kwalijk tot *leeuwerik* en *leewerk* verhaspeld door de onkundige taalſchuimers. Niet te min kon men ook *lijſter* als ſtrikvogel aanmerken, en van *lijſte* (band), en *lijze* (ſtrik) afleiden.

LIKEUR, 't Franſche *liqueur* en als dit, V. ſchoon 't Lat. *liquor* zijnde.

LIL, zie *lel*. Doch beteekenende *gelei* ('t Franſche *gelée*), is het als een *ſtof* of *ſubſtance* als men het noemt, O. § 48.

LIMOEN, M. als *appel* daaronder verſtaande, of eenvoudig als zijnde het Franſche *limon*, of Italiaanſche *limone*. § 57, 100.

LIM-

LIMPIDO. Italiaansch adjectief, beteekenende helder, zuiver, en als ſubſtantief derhalve by ons O. § 41.

LINDE, V. in zich zelfs; doch daar *boom* onder verſtaande, M. § 57. 't Is verwant met het Hoogduitſche *gelinde*, zacht. Ook ons Neêrduitsch heeft *linde* als adjectief, voor *zacht*. Zie een voorbeeld in de T. en D. Verſcheidenh. IV. D. bladz. 99 en 105. Zie *liefde*. — Men voege hierby, dat de oude Hoogd^e^. naam van dezen boom *libs* was, waarvan de ſtad, nu *Leipſich* by verbastering geheeten, haar naam heeft, zijnde eigenlijk *libſig* in den zin van *Lindenhain*, en waarvan dan ook een *libs*- of *lipspond* in den Koophandel genoemd is.

De meening is dat die oude naam van het Ooſterſche לב (*leb*), het hart, is, om dat het blad de gedaante van een hart heeft. Ik laat dit daar.

LINDZE of LINZE, zie *lunze*.

LINEAAL, met ons Hollandsch woord, *rijg*. M. als by de Boekhoudery uit het Italiaansch overgenomen, waarin het toen *lineale* en M. was. § 100.

LING. Zie *leng*.

LINIE, als 't Latijnſche *linea* en Franſche *ligne*, V. § 100.

LINK, ſtriem (*vibex*). V. als *li-ing* zijnde, dat is *blijking*. § 34.

LINK of GELINK voor *geleding*, verwant met *lid*, en ſaamgetrokken uit *li-ing*. Desgelijks V. § 34.

LINKERMAN, oppasſer van eene Vrouw, in goeden en kwaden zin.

Oudtijds gebruikte men 't woord voor Apotheker, als altijd den Geneesheer verzellende. M. § 55.

LINNEN, O. als *ſtof*, of als *ſtoffelijk* adjectief. § 48, 41. 't Woord is *lijnen*, dat is, van *lijn*.

LINT, O. in 't gevestigd Gebruik, het zij als zijnde *linèt* (§ 100), of wel, als van *lijn*, in den zin van *ſtrook*, of eindelijk als band van *li-en*, 't Fransch *lier* (waarvan op

op *lijst*), doch in welken zin het woord beter V. zou zijn, als zijnde dan *linte*, offchoon naar later analogie, (§ 41, 42,) zoo men *lind* fchreve, te wettigen. Vergelijk *gelinte*.

LINZE, als *veldvrucht*, V. § 57.

LIP of LIPPE, Perzisch لب (*leb* of *lib*), waar meê ook 't Latijnsch *labium* famenhangt, V. als *lepping* van *leppen*, § 67.

LIS of LUS, eigenlijk *litfe*, *lutfe*, V. § 73.

LISCH (*bies*) O. als wordende altijd collectivè gebruikt. § 49. *Een lisch* kan men niet zeggen, maar wel een *lischhalm*, en ook *lischbloem*, 't geen by de Franfchen *fleur de lis* is, welk woord onverftandig met *lelie* verward wordt; waarvan Menêtrier in zijn *Art du blafon* verdient nagelezen te worden. Zy hebben ook *lisfe de Perfe* voor de *irias*, 't geen *Oofterfche lischbloem* is, van ير (*ir*) in het Turksch en Perzisch *geruisch*, *gepiep*, en voorts ook *gezang*; waarvan in het Turksch ايرلمك (*irlamak*) zingen, en اري يغمور (*iri jachmur*) plasch-regen. Even zoo is σύριγξ, συρίζω, enz. en zelf ons *zingen* zoo wel als het Oofterfche שיר en سرا *fira* (*modulatio*) met het *fibilare* (wy zeggen *piepen*) van 't riet verwant, en hangt met ons *fisfen* en *fuizen*, en 't Arabifche *fefir* (سفير), (waarvan ook *zefyrus*), en 't Perzifche سفليدن (*fifliden*) ons *fijfelen*, te famen. Men fchrijft *lisch* met *sch* om dat het oorfpronkelijk *lisp* is van 't geluid des winds daardoor, even als *bies*, waarvan wy ook *biezen* voor een piepend geblaas zeggen. Het woord zou op zich-zelfs, en niet in collectiven zin gebruikt, dus ook M. zijn als wortelfylbe van 't werkwoord, 't zij dan *lifchen* of *lispen*. § 28. Hooft zegt *liezen* in 't meervoudig, doch zie hiervan op *lies*. Gelijk de Franfchen *lisbloemen*, voeren de Groningers en Friezen *plompbladen*.

LIST, V. § 77 en volgg. zie Aanteek. *ww*. Dat *list* by de

de Ouden: *kunst* was, in een goeden zin, hebben wy meermalen in onze verklaringen van oude schriften aangewezen. Ook by de Hoogduitschen was *arzaten-list*, geneeskunst; *schül-list*, geleerde kennis, taalkunst, redekunst, enz.

LITANY. V. als in 't Fr. en Latijn *litania*, Gr. λιτανεια, van λιτανευω.

LITS, zie *luts*.

LITTEEKEN, zie *lijkteeken*.

LIVRE. Fransch woord voor gelds- of gewichtsbepaling. In 't eerste geval, M. als *penning*, *gulden*, enz. In 't laatste geval, O. als *pond*, enz. § 57.

LIVREI. Zie *lieverei* of *lievery*.

LOB, M. voor 't Grieksch-Latijnsch *lobus*. § 100. Byna 't zelfde als *lel*. — In byzondere toepassing beduidt het de *appendicula viri*; waarvan *lobben* of *lubben*, voor *ontlobben*, even als *villen* voor *ontvellen*, *schillen* voor *ontschillen*, ja zelfs *koppen* voor *onthoofden* is, enz.

LOBBE of LUBBE, V. als zijnde *lobbing*, van *lobben*, dat is van de lucht opgedreven worden, waarvan 't frequentativum *lobberen*; en dus werd het by toepassing de eigen benaming van een op de hand afhangende mouwstrook. (Zie *loef*). § 67. Het woord is zichtbaar met *lap* verwant, zoo wel als met *labben*, waaien, slingeren. Ook heeft het verband met *leb* of *lebben*, by Valckenaer tot λάβειν en λάπτειν en 't Lat. *lambo* t' huis gebracht. Zie voorts *lever*.

LOCH, LOG of LOK, eigenlijk adjectief *lo-ig*, doorzichtig, open, O. § 41. Of wel door toepassing van *gat*. § 57. Het thema is *lo*. (Zie *log*.)

LODDER of LODER (*gloed*), M. als wortel van *loderen*, en werker van *loden*, *lo-en*, *lojen*, en *lajen* of *laien*, branden. § 28. Waarvan *lodderig*, *lodderoogen*; en ook *lodderen* als de oogen van vaak en vermoeienis ontstoken

of

of heet op 't gevoel zijn, en men ze daarom fluit. Thands is *lodderig* niet dan meestal in den zin van *flaperig* bekend, en *lodderlijk* in dien van aantrekkelijk, het zij van louter bevalligheid, het zij van weelderigheid. Van den zelfden wortel kent ons oud Nederduitsch ook

LODINNE, meest voorkomende als *byzit*, zoo als in 't bekende oude liedtjen van Gerard van Velfen. V. § 28.

LOEF, V. oorfpronklijk adj. § 33. 't Is *lu-ig*, of *lo-ig*, van *lu-en*, waarvan *luw*, en *lu-cht* (zie § 96). Het woord beteekent *windzijde*, en *zijde* is 't geen er onder verftaan wordt. Iemand *de* LOEF *affteken*, is *den* WIND *afwinnen* op zee. Zie ook *luif*. Doch de eigennaam *Loef* is het Franfche *loup*, in 't Vr. *louve*, van *Lupus*, ons *Wolf*, welke naam, even als die van *Beer*, zeer aanzienlijk plach te zijn.

LOER, M. Het is *lo-er*, verfpieder, van *lo-en*, fpieden. Hiervan *loeren*, verfchalken, en 't Franfche *leurrer*, waarvan men uit moedwillige fcherts *luren* en *in de luren leggen* gemaakt heeft. § 28. — Voor een *onnoozele* gebruikt men het kwalijk. De echte toepasfing van 't woord is op iemand die zich onnoozel veinst, gelijk een betrapte fpie gewoon is. Vergelijk *lodder*, *loog*, en *laje*.

LOEVER, in 't Gebruik V. als 't primitivum *loef*, § 57, fchoon door de vorming, M. *Loeven* is by den wind, in den wind opzeilen; en *de loever* is die zijde des vaartuigs welke zich den wind aanbiedt, en dus, de *loefzijde*; waarvan weêr 't frequentativum *loeveren*, waartegen in 't Hollandsch *lenzen* overftaat, dat is hangen of overhellen, van *le-en*, in 't Fransch *laver* (*laveeren*) genaamd, dat is, *met de zijde in het water fpoelen*. *Loever* derhalve is werker van *loeven*, of wortel van *loeveren*, § 28; maar het wordt V. als adjectief genomen, hoedanig er meer zijn in *er*.

LOF, V. als oorfpronkelijk adjectief, § 33, voor *prijs*, ver-

verwant met *loft*, als feest, gejuich; M. als wortel van *loven*, § 28. — O. als collectivum voor *gebladerte*, § 49. Onze Schrijvers van de zeventiende eeuw verwarden dit onderscheid veeltijds, doch toonden het echter somtijds wel te gevoelen. Het Latijn zegt *laus*, het Slavoonsch en Russisch CЛAB (*slaw*): men erkent het zelfde woord in die alle met ons *lof*, waarvan ook de samenhang met *lieven* en ook met *geloof* zeer opmerklijk is. Vergelijk *geloof* en *liefde*.

LOFT, verouderd met *locht*, waarmede het één is. Zie Aanteek. *c*. V. § 36, 96.

LOG, nog by Hooft en Vondel voor een *gat*, O. Het is dus te wettigen als een adjectivum, en inderdaad het zelfde met *low* of *luw*, dat is lucht-, of tocht-doorlatende. § 41. Zie *loch*.

LOGE, Fransch woord, en dat eigenlijk één met ons *loots* is en als dit, V. § 100, 74.

LOGEMENT, O. Zie *fondement*.

LOGEN, zie *leugen*.

LOGGER, een vaartuig, en als zoodanig, V. § 57. Van *loggen*, 't zelfde als *lobben*, waggelen, wiegen, schudden. Zie *lobbe*. Hiervan beteekent het een platbodemd vaartuig.

LOGLIJN, uit het Engelsch overgenomen. Het is treklijn van 't oude *loggen*. Goth. en A-S. ᛚᛁᚢᚷᚨᚾ, ȝeluȝȝian, luȝȝian (*liugan*, *geluggian*, *luggian*), trekken, halen. Waarvan ook *log*, een *blok*, en misschien ook ons *blok* voor een *katrol*. V. als *lijn*. § 39.

LOK, V. als oorspronkelijk adjectief, *lo-ig*, dat is *blond*, gelijk onzen Landaart van ouds eigen was. Of liever (met de Hoogd. *ö*) *luik*, waarvan wy thands *sluik hair* zeggen. § 33.

LOL, nu *lollepot*, of voor zang genomen, M. als wortelsylbe van *lollen*. § 28. Doch zie *lul*.

LOMBERT, M. als de uitgang aanwijst, § 28. Van *lompen*,

pen, dat is, *vodden*, of *lappen*, als zei men *lappert* of *voddert*. Natuurlijker echter veellicht zou men het van het Deenſche woord *lomme* (*beurs* of *zak* beteekenende) kunnen afleiden, gelijk men ook *lommert* zegt. Alhoewel men het algemeen en alom van de *Lombarden* of *Lombardijers* benoemd wil, het geen in andere talen, waar het woord geen beteekenis door zich-zelf heeft, juist mag zijn, doch by ons, op zijn hoogst genomen, twijfelachtig is; ſchoon het waar en zeker is, dat Bernardijn van Feltro in Italie 't eerst de broederſchap van den *berg van barmhartigheid* omtrent het begin der zestiende eeuw inſtelde, om den ſchriklijken geldwoeker te ſtuiten, die echter niet alleen in Lombardyen t' huis was. Zie *kawerzijn*.

LOMMER, V. als zijnde 't oogſchijnlijk het Franſche *l'ombre*, met het artykel, van 't Latijnſche *umbra*. Zie Aanteek. *x*. Echter kon *lommer* Hollandsch en M. zijn, van *lommen*, ſchudden, beven, dat van *lo-ing*, *lowing*, waaiing, is. § 100, 28. Kwalijk ſchoon algemeen neemt men 't O.

LOMPE, V. als *lap*. — Meest in het meervoudige gebruikt. Het is in beteekenis eigenlijk eene afgeſleten of verworpen lap of weeſſel, en verwant met *loom*, weefgetouw. Het verouderd *loën* of *laën* voor weven, maakt *loïng* en hieruit is *loom* en *lompe* door ſamentrekking en verbastering. § 85.

Voor een ſoort van ſuiker is 't volkomen woord, *lompſuiker*, d. i. ſuiker die niet, als de beter ſoort in vormen van hout, enz. geſchept werd om daarin te droogen, maar in ſaamgenaaide lappen, als waarin ook de kristalſchieting geſchiedt der zoogenaamde kandy.

LONG, V. als *lo-ing*, in den zin van *blazing*, *luchting*. § 34. Oudtijds zei men *longer*, van het derivative werk-

 woord

woord *longen*, en ook *lose*. Dat het woord verwant is met *locht* of *lucht*, *luwen*, enz. loopt in 't oog. Men zou mogen vragen of ons *verlangen* niet met het evengemelde werkwoord *longen* (als *hijgen*) te ſamen hangt.

LONK, M. als wortel van *lonken*. § 28. V. als *lo-ing*, van *lo-en*, vlammen, ſchitteren. § 34.

LONT, V. als *lo-end*, vlammend, brandend. § 34. Echter ook O. § 41.

LOO, dat is *lode* (*hoogte*) van ouds V. doch door het Gebruik O. by toepasſing van *land* of *gehucht*. § 57. Kwalijk leidt men 't van *locus* af.

LOOD, O. als *metaal*. § 57. Het is eigenlijk 't zelfde woord met het Engelſche *loth*, dat is *traag*, *zwaar*; en de oorſprong is in *lo* met de *hol-doffe o* die met de open *o* der Duitſcheren ſamenhangt welke wy *ui* uitſpreken, en dus *lui* zeggen. Van welk *lo* ook *log*, d. i. *lo-ig*, en *loof* voor moede of vermoeid ('t geen het zelfde woord is,) en *loom*, d. i. *lo-ing*, als adjectief, en *lomp*, dat weder *belomp* maakt en te ſamengetrokken *plomp* is; en waarmeê dus ook *laën* of *laden* (dat is bezwaren), en zoo ook het Latijnſche *plumbum*, en Fransch *plomp* verwant zijn.

LOOF, collectivum, O. als *gebladerte*. Zie *lof*, van *lowen*, *luwen*, waaien. § 49. Kwalijk maakte Vondel hier een meervoudig *loven* van.

LOOG, V. als adjectivum *lo-ig*, van *lo-en*, branden, en van daar zuiveren; waarvan ook de *Loogers* (nu *Looiers*) genoemd zijn, die men elders ook *huivetters* (huidenvetters) plach te heeten. — Hooft echter gebruikt dit *loog* voor vlam. Zie *laje*. Voor Looier heeft het Vlaamsch het evengemelde *Huyvetter*. Zie hiervoor: *Huidenſtal*. § 33.

LOOK, V. als *plant*, en als *lo-ig* van *lo-en*, branden, om den heeten ſmaak. § 57, 33. — 't Angel-Sax. zegt leac (*leak*) voor moes in 't algemeen. Zekerlijk was in vroeger

ger eeuwen de *look* wel het meest gebruiklijke *moes*. — Doch men merke op dat de ſpijs onzer Voorouderen voor etlijke eeuwen in vleesch en in graan- en peulvruchten (grutten en erwt- en boonſoorten) beſtond, en hun moeskruiden bloot *condimenten* tot het vleesch waren; alle ſcherpe of ſterkſmakende en riekende.

LOOM voor weefgetouw is bloot Engelſche verbastering van ons Hollandſche *laing*, naar de *lade* die in 't weven aangeſchoven wordt, dus genoemd. Het woord is dus V. § 85. Zie ook *lompe*. — Het kon ook in den zelfden zin met *lommer* verwant zijn. Zie *lommer*.

LOON, V. § 99. — O. als verkort van *geloon*, of als collectief § 51, 49; doch M. als wortel van *lonen*, gelijk Cats het nog gebruikt in alle drie geſlachten. § 28. Eigenlijk is 't het zelfde woord met *leen*. De oorſprong is met *lof* gemeen; het oude Fransch zei *loyier*, en wijst ons tot het Thema *lo*, dat evenzeer *lo-en* en *loyen* geeft, welk laatſte het Franſche *lou-er* is, dat daarom tevens *prijzen* en *huren* is. Zie Aanteek. *ooo*, bl. 310.

LOOP, M. als wortel van *loopen*. § 28. — Dat men *ter loops* zegt, is eigenlijk het adjectivum *loopsch*, als ſubſtantivum gebruikt; of wel het woord *loope* voor *looping*, als met dezen uitgang by verzachting der keelklemming zeer gemeen plach te zijn, gelijk onze Bijbelvertalers dus ook *ter loope* gebruikten. Een blijk hoe onhollandsch dat ſtotende van het tegenwoordig *n-g* als twee letters uitgebracht, zij! § 33. De aanmerking van den naarſtigen Alewijn (Maatſch. van Letterk. VII. Deel) is onjuist op dit woord.

LOOPGRAAF of LOOPGRAVE, V. als *graving*. § 67.

LOOPMAAR, M. als wortel van *maren*, bekend maken, waarvan *vermaard*. § 28. Doch zie *maar*, en *mare*.

LOOR. Zie *leur*.

LOOS, of LEUS, V. § 57. Zie *les*. — Het woord is

niets anders dan *lesse*, *spreuk*; en 't beteekent dus oorspronklijk zoo 't wapendevis als den wapenkreet (*cri de guerre*), en ook 't wachtwoord; van waar het by uitbreiding overgegaan is om alle teeken van herkenning aan te duiden. Zoo hebben wy de dagen beleefd, dat een oranjen bloemtjen in den mond, en een oranjen papieren koffijzakjen, voor een leus doorging, en als oproer, met geesseling en tuchthuis gestraft wierd. — Men zie voorts mijne *Vaderlandsche oranjezucht* (in de Hollandsche uitgave met koperen plaattytel) waar het woord verklaard is.

LOOS voor LOOZE, (als in *water-loos*) voor *loozing*, ontlasting, en dus voor goot, riool, en dergelijke gebruikt, V. § 67. 't Is een Amsterdamsch woord, en by Wellekens gebezigd, in zijn *Endenhout*, bladz. 75.

LOOS voor de *long* genomen, als nog by Cats (zie zijne Hofged. 27) uit *loze* van *lo-en*, ook V. § 67. Vergelijk *long*.

LOOT, V. als *uitspruitsel*; eigenlijk *lote*, voor loting, uitspruiting. § 67. Zie *lot*.

LOOTS (schuur), V. 't Is het Fransche *loge*. § 100. Vergelijk § 74. Zie van dit woord Maerlants *Sp. Hist.* III. Deel in de Aanteek. bladz. 19.

LOOTS (peil), V. als vervrouwlijkt van *lood*, § 73, maar voor *lootsman* M. door toepassing. § 55.

LOR (met de doffe *o*), zie *leur*.

LORI (in het Portugeesch-Maleits de naam van den Papegaai), anders *nuri*, M. § 57. Men heeft er ons *lorre* of *lorretjen* van.

LORK, een boom, oudtijds *lark* (waarvan het Dorp Laren genoemd is) in 't Latijn *laria*. Men zegt ook *lorkenboom*. M. als boom. § 57.

LORK of LURK. Zie *lurk*.

LORRE is van oudsher een Vogelgedaante van lappen en vederen, waarmeê men den havik uit zijn vlucht te rug roept,

roept, door ze aan een snoer in de rondte te draaien. Zie *leur*. — En hierdoor zegt men *lorrendraaien* voor bedriegen met een valsch voordoen. — Zie ook *larie*.

LOS of LOSCH, voor *lynx*, M. door het Gebruik, als *wolf*, dat er waarschijnelijk onder verstaan wordt. § 57. Het heeft het voorkomen van uit het Latijnsche tot *lusch* en zoo tot *losch* geworden te zijn. Zoo het echter niet van *lo-en*, zien, is, en op het scherp gezicht van dit dier slaat; of wel, op zijn geele kleur, waarvan de *leeuw* ook genaamd kon zijn.

LOT, O. als zijnde *ge-lot;* van *lo-en* uitspruiten. § 51. Het beteekent een uitspruitsel, bot, of takjen van een boom of heester. En om dat men zulke botjens, takjens, of staafjens, met kerven gemerkt, uittrok tot beslissing van het geen men aan het geval overliet, werd dit trekken-zelf *loten* genoemd, en is die naam overgegaan op het *geval*-zelf, en op elk teeken, dat tot zulk trekken gebruikt werd. En hier van is ook

LOT (noodlot) voor *toeschikking*, en *lotgeval*, toeschikkend geval. Desgelijks O. als zijnde één zelfde woord. Zoo het echter niet van *laden*, opleggen, is, dat in zijn præteritum van ouds *ik lode* maakte, of het zelfde met *lage* als oplegging; gelijk *Lagna* in 't IJslandsch het noodlot beteekent. — Doch

LOT (schatting) in *schot* en *lot*, is *lade*, dat is *lage*. Zoo zei men *huslad* en *huslade;* en andere schattingen meer droegen dien naam van *lade*, 't zij als *oplegging* van *laden*, 't zij als *schuiving*, even als *schot*, *schieting* is. Vergelijk *lade*. *Klein geld* schiet men by rijen, *groot geld* legt men neêr. Hier van is *verschot*, voorstrekking van kleine uitgaven; grootere noemde men *uitlagen* voor iemand. Dit behoorde tot de netheid van uitdrukking nog in mijn tijd. *Schot en lot* zegt dus groote en kleine uitgaven. Door verloop is dit *lot* mede O. in 't Ge-

bruik, als ware 't van dezelfde vorming met het vorige. § 51.

LOTBEDEEL en LOTBESCHEER (ſors), O. als *bedeel* en *beſcheer*. § 89, 39.

LOTERY, V. § 69.

LOUW, een visch dus genaamd. Anders *zeelt*. M. § 57.

LOUVRE (Kon. Paleis) V. als geheel Fransch woord, in zijn geſlacht overgenomen. § 100.

LOVER, O. als 't primitivum *lof* of *loof*, § 57. Namelijk als collectivum gebruikt. Anders is *lover* V. en heeft het meervoudige *loveren*, als eigenlijk adjectivum. § 33. De oorſprong is in *loën*, *lu-en* (*luwen*, waaien) waarvan ook *lucht* is.

LOVERTJEN, O. als diminutief. § 45.

LUB, zie *lob* of *lobbe*.

LUBBERT, M. § 55. Als appellativum is het in pasſiven zin een *eunuchus*, of in activen zin, iemand die dieren ontmant; maar als eigen naam is het *Lobert* of *Lobaard*, dat is, of *moeddragende*, of *blondbaard*.

LUCHT, V. § 96, als van *luwen*. Zie 107, en Aant. *ooo*.

LUCHTER, (waarvan de Franſchen hun *luſtre* voor *blaker* gemaakt hebben) van 't oude *lucht*; nu *licht*, van *lo-en*, M. § 28. Zie Aanteek. *ooo*.

LUDEGER of LUDEGAAR, 't mannetjen in de maan, dat gezegd werd een doornbosch op zijn rug te hebben, en om dat hy 't geſtolen had, niet hooger ten hemel te mogen opklimmen, maar daar ingebannen te zijn. Doch het woord is eigenlijk *Luikenaar*, en van *Ludig*, nu ſaamgetrokken tot *Luik*. Zy hadden by de Nederlanders den naam van *maanziek* te zijn, en van daar deze ſpotterny. M. beide om uitgang en toepasſing. § 28, 55.

LUIER of LUËR, en ſaamgetrokken, LUUR; als werkeraanduidend verbale van *luien*, M. § 28. Als *doek* desgelijks, het zij het van *lu-en*, in den wind hangen (als *lap*)

lap) afgeleid wordt, het zij van *lo-en*, warmen. Als *leur*, zou het als dit V. kunnen zijn. Als men er *doek* onder verſtaat, is het desgelijks door toepasſing, M. doch ook O. Zie *leur* en *doek*. — Het mannelijk geſlacht weegt dus over. Men gebruikt het in de wandeling in alle drie de geſlachten.

LUIF. Eigenlijk *loef*, adjectivum. V. § 33. Het beteekent in de eerſte plaats *wind*DAK. Zie *loef*. M. daartegen, als wortel van *luiven*, dat is, *luwen*. § 28. Maar in de tweede plaats en eigenlijker is het *afdak*, dat is, afloopend of hellend (anders ſchuinsch) dak. Van *luif* uit *loef* gevormd om *ſchuin* te beteekenen, om dat het *loeven* een ſchuine richting en ſtelling met zich brengt, en aldus behoort het V. genomen te worden. § 33. Ik mag hier byvoegen, dat het Engelſche *aloof* in *to keep aloof ſomething* desgelijks tot dat *loeven* behoort. Het is *on loof*, d. i. *te loef* of *te loever*. Die zich *te loever* houdt is boven zijn vijand, en deze nadert hem niet. Die het ook te loever windt, wordt ook niet door den wind op eene ondiepte gedreven. Johnſons verklaring van deze uitdrukking raakt het tegenwoordig gebruik des woords, maar niet de beteekenis als woord. Recht gepast heeft onze Vader Cats in zijn Spiegel:

Te loever *man; te roer!* te loever, *lieve maat!* enz.

Van dit *a* voor *on* zie de Verhandel. bladz. 347.

Intusſchen, daar men voor *loof* ook *luif* plach te zeggen, kon een *luif* of *luifel* wel oorſpronklijk ſlechts een afdak van geboomte beteekenen. Zoo lees ik by Vermander: *De rechte ſtammen te bekleen met hun groene luiven.* Kap. 8 § 39.

LUIFEL, M. door den uitgang. § 28.

LUIK, O. door 't Gebruik, om dat er *berd* onder verſtaan wordt, als zijnde *luikberd*. § 57. In zich-zelf zou het M. zijn, als wortel van *luiken*, ſluiten. § 28.

LUIM, V. als *lui-ing*. § 85. Het is *lo-ing*, van *lo-en*, gloeien, dat ook *lust* maakt. Zie Aanteek. *ww*.

LUIPAARD, gelijk men kwalijk ſchrijft, maar beter *luipard*, als verbasterd uit *leopardus* (Latijnsch), of *luiperd* en *luipert*. — Doch in de Wapenkunde is 't bloote verbastering van ons *liebaart*, en als kunstterm geëigend aan een leeuw met het volle aangezicht te onswaart gekeerd, terwijl by den naam *leeuw* 't hoofd *en profil* onderſteld wordt. Twee benamingen voor den leeuw hebbende, heeft men ze in de wapens, in verſchillende toepasſing aan die tweederlei ſtelling van den leeuw toegeëigend, en de Franſchen hebben daar hun *leopard* van gemaakt, dat wy wederom in dien zelfden zin aannamen. M. § 100.

LUIS, V. door den uitgang. § 74. Het ſchijnt van het Keltiſche *laou*, dat is, lui, loom. Van daar zegt men by ons *een luizige vent* voor een *luiaart*. Het Vlaamsch heeft *leuzig* of *lozig* voor *lui*.

LUISTER, V. als vrouwelijke uitgang, en van *lui-en* ('t zelfde als *lo-en*, vlammen, blinken, in 't Fransch *luire*, (waarvan ook 't Latijnſche *lux* enz.) § 82. Men gebruikt het echter mannelijk, en dus is het, als van *luiſten* afgeleid, het geen men *leiſten*, en, met het augment, *gleiſten* vindt, waarvan 't oude *gleiſteren*; waarvoor wy nu *glinſteren* zeggen. § 28. — Onze Vaders plachten ook *luiſterend* voor *blinkend* te zeggen, en dus Vondel in zijn Treurſpelen:

— *azurig* luiſterde *de ſlangenhuid*.

Doch *luiſteren* voor aandachtig toehooren is van *luien* waarvan *geluid*. 't Is geluid opvangen, en zou als een compoſitum uit *luid* (voor *geluid*) en *ſterren* of *ſtarren* (waarvan op *ſtar*) of 't ware *inhiare ſermoni ſuspenſis auribus* kunnen beſchouwd worden, zoo het niet duidelijk uit het IJslandsch *hluſtan* en A-S *hlyſtan* ('t Engelſche *to liſten*) als frequentativum voortvloeide, waarmeê ook *hlyſt*,

hlyft, als *oor*, ſamenhangt, doch waarvan de oorſprong toch altijd in de ſylbe *lui* van *geluid* en *luien* ligt.

LUIT, V. door 't Gebruik, ſchoon het Fransch *lût*, M. heeft. Het ſchijnt byna dat er een ander woord onder verſtaan wordt, waardoor alle ſpeeltuigen V. gebruikt worden. Alhoewel het eigenlijk *lute* van *lu-en* ('t zelfde als *li-en*,) mag zijn. § 33. Ook in 't Ooſten zegt men *laut*, (لوت) voor de *chelys* of *lyra*.

LUIWAGEN, ſchoonmaakſters werktuig om den vloer te kuiſchen, beſtaande in een langen ſtok met een breeden vloerborſtel aan 't beneden-eind. M. maar niet als of 't het geſlacht van den *wagen* volgen moest waar het woord meê ſaamgeſteld is, maar als zijnde eigenlijk *lei-wagen* voor *wagenleider* en dus imperatief of wortel van *leiden*, in gelijke koppeling als een *ſla-dood*, een *ſchreeuw-lelijk*, een *doe-niet*, een *ſpil-penning*, enz. § 28.

Het is dus genoemd van den boom van een handwagen, waarmeê men dezen leidt, trekt, of ſtoot, als met welken het in gedaante overeenkoomt. — Vergelijk *Fourgon*.

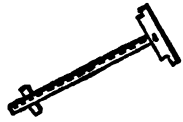

Leiwagen.

Luiwagen.

LUK, verkorting van *geluk*. O. § 51.

LUL, M. voor *kadans* van het vers. (Zie Cats in zijne *Mandragende maagd.*) Wortel van *lullen*, waarvoor men nu verkeerdelijk *lollen* zegt, het geen altijd *warmen*, *loelen*, *lo-eren* (*luieren* zegt men thands), plach te beteekenen, van *lo-en*. Waarvan nog een *lollepot*, dat is, *vuurpot*, overig is. Zie den zelfden Cats, in den *Spiegel:* „*Die zit en* LOLT" enz. Vergelijk mijne Nieuwe T. en D. Verſcheidenh. II. Deel bladz. 112.

LUL, voor een zeil, en inzonderheid een voorzeil. M. als *lu-el*, van *lu-en*, windvangen, waaien. § 28. Winschoten verklaart het door *kluiffok*, en dus spreekt men inderdaad, maar by verbastering: dit woord is *luif-fok* of *ge-luiffok*, van 't zelfde *lu-en*. Zie *loef*, *loever*, en *lucht*.

LUNZE (*embolium*). De pin die voor 't wiel van een rijtuig gestoken, dit weêrhoudt van van de as te rollen. V. door den uitgang. — Eigenlijk *lundse*, van *lunden*, *lunderen*, ophouden. Men zei ook *lindse* en *londse*, en de laatste spelling is wel de rechte, als samenhangende met *lo* als thema van *loom*.

LURK, voor den gene die lurkt of zuigt, of voor dat gene, waaraan gelurkt of gezogen wordt, is de wortelsylbe van het verbum *lurken* of *lorken*, en dus M. § 28. *Lurken* is een uitdrukking van de zuiging die door 't omslaan van de tong geschiedt.

LURVE (slip), waarvan nog, *iemand bij de lurven krijgen*, dat is, by de *slippen*, V. § 33. 't Is eigenlijk *lorig* of *leurig*, van *lore*, *leure*. Zie § 97. — Doch

LURVE of LORVE, 't Latijnsche *larva*, de omkleeding van een vlinder of rups. V. § 100. 't Beteekent ook de lederen vogelgedaante (Fransch *leurre*) waar men den valk of sperwer meê te rug lokt; dat ook 't zelfde Latijnsche *larva* is, als lederen *pop*, die de Franschen daarom in het onderwijs der Vroedkunst *phantôme* noemen.

LUS, zie *luts*.

LUST, V. zie § 77 en volgg. Van *lo-en*, branden, gloeien, waarvan ook *gloeien*, door samentrekking van *ge-lo-en* enz. In alle talen zijn de benamingen der begeerten, van hitte ontleend.

LUSTER, van 't Fransche *lustre*, om 't Lat. *lustrum* te beteekenen, tijdperk van vijf jaren. O. als 't Latijnsche. § 100. — Voor 't Fr. *lustre*, als armblaker, is 't M. als dat. § 57.

LUTS

LUTS of LITS, als men oudtijds zei, eigenlijk *letse*, van letten, ophouden. 't Is *remora*, ophouding, en zoo, vang, ſtrik. Hiervan is het Franſche *haute liſſe* voor tapijtwerk, dus genoemd om dat het bloemwerk, daarin gewerkt, boven den grond verheven was. *Liſſe* werd voor 't weeſſel-zelf gezegd. V. § 74. *Lus* echter levert ook een verbastering op van het oude *lijſe*, dat als adj. *ſtil*, en als ſubſtantief *ſtrik* of *bedrog* beteekende.

LUTTEL, adjectivum, en derhalve als ſubſtantief gebruikt wordende, O. § 41. Het woord is van 't Deenſche *liden*, in 't Onzijde *lidet* of *lidt*, weinig of klein. De Duitſche hooger dialekt zei ook *lutzel* en *lutzig*, van welk laatſte men uit dartelheid *luizig* maakte. — By de Hoogduitſche Minnezangers leest men ook *lutzel*, en *luizel* voor *kort* of *weinig*. Men zie den Iwain, en Michaëlers Aant. op I, vſ. 320.

LUUR, zie *lui-er*, van *lu-en*, waaien, windvangen, M. § 28. doch O. desgelijks door 't oud gebruik.

LUWTE, V. § 33, 96.

LYCEE, of met het Latijnſche woord-zelf, *lyceum*, O. als dit. § 100.

LYNX. Zie *losch*.

M.

MAAG ('t ſpijsverteerend ingewand), is *maig*, en dus adjectivum, V. § 33. Zie op *made*. De verwantſchap van dit woord met *mogen*, verdiende omſtandiger verklaring dan hier plaats kan vinden. Men ziet dat het ook betrekking heeft tot het Franſche *manger*, van 't Italiaanſche *manicare*, eten, verſlinden, 't Latijnſche *manducare* enz. Vergelijk echter *gemak*, en *mangel*. Men mag over dit Thema mijne Aanteek. op den *Muis-* en *Kikvorschkrijg* raad-

raadplegen. Het Deensch zegt *mave*, 't geen ook oud Engelsch is.

MAAG (verwant) van een ander *ma-en*, waarvan *maat*, *makker*, *mand*, enz. Zie § 98. Het Schotsche *mac*, als zoon, toont zich naauw verwant hiermeê. M. en V. naar de toepassing medebrengt. § 55.

MAAGD, V. door toepassing, § 55, en ook door de vorming, *magede*, als *maaghede*, § 96. Het onderzoek naar de afleiding beware ik voor elders. Echter men moeht in bedenking nemen, of het misschien als vervrouwlijkt van *maag* (verwant,) zij aan te merken, even als *graafhede* (graafnede,) van *graaf?* Zie Aanteek. *ccc*. Beter verklaart Kiliaan het als *macht*, door *potentia*, kunne. Het nog niet manbare meisjen draagt dien naam niet. En onze Ouden gebruikten dit woord, zoo wel als *maagdom*, ook voor de jeugd (*pubertas*,) in beide sexen. Ook hangt *maget* of *maagd* even zoo wel met *man* en *macht* te samen, als *virgo* (uit *virago*) met *vir* en met *vis*. Zeker is het, dat de wortel van 't woord *ma* is. Ook het Goth. zegt MAVI (*mawi*), en zelfs is de *mam* (vrouwenborst) niet anders dan *ma-ing*. Ook behoort er het (*mazos*) μαζος der Grieken toe, 't geen ook in den grond Duitsch is. Dus by Tatiaan:

Salig uuamba, thiu thih truge,
Intie thie MANZON, *thie thu sugi*. Dat is:

Zalig de buik die u droeg, en de borsten die gy zoogt.

MAAGDOM, M. Zie § 91. — Maar *maagdendom*, dat is, niet *virginitas*, maar *puëllarum cohors*, O. als collectivum. § 49.

MAAGSCHAP, V. § 72.

MAAK, alleen gebruiklijk in de uitdrukking: *in den maak*. M. § 28.

MAAKKLAAR, M. Schoon dit het woord *makelaar* niet is, het geen van *makelen* (frequentativum van *maken*) is,

is

is het echter een goed Hollandsch woord. Men maakt dergelijke naamwoorden van den imperativus, by voorbeeld, *beschik-al*, *roer-me-niet*, *slok-op*, *bemoei-al*, *pis-in-'t-bed* enz. welke daarin van de naamwoorden die uit den wortel der werkwoorden bestaan, onderscheiden zijn, dat zy de afscheidbare voorzetsels achteraan hebben, en in de beteekenis iets bespottends. Waarom Hoogstraten recht heeft, niet juist met het woord, maar met het gebruik van dit woord als een amptbedieding (gelijk men het in mijn tijd nog hier en daar te Amsterdam aan de deurposten las,) den spot te drijven. Zy zijn M. of V. door toepassing. § 57. Intusschen eischt het opmerking, dat dit *maakklaar* den accent op de laatste sylbe eischt, en niet op de eerste als in *makelaar*.

MAAKSEL, O. § 50, 86.

MAAL, voor *komst*, en zoo ook als byeenkomst, reize, en spysneming, in 't middeneeuw-Latijn, *mallum*. O. § 100. Zie Aanteek. *c*. Het *middagmaal*, *avondmaal*, een goed of slecht *maal* doen, enz. *het derde maal*, *dat maal*, behooren hier toe. — Dus van ouds. — Men mag het woord veellicht uit *mannen* (waarvan b. v. een schip *bemannen*,) afleiden, als ware 't een samentrekken van *mannelen*, mannen vergaderen, enz. Als *reize* of *komst* gebruikt men het thands ook M. en V. schoon minder goed. Onze Bijbelvertalers schreven: *op* DAT *maal*. Deuteron. IX, 19 &c. — Het is eigenlijk *beurt*, en het Goth. **MEΛ** (*mel*), tijd. — Van dit woord *maal* is ook het oude *maalberg* (*mal-bergum* zei men in 't middenlatijn) voor vergadering der oude Duitschen.

MAAL, voor *vlek* of *merk*, M. als wortel van *malen*, merken, en als verbale, § 28. Hier toe behoort *moedermaal*, enz. Vergelijk *maze*.

MAAL, voor *zak*, of *koffer*, of *bondel*, desgelijks M. niet zoo zeer om de vorming, van *ma-en*, van het thema *ma*, verbinding, (§ 28) als om dat men er *zak* of *bondel*,

del, onder verſtaat. Niet te min heeft men 't V. gebruikt, van het *maille* der Franſchen, dat ons *mali* is, maar by hen ook voor bondel diende (nu in dezen zin verouderd), en waaruit hun *maillot*, wikkelband, en *mailloter*, omwikkelen (ons bakeren) is. Eigenlijk is het *maalzak*, dat is *reiszak*. Niets is gemeener in onze taal, dan dat de compoſita dus afgekort worden, en 't generique woord dus verloren gaat, waardoor het ſpecificeerende waar het meê ſaamgeſteld was, op zich-zelf blijvende, dan onkennelijk wordt. § 57. — Dat men 't ook als het later Franſche *malle*, V. neemt, is niet vreemd. § 100.

MAAL, voor *rede* (van *malen*, Frankduitsch *maelian*) nog in het Deensch overig, en waarvan ons *melden* is, V. Het woord is verouderd, niet te min is ons *na-de-maal*, dat is, *naar* of *om de rede*, (ter zake), overig gebleven hiervan. Vergelijk § 67.

MAALTIJD, V. § 37, gelijk *tijd* oorſpronklijk is. Zie Aanteek. *c*. Op gelijke wijze zegt het Deensch *dagverd* en *natverd* (nu in *davre* en *nadver* verbasterd,), dat is, *dagvaart* en *nachtvaart*, voor *ontbijt* en *avondmaal*.

Oudtijds zei men even zoo *etentijd* voor *maaltijd*. Dus, om een voorbeeld te geven, lezen wy by van Heelu in den ſlag van Woeronct:

En wert met hongereger moede
Niën ghedaen etentyt,
Dan daer ghedaen wert na den ſtrijt.

't Spreekt van zelfs, dat het *eten*-zelf gemeend wordt.

MAAN, V. Zoo voor het hemellichaam, als voor paarden- of leeuwen-halslokken. Zie § 99. 't Eerſte als *deficiens*, afſnijding of afmaaiing (*defalcatie*) ondergaande; 't laatſte als *affnijdſel*. Zie de Aanteek. op mijnen *Muis- en Kikvorschkrijg*. 't Is opmerklijk, dat dit hemellichaam in het Perzisch *mâ* of *mah* heet (ماه), terwijl *mail* (مايل) gebogen, en *mahir* (ماهر) puntig en ſcherp is.

De

De ſamenhang met ons *maaien* is kennelijk. 't Griekſche μάω toont ook zijn verwantſchap.

MAAND, V. als *gemaande tijd*, van *maan*. § 36, 57. Zie Aanteek. *c*.

MAANKOP, V. als *plant*. § 57. — O. niet dan als *vergif* of *geneesmiddel* (*materia medica*). § 48. 't Woord beteekent *maan-bol*. — De Duitſchers noemen 't *mohn*. De vergiften ſchreef men van ouds aan de werking der maan en der nacht toe, waarvan ook by ons de benaming der *nachtſchade* is.

MAAR, M. wortel van het werkwoord *maren*, verbreiden, melden, waarvan *vermaard*. § 28. Echter is *mare* als *maring*, of het adjectivum *mare*, voor *vermaard* by de Ouden gebruikt, ook regelmatig V. wanneer men het als ſubſtantivum neemt, het zij men dan *mare* of *maar* zegt. § 67 en 33. En dus deden onze Ouden veelal.

MAAR, voor gerucht of tijding. M. of V. Zie 't vorig artykel. Doch LOOPMAAR, als vertolking van het onduitſche *Courant*, neemt men M. als dit Franſche.

MAAR (Het bindwoord), gebruikt als een bedenklijkheid, zwarigheid, of gebrek te kennen gevende: gelijk in het Fransch *il y a un* MAIS *et un* SI; en dus ſtoffelijk als woord, O. § 48. Vergelijk *item*. — 't Is oorſpronklijk *ne waar*, ware 't niet.)

MAAR of MEER, anders *merriepaard*, V. doch oudtijds *paard* in 't algemeen, waarvan *maarſchalk*, *paardenknecht* of *paardenvoogd*. Zie *merrie* en *ſchalk*.

MAARTE, eertijds voor huismeid gebruikt, en ook wel eens by wijze van ſpotterny op een huiskat toegepast, is de naam *Martha*, met welke de R. Katholijke Prieſters hunne huishoudſters of bywoonſters plachten te benoemen. V. § 55. — Doch

MAARTEN of MEERTEN, voor een aap by onze Grootouders gebruikt, was een diminutivum van 't woord *meerkat*,

kat, afgekort zijnde, en eigenlijk *meertjen*. M. § 57. Zie *meerkat*.

MAAS, zie *maze*.

MAAS (Rivier). V. § 57. — Dat de ſtad Mechelen eigenlijk *Mazele* heet, van de Maas, zal men waarſchijnlijk nu even weinig raden, als dat *Bruſſel* (in 't Fransch *Bruxelles*, en uit *bruchelle* verbasterd,) van *Burch* is. — Dat *Mazele* ſchijnt echter uit een ouder woord *Mazelheim* verbasterd, welk *heim* in de namen van ſteden en plaatſen meestal tot de eindſylbe *em* en *en* is overgegaan. — Wat gemeenſchap 't woord hebbe met het Hebr. מים laat ik daar.

MAAT, V. præteritum van *ik meet*, *ik mat* of *mate*. § 36. De oorſprong mag in *ma-en* en *me-en* (dat is affinijden) zijn, waarvan *meier* en *maaier* is; naamlijk, in den zin van bepaling eener groote. — Hiervan *matig* en *matigen*. Zelfs kan ook *moeten* hiervan zijn, als *aangepastheid* beduidende, even als *gading* en *gelijken* van 't paren en overéénſtemmen gezegd is.

MAAT, *medgezel*, van *ma-en*, verbinden. § 98. M. door toepasſing. § 55.

MAAT voor *wei-* of *bouwland*, als by Slichtenhorst Geld°. Geſchied°. en elders voorkomt; mede van *maën* of *maaien*, waaruit ook het Engelſche *meadow*, 't geen met ons *ouwe* (grond) ſaamgeſteld is even als ons *landouwe*. V. § 36. — Ook *gemate* en *gemeete lands* zou hiervan kunnen zijn zonder tot *meten* betrekking te hebben. Zie ook *made* en *mat*.

MAATSCHAP, V. en O. § 72, § 49.

MAATSCHAPPY, V. door den uitgang. § 69.

MACHECOULIS verbasterd van *mock-coulis*, dat is *valſche coulis*, eene Engelſche uitdrukking. *Coulis* (Fransch woord) is wat door een ſchuifreet heenzijgt, en zoo is *portecoulis* een valdeur; en dus noemde men ook de *val-hamei* in

in een ſtads- of burchtpoort. *Machécoulis* nu is een vooruitſtekend rooſterwerk van balken boven een poort of ingang, niet zoo zeer om er hamei-palen ter ſluiting van den ingang door te doen vallen, als om er ſteenen, kokend water, en dergelijke, op den vijand die den doorgang vermeeſtert en intrekt, door af te werpen. M. als 't Franſche *coulis*. § 100. Het Eng. *Mok* is van ons *maken*, gelijk wy *gemaakt werk* zeggen voor geveinsd en nagemaakt, ook *maakwerk*. Het wordt dus in den zin van tegenſtelling aan *natuurlijk* of *echt* gebruikt. Wat *coulis* betreft, dit behoort tot het Franſche werkwoord *couler* oudtijds *coulir*, waarvan ook 't *coulisſe*, nu kwalijk voor den tusſchenſtand der ſchuiffchermen op een tooneel gebruikt, doch eigenlijk 't ſchuiffcherm-zelf beteekenende.

MACHT, V. als præteritum. § 36. Zie Aanteek. *ooo*. Vergelijk wijders Aanteek. *i*.

MACHIENE, 't Franſche *machine*, Lat. en Gr. *machina* en *μηχανὴ*. V. als in deze talen. § 100. 't Woord zou eigenlijk *uitvinding* beteekenen, van *μάω*.

MADE (beemd), hetzij wei- of bouwland, by de Ouden ook *mate*, van *maaien*. In 't Goth. MAITAN (*maitan*). V. § 67.

MADE of MAË, *worm*. (Zie de Aanteek. op den *Muis-* en *Kikvorschkrijg*.) Ook *maai* by ſamentrekking. — V. als zijnde *ma-ing*, verteering, van *ma-en*, waarvan *maai-en*, en waarvan ook *maag* is. § 67. Waarmede ook MATCAN (*matjan*) voor *kaauwen* verwant is, en zelfs MAT en MATS (*maaltijd* en *ſpijze*). Ook behoort het woord *malen* voor *kaauwen* en voor *vergruizen*, hiertoe. Ook het Engelſche *mead*, en Franſche *mét*. Ja ook 't Latijnſche *metere*, en Griekſche *τμέειν*. Het Goth. heeft voor dit *made* MAΨA, 't A—S. maþa (*matha*). — Vergelijk *mond*.

MADELIEF, of MATELIEF, dat is, *weide-* of *beemdlief.* (Kwalijk *maagdelief.*) V. als *bloem.* § 57. — Oudtijds was de naam *kerfouw.*

MADRIGAAL. Fransch woord, waar een foort van kort Dichtftukjen meê benoemd wordt, van het Spaanfche *madrigo*, d. i. fnedig, flim. — 't Is eigenlijk een adjectief, van dit afgeleid, en dus, als fubftantief gebezigd, O. § 41.

MAGAZIJN, 't Ital. *magazzino*, Fr. *magafin;* maar zekerlijk van éénen oorfprong met *maat*, *makker*, *maagfchap*, byéénvoeging uitdrukkende. Zie § 98. Hoe na het met het Oofterfche of Levantfche مخزن (*machfen* of *machfin*) famenhangt, dat ook bergplaats (*gewölbe* in Duitschland, of *kelder*) beteekent, kunnen wy hier niet uitmaken. — 't Schijnt ook faam te hangen met *gaza*, fchat, en 't Hebr. חָזַן, bewaren, en מַחֲזִין (*machazin*) bewaar- of zamelplaats. O. als collectivum. § 49.

MAGISTRAAT, V. als *lichaam*, of als *waardigheid;* M. als perfoon met de waardigheid bekleed. § 57. Van 't Latijnfche *magiftratus.*

MAGNEEL, Blijde, en dergelijk werktuig ter muurbreking. M. of V. naar de afleiding van den Italiaanfchen uitgang in *ello* of *ella.* (§ 100,) fchoon het woord in zijn wortel en aart Nederduitsch is en met ons *mangelen* als pletten of brijzelen famenhangt. Ik zou 't M. geflacht voegzaamst achten.

MAGNEET, M. als 't Latijnfche *magnes*, later *magnetes*, en als wordende daar *fteen* onder verftaan. § 100, 57. Onze Ouden verwarden den magneet op een wonderlijke wijze met den diamant, en onderfcheidden hem van den zeilfteen. Zie, by voorbeeld, Maerlants *Lapidaris*, op *magnes* en *adamas.*

MAI of MAY, V. als de namen der maanden, wanneer men

men er *maand* onder verſtaat; en anders hebben zy by ons geen geſlacht. § 57. Men gebruikt ze echter ook in het geſlacht der Latijnſche woorden; dan het geen te ongerijmder is, om dat zy in 't Latijn adjectiven zijn, en aldaar het geſlacht van een woord ontleenen, dat er onder verſtaan wordt, en er by ons niet onder verſtaan kan worden: waarom wy ze noodwendig als geſlachtloos over moeten nemen, en zelf naar den aart onzer taal een geſlacht toeëigenen.

MAÏS, voor Turksch koren, gelijk wy het gewoonlijk noemen, V. als plant. § 57. Cats trekt het woord tot eene ſylbe ſamen, doch kwalijk.

MAJESTEIT, V. van 't Latijnſche *majeſtas*. § 100.

MAJOLEIN, van 't Italiaansch Latijnſche *majolana*. Zie *marjolein*.

MAKARONI. Italiaansch meervoudig woord en M. doch by de Franſchen en ons als enkelvoudig gebruikt. M. § 100; maar zoo men 't als *deeg* neemt, O. § 57, 48. Vergelijk *vermicelli*.

MAKKER, M. van 't Frankduitsch *machon* (voegen, *jungere*), waarvan ook *mag*, maag, en *gimahha*, als *gezelle*, voor *gemalin* (A—S. maȝ, mæȝ, en ȝemæcca); gelijk men ook *te maal* en *gemalijk*, voor te ſamen, gezamendlijk, plach te zeggen, het geen zoo wel *junctim* als *ſimul* beteekent. Het Deensch heeft *magger*, het Runisch of IJslandsch *mag*. — Zie *gemaal*, *maat*, *maze*.

MAKREEL, M. als *visch*, door toepaſſing, en als uit het Fransch; § 57, 100. Schoon het Italiaansch *machiarella* in 't V. heeft.

MAKROL. Scheldwoord, zijnde 't Franſche *maquerelle*, 't vervrouwelijkte van *maquereau*, en dus in beteekenis, *koppelares*. V. § 55 en 100.

MAL, vorm, van 't Franſche *moûle*, uit het Latijnſche *modulus*, M. als 't Fransch. — Niet te min is *mal* als

vorm, Hollandsch, en daarvan is *malen vormen*, d. i. vorm, gedaante geven, of daarſtellen; ſchoon meestal op het ſchilderen toegepast, echter algemeen in zijn oorſprong en aart. Het woord is uit *ma-el* ſaamgetrokken en van *ma-ken*, even als *gedaante* van *doen* is, en *façon* (ons *fatſoen*) van *facere*, waarvan ook *facies*, eigenaartig ons *gedaante* uitdrukkende. Zoo mag ook *macula* van *maken* zijn.

MAL of MALLE, 't Franſche *malle*, waarvan men in Leyden en elders een *malle-wagen* voor een kleinen pakwagen zegt, V. § 100. Zie *maal*.

MALDER, een korenmaat. Eigenlijk van *malen* en adjectivum, even gelijk *mudde* van *mouldre* is. V. derhalve als van pasſive beteekenis. § 31.

MALIE, V. zijnde een trisſyllabum, *malië*, ſchoon het veelal tot twee grepen wordt ſaamgetrokken. Het woord is eigenlijk *macle*, ſchoon men het als *malege*, van *malig*, kon aanmerken, en uit *ma*, thema van verbinding, afleiden, waarvan ook *maze*, als *lits* of *luts*, *maken*, enz. Zie § 98. Doch

MALIE, voorheen in de maliebaan als ſlachhout of handpalmſtok, M. als het Fr. *mail*, waar 't van is. § 57, of als wortelſylbe van 't werkwoord *malien*, § 28.

MALLOOT of MALLOTE. De Latijnſche naam *melilotus*, een kruid, en als zoodanig, V. § 57. Maar

MALLOOT, niet dan ten opzichte van een vrouw gebruikt, als *zottin*, en dus door toepasſing V. § 55. Doch men zie over dit woord in zijne eigenlijke beteekenis als *Sireen*, mijne Aanteekeningen op Huygens II D. VIII B. bl. 53. In den zin dien 't by ons heeft, is het ſaamgetrokken uit *mal-hoofd* toen men *hoot* voor *hoofd* zei, en derhalve *malhoot*. Zie Huydecoper op M. Stoke, III D. bl. 294.

MALROVE. Het Lat°. *marrubium*; doch als plant, V. § 57.

MA-

MALUWE of MALVE, V. als *plant*, in 't Latijn *malva*. Van 't Gr. μαλακὸς, *zacht*. § 57, 100.

MALVEZY, M. als wordende er *wijn* onder verſtaan. § 57. Even als met *muskadel*, *rommeny*, *ſek*, *klaret*, *ipokras*, en andere oude en nieuwe benamingen van *wijn*. Het is eigenlijk wijn van Chios, dus genoemd naar een uithoek van dit Eiland, waar deze druif wast.

MAM, V. als 't Latijnſche *mamma*. § 100. Ook in 't Turksch *meme* ممه. Men heeft het echter van geen van beide af te leiden, maar uit den zelfden oorſprong met *mommelen*, *mond*, *melk*, enz. Zie *melk* en *mond*. Het is altijd evenzeer V. als præteritum van het oudere *mommen*, waar *mommelen* 't frequentativum van is, en dat *ik mom*, *ik mam* heeft, even als *ik kom*, *ik kam* (nu *kwam*), en *ik drom*, *ik dram*; *ik grom*, *ik gram*; en meer verouderde werkwoorden.

MAMMELUK, M. § 55. 't Woord is niets anders dan مملوك (*memluk*), dat is *lijfeigene*, *dienstbare*.

MAMMON, eigenlijk Syriesch woord, en M. § 100.

MAN, M. door toepasſing. § 55. Zie van 't woord-zelf Aanteek. *i*, waar het met *macht* en *maken* van eenzelfde Thema wordt afgeleid, gelijk *vir* en *vis* en *fio* ook te ſamen hangen.

MAND of MANDE, V. Eigenlijk participium *ma-end* van *ma-en*, vlechten, verbinden. § 34 en 98. — Zie *maze* en *mat*. Die het liever tot *ma-en* in den zin van ſnijden (maaien) betrekken wilde, mocht het met het Gr. κοφινος van κοπτω gelijkſtellen.

MANDOLINE, verkleining van *mandóre* of *mandóla*, een ſoort van luit of viool, en V. als deze beide, in 't Fr. en Ital. § 100.

MANÉGE. Fransch woord voor rijſchool, en, in algemeener toepasſing, voor beſtier en africhting van een rijpaard; verwant met ons *mennen*, maar van 't Spaanſche

manejar, (Ital. *maneggiare*,) dat van *mano*, hand, het Lat. *manus*, Fr. *main* is. M. als in 't Fr. en als 't Italiaanſche *maneggio*. § 100.

MANGEL, M. door den uitgang, en als wortel van *mangelen*, pletten. § 28. En dus beide als *muurbreker* (*mango* en *mangonello* in 't Latijn en Italiaansch der middeneeuwen, Fr. *mangonau* en *mangonel*,) en als *linnenpletter*. Doch O. als *ge-mangel*, voor *ge-brek*. § 51. — Als *vrucht*, V. Men zie de uitvoerige Aanteek. over dit woord in mijn *Muizen-* en *Kikvorschkrijg*. Hiertoe behoort ook *Mangana*, als het Arſenaal genoemd werd, dat Konſtantijn de Groote deed bouwen: welk woord een meervoudig is van het enkelvoudig *manganon*.

De *Mangana*, waarvan hier gemeld is, heeft den naam aan de daar naby geſtichte Kerk gegeven, door Conſtantinus Monomachus gebouwd, en aan ſint Joris gewijd, van welke (als men weet) de daaraan liggende Bosforus weder genoemd is. Deze Kerk is bekend onder den naam *Sancti Georgii ad Mangana*, en de Bosforus werd daarvan *de arm* (d. i. inham) *van St. George* geheeten. Van dezen gewaagt Maerlant Sp. Hiſt. IV Paertie, III Boek, fol. 250 v°. waar hy van Peter den Hermiet ſpreekt:

Te conſtantinoble in ſkeyſers lant
Quã pieter weldra als .1. triwant.
.v. daghe lach hi buter port,
Eñ van danen trac hi vort
Bi des Keyſers rade eñ ſinẽ otroye,
Ov' die zee an braes ſaint jore,
Dat in dietsch alſemen ſiet,
Sente Joris arm *te hetene pliet.*

By den ouden *Mangel* of *Mangoneel* mag men ook aan den *Tarant* denken, een boortuig (naar 't ſchijnt) ter muurbrijzeling. In den Oudduitſchen Roman, *der H. Georg*, (een ſtuk van de 13e eeuw) lees ik vſ. 5729:

— *Die*

— *Die kammer* (men verſta *Burcht*)
Was ſo ſtarck erbauwen,
Man hette nicht darab gehauwen
In drisſig jaren umm eyn nuſz.
Es were worff ader ſchuſz,
Tarant *ader* mangen,
Das mochte nicht da gelangen.

Gelangen is baten of uitwerken, kwalijk heeft het latere Hoogd. *gelingen*. *Ader* is *of* (*oder*). *Umm eyn nuſz* is ter grootte van een noot. — TARANT is zekerlijk van *taren*, *tornen*.

MANIER, 't Franſche *manière* en Italiaanſche *maniéra*, V. van *maniare*, handelen. § 100. — 't Werd oudtijds ook wel voor *ſoort* gebruikt. — Ook wel voor *plechtigheid*. Waarvan overig is 't zeggen: *Met maniere!* voor *ſpot er niet mede*. Vergel. Geſch. der Rederijk. b. 220.

MANIFEST, openbare aankondiging. Maar O. als zijnde 't Lat. adjectief *manifestus*, dat is *openbaar*. Doch eigenlijk om dat het benoemd is naar het eerſte woord van de algemeene formula, waarin deze afkondigingen vervat plachten te worden, zijnde: *Manifestum ſit* (of *fiat*) *omnibus* &c. Zoo zegt men het *fiat* op een Verzoekſchrift, van 't eerſte woord der formula: *Fiat ut petitur*; zoo het *Committimus*. — Even zoo ſpreken wy van de Authentica *Habita*, van de lex, *Si qua mulier*, enz. Doch dan in 't Geſlacht van de woorden *lex* en *authentica*, om dat deze 't hoofdwoord zijn. Het onderſcheid is het zelfde als of ik HET *beest hyena*, of DE *hyena* zeg, of DE *nette ſtad Haarlem* en HET *nette Haarlem*. § 48.

MANKOP, zie *maankop*.

MANNA, van 't Hebreeuwsch, (Exod. XVI.) O. als *ſtof*. § 48.

MANSARDE, (eigenlijk *à la manſarde*,) een dak, in twee-

derlei ſchuinte opgaande, naar den Architekt Manſard, dus genoemd. V. § 100.

MANSART (ringelduif). Een Franſche benaming. M. als vogel, doch V. zoo men er *duif* onder verſtaat. § 57, 100; 57.

MANSCHAP, V. § 72.

MANSLACHT, V. § 39. Zie *ſlacht*.

MANSLAG, M. § 39. Zie *ſlag*.

MANTEL, M. van 't Italiaanſche *mantello*, van *manto*. § 100. Ook 't oude Fransch zei *mantél*, doch de oorſprong is zekerlijk in het Gr. μανδὺς en μανδύη, waaruit ook het Lat. *mantile*. Veellicht ſchuilt de oorſprong des woords in het oude Perzisch voor Alexanders tijd.

MANUAAL. Handeling van iets; inzonderheid gebruikt voor handeling van het ſchietgeweer. 't Is een adj. zijnde 't Lat. *manualis*, van *manus*, hand; en dus, abſolutè gebruikt wordende, O. § 41. — Adverbialiter of adjectivè genomen, zegt men *manueel*, uit het Franſche *manuel*, (by hande).

MARE voor *moeras*, en ook voor *merrie*, van ouds, V. En zoo ook

MARE voor *meer*, *moeras*, of *legplaats van vaartuigen*, V. door onderſtelling van het woord plaats of gracht. § 57. — De *Maarne*, door Leyden vloeiende, is *meerening*, in den laatſten zin. En daar lag een dorp aan, thands in de ſtad getrokken en dat nog in den buurtnaam *marendorp* beſtaat, ſchoon de plaats nu *Haarlemerſtraat* heet.

MARIONET. V. zoo om dat er *pop* onder verſtaan wordt, als om dat het Franſche *marionette* is. § 57, 100. — 't Is inderdaad een diminutief van het oude *marion*, helm, beteekenende, en aan deze poppen gegeven om de hooge pluimen die zy allen op 't hoofd hadden, waarin de touwen, waarmeê zy bewogen werden, voor het oog verborgen waren, en die tot achter de hangende bovendoeken

ken des tooneels reikten. Dus heb ik het beeldenſpel der zoogenaamde *vier kroonen* op de kermisſen in mijne kindsheid gekend.

MARJOLIJN, gewoonlijk *majolijn*, V. als *plant*. § 57. Van *amaracus*, en het naderhand daarvan gevormd *marjorana*. — Kwalijk *mariolijn*, als van *Maria* afgeleid, gelijk men zich wel verbeeld heeft.

MARK, zie *merk*. — Doch als *gewicht*, O. — Als *grens*, V. Dit onderſcheidt ligt, het zij in de verſchillende tijden waarin dit woord, dat eigenlijk een adjectivum is, die verſcheidenerlei beteekenis bekomen heeft (§ 33, 41), het zij in de talen waaruit men 't overnam. *Marca*, by voorbeeld, is in 't Italiaansch *land* of *landgrens*; *marco*, een gewicht. Wellicht is de oorſprong des woords in *marren* en *meeren*, ophouden, en doen ophouden, te zoeken. — Doch voor *grenslandſchap* is 't wederom, O. als collectivum. § 49. — Voor *merkpaal*. M. § 39.

MARKAZIET. Een delfſtof, en als zoodanig, O. § 48. Doch als een ſteen beſchouwd, M. § 57 en 100.

MARKEN, naam van een buurt in Amſterdam, is het Deenſche *marken*, dat is, HET *veld*, met het Deenſche artykel. Ook *het Mark Brandenburg* beteekent *veld*. Zie *lastaadje*.

MARKETENT is dus ook *veldtent*, niet *markttent*. V. § 39.

MARKT, afgepaalde ruimte of vlakte, van *mark* of *merk*. Eigenlijk *markte*, en V. § 33.

MARL (anders *mergel*) V. als aarde, daaronder verſtaan, § 57; of, als contractie van *mergel*, § 48.

MARLIE of MARLY, een ſoort van ſtevig *gaas*, O. als dit. § 41. 't Heeft den naam van de plaats waar het eerst uitgevonden werd.

MARMELADE, V. zie *chocolade*. Het is eigenlijk *marmolada* van *marmolar*, Spaansch woord, beteekenende op *marmer* of in een marmeren mortier wrijven, van

het Spaansche *marmol* dat marmer is. Vergelijk Aanteek. *ccc*.

MARMER, dat met het Latijn, Grieksch, en Turksch overeenstemt, en veellicht van 't Hebreeuwsche מור, *mur*, verouderd is, waarvan ook het Perzische مار (*mar*), *slang*, om de afwisseling van zijn kleuren. O. als *stof*. § 49.

MARMER, of als men elders zegt *marmel*, eigenlijk een adjectief waaronder *bol*, of by ons *knikker* verstaan wordt. M. als dit § 57.

MARMOT (bergrot of muis uit Savoien), doorgaands V. als in 't Fransch, waaruit deze naam overgenomen is. § 100. Doch het Fransch zegt dan *marmote*; en *marmot* daartegen (het mannelijk woord) beduidt in die taal een soort van aap of meerkat dat een zeer lange staart heeft; en het is ook in dezen zin, dat *marmot* by ons een scheldwoord is.

MAROT, zotskolf, en als dit, V. § 57. Het Fransch zegt ook *la marotte* in 't V. Doch kwalijk verklaart Millin in zijn Dictionn. des Beaux-Arts dit woord door *petite mère*. 't Is van het Gr. μωρὸς (*moros*), zot, en dus *zotjen*.

MARS (ook *mers*), voor draagbaar *kraamtjen* der zoogenoemde *marskramers*, V. Waarvan *ontmerzen* voor *uitkramen*. § 74. Kiliaan mag gelijk hebben als hy het van 't Latijnsche *merx* (koopwaar) schijnt af te leiden. Doch zie *marsch*.

MARS, voor het geen thands op de schepen de plaats inneemt van de oude *mastkorf*, desgelijks V. als naar de marskraamtjens genoemd, om de gedaante; gelijk het oudtijds ook omvlochten was als de korf der marskramers. § 74. Cats zegt *mersche*. Dus in den Huisvader:

Een man die 't seyl noyt soo en stelt
Dat mast *en* mersche *wordt geyelt:*

MARSCH, M. schoon 't Fransche *marche* V. is. § 28.

Het

Het is wortel van *marſchen*, in 't Fransch *marcher*, en, met ons bastertwoord, *marcheeren*. En dit is waarſchijnlijk de oorſprong van 't andere *mars*, het welk eigenlijker *marskraam*, en, als *kraam*, vrouwelijk is, beteekenende *trekkraam*, *reiskraam*, of *wandelkraam*, of, duidelijker gezegd, *marcheerkraam*; dat is, kraam, waar men meê *marcheert*.

MARSEPAIN. 't Ital. *marzapane*. Doch zie *masſepain*.

MARTELAAR. M. als de uitgang meêbrengt. In 't Vr. is 't *martelares*. § 24, 55, 28.

MARTER, V. als 't Lat. *martes*, waarvan het is. § 100. *Marder* te zeggen is Hoogduitsch; ook het Fransch zegt *la marte*.

MARTICHORA. Ooſtersch fabeldier, zijnde een leeuw met menſchenaanzicht en ſchorpioenenſtaart, waarnaar de ſfinx gevormd ſchijnt te zijn. M. § 57. 't Is het Perzisch مردخور (*mardichor*), dat is *menſchen-eter*.

MAS, klomp, M. als zijnde 't Italiaanſche *amazzo*, in 't Fransch *amas*, of wel 't Italiaanſche *mazzo*, bondel; maar V. als het Latijnſche, Italiaanſche, en Franſche *masſa* en *masſe* is. § 100.

MASKER, O. als *gemasker*. § 51. De oorſprong des woords is in het Latijnſche *maxilla*, waarvan 't Italiaanſche *maſcella* en *maſchera*, of wellicht ouder en uit het Hebr°. מַשְׁכִּיּוֹת by ons door *beeltenis* vertaald, en van den wortel שָׁכָה, d. i. *zien*, *aanzien*, zoo dat het met ons aangezicht overéén komt. Ook in 't Turksch is مسخره (*maſchere*), *mom*, 't Franſche *masque*. Het Oud-Spaansch heeft ook *maxcar* en *maſcara*.

MASSE, by onze Ouden even als in 't Oud-Fransch, dat thands (met onzen uitgang *uwe*, waarvan § 97,) *masſue* zegt, voor *kolf*, V. als zijnde eigenlijk of *metſe* of *maste*; ſtaf, ſtok, verwant met *metſen*, doodſlaan, moorden, en

en 't Italiaanſche *amazzare*, dat het zelfde beteekent; gelijk ook met het Franſche *masſelier*, by onze Ouden *messelgier*, voor *boodſchapper*, *bode*; hetgeen onmiddelijk van *masſel*, kleine ſtaf, is, en dus *ſtokdrager*. Zy droegen, namelijk, een ſtok met een zilveren knop, als nog de hardloopers. § 67, 75, 77, 80. 't Hedendaagsch *messagier* der Franſchen is van *message*, maar dit *message*-zelf is van *masſe*, ſtok.

MASSEPAIN (kwalijk zegt men naar 't Italiaansch, *marſepain*). Dicht op één geperst amandeldeeg. O. als *deeg* § 57, 100. — Men zei voor dezen ook *masſelein*.

MAST, V. naar de regel. § 77 en volgg. Doch het wordt mannelijk gebruikt als *mastboom*, waarvan het verkort is, gelijk het in 't Italiaansch ook *albero di nave* heet. In 't Spaansch is *masto* een ſtam, en van daar is *mât* in het Fransch ook M. § 39. Zie *bezaan*.

MASTELEIN, als adjectief, beteekenende *gemengeld*, O. § 48; doch eigenlijk *masteling*, d. i. mesteling, gemengd graan ter mesting van 't vee; en dus V. § 34.

MASTIK, V. zoo wel, als een ſoort van harst zijnde, als, in overeenkomst met het Griekſche woord μαστιχη. § 57, 100.

MAT, V. in gebruik. Ook van ouds O. Van *ma-en*, vlechten, en dus adjectivum of participium præteriti. § 36, 41. Het is het zelfde woord met *mand*, en ſtaat daarmeê gelijk, als gewrocht; doch *mat* noemt men wat van *biezen*, en *mand*, wat van *rijzen* gevlochten is. Doch ook de *bies*-zelf was oudtijds *mat* genoemd van *ma-en* (nu *maaien*), ſnijden, en wanneer men van den Ouden tijd *matten* genoemd vindt, moet men losſe *biezen* verſtaan, die aan de Hoven en in deftige zalen over den vloêr geſpreid werden, en waar men ook de kleine kinderen op beddede. Zie voorts de *Muis- en Kikvorschkrijg*. Als *tafelkleed*, of *tafeltapijt* is 't niet O. dan door misbruik,

bruik, in *op 't mat komen*, voor *op d' mat*, gelijk men ſprak, dat is, *ter ſnede* komen, *ter gedekte tafel*, wanneer men het van een perſoon zegt. En van een zaak ſprekende, is ook *ter* TAFEL *komen*, het zelfde als *te* BORDE *komen*, het zij als *ter maaltijd*, het zij als *in 't* SPEL *komen*. *Op 't* TAPIJT *komen*, en *op* 't MAT *komen*, is, hoe men 't neemt, in den grond ook het zelfde. Die hier meer van begeert, zie de bovengemelde Aanteekening, en vergelijk *made*. Het woord is zoo wel in 't Italiaansch *matta*, als in 't Nederduitsch, en de beſpreiding met *mat* van die Landaart algemeen overgenomen. — 't Franſche *natte* heeft met ons oorſpronklijk *mat* niets gemeens, maar is weeffel, en 't zelfde woord met ons *net*. Het beteekent als weeffel, de geknoopte of gevlochte mat, niet de bies, en bevat ook vloerkleeden van touw en dergelijke. Zoo als by ons de *hangmat* nu ook juist geen bies of biezen weeffel beteekent. MAT of *bakermat* is ook een van biezen gemaakte mand of krebbe met een halven kap, als een wieg zonder 't houten onderſtel; waarin onze Grootmoeders zich plaatſten om een kind (op een beddekusſen op hare kniën gelegd,) te zwachtelen of te bakeren. V. als boven.

Hiervan is ook onze ſpreekwijze *in de mat zijn* voor *krank zijn*, dat eigenlijk is *in de kraam liggen*.

MAT, als Spaansch geldſtuk, M. naar den algemeenen regel van munt of geldſtukken. § 57. 't Is eigenlijk pronkpenning, *maton*.

MATADOOR, Spaansch woord, beteekenende *doodſlager*. M. § 55, 100. Het is van het Spaanſche *mattar* (dooden), dat met ons *mat*, *afgemat*, moede, vermoeid) ſamenhangt, en uit het thema *ma* (kracht) is, en dus eigenlijk en innig, ver-krachten, ver-mannen, over-weldigen, en ook affnijden uitdrukt. Vergel. *macht*, *man*, *mat*. Het Italiaansch zegt *amazzare* voor moorden.

MA-

MATELIEF. Zie *madelief*.

MATFOS, eigenlijk een ſchraapzuchtige woekeraar. 't Is eene Neêrduitſche en dus omgekeerde verbinding van het Franſche ſaamgeſtelde woord *Feſſe-Matthieu*, dat is iemand die een *Mattheus* (d. i. een tollenaar) *van de leep geeft*, of (gelijk men ook zegt) by wien Mattheus een klein kind is dat men voor 't . . . geeft. Men zei oudtijds *Mat-fes*, maar heeft dit woord met het Spaanſche *Marfuz*, bedrieger, verward, waardoor men *matfoes* en *matfos* zegt. Thands wordt het op alle verachtelijkheid, en in 't byzonder laſhartigheid, toegepast. M. § 55 en 28.

MATRAS, M. Het is het Franſche *matelas*, niet uit het Italiaanſche *matelaſſo*, maar van *mat* en *laſſen* als ſamenhechten (en dus, als biezenweeffel), gemaakt. § 100.

MATRIJS, het Latijnſche *matrix*, V. Vergelijk § 26.

MATROOS, M. § 55. — Veel heeft men over dit woord gehaspeld. De een leidde het af van *mast*, de ander van *maat*, de derde van 't Griekſche Μαστολιστης, dat is *Marſeiljaan*. Inderdaad echter is 't eenvoudig van 't Italiaanſche en Spaanſche *matelaſſo* of *matelazzo* en *materaſſo*, waarvan ook 't oud Franſche *materas* en nieuwere *matelas* (ons *matras*) is, en 't beteekent eigenlijk *ſlaapplaats*, *kooi*, by ons, en dus ook, een *hangmat*. De accent toont dat het een vreemd woord is, en de *Bydragen* II. Deel, bladz. 232, hebben 't kwalijk. Men zei een ſchip *met zoo veel matroozen* (*hangmatten*), of *met zoo veel zeelen* (want ook de *hangzeelen* beteekenden de *hangmatten*, en deze gingen onder dien naam); en men heeft beide benamingen *matroos* en *zeel* (*ziel* in de gemeene uitſpraak,) op de manſchap toegepast. Waarvan ook de naam van *zielverkoopers*, dat is, *zeel-* (of *hangmat-*) *verkoopers*, die in den oorſprong niets anders waren dan lieden die de toerusting op den *riſico* van de zeemans-

mans-*gagie* verkochten. Men merke op, dat bemand met zoo veel *zielen* (eigenlijk *zeelen* of *hangmatten*) nooit dan van Koopvaardyſchepen gezegd is; van een Oorlogſchip heet het, bemand met zoo veel *Koppen*.

MAZE (aanknoping), V. § 98.

MAZE, vlek (ook *moze* gezegd), V. § 74, 78, en

MAZEL, waarvan de *Mazelen* (voor *morbilli*), d. i. de vlekken, V. als adj. en als *mazeling* § 33, 34. Het is in beteekenis 't zelfde met *mo*, vlek, waartoe *morſen* behoort, en zelfs *moor* en *moer* (zwart); ook 't Lat. *macula*. Doch oorſpronklijk geeft het een *indruk* te kennen, waarvan het woord *moet* (overgebleven indruk), en waarin ook de oorſprong van ons *munt*, het Lat°. *moneta* ligt. En het grondthema is *ma*, kracht, waarvan *man* en *macht*. Want *man* is *ma-ing*, dat is *krachtoefenend*, en zoo is *vir* ook met *vis* verwant. Doch, wy mogen hier niet dieper intreden.

Van dit zelfde woord zijn ook de *mouches*, kleine zwarte gompleiſtertjens, die de vrouwen zich voorheen (en zelfs nog in mijne vroege kindsheid) in het gelaat plakten, om hare blankheid des te beter te doen afſteken; welke reeds van de veertiende eeuw af, in gebruik waren, toen men ze *mezelkins*, en by ſamentrekking, *meskins* noemde, en die met de *juweelkens*, de *ſmalle riemkens* (linten) de *zijden ſnoeren*, enz. tot den *mundus muliebris* behoorden, waar meê men *moey maecte*, dat is opſchikte. Zie *Pelgrimmagie*, MS.

Maze en *maal* worden als ſynonyma by één gevoegd. Dus b. v. in den H. Georg:

Sin wunden die ſint heil
An maſen *und an* mail.

Zie vſ. 4134, en vergelijk vſ. 4411. — Dat is *zonder vlek of lidteeken*. *An* is *ane* (nu *ohne*), zonder, even gelijk *ader* of *adder* in ſtukken van dien tijd *oder*, dat is

of,

of, en voor ſubſtantief nu *otter* is. Van dit *maze* of *moze* zegt men ook bemoezelen en *bemuizelen*.

MAZIER, gemetſeld kijkgat of venſtertjen in een poort of walmuur, O. als wordende gat of open daaronder verſtaan.

MEANDER. Als riviernaam, volgens 't Lat. en Gr. M. § 100. En zoo ook voor de gebogen randen, ſtroken, of omboordingen, die men in mijn tijd *à la Grecque* plach te noemen, 't zij hoekig, of uit ronde ſlingers beſtaande, waarvan dit de eigenlijke kunstnaam by de Ouden was, van de kronkelingen dezer rivier afgeleid.

Junius vergelijkt dit borduurſel ergens by de *lacs d'amour* der Franſchen die hy *minneknopen* noemt, doch oneigen. *Lac d'amour* is een ſtrik die by verwijding der voorwerpen die hy verbindt tot een vasten knoop wordt, en waarmeê men in de Heraldy het wapen eener Weduwe met dat van haren overledenen man plach te verbinden.

MECHANISMUS. By ons O. waarvan zie de Voorrede bladz. 62. En even zoo wanneer men 't voor 't Lat. met den Franſchen uitgang gebruikt.

MED, zie *met*.

MEDAALJE, MEDALJE of MEDALIE. 't Italiaanſche woord *medaglia*, en als dit, V. § 100. Zekerlijk is de oorſprong in *metallo*, *metaal*.

MEDALJON, augmentatief van het vorige, (*medaglione*,) en als zoodanig, O. § 45. Men gebruikt het woord echter ook M. als in 't Fransch, *medaillon* is. § 100.

MEDEDOGEN, O. als infinitivus. § 43. *Dogen*, nu altijd *gedogen*, is *lijden*, *dulden*. Even zoo

ME-

MEDELIJDEN, O. als infinitivus. § 43.

MEDGEZEL, zie *gezel*. § 39.

MEDICAMENT. By ons O. als zijnde 't Lat. *medicamentum*. § 100.

MEDICIJN, het Latijnsche *medicina*. V. als *geneesmiddel* of *artseny*. — M. voor den *arts*, gelijk de Franschen het nemen. Zie § 55, [illegible]

MEDINA, O. als zijnde de naam van een stad, en dus collectief. § 49. Zie ook het kort overzicht hiervoor.

MEËDE of MEÊDE, of MEDE, (een drank, uit honig gegist,) V. als *me-ing*, dat is, *menging*. § 67. Het beteekent, in de zaak, het *mulsum* der Latijnen, maar in het woord, hun *mixtum*, dat tegen *merum* overstaat. Het Perzisch heeft مي (*mei*) voor *wijn;* het Grieksch μέθυ (*methu*). Doch deze taal heeft ook οἶνος, dat ons Nederd. *wijn* is, en van Valckenaer van οἴω (*fero*, dragen) afgeleid wordt, als ons *wijn* van *winnen*. Vergelijk *wijn*. In 't Wendsch is *meda*, honig.

MEEKRAP, oudtijds ook blootelijk *meed*. V. als *plant*. § 57.

MEEL, O. Het is *ge-maal*, van *malen*. § 51, § 43.

MEEP of MEP, M. als wortel van *mepen*, snijden. Van 't Thema *me-en*, waarvan *mes*, *maaien*, *demetere*, enz. en misschien zelfs de Griekische naam der Graangodin, Δημήτηρ. § 28. Hiervan is het adjectief *meepsch*, eigenlijk *gesneden* (scilicet *castratus*), maar voor *zwak* (*verflescht*, als men wel zegt,) in gebruik gebleven tot na Cats, by wien het meermalen voorkomt.

MEER adjectief, als substantief gebruikt, gelijk in: *Het* MEER *of* MINDER *maakt groot onderscheid in een zaak*. O. § 41, 48.

MEER (*lacus*), O. anders *meir*. — Als het Hollandsche *mare* (zie boven) is het ook V. maar dus niet in ge-

bruik dan in eigennamen, als *de Diemermeer*, enz., om dat men er dan *polder* onder verſtaat (§ 57,) dat V. gebruikt wordt. — De oorſprong van dit V. hangt aan 't Franſche *marée*; 't een en ander is van 't verloren werkwoord *maren*, dat is, *bruiſchen*, dat met *morren* ſamenhangt. Zelfs is dit V. het ware geſlacht van dit naamwoord; en 't O. is ſlechts *gemeer*, dat zijn voorzetſel verloren heeft. Trouwens, dit is de grond aller collectiven. Het voorzetſel *ge-* is inderdaad het Latijnſche *cum*, *con* in compoſitione. Het geeft niet alleen eene koppeling te kennen, maar eene omvatting, als het Thema *co* (holligheid) meêbrengt; en zelfs is de koppeling niet dan eene daaruit voortgevloeide of derivative beteekenis. Die dus zegt het *gevogelte*, zegt het *omvatſel van 't vogelen*; of *'t vogelte* (de *vogeling*) in zijne gantſche omvatting. — Ik heb elders getoond dat het *augment* der verba in de *participia perfecti* inderdaad deze zelfde beteekenis heeft, en dat daaruit zijne beteekenis van voleindigheid voortvloeit. Men zie de Aanteek. *y* op § 37. der Verhandeling, bladz. 218.

Weshalve onze onderſcheiding van 't augment en het voorzetſel *ge*, alleen als eene *artificiele diſtinctie* in het Taalſtelſel, *docendi cauſa*, aangemerkt moet worden, en niet als in den aart-zelven der zake gegrond, dan voor zoo verre de verſchillende aanwending gezegd kan worden eene zaak te onderſcheiden.

Het is ook uit deze omvatting door het Thema *co* uitgedrukt, dat het Hebreeuwſche כל (*col*), ons *heel* en *geheel* (welk laatſte eigenlijk *heel en al* of *alles te ſamen* uitdrukt,) en ons *al* (dat zekerlijk ook in den oorſprong die ſterke keeladſpiratie had) voor ons verſtand de volkomenheid ſchildert.

MEER voor *merrie* is V. Oudtijds ook *mare* by ons als in het Engelsch, en 't oorſpronklijke van dat *merrie*, 't geen

geen als alle woorden in *ie* het blijk van derivatief met zich brengt, en *marige* of *merige* is. Vergelijk § 83, 2°, en Aanteek. *ppp*, bladz. 312. Het woord is het Franſche *mère*. 't Is *moeder-paard*. — Zonderling openbaart zich ſomtijds de betrekking der woorden in verſchillende talen. Een Franschman vroeg in Londen aan een Engelschman, die met zijn vijf of zes kinderen zat te ſpelen: *Sont ils de la même* MÈRE? Hy, die *mère* niet verſtond, maar met het Engelſche *mare* (ons *meer* of *merrie*) verwarde, gaf daadlijk tot antwoord: *Yes, Monſieur, of the ſame* MARE, *but I have ſome doubt whether of the ſame* HORSE. — Dat het Fr. *mère* uit het Ital. *madre*, van 't Lat. *mater* verbasterd is, behoeft hier geene melding. Men zie Aant. *gg*.

MEERKAT. Spaansch *gato de mar*, en in dezen zin eigenlijk een zeevisch, maar ook by verkorting van of verwarring met *gato marrano*, d. i. *varkenskat* gezegd. De Spanjaarts gebruiken *gato* (kat) als een zeer algemeenen naam, waaronder zy ook *losſchen* en *apen* betrekken, en dat zy door byvoeging van een ander woord onderſcheiden. De *meerkat-aap* ſchijnt om zijn vooruitſtekenden muil dus genaamd. Een ander ſoort van aap heeten zy *Gato Paul*. — Ons woord is V. als *kat*. § 39. — *Marrano* is een zwijn.

Ook het Franſche *marmouſet* en *marmouſin*, en *marmot*, heeft hier betrekking toe, als van den Varkensſmuit ontleend. Zie ook *marmot*.

MEERKOOT, in 't Latijn *fulica*. M. door toepasſing als vogel. § 57. 't Is van den Engelſchen naam *coot*, die moeras beteekenende, op dit dier toegepast is.

MEERLE, ſchoon *vogel*, V. als 't Latijnſche *merula*. Echter door toepasſing M. 't Woord is niet te min Nederduitsch, en eigenlijk *meerèl*, derivativum van *meer*. 't Beteekent *watervogel*. § 80, 57.

MEERMIN. Zeevrouw, van 't oude woord *minne*, d. i. Vrouw. V. § 55.

MEERSCH, zie *mersch*.

MEES, met de dubbele *ee*, meervoudig *meezen*, V. ſchoon *vogel*. § 74, 79. Echter door toepasſing, M. § 57.

MEET. Het Lat. *meta* (eindpaal) maar by ons voor begin of punt van aanvang gebruikt. *Van meet af aan* — zegt men. 't Neemt in dezen zin geen artykel of adjectief aan. — Als uit het Latijn genomen, zou 't V. zijn.

MEEUW, M. als *vogel*. § 57.

MEI of MEIE (groene of lovertak), M. en V. *Meien*, is beſteken (met groente of lover). § 28, 67.

MEID, in 't Engelsch *maid*, het zelfde als *maagd*, A—S. mæð (*maed*), IJslandsch *mey*, Goth. MΛΓΛΨ (*magath*), en MΛΥΙ (*mawi*). In 't Perzisch en Turksch is ماده, *maad* of *madeh*, in 't algemeen eene vrouw, of vrouwelijk dier. (Het Egyptisch zegt *neit*). Het woord is door toepasſing V. § 57. En dus ook wanneer men 't aanmerken wilde als *gemeid*, oud woord dat *zuiver*, en ook *ſchoon* beteekent, zijnde dit laatſte ſamenhangend met *mooi*, als *gewasſchen*, gelijk ook 't Eng. *fair* (Fr.-Duitsch *fagar*) van *vagen*, d. i. kuiſchen, is. § 41. — Ook als *dienstbode*, of *ſlavin*. § 57. *Gemeid* is *gemooid*, van *mooi*, 't geen voor *ſchoon* of *fraai* gebruikt wordt, maar eigenlijk van het Ooſterſche מים (*mojim*), en Koptiſche ⲙⲱⲓ (*mooi*), dat is, *water*, afkoomt, waarvan ook Mozes zijnen naam ontleende; en het Spaansch nog *mojar* voor *nat maken* heeft. Het is dus in eigenlijken en eerſten zin, *gewasſchen*; en zoo is *ſchoon* inderdaad ook, en verwant met *ſchaven* en *ſchuren*, afwrijven. Ook het Hoogduitsch zegt van ouds *ge-maid*. In den Wigamur, vſ. 43, is dus *manich Junckfraw gemaid*, 't geen by onze Ouden *menig maged ſchoon* was. Men merke hierby op dat echter in later tijd, *mooi* minder dan *ſchoon* zegt.

zegt. Hiervan heeft het by Jan Vos byzonderen nadruk:

Ik waande u mooi *te zijn*, *maar gij zijt meer dan* SCHOON.

In het Deensch is ook nog *mø* of *møe*, vrouw.

Ook in de oude Hoogduitsche schriften wordt Jezus Christus

— *der* meide *kint*
Des die riche alle sint

(d. i. het kind der maagd, aan wien alle heerschappy en gezag toebehoort) genoemd. — Dus in den II. Georg vs. 4508 en elders. Even zoo *der meide sun*, in den Tristan vs. 3849, enz. — Alles verklaart zich dus onderling in de Taal, alles is eenvoudig, en uit klare algemeene beginsels gesproten. Zoo is *rein* ook van *water*, van *re-en* (Grieksch ῥέειν, ῥεῖν,) vloeien, waarvan ons *regen*, Engelsch *rain*, A—S. ren en renz (*ren* en *reng*), 't Griekische ῥαίνειν (adspergere); van welk *reën* ook de *Rhijn*, *Rhenus*, zijn naam heeft, als *vloed*. — *Zuiver* daartegen is een epitheton, dat eigenlijk aan *vocht* behoort, en is van *zijgen* en *zogen*, 't geen *doorzijgt* en *doorzuigt*, en met *zeef* verwant. Zie ook § 107, van *zu-en*.

MEIER, mengbeker, van *me-en*, mengen, M. § 28. Zie *berkenmeier*, en *meede*.

MEIMAAND, zie *may*.

MEINEED, als *eed*. Zie *eed*. § 39. — Even als *meineed* zei men in 't Duitsch voorheen ook *meinthat*, (*meindaad*), voor wandaad of misdaad.

MEIR. Zie *meer*.

MEISJEN, en MEISKEN, O. als diminutivum. § 45.

MEISNEDE, *mesnede*, *maisniede*, *masniede*, (huisgezin, gevolg, enz.) V. Zie Aanteek. *ccc*. Het is een woord in oud Fransch, Italiaansch, etc. zoo wel als by onze Ouden zeer bekend. 't Is zekerlijk oorspronklijk *masonede*, (in 't slecht Latijn der middeleeuwen *masonagium*,) en

daarvan in het oud Spaansch *mesnada*, waaruit even zoo 't Fransche *mesnage*, tot *ménage* geworden, en dus niet het zelfde met een ander *ménage*, dat van *ména* is (ons mennen) en bestier beteekent. Zie Huydecoper II. Deel, bladz. 354, 606. 't Italiaansch zegt nog *masnada* voor *troep*; *masnadiére*, voor soldaat, en *massajo*, *a*, voor huisbezorger of huisbezorgster. De oorsprong is in 't oud Italiaansch, *masone*, 't Fransche *maison*, waarvan *masonade*. 't Oude Fransch zei ook *mesnie*, *mesgnie*, en *meignée*.

MEISSEL. M. § 28. Schoon by ons niet zoo algemeen in 't gebruik gebleven als in 't Hoogd. is het echter volkomen Nederlandsch. Zie mijne Ziekte der Geleerden in de Aanteek. bladz. 32.

MEKKA, O. als zijnde de naam van een stad, مكة, bij de Turken uitgesproken *Mekkie*, en van مكان of مغان, woonplaats. Zie *Medina*.

MELAS, Fransch woord, *melasse*, van *melas*, zwart, uit het Grieksch μέλας. Gewoonlijk zegt men *melis*. 't Was van ouds het overblijfsel van den gezuiverden suiker, dat zich zoo lang het vochtig is, donker van kleur vertoont; het geen dus in Sicilië genoemd werd, en door de Marsilianen (meê Grieken) overgebracht. M. als *suiker* dat er onder verstaan wordt, § 57. Zie *suiker*.

MELESOEN (verouderd) voor den *rooden loop*. O. door den augmentativen uitgang. Het woord is verbasterd uit *menesson*, van ὁι μηνες, by wege van gelijkenis toegepast. § 45.

MELIS, zie *melas*.

MELISSE, als een kruid. V. § 57.

MELK, V. als adjectief, § 33; doch niet als *melig*, noch ook als in den eersten oorsprong *schapenmelk*, van *mè*, μὴ, blatend geluid, waarvan 't Griekische μῆλον voor *schaap*. Noch ook van 't Latijnsche *mel*, honig; afleidingen die

een

een tijd lang gangbaar waren! Eigenlijk is het *molk*, van *mo-e-len*; dat is, *zuigen*, en dus *zog*. Het grondwoord is *moen*, waarvan de *mond*, dat is, *mo-end*, en ook *muil*, dat *mo-el*. Nog zeggen wy *momelen* en *mommelen*.

MELK, eigenlijk *malk* of *mallijk*, dat is, *manlijk*, zoo voor den hom der visschen, als voor de mannelijkheid der vogelen gezegd, O. § 41. Hiervan de naam van *duiven-* en *hoendermelker*, dat is, *lubber*, *kapoener*.

MELODY, 't Fransche *melodie*, uit het Grieksch en Latijn, en als dit, V. § 100. Van μέλος.

MELOEN, V. als er *vrucht* onder verstaan wordt. § 57. Anders M. als in 't Fransch, enz. § 100. 't Is het Italiaansche augmentatief *melona* van *mela*, *appel*, en beteekent dus in den grond niets anders dan *groote appel*. De oorsprong is dus in 't Latijnsche *malum*, en niet (als men zich verbeeld heeft) in *mel*, honig. Indien 't echter niet van het Perzisch مولى of مولي (*mewla* of *mewli*), vorst, heer, of voortreffelijkst, is.

MEM of MEMME. Oorspronklijk moeder of voedster, maar in een lagen zin; doch niet meer gebruiklijk dan als scheldwoord, in toepassing op een lafaart, V. Zie vooral § 58. In 't Wallisch of Oud-Britsch is 't desgelijks *moeder*.

MEMORIAAL, als zijnde een adj. substantivè gebruikt. O. § 41.

MEMORIE, V. als 't Latijnsche *memoria*. § 100. Ook voor *geschrift*, 't geen de Fransche *mémoire* in 't mannelijk noemen.

MEN, daad van *mennen*, in 't Fr. *mener*, voor bestieren. M. als wortel van 't werkwoord. § 28. Zekerlijk voor *mannen* gezegd als *meester zijn*.

MENGELEN. Zie *mingelen*.

MENIE of MENY (*minium* in 't Lat.) V. om dat er *verf* onder verstaan wordt. § 57.

MENIGTE, V. om den uitgang. § 33, 95. 't Woord

menig was oudtijds *manig*, van *man*, gelijk in de verwantschapte Talen. Goth. MANAGA of MANAG; A—S. manige, mænige; (*managa*, *manag*, *manige*, *menige*). Zweedsch *manga*, menig; Fransch *maint*. De samenhang met het Hebr. (מנה (*mana*), tellen, wijst zich zelven aan.

MENIZOEN (oudtijds *de roode loop*), O. in het Gebruik, en dit reeds van den vroegsten tijd. Waarschijnlijk door er *euvel* onder te verstaan. 't Is afkomstig van 't later Griekische μήνασσων, *maandvloeiende*, van μήνη of μηνὰς *de maan*, en by overdracht, op alle bloedvloeiing toegepast.

MENSCH, eigenlijk adjectief *mansch* (*humanus*) van *man*, gelijk het ook in 't Goth. MANNISK, en in 't A—S. mennisc, (*mannisk* en *mennisc*) is. — M. door toepassing, 't zij voor *man*, 't zij voor die van het menschelijk geslacht is, zonder aanmerking van kunne. § 57. — O. als adjectief, § 41, welk geslacht in het Gebruik met verachting (ten minste met minachting of een daaraan grenzend meêlijden) verbonden is. Zoo zegt men *het vrouwmensch*. In Duitschland is *mensch*, van een vrouw gezegd, een gevoelige scheldnaam. Een Hollandsche vrouw haalde zich ten mijnen bywezen een groote moeite op den hals door in 't Brunswijksche eene bedelares af te wijzen met de woorden: „*Mensch*, ik kan u niet helpen."

MENSCHDOM, O. als zijnde altijd een collectivum. § 49.

MENUET. O. als de verkleinende uitgang meêbrengt; doch M. als er *dans* onder verstaande. § 45, 100, 57.

MEP, M. als wortel *van meppen*, *mepen*, in repen snijden. 't Oorspronklijk Thema is *ma-en* of *me-en*. Zie *meep* en *mop*.

MERG, O. 't Is een adjectief, en 't zelfde met *murf*, *murw*, of *mur-ig*, *moerig*, dat is week. § 41. *Moerwen* (d. i. *moerigen*) is *murf worden* by onze Ouden; wy zeggen nog in activen zin, *ver-murwen*. — De *medulla* is dus van haar weekheid toegepast.

MER-

MERGEL, O. als *kof*. § 48; en V. als *aarde*, daaronder verſtaan. §

MERIDIAAN. Het Latijnſche adjectief *meridianus*, *a*, *um*, en of V. naar er *middagcirkel* of *middaglijn* door verſtaan wordt. § 57.

MERK, O. als oorſpronklijk adjectief. § 41. Zekerlijk van *merren* (*marren*) als ophouden, het zij van hem dien het voorkoomt, het zij van het geen er door bepaald wordt. Vergelijk *mark*. — In allen gevalle bepaalt en vestigt het het gezicht en de aandacht by zich, en van daar zegt men *opmerken*.

MERRIE, V. als wijfjen van 't *paard*. § 55, enz. Het woord is eigenlijk van drie grepen, ſchoon het thands volſtandig als disſyllabum gebruikt wordt. Oorſpronklijk is het *mere*, in 't Engelsch, *mare*. *Merrie* is eigenlijk het adjectief *merige* van *meer*, en beteekent daarom het *wijfjen des paards*. Zie § 81. Vergelijk *meer* als *merrie*.

MERSCH en MEERSCH, oorſpronklijk adjectief, en dus V. § 33, doch wordt het dikwijls M. gebruikt zoo wel als V. Zekerlijk naar het ſubſtantivum, dat er onder verſtaan wordt, zoo niet door verwarring, en om dat men 't ook O. nam (§ 41), en dus *in den meerſche* zei. § 57.

MES, O. Men verſtaat er *tuig* onder. — *Metſen* is *moorden*; hiervan *mets-tuig*. Dit verklaart het geſlacht; doch de oorſprong des woords ligt in *ma-en*, *me-en*, ſnijden. Zie *meep*, *mep*, en *made*. § 57. In 't Slavoonsch en Turksch is *mesch* een breed zwaard.

MEST, en ook MIST, eigenlijk *metſe* of *medſe*, dat is, *vetmaking*, van *met* of *med*, V. § 77. Dat men wel eens *mes* zei, was verbastering.

MESTIES. Het Spaanſche *meſtizo*, gemengeld. Adjectief, en naar toepasſing, M. of V. als zijnde alleen van het menschlijk geſlacht gebruiklijk, en inzonderheid ten aanzien van eene Westindiſche vermenging. — Van eene

Oosterſche zegt men MULAT in betrekking tot den zwartblanke, 't geen het Spaanſche *mulato* is, van *mulus* in 't Latijn (Sp. *mulo*), muilezel, als ware 't *gemuilezelde*. § 5[illegible]

MET, of MED, dat is, *vet*, [illegible] alleen van eetbaren gebruiklijk, O. als *ſtof*. § 48. Waarvan *medworst*, in 't Deensch *mediſter*.

METAAL, als 't Latijnſche *metallum*, O. en dus ook als een *ſtof* uitdrukkende. § 48.

METHODE. 't Griekſche μέθοδος, en als dit, en gelijk men ook voorheen dit Franſche woord plach te gebruiken, V. § 100.

METOPE, tusſchenwijdte of liever tusſchenplaats in de rij van triglyffen, tanden, of modiljons in het Hoofdgeſtel eener Bouworde. V. als in 't Grieksch. § 100.

METSEL pro *moord*. § 100.

METTEN, meervoudig woord, niet in het Enkelvoudig gebruiklijk. 't Is het Franſche *matines*, vroegmis, van *matin*, d. i. vroeg, en als ſubſtantief, de uchtend. V. als eigenlijk adjectief, waaronder *mis* of *dienst* verſtaan wordt. § 57. Men zegt hiervan: *iemand de metten lezen*, en ook: *donkere metten*.

MEUBEL. Adjectief, uit het Latijnſche *mobilis*, *e*, in het Fransch *meuble*, maar by ons als ſubſtantief aangenomen voor elk ſtuk huisraads. O. § 41.

MIDDAG, M. als *dag*. § 39.

MIDDEL, als zijnde een overgang tusſchen het oogmerk of voornemen, en 't uitwerkſel. O. door het Gebruik, en als adjectief. Doch als ſubſtantivum eigenlijk M. § 28. Gelijk het ook by de Vlamingen is.

MIDDEL, als midden- of middeldeel des lichaams, V. door het Gebruik; zekerlijk als adjectief. Ook door er *deel* of *lijf* onder te verſtaan, O. § 41, en 57.

MIDDEN, O. Eigenlijk adjectief, waarom 't ook in 't V. gebruiklijk is. § 33, 41. Zie over het onderſcheid

en

en gebruik van *midden* en *middel*, mijne Aanteekeningen op Antonides.

MIEDE (*loon*, en ook *gave*), V. Ook als *tijding*. Oorſpronklijk mag het ſpijs of onderhoud (*bodenbrood*) zijn. Vergelijk *made*.

MIER, M. als *mie-er*, en dit zoo voor *ſtof*, *drek*, Engelsch *mire*, in welken zin er ook *merda* meê verwant is; als voor het *diertjen*. Schoon dit in 't Gebruik V. geworden is. Immers de oude Fabelaars zeggen *zuster mier*. Zekerlijk, door er een ander woord (*worm*, by voorbeeld) onder te verſtaan. § 28. Het Thema is *mie*, waarvan *mead* en *mica*, en waarvan misſchien ook *formica*, als *ſpijs-voerſter* (*fer-mica*), ſchoon Iſidorus het woord van *far* en *mica* afleidt. Het Perz. zegt ميو (*mur* of *muur*). Vergelijk *eempte*. — De Griekſche naam koomt ook met den onzen over een, μυρμηξ (*myrmex*), en in 't Wallisch noemt men 't diertjen *mur*. — Het Latijnſche *formica*, waaruit het Franſche *fourmi*, kon echter wel uit den Griekſchen naam voortgevloeid zijn.

MIERIK (anders peperwortel), eigenlijk *morek* of *morak*, van 't Latijnſche *armoracia*. Als *plant*, V. doch als *wortel*, M. § 57.

MIJL, V. naar 't oud Gebruik, ſchoon het het Latijnſche *mille* is. Het is gelijk men nog zegt *de duizend*; b. v., *de duizend kost zoo veel; de honderd koomt op zoo veel*. Men maakte dan naamlijk van het adjectief een V. ſubſtantief. § 33. Thands gebruikt men op deze wijze 't onzijdige, en zegt *het honderd*, *het twintig*; door er getal onder te verſtaan, het geen echter beneden de *twintig* niet aangaat.

MIJN, V. § 99. 't Is het Italiaanſche en Spaanſche *mina*. Ons Hollandſche woord is *groef*.

MIJNENT, in de ſpreekwijze *tot mijnent*, is als een waar ſubſtantief aan te merken, en even zoo *onzent*, *uwent*, *zij-*

zijnent enz. 't Is een nomen adjectivale in *te*, als *lengte*, *grootte* enz. van *mijnen*, *onzen*, als ſtoffelijke adjectiven van *mijn* en *ons*, voor primitiven genomen. § 95. Het moet dienvolgende ook V. zijn, ſchoon de conſtructie daar geen lid- of bywoord by toelaat. Echter zou men niet moeten zeggen b. v. DE, maar HET *mijnent is beter of ſlechter gelegen dan* HET *uwent*, of *dan* HET *zijnent*. Het is dat men 't woord dan adverbialiter gebruikt.

MIJT, V. door het Gebruik in alle beteekenis, het zij van worm, geldſtuk, of houtſtapel. Doch het is dan ook als *mijte* voor *mijting* aan te merken, zoo men de regelmatigheid vast wil houden. § 67. Intusſchen die *mijt* in of voor *houtmijt* M. gebruikt, misdoet zekerlijk niet zwaar. § 28. Zie *houtmijt*. *Mijt* echter voor geldſtukjen, was, zoo Junius wilde, geen Neêrduitsch woord, maar uit *minuta* ſaamgetrokken. Doch zoo mag *mijt*, voor ſtapel of hoop, ook het Lat. *meta* zijn; en in alle gevallen is 't Vr. geſlacht onberispelijkst.

MIJTER, of MYTER, doch beter MITER. M. door het Gebruik; doch behoorende V. genomen te worden, het zij men het Latijnſche woord *mitra* beſchouwt, 't zij het oud Perziſche, dat er de oorſprong van is, het zij het Hollandſche, dat er onder verſtaan kan worden, en thands geen ander dan *mutſe* is. § 77. Oudtijds echter zei men *myterhoed*, en zoo zou het M. zijn. Hooft zegt er *top* tegen, en dit leidt ons hier tot de afleiding uit het Ooſterſche *mu* of *mui* (مو of موي), dat *hair*, en *tir* (تير), dat *pijlſpits* beteekent. Zoo dat het *hairſpits*, maar ook tevens *omſtraling* van 't hair, of *coma radians* uit mag drukken, welk laatſte op de zon past, en overeenkomt met den naam dien de Perzen haar gaven.

MIK, *kruk*, en als zoodanig, ook *galg*. Eigenlijk de kruk waarop men de oude ſchietroers lei om te mikken, (vergelijk *affuit*); en van daar alle dwarshout, en zelfs de

paal

paal met het dwarshout te ſamen genomen. Als wortel van *mikken*, M. § 28. Het is echter al vroeg V. gebruikt, waarſchijnlijk om dat men 't als adjectief nam. § 33. Voor *herdersſtaf* neemt Vondel 't ook V.

MIKROSKOOP, M. Zie Aanteek. *ppp**. en *horoskoop*.

MILITIE. 't Latijnſche *militia*, en als dit, V. § 100.

MILJOEN of MILLIOEN, 't Franſche *million*, uit het Lat. *millio*, en het Ital. *millione*. O. als augmentatief van *mille*, § 45, om dat gelijk wy meermalen opmerkten de *augmentativen* ten aanzien van 't geſlacht, met de *diminutiven* gelijk ſtaan, als zijnde even zoo, uitdrukkingen *in concreto*.

MILT, V. als alle ingewanden, buiten *darm*. Gelijk het ook eigenlijk een adjectief is, en niet zoo zeer 't ingewand als de plaats waar dit ligt beteekent. 't Is de *mildte*, dat is, *de weekte* van den buik, en de *milte* wordt gezegd, voor *milte-ingewand*. § 33, 95. *Mild* is zacht, en *milderen* of *vermilderen*, verzachten. Oudtijds zei men *midel*, waarvan *mild* een ſamentrekking is. Doch dit *midel* is eigenlijk *mijdende*, inſchiklijk, uit den weg gaande, ſchoon wy 't woord nu voor 't Duitſche *freigebend* gebruiken.

MIN, zoo voor *liefde*, als oudtijds voor *gedachtenis*, V. § 99. — Zie § 65, en vergelijk Aanteek. *u* en *gg*. In dezen zin dronk men oudtijds *ſinte Geerdens minne*, den dronk dien onze ongelukkige Graaf Floris de Vijfde den verraderlijken Gijsbrecht van Aemſtel toebracht, wanneer zy ter jacht gingen. — Het was een dronk van affcheid, waarvoor men, na dit afgrijslijk ſchelmſtuk, *ſint Jans minne* of *gedachtenis* in de plaats ſtelde; doch deze was aan Keizer Lodewijk doodelijk, wanneer zy hem toegebracht werd. Die mijne *Geſchiedenis van ons Vaderland* gehoord hebben, weten dat ik dit, en wat de vroeger tijden en gebruiken belangrijks hebben, gewoon ben daarin

in te verklaren, doch het zou hier misplaatst zijn. Moge 't echter de opmerking opwekken!

MIN of MINNE in de beteekenis van vrouw, als wanneer men *Meermin* zegt van 't mannelijke *meerman*, ſpreekt het V. van zelfs. § 55. Doch men merke omtrent dit woord *meermin* den accent wel op, die daarin op *min* valt. Men zie de reden op *ſtadhuis*. Anders is het met *Meerman*, *Meermaagd* enz. Vergel. het I Deel mijner Nieuwe T. en D. Verſch. bladz. 80.

MINARET, ſoort van toren op de Mahomedaanſche Moskéen, ter uitroeping van het gebedsuur مناره (*menareh*); doch in eigenlijke beteekenis van het woord, *vuurtoren*, van نار (*nar*) vuur, en zoo ook *wachttoren*. V. § 57, of naar 't Fr. M. § 100.

MINE, houding (of beweging) van gelaat of lichaam. Fransch woord, en als in die taal. V. § 100.

MINERAAL, adjectief, voor delfſtoffe gebruikt, en dus O. § 48.

MINGELEN of MENGELEN, een maat, oorſpronklijk van *wijn*, doch ſedert van allerlei vochten gebruikt. Het woord is eigenlijk *mengeling*, en drukt uit zoo veel als men gewoon was van wijn en water voor de maaltijd in een grooten beker af te mengen. 't Was dus voorheen V. toen men er die *mengeling* (en door deze 't gemengeldezelf) door verſtond; doch als bloote hoeveelheid van een vocht is het (en waarſchijnlijk ook door de verbastering in de vorm als infinitivus) O. Vergelijk *last*, *pint*, enz. De *mingelen* is de holle maat zelve, waar die hoeveelheid meê toegemeten wordt, en als zoodanig blijft zy V. § 57.

MINIATUUR, 't Latijnſche *miniatura* van *minium*, vermilioen; waarna ook de *miniator* of *miniateur* genoemd werd, dat is, die de roode letters in de oude handſchriften teekende en naderhand ook de overige figuren en ſchilderingen in 't boek, of zelfs ook op den band daarvan.

Waar-

Waaruit de toepassing van dien naam op alle schildering in waterverven, 't zij op pergament, papier, leêr, of ijvoor ontstaan is. V. als 't Latijnsche. § 100.

MINK, voor *mangel* of *gebrek*, van *minken*, M. als wortelsylbe des werkwoords; waarvan *verminken* en *verminkt* overig is. § 28. Elders wordt het voor *vlek* genomen, waarvan een *geminkelde koe* of *os*.

MINNE, by onze (en vooral de Vlaamsche) Rederijkers voor *kat* gebruikt, V. als *kat*. § 57.

MINUUT, 't zij als tijdverdeeling, of zestigste deel van een cirkelgraad, O. als adjectief. § 41. V. als 't Fransche *minute*. § 100.

MINUUT of MINUTE, voor 't opstel waarvan een *gros* of *grosse* uitgemaakt wordt. V. als het Latijnsche *minuta*, waaronder *scriptura* te verstaan is. § 57, 100.

MIRAKEL. Het Latijnsche *miraculum*, en als dit, O. § 100.

MIRRHE of MYRRHE, 't Latijnsch-Griekische *myrrha*, V. § 100. Schoon men 't als gom, ook M. nemen kon. § 57.

MIRRIGWORTEL, als sommigen voor *mierik* zeggen, als om zijn bitter, dat men voor de eerst gebruiklijke myrrhe in de plaats stelde, dus genoemd, M. als wortel. § 39. De eigen Hollandsche naam is *peperwortel*. Doch zie *mierik*.

MIRT of MYRT, M. als er *boom* onder verstaan wordt. § 57. In zich-zelfs kan men het woord geen geslacht toekennen, als zijnde uitheemsch.

MIS, V. als 't Latijnsche *missa*, voor de kerkdienst, en ook voor marktfeest. § 100.

MISBAAR, O. als *misgebaar*. § 51.

MISBRUIK, O. als *misgebruik*. § 51. Zie § 89.

MISDAAD, V. als *daad*. § 39.

MISDRIJF, O. als *misbedrijf*, § 51, gelijk men ook *wanbedrijf* zegt.

MI-

MISERERE. Behalven als Roomsch-Katholijke Cantique (de LI°. psalm) waarvan dit het eerste woord is, beteekende het ook voorheen een byzonder soort van *colica passio*. O. als *gezang*, en ook als *koliek*. § 57. Doch

MISERIE, het Lat. *miseria* (jammer), als dit, V. § 100.

MISGREEP, als *greep*. § 39.

MISKRAAM, M. schoon kraam V. is. Want het is hier de wortelsylbe van *kramen*, als kind-baren, en verbum neutrum, en niet het *ledikant* of de *bedkraam*. § 28. Zie *kraam*.

MISPEL, M. door de vorming. Doch men gebruikt het best V. als *vrucht*. § 28, 57. Het woord is oorspronklijk Grieksch, μεσπιλη of μεσπιλον.

MISSIVE, in de buitenlandsche verstaanding, een *brief*, en beantwoordende aan het Gr. ἐπιστολη, als van het Latijnsche *mittere* (zenden); doch thands meer algemeen gebruikt, en wel, V. als *missive* in 't Fransch, schoon het Italiaansch *missivo* in 't M. zegt, 't geen ook meerons *brief* overeen zou stemmen. — § 100.

MISSCHIEN, O. als alle stoffelijk gebruikte woorden, by voorbeeld, het *vaarwel*, het *god-lof* enz. Het Woord is oud Duitsch en half Noordsch, *mag 't schiên*, mag het geschieden, *potentialiter*. Het Deensch zegt *maa-skee* en *kan-skee*. Zie Huydecoper op Melis Stoke, II. D. bladz. 380.

MISSLAG, M. als *slag*.

MIST, V. § 91 en volg. — Men gebruikt het echter ook M. als verstaande daar *damp* onder. § 57. 't Is verwant met het oud Fransch *moiste*, waarvan nog *moistir* over is.

MIST of MEST, zie *mest*.

MISVAL, M. als *val*. § 39. Inzonderheid ook in den zin van *miskraam*. — Ook O. als *misgeval*, en in dit geslacht alleen gebruiklijk in den zin van *infortunium*. § 51.

MITS, O. als adverbium zijnde, doch gebruikt wordende als

als een naamwoord, en in de plaats van het woord *voorwaarde*, V. gelijk dit. Zie over dit woord mijne Aanteek. op Antonides *Tſtroom*.

MITER, zie *mijter*.

MODDE, vuil wijf. V. § 55. 't Is een ſpottende nabootſing van de Oud-Overijsſelſche boerenuitſpraak van 't woord *moeder*. Zoo zegt men *Modde van Gompen*, d. i. *Moeder van Campen*.

MODDER, by onze Ouden *modere*, adjectief van *moude*, even als *mo-el* en *mo-ēr*, of *moêr*; alles verwant met het Latijnſche en Franſche *mollis* en *mou*, ook met ons *meuken*, weeken en broeien. V. als adjectief; doch als ſtof genomen, O. § 33, 48.

MODE, V. als in 't Fransch, waaruit het genomen is, en als der Italianen *moda*, onderſcheiden van hun *modo*, dat het Latijnſche *módus* is. § 100.

MODEL. Voorbeeld waarnaar iets gemaakt wordt. Het Franſche *modèle* uit het Italiaanſche *modello*, dat een diminutief is van *modo*, 't Latijnſche *modus*; en als zoodanig is het woord dan ook O. zoo wel als door toepaſſing van *voorbeeld*. § 45 en 57.

MODILJON in de Bouwkunst. O. als de uitgang van dit oorſpronklijk Italiaanſche doch by ons uit het Fransch aangenomen woord met zich brengt. Zie *kanon*. — Men weet dat men dus de blokjens onder de vlakte der kroon in de kroonlijst noemt, welke aan de verhevener orders eigen is. Het Latijnſche woord is *mutulus*, waarvan *modiljon* inderdaad verbasterd is. Deze naam van *mutulus* is, van oudtijds en oorſpronklijk *uitſtekende ſparren* te zijn, van buiten met de kroonvlakte die daarop ligt, egaal afgekapt. Want *u* en *i* zijn in deze woorden hetzelfde als in *optumus*, *maxumus*, enz.

MODUL (Het Lat. *modulus*, maatſtaf en, als dit, M. § 100, en 57). — Dat de Nederlandſche Architekten *het*

modul zeggen, ſteunt op den diminutiven Latijnſchen uitgang. § 45.

MOED, M. Zie *gemoed* en *moet*, indruk.

MOED voor *gemoed*. Beter MOEDE, als *moeding*, en dus V. § 67.

MOEDER, V. § 57. Zie Aanteek. *gg*.

MOEDWIL, M. als *wil*. § 39.

MOEI, eigenlijk *moederszuster*, V. door toepaſſing. § 57. Zie Aanteek. *gg*. — Dat ons gemeen in Amſterdam *meuë* zegt, is klaarblijkelijk (als zoo veel andere benamingen,) van de Denen, by wie *mφe*, vrouw, en een woord, van eerbied was.

MOEITE, V. § 33, 95, van het adjectivum *moede*, *moeie*. Zie den oorſprong Aanteek. *gg*.

MOELIE, oudtijds baktrog (*mactra*). V. door den uitgang, en als wordende *bak* daaronder verſtaan. Denkelijk van 't bereiden van 't deeg, dat in 't kleinzen, dat is doorkneden met water, beſtaat, en dus van het Franſche *mouiller*. — Het Hoogduitſche *multer* verbindt dit woord met ons *moude* of *mout*.

MOÊR, V. als ſaamgetrokken, het zij van *moeder*, het zij van *moër*. Zie *modder*. — Doch als ſtof, O. gelijk wanneer men van het *wijnmoer* of het *veenmoer* als een byzondere ſoort van zelfſtandigheid ſpreekt, § 48. Van dit *moer* is *morſen* en *morſig*.

MOÊR (ook *muier*, eigenlijk *muider*, dialekt verſchil van de *oe* met *ui*, als in *boet* en *buit*, *ſnoet* en *ſnuit*, enz.) voor *moederſchroef*, zie § 26. Als *ſchroef*. § 39. — In een oude dubbelzinnigheid ſpraken de Amſterdammers dus wel van de *muider poort* en den ſleutel van die, en dus in een rijmtjen, by mijn kindsheid reeds volſtrekt niet meer verſtaan, en dat men in eenvoudigheid de jonge kinderen leerde opzeggen als een onnoozel ſpelletjen ter oefening in het ſpreken, ſchoon in oorſprong en by 't ver-

't verſtand der woorden vrij onzedig; ja, (beter gezegd) de onbeſchaamdheid-zelve. Men had er by mijn geheugen nog verſcheidene van dien aart, die ons van de zeden dier dagen geen voordeelig denkbeeld geven.

MOERAS, O. in 't Gebruik, dat meer mannelijke vreemde woorden in dit geſlacht heeft overgenomen; doch wellicht werd het als een adjectivum beſchouwd, § 41. Echter gebruikt men het ook M. als zijnde het Italiaanſche *maraſco*, en *maraccio*, waarom het ook *moerasch* en *marasch* plach geſchreven te worden. — Ook V. als zijn primitivum *moër*. § 100, en 57.

MOERBEI als *bei*. § 39. — 't Is *zwarte bes*, en eigenlijk *moorbei*. *Moor* is zwart, waarvan 't Franſche adjectief *morèl*.

MOES, of *moeſe*, kapſel, hakſel, van *mo-en*, pletten, kort en klein maken, en zoo ook inzonderheid *kappen*, *hakken*. Waarvan ook *moeskoppen*, of *moeskappen*; het eerſte in den zin van koppenkloven, het laatſte, in dien van 't platte land te berooven. — O. als zijnde eigenlijk *gemoes*. § 51.

MOES, O. als *kruid*, dat er onder verſtaan ſchijnt te worden. Doch zekerlijk was het oudtijds *gemoes*, gelijk nog in het Hoogduitsch, *gemuſe*. § 87. Ook *kruid* is ſaamgetrokken uit *geroot*. *Múas* is by Kero, ſpijze, en zoo *abandmuaſa*, avondmaal. Doch de oorſprong van 't woord is niet te min in *moeſen*, of *moezen*, hakken of kleinmaken, en dus ook kaauwen en eten by overdracht, welk *moezen* naderhand ook *muizen* gezegd werd, gelijk in meer woorden de tweeklank *oe*, even als de Hoogd. *ö*, in *ui* is overgegaan.

MOESJANKER is *mutsjanker*, dat is, *liefdeklager*, van *mutſe*, liefde. § 28, 55.

MOESJE. Zie *mouche*.

MOET of MOETE, indruk, overgebleven merk van iets.

Van 't oude *moën*, drukken, waarvan ook *gemoed*, als bewustheid of geweten; en *moeten*, genoodzaakt zijn. (De *moed* daartegen is de active *indruk* of kracht.) — V. als zijnde eigenlijk 't pasſive participium *gemoëte*. § 95. — Men zegt ook een *moet* voor een noodzakelijkheid, doch dan is het de wortelſylbe van het werkwoord *moeten*, en dus M. § 28.

MOETE, ledige tijd, in 't Hoogduitsch *muſe*, V. § 95. 't Is eigenlijk de *ruitijd* of *ruiing* der vogelen, en verwant met het Franſche *muë* en *muër*, (dat niet alleen op vogelen ziet, want men zegt het ook van het afvallen der hoornen van de herten;) en van daar beteekent het tijd van ledigheid en afzondering van 't gewone bedrijf.

MOETE, MEETE, dat is, *moeting*, *meeting*, verwant met der Engelſchen *to meet*, en hun *meeting* (byeenkomst, vergadering), van ons *met* (*ſimul*), gelijk het Deensch ook *mod* zegt voor tegen. Alleenlijk nog in gebruik wanneer men zegt iemant *te moet*, of *te gemoet*, of *in 't gemoet gaan*. Waartoe ook *ontmoeten*, en *gemoeten* behoort. Van daar is dit *moete* ook op *voorkomende gelegenheid* toegepast. V. § 95.

MOETZALF (kwalijk *moedzalf*,) is zalf ter verzachting of wegneming van overgebleven lidteekenen van wonden, enz. V. als *zalf*. § 39.

MOEZEL, boeren fluit. M. door den uitgang. § 28. Ook, als er *zak* onder verſtaan wordt, voor zakpijp. Dit woord begreep onder zich drie ſoorten: de *ruispijp*, de *lullepijp*, en de *zakpijp*. De naam is van 't geluid genomen.

MOEZEL, Rivier, in 't Latijn *moſella*, en V. § 57, 100. 't Is eene zichtbare verkleining van *Moſa*. Of beide die namen met *oos*, als water of vloeiing, ſamenhangen, en hoe, onderzoek ik hier niet.

MOE-

MOEZEL, vlek, van *moze*. Waarvan ook 't verb. *bemoezelen*. M. § 28.

MOF, MOFFE, 't zelfde woord als *mouw*, zijnde *mo-ig*. V. § 33. Een *handmof* is ook in daad en oorſprong niets anders dan een losſe *mou* waar men de handen in verbergt voor de koude. Ook als vrouwenhandſchoe zonder vingers is een *moffen* een *moutjen* of mouwetjen. — Als ſcheldwoord is *mof* M. zijnde 't dan de wortel van 't werkwoord *mou-en*, Engelsch *to mow*, dat is, maaien. Een *mof* is een (Westfaalſche) *maaier*. Een *mof* of *mow* zegt men, even als een *ſlijp-ſchaar-en-mes*, een *mantjenskoop*, enz. Ook plach men voor *handmof*, een *moffel* te zeggen, en dus ſchrijft Cats. *Wegmoffelen*, hiervan gemaakt, is dus *in de* MOU *ſtoppen*, en het zelfde woord is *wegmaaien*, en dus, *vermoorden*, in welke zin het ook van *moude* (aarde), als *onder de moude ſtoppen*, af te leiden zou zijn. Vergelijk *moude*. — Van dit *moffelen* is ook het woord van *meuchelmoord*, uit *moffelmoord* verbasterd, en by ons tot *muichelmoord* overgegaan. Van het zelfde Thema is ook 't oude *muigen* en *ſmuigen* by ons voor *ſnoepen*. Zie de Aanteek. op mijn Perzius.

MOFFEL, in 't Fransch *muffle*, M. voor *muil*, dierenmuil. § 28. Hiervan is *moffelen*, kusſen, 't geen voorts in beteekenis verder en tot omarmen uitgeſtrekt is.

MOKER, M. van *moken*, breken, verwant met *maaien* door den gemeenen wortel *ma* en *mo*. Zie *maag*, *made*, *moot*, enz. § 28. Het Gr. μαχη, *ſtrijd*, ſchijnt hier ook wel meê ſaam te hangen, en ook μαχαιρα (zwaard) als ſtrijdgeweer of *ſlagzwaard*; ook zegt het IJslandsch en en Angelſax. *mækir* en mæki voor ſtrijder of dapper. Het Lat. *pugna* en *pugnare* ſtaat even zoo in verband met *pungere*, *pugio*, *pugnus*, enz.

MOKKEL, M. als wortelſylbe van *mokkelen*, frequentatief van *mokken*, d. i *mo-igen*, van *moën* waarvan *mond* parti-

ticipium is. Het beteekent den mond of kaken opzetten, en zoo is *mokkel*, die opgezette wangen heeft, en van daar zegt men een *vette mokkel* voor die met dikke vette konen voorzien is. M. § 28, of M. en V. naar de kunne, § 55. Van dit *mokken* (d. i. *moïgen*) is ook ons Nederd. werkwoord *mokken*, als betooning van onvergenoegdheid of wrevel over iets; en ook 't Franſche *mocquer* (nu *moquer* geſchreven) voor een wrevelig ſpotten uit onvergenoegdheid of gevoel van beleediging, maar dat allengs tot allen ſpot en eindelijk tot luchtige en dartele of lichtzinnige jokkerny overging. Men merke hierby op, dat het Fransch SE *moquer* zegt, d. i. eigenlijk: ZICH *de wangen opzetten*. Maar ons *mooi* behoort daar niet toe, als ik elders aanmerkte.

Een *vette* of *dikke mokkel* is by ons ten aanzien van jonge of ſchootkinderen voornamelijk in gebruik. Het Vlaamſche *mokkelen* voor *omhelzen* is ons *moffelen*, en behoort hier niet toe.

MOL, eigenlijk *aarde*, of *ſtof*; anders *molde*, *moude*, en verwant met het Franſche *mou* en Latijnſche *mollis*. V. § 33.

MOL, voor *dier*, is *mol-* of *molddier*, doch wordt in het geſlacht van *mol* of *molde*-zelve, en dus V. gebruikt. *Mul* zegt het Vlaamsch voor *aarde*, 't geen by ons *mol* is. Zie *mou of moude*. De Duitſcher noemt dit dier hiervan *molwerp* (*maulwurff*), en veellicht is dergelijk een thands verzwegen en verloren byvoegſel de oorzaak van het mannelijk geſlacht, waarin het tegenwoordig gebruik van dit woord zich ingedrongen heeft. 't Kan echter ook van *mollen*, als begraven, M. gebruikt worden. § 28. Zie *molm*. Men zegt ook *mullen*, dat is, *mollen*, voor wroeten, en elders meer eigenlijk voor de aarde bewerken, omſpitten, graven, en delven, enz.

MOL, als *drank*, M. voor zoo verr' er *drank* onder verſtaan

ſtaan wordt. In mijn jongen tijd een zeer aangenaam wit Zomerbier. § 57. Het hangt ſamen met het oud Noordſche *ohl* of *ϕl*, nu by de Engelſchen *ale*. Vergelijk *aal* en *melk*.

MOLEN, dat in alle zoo Ooſterſche als Weſterſche talen voorkomt, V. van ouds. Ook in 't Latijn *mola*, en in 't Koptisch ⲙⲟⲩⲗⲟⲛ (*moulon*); doch ſints eeuwen ook in het M. gebruikt, 't geen thands (hoewel zonder grond) meest algemeen is aangenomen. § 99.

MOLIJ of MOLY een *kruid*. In weêrwil van 't Grieksch en Latijn, als plant, V. § 57.

MOLIJK, van *Moloch*, waarvan 't verbasterd is, als alle mannelijk onderſtelde afgoden, M. § 55.

MOLLEM of MOLM, V. als *molling*. § 85. Zie *mou* of *moude*. Oudtijds zei men ook *melm*. Vergelijk *meel*.

MOLSEM, voor *molſing*, van *molſe*, het zelfde als *mol* of *mou*, *moude*. V. § 34.

MOM, ſoort van bier, naar den uitvinder (een Brunswijker) genaamd. M. als drank. § 57.

MOM of MOMME, V. (§ 67,) als *momming*; maar M. (§ 28) als wortel van *mommen*. Kwalijk en volſtrekt onhollandsch zie ik 't thands by ſommigen als O. gebruikt.

MOMBER (voogd), M. door toepasſing en door vorming. § 57, 28. En dus ook wanneer men *momboir* zegt. De afleiding van *mondberg* is bekend en ſtemt met het Latijnſche *mondiburgium*; maar dat *monden* in zich-zelf en door zijne eigen beteekenis, beſchermen is, wordt weinig bedacht, en wellicht dat dit woord of *onmondig* niets gemeens heeft met den *mond* of het ſpreken. Waarvan elders ter gelegener tijd! — Men herinnere zich intusſchen wat het Latijnſche *munire* zij en welke verwantſchap dit in het Duitsch hebbe. Van den Ooſterſchen wortel en 't Griekſche ἀμύνω rep ik niet eens.

MOMENT, 't Franſche *moment*, uit het Lat. *momentum*,

en als dit, O. § 100. Dat dit *momentum* eigenlijk *movimentum*, een *beweging* is, weet ieder; maar in den grond is het blootelijk een vertrekking van den mond, 't geen het grond-thema van 't woord is.

MOMMERY, van *mommen*, V. § 69. Ook als verbastering uit *mahommery*, gelijk onze Ouden het noemden, 't woord van *Mahom* voor *Mahomet* afleidende, om daarmeê het Islamismus te beteekenen. Die 't van 't Grieksche μονηρέριον afleiden, waarvan de Nov. 105, cap. 1. gewag maakt, zoeken 't wat verr'.

MOMPELING, V. van *mompelen*. § 34. *Mompelen*, als frequentatief zijnde, wijst terug op *mompen*. Doch de oorsprong is in *mom* als *mo-ing*, van *mo-en*, waar *mond* van is, doch in anderen zin. *Mommelen* is 't geluid *mon* (een geruisch zonder verstaanbaren zin) maken, gelijk het geluid der zwevende bijen is; maar *mompen* is den mond stoppen, sluiten, en dit met een kracht die de versterkende *p* meêbrengt. *Mompen* is dus eigenlijk *silentium imponere*, *verbazen*, (*étonner* zegt het Fransch, 't geen het Duitsche *erstaunen* is, en inderdaad ons *verstommen*); doch allengs is het overgegaan tot den zin van bedriegen of door valschen schijn misleiden, en zoo niet te vreden stellen maar tot zwijgen of berusting brengen.

MONARCH, 't Grieksch-Latijnsche *monarcha*, M. § 55. Het vrouwelijke zou *monarchin* zijn.

MOND, M. in 't Gebruik, ondanks de participiale vorming, die 't V. moest maken. § 34. Het Thema is *moen* (*snijden*), met *maaien* verwant, en 't woord beteekent dus ook *snede* of *opening*; zoo wel als *mouth* in het Engelsch, en als *maul* (dat is, *mo-wel*,) in 't Hoogduitsch, dat het zelfde met ons *muil* is. Het oorspronklijke V. blijkt ook in 't oude en altijd bewaarde *met* of *uit voller mond* (pleno ore), en *ter halver mond* (submissâ voce), en *met luider mond* zoo wel als *met luider*

keel

keel (altâ voce), ſchoon daartegen *binnens monds* tegenwoordig wel ſchijnt te ſtrijden, 't geen echter dit woord niet meer M. maakt, dan het *des zons* van Hooft, de *zon*, dewijl men van ouds alle eenſylbige woorden zonder eenig onderſcheid van geſlacht, met deze *s* in den tweeden naamval gebruikte. Het M. moet dus uit toepaſſing zijn, door den mond als werkenden openaar aan aan te merken. Vergelijk § 32. Zie *melk*.

MONDVOL. Zie *handvol*.

MONNIK. Zie *munnik*.

MONOPOLIE. Gebruiklijkst in het M. Geſlacht als in 't Fransch, ſchoon dit *monopole* zegt; en O. als 't Lat. *monopolium*. § 100. Ik zou het eerſte verkiezen. Het is even zoo met *folie*, met *ſpatie* en anderen. De uitgang *ium* houdt by ons zijn geſlacht niet, maar volgt het Fr°. woord daarvan gemaakt.

MONSTER, O. voor *wangedrocht*, als 't Latijnſche *monſtrum*. § 100.

MONSTER, voor *ſtaal*, *proef*, van *monſteren*, het Latijnſche *monſtrare*. M. § 28.

MONSTER, voor *ſtift*, van 't Latijnſche *monaſterium*. Behalven in eigen namen, verouderd; doch oudtijds V. als *ſtift*. § 100, 57.

MONTANT. Fransch adjectief, by ons als ſubſtantief gebruikt voor *beloop* (van een Rekening b. v.) en dus O. § 41, 57.

MONTEERING (van het Franſche *montrer* of *monſtrer*, het *monſtrare* der Latijnen, verbasterd) is kenmerking, en dus in innigen zin het zelfde als *liverei* ter onderſcheiding. V. § 34. — Kwalijk verwart men 't met *montuur*.

MONTUUR, (van het Franſche verbum, *monter*, klimmen of opſtijgen, uit *mont*, het Lat. *mons* (berg) gevormd is 't geen waar men op rijdt, het zij paard, muildier,

of ezel. V. als *monture* in 't Fr. is. — Men moet opmerken, dat dit *mont* eenvoudig als hoogte gebruikt werd, gelijk men ook *à mont* en *à val* zei, voor *en haut* en *en bas*, als by ons nog *te berge*.

MOOR, gewaterd ſtof, O. § 48. Zijnde 't woord in zijn oorſpronklijke beduidenis waarin het het *water*-zelf beteekende, en met ons *meer*, en het Latijnſche *mare*, verwant is, verouderd.

MOOR, pastinakel, 't *ſcorza nera* der Italianen. Als plant, V. Als wortel, M.

MOOR, als Zwart of Moorenlander of Mauritaan, 't Griekſche μαυρὸς en Latijnſche *Maurus*, M. § 55. Het heeft in het vrouwelijke, *Moorin*.

MOORD, M. als wortelſylbe van *moorden*. § 28. Doch dat het in zich-zelven een præteritum is, en zoo ook oorſpronklijk V. by ons was, blijkt uit genoegzame plaatſen der oude Schrijveren. Het onderſcheid tusſchen *moord* en *doodſlag*, van de oudſte tijden af waargenomen, is in onze taal (ondanks de verwarring, door het redenlooze en verſtandverwoeſtende Fransch in de denkbeelden gebracht) onuitwisbaar. *Moord* ſluit overdachtheid en voornemen vooraf, verraad, en opgezet *overvallen* des ſlachtoffers in, en dit ligt in het woord-zelf. Men vergelijke de aanmerking op *mof*, *moffe*. — De *leges Salicae* bevestigen dit onderſcheid reeds. Men zie Eccard ald. p. 38.

Eigenlijkst is *moord* een geweldig verſtikken, en in dezen zin is *ſmooren* daar na meê verwant. *Mooren*, voor in den adem bezwijkend ſloven, behoort hier ook toe. Dat het woord ſamenhangt met het Lat. *mori* en Perziſche مردن (*murdan*), ſterven, ziet ieder, ſchoon deze twee woorden verba neutra zijn, en *moorden* by ons tranſitief is. In 't Perzisch is *mord* (مرد) eenvoudig, *dood*.

MOOT, V. als præteritum, van *mo-en*, affnijden, Engelsch

gelsch *to mow*, waarvan by ons *maaien*. Hiervan is ook het Franſche *moitié* (eigenlijk *gemoote* als wy zeggen zouden,) voor *helft*, en *motte* voor afgeſtoken aardklomp, af te leiden; zoo echter het eerſte het Lat°. *modietas* of *medietas* niet als onmiddelijken oorſprong te houden is. — Doch 't Lat. *mutilus*, 't zij als adjectivum, 't zij als ſubſtantivum hangt met dit *moot* en *motte* even oogſchijnelijk te ſamen. Ook het Engelſche *moat* voor een gracht, die een ſtad, burcht, of grondvlakte, van het omliggende land affnijdt is hiervan. — Opmerklijk is 't, dat men wel een *moot visch* zegt, maar van brood of vleesch niet dan *een ſneé*, of *ſnede*. § 35. — Zie *maag*, enz.

MOP, V. Het zij als *ſteenbrok*, het zij als *koek*. Het woord is het præteritum van *meppen* of *mepen*, en beteekent *reep*, waarvan ook een *mopmuts*, dat is, *muts* met *kinrepen*. Zie *mep*. Oudaan gebruikt ook meer dan eens *bemoppen* voor *bewinden*, en zoo ook voor *bedriegen*. § 36. Als *mopmuts* is het ook V. door *muts*. § 57.

MORAAS. Wijn van moerbeien of morellen, voor etlijke honderd jaren hoog geacht, en in de oude Romans zeer bekend. M. als *wijn*. § 57. — Thands is

MORAAS een geweven ſtof, even als MOOR, en, als zoodanig genomen, O. § 48.

MORCEEL. Zie *morſeel*.

MOREL, V. om dat er *kars* onder verſtaan wordt. Het woord is een adjectief, en beteekent in 't Fransch *zwart*, of als *morello* in 't Italiaansch, ook *donkerbruin*. Zie de Aanmerk. van Fr. Burman, meest uit het oud Fransch. Anderen echter leiden het af van het Italiaanſche *amaro* ('t Latijnſche *amarus*,) *bitter* beteekenende, als zijnde *amarello*.

MORGEN of MERGEN, voor *ochtend*, van *meeren*, als *meerend*, toenemend, in tegenſtelling van *avond*, als afnemend. Zoo leest men in oude ſchriften ook *de mor-*

gen-

gende dag. En het is veellicht door er op deze wijs *dag* onder te verſtaan, dat het door 't Gebruik M. geworden is, naar § 57. Zie § 98 en Aanteek. *ooo**, in de Verhandeling kwalijk tot § 96 gebracht.

MORGEN (*cras*), het adverbiale woord, als ſubſtantivum gebruikt wordende, O. gelijk alle woorden ſtoffelijk genomen; als b. v. *die 't morgen niet beleefd.* Dus in 't Latijn *aliud* CRAS. Vergelijk *heden.* § 48.

MORGEN of MERGEN, als *maat lands*, O. door 't Gebruik. — Zoo men wil, is 't het zelfde woord met *morgen* voor *ochtend*, en daar naar genoemd. Daar naar genoemd is het echter niet; maar van *moer* of *mor*, door *mor- en*, *morjen*, *mor-ig-en*, graven, ploegen, eten, of aarden; 't geen men ook *moren*, *moeren*, in den zin van *wroeten en zwoegen*, en hiervan ook *morelen* of *morrelen*, zegt. Zoo dat een *morgen Lands* een *omploeging* is; te weten, zoo veel men op eens ploegt of pleegt.

Dat nu *morgen* voor *ochtend*, het zelfde zou wezen, 't zij als toebereiding van den dag, of als werk- of ploegtijd, is, in zich-zelve beſchouwd, zoo gants onaanmemelijk niet. Doch behalven de hier aangevoerde natuurlijke en zich als van zelve opdoende afleiding, kan het ook aangemerkt worden als van *mark*, bepaling, ingang van den dag, *limes diei*, te zijn, en dus verwant met het Latijnſche *margo.* 't Goth. heeft MARKVS (*markos*), *eindpalen*, *grenzen*, en daarvan GAMAURGIDA (*gamaurgida*), *beperkte*, *verkortede.* Mark. XIII, 20. Wy hebben er ook ons *Markgraaf* van, en de Italianen en Franſchen hun *Marcheſe* en *Marquis.*

Dat *morgen* lands O. is, als infinitivus, § 43, verklaart zich dus gereedelijk.

MORGENSTOND, M. als *ſtond*, dat ſints lang meestal M. gebruikt wordt. § 39. Oudtijds zei men ook *morgenſtond* in het vrouwelijke, en in den grond beter. Zie *ſtond.*

MO-

MORIAAN. Oud woord, gevormd naar den uitgang der Latijnſche volksnamen, van *Morie* of *Morye*, 't geen onze goede Ouden voor *Moorenland* zeiden, en tevens met *Morea* verwarden. M. § 55. Vrouwelijk heeft het niet.

MORIELJE, ſoort van zwarte *kampernoelje*, en V. als dit en het Franſche woord. § 100, 57.

MORILLON, ſtormhoed in onze Oude Ordonnantiën, en als zoodanig ook M. naar § 57. — Eigenlijk is het een verkleining van het oude Franſche *morion*, by Ronzard en zijn tijdgenooten een ſtormhoed, en dus zou het O. zijn uit den aart, doch zoo niet gebruikt.

MORSCH, verbasterd van *mersch*. V. Zie *mersch*.

MORSEEL. 't Franſche *morcel*, nu *morceau;* maar dat van ons oude *morſe* is, waarvan *mórſel* en *vermorſelen*. *Te morſel ſlaan* is nog gebruiklijk, en misſchien beter dan te *mortel*. De rijke verwantſchap van dit woord roeren wy hier niet, waartoe ook 't Franſche *mordre*, 't Latijnſche *mors*, en ons *moord*, behooren. 't Is O. als zijne ſynonymen, *ſtuk* en *brok*. § 57.

MORTEL, is eigenlijk *gruis*. Kwalijk ſchrijft Mr. L. Trip derhalve:

Die Bazans eiken, hoe geworteld,
Met eenen klop aan ſpaanders mortelt.

Men *mortelt* geen groeiend hout, maar wel ſteen; men mortelt ook niet aan ſpaanders, maar aan *gruis*, of (als men ook zegt) tot ſtof of tot zand. — Het woord is niet, als ſommigen wanen, een adjectief, maar een zelfſtandig woord, en M. § 28. Als ſtof is 't O. § 48. Doch er wordt dikwijls een ander ſubſtantief onder verſtaan. Vergelijk *pletter*. — In de uitdrukking TE *mortel*, TE *pletter* en dergelijke wordt het voorzetſel *te* (archaïcè) voor *tot* gebruikt; daartegen zegt men niet TE *gruis*, TE *ſtof* enz. maar *tot*. Het is, dat men *mortel* en *pletter* als verkorte infinitiven aanmerkt.

MOR-

MORTIER, M. als 't Franſche *mortier*, voor *vijzel* of voor *bomketel*. § 100, 28. — Als een *ſtof*, en als zoodanig verwant met *mortel*, O. § 48. Voor *muts*, om de gedaante dus genoemd by de Franſchen, die hun *Preſidents à mortier* hadden, is het by ons onbekend.

MOS, vogeltjen, zie *musch*.

MOS of MOSCH, boombegroeiſel. Eigenlijk *mucor* (waarvan *mucidus*), ſlijm, ſchimmeling; en dus, als een *ſtof* gerekend, O. § 48; maar als *plant* zegt men *de mosch*, in het V. § 57. — Oudtijds zei men ook *mies*, als (by voorbeeld) in den Wigalois van Wernt von Gravenberch, en hiervan 't Franſche *mèche*, lont, dat eigenlijk de *boomzwam* beteekent.

MOSE voor 't *ſemen genitale*, V. § 67. 't Is eigenlijk *ſpat* of *ſpatting*. Doch zie *maze* en *moze*.

MOSIE (verouderd) voor *mugge*. V. als zijnde 't Fr. *mouche*. § 100.

MOSKEE. Arabisch, Turksch, en Perzisch مسجد (*mesged*) of مشکت (*meschket*), waaruit het verbasterd is. V. als in die Europiſche talen, door welke het woord tot ons overging, en waarin de uitgang verminkt is. § 100.

MOSKIET. Amerikaanſche vlieg, of eigenlijker mug. Het Spaanſche *mosquito*, uit *moſca* ('t Latijnſche *muſca*,) gevormd. M. als dit, ſchoon de Franſche taal het woord V. neemt. § 100.

MOSSEL, M. als een ſoort van *ſchelpvisch*, en door de vorming. Zonder dat er eenige reden blijkt waarom het woord V. zou zijn. § 57, 28. Ik houde 't voor 't Latijnſche *muſculus* by Iſidorus, dat met het ouder *mutilus* verward is geworden.

MOSSON (by de Franſchen MOUSSON), vaste wind tusſchen de Keerkringen. 't Is het Italiaanſche *mosſone*, een augmentatief van *mosſa*, beweging, vaart. O. derhalve ſchoon men het veelal als in 't Fransch of als wind M. neemt. § 45, 100.

MOST,

MOST, V. § 77 en volgg. Eigenlijk *gist*, of *gegiste*. — Als *wijn* daar onder verſtaande, of als wortelſylbe van *mosten* genomen, zou echter het M. plaats kunnen vinden. § 57, 28. 't Is verwant met het Franſche *mouſſer* en *moûter*, en 't Latijnſche *muſtum*. — Van dit *mouſſer* (of liever van het bruizen der gisting waarvan dit gezegd is,) hadden wy ook *moezen* voor bruisſchen, tieren, en razen; en hiervan was *moezelaar* en *moezeman* een wilde knaap, vrolijke gast, of lichtmis (*fervidus juventa*). Het *moezeman* waarvan hier gewaagd wordt, was in mijn kindsheid tot *mosſelman* verbasterd, in een zeer ontuchtig liedtjen maar dat men ſints verſcheiden geſlachten niet meer verſtond, en 't welk men even als *de Govert* en *het Patertjen* de jonge kindertjens op hun ſpeelpartijen deed danſen. Alles in Oud-bestemoeders argelooze eenvoudigheid. De twee laatſte waren rondedanſen om de Hoofdperſonaadje die de *Govert* of de *Pater* was; maar de dans van den *Schotelaar en den Mosſelman* beſtond in twee elkander toenaderende rijen, nu nader en dan weêr te rug tredende tot zy in een wederzijdſche omhelzing by één kwamen. — Het woord *ſchotelaar* beduidde in vroeger tijd, wat men later een *potlooper* en, meer verachtelijk, *tafelſchuimer* noemde, die zich aan een rijken lichtmis verbond, en hem in de huizen van plaizier opleidde, waarvoor deze hem den vrijen ſlemp gaf. Dit behoorde tot die ongebondenheid van zeden, in de langdurige Spaanſche oorlog door de legerbenden en de vermenging van burgers met ſoldaten (veelal bloote partygangers uit het ſchuim aller Natiën,) aangebracht; waarover Stevin (in zijn 4to werk) zich zoo hevig uitlaat. Nog in mijn kindsheid beſtond er een zeer oud en morſig rijmtjen of liedtjen van den *ſleutel van de muiderpoort*, waar men volſtrekt niets meer van verſtond, en dat men als wartaal den jongen kinderen leerde opzeggen, wanneer men hun

een

een sleutel in de hand gaf, om meê te spelen of over te brengen. Vergelijk *muier*, tegen welk woord, *schroef* over staat als *cochlea mas* tegen over *cochlea femina*, en waarvan men ook *moeren* en *muieren* zoo wel als *schroeven* in sensu obscœno zei, en van 't welke men het *moeren* in de Studententaal van later tijd wel onderscheiden moet, zijnde dit blootelijk *rumoeren*, d. i. rumoer maken. Ook, het *moeren* voor *modderen* d. i. vuiligheid beredden. — Ook het Spaansche *mozzo* schijnt hier wel meê samen te hangen.

MOSTAARD, V. als 't Fransche *moûtarde*, of het *aard* ware, doch M. als *mostaart*. § 100 en 25. 't Heeft den naam van zijn scherpe gistingreuk.

MOT, vraatziek wormtjen, V. Eigenlijk 't zelfde woord als *made*, maar anders toegepast. § 34. Hiervan ook *mot-uil*. Zie *uiltjen*.

MOT voor 't insekt dat 's avonds vliegt, waarvan men de 's avonds uitgaande lichte vrouwen en de hoerhuizen benoemt.

MOT voor *zaagsel* of *spaanders*, tot brandstof verzameld, O. als een *stof*. § 48.

MOTS of MOTSE (anders *smots*). Licht vrouwspersoon. V. § 28.

MOTSE, een wijde schippers overbroek. 't Is oogschijnlijk het Spaansche *mozzo*, Fransch *mousse*. — V. als *broek* 't geen wy daaronder verstaan. § 57. — Doch eigenlijk schijnt het wel uit *smotse* verbasterd, of wel uit *moze*.

MOTSJONKER, M. § 28. Kwalijk verward met *moesjanker*.

MOU of MOUWE, V. als eigenlijk *moue* of *mouwe*, dat is, *mo-e*, voor *mo-ing*, snede of snijding, zijnde 't de insnede van een kleed, waar men den arm doorsteekt; het zij op zich zelve of met de daar aangelaschte omkleeding des arms; en zoo ook deze omkleeding-zelve afzonderlijk.

lijk. § 67. Daar is echter geen reden, waarom men *mouw* ook niet in het M. zou mogen nemen, als wortelſylbe van *mo-en*, 't werkwoord, waar 't van is. § 28. Doch by onze Ouden was 't V. — Dus in den Rom. van Limb.:

Hi ſlouch den h'toghe w't
Opten erm met goeder trouwen,
Dat hi hem al metter MOUWE,
Eñ metten ſpere viel ter neder.

Ter goeder trouwe is wat wy *ter deeg* zeggen of *voor goed*. *Viel* is hier het præteritum van *vellen*, doen vallen. *Hem* ziet op den *arm*.

MOU of MOUDE, oudtijds *molde*, en verwant met ons *mul* (adjectief), en het *mollis* en *mou* van Latijn en Fransch. Het was by onze Ouden *aarde*, en V. Zie *mol*. Hiervan de gewoone uitdrukking, *ter moude gaen*, voor *ſterven*. Maerlant zegt *mulle* voor *aarde*, *Sp. Hiſt.* f. 139 r°.

Hem beſtuvende met mulle
Ogen, anſchijn eñ mont.

De *Spiegh. der ſonderen* heeft, I. Boek, cap. 59:

Die diepe begrauen is ond' der molde, *enz.*

In den molten leest men voor *in 't zand*, in den Lohengrin.

Het Gothisch zegt MΠΛΔΛ (*mulda*), 't A—S. mold (*mold*); het IJslandsch *molld*, en het Engelsch *mould*. Het Vlaamsch heeft *mul*. — Hoe zeer dit alles met *malen*, *molen*, *meulen*, 't Hoogduitſche *mullen* en *muller*, enz. ſamenhangt, en het Thema zich wijd en zijd uitbreidt en wederkeert, behoeft niet aangewezen.

MOUCHE. Fransch woord, *vlieg* beteekenende, van 't Lat. *muſca* (Zie *mug*); doch de by ons reeds in de 14e eeuw bekende kleine zwarte pleiſtertjens die de vrouwen ter verſiering in het aanzicht droegen, hadden wanneer ik een kind was en deze dracht weêr eenigermate was opgekomen, dezen Franſchen naam. Het woord werd V. genomen als in het Fransch (§ 100); doch is eigenlijk 't Hol-

landſche *moze*, anders *maze*, d. i. vlek. Zie *maze* en *mazel*.

MOUD, houten bak, ook *mout*, V. van ouds, als wordende *bak* daaronder verſtaan. § 57. 't Is eigenlijk *moudbak*, dat is, aard- of gruis- of meelbak. Hoogd. *molde*.

MOUT (nu voor gedroogde en tot vatbaarheid van gisting gebrachte *gerst* gebruikt), meestal O. in het Gebruik. Echtèr ook V. vooral waar men er 't woord-zelf van *gerst* onder verſtaat. § 35, 57. Doch het is in beteekenis eigenlijk *gest*, of veellicht ook wel *maalſel*, van 't Franſche *mouldre*, of Duitſche *mullen*.

MOZAÏEK, bedorven woord voor *muſief*. Zie *muzief*.

MOZE (zie op *maze*), vlek, vuiligheid. V. § 74, 78. Vergelijk *mouche*.

MOZIER (verouderd woord), eigenlijk *goot* beteekenende. M. door den uitgang. § 28. Van *moze*, als vuiligheid. —

MOZIERGAT (als gootgat), O. § 39.

MUD of MUDDE, MUTTE, en MUTSE, verſchillende holle maten; benamingen, die alle verwant zijn met *muite*, en als dit, V. § 67, 33, 74; doch als *hoeveelheid* of *meetſel* genomen, en niet als de maat-zelve waar men meê meet, even als by *last* gezegd is, O. Het *mudde tarwe*, *by* de *mudde gemeten*, zegt men; en zoo zegt men ook het *mut*. — Met *mutſe* is dit minder gebruiklijk, om dat men deze als eene kleine maat meest altijd in diminutivo noemt, het *mutsjen*, dat als zoodanig, in alle gevallen, en hoe men 't neemt, O. is. § 45. Het Fransch zegt *muid*. — Zie *muite*. — De ſamenhang met het Lat. *modius*, van *modus* als maat, toont zich zelf.

MUFFEL, 't Franſche *mouſle*, by ons een dommekracht, zoo in algemeener als enger zin. Van het Grieksch-latijnſche *mochlion*. — By toepasſing, zegt men 't voor een *lompaart*. — In allen geval M. § 28.

MUG of MUGGE, V. eigenlijk adjectief, en 't zelfde woord

woord met het Hoogduitsche *mücke*, het Fransche *mouche*, en 't Latijnsche *musca*. Even als ons *bigge*, 't Fransche *biche* is; ons *tokken*, 't Fransche *toucher*; ons *lekken*, 't Fransche *lecher*; ons *kans*, 't Fransche *chance*; en ons *wiket*, 't Fransche *guichet*; en even zoo duizend andere woorden, waarin 't Nederduitsch en Fransch zich over en weder meêdeelen, en waarin de oude uitspraak van de Fransche *ch* als *k* op te merken is. Intusschen ligt de oorsprong van dit alles in het gonzend geluid *mu*, *moe*, *mo*, waarvan ook het *mommelen*, dat men aan de bijen toeschrijft. Zie *hommel*. Ook in 't Slavoonsch is МУХА (*moucha*), vlieg. § 33.

MUIDE, nog overig in den uitgang van sommige namen van plaatsen, waarin men ook *muiden* zegt. 't Is het zelfde in beteekenis met *monde* of *monding*, en 't Engelsche *mouth*, waaruit het verbasterd is. § 67.

MUIER, moederschroef, (*cochlea femina* in 't Latijn), V. als *moeder*, in de beteekenis van de *baarmoeder* (*uterus*) als waaruit het door een valsche uitspraak der *oe* verbasterd is, en waarvan men wederom *muiëren* voor *moederen* of *vroêmoeren* heeft, en ook voor *wroeten*, in welken zin wy nog *moêren* zeggen, dat eigenlijk ook wel, overdrachtelijk gesproken, *parturire* of *obstetricari*, is. Zie § 26. Hiervan *muierwerk*, dat is, schroefwerk, of ook martelwerk. — Vergelijk *most*.

MUIL, M. § 28. Van het Thema *mo*, waarvan *mo-el* (muil), zoo wel als *mo-end* (mond). Hiervan ook het Friesche *muwlck*, bekjen of kus, *suavium*. — Het Hoogduitsch zegt *maul*. Zie *mond*.

MUIL (schoelsel), van 't Latijnsche *mulleus*, van het oude *mullare*, dat is, *naaien*; als zijnde zy in tegenstelling van de bandzolen der Ouden dus genoemd. Zie Festus. Zy behoorden tot de dracht der oude Koningen van Alba, en werden door de Patricii van Rome aan- en over-

genomen; de overige Romeinen droegen *perones*. — M. § 100. Maar ook V. als by ons overgenomen uit het Franſche *mule*. § 100.

MUIL, anders *muilezel* of *muildier*, M. als 't Latijnſche *mulus*, § 100, en gelijk de groote dieren in 't algemeen. Het is echter by ons inderdaad ſlechts een epithetisch woord, waarby *ezel* gedacht wordt, en daarom heeft het geen Vrouwelijk, en volgt dus den ezel. § 57.

MUIS, voor het dier, V. door de vorming. § 74. Weshalve 't in de oude Fabelen ook altijd *zuſter Muis* heet. Het Perzisch zegt موش (*musch*). Dat het met het Italiaanſche *muſo* (muil of ſnoet) en Gr. μύων zoo wel als met ons *mond*, *mommelen*, en *muil* ſamenhangt, en het dier dus van het knagen of vreten genoemd is, loopt in het oog. Vergelijk *muil* als *mo-el*.

MUIS van de hand, (de *thenar*) M. als zijnde eigenlijk *muisſel*, van *muſculus*. Waarom het meervoudige ook *muisſen* is, niet *muizen*. § 100, 28.

MUITE (hol, nest, of gevangenis), V. § 33. Dus zegt men *uiter muite* komen. En zoo ook voor *kist*, en voor *vogelkooi*. — De oorſprong des woords is in *muën* (zie *moet*); en het beteekent dus *rust-* of *ſchuil*hoek of hol. Het Latijn der middeleeuwen maakt daar *muta* van. — Voor ſchuilhoek is het algemeen. Dus in den Rom. van Limb., fol. 16:

Alſe alle die crude beginnen ſpruten,
Entie liewerke hare muten
Ghelaten (d. i. *verlaten*).

In het oud Fransch was ook *muid* een kooi. — Het koomt dus nu en dan voor, en ſomtijds ook zijn ſynonymum van dien tijd, *feullette;* 't geen men als *feuille* verklaart, als of zy 't fatſoen van een blad hadden. Kwalijk. Dit *feulette*, *feuillete*, en *filette*, gelijk men 't geſchreven vindt, is verbasterd uit het Engelſche *fowl-latch*,

en

en met meer Engelſche woorden in de vijftiende eeuw by de Franſchen aangenomen, en kwalijk geſchreven.

MUITER, als het metalen beſlag van de lederen banden der boeken, oudtijds gebruiklijk. Van 't oude *moten*, *moeten*, *muiten*, uitſteken, ſtoten, en dus, als *ſtootkant* of *ſtootplaat* te verſtaan. M. door den uitgang. § 28. Dat

MUITER, als MUITELING, M. is, verſtaat zich, § 28 en 55. Het is in dien zin meê van het zelfde *muiten*, als *op-* of *uitſteken*. — Men zei van dit werkwoord oudtijds ook *uitmuiten*, waarvoor het nieuwere *uitmunten* is aangenomen.

MUIZENESSE of MUZENESSE, V. § 73. Van *muzen* of *muizen*, peinzen, Engelsch *to muſe*. De ſpotzucht of domheid heeft er *muizennesten* van gemaakt. 't Oud Fransch had *muſardie* voor *fantaiſie*. Ook is *amuſer*, iemand van 't *muizen* of *peinzen* aftrekken.

MULAT. M. door toepasſing, of ook (als een adjectief gebruikt wordende,) M. en V. § 55. Zie de verklaring van 't woord op *meſties*.

MUMMIE of MUMIE. Van 't Arabiſche مُمْ (*mum*), hetgeen wasch beteekent (*cera*). V. om den uitgang *ie*, welke, of met *y* eenzelvig, of uit het Latijnſche *ia*, 't Franſche *ie* is. § 100. Doch zie ons kort *Overzicht* en de Geſlachttafel hiervoor.

MUNNIK of MONNIK, van 't Gr. μοναχὸς, als eenzaam levende. Echter heeft men 't wel, als tegenovergeſteld aan *non* of *klopje*, van 't oude Duitſche *mannich*, (caſtratus) willen afleiden. — Inderdaad heeft *monnik* geen vrouwlijk, en, ſchoon adjectief in oorſprong, geldt het by ons als een louter en onveranderlijk mannelijk ſubſtantief, en dat op geene vrouw toegepast kan worden. § 55.

MUNSTER, zie *monſter*, voor *monaſterium*.

MUNT, voor *ſtempel* of *geſtempelte*, V. als 't Latijnſche

moneta. § 100, 95. Doch *munt* is ook *ſlag*, en *ſlag* wordt voor *munt* (moneta) gebruikt. Dus zegt Maerlant *Sp. Hiſt.* f. 145 r. van de zeven ſlapers, toen zy een brood kochten, en hun geld uithaalden, dat men hun te gemoet voerde:

Deſe ſlach *es overwaer*
Ouder dan .cc. *jaer*,
Eñ es van Keiſer Decius ſlaghe.

MUNTE, als *plant* (het Latijnſche *mentha* of *mintha*), en als zoodanig V. § 57. En even zoo de *gekroesde munte*, die men kwalijk *kruis-en-munt* noemt.

MURF voor *ſnuit.* Van het Franſche *morve*, als ware 't *morvig.* V. als adjectief, § 33. Het is dus een ſmadelijke benaming, en niet onmiddelijk verwant met het adjectief *murf* of *murw*, dat het Noordſche *murk*, week, is; alſchoon het daarmeê, en met het Franſche *mou* en *mûr*, het Latijnſche *mollis*, en nog vele andere woorden meer, tot het Thema *mu* behoort, dat *meuken*, broeien, uitdrukt.

MUSAART of MUZAART (in het Hoogduitsch *muſarn*, dat is, *muisarend*), ſoort van havik, en roofvogel, maar van 't minſte ſoort, die men mede tot de jacht afrechtte, vooral by mindere lieden wien geen valk (als een edele vogel zijnde), werd toegelaten; doch ook zelfs by den hoogeren rang niet verſmaad, zoo als daar dan ook in de oude Ridderromans by het zoogenaamde vliegen, vogelen, of vogelaren (de meest geliefkoosde tijdkorting voor mannen en edele vrouwen), van gewaagd wordt. Men betrektze tot het vogelgeſlacht der *uilen*, en het is van die dat het ſpreekwoord zegt: *Ieder meent zijn uil een valk te zijn;* het geen van geen eigenlijke of gewone *uilen* te verſtaan is, als Cats daar by afbeeldt, in zijn *Spieghel.* De eigenlijke naam beteekent *muizenvanger*, en als zoodanig vindt men het ook voor een ſcheldwoord gebezigd; en

en dit veelal met verwarring van dit *mufaart* en 't verbale van *muzen*, waarvan op *muizenesse*. M. § 24, 28. Men noemde hem ook wel *bufaart*, als in 't Fransch aangenomen is. De Engelschen zeggen *buzzard*; doch beide 't Fr. *bufart* en dit Engelsche schijnt uit ons *muizaart*, van het werkwoord *muizen*, d. i. muizenvangen, ontstaan te zijn. — Het schijnt van dezen vogel, dat Shakespear zegt:

A faulcon, tow'ring in her pride of place,
Was by a mousing owl *hawk'd at, and kill'd.*

Macbeth, Act II, scene IV. Dat is:

Een valk, met eedlen trots opsteigrende in de lucht,
Werd door een *muizende uil* gegrepen in zijn vlucht.

By Ridder Hartmann in den Iwain heet het *ein mausser habich.*

MUSCH of MOS, *vogel*, en als zoodanig M. maar door de vorming V. § 74, 80. Zie Aanteek. *ccc*. Van 't oude *mose* (œstrum et semen genitale), ob salacitatem ejus.

MUSK, M. als 't Latijnsche *muscus* of *moschus*. Ook in 't Fransch, *le mosc*. § 100. De oorsprong is het Oostersche مشك (*musk*).

MUSKAAT, eigenlijk adjectivum en dus op zich-zelf en als substantief, O. § 41. Doch voor de *noot* genomen. V. § 57.

MUSKADEL, als 't Italiaansche *moscadella* zijnde, V. § 100; en zoo ook als *druif*, § 57. Maar als een voor Hollandsch aangenomen of epithetisch woord, M. door de toepassing van *wijn*. § 57.

MUSKEL, spier. Het Latijnsche *musculus*, en als dit, M. § 100.

MUSKELJAAD. Verbastering van *muskelaad*, als van *muskelen* met een Spaansche uitgang, in nabootsing van *chocolade*, *marmelade*, en dergelijke, om 't Fransche *musqué* (d. i. *gemuskt*) uit te drukken; het zij dan voor muskus-

drank of geur of confect. — Eigenlijk zou het vliegendrank of vliegenconfect moeten beteekenen, als van *mosquilla* zijnde, en dus zou *mosquillada* een vergiftigde drank wezen; ook schijnt het wel uit bespotting ingevoerd te zijn, toen deze Spaansche lekkernyen opkwamen, en daarop toegepast.

Even als dit *muskelade* zei men voorheen ook *canellade* voor kaneeldrank enz. van *canella* (kaneel). Deze uitgang op *ada* is van 't participium passivum; dus *armada*, *salada*, enz. als in 't Fransch *armée*, *salée* (by ons *gewapende* en *gezoutene*) in 't vrouwelijk geslacht. Vergelijk Aanteek. *ccc*.

MUSKET, 't Italiaansche *moschetto*, en Fransche *mousquet*, eigenlijk *springveêr*, en O. § 100.

MUSSELIJN. 't Fransche woord *mousseline*, dat V. is als adj. en waarby *toile* gedacht wordt; genoemd van de Oosterische stad *Mossul*, waar het geweven wordt. Verhollandscht gebruikt, zou het O. zijn naar § 48 en 41. Anders V. als in 't Fransch. § 100.

MUT (menigte), V. Dus zegt men *by de mut*. Het verwant zijn van dit woordtjen met *moude* is zichtbaar, en wellicht is het een verbastering daarvan, in den zin van aardgewormte. Die het echter tot het woord *mud* betrekken wil, hy mag.

MUTS of MUTSE, in alle, zoo wel oude als nieuwe beteekenis en toepassing; 't zij van *liefdebrand*, uit *mose* afgeleid, 't zij van *amuzza*, 't geen zeer wel met het Fransche *aumuce* uit *ho-mutse* (hoofdmutse) verbasterd kon zijn. Doch inderdaad is het een en andere *muts* ook het zelfde woord; *muts* voor *hoofdkap* zoo 't oorspronklijk Duitsch is, is toch in beteekenis niet anders dan *warming*, van 't Thema *mu* of *moe*, broeiing. Doch zoo niet, zoo schijnt het van 't Perz. مو of موي (*mu* of *mui*) te zijn dat *hair* beteekent, en dus eigenlijk een vilten kap

te

te moeten zijn, als de zeer gewone ſtof in die Landſtreek en in geheel de Bucharei. — V. § 74.

MUTSAART, M. § 28. van *mutſen*, branden. Ook 't Franſche *mêche* voor *lont*, *lampenpit*, of *lucht* (zwavelband), behoort tot dit Thema.

MUUR, M. als 't Latijnſche *murus*. § 100. Ook als zuiver Duitsch woord *mu-er*, van *mu-en*, in welke byzondere beteekenis dan ook. § 28.

MUZE, Zanggodin. Doch niet *Zangnymf* als het onverſtand ingevoerd heeft. De Muzen zijn verr' boven de Nymfen verheven. V. als het Griekſche woord, en om de kunne. § 100, 55. Men leidt het Franſche *amuſer* hiervan af. Kwalijk, 't is (zei een Italiaan) beter van *muſo* (muil of mond) af te leiden dan van *Muſa*. Zie *muis*. Ik houde 't inderdaad voor derivaat van *muizen* in den zin van ſtil en ijverig bezig zijn, gelijk men nog veel in mijn jongen tijd van *drok zitten muizen* ſprak en dit inzonderheid op het lezen en ſtudeeren toepaste. *Amuzeeren* is ontmuizen, niet muizen. *Muizeneſſe* in 't hoofd hangt hier ook meê ſamen.

MUZIEF, adjectief, en 't Lat°. *muſivum* (ingelegd kunstwerk, plaveiſel of ander), van 't Griekſche μύζω en μύσις, ſamendrukken en drukking, en dus als plaveiſel invatten. O. § 41.

MUZIJK, of beter MUZYK, V. Het Latijnſche *muſica*, zoo voor de kunst als hare uitvoering. — Doch O. is het in den zin van 't *zang-* of *ſpeelgeluid*, gelijk dit. § 57.

MYRT, zie *mirt*.

MYRRHE. Zie *mirrhe*.

MYSTERIE, O. als zijnde 't Grieksch-Lat. *myſterium*. Echter ook wel als V. aangenomen om het daar door verſtane *geheimenis* of *verborgenheid*.

N.

NAAD, V. als *genaad*, *gena-ed*. § 33. Van *na-en*, en *naaien*, eigenlijk tot één brengen. Van 't Thema *na*. — Velen echter gebruikten het M. en niet zonder grond. Zy beschouwen het dan als wortelsylbe van het werkwoord *naden*, dialectverschil van ons *naaien*, en waarvan *naderen* 't onmiddelijk frequentatief is. § 28.

NAAF of NAVE, V. § 67. Zie de ware beteekenis op *navel*.

NAALD of NAALDE, V. als adjectief, even als *spits*. V. § 33. 't Is verwant met *elst*, eigenlijk *ilst*; van *i*, spits, hier met de drukking der *n* aangezet; en van 't Thema *il* ook 't Engelsche *ill*, in beteekenis tot alle kwaad uitgebreid, gelijk ook het woord *kwaad* by ons met *kwetsen* en *kwellen* verwant is. Vergelijk *kwel*. Onmiddelijk echter kon *naald* uit *aal* zijn, 't geen het Engelsch *awl* schrijft, en aldaar met *aw*, pijn, angst, samenhangt, inderdaad onze interjectie *ach* en *ai* met een bloot verschil van nuance zijnde, afhanklijk van de nuance der aangrijpende pijn.

Het byzonder verband van *nadel*, waaruit de contractie *naâl*, met *netel* is, is aanmerklijk; en dit *nadel*, schoon nu verouderd, kan ook aangemerkt worden als primitief van *nadelen* en zoo ook van *genadeld*, en dus tot *na-en* (dat *naaien* is) te rug gebracht, en dus ook met *naad* verbonden. — Zeker ook ligt in de drukking der *n* tegen 't verhemelte, eene drukking en prikkeling, en kan dus met *knagen*, dat *ge-nagen* (*ge-na-igen*) is, tot kwetsen, beschadigen, gebracht worden, en dit ligt ook in *nadeel*. Maar men zie hierover op *nadeel*.

NAAM, M. als wortel van *namen*, dat is, *noemen*. § 28. Ech-

Echter heeft ook hier de verbastering van *m* uit *ing* plaats, waarvan § 85. Het Deensch zegt *navn*, welke *v* onze *g* is, als in *mave*, *maag*, enz.; en het woord is in zijn oorsprong ontwijfelbaar V. 't zij men het als *na-ing*, van *naën* (stippen), in den zin van *merken*, *teekenen*, aanmerkt, het zij als præteritum, van *noemen* of *nomen*. § 85. En zoo vindt men het ook by de Ouden. Ook Alewijn, merkt dit op in de *Maatsch. van Nederl. Letterk.* VII. D. bladz. 332. Onze Ouden zeiden *vernaamd* voor het tegenwoordige *vermaard*. Het Perzisch zegt desgelijks *naam* (نام) in de zelfde beteekenis, en heeft daarvan ook نامبر (*nambur*), نامي (*nami*), نامدار (*namdar*) voor *vermaard*, en نامیدن (*namidan*) voor *noemen*. Het Sanscrit heeft *namo*.

NACHT, V. Zie § 96 en Aanteek. *ooo*. Het Gebruik echter heeft reeds zeer vroeg aan dit woord beide de geslachten geëigend: maar de aart der taal is in dit opzicht beslissend. Onze Ouden schreven ook volstandig *in der nacht*, *in dier nacht*. *Binnen* diere heilegere *nacht*; te weten: de *Paaschnacht*. *Sp. Hist.* f. 179. v. waartegen 't gebruik van *'s nachts* of *des nachts* niet strijdig is. Echter leest men 't M. by onze Bybelvertalers, als Job. XXX, 20. Het verwant zijn van dit woord in de meeste talen (als *nox*, νὺξ, enz.) met het Oosterische נוח en נום, is zichtbaar. *Rust* is *nederlegging*. De grond van het woord is *neigen*, gelijk 't Grieksche νὺξ van νεύειν, en *avond* (het Hoogd. *abend*) van *aben* (*deficere*, afgaan), als Clauberg wel aanmerkt. En zoo staat tegen beide over het *hoog dag zijn*.

NACHTEGAAL, M. als *gaal*, dat is, *ga-el*, van *ga-en* of *gaaien*, zingen, verwant met het Fransche *gai*, vrolijk, en 't Italiaansche *gajo*. De oorsprong des woords is in de natuurlijke keelkitteling der dartelende vreugde, waarvan ook *juichen* en *jokken*, 't Latijnsche *jocus*, *jucun-*

cundus, 't Italiaanſche *gajo*, *gioja*, *gioviale*, 't Franſche *joye*, enz. enz. § 28. Zie ook *jeugd*, en *galm*).

NACHTMEER of NACHTMERRIE, V (zie *meer* of *merrie*). § 39. Het woord beduidt *nachtpaard*, doch niet om dat men 't zich verbeeldt als iemand op 't lijf zittende, dan moest het veeleer *nachtruiter* heeten, maar eenvoudig als *byſlaap*. Zie *hoer*. Men zei ook *koetsmeer* (waarin *koets* de beteekenis van *bed* heeft), 't geen de Franſche overgenomen hebben, en tot *cochemare* verbasterd.

NACHTUIL, als 't enkele *uil*. § 39. Zie *uil*.

NADEEL, O. als *deel*. § 39. Men zei voorheen ook *achterdeel*, uit *af-deel*, want achter is van *af*, en eigenlijk *after*. Het woord drukt het AF*gaan* het AF*nemen* of verminderen van een deel uit. Daar is tweederlei *na;* het eerſte is *nadering*, het andere is het omgekeerde van *aan*, *tot*, en zoo ſtaat AAN*nemen* (d. i. *toenemen*) met AF*nemen*, en AAN*deel* (toedeeling) met *nadeel* (afdeeling), 't een als *toevoeging* en 't ander als aftrekking of wegneming van een deel, in tegenſtelling.

NADIR, 't tegentoppunt. O. als *zenith*, waar het tegenovergeſteld is. § 57. 't Is het Ooſterſche ناظير.

NADRUK, M. als *druk*. § 39.

NAFTE (*naphta*). V. als 't Lat. of Gr. woord zijnde. M. als dit. § 100.

NAGEL, M. § 28. Zoo wel als *ſpijker*, als uitwas der vingeren. Zie van dit woord Aanteek. *x*. Doch zie ook *navel* hier beneden, en desgelijks *bok* en *rammei*.

NAGEL (kruidnagel) dus genoemd van de gedaante als een ſpijker. M. als dit, V. als ſpecery. § 28, 57.

NAGELHOUT, dat is, *esſchenhout*, om dat men daar de houten *nagels* of pinnen, en *ſchroeven* van plach te maken. Men zei ook voorheen

NAGELHOUT voor *gerookt vleesch*, om dat het op ſommige plaatſen (als in Overijsſel) op *esſchenhout* gerookt werd,

werd, gelijk men 't in Holland niet dan op eikenhout plach te rooken. O. als *hout* en als *vleesch*. § 39, 57.

NAIJVER, M. als *ijver*. § 39.

NAKER, een ſchip, boot. Zie *aak*, waar het van is, V. § 57.

NAP (beker), M. als wortel van *nappen*, het zelfde woord als *appen* of *happen*, grijpen, vatten. § 28. De Franſchen hebben er hun oude *hanap* van. Maar 't geen zy dus noemden, waren bekers met *ooren*, of, als men oudtijds zei, *hengen*. *Hanap* is *hangnap*, gelijk hun *hamac* ons *hangmat*, waaruit het verbasterd is. — Vergelijk *kruik* en *hans*. De Oudſaxiſche adſpiratie van **hnap**, in het A—S. maakt geene verandering in het woord. — Wy verſtaan thands echter door *nap* niet anders dan een laag bekertjen met een oor. Vergelijk de aanhaling op *ſtoop*.

NAR, M. als zijnde de wortelſylbe van het werkwoord *narren*, nabootſing van 't geluid der bellen, en zoo op de met bellen gedoschte perſonen toegepast, wanneer die dracht, eenmaal algemeen aan de Hoven, alleen aan de Hofnarren bewaard bleef. Hiervan beteekende *nar* in de later tijden een *gek*. En hiervan ook *narrenſtede*, dat is, *bellenſtede*, 't geen men thands (dom genoeg) zonder *n* wil uitſpreken, als ware 't tot onderſcheiding. Ook een *bombe* of *granaat* plach van dat *narrend* of *ſnarrend* geluid een *narre* te heeten. — Doch ons gebruiklijk *benarren* heeft hier niets gemeens meê, maar is *benaauwen*, van *na*, *na-er-en*, waarvan ook 't adjectief *naer* voor *benaauwend* en by uitbreiding van beteekenis, *verdrietig*. En hiervan is ook

NAR, een lastig mensch, 't geen dus geheel vreemd aan het vorige is. § 28 en 57. Het vrouwlijke van het een en ander *nar* is *narrin*, dat men kwalijk *nar-in* ſchrijft, als of het een eenvoudig toevoegſel en geene verbuiging ware. Zie § 79. — Van *narrig*, gramſtorig, zie Aanteek. *x*.

NAR-

NARCIS, als bloemnaam V. om dat er bloem onder verſtaan wordt. § 57.

NARDUS, M. als in 't Latijn, en als wordende daar *balſem* onder verſtaan. Voor 't kruid-zelf, V. § 57.

NARICHT, O. als ſaamgeſteld met *bericht*, § 39; doch V. als beſtaande uit *na* en *richt*, dit *richt* aangemerkt als præteritum van 't verouderde *rigen* (reiken), ook *regen*. § 36.

NARWAL, ſoort van walvisch met een lang uitſtekenden tand als een hoorn, waarom hy ook wel, den zee-eenhoorn genoemd wordt. M. als visch, doch zie ook *walrus*. § 57, 39.

NAT, O. als adjectief. § 41. De oorſprong des woords is verklaard. Aanteek. *x*. Oudtijds zei men vele woorden met de *n* daarvoor. Zoo was het met *necht* voor *echt* in den zin van *waar* en *oprecht*. Het oude Duitsch zei hiervan: *durchnecht*, d. i. *door-echt*, en *durchnechticheit* voor innige onvervalschte *waarheid*. Onze ſpotzieke Voorouders die gaarne met het Hoogduitsch dolden, maakten van dit woord *durchneht*, DOORNAAID, en ſpraken dus van een *doornaaide ſchurk*, voor volkomen of echte ſchurk.

NATER, waterſlang. 't Lat. *natrix* en V. als dit en als *ſlang*, § 100, 57, 39.

NATIE. 't Latijnſche *natio*, en als dit, V. § 100.

NATUUR, V. als in het Latijn *natura*. § 100.

NAVE, draaipunt, en van daar ook *harre*. V. Zie *navel*. Het Perzisch heeft ناف (*naf*), *nafo* of *naf* heeft het Sanſcrit.

NAVEL, M. door de vorming. § 28. Van *naven*, dat is, *ſtippen*. *Nave* (of *naving*) is *ſtip*, als ware 't *punctura*, en zoo *punctum*. Als *ſpits* geeft het dus ook oorſprong aan *nagel*, anders van het Thema *ac* afgeleid. Maar het wordt inzonderheid toegeëigend aan 't middelpunt van een draaiing of omgiering. Hiervan is *nave* 't middelpunt van een rad of het *wricht*, waarin de ſpaken te ſamen loopen

(en

(en niet de *velge*, welke de *ring* of *rand* buiten om de ſpaken is, zie *velge*). Ook is het, ruimer genomen, de ſpaak of ſpil, de as, waar het rad om rondwentelt. In 't byzonder wordt het dus toegepast op de *harren*, waarop een deur draait. Men doet het ook in een ruimer zin op de punten der ſpil ſlaan, waar een bol of kloot om draait, de polen der as, zoo men met een Latijnsch woord zegt. De *navel* beteekent dus in het algemeen het middenpunt van iets, en is op den navelſtip der buik, als in een byzondere beteekenis, toegepast, omdat dit punt het middelpunt is van het menſchelijk lichaam, wanneer men het met de leden uitgeſtrekt, beſchouwt. By overdracht gaat het ook voor *buik* of inwendige *holte*. — Onze oude Schrijvers zeiden *navelzee* voor de *Middellandſche Zee*. Dus Maerlant *Sp. Hiſt.* III. *Partie*, 4. Boek:

Ter navelzee *quamen ſi doch*,
Dat men het heet ſtroch eñ maroch.

Stroch en maroch is eene verbastering van het Spaanſche *Eſtrocho de Marocco*, dat is, *de ſtraat van Gibraltar*, of eigenlijk, *van Marocco*, dat is, van het *Zeewesten*, zijnde *occo* een verkorting van *occaſo*.

Intusſchen mogen wy opmerken, dat *navel* en *naffel* by onze Ouden (die het woord op beiderlei wijze ſchreven) V. was, als zijnde by hen een bloot adjectief. § 33. Het Perzisch heeft ناف (*naf*) voor ons *navel*.

NAZAAT, M. door toepasſing. Het woord zou door zich-zelf V. zijn, als præteritum van *ik zit*, *ik zat* of *zate*. § 55. Wonderlijk klinkt het wanneer men in de Gedichten van Ph. Zweerts HET *nazaat* leest, even of het het *later gezaaide* beteekenen moest, daar 't in tegendeel den *later gezetenen* uitdrukt. Ware 't anders, zoo zou men dan ook *nazaad* moeten ſchrijven met de *d*.

NEB of NEBBE, V. als den woorden op *be* eigen is, om dat zy altijd verbalia in *ing* zijn. Zijnde *b* te zwak een let-

letter, om op zich-zelve als wortel te beſtaan. Zie *eb* of *ebbe*.

Men zei oudtijds ook *nobſe*, waarvan het verbasterde woord *nobiskroeg*, dat is, eigenlijk *nebkruik*. *Neb* van de kruik is wat wy tegenwoordig oneigenlijk van een kan, die geen pijp heeft, de *tuit* noemen; naamlijk een min of meer ſpitsch uitſtek aan den bovenrand, die een ſoort van kantige of rondachtige goot vormt. By de natuurlijke ſynecdoche in de Volksſpraak werd dat *nobſe* of *nobs* ('t geen eigenlijk *nebſe*, en V. is, § 72,) ook voor *kruik*-zelf gebruikt.

NEDERLAGE of NEDERLAAG, V. als *lage*. § 39. Zoo in den zin van *manſlag*, als van *verlies van een veldſlag*. Dat dit *lage* 't præteritum van *ik lig*, *ik lege*, is, en dus V. § 36, loopt in 't oog.

NEEF of NEVE, M. door toepasſing. § 55. 't Woord is eigenlijk *neven-maag*, dat is, *zijd-maag*. Van *na* als *ter zijde*; gelijk *naast iemand ſtaan* ook in dezen zin gezegd wordt. Intusſchen wordt het even zeer voor afkomst in de recht nederdalende lijn gebruikt, van kinds-kind af (en dit is ingesloten) tot in het oneindige. Inderdaad kwalijk; ten zij men collectivè van 't later geſlacht ſpreekt, en dus de onderlinge betrekking van dit, uit wil drukken.

Van de uitdrukking *Neefjen ſpelen* zie op 't woord *koerwacht*.

NEEN, voor zoo verre het als woord, en dus ſtoffelijk (als de Spraakkunſtenaars het heeten) gebruikt wordt. O. § 48.

NEEP, M. § 28. als wortel van *nijpen*, eertijds *neipen* of *neepen*. Zie § 103. V. als præteritum van *ik nijp*, *ik neep*. § 36.

NEER, thands in Holland verouderd, doch nog by Huygens voorkomende, XXVII Boek, voor *deining*. Oudtijds ook gebruikt voor het geen de Franſchen *rez de chauſſé* noe-

noemen, en, meer bepaald, voor een voorhuis van den ouden tijd. Elders ook voor een *dorschvloer*. V. § 33. — Men neemt het ook wel voor een *draaikolk*, zie *nere*.

NEET. Beter *nete*. Het zelfde woord met *not* zijnde, kan men 't voor *knot* (*knoop* of *klit*) in het hair, en dus M. nemen, als wortel van *knotten*. § 28. Anders en zinrijker, V. als *note*, voor den *dop* of het *ei* van het ongedierte gezegd. Zie *noot*.

NEGOTIE, 't Lat. woord *negotium* (ſchoon in den zin van het daaruit afkomſtige *negotiatio*), waaruit het Italiaanſche *negozio* en het Franſche *negoce*. Het Latijnſche is O., het Ital. en Fr. noodwendig derhalve M. maar by ons is het woord V. het zij als door gelijkheid van uitgang met de menigte van by ons overgenomen woorden uit den Latijnſchen *-tio*, in 't Fr. *-tion*, Ital. *-zione*, het zij door er *de koopmanſchap* onder te verſtaan (§ 57), gelijk *koophandel* onder 't woord *commercie* verſtaan wordt, dat een bedrijf van grooter omvang en aanzien uitdrukt. Immers *koopmanſchap drijven*, en *koophandel drijven*, verſchilt by ons in de toepasſing.

NEK, M. in 't Gebruik, als wortel van 't oude werkwoord *nekken*, ook *nikken* en *genikken* (waarvan het Hoogduitſche *genicke* voor *nek*), 't zelfde met *nigen* en *nijgen*, buigen. Doch V. als adjectief van *ne-en*, buigen, waaruit het gevormd is; en het geen het woord eigenlijk beſtemt. § 28, 33.

NEKTAR, M. als wordende daar *drank* onder verſtaan. § 57.

NEPENTH of NEPENTE, uit het Latijn. 't Griekſche νηπενθὴς, ſynonymum van ἀνώδυνος, *pijnſtillend*. V. als *plant*. Men kan echter 't O. toegeven in toepasſing van *gift* of *geneesmiddel*, en in dien zin vindt men het meest. § 57. Of de *nepenthe* van Homerus onze *opium* zij, behoeft niet te worden onderzocht, ſchoon ik het waarſchijnelijk acht.

NEPPE, zie *nippe*.

NERE of NEER (draaikolk), V. als zijnde eigenlijk *nering* of *nerring*, van 't werkwoord *nerren*, *narren*, benaauwen, en ook (als *erren* of *arren*) *in het rond draaien*. *Benarren* plach voor onzen leeftijd zeer algemeen in het gebruik te zijn. Zie voorts *ſnaar* en *ſnoer*.

NERF, als voor *zenuw* of *kracht* gebruikt, M. als het Latijnſche *nervus*. § 100. Echter kan men het door toepasſing V. nemen, als verſtaande ons *zenuw* daar onder. § 57. Voor ruwte van weeſſel in eenige ſtof, als *huid*, *hout*, enz. ſchijnt het V. de overhand te hebben. — Zoo ook voor de oneffenheid van het lidteeken eener gesloten wond, in 't Hoogduitsch *narbe*.

NERING, V. § 34. Van *naren* (Hoogduitsch *nahren*) voeden, onderhouden; het zij in den zin van *beroep* of *inkomen*, het zij in dien van *ſamenſcholing van visſchen*. Zie de Aanteekeningen op van Harens *Geuzen*, XXII. Zang.

NES, V. Zie § 74, 94.

NEST, O. als zijnde eigenlijk, en van ouds *geneſte*, het geen zoo veel als *verbindſel* is, van *ne-en*. Echter zei men voorheen ook in *de nest*, het geen regelmatigst is, als verbale van *ne-en*, verbinden. § 49, 86, 75—77. Als ſoort van ſcheldwoord om een ingebeeld of ſlim meisjen te beteekenen, is het eigenlijk het adjectivum *nesk*, en van 't *neſcia* uit de Vrouwenkloosters, waar men de nog onnoozele nieuwelingtjens zoo noemde, maar die ſpoedig de kneepjens verſtonden waardoor zy het opzicht te loor ſtelden. — Dit *nesk* beteekent elders nog onnoozel en dwaas.

NESTEL, M. § 28. Van *nesten*, in den zin van *binden*, waarin ook het frequentativum *neſtelen* gebruikt wordt; en dus ook verwant met ons *naaien*. 't Italiaanſche heeft *naſtiera*, *naſtro* en *naſtrajo* voor lint, band of ſtrik, dat, nevens *nasſa* (Fr. *nasſe*) voor vischfuik, hier verwant-

ſchap

ſchap meê toont. — Hoe zeer wy by ons *neſtel* en *netel* verwarren, blijkt uit onze *veters* met beſlagen puntëinden, welk beſlag men *nestel* noemt.

In de beteekenis van 't mannelijk lid plach het zeer algemeen te zijn, en ook Cats gebruikt het dus; waarvan ook het woord *nestelknoopen.*

NET, O. als collectivum naar de tegenwoordige beteekenis. § 49. Want in zich-zelf, of in een bepaalder zin, is *net* ieder maas van het geen wy thands *net* noemen; en als zoodanig was het van ouds V. als præteritum van *nijen*, knoopen, of *ne-en*, binden, met *na-en* verwant, waarvan 't Goth. NATI (*nati*) voor *net* heeft; 't A—S. beide net en nyt. Het Goth. heeft NUTAN (*nutan*) voor *vangen*, waar het meê verwant is, en waar Lelyvelt het van afleidt, ſtemt met dezen oorſprong ook genoeg over een, terwijl met dat *nutan*, in 't A—S. neotan en nyttan, ons *nutten* en *genieten*, ſamenhangt. Men vergelijke voorts mijne Aanteekening op Huydecopers *Proeve van T. en D.* by Ovidius 16e vers van het IIde Boek.

NETEL, M. § 28. Doch wanneer men het als *plant* gebruikt, en om die te beteekenen, ook V. door toepaſſing. § 57. En zoo zegt men dan ook wel en onberispelijk, *de ſcherpte der brandnetel.* — Vergelijk *naald.*

NETTO. Italiaansch adjectief, en dus, als ſubſtantief gebruikt, O. § 41.

NEUK. Dialekt verſchil van *nok* of *knok*, en zoo voor een vingerſtoot of vingerdruk, en ook voor vingerenknok of geleding gebruikt. In dezen laatſten zin genomen zegt men daarvan *een neukjen* of *een neukeltjen kaars*, d. i. een endtjen niet grooter dan een vingerlid. Zoo vindt men 't by Cats, Invall. Gedachten, IV. Zie *knok.* — Hiervan *neuken*, comprimere.

NEUL. M. als wortelſylbe van *neulen.* § 28. 't Beteekent

trage uit onwilligheid, en is van *nolo*. Een *nolo* was in 't Monniken Latijn een onwillige, en daarvan ſchoorvoetende. Het Deensch ſchrijft *nøle* als werkwoord, voor talmen, *zaudern* in 't Hoogduitsch. Zie echter *nol*, 't geen eene andere afleiding aanbiedt. Ook is ons *neulen* 't Deenſche *nøle*, d. i. toeven, dralen.

NEUS, M. door het Gebruik, zekerlijk uit hoofde der ingebeelde afleiding van het Latijnſche *naſus*. Doch het woord is in zich-zelfs V. § 73. Het beteekent eigenlijk de daad van *rieken*, of de doorhaling van den adem door het ruikwerktuig. En de klank van *eu* is er natuurlijker in dan die der *a*, *o*, of *e*, van 't Hoogduitſche, Engelſche, en Franſche *naſe*, *noſe*, en *nez*. Het *niezen*-zelf toont ons de oorſpronklijkheid van dit echt Neêrduitſche woord. Het Sanſcrit zegt *naſa*, gelijk het Hoogd. *naſe*.

NEUSHOORN, als *eenhoorn*.

NEVE, zie *neef*.

NEVEL, M. naar den uitgang, ſchoon het Latijnſche *nebula* wel ſchijnen mocht daar den oorſprong aan te geven. § 28.

NICHT, V. door toepasſing, zoo wel als door vorming en aart. § 57, 34, 95. 't Woord is *genecht*, dat is, *verbonden*; of, wil men, *neſte*, vervrouwelijking van *neve*. Men zei oudtijds ook *niſte*.

NIEMAND, even als *iemand*, waarvan 't het ontkennende is. M. § 55. Onze Ouden zeiden echter ook *nieman* en *niemen*, en *iemen* of *jemen*, zonder de *d*. — Vergelijk *iemand*.

NIER, V. van ouds en volſtandig, als de *ingewanden* in 't algemeen, 't hart-zelf niet uitgezonderd. Men kan zeggen dat er *klier* onder verſtaan wordt. § 57. Zie *klier*. Doch de ware reden is, dat zy adjectiven zijn. 't Woord is *niër*, dat is, *prikkelaar*. Men ſchreef er den oorſprong der driften aan toe; waarvan iedereen zich-zelven in de H. ſchrif-

H. ſchriften vele voorbeelden herinneren zal. Zie voorts *nijd.* — By de Franſchen was oudtijds de ſpreekwijs gewoon: *Commander à ſes reins*, voor *meeſter van zijn driften zijn.* Doch inzonderheid noemden de Oude Romanciers den *appetitus venereus* met den naam van *le mal des reins.* De *prikkeling der nieren* koomt ook reeds in 't Hebreeuwsch voor als ongeregelde drift.

NIET, als zelfſtandig genomen, O. als wordende dan echter als adjectivum gebezigd. § 41. Het is *ge-ni-et*, dat is, *geprikt*, *prik*; even als *punctum*, van *pungere.*

NIETS en IETS zijn O. om dat zy adjectiven van *iet* zijn, en men moest, naar de in later tijd gevestigde ſpelling, *ietsch* en *nietsch* ſchrijven. § 41.

NIEZEL. De naam van een buurt (thands een ſtraat) in Amſterdam, beteekenende punt of *voorſpits.* Het was oudtijds de voorſpits der ſtad aan die zijde, ſtuitende tegen den voorburgwal aldaar. M. § 28.

NIF, of beter *niſt*, zie *nuf.*

NIJD, M. als wortelſylbe van *nijden*, nu niet dan in zijn ſaamgeſtelde *benijden* gebruiklijk. In zich-zelf V. als præteritum van *ik ni-e*, *ik ni-de*, dat *prikkelen* is, zoo als *nijd* ook voorheen ruimer beteekenis had, en vooral *haat*, *vijandſchap*, maar zelfs ook *ijver* en *Godsdienſtige aandacht*, bevatte. — *Nijtſpele* was gemeen by onze Ouden voor *ſteekſpel*, en van daar ook voor *gevecht*, *veldſlag.*

Van gebruik dezes woords, in de uitdrukking van Godsdienſtige ernst en aandacht, zou men wellicht eenig voorbeeld mogen verlangen. Zie hier een plaats van Jan van Heelu, uit zijnen *ſlach van Woeronct.* Hy ſpreekt daar van de vergaderde Legermacht des Hertogs van Brabant, voor 't aanvangen van den ſlag.

Knapen, ridderen, ende heren
Daden daer als die vroede,
Eñ ontſinghe met oetmoede

Al meest al kerſtine liede,
Dat hoghe ſacrament met niede,
Daer hi waerlike es binnen,
Den Here daer ane ſteet tverwinnen.

Zy ontfingen het ſacrement der misſe met ootmoed, en tevens *met niede*, dat is, *met innige gretigheid*, *cum fervore animi*. De uitdrukking is rechtzinnig Katholijk.

Op gelijke wijze de Andwerpſche Schrijver van *den Dorden Edewaert*, in het nog ongedrukte Handſchrift te Brusſel, van de XV eeuw, welke veellicht Niclaes de Clerck is, die in zijn Cronijk van Brabant naar dit ſchijnt te verwijzen, en er ook verſcheiden plaatſen woordelijk uit overgenomen heeft.

Men ginc misſen leſen mede,
Eñ biechten alſoet es die ſede
Eñ ontfaen den he', daer binnen
Leeght al die zege en tverwinnen.

NIJL, als de Lat. naam *Nilus* en de groote ſtroomen in 't algemeen, M. § 100, 57.

NIK, als wortelſylbe van *nikken*, M. § 28. Vergelijk *knik*.

NIKKER, zie *ikker*, als 't zelfde woord zijnde. Zoo het echter niet ſamenhangt met *nikken* in den zin van *den nik* of *nek* breken, en dan als werker van dit verbum desgelijks M. § 28. Immers dus noemden de Wenden, wier bygeloof zich over een groot gedeelte van Duitschland verſpreid heeft, doch eigenlijk in het Mekelenburgſche gevestigd was, de Worggeeſten die zy het water deden bewonen. Men ſchreef hun een vischſtaart toe. Een leerzaam werk hierover in het Fransch is dat van den Poolſchen Graaf Potocki over de Wendſche Oudheden. — Vergelijk *Nixe*, 't geen het vrouwelijke woord is.

NIMF, zie *nymf*.

NIPPE, ook *nipt*, of *nipte*, of *nepte* van 't Latijnſche *ne-*

pe-

peta, met een anderen naam by ons, *kattenkruid*. V. als *plant*. § 57.

NIS, V. Zie § 94. Het heeft niets gemeen met het adjectivum *nis*, nu veroud, maar by Cats nog voorkomende in *de Vrouwe*:

Breng eyers, versch en NIS. —

Dit is het Engelsche woord *nice*, en beteekent eigenlijk *klaar*, *zuiver*.

NITRUM, meestal *salpeter* by ons genoemd; doch echter ook met dezen Lat. naam in 't gebruik aangenomen. Dat het als stof O. zou zijn, en zoo ook als *zout*, en gelijk 't in het Gr. en Latijn is, is klaar § 48, 57, en 100; doch men neemt het veelal M. als *sal* in *salpeter*, en 't is zichtbaar dat er dit by gedacht wordt, 't geen inderdaad het Gr. ἅλς is. طاش توزلي (*tasch tusli*) d. i. *zoute steen*, noemt men 't in het Oosten, waar men toch ook 't Gr. *nitrum* gebruikt en نطرون zegt.

NIXE. By de Oude Duitschers ingebeelde boosaartige vrouwelijke Watergeest, uit de Wendische bygeloovigheid ontstaan. Eigenlijk *nikse*. Aan haar schreef men de dwaallichtjens uit de meertjens en moerassen oprijzende, toe. V. § 55. — Van die *nikken* en *niksen* is 't Hoogd. *necken* voor misleiden en foppen, als wy 't noemen; ook 't Hd. scheldwoord *du Nächse*.

NOEN, V. Het woord is *de none*, dat is, *de hora nona*. De Ouden noemden de uren of dagverdeelingen met de Latijnsche benamingen, waarvan de meest algemeene waren *matutina* (in 't Fransch *matines*, en hiervan by ons door verbastering *metten*), *prima* (of priemtijde), *nona*, wanneer men het middagmaal hield, en *vesper*. *Nona* was inderdaad *negen uren* na middernacht, en dit het ware middaguur, toen men den dag met 1 ure 's morgens (priemtijde) begon, en te 6 of 7 uren besloot. Tot onder het huis van Bourgondie hield men ook op dat uur

het middagmaal, en het avondmaal te vier uren. Dit woord intusſchen, eens aan het uur van middagmaal geëigend zijnde, beteekende vervolgens niets anders dan middag of etenstijd, en zoo werd het by Cats en zijn tijdgenooten gebruikt. V. om *hora*. § 57 en 100.

NOK. Verouderd woord, wortel van *nokken*, (buigen), waarvan *genokken*, nu *knokken*, waarvan de knokkels der vingeren, en het oude *nok*, waarvan 't Franſche *nuque*, het nekbeen. M. — En zoo ook wanneer men 't voor *keep*, inbuiging, inkerving, gebruikt. Dus oudtijds voor de koordkerf in de *pijlen*. § 28.

NOK, het zelfde woord met *nek*. Het is de opperbalk die de ſpits van het ſpantdak maakt. V. in zich-zelf, maar als *nokbalk* het geſlacht van *balk* volgende. Zie *nek* en *balk*.

NOK, voor *ſnik*, M. § 28.

NOL (verouderd,) de kruin, M. § 28. van *no-en*, als draaien (*vertex*). Zie *kruin*. — Men noemde voorheen ook de kindertol met dit woord.

NOL of NEUL, ſubſtantief of adjectief (waar van het werkwoord *neulen*, draaien, talmen), naar toepasſing M. of V. § 55. Het woord is van *no-en* (moras nectere), Fransch *nouer*. Zie echter eene andere afleiding op *neul*. Maar

NOL, in de ſpreekwijs *een goede nol*, is van *ſint Arnolfus* of *Arnoldus*, die *le Patron des maris commodes* gerekend werd. M. § 55.

NOMMER. Van 't Franſche *nombre*; ook wel *nummer*, van 't Lat. *numerus*, getal beteekenende, en O. als verſtaande men daar het zij dit *getal*, het zij *talmerk* onder. § 57. — Echter neemt men het ook wel M. § 100.

NON, 't Latijnſche *nonna*, van *mona* (μόνη), verbasterd, V. § 55. Van mannen zei men wel *nonni*; doch meest *nonnanes*, en 't zuiverer Griekſche *monachi*, by ons tot

mon-

monnik geworden. Dat echter *nonne* of *nunne* in 't oud Duitsch eene uitgesneden zog (suem feminam castratam) beteekende, melden oude Schrijvers, en misschien ligt in de benoeming eenige toespeling daarop. Vergelijk *klop*. — Dat het woord ook van een gesneden varken (*sus castratus*) plach gezegd te worden, getuigt Kiliaan, even als men ook *munnik* (contractè *munk*) van een *ruin* zei. — Intusschen meent Sirmondus dat *Nonnus* en *nonna* een benoeming van eerbied was, en *vader* en *moeder* verving. In 't Italiaansch beteekent *nonno* en *nonna*, Grootvader en Grootmoeder. In 't Oud Bretonsch wil Leibnits dat *nain* grootmoeder beduidt.

NOOD, M. als wortel van *nooden*, dringen. § 28. Maar in zich-zelve is het als præteritum van het oude *ik noo-e*, *ik noode*, V. en zoo blijft het nog in de uitdrukkingen TER *naauwer nood*, *in* DER *nood*, en in de benaming van etlijke gestichten, als *het Huis* TER *nood*. § 28, 36. — Zie hiervan de juiste waarneming van den vlijtigen Zacharias Hendrik Alewijn in de Oudere Werken der Maatschappy van Nederl. Letterkunde, VII Deel, bladz. 333. — Dit evengenoemde *no-en* is het zelfde met *naauwen*, op sommige plaatsen *no-wen* of *nouwen* gezegd. Doch *nood*, of (wel zoo goed) *noot*, beteekent eigenlijk het *lot*, fors (*das drangsal* zegt men in 't Hoogduitsch); en dus, het gevaar of de benaauwdheid niet anders dan even zoo als *fors* dit in 't Latijn beteekent. Ook zelfs is dit niet zoo zeer van *no-en*, drukken, als wel van *no-en*, knoopen, verbinden, het geen naar den aart der zaak ook met dringen samenhangt. De *nood* is 't verband der zaken, Gods voorschikking. Het verwantschap des woords met het Latijnsche *nodus*, 't Fransche *noeud* en *nouer*, loopt hier van zelfs in het oog. By de oude Vlaamsche Schilders noemde men eene afbeelding van 's Heilands graflegging *een nood Gods*.

NOODDRUFT, V. als *durft*, van *derven* of *dorren*, waarmeê het gekoppeld is. § 39. Zie § 96. – Het M. waarin de later tijd het wel gebruikte, is zichtbaar eene Hoogduitſche verharding om de drie ſlotletters. Onze Ouden zeiden ook *nooddorſte* van *dorren*, als behoeven. — Zie ook Maerlants *Sp. Hiſt.* III. Deel, in de Aanteek. en III P. II B. 27 c. vſ. 5. 't Woord eischt eigenlijk de zachte *e* achter zich. *Durfte* is gebrek; en *nooddurfte*, gebrek aan 't noodige, of noodderving. Oudtijds zei men *nood* voor 't noodige, als adjectief. — Zie *nood*.

NOODLOT, O. als *lot*. § 39.

NOODWEER, M. § 39, als zijnde *weer* de wortel van *weeren*. § 28. Het V. is hier ingeſlopen, als genomen voor *noodweering*, en kan als zoodanig gerechtvaardigd worden. § 67. — Dus voor *verweering*, en *verweerſel*. Maar als *onweder* O. als *weêr* of *weder*. § 39.

NOODZAAK, M. Want het is de wortel van het verbum *noodzaken*, dat is *dwingen*, en heeft daar zijn beteekenis van; en beteekent niet *zaak van nood*, als wanneer het V. als zaak zou zijn. § 28, 39.

NOORD of NOORDEN, O. als oorſpronkelijke adjectiven. § 41. Het laatſte afgeleid van het eerſte. De ſamenhang van dit woord met het *norrend*, *morrend*, en *ſnorrend* geluid van den ſtormwind loopt in het oog. Vergel. *ſoes*. Dat men *in den Noorde*, en *om den Noord'zeilen* zegt is natuurlijk; maar hieruit is ontſtaan dat men allengs begon niet ſlechts *in den Ooſte*, maar ook *de Oost* en *de West* als een eigen naam (of het ware) van Oostindie en van Westindie te zeggen, en zoo b. v. *de Oost is een warm land*. Deze wantaal vind ik zelfs in het III. Deel der Gedenkſchr. of Verhand. van de III. Klasſe des Kon. Inſtituuts. Wat herſens het zijn die zich de namen dezer Kardinaalpunten anders dan O. kunnen voorſtellen, erken ik niet te weten.

NOOT,

NOOT, V. als *vrucht*, dat er onder verſtaan wordt. § 57. 't Is van *no-en*, drukken, prangen, brijzelen, en dus ſynonymum van *mangel*. Zie *amandel*.

NOOT, voor aanteekening in een boek, en

NOOT, in de Zangkunst, voor *toonteeken*, V. als zijnde 't Latijnſche *nota*. § 100. — Daargelaten, of dit *nota*-zelf niet veeleer Duitsch in oorſprong is, zoo als *note* by onze Ouden ook *zang* beteekent, waarvan men ten aanzien van 't Fransch by Le Grand in zijn *Fabliaux* een aantal van voorbeelden heeft, zoo wel als van *noter* voor het dadelijk zingen. *Noter à la harpe* was by de harp zingen, daarop ſpelende. — Ook is zelfs ons *neuriën* van *nō-e-ren*, en een onomatopoioumenon. — Het Fransch merkt het Lat. *nota* (wanneer het dit gebruikt) als een Imperativus aan, en gebruikt het daarom in het M. b. v. „*Mettez ici un* NOTA," 't geen geheel iets anders is dan *Mettez ici* une note.

NOOT of NOODSTEEN, voor den ſleutel- of ſluitſteen van een boog, waartegen de twee quart-cirkels, van wederzijden te ſamenkomende, aanſluiten. 't Is het Italiaanſche *nodo*, 't Franſche *noeud*. In vernoeming na dezen, die een ſoort van kardoes vertoont, heeft men ook allerlei kardoesvormige of andere draagklampen met dezen naam van noten of noodſteenen geheeten. M. § 100.

NOP, of beter NOPPE, of NOPPEN, enkel- of meervoudig, is *vlasch* of *hennip*, 't geen men nu *werk* noemt. Dus leest men van *matraſſen* van *noppen*, in Math. analecta en elders. V. als zijnde eigenlijk *nopping*. § 67.

NOP, zijnde 't zelfde woord met *knop* of *knoop*. Het is inderdaad een knoop, maze, of aangetrokken lus van het weeffel. Als wortelſylbe van *noppen* is het zeker M. § 28; doch het is even zeker dat het Gebruik in dit woord voor het V. is, waarvan § 67 den ſleutel geeft. Men zie *knoest*, en voorts *knop* en *knoop*. — In de uitdruk-

drukking, *de noppen*, beteekent het *weeffel*, en dus *doek*, 't Franſche *nappe* en *nippe*. — *Nopen*, eigenlijk drukken, zoo het niet is met de *noppen* of *knopen* van 't leidſel of zweepkoord ſlaan, behoort tot den zelfden wortel met *noot*, en hiervan is ook het werkwoord *knoffelen* (ſamentrekking uit *genoffelen*,) afgeleid; 't geen ik echter liever uit *knok* (*knoch* in het Hoogduitsch) zou doen afſtammen.

NORK of NURK, voor *urk* of *ork*, als *narm* voor *arm*, Latijnsch *orca*. Zie *hurk* en Aanteek. *x*.

NOTA. Zie *noot* als aanteekening. Doch *nota* en *nota bene* (als ſtoffelijk gebezigd,) O. § 48; maar als men 't voor de aangeteekende plaats-zelve neemt, wordt het V. gebruikt. § 57.

NUF, kwalijk gezegd; maar *nufjen* is goed, en eigenlijk *niftjen* van *nicht*, en daarom ook bloot vrouwlijk in toepaſſing. Zie *tante*.

Het woord is *nuft*, veranderde uitſpraak van *nifte*, gebruikt als een ſoort van beſchaafde ſcheldnaam. Doch beter is *nuftjen*, van *niftjen*, gelijk het ook alleen op jonge ongetrouwde meisjens (of, als men met een ſoortgelijk ſcheldwoord zegt, kleuters,) toegepast wordt.

De oorſprong van dit woord ligt daarin, dat, gelijk naar de aaloude zede de jonger zuster by de getrouwde in huis plach te wonen, en 't huishouden beſtierde (waarvan de naam *maltentig*, op *tante* verklaard), even zoo de zustersdochter by den bejaarden oom inwoonde.

Deze jonge meisjens 't huishouden waarnemende, lieten zich op dat gezag vrij wat voorſtaan, en hiervan noemde men een ingebeeld jong ding met den naam van *nuftjen*. Beſtaande het onderſcheid tusſchen *niftjen* of *nichtjen* en *nuftjen* in de wijs waarop het zelfde woord uitgeſproken wordt. Met een ge-affecteerde houding en geplooid mondtjen, (in nabootſing van zulk een ingebeeld juffertjen) uitge-

geſproken, wordt de *i* tot *u*, en het is *nuſtjen*. Met een lachenden mond daartegen is 't, *nichtjen*.

Doch nadien oude vrijers dikwijls een huishoudſtertjen voor hun vermaak hielden, die dan voor een *nichtjen* doorging, werd *nichtjen* ook wel tot een dubbelzinnigen naam, en was er een tijd dat men een verdacht meisjen, en (wat verder gaande) zelfs een licht meisjen, ook een *nichtjen* noemde, waarop 't oude vertelſel van *nieuwsgierig Aagjen* ſteunt. — Van daar ook dat men in Brabant de reizende Tooneelſpelers oudtijds *nefkins* (d. i. neefjens) noemde, als lieden van een los leven, 't geen aan dit *nichtjen* beandwoordde.

NUK, V. als adjectief, *nu-ig*. *Nu-en* is nikken (knikken), buigen, ſtooten, waarvan 't Latijnſche *annuo*, *renuo*, *abnuo* enz. § 33. NUK is dus een ſynonymum van *beuk*, en van *ſtuip* in den ouden zin.

NUL, V. als 't Latijnſche en Italiaanſche *nulla*, waaronder *nota*, of *quantitas*, *quantità*, verſtaan wordt. Het Fransch zegt ook *nulle* in 't V. ſchoon gewoonlijk 't Italiaanſche *zero* ('t Sp^e^. *cero*) hier voor gebruikende; 't geen wel uit het Ooſterſche جارى (*tſchareh*), d. i. hulpmiddel, ſchijnt. § 100.

NUMERO. 't Italiaanſche woord, van 't Lat. *numerus*, maar by ons O. als *getal*. § 57. Vergel. *nummer*.

NUMMER. Zie *nommer*.

NUT, O. als adjectief. § 41.

NYMF, V. § 57, 100. Het Latijnſche of Gr. *nympha*, als Tusſchenwezen tusſchen eene Godes en ſterveling; de eenige zin, waarin het by ons gebruikelijk is. Want dat men 't op een licht meisjen toepast, is bloote toeſpeling, en oorſpronklijk alleen van de zwerfſters op de ſtraten gezegd.

O.

O, als naam van de letter, V. Zie A.

OBJECT. Het Latijnſche *objectum*, en als dit, O. § 100. En even zoo

OBJECTIE, 't Lat. *objectio*, en dus V. § 100.

OBLIE, dun wafelgebak, V. De Romeinen, van wie dit gebak tot ons kwam, noemen het *ſcriblita*, van de letters en andere figuren die 't bakijzer daarin drukte. Vergelijk *wafel*. — Het woord is 't zelfde met *oblaad*, *oblade*, of *oblate*, van *oblatum* (offer) verbasterd, en door verduiſtering dezer afleiding, V. genomen, naar de algemeene geſlachtregeling van de uitgangen *ade*, *ie*, en *y*, in welke alle drie het gebruikt plach te worden. § 69, en Aanteek. *ll* en *ccc*. Zie ook *ouwel*. Voor koek of brood lees ik 't in den Lohengrin, ſtrofe 66. Doch dit *oblaat* en *oblie* is van ouds als benaming, in toepasſing op velerlei rechten en belastingen gebruikt geweest.

OBSTAKEL. Het Lat. *obſtaculum*, en als dit. O. § 100.

OCEAAN, M. als het Latijnſche *oceanus*, en het Franſche *ocean*. § 100.

OCHTEND, V. als participium van *oeken*, of liever, van het daarvan gevormde frequentatief *ochten*, en dus aanwas, of groeiing, toeneming van den dag beteekenende. Zie § 34. Anders *uchtend*. Het gebruik in het M. is louter misverſtand, en aan de *n* paragogicon te ſchrijven. Zie Aanteek. *a*.

OCTAAF. Zie *oktaaf*.

OCTANT. Zie *oktant*.

ODE, verouderd woord doch in ſamenſtelling (als *kleinood*, *allode*,) behouden. 't Beteekent *bezitting*, en is 't radicale van *goed*, zijnde dit eene contractie van *ge-odet* of *ge-ood*. V. § 33.

ODE

ODE voor Lierzang, Grieksch woord en V. § 100.

ODER. Rivier. 't Zij als ſamentrekking uit het Lat. *viadrus*, als grooten ſtroom, of om den uitgang. M. § 100, 57, 28.

OEST (anders *oogst*), eigenlijk *oegst*, van *oeken*, V. § 77.

OESTAL (of *hoogſtel*, gelijk het eigenlijk is, of wel *ostſtel*, dat is, *legerſtel*), O. § 39.

OESTER, ſchoon 't van 't Latijnſche *oſtrea* zijn mag, echter M. om den uitgang en als visch. § 28, 57. By vervalſching van uitſpraak zeiden onze Voorouders ook wel *woeſter*.

Dat het woord oorſpronklijk uit het Grieksch is, en van οὖς, in het meervoudige ὦτα, weet ieder zoo wel als dat men ze ὦτα Ἀφροδίτης noemde, 't geen *Venus ooren* is. By ons noemde men gelijker wijze een ſoort van dezen ſchelpvisch *wel-ooren*, d. i. zee-ooren. Hiervan vindt men gewoonlijk te ſamen gemeld *woeſteren en welooren*, en veellicht verſchilden deze alleen in de grootte. Onze arbeidzame Van Wijn (Huiszittend Leven II D. bladz. 83,) vond in eene Graaflijke rekening van 1400 en 1401, *Willoxen* door een ſchrijffout, en miskende daarin de *Welooren*. — Wonderlijk haspelt de goede oude man met dit woord. Hy brengt by dat Maerlant ergens zegt:

En̄ leghet ſcelden als woeſteren *plien*,

D. i. En ſcheldt, raast en tiert, als *woeſtaarts* plegen; doch meenende dat dit het zelfde *woeſteren* is, 't geen hy erkent voor *oeſters* te zijn, maakt hy het *ſchelden* dan tot *ſchelpen*, om dat, zekerlijk, oeſters geen geluid geven. — Zoo kon men uit *Van Wijn* een *waanwim* (dat is een *zotte gril*) maken. — *Leghet ſcelden* is *ligt te ſchelden* gelijk wy nu ſpreken, voor *ſchelt*, *by aanhoudendheid*. Van dergelijke misſlagen is hy vol. Misvattingen, die de lof zijner werkzaamheid niet wegnemen, maar die men wel kennen moet om op 't pad der Taalkennisſe te vorde-

deren. B. v. *ſpiering* at men oudtijds tot *ontbijt*, zegt hy. 't Is zoo; maar wat is dat *ontbijt?* — Het morgeneten? — Dus vat hy het op. Maar neen, het was de aanvang, de opening der maaltijd, en diende om hartig op te drinken, waarop dan het eten voorts beter ſmaakte. — Zoo neemt hy *zedewaerwijn* voor appeldrank (cyder; en met *garnaitshol* weet hy geen weg. Het eerſte echter is blijkbaar wijn met *zedoär* gekruid, even als men ook *nagel-* en ook *peperwijn* had, d. i. met nagelen of met peper gekruid. En het laatſte is deels verbastering, deels verſchrijving voor *Carneol*-wijn, die, als de *Romany*, uit Italie kwam. — Zoo vindt hy, dat Maerlant van eene oude berijming van Ezopus zegt: Men

vindt er inne
Spellicheit *ende wijsheit van zinne.*

Hier haspelt hy weder niet weinig meê. *Spellicheit van zinne*, meent hy, is geeſtigheid, en dan wil hy dat *zinne* op zinnebeeldige perſonen ſla, als in onze oude (maar toch veel latere) *ſpelen van zinne.* — De zaak echter is klaar genoeg. *Spellicheit* is *boert*, en *wijsheid van zinne* zijn verſtandige begrippen, wijze lesſen, daarin gelegen. — Inderdaad, men moet meer gelezen hebben en met meer ſcherpte van in- en doorzicht, om de Oude Schrijvers wel te verſtaan, en vooral met meer oordeel, dan men by de van Loons, Wagenaers, Alkemades, en al dergelijken op kon doen, wier onverſtand den onkundige die een ſoort van eerbied voor namen heeft, jammerlijk van den weg leidt.

OEVER, M. § 28. van *oeven*, omringen, van *oef* of *hoef*, rand, waarvan het oudtijds ook *hoever* was. — Men heeft het ook wel V. en O. gebruikt, als houdende het voor het adjectivum (nu adverbium) *over.* § 33, 41. By onze Ouden is 't M. doch *over*, O.

OFFER, M. als wortel van *offeren;* doch O. als collectivum

tivum, of als *ge-offer*, § 28, 49, en in dezen zin wordt het thands meest gebruikt.

OFFERANDE, V. als zijnde 't participium *offerende*, naar de oude uitfpraak en fpelling die ook in *vijand*, *heiland*, enz. overig is. § 34.

OFFICIE. O. in alle toepasfing, als zijnde 't Lat. *officium*, § 100, en ook als verftaande daar *ampt* by. § 57.

OFIET, een groenachtige fteen, veelal geel geaderd. M. als het Griekfche ὀφιτης, en als fteen. § 100, 57. — De oorfprong des woords ligt in ὀφις, flang.

OIEVAAR (of *ooievaar*, zoo men thands fchrijft), misfchien beter en eigenlijk *odebaar*, *adebaar*, of *eidebaar*, welk laatfte ook tot *eiber* wordt faamgetrokken, en waarvan *adebaar* de beteekenis van *ouderendragend* aanneemt, gelijk deze vogel ook als zoodanig by de Joden חסיד (*pius*) genoemd wordt. Het Friesch zegt *æbaar*. M. als vogel, en door de vorming. § 57, 28. — 't Woord is natuurlijkst verwant met *oie* (gans) en *eider*, een watervogel, eertijds meer dan tegenwoordig bekend; als zei men *trekgans* of *trekeider*, met den uitgang *vaar* (*oie de passage* in 't Fransch). Indien het echter niet oorfpronklijk *odevaar* is, als varende in den woefte, gelijk fommigen ook *ouwevaâr* gefchreven hebben, als *landvarer* of *zwerver*.

OIIEF. Het woord is een adjectief, en eigenlijk *oogig* (zie de Verhandel. Aanteek. *l*); maar 't wordt in de Bouwkunst gebruikt als zelffandig om eene oïïeve lijst te beteekenen, even als men daarin van een *rond*, een enkel of dubbeld *hol* en dergelijke fpreekt. Het is dus O. § 41. De Franfchen en Italianen zijn nader by den oorfprong gebleven met hun *ogief* en *ogivo*, doch zy verftaan er niet zoo zeer een bocht in tweederlei ftrijdende richting door als by ons ('t Franfche *talon*), maar een lang halfrond als wezendlijk de halve omtrek van *'t oog* is. Niet

te min is de toepasſing der onzen op den zelfden grond te wettigen, zoo men naamlijk de verlenging waar de traanklier in ligt, mede in aanſchouw neemt. Vroeger plach men er ('t geen niet vreemd moet voorkomen,) de *eierlijst* in de Bouwkunst (den *echinus* der Ouden) door te verſtaan; ook werd het wel eens, en kwalijk, toegepast op het rondtjen, 't geen men thands tot beneming van den platten kant eener kasplank, daaraan ſchaaft, en by Timmerlieden een *duiveljager* genoemd wordt. Men begrijpt licht (zoo ik vertrouw), dat dit *duiveljager* niet dan een verbastering van *de oiiefjager* is, d. i. *de oiiefdrijver*, 't geen eigenlijk op de *ſchaaf* ſlaat, waar dit lijstjen meê geſchaafd wordt. Want het ſchaven hiet van ouds *drijven* en ook *jagen*.

OIR (erfgenaam), ook *hoir*, als in 't Fransch. M. — Van 't Latijnſche *heres*, zoo men wil; doch in der daad het zelfde woord met *heer* en *weir*, en dus *bezitter*, *erf-* of *goedhebber*, waarvan ook *behooren* (eigen zijn), en 't oude *hord* of *hort* (ſchat). § 28, 24. Ons *oir* (voorzetſel in vele compoſita) is een ſamentrekking van *over*, in verſcheidenerlei beteekenis van dit woordtjen. Onze Ouden zeiden echter het *oir* in 't O. voor *erf*, in het Fransch *hoirie*, 't geen zy ook wel tot den Erfbeurer uitſtrekten, en dus kon het ook wel van *over* als *overgebleyene* zijn.

OIRKONDE of OORKONDE, niets anders dan *verkondiging*, dewijl *oir* en *ver* beide dat zelfde *over* zijn, waarvoor wy nu gewoon zijn in ſamenſtelling der woorden *ver* te zeggen. Men zei ook *oirkondſchap* voor getuigenis.

OKER (verf), V. als 't Latijnſche *ochra*, Gr. ὤχρα, bleek, tanig, zoo wel als de toepasſing van *verf*, aanwijst. § 100, 57. Onze Ouden noemden het *berggeel*. Voor *roest* echter, gelijk het als Nederduitsch woord beteekent, en *aanzetſel*, *aanwas*, te kennen geeft, van *ocken*, is het M. § 28.

OK-

OKSEL, V. als zijnde 't Latijnsche *axilla*. § 100. Onze Ouden zeiden *assele*. Het verband met ons *as* en 't Lat. *axis*, als draaipunt, is zichtbaar. Als verbale van *oksen* of *ochsen*, verbinden, met *os* verwant, zou het M. zijn, § 28, en deze afleiding ook is niet zoo aannemelijk.

OKSHOOFD. Zie *oxhoofd*.

OKTAAF, adjectief en dus O. § 41; maar als een muzyknoot V. als dit, § 57.

OKTANT. Achtste gedeelte van een cirkel, ter hoekmeting. O. als *cirkel*, of als *instrument* dat er onder verstaan wordt. § 57.

OKTROOI, M. als het Fransche *octroy*, het geen van 't Latijnsche *auctor* is. Men zei *auctoreeren*, waar men 't verbasterd *octroyeren* uit vormde. — In de wandeling zegt men 't *oktroy*, niet zoo zeer om dat men er *privilegie* of *recht* onder verstaat, als wel om den uitgang, waarvan het artykel *allooi* oplossing geeft. § 100, 57.

OLIE, V. schoon het Latijn *oleum* heeft in 't O. en 't Italiaansch *oleo* zegt; het geen sommigen verleid heeft om het M. te maken. Te onrecht, zie § 26. Het is V. uit het Fransch, overgenomen toen in deze taal, *huile* zonder de adspiratie geschreven werd; of uit het Goth. ᚨᛚᚹᛖ (*alewe*) met den hollen klank der *a* uitgesproken, doch dat van 't Griekische ἔλαιον zal zijn.

OLIFANT (of *elefant*), M. Zie *Elefant*. Het onderscheid tusschen de twee woorden is, dat *Olifant* vernoordscht en verhollandscht is, en dus, als Hollandsch, den heerschenden toon op de eerste lettergreep heeft; *elefánt* daartegen, als een uitheemsch woord, op de laatste. Men zie ook mijne Aanteek. over het Letterschrift. Merkwaardig is dat *olfeth* of *ulfeth* in 't Perzisch *vriendschap* beteekent الفت.

OLIJF, als *boom*, M. doch als *vrucht*, V. § 57.

OLM, M. als *boom*. § 57.

OLYMP of OLYMPUS, Berg. M. als zoodanig en als de Grieksch-Latijnsche naam meêbrengt. § 57, 100.

OLYMPIADE. Tijdperk van vier jaren. V. als 't oorspronklijk Gr.-Lat°. woord. § 100.

OMBER, een bruine verf, en als zoodanig, V. § 57.

OMBRE (als kaartspel) O. en zoo alle benamingen van *spel*. § 57.

OMEGA en OMICRON, niet tegenstaande de kenbaarheid van 't Onz. geslacht in deze benaming, by ons V. als letter, gelijk alle benamingen van letters, uit welk Alfabeth ook. § 57.

OMGANG. M. en dus ook *in-*, *toe-*, *uit-*, *over-* en *doorgang*.

OMLOOP, M. § 28, 39.

OMMEGANG of OMGANG. Zie *gang*. § 39.

OMMERING of OMRING, M. als wortel van *omringen*. § 28. Anders als *ring*. § 39. Zie dit woord.

OMSCHRIFT, V. en O. als *schrift*. § 39.

OMVANG, als *vang*, M. § 39. En zoo alle andere dergelijke saamgestelde met het voorzetsel *om* of *omme*.

ONBRUIK, O. en M. 't Een als samentrekking van *ongebruik*, het ander als saamgesteld met het verouderde *bruik*, wortel van 't werkwoord *bruiken*, waarvan ook *bruiker*.

ONCE of ONS (voor *gewicht*), V. als 't Latijnsche *uncia*. § 100. Echter als wegende hoeveelheid, O. *Een stuiver het Ons*, zegt men, gelijk *vijftig gulden het Last*. Zie het onderscheid op *last* en *last*.

ONCE of ONS (wild beest, thands *lynx* of *los*), V. door het Gebruik als naam van het diersoort. Verders M. of V. naar de kunne. § 57.

ONDAAD, als *daad*, V. § 39.

ONDANK, als *dank*, M. § 39.

ONDERGANG, M. als *gang*. § 39. Dus in het gevestigd Gebruik; doch zie niet te min *gang*.

ON-

ONDERHOUD, O. § 89.

ONDERRICHT. O. naar den regel der participien van werkwoorden met onafscheidlijke voorzetsels die 't augment *ge* uitsluiten, zoo dat het daaronder verstaan wordt. § 89. *Onderrichten* is *subjicere notionem alicujus rei cuidam personæ.* Oneigen derhalve is de aangenomen constructie met den persoon in accusativo.

Iets anders is het oude *ontrichten. Zich* (of iemand anders) *ontrichten* in of omtrent eene zaak, is hem daarin *te recht helpen*, *te recht brengen*, *berichtigen (ad rectam notionem perducere).* Onze Bijbelvertalers gebruiken 't in de Kanteekening op Psalm LXXIII, 16, en op Deuteronomium XVII, 8.

ONDERSCHEID, O. § 89.

ONDERST, als zelfstandig genomen, O. gelijk ook *onder* in het *vooronder* van een schip. § 41.

ONDERSTAND, M. als *stand.* § 39.

ONDERSTEEK, M. als *steek*, en dus in *iemand ondersteek doen*, dat is, *den voet lichten.* § 28. Doch voor een *bekken* in een ziekenkamer, O. als dit woord. § 57.

ONDERTROUW, V. als *trouw.* § 39.

ONDERWIJS, O. 89.

ONDERWIND, O. Zie *onderricht.* § 51; en

ONDERWINDEN, O. als infinitivus. § 43. Het woord beteekent eigenlijk *implicare*, en hierom zegt men ZICH *iets onderwinden* of ZICH *eener zaak* ONDERWINDEN, als onze Ouden spraken, d. i. *se implicare rei cuidam;* niet, *eene zaak onderwinden*, als Huydecoper zeer wel opmerkt, schoon de reden niet aanroerende. *Winden* is *wikkelen (implicare)*, en *onder* in compositione is wederzijds of over en weêr, onderling, waarvan Huydec. op Mel. Stoke II, 310 enz. Het is dus *implicare se cum re.* — Even zoo is ZICH *eener zaak* BE*winden*, d. i. *met de zaak* OM*wikkelen*, (vrij meer dan blootelijk *in de zaak steken*

als men zegt). — Iets anders is *ondernemen*. Men *neemt* een zaak *aan*, en *onderneemt* ze dus, en de zaak wordt *genomen* (*aangenomen* of *ondernomen*); maar in 't *onderwinden* windt de man zich-zelven in de verwikkeling met de zaak. Even zoo *bemoeit* men *zich eener zaak* of *met de zaak*, 't welk is *zich de moeite* met of van de zaak *om-* of *opleggen*.

ONDEUGD, V. als *deugd*. § 39.

ONDIEFTE (vreugd), als *diefte*, 't geen neêrflachtigheid is, van *dieven*, *dijven*, duiken, en zoo ook 't hoofd laten hangen, waar *vreugd* en *verheugd*, dat is, *verhoging* of *verhoogd* tegen overstaat. V. § 39. *Te ondiefte* plach een zeer gewone uitdrukking te zijn voor *lief* of *aardig*.

ONDIER, O. als *dier*. § 39.

ONGEDIERTE, O. als *gedierte*. § 39.

ONGEL, als een *stof*, O. § 48. Doch in zich-zelfs M. als verbale van *ongen*, smeeren, verwant met het Latijnsche *ungere*. § 28.

ONGELAAT, O. als *gelaat*. § 39.

ONGELIJK, O. als het enkele *gelijk*, dat echter minder gebruikt wordt. Het een en ander is O. als adjectief. § 41.

ONGELUK, O. als *geluk*. § 39.

ONGEMAK, O. als *gemak*. § 39.

ONGENEUCHTE, V. als *geneuchte*. § 39.

ONGENOEGEN, O. als *genoegen*. § 39.

ONHEIL, O. als *heil*. § 39.

ONIX of beter ONYX. M. als steen; O. als stof. § 57, 48. De naam is van 't Gr. ὄνυξ (nagel) genomen, uit hoofde van de kleur en halfdoorschijnendheid.

ONKOSTE, V. als *koste*, § 39. Doch men zie dit woordzelf.

ONKOSTEN, M. als *kosten*. § 39.

ONKUNDE, V. als *kunde*. § 39.

ONLEDE, V. als 't enkele, doch ongebruiklijke *lede*. § 39.

Het

Het woord beteekent niet zoo zeer *bezigheid*, als *beſlommering*. *Lede* is V. als præteritum van *ik lijde*, *ik lede*, in den zin die tegen over geſteld is aan werken of handelen. Het is dus eigenlijk *in ſtatu paſſivo* zijn, het geen daarom voor *werkeloosheid* gebruikt wordt, en als ontkenning van *werken:* zoo dat *onlede*, een dubbele ontkenning van arbeid of handeling is, die zich-zelve vernietigt. Dat men ook *onledig* en *onledigheid* zegt van *ledig*, weet ieder; doch daar is meer de beteekenis eener ſtille bezigheid in.

ONLUST, V. als *lust*. § 39. Doch zie *lust*.

ONMAAT, V. als *maat*. § 39.

ONMACHT, V. als *macht*. § 39.

ONMIN, V. als *min*. § 39.

ONRUST, V. als *rust*. § 39. Schoon Huyghens *'t onrust* van een uurwerk zegt.

ONS (gewicht), 't Latijnſche *uncia*. V. § 100. Zie *once*.

ONSCHULD, V. als *ſchuld*. § 39.

ONSTER. Zie *unſter*, waarvan het eene andere uitſpraak is.

ONTBIJT, M. naar den aart, als wortel van *ontbijten*. § 28, en zoo ook by onze ouder Schrijvers gebruikt. Maar het Gebruik is voor het O. en zelfs laat het dagelijksch geſprek geen ander dan dit geſlacht toe, als ware 't de infinitivus afgekort. Voor de daad van *ontbijten* is echter het M. te verkiezen; voor 't geen tot ontbijt ſtrekt, daartegen 't O. gepast. — Zie ook § 89. Het beteekent thands eerſte morgenbeet, maar oudtijds ook het eerſte gerecht by een middagmaal. In dezen zin was ſpiering by onze Vaders een *ontbijt;* het geen van Wijn niet verſtaan heeft, maar verkeerd opgevat.

ONTFANG, M. § 28.

ONTFANGST, V. § 77 en volgg.

ONTHAAL, O. § 89.

ONTHIET (bevel, ook wel voor belofte voorkomende).

O. § 89. Het woord is van *heeten*, waarvan ook het oud Engelsche *hest* voor *gebod*, het geen eigenlijk *hetst* of *heytst* van *heten* of *heyten* (een bloot verschil van uitspraak of dialekt) is. Zie § 77, 78, en Aant. *uu* en *ww*. — Chaucer zei ook *behoten* voor beloofden.

ONTHOUD, dat is *verblijf*. O. § 89. — Voor *onthouding* (*abstinentia*), indien het in dezen zin gewettigd ware, zou 't M. moeten zijn, § 28. Desgelijks ook

ONTHOUD voor 't *geheugen*. § 89. En dit niet alleen in de uitdrukking: *naar mijn onthoud*, maar ook voor de *facultas animi* der herinnering genomen, als b. v. by den ouden Lucas de Heer:

Geduld, ONTHOUD, *verstand*, *en geest in overvloed*.

ONTSLAG, O. § 89.

ONTSTELTENIS, V. als *gesteltenis*. § 94.

ONTSTENTENIS, ontbreking, gemis, V. § 94.

ONTUCHT, V. als *tucht*. § 39.

ONTUIG, O. als *tuig*. § 39.

ONTWERP, O. § 89.

ONTZAG, O. § 89. Oudtijds ook *ontzich*. — Gelijk dit *ontzien*, zei men oudtijds ook *ontvruchten*, in den zelfden zin.

ONTZEG, O. als bevattende *gezeg*. § 89. Doch M. als wortel van *ontzeggen*. § 28.

ONTZET, O. § 89.

ONVERLAAT, booswicht, doch in den oorsprong *arm* (*mendicus*). Het was in de oude taal *onverladen*, dat is, *naakt*, ontbloot, geldeloos, en heeft gemeenschap met het Goth. ᚢᚾᛚᛁᚴᛁᛋ (*unleds*), dat is, zonder *led*, 't geen in 't Runiesch *schat* is. — Echter 't tegenwoordige woord *onverlaat* meent iemand *zonder verlaat*, dat is, *zonder trouw*, M. § 28. — Vergelijk *toeverlaat*. Even zoo is

ONVERSTAND, M. wanneer het van een man wordt ge-

gebruikt, § 55. Anders is 't klaar, dat het, als *verſtand*, O. is. § 39.

ONVREDE, V. als *vrede*. § 39. Hiervan zegt men *te onvreden*, gelijk *te vreden*, naar de oude wijze van ſpreken en ſchrijven. Maar ſedert eenigen tijd dringt men de wanſpraak door van *ontevreden*: waar men in wijzer tijd nevens *goedkooper* het burgerrecht van het dolhuis aan toewees.

ONWEDER of ONWEÊR, O. als *weder* of *weêr*. § 39.

ONWEG, M. als *weg*. § 39.

ONWIL, M. als *wil*. § 39.

ONYX, zie *onix*.

ONZEDE, V. als *zede*. § 39.

OODMOED. Zie, naar de meestgebruiklijke ſchrijfwijze, *ootmoed*.

OOFT, O. als collectivum. § 49. Zie *fruit*. Zie over het woord-zelf de Verhandeling, in Aanteek. *l*.

OOG, oudtijds en uit den aart V. doch met de lateren gebruikt men het thands volſtrekt O. Voor *ring* of *opening* als van een naald, desgelijks. Dat het *o-ig* is merkten wy elders op. Zie de Verhandeling in Aant. *l*, en vergelijk die over het Letterſchrift, bladz. 142. Onze Bybelvertalers pasſen er 't vrouwelijk voornaamwoord *zy* op toe, I Kor. XII, 16. Het oude Geſlacht van *oog* is nog overgebleven in *exteroog*, *hoenderoog*, waarin 't woord oneigenlijk gebruikt wordt. — Het Spaansch heeft *ojo*. Het Lat. *oculus* is zichtbaar een diminutivum uit ons *oog*. Goth. ⲁⲩⲅⲱ (*augo*) en in 't A—S. waarin de ea oudtijds niet *ie* als in 't tegenwoordig Engelsch maar als dubbele *o* klonk, immers deze verving, eage (*eage*), in 't Deensch *øye* en Engelsch *eye*. Het Griekſche ὀφθαλμὸς is blijkbaar van ὄψις uit ὄπτομαι en θάλαμος ſaamgeſteld, en dus *gezichtkamer*.

OOGELIJN, O. als diminutief. § 45.

OOGENBLIK, M. § 39. Doch *ooggeblik*, O. waarmeê het verward schijnt te zijn, zoo dat men thands *oogenblik* gewoonlijk in het O. zegt. § 28, 87.

OOGMERK, O. als *merk*. § 39.

OOGST, V. Zie § 77 en 78.

OOI, V. door toepassing, als zijnde een *moederlam*. Zie van dit woord Aanteek. *gg*. — Men kon het echter ook van *ooien*, werpen, met het voorzetsel *ge* (het tegenwoordige *gooien*,) afleiden, als zijnde 't *werpschaap*, *werplam*. Zie *hui*.) Dat het Latijnsche *ovis*, het Griekische ὄις en Slavoonsch ОВЦА (*owitsa*), hiermeê samenhangt, is zichtbaar.

OOIEVAAR. Zie *oievaar*.

OOM, M. § 55. is waarschijnlijk *unculus* van 't Latijnsche *avunculus*, in 't Fransch *oncle*. De samenloop van *nc* en *ng* wordt *m*. Zie § 85. Mag ik hier ook de Treurspel- en Heldendichters opmerkzaam maken dat de Geslachtbenamingen die verder dan broeder in gaat zijn, den hoogen Dichtstijl niet voegen. Zy hebben iets te burgerlijk. Zoo stuit het woord *Oom* geweldig in Huydecopers Arzases, en met Neef en Nicht is het zeker niet beter. Wy mogen in de recht opgaande linie den Duitscheren hun *Ahnheer* benijden, waarvoor wy niet dan het eenige *Stamheer* in bepaling alleen tot het hoofd van een stam hebben; en Neef is alleen in collectiven zin, voor nageslacht, edel. — Doch *bloedverwant* heeft een zekere aandoenlijkheid in, en naauwer onderscheidende naam is er voor zijmagen niet noodig.

OOR, oorspronklijk V. als zijnde *oore* of *hoore* voor *hooring*. § 57. Doch in later en nu gewoonlijk Gebruik, O. De plaatsen van Melis Stoke (by Kluit aangehaald,) bewijzen weinig of niets voor het geslacht waar hy het in stelde. — Zie van dit woord het aangehaalde op *oog*.

OORBAAR, of OORBER (oudtijds *oorboor*), M. als wortel

tel van *oorboren*, gebruiken, ten nutte maken. § 28. Doch eigenlijk is het een adjectief, en wordt dus van de lateren, als zoodanig, in het O. gebruikt. § 41. Om die zelfde reden was het ook oudtijds V. § 33. Het woord is het zelfde met *voorbaar*, nuttig: want *oorbaar* is *overbaar*, en *over* is in de oude taal *voor*, als thands ieder weet. Het werkwoord *oorboren*, ging by mijn kindertijd (doch met de uitſpraak *órberen*) nog zeer in zwang. Maar men gebruikte 't toen blootelijk van 't verbruiken van iets dat toch anders verloren zou gaan. Oudtijds daartegen beteekende 't alle gebruiken. Zoo lees ik in een oude Rekening: „Gegeven enen Wagenman die vier busſen „brochte *om* vp dat huus tot pekenpoel *te* ORBEREN." Zoo elders: Een tonne *peecx* en een tonne *terre*, „die „GEOIRBAIRT waren om dat bolwerk mede te bernen." (De tonne *peecx* en *terre* is zoo veel *pek* (of pik) en teer.)

OORD of beter OORT, O. als verbastering van *quart*, vierdedeel. Zie *oort*. Maar

OORD, plaats, participium præteritum van *oren*, omtrekken, en dus in beteekenis *omgetrokken* (plaats of plek), en derhalve als adjectivum, was van ouds V. § 33, 35. Doch het M. heeft men als in meer woorden met een vokaal beginnende, en het O. door vermenging der twee min edele geſlachten, uit misverſtand ingevoerd. Zie Aanteek. *x*. — Het Thema is *o*, rondte; waarvan ook 't Latijnſche *ora*, boord.

OORD, OERD, ORD; *end* of *ende* in dien zin dat het zoo wel het *begin* als het *eind*, of gelijk men zegt beide *enden* van iets beteekent, O. § 51. Dus inzonderheid mede de *punt van een zwaard*. Zoo voert Haerlem, by Diric Mathysz. in zijn lofdicht op die ſtad:

Een bãnier, roet ghelike den bloede,
Daerin een blanc ghetoghen zwaert,
Dat oert *ghekeert ten hemelwaert*, enz.

En

En *voer het zwaertsoerde*, of *wanneer het ten zwaertsoerde kwam*, en dergelijke, was van ouds een vrij gewone uitdrukking. — Hiervan ook zegt men 't *oordijzer* van een zwaardſchede, dat is, *'t puntijzer*. *Bouterôle* zegt het Franſch, waarvoor men by ons ook *ordbant* of *oordbant* zei, 't geen de domheid niet zelden in *oorbant* verbasterde. Ook in het Oud Hoogduitsch heeft *ort* de zelfde beteekenis als 't oudtijds by ons had. Dus:

Si ſas an der taffeln ort;

d. i. zy zat aan het *eind der tafel*. Daartegen zeide 't *orthave* voor 't *begin* van iets.

OORDEEL, O. als zijnde eigenlijk het *geoordeel*, of wel, het *verdeel*, dat is, de toekenning (toewijzing) van het geen ieder party, ieder voorwerp, ieder denkbeeld, toebehoort. Want beide *oordeel* en *verdeel* is van ouds *overdeel*. *Deelen* is *toewijzen*. Hiervan zegt men ook in 't gemeen *het ſcheel deelen*, dat is niet (gelijk men 't naderhand kwalijk begonnen heeft toe te pasſen,) het geen in verſchil is tusſchen de partyen te verdeelen, elk een brok gevende, maar, het toewijzen, en beſlechten. 't Is het ſcheel of verſchil *delgen*, d. i. te niet doen, welk *delgen* van dat *deelen* is, uit *deligen*, by ſamentrekking van *deel* uit *delig*. — *Deel* is hier wat ieder toekoomt, de *attributio*.

Dat *oor* in zulke ſamenſtellingen niet anders dan *over* is toont ook het Hoogd. waarin 't *ur* is. Dus *urtheil*, *urſacht* enz. maar zoo ook *ur-enkel* en *ur-urenkel* voor ons *over-* of *achterkleinzoon*, en *over-over-* of *over-achterkleinzoon*. Thands onderſcheidt men tusſchen *over* en *overig*, het een als *ſuper* en het ander als *reſiduum*. Valſchelijk. *Id quod* SUPER*est*, *est reſiduum*; en wy zeggen *overſchot* en niet *overigſchot*. Ook zei en ſchreef men in mijn tijd nog de *Hooge Overigheid*, meer dan *Hooge Overheid*. — Van dit *overig* is zichtbaar 't Lat. *origo* in den

zin

zin van *eerste*, waarvan zie op *oorsprong*. En zoo zijn *Aborigenes* de Op- of Opper-overouders. § 87, 51.

OORKONDE, openbare *konde* of *bekendmaking*, zoo men 't tegenwoordig verstaat, om dat het sints lang niet meer dan van zulke afkondigingen of openbare tuigschriften gebruiklijk is. Doch het woord is in zich-zelf niet meer of minder dan *verkonde*, dat is, eenvoudig *konde*. Zijnde *oor*, 't oude *over*, waarvoor wy 't zij *voor*, 't zij *ver* in de samenstelling zeggen naar dat het voorzetsel eenigen nadruk vordert of niet. Men zegt zoo ook *over iets staan*, en *ten mijnen overstaan*, 't geen eigenlijk 't zelfde is als het gebruiklijke *quod attestor* van een Notaris. (Zie *oorbaar*). Hiervan werd *oirconde* ook oudtijds gezegd niet alleen voor alle getuigenis, maar ook voor het geen iemand die als getuige een handeling bywoonde, tot loon of gedachtenis (als men 't noemt) van die handeling, gegeven werd. Latijnsche brieven noemen deze giften *testimonialia*, en *arrhæ debitæ*. Deze oirconde echter bestond ook wel eens in een hartigen dronk of werd daartoe besteed; waarvan by ons de uitdrukking van *zich aan den wijnkoop te houden*, d. i. zich wel te herinneren. V. 39 en 36.

OORLAM, scheepswoord, (beter *oorlong*,) voor *morgenzoopjen*. Het is een verbastering van het oud Engelsche *lunch*, waarvan men nu *luncheon* heeft, uitgesproken als *long*' met de Fransche *g*, en dat een *na-ontbijt* (by de Franschen *gouté*) beteekent, *o'r-* voor *over-*) *luncheon* is wat voor een *luncheon* of *gouté* strekt, als by ons 't *elfuurtjen* onzer Grootmoeders nog in mijne kindsheid. O. in 't gebruik.

OORLOF, O. als zijnde *geoorlof*, of wel, 't zelfde woord met *verlof*. § 87, 89, 51. Echter is het M. gebruikt en ook V. Zekerlijk door te rug zicht op het enkele *lof*, waarvan men het een compositum achtte.

OOR-

OORLOG, V. als *war-lage*, dat is, *ſtatus belli*. Zie *lage*, en *nederlaag*. En dus gebruikten 't onze Ouden, gelijk Huydecoper ook erkent. *Proeye*, I, 123. Men heeft het M. gebruikt als vele V. woorden die met een vokaal aanvangen; waarvan zie Aanteek. *eeee* en *x*. Men heeft het ook O. gebruikt, het zij naar de Vlaamſche manier, die langen tijd het V. en O. door een warde, het zij om dat men 't naar den ſmaak dier tijden in 't zelfde geſlacht als het Latijnſche *bellum* wilde, eene overeenkomst, waarop ſommigen zich veel lieten voorſtaan! Maar het V. is het ware eigen geſlacht des woords. — Die Ten Kate wil zien raaskallen, zie hem over dit woord. 't Engelsch heeft nog *war*; 't Kimbriſche woord is *oer*, doch ook dit was *wer* of *war* in de uitſpraak.

OORSPRONG, M. door het Gebruik, ondanks de regel en afleiding. Zie *ſprong*, 't geen het volgt, § 39, en Aanteek *eeee*. Over het *oor* van dit woord is veel getwist. Men heeft het van *eer* willen afleiden, van *over*, van *ader*, en de laatſte afſtamming is zekerlijk de natuurlijkſte en zich meest aanbevelend. Intusſchen is *over* ook voor *op* gebruikt en *oorſprong* een OP*ſchieting*. 't Is dus naamlijk van *auf* met aanhang van de adjectivale *er*, even als *opper* van *op*; en ook *eer* is niet zoo zeer als *vroeger* aan te merken, maar als van *e-en* (of *a-en*) vloeien. Daar is in dit alles derhalve eene éénzelvigheid van denkbeeld. Het Lat. *origo* is kennelijk van 't zelfde, en ook *orior*, en ons *ord*. Zie *oord*.

OORT, verbastering van 't Franſche *quart*, O. om dat men er *deel* onder verſtaat. § 57. Zie echter mijn Aangeteekende op Huygens bl. 404 der 4to Uitgave.

OORVIJG, wanſpraak uit ſpotterny. 't Woord is *oorveeg*, M. § 28. *Veeg* is een voorbygaande of ſtrijkende ſlag, van *vegen*, *vagen*, ſtrijken. Het Franſche *ſouflet*, is *petit ſoufle*, ſlechts een ſlag waarvan men niet dan den wind

in

in 't voorby gaan voelt. Wy zouden zeggen *den windvang van den ſlag*. 't Is *ſubſtatus*.

OORZAAK, V. als *zaak*. § 39. Het is *overzaak*, dat is, de zaak *waarover* (als onze Voorouders ſpraken, wy zeggen *waarom*) iets is. Men kon het ook door *voorzaak* uitdrukken. Zoo het echter niet *ader-zaak* van *a-en*, vloeien, is, waarvan zie onze Verhandeling Aanteek. *eeee*, en ook *x*. Ook *ader* hiervoor.

OOS, thands niet overig dan in de oude Huisdienstbaarheid, gelijk Huig de Groot het noemt, (*ſervituut*) van den *oosdrop*, in 't Latijn *ſtillicidium*. Die hier meer van wil, zie de Aanteek. op den *Muis- en Kikvorschkrijg*. Ook in 't Engelsch is *ooze* als naam- en als werkwoord bekend voor een trage of taaie druppeling. — Vergelijk *hoos*. In de Vlaamſche dialekt was *ooſen* voorheen ook druppelen of ſproeien. En by ons zegt Huygens ook van verſlagenen:

— „Haer ad'ren *uytgeoost*." (I Boek.)

het geen niet *uitgehoosd* is, maar *uitgedropen*. 't Woord is V. § 80.

OOST, OOSTEN, O. Zie *noord*. Hy bedriegt zich, die uit de door Kluit bygebrachte plaatſen van Vondel tot het M. wilde beſluiten. Zie ook *Zuid*, en *West*.

OOTMOED, M. als *moed*. § 39. Doch ook V. naar het oude geſlacht van *moed*, in de beteekenis van *ziel*, of *zielsgeſteltenis* in het algemeen. Zie *moed*. Het is *odemoed*, dat is, eigenlijk *zachtmoedigheid*, en dus niet te verwarren met het oude *omoed*, dat *hooge moed*, trotschheid is. — 't Is zekerlijk oudtijds wel verward geworden met *deemoed*, 't geen Huydecoper voor 't zelfde woord houdt; doch *deemoed* toont gemeenſchap met *deinen* en *duiken*, dat is, zich *vernederen*, waarmeê ook *dienen* vermaagſchapt is. Vergelijk Aanteek. *t*.

OPAAL, meer of minder doorſchijnende ſteen, die met den onyx,

onyx, kornalijn, enz. tot de mindere ſoort van edelgeſteente gerekend wordt. M. als ſteen, en O. als ſtof. § 57, 48.

OPBREK, M. als *aanbrek*. § 28. Doch *opbraak*. V. § 36.

OPDRACHT, V. als *dracht*. § 39, 96.

OPEN, O. als adjectivum. § 41.

OPENING, V. § 34.

OPERA, V. als het woord in 't oorſpronklijk *Latijn*, en ook in het Italiaansch en Spaansch is, en *niet* M. als in het Fransch, dat zich-zelf wederſpreekt in diminutivo *operette* zeggende. Ook in overeenſtemming met *Komedie*, *Tragedie*, *Farce*, en alle uitheemſche, by ons overgenomen namen van *Toneelſpel*. § 100.

OPGANG, M. en V. Zie *gang*. § 39.

OPGELD, O. § 39.

OPIAAT, het Latijnſche *opiatum*, en als dit O. § 100. Oudtijds zei men ook *apie*, als, by voorbeeld, by Chaucer in 't Engelsch voorkoomt.

OPINIE. 't Lat. *opinio*. V. als dit en als ons *meening*. § 100, 57.

OPIUM, in 't Ooſten افيون, (*afiun*), Maleitsch *amfioen*, V. § 57.

OPKOMST, V. § 39.

OPLOOP, M. § 39, ten zij wanneer het ſynonymum van *oproer* is. Zie *oproer*.

OPPER, 't zij voor *ophooging* of voor *beker*, M. § 28. Schoon het in de laatſte beteekenis niet licht dan in verkleining, en dus O. voorkomt. § 45.

OPPERMAN is *overman* of *Hoofd*. Maar 't wordt kwalijk gebruikt by verbastering van *operman*, (dat *operarius* is,) gelijk Huygens 't ook ſchrijft; en dit is *werkman*. M. § 55, 39.

OPROER, voor Volksbeweging tegen 't openbaar Gezag. Kwalijk door ſommigen M. genomen, doch alsdan door

een

een Poëetiſche vrijheid te ontſchuldigen, daar het buiten bedenken O. is, zijnde 't augment *ge* daarin verborgen. § 89. — Geheel iets anders is het met *oploop* en *opſchik* waarin het voorzetſel affcheidbaar is.

OPSCHIK, M. § 28 en 39.

OPSCHRIFT, V. en O. Zie *ſchrift*. § 39.

OPSLAG, M. § 39. Zie *ſlag*.

OPSPRAAK, V. als *ſpraak*. § 39.

OPSTAL, M. door 't Gebruik. § 39. Zie *ſtal*.

OPSTAND, M. § 39. Zie *ſtand*.

OPSTEL, O. als zijnde *opgeſtel*. § 89.

OPTOCHT, M. als *tocht*, door 't Gebruik. § 39.

OPVAART, V. of M. als *vaart*. § 39.

OPZET, O. als zijnde *'t opgezette*. § 89. Anders M. als 't enkele *zet*. § 39. Dus zegt men best DAT *opzet* voor voornemen, en DIE *opzet* voor drift.

OPZICHT, O. als zijnde *opgezicht*. Zelfs *zicht* voor *gezicht* is O. als zijnde een verkorting daarvan. § 89. Zie hiervoor *inzicht*.

ORAKEL, O. uit het Latijnſche *oraculum*. § 100.

ORANG OETAN, (ſoort van aap), Maleitſche naam, dat is, *wilde-* of *boschman*. *Orang* is een *man*, en *oetan*, als adjectief, *wild*, en als ſubſtantief *bosch*. M. als *man*. § 55. Waarom men den Franſchen hun *ourang-outang* naſchrijft, weet ik niet. Wy hebben het beest en den naam lang voor de Franſchen gekend.

ORANJE, als appel. M. § 57. en als *kleur* O. gelijk alle kleuruitdrukkende adjectiven, als *het rood*, *het blaauw*, enz. Men zie over deze kleur mijne Aanteekeningen op den Fingal of mijne Nieuwe T. en D. Verſcheidenheden, IV. Deel, bladz. 70.

ORATORIE (met den klemtoon op de *i*,) kunst des Redenaars, en V. als het Lat. *oratoria*, waaronder men *ars* (kunst) verſtaat; doch

ORATÓRIE, met den klemtoon op de *o* van den uitgang, is het Italiaanſche *oratorio*, ſoort van Geeſtelijk Drama in muziek, en als *drama* of *ſpel*, O. en even zoo is het wanneer het een *bidkamer* beteekent, ſchoon 't in dit geval ook V. zou mogen zijn. § 57.

ORCHEST, van het Gr. ὀρχήςρα, *dansvloer*, gedeelte van het tooneel der Ouden. Doch by ons gebruiklijk voor de byeengeplaatſte Muzikanten, en O. als collectivum; en even zoo ook voor de afgezonderde plaats der Muzikanten gebruikt, § 49.

ORDAAL, het Lat. *ordale*, adj. maar waaronder *judicium* (oordeel) verſtaan wordt, en dus O. als dit. § 100, 41.

ORDE, of beter in 't meervoudige, ORDEN, voor *reeks* (of *ſchikking*), want *ord* beteekent eigenlijk *aanvang* of *einde*. Zie *oord*, *ord*. V. in alle zinnen: ook in die van eene der vijf byzondere inrichtingen in de Bouwkunst, als Toskaanſche, Doriſche, enz.; het is in daad en beteekenis *ording*, § 34, 67, van het werkwoord *orden*, waarvan wederom *ordenen* en *ordening* is. Zie § 70.

ORDE of ORDER, 't Franſche *ordre*, en als dit, M. voor *bevel*, in welken zin alleen het laatſte gebruikt wordt. Voor *Munnik-* of *Riddergenootſchap*, of 't teeken daarvan, zegt men liefst *orde* in 't enkelvoudige, en neemt het V. Zie het vorig artykel.

ORDINAIR of ORDINARIS. M. als zijnde 't Lat. *ordinarius*, 't zij daar *victus* (maaltijd, *repas* in het Fransch) of *conventus* onder te verſtaan zij. § 100.

ORDONNANTIE. V. als zijnde 't Franſche *ordonnance* uit het Ital. *ordinanza*, waarom men beter *ordonnancie* zou zeggen, ware 't niet dat het Latijn der Middeleeuwen ook *ordonnantia* zei, hoe wel eigenlijk *ordinantia* van 't participium. Wy zouden thands eenig onderſcheid maken in *ordinantie*, als beteekenende eene ſchikking of beſchikking, en *ordonnantie* als *bevel*. § 100.

OREEST.

OREEST. Verbastering uit het Fransche *orage* van 't oud Ital^e^. *oraggio*, beteekenende *onweêr*, en als dit, O. § 57.

ORÉGO. 't Latijnsche *origanum*, een plant. V. als zoodanig. § 57.

ORGAAN, natuurlijk of kunstwerktuig. O. als zoodanig, en ook als zijnde 't Grieksch-Latijnsche *organum*. § 57, 100.

ORGEL, O. als van dit zelfde Latijnsche *organum* zoo men wil, doch veellicht te onrecht. Het zou wel een Hollandsch klanknabootsend woord kunnen zijn. M. door zijn vorming. § 100, 28.

ORIGINEEL. Als adjectief, substantivè genomen, O. § 41.

ORION, het gestarnte van dien naam. M. als een man voorstellende, en zoo altijd de byzondere gestarnten naar de benoeming der daaraan toegeëigende persoon of zaak, wier naam zy voeren.

ORKAAN, M. als in andere talen, in welke van die het dan ook oorspronklijk zij. 't Spaansch zegt *huracan*, en 't Engelsch heeft daarvan *hurricane*. 't Fransch zegt *ouragan*, 't geen zich met *orage* verwant toont. En zeker is ons *orkaan*, met zijn uitheemschen uitgang en toonval, aan die alle vermaagschapt. 't Italiaansch zegt *burrasco*. Hoe 't zij, in alle die talen is 't van het zelfde geslacht, en dus ook by ons. § 100. Die het echter van ons *horren*, brommen (waarvan ook *horzel*) wil afleiden, zal my niet tegen hebben. Het *horren*, *grommen*, en *ronken* van den wind, is Inlandsch by ons, en niet zelden keert een eigen woord van zijne uitwandeling in den vreemde met eene andere staart of een anderen toonval by ons te rug.

ORLE, rand om een wapenschild, ter onderscheiding van jonger zoons of familietakken ingevoerd. M. als *rand*, en als in het Fransch (§ 57, 100), schoon het woord, als oorspronklijk *orula* van 't Latijnsche *ora* (rand), V. zou moeten zijn, gelijk het Spaansch ook *orla* zegt, en

daarvan *orlar* voor omranden of zoomen. Doch beide Italiaansch en Spaansch hebben *orlo* in 't M.

ORLEAAN, geel kleurſel, by de Indianen *rokou* (rokoe) genoemd, uit een ſoort van peulplant getrokken. Zekerlijk van *aureliana*, om de goudkleurigheid. V. als plant, doch O. als verf of kleurſel. § 57.

ORLOGIE, *orloye* by onze Ouden, O. als zijnde 't Latijnſche *horologium*. § 100.

ORNAMENT. Verſierſel, uit het Latijn, en, als in die taal *ornamentum*, O. § 100.

ORS (voor paard) een oud woord, by de Engelſchen *horſe*. O. § 57. Vergelijk *paard*.

ORTOLAAN (in het Nederduitsch *korenvink*,) het Latijnſche *hortulanus*. M. als dit, en als vogel. § 100, 57.

ORVIETAN, of beter, ORVIETAAN (het Latijnſche adjectief *orvietanum*, van de Spaanſche ſtad *Orviedo*, waar iemand een zoo gezegd algemeen tegengift uitvond, het geen daarnaar genoemd werd. O. als wordende daar *tegengift* of *antidotum* onder verſtaan. § 57. De uitvinder zwolg op de openbare markt aldaar alle vergiften die men hem aanbood, in, zonder letſel.

OS, M. als mannelijk *dier*. § 55. —. Het woord is eigenlijk *ochs*, als in het Hoogduitsch, of Gothisch, waar men 't *auchs* ſchrijft (ΛΠhS); en zoo 't niet van het hol geluid des gebulks is, zou het woord als woord door zijn vorming V. zijn, als beteekenende *voeging*, *verbinding*; en dus zou de *os* genoemd mogen zijn, van het voor de ploeg ſpannen. Wy zagen reeds dikwerf van diernamen dat zy bloote epitheta zijn, die het dier of zijn kunne onderſtellen.

OSTAGIER. Van het ſlecht Latijn *ostagiarius*, uit het Italiaanſche *ostaggio*, gijzelaar, het geen twijfelachtig is of van het Lat. *hostis*, dan wel van het Duitſche *ost* (leger) gevormd zij. Kiliaan meent het van *ſtaan* of *inſtaan* in

in den zin van *borgblijven* te zijn, en dus zou het dan eigenlijk *ſtagier* zijn, waarvoor wel eenige ſchijn is, voor-al zoo men 't als een *compoſitum* met *ost* en dus als *ost-ſtagier* aan wil merken. Doch ik houde 't eenvoudig *gebondene* of *zich verbindende* te beteekenen en van 't oude Spaanſche *ostagas* (d. i. band) te zijn, dat nog in de zeevaart gebruiklijk is voor een *touw*. — Hoe het zij, 't woord is M. als de uitgang toont, § 28 Aant. *p*. — De wortel ſchijnt dienvolgende ons *ſtag* te zijn, en dit Spaanſche *ostagas* eigenlijk *ſtag* of *râ-touw*, en wellicht is het *hoogſtag-touw*, gelijk ons oude *oſtel* niet anders dan *hoogſtel* is en onze Rhijnlandſche boeren *omâ* voor het Dorp *Hoogmade* zeggen; of mogelijk, *houſtag*, gelijk wy een *houbalk* of *houklamp*. Zoo het echter niet veeleer van het Ooſterſche كوستك (*gjostek*) *touw* of *band* is, 't geen ik liever onderſtel. — In allen geval is de innige woordbeteekenis van *oſtagier*, even als *gijzelaar*, verbondene, in de forma media des werkwoords.

OSTEL (verouderd woord), d. i. Legertuig, van *ost*, leger, en *ſtel*, geſtel. Het kon echter ook wel verbasterd van *hooggeſtel* zijn, gelijk Huydecoper aanvoert uit Mel. Stoke, en inderdaad heeft het deze byzondere beteekenis, doch wordt ook algemeen voor alle krijgsgereedſchap gebruikt, en in dezen zin is er 't Franſche *outil* van. O. als *ſtel* voor *geſtel*. § 39.

OTTER, M. Het zij dat dit woord Hollandsch of Fransch, Latijnsch of Grieksch zij, het Gebruik heeft het, in weêrwil van dezen twijfel, dus ingevoerd, zekerlijk om den uitgang. § 28.

OUDE (dat is, *ouderdom*), V. als zijnde een adjectief. § 33.

OUDERDOM, M. § 91.

OUTER, verſcheidenheid van *altaar*, en als dit O. ſchoon men het in Vondels tijd ook, zekerlijk door den uitgang

verleid, M. nam. § 100. Onze beste Schrijvers echter onderſcheiden tusſchen *altaar* en *outer*, en derwijze zou het laatſte meer een draagbaar brandvat op zijn ſtandaart zijn.

OUWEL, in 't Engelsch *wafer*, is even als *wafel*, van 't Latijnſche *offula*, en V. § 100. Zie *wafel*. — Maar

OUWEL voor *Misbrood* (van *oblatum*,) zou, als *oblaat*, O. moeten zijn, ware 't niet dat dit den uitgang *ade* had aangenomen. *Oblade* toch is zeker V. en zoo derhalve ook *ouwel*. Zie *oblie*, en ook Aanteek. *ccc*.

OVAAL, eirond, van 't Lat°. *ovum*, ei, door het adjectivum in neutro genere *ovale*, en dus O. § 100 en 41.

OVEN, M. door misbruik, doch dus ingeworteld. § 99. Zie Aanteek. *l* van dit woord. Belachlijk is Junius afleiding van ἴπνος.

OVERDAAD, V. als *daad*. § 39. Oudtijds beteekende 't *misdaad*, of eigenlijker nog ongeoorloofde *geweldpleging*, of gelijk men thands zegt, *balddadigheid*.

OVERGANG, M. en V. als *gang*. Zie *gang*. § 39.

OVERHAND, V. als *hand*, in den zin van *macht* gebruikt. § 39.

OVERLAST, V. als *last*, en by misbruik, als dit, M. genomen. Zie *last*. § 39.

OVERLEG, M. als wortel van *overleggen*. § 28. Doch O. als verbergende het augment, § 89. In dit woord is opmerklijk, dat *over* (als van ouds) *voor* beteekent, en *overleg* dus *voorſchikking* is. — *Lagna*, in het IJslandsch de Voorbeſchikking of 't Noodlot, hangt hier meê ſamen. Ook 't zelfde is waar van *voorziening*. *Zien* is niet bloot *toeſchouwer zijn*, maar beſchikken, het geen niet alleen blijkt in het *voorzien in iets*, maar ook in het verbum ſimplex. *See him gone*, *ſee it done*, zegt het Engelsch voor *maak dat hy gaat*, *maak dat het gedaan wordt*, en wy: ZIE *dat gy dat doet*, ZIE *dat gy braaf oppast*, en der-

dergelijke. En in dezen zin ook ſpraken onze Voorvaders van de Goddelijke *Voorzienigheid.* — Ook zelfs beſtaat onze *voorzichtigheid* niet in bloot oplettend zijn, maar in zorg en bezorging tot een oogmerk.

OVERLIJDEN, O. als zijnde 't verbum infinitum. § 43. 't Beteekent *voorbygaan*, en in zich-zelf is 't voorzetſel daarvan affcheidelijk, maar in den byzonderen zin van *ſterven* is het onaffcheidelijk. *Hy overleed*, is hy ſtierf; hy is *overleden*, is hy is geſtorven. Maar *hy leed over* was oudtijds, hy ging voorby, gelijk men ook zei: *doe die vre der droefheid overleden was.*

OVERLOOP, M. als *loop.* § 28, 39.

OVERMOED, M. als *moed.* § 39.

OVERSCHOT, O. als *ſchot.* § 39.

OVERSLAG, M. als *ſlag.* § 39.

OVERSPEL, O. als *ſpel.* § 39. *Spel*, naamlijk, genomen voor de *res venerea*, waarvoor het in Duitschland nog algemeen, doch by ons alleen van beeſten, gebruikt wordt. Het is *ſpelen over* (dat is, *buiten* of *voorby*,) zijn wederpaar. Ook zegt Maerlant *boven:*

Vredegont, dat mordadige wijf,
Hadde een onghetrouwe lijf:
Scone was ſoe van allen leden;
Maar ſoe plach ſolker dorperheden,
Dat ſoe ſpeelde boven *haar man.*

Boven, naamlijk, is ook *buiten* de bepaling.

OVERTOCHT, M. als *tocht*, door 't Gebruik. § 39. Zie *tocht.*

OVERTOOM, M. als *toom*, dat is, *trekking.* § 39.

OVERVAART, V. of M. als *vaart.* § 39.

OVERVAL, M. als *val.* § 39.

OVERVLOED, M. als *vloed.* § 39. Oudtijds beteekende 't *waterviloed.* Dus leest men dat op den 27 September 1477 *een groote overvloed* was. Dus nog by Vaernewijk

en anderen van de zestiende eeuw, de *overvloed* voor den Zondvloed; en zeker is dit de natuurlijke beteekenis van het woord. — Ons tegenwoordig *overvloed* is wellicht *overvolde*, of *overvulde*, als 't Goth. ΝΕΜΚΕΝΑΛΕΙ (*ufarfullei*), en moest dus oudtijds, gelijk wy 't ook werkelijk vinden, V. zijn. Zie § 69 en Aanteek. *ll.*

OWE, zie *awe* en *ode.*

OXEL, zie *okſel.*

OXHOOFD, benaming van een vat in bepaalde grootte. 't Is het Hoogd. *ochs* voor ons *os*, waar de naam uit ſpruit, en 't beteekent dus *osſenkop.* O. als *hoofd*, en als *vat.* § 39, 57.

P.

PAADJE, M. door toepasſing. § 55. Zie Aanteek. *qqq.* — Want dat het woord noodzaaklijk met de geweldige afkorting uit *pædagogium* behoeft gehaald te worden, zie ik niet in, en ik zou het veel liever uit het eenvoudige παιδιον afleiden, en dus als van 't Griekſche Keizerrijk door het daar meê in betrekking ſtaande Franſche Rijk overgenomen. Met de ſmeltende uitſpraak van *d* of *dj* is 't volkomen het zelfde woord met de bloote beſnoeiing des uitgangs, die algemeen is, en dus ſtelt ons *paadje* 't in ſpelling en uitſpraak ook voor.

Op gelijke wijs acht ik 't oud Franſche *demoiſon* of *damoiſon* of *demoiſeau* (de tytel die met ons Jonkheer overeenſtemt) het Griekſche δημοσιος, als *enfant d'etât* (*juvenis publicus*) in tegenſtelling van wat men een *particulier* noemt. Het Latijnſche *domicellus* der Middeleeuwen is ſlechts naar dit *damoiſeau* en *damoiſel* (welke twee uitgangen in ons Fransch één waren) gevormd, en niet van *dominus*, noch zelfs geen Latijn. Onder Karel den Groote be-

begon men, by de betrekkingen die men onderling met het Griekſche Hof trachtte te vestigen, de Griekſche hofzeden en ook namen en inrichtingen of na te bootſen of aan te nemen, en het een en ander verdiende wel eene opzettelijke naſporing. Ware 't by ons niet uit het Fransch overgenomen, wy zouden beter *paadjen* ſchrijven, als uit παιδιον, in 't Italiaansch *paggio*.

PAAI voor *oud man*, M. § 55. 't Is het Portugeeſche *paio* of *paē*, van 't Spaanſche *padre*.

PAAI, of PAY, (betaling), M. als wortel van *paaien*, voldoen, in 't Fransch *payer*. § 28.

PAAL, M. zoo door eigen vorming, als als wortel van *palen*. § 28. *Paal* was oudtijds alle *ſtok* of *ſtaf*, en het woord is één met het adverbium *pal* in *pal ſtaan*, dat is, vast of ſtevig ſtaan. Van welk *pal* ook *pol* voor *ſteel* is in *polaxt* en *pollepel*. Hiervan is ook 't Oud-Hoogd. *pelzen*, voor *enten* op een boom, en ook in 't algemeen *planten*. Ook is *palts*, *pals* (nu *pols*) en *palſter* hiertoe te brengen.

PAANDER (mand), verbasterd van 't Franſche *panier*, en als dit, M. § 100. Doch V. als men er *mand* of *ben* onder verſtaat. § 57. Oudtijds zei men ook *panel*. Eigenlijk is het *broodmand*, en van *panis*.

PAAR: Het woord is M. door zijn vorming; M. en V. door toepasſing. § 28, 55. Doch het wordt buiten de ſamenſtelling van *wederpaar* weinig gebruikt.

PAAR, collectivè, O. § 49.

PAARD, O. § 57. Men verſtond er van ouds *dier* onder, even als het met *rund* en andere is. Het woord heeft zijn oorſprong in *varen*, voortgaan, ſnellen, waarvan ook فارس (*faris*) in 't Arabisch, Perzisch, en Turksch, en פרש, in 't Hebreeuwsch, een *rijder* of *ruiter* is, de oorſpronklijke naam der Perzen. Ook de naam der *Parthen*, die Jornandes opmerkt dat in 't Scytisch *vluchtig*

(*fugax*) beteekent. — Het Latijnsche woord *ferus*, oudtijds voor *paard* gebruikt, is niet het adjectief *ferus*, wild, maar van het Duitsche grondwoord *ferd* of *pferd*. (Vergelijk *part*.) Dat men het woord met *e* of *ee* voor *a* uitspreekt of schrijft, is, even als in *zwaard* en eenige meer, laffe Hoogduitsche verbastering, en in Amsterdam het oud Haarlemmerdijksche dialect, in mijn kindschen tijd nog in vollen bloei, dat in alle woorden de lange scherpe *a*, door *ee* uitbracht. Het Griekische ἵππος is met *huppen* verwant. Gelijk *perd* voor *ferd*, leest men ook *gepertig* voor *vaardig* of gezwind. Dus b. v. in den Rom. v. Limb. fol. 28 v.:

Maer die ridder was ghehertich,
Gherust sine leden eñ ghepertich,
Eñ slouch wat voor hem quam.

D. i. Hy was moedig, rustig van leden, en *gezwind*.

De naam *paard* werd ook voorheen op stellingen onder iets, en op schragen toegepast. Dus de *roôpaarden* op een schip dat lage houten affuiten op rollen zijn, en de schraag aan de muurzijde van een bedstede, waar de onderlagen aan dien kant op rusten. — Zie daar hoe er weder een verband van 't woord *paard* met *baren* (dragen) is, waarvan zie *baar*. Zoodaniger wijze hangt in de taal als in de geheele natuur alles als een keten aan één geschakeld. — In 't Perz. beteekent بار (*baar*) een last of dracht.

PAARDMENSCH, M. voor elk dezer diermenschen. § 39. Doch O. voor het soort. Zie *mensch*.

PAARL, of PAREL, of PAARLE, V. Uit het Fransch *perle* te rug genomen, doch eigenlijk *peerel*, dat is, *peerachtig*. § 33. Zie mijne Verhandeling over het *Letterschrift*, bladz. 144. — Jan Vos schijnt dit min of meer gezien te hebben, wanneer hy schreef:

De parelige peer *geraakt alreê aan 't zwellen.*

Dat

Dat de naam van de letter *p* is, welker gedaante zy nabootst, is te aannemelijker, daar hy van ouds niet dan aan de peerachtige gegeven werd, en de ronde parel *kraal* genaamd werd, niet van 't Lat. *corallus*, maar van 't thema *ro*, waaruit *rond* (d. i. *ro-end*). Dit *ro* maakt door 't verbum *ro-en* ook *ge-ro-el*, 't geen tot *graal* en zoo tot *kraal* overgegaan is. Zie *kraal*.

PAARLEMOER, O. als *ſtof*. § 49. — De Franſchen hebben uit dit Nederduitsch hun belachlijk *perle d'amour* gemaakt, het geen ſommigen dom genoeg waren hun na te ſchrijven.

PAARSCH, als een kleur, is Persch, d. i. Pèrzisch, het geen (als de *e* voor de *r* gemeenlijk) als *Pars* uitgebracht werd, en zoo zei men *de Parzen en Meden*. Andere dialekten onzes Lands gaven er een meer blatende uitſpraak aan, die dan elders ook weêr 't zij met *ee* 't zij met *aa* werd geſchreven. Het woord is O., als alle namen van kleuren, adjectiven zijnde, wanneer zy als een ſubſtantief gebruikt worden. § 41.

PAASCH, V. als wordende van ouds *feest* in 't natuurlijk geſlacht van dit woord, daaronder verſtaan. § 57. Zie *feest*, en ook *Paſcha*.

PAAUW, M. niet ſlechts als *vogel*, maar ook als overgenomen uit het Latijn, waarin men *pavo* (men ſprak het uit, *pawo*) zegt. Het vrouwlijk dier heet *paauwin*. § 57, 100. De oorſprong des woords is echter in den kreet van het dier. „*Pavo* nomen habet de ſono," zegt Iſidorus te recht.

PACHT, V. door de vorm, § 96 en Aanteek. *ooo*, voor zoo verre het een Hollandsch woord zou mogen zijn. Ook door 't Gebruik V. als gemaakt van 't Latijnſche *pactio*. § 100. En M. als wortel van *pachten*. § 28.

PACT of COMPACT, verdrag of beding. Het Lat. *pactum*, en als dit, O. § 100, 57.

PAD,

PAD, weg, baan. Oudtijds M. als wortel van *paden* (effenen); en zoo ſchreef Cats nog in zijn ouderdom: *een ſachten, een harden pad gaan;* thands O. als participium *gepad* (geëffend), van 't ouder werkwoord *ba-en* of *pa-en*, waarvan ook *baan* is. § 28, 51. Doch dit *ba-en* of *pa-en* is zelf een compoſitum, en wel, *be-a-en*, vloeien, voortgaan; en daarvan is *baan* eigenlijk een gladde effen weg; van *a-en*, waarvan ook *water* is; en men zegt dus *den weg banen*, voor den weg *effenen.* — Hiervan is *pad* ook in 't Engelsch een *paard*, en dit woord heeft ook daar een verwantſchap meê, zoo wel als met *dragen* en *vaardig zijn* (zie *paard*). Ook is 't Engelſche *path*, *padder*, en *to paddle* (ons *pad*, *roeiſpaan*, en *roeien*) hieruit afkomſtig. Van 't Gr. βάινω (gaan), behoef ik niet te gewagen, zoo min als 't Lat. *vadere* (gaan) en *evadere* (worden) en honderd andere werk- en ook naamwoorden. Men vergelijke mijne korte Verhandeling over de uitgangen *m* en *ng*, in het IV. Deel mijner Nieuwe T. en D. Verſcheidenheden, bladz. 179.

PADDE of PAD, oudtijds ook *podde*, 't geen met het Italiaanſche *botta* overeenkoomt, en als dit, V. § 100. Zie ook *puit*.

PAF. Zie *pof*.

PAGIE, zie *paadje*.

PAGINA. Het Latijnſche woord voor bladzijde, V. § 100 en 57.

PAGODE. Indiaanſche afgodstempel. V. als in de Naburige talen, waarmede wy 't woord gemeen hebben § 100. Veellicht van het Ooſtersch پاک (*pak* of *pag*), heilig. — Immers Indisch is 't woord niet. Het Sanſcrit zegt *vehar* (*viar* te lezen), het geen met ons Oud-Duitſche *wihe*, *wije*, ſamenhangt.

PAI, zie *pay*.

PAIS (ook PEIS), M. van ouds, alhoewel tegen de vorm van 't woord, zoo wel als tegen de afleiding die men er aan geeft, van het Latijnſche *pax*, en het Franſche en

en Italiaanſche *paix* en *pace*. Het wortelwoord is *paaien*, in 't Latijn *pacare*. Zie § 79 en § 100.

PAK, O. als zijnde *gepak*. § 87, 51.

PAKET. Het Franſche *paquet*, diminutief van ons Duitſche *pak*, en als zoodanig, O. by ons, § 45. — Beide, verwant met het Latijnſche *pangere*.

PAKKAADJE, V. § 100. — Doch kwalijk wordt Hooft berispt door onzen Kluit, als hy zegt: *'t luttel pakkaadje*. 't *Luttel* is O. en de uitdrukking is de Latijnſche: *parum illud oneris*, gelijk Horatius, *parum ſplendoris* zegt.

PALANKIJN, draagſtoel. Het is een adjectief, gemaakt van het Spaanſche *palanca*, dat is hef- of draagboom, maar dat inderdaad met ons *plank* verwant is, zoo als het ook eene omgeving met houten paliſſaden beteekent. Het wordt, gelijk *ſtoel* of *zetel*, 't geen er onder verſtaan wordt, even als het Spaanſche *palanquin*, M. gebruikt. § 57, 100. Vergelijk *plank*.

PALEFROI of PALEFROY. Fransch woord. Zie op *palfrenier*.

PALEI of POLEI, of eigenlijk *polye*, van het Franſche *poulie*, dat van ons *bol* of *bolle* is. Zie *blij* of *blijde*. V. als het Franſche, en als de uitgang medebrengt. Zoo wel in den eenvoudigen zin van *katrol* of *winde*, als in dien van de pijnbank. § 69. Ook het Engelsch heeft hiervan zijn *pulley*.

PALEIS, O. als 't Latijnſche *palatium*, waarvan het afkoomt door het Franſche *palais*. § 100.

PALESTINA. O. als Land of Gewest. § 57.

PALET, O. § 100; voor ſchilders *verfplat*, gelijk de naam eigenlijk is. Eerst na 't uitvinden der kunstſchildering in olyverf, in gebruik gekomen, en in den vreemde overgegaan zijnde, is het woord dus verbasterd, en zoo by de onzen weêr overgenomen. — Echter door deze weêroverneming uit de andere talen waarin men aan 't woord eenen vrouwlijken uitgang gaf, ook wel V. gebruikt.

Door

Door verwarring van dit *plat* met de ondiepe verfpotjens of verffchelpen der Schilders in waterverf, gaf men aan deze potjens ook wel den naam van *palette*, en dezen naam zag ik door de Franfchen invoeren voor een klein bloedbekken of bloedbakjen ter aderlating, ja zelfs voor een af te tappen hoeveelheid bloeds. En dit *palette* is bepaaldelijk V. § 100.

PALET (raket). Eigenlijk *pollet* van *pol*, in 't Engelsch en Saxisch ftaf, of fteel, of ftok, waarvan ook ons *pollepel*, *polaxt*, en ook *pols* voor fpringftok. Desgelijks een diminutief en dus O. Echter ook V. als zijnde uit het Fransch en Spaansch overgenomen. § 45, 100. Vergelijk *raket*.

PALFRENIER, M. § 28. Uit het Fransch, doch eigenlijk het Latijnfche *pulli frenator*, paardbreidelaar, uit de middeneeuwen. — Het Franfche *palefroy* behoort hier ook toe, en is *pullus frenatus* in 't Lat. of *poulain de frè*, d. i. *de frein* naar de oude uitfpraak die *ei* en *oi* by hen verwarde, waardoor de tegenwoordige anomalie van *roi* en *reine* (eertijds *roine*,) ontftaan is.

PALING, M. als *visch*. § 57. 't Woord is het zelfde als *poeling*, poelbewoner. *Paal*, *peel*, *pool*, en *pol* (waarvan *polder*) is één, en zoo heeft het Latijn ook *palus*.

PALISSADE (legerftaak), V. als in 't Fransch. § 100.

PALISSADIE, en

PALISSAADJE, V. beide om den vrouwelijken uitgang. Zie Aanteek *ppp*, en § 100.

PALJET, klein gouden of zilveren *lovertjen*, doch eigenlijk *paillette* en dus V. door den uitgang. Het is niet, als men meent van het Fr. *paille*, ftroo; maar van 't oudere *paille* dat *vonk* (*fcintilla*) beteekende, en oudtijds by ons *palie*. Buiten twijfel ligt de oorfprong echter in *palea*, kaf.

PALLAST, thands een foort van *zwaard*, maar verbasterd uit *pol-axt*. Zie *polaxt*.

PALM,

PALM, V. Het zij als handvlakte ('t Grieksch παλάμη), het zij voor zegeteeken, van het Latijnsche *palma*, 't geen Isidorus van *pandere*, uitstrekken, afleidt. § 100. Doch M. voor den boom, en voor *plant* wederom V., en zoo ook V. voor een maat van vlakke uitgebreidheid. § 57.

PALMER, pelgrim, die de gelofte gedaan heeft van altijd pelgrim te blijven, dus genoemd van den palmtak, die tot zijne *attributa* behoorde. § 55.

PALMHOUT. Dat dit woord O. is als *hout*, toont zichzelf, § 39; maar het wordt hier alleenlijk opgenomen, om het bederf van dit woord door een Hoogduitsche uitspraak, op te merken, daar het eigenlijk *balmhout* is, en met den palmboom niets gemeen heeft. De boom waar 't van is, is de *Bosboom*, in 't Latijn *buxus*. — 't Woord *balm* is verwant met *bal*, en met *balie*, d. i. tobbe, kuip, doos. En de naam is er aan gegeven, om dat men er van ouds *ballen* (pilæ) en *dozen* van maakte, tollen en dergelijke, en zoo ook dobbelsteenen, uit hoofde van zijne effen- en gladheid van hout. Het woord *balm* is bedorven uit *ballen*, en dus is eigenlijk *ballenhout* de naam.

PALSTER (pelgrimsstaf), verwant met *pols*, springstok, M. § 28. En dus ook by Maerlant.

PALTS, zoo men verkeerdelijk schrijft voor *pals*, oudtijds *palens* in *palensgrave*, *palensgraafschap*, enz. V. § 80. Het woord zou dus met *mark*, en *paltsgraaf* met *markgraaf* overeenstemmen, en *pals* even als *pols-stok* een vervrouwelijking van *paal* (landpaal) zijn. — Het misbruik en voorbeeld van het Hoogduitsch, heeft zekerlijk aan de verharde Hoogduitsche spelling met *ts* of *tz* het M. geslacht doen toeschrijven. — Men twist echter of het niet veeleer een contractie van *paleis*, of 't Hoogduitsche *palast* van *palatium* zij, en *paltsgrave* de *comes palatii* van het later Roomsche Keizerrijk; waarvan ook de Paltsgraaf

aan

aan den Rhijn het recht van adelbrieven te verleenen van ouds bezit. Ook was waarlijk de Rhijn geene grens, toen de Keizer te Nymegen zijn residentie had.

PALUUR (staatsiemantel), van 't Fransche *pallure* van *paller*, opschikken; uit het Latijnsche *pallium*, mantel. V. § 100.

PAMFLET, Woord dat de Franschen den Engelschen, en dezen den Franschen toeschrijven, en dat als diminutief, § 45, gelijk ook door den uitgang zelven, O. genomen wordt. § 100. Johnson wil dat het een contractie zij van *par un filet*, zoo dat het een *doorgestoken*, en daardoor van een *brochure*, d. i. innaaisel, en dus *ingenaaid* boekjen onderscheiden. Zekerlijk is deze onderscheiding, in den oorsprong der benaming, juist; doch beter zou men 't dan *passe-filet* noemen of *passe au filet*. Ik denk dat het *pappe à filet* of *pape à filet* is, gelijk ook *papetier* van dat oude *pape* of *pappe* en niet van *papier* is. *Papier* is van *papyrus*, en *pappe* of *pape* van de wezendlijke stof des tegenwoordigen papiers.

PAMPUS. De ondiepte ten ingang van het Y voor Amsterdam. 't Woord is in het gebruik O. als naam van een plaats of plek, waar men geene beteekenis aan hecht. Doch het is (als meer benamingen in die stad) Deensch, of liever Noordsch, en schijnt saamgesteld uit *bank* (*bφnk*) en *pus*, welk eerste een ondiepte (ons *bank*) beteekent, en waarvan 't laatste een stilstaan van 't water beteekent. Het woord zegt dus, stilstaand water van de ondiepte of de ophouding door de bank.

PAN, V. § 99, voor *olla;* en dus ook voor de holte waar een spil met de punt in draait. En desgelijks ook voor de hersenpan, waarvan de spreekwijs: *in de pan hakken.*

PAN, 't Fransche woord voor *lap* of *vak*, O. Zie *pand*, waarmeê het verward wordt. § 57.

PA-

PANACEE. Als 't Grieksch-Latijnſche *panacea* (algemeen geneesmiddel), V. § 100.

PANADE. V. als in 't Fransch § 100. Maar zie *pent*.

PANAS. 't Franſche *panache*, uit het Ital. *pennaccio*, d. i. vederbosch, van *penna*, pen of veder. M. als dat Italiaanſche woord. § 100.

PANCIER, zie *pantſier*.

PAND, O. door misbruik, doch dat gevestigd is, als ware 't *gepande*. § 51. Oudtijds M. zoo als *band*, waarvan het een dialekt-verſchil is. Men noemde 't omzetten van 't wild met netten voor dezen ook *panden*. Iets *verpanden* is het *verbinden* voor eenige ſchuld. *Pand* is ook een Hoogduitsch woord, *pfand*, van *pfaën*, nemen, grijpen, ons *va-en*, waarvan *vatten* en *vangen*. Als zoodanig is *pand*, al het geen men neemt, en *panden*, het aantasten van iemands goed ter voldoening van een ſchuld, of rechterlijk vonnis. — Hiervan is *pand* in onze Hollandſche Jachtrechten *ſtrik*, en *panden zetten* is ſtrikken zetten. — Voor 't overige, gelijk wy *netten en ſtrikken ſpannen* gewoon zijn te zeggen, is dit zoo wel als het Franſche *bander* in de beteekenis van ſpannen, een blijk van betrekking tusſchen *pand* en *band*, en het Hoogd. zegt ook *ſtrik* voor alle *band* of *touw*. Niet te min houde ik band en pand voor woorden van verſchillenden wortel; ſchoon er wel tweederlei *band* van onderſcheiden Thema kan zijn, het eene *omſlaan*, het ander *vatten* beteekenende, 't geen toch altijd na aan elkander paalt.

PAND van een kleed is een afhangende vlakke lap of ſtrook, in 't Fransch *pan*, van 't Latijnſche *pannus* ('t Spaanſche en Italiaanſche *panno*), waarvan ook *pandere*, uitſtrekken. In dezen zelfden zin zegt men ook de vier panden van het kruis, en ook een *pand* van een muur. De wortel van dit alles is in *pa*, 't zelfde met *op*, *open*, waarvan *patere*, als *onbeſloten*, *onbeperkt zijn*, indien iemand zoo

diep doordringen wil. Ook dit is O. door het Gebruik. § 51. Dit laatſte zou dus met *pad* (weg) in betrekking ſtaan.

PAND of PANT is van ouds ook *gallery* van een gebouw, als ware 't aanhang, O. Zie 't vorige.

PAND of PANT, roof. M. als dit. § 57. Dus, by voorbeeld, in de Geſchiedenis van *den Darden Edward van Engeland:*

De ſchepen daden grooten pant,
Beide in Vlaenderen ende Zeelant, enz.

PAND DER MINNE. Zie hier van op *minne;* en een voorbeeld, op *lijkteeken.*

PANEEL, O. § 100. In 't Fransch *panneau*, oudtijds *pannel*, van 't Italiaanſche *pannello*, verkleining van *panno*, by de Franſchen *pan.* Van *pannus* (lap) in 't Latijn, en dit toegepast om de vlakte van een bord te beteekenen, het geen in een lijst gevat wordt; en dus, inzonderheid het vlak waar een ſchilder op ſchildert. Zoo als ook, het bord dat in een deur of venſterblind of beſchot, tusſchen zwaarder hout als in een raam ingeſloten, by de Romeinſche bouwmeeſters *tympanum* genaamd werd. Het woord is niet met het oude *panel* te verwarren. Zie *paander.*

Oudtijds zei men *tavelotſe*, verbastering van 't Italiaanſche augmentatief van *tavola*, waarvan ons *tafereel* een diminutief is.

PANTALON, naar den aard der taal V. om dat er *broek* onder verſtaan wordt, § 57; ſchoon men velen op zijn Fransch den *pantalon* hoort zeggen. *Den pantalon aantrekken*, is de perſoon of rol van Pantalon aannemen, naar wien deze ſoort van broek genoemd is. — Vergelijk *Jas* en *Jurk.* — Een *Spencer* daartegen is mannelijk om dat er rok onder verſtaan wordt. —

Pantalon is de bekende perſonaadje van het oude Italiaan-

aanſche tooneel, 't geen de burgers der verſchillende en elkander ſteeds vijandige ſteden van dit Gewest ſatyrisch afbeeldde, en hun zeden, karakter, en kleeding belachlijk voorſtelde. *Arlekijn* toonde den Bergamot, Doctor *Baloardo* den Bolonees, *Pantalon* den Venetiaan. Deze naam is verbasterd uit *Pianta-leone*, d. i. Leeuwplanter, en dus noemde men den ſtandaartdrager der banier van ſint Marcus. Hy draagt de oude kleeding, die den ſtandaartdrageren, lang na de verandering van de volksdracht, eigen bleef, en de naam is aan die kleeding verknocht gebleven in Venetien-zelf. — Dus noemt ons gemeen wat een baard draagt, een *Jood*, wat een tulband op 't hoofd heeft, een *Turk*, en even zoo wat een bef draagt, een *Predikant*, voorheen een *Mennist*, naar het oude liedtjen:

Hang den boer een befjen *om*,
Zoo lijkt hy wel een Mennistjen;

het geen zijn oorſprong heeft uit de zedige vasthoudendheid dier kerkgezindheid aan deze voorheen algemeene nette dracht, die in de helft der zeventiende eeuw anders buiten zwang geraakte, en niet dan by den zwarten tabbaart of mantel gevoegd overbleef by de hooge Staats- of Juſtitieleden, en in rouwſtatien.

PANTER of PANTHER, M. en V. (§ 55) naar de kunne van 't dier; en dus, buiten aanmerking van kunne, M. ſchoon het Latijn *panthera*, en het Fransch *panthère* in het V. zegt.

PANTHEON (tempel aller Goden), O. als in 't Gr. en Latijn. § 100.

PANTOFFEL, verbasterd van *bandtafel*, naar een hoogaannemelijke afleiding, die Eccard heeft opgebracht, en die te aanneemlijker is, als men met de Deenen *taffel* voor *tafel* ſchrijft en *toffel* uitſpreekt. Zie *broos*, V. § 39. Het kon echter *band-hobbel* zijn. *Hobben* is *ſchuiven*, *ſchaven*, waarvan het Hoogduitsch *hobel* voor ſchaaf zegt,

en 't oud Fransch heeft *hober*, 't Engelsch *to hob* (met ons *huppen* verwant), voor sloffen of schuivend gaan. Men kon den oorsprong even zoo in *doffen* zoeken. Doch uit beide die afleidingen zou het woord M. zijn moeten; en de overeenstemming met *bret* als plank, en met *brode*, (zie *broos*) en vergelijking met *muil*, pleiten sterk voor Eccards gissing. § 28. Zie *toffel*.

PANTOMIME. 't Fransche woord-zelf. V. voor het spel; maar voor den speler genomen, M. § 100, 55.

PANTSER of PANTSIER (zoo men schrijft), eigenlijk *pansier* of *pancier*, buikharnas, van *pans* of *pance*, nu *pens*, voor buik of romp genomen, in 't Fransch nog *pance*, O. als vele woorden van dezen uitheemschen uitgang. Veellicht om *harnas*, dat er onder verstaan is. § 57. — De eigenlijke reden van 't O. geslacht is hier, dat 't het Fransche woord *pancier* is, collectivè genomen, even als *le mobilier*. § 49. Dit *pancier* is van *pance*, ons *pens*, by ons gemeen ook wel voor 't lichaam gezegd, in *iemand op zijn pens komen*, en dergelijke. 't Spaansch zegt *panza*, en zoo ook 't Italiaansch, dat *panziera* in 't V. voor ons pantsier heeft. Onze Ouden noemden 't ook *halsberg*, gelijk zy zoo wel *hals* als *buik* voor den geheelen romp des lichaams zeiden, waarvan Huydecoper. En dit *halsberg* verbasterden de Franschen in hunne taal tot *haubert*.

PAP of PAPPE, M. en V. — Het woord is van gelijken aart als *klak*, *kliek*, *plap*, dat is, neêrsmaksel uit een lepel, en zoo, als wortel van 't werkwoord *pappen*, M. Doch in een ruimer zin, voor het pappend of papbaar kooksel, genomen, gebruikt men het als verkort van *papping*, en dus V. Beide geslachten echter zijn goed, en de onderscheiding is veelal willekeurig. § 28, 69. Men heeft ook onderscheid gemaakt tusschen *pap*, voor *plaksel* of *stijfsel*, en *pap* voor *spijze*, vruchtloos.

PA-

PAPEGAAI, 't Spaanſche *papagayo*, M. § 100. Bevorens zei men *tſittech* en, by verdere verbastering, *ſedek* en *ſedik*, in 't Duitsch, van *pſittacus*. — De naam is zekerlijk van *gaai*, oud Fransch, *geay*, Eng. *jay*; 't vogelſoort, en *pa* of *pap*, het hun eigen geluid, of dat zy lichtst leeren uitſpreken.

PAPIER, O. als beteekenende by ons de ſtof, en niet de *plant* die de oorzaak des naams is. § 48. — 't Is eigenlijk *pappe*, naar den oudſten naam dien 't in Frankrijk en by ons had, gelijk het inderdaad ook tot *pap* gemaakt linnen is, doch met den plantnaam *papyrus* verward, na dat de Geleerden dezen naam invoerden.

PAPILJON, vlinder. 't Lat. *papilio*, in 't Fr. *papillon*, oogſchijnlijk van 't Lat. *papilla*, tepel. Vergelijk Aant. *gg*. M. als 't Fr. § 100.

PAPILJOT. Zuiver Fransch woord, M. ſchoon de diminutive uitgang het O. zou moeten maken. § 100, 45. — Wy zeggen ook *papiertjen*, en zoo kon men 't in het Fr. ook van *pape* of *pappe*, papier, afleiden; doch het woord beduidt in het Spaansch, en dus vermoedelijk ook in het Fransch, eigenlijk *tepelpuntjen*, of wel *kapelletjen*, *vlindertjen*, en men heeft het daarmeê kunnen vergelijken. Zie *papiljon*.

PAPPEL, de Neêrd°. naam van de *malve*, de gewone plant waar men verzachtende *pap* van maakte. V. als plant, § 57.

PAPPEL voor *populier*. Als dit, M. Zie dit woord.

PARABEL, fabel of gelijkenis eener gebeurtenis of verrichting, die men onderſtelt. V. § 100.

PARABOOL, kromme lijn van een der zoogenaamde kegelſneden. V. als 't Gr.-Latijnſche *parabola* en als *lijn*. § 100, 57.

PARADE, vertooning of monſtering. V. door den uitgang, en als in het Fransch. § 100, en Aant. *ccc*.

PARADIJS, O. om dat men het als eigen naam van een plaats heeft aangemerkt, even als *Tempe*, by voorbeeld, alhoewel het een appellativum en Ooftersch is, *lusthof* beteekenende (פרדס).

PARADOX, eigenlijk adjectief beteekenende *tegen de meening*, en dus, als zelfftandig genomen, O. § 41, gelijk 't ook in 't Lat. in dit geflacht gebruikt wordt, waar het Fransch 't neutrum als het M. uitdrukkende meê overeenftemt. Men zegt echter by ons DE *paradox* in het V. waarfchijnlijk om den uitgang die *x* dat is *ks* is. Zie § 73.

PARAFE of PARAFURE. Beide V. als in 't Fransch, § 100. Zekerlijk van παρὰ en ἀφὴ als *by-ftip*, *bymerk*.

PARAFRASE, 't Gr.-Latijnfche *paraphrafis*, maar uit het Fransch en als in alle drie deze talen, V. § 100.

PARAGRAAF. Gebruiklijk als het Gr. παραγραφὴ in het V. doch als het Lat. *paragraphus* en daaruit genomen Franfche *paragraphe*, in welker beteekenis het gebruikt wordt. M. § 100.

PARALLEL, als *lijn* daar onder verftaande. V. § 57. Anders als alle adjectief abfolutè of als fubftantief genomen, O. § 41.

PARALLELOGRAM, O. Zie *epigram*.

PARAMETER. Bylijn eener kromme lijn, waardoor zy bepaald wordt. M. als in 't Latijn, § 100.

PAR-A-PLUIE, (waarvoor men *regenfcherm* behoorde te zeggen), M. als in 't Fransch, en om dat het woord de wortelfylbe van een verbum (namelijk, van *parer*) is. § 28. Zie *mikrofcoop* of *telefcoop*. — Even zoo

PAR-A-SOL. Onze Ouden zeiden *zonneweer*, en dit M. § 28. en zoo is ook 't Franfche woord.

PARDEL, M. en V. naar de kunne; en dus, buiten aanmerking van kunne, M. fchoon het Gr.-Lat. *pardalis* V. is.

PARDON, Fransch woord voor vergeving of vergiffenis. O. waarvan zie bladz. 61 van 't Voorwerk.

PA-

PAREL, zie *paarl.*

PARENTHESIS, Fransch *parenthese*, in 't Hollandsch uitgedrukt door *tusschen tweehaakjens.* Als in 't Grieksch en Latijn, V. § 100.

PARFUUM, Fransch woord, beteekenende reukwerk. Voor de welriekende stof genomen, O. § 48; voor de reuk daarvan zelve, M. als wortelsylbe van 't werkwoord *parfumen;* naar 't Fransche *parfumer* gebootst. § 28.

PARK, zie *perk.*

PARKEMENT, zie *pergament.*

PARKET, O. als diminutief van *park*, en naar den uitgang. § 45, 100.

PARKIET, M. als vogelnaam, en saamgetrokken uit het Fransche *perroquet* (papegaai). § 57, 100.

PARLEMENT, O. als de uitgang *ment* (die de Latijnsche *mentum* is,) medebrengt. § 100. Zoo voor mondgesprek (gelijk by onze Ouden), als voor beroepen samenkomst, of vergadering.

PARNAS, M. als *berg.* § 57, en 100.

PAROCHIE. Kerspel. 't Woord is gevormd van het Grieksche οἰκία, woning, en beteekent omvatting van woonplaatsen. V. als 't Lat. *parochia.*

PARODIE. V. als in 't Fransch en Latijn. § 100.

PAROOL, 't zij voor wachtwoord by de Krijgsbenden, 't zij voor woord van verzekering, O. als *woord*, schoon 't het Fr. *parole* en in die taal V. is. § 57.

PAROS. Een eiland. O. § 57.

PARS, zie *pers.*

PART, O. als *deel*, dat er onder verstaan wordt. § 57. Doch voor *pots* (als in *parten spelen*) V. naar § 33, als zijnde dan *parte* of *perte.* Het Engelsch heeft nog 't adjectief *pert*, d. i. vlug, *dartel*, en wat men in 't Fransch noemt *alert*, d. i. wakker en vol beweging. Onze Ouden zeiden *gepertig.* Dus b. v. in den Rom. van Limb.:

Gherust van leden eñ ghepertich.

d. i. rustig van leden en *vlug en vaardig*. Dat het van 't zelfde Thema met vaardig, *fertich* en *pferd* (ons *paard*) is, toont zich-zelf.

PARTERRE. Fransch woord, beteekenende vlakte gelijk gronds. 't Is eigenlijk eene adverbiale uitdrukking als by ons het *om hoog*, *om laag*, *ter zijde*, enz. en dus O. § 48.

PARTIKEL. 't Latijnsche *particula*, maar O. als diminutief en door ons *woordtjen* of *deeltjen* daar by te denken; schoon men 't ook wel V. als in de andere waar men 't in overnam, ziet gebruiken. § 48, 57, 100.

PARTITUUR, partyverdeeling in de Muzyk. Uit het Ital. en Fr. en gelijk deze uitgang in polysyllaba by ons, dien van *ura* in 't Lat. onderstellende. V. § 100.

PARTIZAAN. V. als *pertuisane* in 't Fransch, en *piek* by ons, doch ook M. genomen. Zie *pertuzaan*.

PARTUUR. Zie *portuur*.

PARTY, V. als zijnde 't Fransche *partie*. § 100, 69. En dus ook in den zin van tegenstander, zonder onderscheid van geslacht. § 59. Oorspronklijk beteekende 't by ons niet anders dan *gezelschap*. Zie b. v. Maerl. Sp. Hist. III D. bl. 290, 342, enz.

PARTIJSCHAP, V. § 72.

PARUIK, zie *pruik*.

PARVIS, Fransch woord, waarvan de oorsprong in 't Latijnsche *paries* schijnt te zijn; oudtijds *paruis* geschreven met den tweeklank *ui*. M. als 't Lat. en ons *wand*. § 100, 57. Oudtijds zei men by ons *parweis*.

PAS (voettrede), van 't Latijnsche *passus*, M. als dit, in het Fransch *pas*. § 100.

PAS (overtocht of doortocht) desgelijks M. als zijnde inderdaad het zelfde als voor *trede*. § 100.

PAS, voor *tijd*, of tijdsgelegenheid, en ruimer, voor voegzaam-

zaamheid genomen, heeft geen geſlacht; en zoo is het ook met *onpas*. *Te pas*, *te onpas*, zegt men. En van hier is

PAS, voor tijdſtip, door het Gebruik O. hoezeer mede niet anders dan *tred* of *trede* zijnde. *Op dat* PAS, is, *op die* VOETVERZETTING, even gelijk *op die* STOND, *in die* STAND of STANING is. Het O. is uit de verwarring van *pas* met *punt*, waardoor ook in het Fransch en Italiaansch *pas* en *point*, en *pasſo* en *punto* voor 't zelfde *niet* ſtrekken. Zie het III. Deel mijner *Taal- en Dichtkundige Verſcheidenheden* hiervan.

PAS, in mijn kindertijd voor een *kus* gebruikt, is het Spaanſche *paz*, 't zij van *baſium*, 't zij van *pax*, als eigenlijk *vredekus*. Het oud Engelsch zei daarvan *a paſh*. Als kus dat er onder verſtaan wordt (§ 57) M. en V.

PASCHA, dit overgenomen woord uit het Chaldeeuwsch, is by ons als in 't Grieksch, O. § 100. Onze Ouden noemden dit Feest naar de beduiding van 't oorſpronklijke *doorlijd*, d. i. *door-* of *overgang*.

PASKWIL (of beter *pasquil*, ten zij men ook met ſommigen *kwintus* ſchrijven wil), 't verkleinend *pasquillo* van het bekende marktbeeld *Pasquino* te Rome. O. om dat er ſchrift onder verſtaan wordt, het geen tot het wezendlijke van een *pasquil* behoort. Een mondelijke ſchimprede is geen pasquil. § 39. Van *pasquino*, het bekende beeld te Rome, en den verkleinenden naam daarvan, *pasquinello*, ſaamgetrokken tot *pasquillo*. In de zestiende eeuw zei men in Latijnſche ſchriften *pasquillus*, in 't M. en in dit geſlacht ook ons *paskwil*.

PASLOOD, O. als 't enkele *lood*. § 39.

PASPOORT, van het Franſche *pasſeport*, en dus O. als zijnde een bevel: *pasſe le port!* (*ga door*,) even als een *pasſe en avant*, een *vaarwel*, een *fiat* op een request, en dergelijke, O. is. § 48.

PASSAADJE. 't Franſche *paſſage*, en als dit, V. § 100.

PASSAGIER (met de Franſche ſmeltende *g* uitgeſproken). M. om den uitgang en als in 't Franſch. — V. heeft het by ons niet.

PASSEMENT. O. door den uitgang en als *lint*, zijnde 't een ſoort daarvan. § 100, en 57. Dus genoemd van *paſſeeren*, dat is, den draad der ſchering van 't weeſſel heen en weêr doen loopen, gelijk dit als kunstwoord beteekent; waarvan in Amſterdam de naam der *Paſſeerdergracht* (waar deze ſoort van lintwevery gevestigd was,) zijnen oorſprong heeft. Van daar ook de uithangbordtjens, by mijnen tijd in geringe buurten niet zeldzaam, met het opſchrift: *Hier gaat men uit paſſeeren en aandraaien.* Twee handgrepen, in deze fabriek vereischt.

PASSER, M. van *paſſen.* § 28, 32.

PASSIE, 't Latijnſche *paſſio*, voorheen in gebruik voor het *Lijden* onzes Zaligmakers, en V. § 100.

PASSIE, voor drift, hartstocht; eigenlijk 't Franſche *paſſion* en V. § 100.

PASTEI, V. als 't Italiaanſche *paſta* en Franſche *pate*, *patée*, dat is, *deeg*, waar uit het genomen is. § 100. Het woord ſchijnt van het Thema *pa*, als geſtoten, geſlagen, of geſtampt, en niet (als men wil) van 't Latijnſche *paſcere.* Zie *baſtion*, met welks primitief *bastie* dit *pastei* wel eens verward is.

PASTEL, (verfdeeg, of deegverf) van 't zelfde *paſta* en *paſtella*, O. als *ſtof.* Zie *porcelein.* § 48. Doch

PASTEL, een kruid. V. § 57. Doch dan is de benaming oneigen, want dit kruid-zelf (de *iſatis*, by ons *weed* of *weede*, in 't Fransch *guède*,) heeft dien naam niet, maar de deegbolletjens welke van de daaruit getrokken blaauwe zelfſtandigheid gemaakt zijn.

PASTELEIN, zie *porcelein.*

PASTICHE. Fransch woord, bedorven uit het Italiaanſche

pos-

posticcio, d. i. valsch; maar als kunstwoord in de Schilderkunst gebruikt, om een ſtuk, in eens anderen meeſters manier geſchilderd, te beteekenen. 't Is een adjectief, maar men verſtaat er het Franſche *tableau* onder, en neemt het dus M. in die taal, en daar het by ons de Franſche uitſpraak behoudt, volgt men dit meestal, doch neemt het ook wel als adjectief, O. § 100, 41.

PASTINAK of

PASTINAKEL (gewoonlijk maar verkeerdelijk *pinkſternakel* genoemd. Wortel, en als zoodanig, M. doch in zichzelfs V. als 't Latijnſche *paſtinacia* en Italiaanſche *pastinaca*, waarvan 't woord verbasterd is. § 57, 100.

PATACON, M. als de geldſtukken in het algemeen. Vooral om den Italiaanſchen uitgang, *one*. § 100. *Patacco* en *patacca* is een klein muntſtuk, en 't augmentatief daarvan is *pataccone* dat M. is, in het Fransch *patacon*. 't Heeft zijn oorſprong in 't Arab. of Turksch, waarin men de Hongaarſche geldſtukken *abou-thâka* heet, gelijk de Hollandſche, *abou-kalb*, meenende in 't wapenſchild van de eerſten *een venſter* te zien, in dat van de laatſten den leeuw voor een *hond* nemende. Op de Spaanſche geldſtukken zien zy even zoo de kolommen van *'t non plus ultra* voor *kanonnen* aan, en noemen ze daarvan *abou mi defah*, (tusſchen de kanonnen).

PATEEL, ſchotel, van 't Lat. *patella*, en als dit, V. § 100. In de Hollandſche keuken heeft men hiervan de *gatenpateel*, in 't gemeen *gatenbetiel* uitgeſproken. Vergelijk *plateel*.

PATENA, ſchotel of vlakke ſchaal, maar ook voor het dekſel van den beker, by de Roomsch-Katholijke Kerkdienst. Het Latijnſche *patina* of *patena*, en als dit, V. § 100.

PATERNOSTER, O. als alle woorden, ſtoffelijk gebruikt wordende; zoo als *vaarwel*. § 48. En dit ook zoo men

er

er het geheele gebed door verſtaat waar van 't de aanhef is. Ook voor het *bedeſnoer*, anders wel de *rozenkrans* genoemd, by de Katholijken in gebruik, wanneer men er *ſnoer* onder verſtaat, maar dan niet te min ook M. en V. als *ſnoer*. § 57. Zie *ſnoer*.

PATHMOS, een eiland. O. als zoodanig. § 57.

PATIENTIE of PATIENCIE, naar dat men 't meer naar 't Latijn, of het daarvan gevormde Fransch, afleidt of uitſpreekt. V. als in die talen. § 100.

PATRIJS, V. als woord, zijnde 't Latijnſche *perdrix*; maar M. als vogelnaam. — O. als het collectivè gebruikt wordt, of als men er *hoen* onder verſtaat. § 100, 57, 49.

PATROON, M. als beſchermer of voorſtander; van 't Latijnſche *patronus*. § 55. In 't Vrouwelijke zegt men *Patrones*. Doch

PATROON (anders *mal* of *voorbeeld*), O. als augmentatief uit het Italiaansch, *paſtrone*, of *piaſtrone*, deeg- of kleiſtuk, voorbootſing of voorbootſeerſel, Fransch *patron*. En van 't zelfde *patron*, als *kleiſtuk* of *kleien ſtop*, is ook

PATROON voor de lading of kardoes van een ſchietgeweer. Desgelijks O. als zijnde de vreemde augmentativen van gelijken aart met de diminutiven. § 47. Zie *kanon*.

PAUK, keteltrom, en als zoodanig V. § 57.

PAUS, oudtijds by ons *pawes*, uit het Grieksch-Latijnſche *papa*, allengs verbasterd tot *pabe*, en *pabes* of *pabest*, waarvan het Hoogduitsch *pabst* heeft. Dit *pawes* of *paus*, en *pabst* of *pabest* beteekent echter eigenlijk de waardigheid, en niet dan by uitbreiding, hem die met deze waardigheid is bekleed. Het is even zoo met *koning*, *potestaat*, en meer anderen. M. § 55.

PAUSE, zie *poos*.

PAVANE. Oude Spaanſche dans vol deftigheid, dus genoemd naar den *paauw* of kalkoen (*pavo* of *pava*). En

zoo

zoo ook een *deftige pronk* in houding en gebaar. By ons uit het Fransch als een ſubſtantief overgenomen, en als in deze taal, V. § 100.

PAVILJOEN. Afkomſtig van het Latijnſche *papilio*, al vroeg onder de Romeinſche Keizers voor *tent* in gebruik, maar door tusſchenkomst van het Fransch, dat *pavillon* zegt. Niet te min door 't Gebruik O. als 't *patroon*, en 't *kanon*.

PAY voor betaling of geld. M. als wortelſylbe van 't Franſche *payer*, dat van het Ital. *pagare* is. § 28.

PAYEMENT, Fransch woord *betaling* beteekenende, doch by ons gebruiklijk om 't geen men *klein geld* noemt, uit te drukken. O. als de woorden van dien uitgang. § 100. Zie *Regiment*.

PÉAN, 't Gr. παιὰν, Lofzang. O. als in 't Grieksch en Latijn. § 100.

PEDAAL, O. als zijnde 't Latijnſche *pedale*, adjectivum in 't neutrum. (Wy zouden *trapveêr* kunnen zeggen, doch gewoonlijk zegt men b. v. *de tree* van een orgel.) § 100. — Als uit het Fransch zeggen ſommigen wel *de pedaal* in het M. — 't oude Neêrduitsch zei *ſtamper*.

PEDANT, adjectief en door toepasſing M. § 55. Het woord koomt overeen met het echt Latijnſche *putidus* (ſtinkend); want *putide loqui* was ons *pedant ſpreken*, namelijk, op ieder letter in de uitſpraak drukken, gelijk men by ons ('t geen ik heb zien opkomen) tegenwoordig zelfs op preêkſtoel en tooneel hooren moet. Het is van het oud Italiaanſche en Latijnſche *pedere*, 't Franſche *pêter*, en heeft zijn oorſprong in een ſpotzuchtige ſpeling met het woord *pedagogo*, als ware 't van *pedere* en *agere* ſamengeſteld, hoedanige nietige aartigheden ieder taal oplevert. Zie *conditie* en *kanteel*.

PEDÉL, is *bodel*.

PEDESTAL. Schoon 't Latijn *pedeſtallum* heeft, M. het zij

zij door het Fransch en Italiaansch, het zij door de overeenkomst met *voetstel*. § 100, 57.

PEEL, verwant met ons *poel*, en 't Latijnsche *palus*, en Griekische πηλος. (Vergelijk *peil*). V. als oorspronklijk adjectief. § 33.

PEEN, V. § 99. 't Woord is *pé-ing*. Zie *pees*. — Het woord werd voorheen voor alle spitse wortel gebruikt; en men zei dus ook *bitterpé* of *peē* voor *cichorei*. Vergelijk over dit *pé* mijne Verhandeling over het Letterschrift, bladz. 144, en die over de Geslachten, § 98.

PEEN, als verbastering van 't Lat. *pœna*, V. gelijk dit, § 100.

PEER, in zich-zelfs M. door de vorming. § 28. Men heeft het echter ook vrouwlijk gebruikt, als *vrucht* daaronder verstaande. § 57. Zie over het woord mijne *Verhandeling over het Letterschrift*.

PEES, V. door de vorming. § 73. Even als *peer* en *peen*, van de puntig toeloopende gedaante, waarin zich de pees als verhard uitvloeisel van den zwellenden muskel vertoont. — Dat ons gemeen de *pees* of *tendo muscularis* den naam van *geelhair* geeft is verbasterd uit *geele* of wellicht *heelaâr*, om dat men 't voor een toegegroeide *ader* (vena) hield.

PEET, verkorting van *peter*, voor *pater*, dat verkort was uit *conpater*, in 't Neêrd. *gevader*, d. i. medevader, de naam dien men (ter zake van de *cognatio spiritualis* volgens de R. Katholijke Kerk in den doop,) aan den doopheffer gaf, gelijk men de doopheffter ook *meter* (d. i. *mater*) noemde. De Franschen zeggen dus *compère* en *commère*. Doch thands spreekt men by ons van geen *peters* en *meters* meer, maar gebruikt *peet* als een adjectief, 't geen men gelijkelijk op den man en de vrouw die een kind ten doop heft of geacht wordt te heffen, toepast, en ook als substantief in de beide geslachten wordt aangenomen. M. en V. derhalve. § 55.

PE-

PEGEL, M. § 28. 't Zelfde woord als *biggel*, wortel van *biggelen*, 't geen eigenlijk *pegelen* is. Het beteekent *zwellen*, *big worden*, welk woord *big* nog in 't Engelsch overig, doch eigenlijk *pe-ig* is, dat is, *pe-vormig*, zie *pees*. Een ronde flesch met allengs oploopende naauwe hals plach ook om de zelfde reden *pegel* te heeten. — *Pegel* was ook oudtijds een *maat*, en zoo ook *pegge*, 't welk V. is. § 67, en eigenlijk samengetrokken uit *pe-ig*. Zie *peen*. En van de by ons verouderde maat, nog in Brabant bekend, Kiliaan, die ze ook *pinte* noemt.

PEIL, O. als *gepeil*. § 51. M. als wortel van *peilen*. § 28. Van *pi-en*, stoten, ook *pe-en* gezegd; waarvan *pen* en *peen*. Het woord beteekent dus eigenlijk *stootstok*, en, by uitbreiding, hoogte en diepte, en in 't algemeen, *bereik*. Men zei oudtijds ook *pegelstok* voor *peilstok*, door de vermenging van *g en i*. In tegendeel zei men van ouds *den boog pijlen*, d. i. een *pijl* op den boog zetten. (Zie *pijl*). Dus Rodenburg in *Keizer Otto en Galdrada*.

PEIS, zie *pais*.

PEK of PIK. Van 't Latijnsche *pix*. Zoo het echter niet eigenlijk *smet* by ons beteekent, en van *pikken*, *spikken*, is, waarvan men 't ook M. neemt. *Pek* echter is door zijne innige woordbeteekenis zoo wel als het geen dezen naam draagt, *drup*, van *pe-en*, *pegen*, waarvan *pegel*. 't Is *peig*, en zou, dus opgevat, V. zijn. Vergelijk *pegel*. Hoe het zij, het woord is O. als een *stof* beteekenende. § 48. Zie ook *pik*.

PEKEL, naar de meeste waarschijnlijkheid, verbasterd van *Beukel*, naam van den uitvinder van ons haring-inzouten, en dus adjective gebruikt; en hiervan V. § 33. — Als van *peken*, *picken*, *pikken*, steken, prikkelen, aangemerkt ter zake van de scherpte van het zout, M. § 28. — En als *stof* (zout water, zeewater), O. § 48. — Voor de *zee* wordt het wel in het M. gebruikt; en voor *water*

waar

waar men zout in heeft doen ſmelten tot bewaring van vleesch, boter, enz. is het V. gebruiklijk. Maar *iemand in de pekel laten*, of *in de pekel zitten* is *in den* PEKE, als men eertijds ſchreef, en werd gezegd in toeſpeling op het vagevuur of de hel, welke men zich als een *pek-* of *pikvuur* voorſtelde. — De *pekelzonde* daartegen beteekent *kleine zonde*, en is van het Italiaanſche *picciolo*, of 't Spaanſche *pecadillo* (diminutief van *pecado*), 't welk niet verward moet worden met het desgelijks Spaanſche *piccadillo*, 't geen *gehakt vleesch* beteekent, naar 't welk *Piccadilly* in Londen genoemd is van de pastybakkers die vleeschtaartjens verkochten, deze buurt bewonende.

Het Deenſche *pikkel* is ſlag, van *pikken* (houwen of ſlaan), en dus kon men 't *in den pekel laten* ook als verbastering, en voor *in den ſlag verlaten* aanmerken.

PEL, verouderd, doch waarvan het werkwoord *pellen*. Als afkorting van het Latijnſche *pellis*, V. doch als wortel van *pellen*, M. § 100, 28. Een ander *pel* is van *pallium*, en beteekent *mantel*. Het koomt by onzen Hooft nog voor.

PEL voor invatting (*kas* zegt men gewoonlijk) van een geſteente in een ring of dergelijke. Van 't Latijnſche *pala*, en V. als dit. § 100.

PEL (meerv. *pellen*), nu *pels*, doch M. § 28.

PELGRIM, M. § 55. 't Is 't Latijnſche *peregrinus*, in 't oud Fransch *pelegrin*.

PELIKAAN, M. uit het Latijnſche *pelicanus*, en als *vogel*. § 100, 57. Van 't Griekſche πελεκὰν, als ware 't *waterblaasvogel*. — Als tandtrekkers nijpſchroef, dus genoemd, desgelijks M.

PELISSE of PELLICE. Fransch woord, met de ſcherpe *i* uitgeſproken; en V. § 100. 't Is niet anders dan ons *pels* en 't Latijnſche *pellis*, maar uit het Ital. *pelliccia* verbasterd.

PE-

PELOTON, O. § 45. Het woord heeft zijn oorſprong in 't Latijnſche *pilus*, hair, in 't Ital. *pelo*, waarvan 't Fransch gemaakt heeft *pelote*, en dit weder Veritaliaanscht met den augmentativen uitgang, *pelotone*, Fr. *peloton*. Het beteekent dus eigenlijk een *hairklits*, *hairbol*, en zoo, by uitbreiding, een *kluwen* in 't algemeen, en voorts, naar de Franſche toepasſing, altijd van lage en verachtlijke voorwerpen genomen, een hoopjen volks.

PELS, V. zoo wel, als ſaamgetrokken uit het Latijnſche *pellis*, als, als gemaakt van *pel*. § 73, 100.

PELTERY. 't Franſche *pelleterie*, van *pelletier*, dat voorheen by ons *pelter* was. Nu zeggen wy niet dan *bontwerker*. V. zoo door den uitgang *y*, als in overeenkomst met het Franſche. § 70, 100.

PEN, V. Het zij men 't beſchouwe als van het Latijnſche *penna*, het zij als oorſpronklijk Hollandsch, en dus eenzelvig met *peen* of met *pin*. § 99. Zie *peer* en *pees*.

PENCEEL, O. als 't Latijnſche *penicillus*, en dus diminutivum, gelijk deze uitgang regelmatig aanduidt. § 100.

PENDELOK. 't Franſche *pendeloque*, uit het Italiaanſche *pendeloccio*, hangertjen. M. of V. naar dat men het uit de eene of andere taal overneemt. § 100.

PENNAS. Zie *panas*.

PENNING, door het overoud Gebruik M. gelijk alle *ſtuk gelds*; en dit, ondanks de vorming naar welke 't voor *pinning* of *punning*, dat is, *ſtempeling* of *ſlag*, te houden is. Het oud Engelsch heeft *to pun*, (A—S. **punian**). Zie ook *munt* en *poen*. Het kon echter in den oorſprong 't Italiaansch-Franſche *pennon* zijn, dat eigenlijk *ſtandaart* is, maar op 't ſtandaartmerk, het geld in of opgedrukt, overging. En dit zou van het M. geſlacht, dat aan alle geldſtukken gemeen is, reden geven. § 100. Men zie *gulden*.

PENNON, ſtandaart. O. als zijnde 't het Italiaanſche *pen-*

none, augmentatief, en daarom by ons O. § 45; doch ook M. als zijnde uit het Fransch met zijn geslacht overgenomen. § 100.

PENS, V. als de uitgang meêbrengt, en de overige talen die dit zelfde woord hebben, uitwijzen; by voorbeeld, het Fransch *la pance*, Ital. *panza*. § 74. Oudtijds zei men *pans*, waarvan *pancier*.

PENSEEL. Zie *penceel*.

PENSIOEN. Van 't Latijnsche *pensio*, maar by ons O. als de uitgang *on* (van augmentativen en diminutiven aart zijnde), veelal by ons meêbrengt. § 45.

PENSOEN, zie *ponsoen*.

PENT, (by voorbeeld, in ons *appelpent*, en 't Engelsch *gooseberrypent*,) is *panade* (broodbrij) en dus V. als in de taal waar het uit overkwam, namelijk, 't Fransch. § 100. Zoo was ook *pentier*, by ons voorheen brood- of pasteibakker, en *pentry* is nog in het Engelsch een spijs- en broodkamer.

PENTALF in de Heraldie. Een vijfpuntige open kruis- of starfiguur, met eene enkele lijn getrokken die *dus vijf* V maakt, welke, elkander over en weder doorstrijkende, zoo veel A vertoonen, en hiervan de geheele figuur met het Griekische woord *pentalpha*, dat is *vijf A* doen noemen . V. als de namen der Griekische en Latijnsche Letteren, of O. als in het Grieksch-zelf. § 100, 57. De Duitschers hebben er *Alpenkruis* van gemaakt, het geen niet dan belachlijke wansprak is.

PEONIE of

PEOON, papaverbloem. V. als *bloem*. § 57. 't Is het Gr. adj. παιωνιος van *Paeon* (Apollo), in 't Vrouwlijke.

PEPER, M. Het ontbreekt echter niet aan de genen die het V. gebruikten, doch dit is, deels, wanneer men er de *plant* onder verstond; en deels ook, wanneer men het in de oude beteekenis van *faus* gebruikte, waarin het zeer ge-

gewoon plach te zijn, doch thands geheel ongebruiklijk is. Men dacht er dan *faus* by. — In zich-zelfs is het woord van *pepen*, dat is, *korlen*, waarvan de Franſchen *pepin* voor een *druiven-* of *appelpit* zeggen. § 28: en het was een algemeene naam voor prikkelende zaadkorrels eer de tegenwoordige *peper* by ons, of in Duitschland bekend was. Het geen echter de overeenkomst met het Lat. *piper*, en oorſpronklijker Perziſche *pipil*, noch den ſamenhang met het Th. *pi* (§ 98), niet wegneemt.

In *hazenpeper* heeft het nog de oude beteekenis van gekruide *faus* of *ragoût*, by de Duitſchers *pfeffer*, en verwant met *pap*. Doch zie *civet*.

De bekendheid der tegenwoordig genoemde pepervrucht loopt niet verr' te rug; en, voor onze vaart op de Oostindiën, was zy zeer duur; van waar de ſpreekwijzen: *zoo duur als peper*, *peperduur*, *dat kost peper*, *dat ſmaakt naar peper*, en dergelijke. Maar het woord was toen echter niet nieuw, en is in het Hoogduitsch van een tijd, waarin men zich zou moeten verwonderen dat die ſpecery zoo bekend en gebruiklijk kon zijn, als het dikwijls voorkomen van den naam met zich zou moeten brengen, indien er van elders niet bleek, dat hy van ouds tevens *korrelzaden* van verſchillende ſoort, en ook *faus* of *ragoût* (zoo men thands zegt,) beteekend heeft.

PEPERHUIS is eigenlijk *papieren huis*, half Engelsch, welke taal *paper* voor *papier* zegt en de *a* als *e* uitſpreekt. Zie voorts *huis*.

PERIODE. Fransch woord, uit het Grieksch-Latijnſche *periodus*, d. i. omweg. V. § 100.

PERK, O. als zijnde eigenlijk *geperk*. § 51. Van het wortelwoord *bare*, *bere*, *berre* ('t Franſche *barre*), en dus, *afſluiting*. Waarvan 't ook oudtijds *parrike* (dat is, *barrige*) was.

PERKÉL. Zie *prikkel*.

PERKEMENT of PERGAMENT, O. als *stoffe* waarop men schrijft. § 48. Van *Pergamum*, stad van klein Azie, waar het oudtijds bereid werd.

PERMESSUS, M. als *berg*, en gelijk in 't Latijn. § 57, 100.

PERPENDIKEL (met den klemtoon op de *i*). V. als *lijn* of *linie* daaronder verstaande, § 57; maar absolutè genomen, O., als alle adjectiven en als *perpendiculum* in het Latijn. § 41, 100.

PERRUIK, PARUIK, of PRUIK, zie *pruik*.

PERS, by letterverzetting, of liever, verwarring van uitspraak, voor *pres*, van *priën*, drukken, dat *priese* of *preese* maakte, en waarvan *priem*, en ook *print* en *prinsen* koomt; en dus V. § 73. Ook als *persing* V. § 69. Dat het als wortel van *persen*, M. zou zijn, is klaar; doch het is dus niet gebruiklijk dan voor de glans van het laken, door de persing verwekt, en die men *den pers* noemt, § 28.

PERSONAADJE. Het Gebruik maakt dit woord, gelijk in 't algemeen dezen uitgang, V. § 100. Waarschijnlijk door verwarring, of (wil men 't dus) uit hoofde der eenzelvigheid van dezen met den uitgang van *ie* of *ij*. In de talen waartoe het behoort, en waaruit het tot ons gekomen is, is het M. en men heeft recht om, wanneer er op de kunne gezien wordt, het geslacht van toepassing te gebruiken. § 55.

PERSOON. Dit woord behoorde, als zijnde 't Latijnsche *persona*, V. te zijn (§ 100), en dat het dus oudtijds gebruikt werd, blijkt nog uit de verwarring van het O. met het V. in *mans-* en *vrouwspersoon*, wanneer het voor *man* en *vrouw* wordt gezegd. — Het is thands door toepassing, M. en V. § 55. Men gebruikte dit woord ook oudtijds om een Geestelijke of Kerkpastoor te beteekenen, gelijk *parson* in 't Engelsch. Men zie, by voorbeeld, Matth. *Analecta* Tom. VI. p. 60, en een brief van 1328 by

by Mieris en Van Alphen II. Deel, bladz. 645. En dat het dan M. was, verſtaat zich. § 55. — Of het Latijnſche woord, ondanks het onderſcheid van de lengte der *o*, van *perſonare* zij, ſtaat hier niet te onderzoeken. Zeker is het wel, dat het van de *masken* op het tooneel werd gezegd, waardoor de ſtem des ſpelers uitklonk en doorging.

PERSPECTIEF. V. voor de *kunst*; maar O. voor het verbeelde *doorzicht*. § 57, 42.

PERT. Zie *part*, als pots of boze trek.

PERTUZAAN, of naar 't Fransch, *pertuiſaan*. Soort van ſpiets. V. als dit, en ook M. als 't Franſche, waar men 't mede afleidt van *pertuis*, uit het Lat. *pertuſus* genomen; doch inderdaad Ooſtersch; zijnde فرتو (*pertew*) een pijl. — § 100.

PERZIK, V. als *vrucht*, en als adjectief *Perzicus* of *Perzige*, dat is, *Perziſche*. § 33, 57. Als *appel* aangemerkt, is 't daartegen M. § 57.

PERZIKO (of beter *perſicot*). Fransch woord, en M. § 100.

PEST, V. als 't Latijnſche *peſtis*. § 100.

PET, ſoort van muts of hoed, als men voorheen *kallot* plach te noemen. Het woord is nieuwlings ingevoerd, van 't oud Engelſche *pate*, voor *hoofd*. Men neemt het V. als *muts*. § 57. — Wil men 't liever voor een verkorting van *petty hat* nemen, 't zal er niet redelijker om zijn.

PETARD, M. als 't Franſche, van *péter* gemaakt. *Petart* (als men plach te ſchrijven en behoorde te ſchrijven) is de werker van *péter*, oudtijds by ons *peſten*, met den Hollandſchen uitgang, *aart*. § 24.

PETERCELIE, of PETERSELIE, van 't Latijnſche *petroſelinum*. V. als *plant*, ook *eppe* by ons. § 57. Zoo 't echter niet van 't Wendſche *ſiglia* is, dat kruid beteekent.

PEUL, V. als *plantvrucht;* of liever, van *peluwe* saamgetrokken, en als adjectief, uit *pel* oorspronklijk. § 15, 16, 97.

PEUL voor *peuluw*, als *kussen*, desgelijks V. door den uitgang. § 97. Doch als verbasterd van *buil*, M. Zie *buil*, *bolster*.

PEULUW, V. door den uitgang, § 97, doch O. als *bed* daar onder verstaan wordt. § 57.

PEUZEL, eigenlijk adjectief, en door toepassing een geslacht aannemende. 't Latijnsche *pusillus*. § 55.

PHALANX. Louter Grieksch woord, de naam eener Griekische speerbende. V. § 100.

PHRASIS, Grieksch woord voor uitdrukking of zegging. V. § 100.

PHRASIOLOGIE. Desgelijks, voor wijze van uitdrukking. V. § 100.

PIANO, Ital. adjectief, voor *zacht* genomen, doch eigenlijk *effen*, *vlak*, en als adj. O. § 41. En even zoo *forte*.

PIANO-FORTE of FORTE-PIANO, als speeltuig O. Doch als *klavecymbel* die *forte* en *piano* speelt. V. als dit. § 57.

PIASTER, muntstuk. Van 't Spaansche *piastar*, drukken, vormen. M. § 57. Doch in 't Ital. is *piastra* eenvoudig een plaat, en V. 't Verband van het Spaansche met het Griekische πλάττειν en πλάστης is zichtbaar.

PIEK, V. als eigenlijk adjectief *pi-ig*, van *pien*, steken of stooten. De *piek* was een vloer- of grond- en veldmaat by de Riddergevechten, en is daarvan tot tapijtmaat overgegaan. § 33. Zie § 98.

PIER (worm), M. het zij als *piër*, van *pi-ën*, het zij als wortel van *peuren*. § 28. Doch toen men *worm* als V. gebruikte, werd het, als uit *pierworm* verkort, mede V. gebruikt. § 39.

PIET, naam waarmee men de kinderen de vogeltjens leert noemen. Van *pi-en* (*piepen*,) of *pieten*, en dus M. — 't Oud Fransch zei *piois* voor 't vogelgepiep. Zie Clotilde, *Elegie sur la mort d'Heloyse*, p. 190, vs. 110.

PIE-

PIETERMAN of PEETERMAN, M. als visch en door de benaming zelve. Deze visch is dus niet genoemd naar de *Petermannen*, Geestelijken van Keulen, onder welk Aartsbisdom onze landen oudtijds behoorden, en naar Sint-Pieter geheeten, even als de Maartensmannen te Utrecht, naar Sint-Maarten, enz. Maar de naam schijnt oorspronklijk *bijterman* (van *bijten*) te zijn, en van 't steken ontleend.

PIEZEL of PIJZEL, verouderd, M. door den uitgang, doch V. door er *kas* by te verstaan. § 28, 57. Zie de beteekenis op *poos*.

PIJ, V. naar 't volstandig gebruik, en van ouds. Veellicht is het woord eigenlijk *pei*, van den wortel *e*, en beteekent oorspronklijk *be-effening*, *be-gladding*, *omronding*, en dus *huid*, van waar 't tot een om 't lijf sluitend kleed is overgegaan. 't Engelsche *pie* voor *pasteikorst* is 't zelfde woord. — Het woord *rok* beteekent ook *rond*, maar brengt de gladde omsluiting niet meê. 't Goth. heeft voor χιτὼν, *rok*, overal ΠΑΙΔΑ (*paida*). — Het woord valt aldus noodwendig in de termen van § 69.

PIJ-JAK, kwalijk door Franschen en Engelschen verbasterd tot *pijakker* of *piacre*, O. als *jak*, § 39. Maar 't verbasterde woord, als uitheemsch, naar het Fransch. M. § 100.

PIJL, M. als zijnde *pi-el*, van *pi-en*, steken, schoon het met het Latijnsche *pilum* en Gr. βέλος verwant mag zijn. § 28. Vergelijk § 86, en zie *piek*, en *pijn*, en *pik*.

PIJLAAR of PILAAR, of PIJLER, M. als werker van *pi-elen*, *pijlen*, als *stutten*, van 't Latijnsche *pila*. Onze Ouden zeiden ook *pijlen* voor de *palen*, waar men in moerassen een gebouw op zet, en *pijlen* als werkwoord, voor ons *heien*. § 28.

PIJLSTAART, als vogel, M. § 57.

PIJN (smart), V. als *pi-ing*, dat is, *steking*, prikkeling; § 99. Zie ook § 98, en vergelijk *pier*, en *piek*.

PIJN voor *pijnboom*, M. door toepasſing: ſchoon het woord op zich-zelfs, ook als *boomnaam*, V. zou zijn, gelijk zoo vele andere. Het is *pin*. § 57.

PIJP, V. als oorſpronklijk adjectief, en dus ook in de verwantſchapte talen, en dit even zoo wel voor een wijnvat, als voor een buis, of fluit. M. als wortel van *pijpen* of *piepen*, geluidnabootſend werkwoord. § 33, 28.

PIK of PEK, zie *pek*.

PIK, voor *wrok*, M. als wortel van *pikken* (bijten, ſteken, 't geen eigenlijk *pi-igen* van *pi-en* is. Zie *piek*). § 28. — Voor 't Latijnſche *pica*, ongeregelde trek, V. § 100.

PIKET met den klemtoon op den uitgang. Het zij voor eens Landmeters ſtaakjen, het zij voor eene afdeeling Krijgsvolks, O. als verkleinend, en als overgenomen. § 45, 100. — En ook even zoo voor het ſpel, dus genoemd.

PIL, V. uit het Latijnſche *pila* of *pilula*. § 100.

PIL (nog overig in *pillegift*) voor doopheveling, was by onze Ouden gebruiklijk in den zin van 't Latijnſche *pupillus*, en zekerlijk daarvan verbasterd. M. of V. naar de kunne. § 55.

PILAAR, zie *pijlaar*.

PILASTER, platte pijler die ten deele in den muur gevat is. De uitgang toonde in 't later Latijn een byſoort, in tegenſtelling van 't echte. Dus zei men in 't oudere *oleaſter* en *pinaſter* voor wilde *olijf-* en *pijnboom*, en in de Middeleeuwen *filiaſter* voor aangehuwden zoon. M. als de uitgang meêbrengt, na 't Lat. *pilastrum*, uit het Fransch overgenomen. § 28, 100.

PILAU of PILLAU. Ooſtersch woord, پیلاو; melkrijst. V. als *ſpijze*, en als *rijst*. § 57.

PILOOT, M. § 55. Vreemd woord, by ons aangenomen uit het Fransch, waar *pilote* een ſtuurman beteekent; en dat

dat niet met ons *peilloot* of ons *loots* verward moet worden, ſchoon het zelfs daarvan afkomſtig mocht zijn, het geen veelal gemeend wordt. Fr. Burman neemt het Menage zeer kwalijk, om die afleiding gelachen te hebben.

Het woord ſchijnt uit de Lingua Franca van 't Ooſten in 't Venetiaansch, en van daar verder overgenomen te zijn, en beteekende van ouds elk zeeman. Men noemde dezen naar hunne byzondere muts of hoedtjen, πιλωτης, dat is *viltmuts* of *vilt-hoed* 't geen hun onderſcheidende dracht was, anders ook πιλιδιον geheeten. Ulysſes werd ook om zijn langdurig op zee zwerven, als zeeman, met die ſoort van muts verbeeld. — De verwantſchap van 't Lat°. *pileus* hiermede loopt in het oog. — Het woord *pilos* (πιλος) is van het te ſamenſtampen van wol of van hair tot een dicht en aanéénhangend ſtampſel, by de Tartaren zeer gemeen, die daar zelfs hunne *tenten* van maken; en ook ons woord *vilt* hangt daarmeê ſamen, zoo wel als *pila* in 't Latijn voor ſtamper.

PILOTAADJE. 't Franſche *pilotage*. By ons V. door den uitgang. § 100.

PIMENT. Geurig zaad van de botrijs, in de Middeneeuwen als een ſpecery gebruikt even als de *ſezamon* en het *zeyerzaad*. Men noemde het toen *pigmentum* in 't Latijn, het geen de Vertalers wel eens met het *pigmentum* dat verf beteekent, verward hebben. Naderhand heeft men den zelfden naam aan het zaad van 't *capſicum* gegeven. Men gebruikte het woord oudtijds voor alle kruidery of ſpecery in het algemeen. Ook dus by Willeramus in 't Hoogelied, V, 13; III, 6, en VIII, 2; en hiervan was *pigmentarius* wat men ſedert Apotheker noemde, ook in de l. 3 § 3 ff. ad l. Corn. de ſic. De Baſilica zeggen πιμεντάριος. V. of O. naar men er 't *kruid* als *ſpecery* of *plant*, of het *zaad*, door verſtaat. § 57.

PIMPELMEES, zie *mees*. § 39.

PIMPERNEL, V. als *plant*, en als het Latijnsche *pimpinella*, waarvan het verbasterd is. § 57.

PIN of PEN, V. zie *pen*. Het is het zelfde als *pi-ing* of *pe-ing*. § 98, en 99, of van het Latijnsche *pinna*. § 100.

PIN (verouderd) voor doelwit, oogmerk, als by Spiegel en Cats. Desgelijks V. § 98, 99.

PINAS, een soort van smalle galei, in het Fransch *pinasse*. V. als de benamingen van schepen en schuiten in 't algemeen. Vergel. *galeas*. 't Is het Spaansche *pinaza*, van *pino*, pijnboom, waarvan de schepen gebouwd plachten te worden, gelijk *pinus* ook by de Latijnen voor vaartuig is aangenomen. — Huygens neemt het O. het zij als *er schip* of *vaartuig* by denkende, 't zij uit willekeurige onderscheiding. — § 57.

PINDUS, berg, en M. § 100, 57.

PINGEL, pijnappelkern. Eigenlijk adj. waaronder *kern* of *noot* verstaan wordt. V. § 57. Ook een varken, met deze noten gevoederd plach dus genoemd te worden, maar in dezen zin werd het woord M. genomen, als *substantivum*. § 32.

PINGSTER of PINKSTER, 't Latijnsch-Griekische *pentecoste*, V. als dit, en als *feest* dat er onder verstaan wordt. Onze Ouden zeiden ook *Sinxen* of *Cinxen*, van 't oud Fransche *cinquême*, in 't Spaansch *cinquesma*, beide van *quinquagesima*. § 57.

PINK, van *pin*, gelijk men voorheen daar ook *pinneken* voor plach te zeggen, doch eigenlijk adjectivum, in beteekenis spits, van *pien*, § 98, en dus *pi-ing*, en derhalve V. § 33. Echter wordt het door toepassing op *vinger* (het geen er onder verstaan wordt), als dit, ook wel M. gebruikt. § 57. Het is van de beteekenis van spitsheid, dat men *pinken* met het oog zegt, het geen eigenlijk scherp zien is met een half genepen oog.

PINK, als vaartuig, behoudt zijn oorspronklijk geslacht, V.

V. § 98. Want het woord is ſaamgetrokken uit het oude *pin-aak* (dat is, *roeraak*, vaartuig met een roer) waarvan de Franſchen *penache* gemaakt hebben. 't Italiaansch zegt er met het Hollandſche woord ook *pinco* van, waarnaar het Fransch ook *pinque*. Zie *aak*.

PINK voor jong koebeest. V. § 57.

PINNAKEL, top. Het Lat. *pinnaculum*, en als zoodanig, O. ſchoon men 't ook wel als *top*, M. neemt. § 100, 57.

PINSBEK is *pinsbak*, dat is, *ſpelden-bakſel* of *kookſel*, waar men de ſpelden (*pins* in het Engelsch) blank meê maakt als door een ſoort van vertinning. *Pin* was oudtijds *ſpeld*, by ons als by de Engelſchen, maar 't Franſche *épingle* is 't Latijnſche *ſpinula*, doorntjen. O. als *metaal*. § 48. 't Wordt voor het *orichalcum* der Ouden gehouden, doch dit beſtond reeds in Plinius tijd niet meer, en was een natuurlijke erts.

PINSTERNAKEL. Zie *pastinakel*.

PINT, V. als participium. § 34. Eene kleine *maat* van eenig vocht, waarvan de naam beteekent een *dronk*, van *pien*, als *drinken*, 't Latijnſche *bibere* en Griekſche πίνειν; van 't welk ons oude *pooien* een dialectverſchil is. Ook het Fransch zegt *pinte*. — Als hoeveelheid zegt men echter, *zoo veel 't pint* in 't O. waarvan op *last*. — Men kon ook beweeren dat het van 't Fr. *chopin* zij, een diminutief van het oude *chop*, dat ons *kop* is, en ook deze uitſpraak had.

PINTADE, gewoonlijk, met de Franſche benaming, *poule-pintade*, waarvan men by ons in verbastering *poelepitaat* plach te zeggen. — Een veelkleurig ſoort van veldhoen, *pintada* in 't Spaansch, dat is, *geſchilderd*. V. als wordende *gallina* of *polla* daaronder verſtaan, 't geen de Franſchen er ook by uitdrukken. § 100. Men gebruikt het dus in dit geſlacht, al ware 't ook van een haan.

PI-

PION, waarvan *pionnier*. Eigenlijk *delver* van 't zelfde *pi-en*, waarvan *pier*, *piek*, enz. Doch het is door de Franſchen verward geworden, met *picton*, bedorven woord, voor *voetknecht*; waarvan en in welken zin de voorſte rij der ſtukken in 't Schaakſpel *pions* genoemd worden. Het oud Spaansch zei *peon*. M. door toepasſing. § 55, 57. — 't Italiaansch heeft van *piede* ('t Lat. *pes*,) in het Spaansch *pié*, 't woord *piota* voor voetſtap; waarvan *pietone*, waarvoor ze ook *pedone* zeiden, een augmentatief is. — En dit *piota* is ook 't oude Franſche *piote* en in ons Hollandsch niet ongebruiklijk *pioot* voor *luis*; dus in tegenſtelling der ſpringende vlooien genoemd, gelijk ik ze ook wel by de Franſche *infanterie*, en dezen *cavallerie* hoorde noemen, met eene *metaphore* of *metonymie burlesque*.

PIP, (een uiterlijk ongemak, voornamelijk by het gevogelte,) 't zelfde woord met *pijp* (*fiſtula*). V. Zie *pijp*. — Anderen leiden 't van *pituita* af.

PIPPELING, adjectief, op een ſoort van appelen toegepast, en dus M. als *appel*. § 57.

PIRAMIDE, of PYRAMIDE (want men mag twijfelen of het woord van Egyptiſchen of Griekſchen oorſprong is), zekerlijk V. als in de talen waaruit het tot ons koomt, Latijn en Grieksch naamlijk waarin 't *pyramis* is, en waarvan de Ablativus 't Italiaanſche en Franſche maakt. § 100. De beste afleiding tot nog ſchijnt zekerlijk die van Sylveſtre de Sacy, welke uit vergelijking van den Ooſterſchen met den Griekſchen naam, en het Koptisch artikel *pi* afſcheidende, met daarlating van den aanhangenden Griekſchen uitgang *is*, het woord tot de elementen *hrm* brengt (waarvan ook het Ooſterſche *harem*) het geen *heilige* of *afgezonderde* plaats of gebouw beteekent. Men mocht het ook met anderen tot 't Hebr. פָּרַם (verdeelen, ſplijten) brengen, als zijnde פִּרְמָא (*affnijdſel* van den prisma).

PIS,

PIS, V. § 73, van *pi-en*, in den zin van *uitſchieten*, uitvloeien of *uitdrukken*. En dus ook verwant met het Griekſche πίζω. Ook het Noordſche *pink* is van het zelfde Thema.

PISTACHE, ſoort van amandel. Fransch woord, met de Franſche *ch* uitgeſproken, Ital. *pistacchio*, Spaansch *piſtacho*. M. als *amandel;* ten ware men deze vrucht als noot wilde aanmerken, en dus V. nemen. § 57. Het woord is van Ooſterſche afkomst. پشطاق (*pistak*) in 't Turksch beteekent een *huis*. Onze Voorouders noemden deze ſchaalvrucht *fisticen*, naar het Spaanſche *fistico*, heur naam in die taal. Ook wel met den ook Hoogduitſchen naam *pimpernoten* doch die eigenlijk een verbastering was van *pijnkernnoten*, waar meê zy ten aanzien van de kracht of eigenſchap als geneesmiddel gelijk geſteld werden, en dus in de oude Apotheken verward. Het Grieksch zegt πιςακια.

PISTOOL. Oorſpronklijk de naam der ſtad *Piſtoia*, by ons uitgeſproken *piſtola* of *piſtole* (even als *bajonet* van *Bajonne*), en waarby verſtaan wordt *geweer* of *wapen* (zoo als men onder *bajonet*, pook verſtaat). Onze ouder Schrijvers gebruikten *piſtool* V. als nemende het woord uit het Fransch, waarin men *une piſtole* (ſchoon thands alleen voor een *geldſtuk*) zegt. Lateren nemen het O. als een verkorting van *piſtolet*, of liever als daarby denkende op het later ingevoerde *piſtolet*, O. volgens § 99. En dit geſlacht is thands in meest algemeen gebruik. — Als *ſtuk geld*, is het als alle gemunte ſtukken, M. Zie *penning*. — Van dezelfde ſtad had men in vroeger tijd ook *dolken* of *poken*, die men van haar naam, *piſtoleſe* noemde.

PIT, V. Het is 't participium van *pi-en*. § 33. Doch als *ſtof*, O. § 48. Maar

PIT van lamp of kaars (oudtijds *bet*,) is van *betten*, weeken, baden, gelijk men 't van dat weeken ook *wiek* plach

te

te noemen. V. derhalve, als *gebette* of *gebade*. § 33. (Zie *bad*.)

PITANCIE, verbastering van 't bastaardwoord *competentie*, in den zin van behoefte, of benoodigd aandeel. V. § 100.

PITSCHAFT, Hoogduitsch woord, dat met duizend andere, sedert de algemeene vermoffing (als onze Vaders 't noemden) zonder verstaan te worden, ingedrongen is om het Fransche *cachet* te vervangen. Het is eene verbastering van *peet-* of *peterschap* en duidt niet op het indrukkend zegel, maar op het geslachtmerk, daarin vertoond. Wy zouden 't woord door Vaderschap of Gevaderschap uitdrukken, schoon de zaak van den naam en oorsprong vervreemd is.

PITSE, verouderd by ons; by de Duitschers *peitse* of *peitsche* voor *zweep* in gebruik. Doch 't was eigenlijk *prikkel* (waarvoor de zweep in de plaats is gekomen) en V. door den uitgang. § 73. Vergelijk *pin* en *pier*.

PITSJAART. Scheepswoord, verbasterd uit het Engelsche *pitch-yard*, dat is losse stang die men insteekt, maar in 't gebruik een witte vlag beteekenende, uitgestoken tot oproeping aan boord.

PLAAG, V. Het zij als 't Latijnsche *plaga* en Gr. πληγὴ, (slag of wond); het zij als het zelfde met *vlaag*, præteritum van *vlegen*, slaan, of wel, als adjectief *pla-ig*, van *pla-en*, zwerven. Doch M. als wortel van *plagen*. § 36, 33, 28.

PLAAN. Oudtijds 't geen wy nu een *plein* noemen. Zie *plein*, en *plan*, en vergelijk *plank*. Het is eigenlijk 't adj. *planus* van 't Latijn. O. § 42.

PLAASTER of PLEISTER. Als *bootseersel*, van πλάσσω of πλάστης (maken en maker), M. — Als *vertoef*, *ophoud*, van *plaatseren*, meestal *plaasteren* of *pleisteren* (by de Ouden ook *peisteren* en *peinsteren*) gezegd, schoon het thands in dien zin niet dan epithetisch in samenstelling ge-

gebruiklijk is, zou het desgelijks M. zijn. — Als verbasterd van *emplaſtrum*, V. by verloop, doch oudtijds O. — Als de *ſtoffe* waaruit men beelden vormt of afgiet, O. § 28, 100, 48.

PLAAT, V. als oorſpronklijk adjectief, in beteekenis 't zelfde met *plat* of *vlak*. § 33.

PLAATS, V. § 73, 74. Dat het woord (even zoo wel als *ſtade*) ook ruimte van tijd uitdrukt, verdient opmerking, en dus is het te verſtaan, als wy lezen: *Geeft den toorn* PLAATSE.

PLADIJS of PLADES, V. als zijnde in 't Latijn en Grieksch, πλάτυς en *pladesſa*, of, gelijk Auſonius dezen visch heet, *plateſſa*. § 100. Als *visch* echter wordt er ook het M. op toegepast. § 57.

PLAFOND, in de Bouwkunst uit het Fransch aangenomen, maar O. als ons *zolderbeſchot*, dat wy er by denken en onder verſtaan. § 57.

PLAGGE (opgeworpen ſlib- of modderkorst, en zoo ook buitendijkſche aanwas van grond, of daarvan afgeſtoken zode ter bedekking), V. als zijnde eigenlijk *belage*, overdekking, præteritum van *beliggen*. § 36. Vergelijk *ſchadde*. — Wat wy thands *kladſchilderen* noemen, elders *verwen*, werd voorheen *plaggen* gezegd.

PLAIZIER. Zie *pleizier*.

PLAK, M. als wortel van *plakken* (een klanknabootſing), en dus *ferula*. § 28. En zoo ook voor 't Franſche *plaque* (plaat,) dat echter ook V. genomen wordt als in 't Fr. en als *plaat*-zelf. § 100, 57.

PLAKKAAT, O. als *edictum placcatum* in 't ſlecht Latijn der vroegere eeuwen. Van 't Duitſche *plakken*, dat *belakken* of *beſmeeren* is, van *lak*. § 100.

PLAN. Het Lat. *planus*, adjectief, en dus in alle toepassingen of beteekenisſen, waarin men het nemen wil, als ſubſtantief gebruikt, O. § 41. — In Oud Duitsch zei men

men ook *plan* voor *veld* of *vlakte*. Dus: *Beide uff wasser und uff plan*. D. i. *zoo te water als te land*.

PLANEET, V. als wordende *ſtar* daaronder verſtaan, en zoo ook in 't Franſche *planète*. § 57, 100.

PLANK, V. als eigenlijk adjectief *planig*, § 33. Van *plaan*, 't Latijnſche *planus*, vlak. 't Italiaansch heeft er *piana* voor. De oorſprong is in 't oude *vlaën*, ſlaan, waaruit ook *vlak*, d. i. *vla-ig*. *Vla-ing* (verbale van dit werkwoord, maakt door ſamentrekking, *ſlank* en *plank*, en tot het zelfde thema behoort ook *plaag*, als uit *pla-ig* en *plat*, Eng. *flat*. Even zoo is *ſlecht*, vlak en effen, van *ſlaan*, waarvan onze Zeelieden *een ſlechte zee* en *ſlecht water* voor *effen of vlakke zee*, en *vlak water* zeggen. Zie *ſlank* en *plat*. PLANK is derhalve 't zelfde als *plaat*, en dus leest men ook van *koperen planken*, *door Albert Durer metten graveerijzerpunte geſneden*. Het geen ons nu vreemd is, daar wy 't woord *plank* niet dan van houten deelen verſtaan. Gelijk *plank* zich ook aankondigt als contractie van *pla-ing*, uit *pla-en*, zoo hangt het dan ook zichtbaar ſamen met het Lat. *planus* (vlak), *en* 't Franſche *plaine*, ons *plein*. — Maar, ook met het Turkſche en Hongaarſche بلنغة (*palanka*) voor een met planken beſloten plaats? — Dit beſlis ik niet; doch veel liever zou ik 't nog van *paal* afleiden, een veel algemeener woord in de talen, en even zoo zeer aan dat vreemde woord en zijne beteekenis beandwoordende. — De betrekking van 't Gr. πλὰξ tot ons *plank* en *plek* toont zich-zelve.

PLANKET, het zij voor *beſchot* of *bevloering van planken*, het zij voor het *Landmeters veldtafeltjen*, in 't Fransch *planchet* genaamd; O. als deze uitgang meêbrengt. § 100.

PLANKIER, O. Doch onze Ouden zeiden ook *plankiſe* voor houten beſchutſel, en dit, V. als in den Rom. van Limb. fol. 17 v°.

Ene

Ene capelle met ene planckiſe.

En dit bewijst oogſchijnlijk dat *plankier* waarvan dit een vervrouwelijking is, by hen M. was.

PLAMMOOT of PLAMOOT, het zelfde als *pleng-uit*, op iemand die met water morst toegepast. *Plammen* is 't zelfde als *plengen*, door den overgang van de *ng* in *m*, (waarvan in het IV. Deel mijner T. en D. Verſcheid.) en de uitſpraak der *e* als *a* voor de liquidæ. En dit *plammen* hangt wederom ſamen met het plompere, *plompen*. — Het woord is M. als imperatief, en dus, wortelſylbe van *plengen*, § 28. — Dat hiervan wederom het werkwoord *plammoten* of *plamoten* is, is kenbaar.

PLANT, V. als 't Latijnſche *planta*. § 100. Doch zoo men het dieper zoekt, wezendlijk Neêrduitsch van *land*, en dus *belandte*, even als *boom* eigenlijk *beou-ing* van *oue*, grond, is. § 95.

PLANTAADJE, V. § 100.

PLANTSOEN, O. als deze uitgang met zich brengt, wanneer hy het Italiaanſche augmentatief is. Ook, als *plantſel* te kennen gevende, en wellicht niet anders dan 't Italiaanſche *piantone*, zetplant, poot, doch dat by ons een collective beteekenis heeft verkregen. § 57, 49.

PLAS of PLASCH, M. als wortel van *plasſchen*. § 28.

PLASDANK is *plaatsdank*, ruildank, dank in ruil. M. als *dank*. § 39. Men leidt het met Kiliaan van *plaire* (behagen in 't Fransch) af, en dit is niet oneigen; doch eigenaartigst is 't een dienst of believing blootelijk gedaan om dank te behalen.

PLAT, O. als adjectief. § 41. By ons voor een *vlak dak* of andere *vlakte* gebruikt. Maar

PLAT by onze Ouden was een *klap* of *ſlag* met de hand, en M. van *platten*, waarvan wy *pletten* hebben. § 28. Dus by Maerlant is

Bisscop Andriesse —
So verdort met eere nonnen,

dat is, *zoo verzot*, of *verliefd op haar.*

Dat hi van lieve (d. i. liefde) *hare* enen plat
Gaf in heimeliker stat.

Doch zy gebruikten 't ook voor de *geschoren kruin* der Geestelijken, en dan V. als *kruin*, zeggende dan *de platte.* § 57.

PLATAAN. Het Lat. *platanus*, by ons *ahornboom.* M. als boom. § 57.

PLATE, Engelsch woord, *pleet* uitgesproken. O. *het zij* als *geplaat* of *overplaat*, 't zij als zijnde 't Spaansche *plata*, zilver. In allen geval, als metaal. § 41, 48.

PLATEEL, V. Dus *de plateele* by Maerlant, en by ons in de keukentaal de *gatenplatiel*, dat is, *gegate plateel*, en te recht. Het is eigenlijk saamgesteld uit *plat* en uit *teel* of *teil*, van ouds en nog by Cats zeer bekend, voor *aarden schotel*, en V. 't Is het zelfde woord met *tegel*, van 't Latijnsche *tegula*, waarvan 't het geslacht volgt. § 100. Doch als *vlakke bergkruin* of *walvlakte* in de Krijgskunst, *plate forme* in 't Fransch, is het niet saamgesteld, en O. om den uitgang. § 100.

PLATINA. Om zijn bleeke metaalkleur naar 't Spaansche *plata* (zilver) genoemd. O. als metaal. § 48.

PLAVEI (beter, schoon ongebruiklijk PLAVY), vlak gemaakte grond. Het woord is van het verouderde *blouwen*, slaan, en koomt dus over een met *slecht* voor vlak en effen, dat van *slaan* is. 't Woord is door zijn uitgang en vorming, V. § 69. Doch als wortelsylbe van 't werkwoord *plaveien* (hiervan gemaakt), zou men het ook M. nemen kunnen. § 28. 't Fransche *pavé* en werkwoord *paver*, schijnt even zoo van ons *poffen.*

PLAVEISEL, O. § 86.

PLECHT voor verband (als b. v. hypotheek). V. als 't volgende. — Van *beleggen* in den zin van opleggen.

PLECHT,

PLECHT, V. § 96. Van *plegen*, dat is, *oefenen*, en in ruimer zin, *bewerken*. (Vergelijk *ploeg*.) *De plecht* is de plaats waarop het zeemanswerk geſchiedt, in tegenſtelling van het hol (dat de lading bevat), en wat tot andere behoefte, als ſlaapplaats en dergelijke, dient. Het wordt echter verward met *pleit*, dialectverſchil van *plat*.

PLEI, zie *palei*.

PLEIADEN (en even zoo *hyaden*), als ſtarren, V. 57.

PLEIDOOI. O. niet ſlechts als de Franſche uitgang in *ooi* de woorden by ons aan doet nemen, waarvan op *allooi*; maar ook als eigenlijk bloote verkorte infinitivus *pleidoier*, en tevens als vervangende ons *pleit*. § 42, 43, 57. Men neemt het echter als wortel van 't verbe *pleidoier*, ook M. naar § 28.

PLEIN, eigenlijk *plaan*, van 't Latijnſche *planus*, adjectief, en dus in 't O. te gebruiken. § 41. Ook zei men in 't oud Duitsch *plan*. Zie *plan*.

PLEISTER. Zie *plaaſter*.

PLEIT, O. als zijnde eigenlijk *het gepleit*. § 51. Als wortel van *pleiten* mocht men 't zeker M. nemen, § 28, doch dit zou volſtrekt tegen alle Gebruik zijn. *Pleiten* is van *plaider*, en dit van 't Lat. *placidare*, en dus, ſmeeken.

PLEIT of PLEITE (vaartuig). Dus Huygens, ſprekende van 't onder water gezette land van Steenbergen:

— *het voorderlijk verlies*
Van ploeg *in* pleit *veraart*, *van Tarw in bies en lies*.

Van ouds V. Het was eigenlijk *platte* of *plecht*. § 33.

PLEIZIER. 't Franſche *plaiſir*, by ons algemeen aangenomen voor 't geen wy *vermaak* noemen, en, als dit, O., § 57. 't Is eigenlijk 't Spaanſche *placer*, van 't Lat. *placere*.

PLEK, V. als oorſpronklijk adjectief, of præteritum van *plakken*; maar M. als wortel van *plekken*, vlekken. § 33, 36, 28.

PLEMP, zou M. zijn als wortelſylbe van *plempen*, maar gebruikt voor een vischſchuit, als wanneer er dit woord *ſchuit* onder verſtaan wordt, is 't V. naar § 57.

PLETTER, als wortelſylbe van het werkwoord *pletteren*, frequentativum van *pletten* (dat is platmaken), M. § 28; doch als zoodanig niet in gebruik dan in de uitdrukking *te pletter*, waarvoor men ook zegt *te pletteren*. — Het zelfde heeft plaats met *te morſel* en te *morſelen*. — Men zegt niet *ten pletter*; want *ten* bevat het artikel *een* of *den*, en *een pletter* of *de pletter* is niet aangenomen; maar *te* is het eenvoudige *tot*; ook gebruikt men op deze wijze de wortelſylbe der werkwoorden veelvuldig als zonder geſlacht. Dus b. v. *te* GEEF, *te* KOOP; *te* WEER *ſtellen*. *Te* GROND *gaan* zegt men even zoo, van *gronden* dat *grond vatten* of *grond geven* is. *Te raad* of *te rade gaan*, even zoo. *Te pas*, *te recht*, enz. Desgelijks *te één uur* (niet *ter eener uur*), *te twee uren* enz. maar daartegen *ter eerſter*, *tweeder*, *derder ure*; voorts *te middag*, maar *ten dezen middage*, enz. Het is, dat dit alles, als adverbiale uitdrukkingen aan te merken is, even als *te boven*, *te onder*.

PLEURIS. Het Lat. *pleuritis*, van *pleura* (het borstvlies), van 't Griekſche πλευρα (de zijde); en dus de ziekte, daarvan by onze Ouden *het zijdwee* genoemd. V. als 't Latijnſche, § 100.

PLIANT, ook *bliant* gezegd, was voorheen eene wederſchijnende zijden ſtoffe. 't Is het Engelſche *playant*, dat ook Fransch plach te zijn, dat is, *ſpelend*. Eigenaartig zegt men van de kleuren en lichtvonkelingen, dat zy ſpelen. O. als *ſtof*. § 48.

PLICHT, V. als van *plegen*. § 96. — M. als wortel van *plichten*, in den zin van verbinden. § 28. En dus meest gebruiklijk.

PLINT of PLINTH, vierkant onderſtuk onder een zuil of ſtijl,

ſtijl, het Latijnſche *plinthus*, en dit, M. § 100. Van 't Griekſche πλίνθος, dat *bakſteen* beteekent.

PLOEG, V. als præteritum van *ik plege*, *ik ploge*, in den zin van oefenen. Men zei oudtijds *het land* PLEGEN, en *het land* EEREN, in dezen zin, en zoo ook *het land* OEFENEN, dat men nog by Vaernewijk vindt. Het M. kan hier volſtrekt geen plaats vinden, en ſteunt niet dan op louter misverſtand. § 36, 107.

PLOEG, voor een ſchaaf; inzonderheid zoodanig een, waarmeê men groeven en randſtreken ter verbinding van planken door in één ſluiting harer kanten ſchaaft, 't geen *ploegen* genoemd wordt. M. als wortelſylbe van dit *ploegen*. § 28. Men zou dit zeer kwalijk van het *ploegen* van 't land afleiden. Het woord is eigenlijk *vloegen*, van *vloeg*, ſleuf, ſtreek, ſtriem, *ſtria* in 't Latijn, en door Duitſche werklieden die *v* en *f* en *p* verwarren, verbasterd. Het geen men in meer woorden van het Timmermans en andere ambachten kan opmerken. Zie *vloeg*.

PLOF, als wortelſylbe van *ploffen*, M. § 28.

PLOK (trek), M. als wortel van *plokken* (trekken), 't zelfde met *plukken*, waarvoor men in ſommige dialekten *trekken* zeide, by voorbeeld, *bloemen trekken*. § 28.

PLOKPENNING (trekpenning), als *penning*. § 39.

PLOMP, 't geruchtmakend inſtorten van iets zwaars in het water of ander vocht. M. als wortelſylbe van *plompen*. M. § 28. Het Fransch zegt met een diergelijk doch zwakker ἀνοματοποιουμενον, *plonger* voor ons *plompen*.

PLOMPE of PLOMP, als waterplant, V. § 57.

PLONDER, M. als wortel van *plonderen*. § 29. Doch zie *plonje*.

PLONJE of PLUNJE. Eigenlijk *plonge*, van *plo-inge*, en dus V. § 34. (Het oorſpronklijk woord is *plo-en* (nu *plooien*), dat is, *voegen*, *omvatten*; waarvan in het volgend artykel. *Ploïng* beteekent dus wat ons omvat, als

kleeding, *gordel*, en by uitbreiding, iemands geheele *bezitting*, even als iemands goed nu eens voor zijn kleeding, dan weêr voor al wat hy heeft, gebruikt wordt, naar men 't enger of ruimer neemt. Van dit *plonge*, nu *plonje*, of zijn synonymum *ploënd*, tot *plond* saamgetrokken, koomt *plonderen*, dat is, *uitschudden*, het geen eigenlijk voor ONT*plonderen* is; even als *schillen* van *schil*, *villen* van *vel*, enz. waar ook dit negative *ont* by verstaan wordt.

PLOOI, M. als wortel van *plooien*, dat van *plijen* is, in 't Fransch *plier*, in 't Latijn *plicare*. Ook *pleën*, *plejen*, waarvan *plegen*, welks imperfectum *ik ploge* is, V. als *ploie* voor *plo-ig*, of *plo-ing*. § 28, 67. of als præteritum. Vergelijk *vouw* en *voege*.

PLOT (een bal, of kluwen), waarvan de Franschen *peloton* en *complot* hebben. By onze Ouden ook, en zoo in mijn jongen tijd nog by de min beschaafde klasse, voor *samenspanning* of *opzet* gebruikt. O. als zijnde *geplot*, van *ploën*. § 41.

PLUG. Benaming, by ons Gemeen aan een zedenloozen lichtmis geëigend, en dus M. § 55. — Het is bloote verbastering van het oude woord *flog*, dat is geessel, verwant met *vlagen*, en derhalve 't zelfde als *vlegel*. D. i. *verbero*. — De Vlaming zegt *een vlug*, en paart dit woord veelal met *schudde*. — *Een vlug en schudde*. Zie *schavuit*.

PLUIM, V. als gemaakt van 't Latijnsche *pluma*. Doch het woord is Nederduitsch, uit *plui-ing*, en beteekent het *geplui*, of het *pluis* van de vogelvederen. Van *pluien*, dat is, *plo-en*. Zie *plonje*. § 100, en § 85. — Dat een menigte van woorden, tevens Latijn en echt Duitsch zijn, is natuurlijk, daar de grond van 't Latijn, voor zoo verre 't geen Grieksch of Hetrurisch is, in een Duitschen taaltak bestaat, waaruit zich die geheele taal laat oplossen.

PLUIMAADJE, V. § 100.

PLUIS,

PLUIS, V. § 73. Doch als wortel van *pluizen*, 't Fransche *plucher*, dat ons *plukken* en *pluiken* is, zou 't M. zijn, § 28., en als *stof*, of *weefsel* is het O. § 48. — Ons adjectief *pluis* is in beteekenis het Latijnsche *tersus*, en Junius wil het zeer kwalijk van het Gr. πλύνω (wasschen) afleiden. Vergelijk ook *vluis*.

PLUK, M. § 28.

PLUKSEL, O. § 86.

PLUNDER, en PLUNJE. Zie *plonder* en *plonje*.

PLUVIER of PLEVIER, M. als vogelnaam, en door dezen uitgang. § 24, 57, Aanteek. *p*, en § 48.

PO (Lat. *Padus*), groote rivier, en dus M. gelijk Rhijn, Nijl, enz. waaronder by ons stroom verstaan wordt. § 57.

POD of PODDE, en dus *padde;* doch ook, by toepassing, voor al wat *vuil* en *afschuwlijk* is, gebruikt; doch inzonderheid voor de taaie of gedroogde uitwerpsels uit den neus; waarna ook een vuile zakdoek saamgedraaid tot een kinderspelletjen *poddeworst* werd genoemd. V. Zie *padde*.

PODAGRA. Grieksch-Latijnsch woord, by ons *voeteuvel*, en als dit O. of als in 't Latijn V. § 57, 100.

PODDING, zie *pudding*.

POEDER of POEIER, O. als *stof*. § 48. Doch de *hairpoeier*, V. als een eigennaam van dat *stuifmeel*, uit het Fransche *la poudre* overgenomen, in welken zin onze Ouden veelal *poer*, by samentrekking, plachten te zeggen, zoo als ook *poeren* voor *poeieren*. § 100. — Ook een artsenymiddel in *poeier*, suiker in *poeier*, is als men het *een poeier* (*une poudre*) noemt, V. als zoodanig; en de *Kinapoeier* verschilt dus van *het Kinapoeier*. Het eerste is *een dosis* of *gift Kina*, *tot poeier gemaakt;* het laatste is *afgeschaafde*, *fijngestampte*, of door slijting tot stof geworden *Kina*.

POEL, M. § 28. — De verwantschap met het Lat. *palus* en het Gr. πηλος toont zich-zelven. Minder bekend is

veellicht de nog nadere in onze eigen taal, naamlijk die met het oude *pollic* of *pullic*, dat diepte beteekende, gelijk Kiliaan ook *polen* of *pollen* voor graven of uitholllen kent.

POEN (oud en gemeen woord, voor *geld*) is 't oude *pornge*, dat ook voor *beurs* voorkoomt, en als dit, V. § 99. 't Is verwant met *penning*, en kan mede tot bevestiging dienen dat *penning* ook eertijds V. was.

POEP, M. als wortel van een geluidnabootsend werkwoord. § 28. Ook als scheldnaam, alleen op een man toepasselijk, wegens plompe onbeschaafdheid.

POES, thands voor een *kat* gebruikt, doch oudtijds voor elk *dierlijk bont*. 't Woord is slechts een verschil van uitspraak met het Hoogduitsche *fuchs*, ons *vos*. 't Is verwant met *voos*, het geen een *zacht voelen* uitdrukt, waarvan ook *poezelig*. V. § 73.

POESPAS. Twijfelachtig. Die het voor *pots-pots* hield, zou het V. nemen. Doch het schijnt eigenlijk goochelspel of guichelary te beteekenen, en van 't Goochelaarswoord *passe* te zijn, en ik houde 't dus voor het Fransche *passe-passe*, in de uitdrukking van *tours de passe-passe*. Dit *passe* is *ga voorby*, een Imperativus, en dus M. dewijl de Imperativus door den wortel des werkwoords wordt uitgedrukt. Zie Nieuwe T. en D. Versch. III. D. bladz. 30 en 69. § 28. — Men zegt op gelijke wijze *veel poespas* en *veel hocus-pocus maken*. 't Eerste is van Fransche. en 't ander van Duitsche guichelary ontleend, en *Fransche poespas* is by ons gangbaar van ouds.

POETS. Zie *pots* en *puis*.

POEZY, V. als 't Griekische en Latijnsche ποίησις, *poësis*. § 100.

POF, slag of stoot, M. als wortelwoord van *poffen*, onomatopoioumenon. § 28. Zie *bof*. *Paf* en *pof* worden in een nabootsende spreekwijs dikwijls gepaard, en men zegt bei-

beide *pof-paf* en *paf-pof*. Van *paf* hadden de Franſchen voorheen hun *pavois* voor ſchild of beukelaar; en daarvan wederom *pavoiſade* (ook wel *paveſade* geſchreven), voor de rij van ſchilden ter wederzijde van een galei, waardoor de roeiers bedekt of beſchut worden. — By ons wordt een *paf* echter meer in opzicht tot 't geluid van den ſlag of ſtoot, en *pof* voor den ſlag- of ſtoot-zelven zoo wel als van het geluid gezegd. — Men zegt daarvoor ook *bof*. — *Op den pof loopen* is, op 't *aankloppen*. Namelijk, waar men ſlechts aankloppen kan, om een maaltijd te bekomen.

POF, als opzetting en zwelling, of dikte, waarvan de Franſchen *bouffée*, *bouffir*, *bouffer*, en ook *bouffon* hebben, als wortelſylbe van *poffen* of *boffen*, blazen, van 't welk ook in 't Latijn *bufo* een padde heet, en in ſommige Nederlandſche ſtreken *pogge* een vorsch beteekent. M. § 28.

POINT, uit het Fransch overgenomen woord, by ons *punt*, doch het geen wy in een andere toepasſing *kant* noemen. Het Spaansch zegt *perpunte*, d. i. netwerk. — Men leest ook *perpunte que era fecha de nodos*, dat is een kleedtjen van geknoopt koord, als onze gebreide netten. Ons *breiwerk* behoort hier ook toe.

POK, V. als præteritum van het oude *ik pik*, *ik pok*, dat is, *ſteken*, en *uit-* of *opſteken*. § 36.

POKAAL. Zie *bokaal*.

POKKEL, voor *lichaam*, by 't Gemeen aangenomen. 't Beteekent eigenlijk *bagaadje*, en is van *pok*, dialektverſchil van *pak* en van *bag*. M. als de uitgang meêbrengt. § 32.

POL (voor 't oude *boel*), M. Zie *boel*. Oudtijds zei men ook *pol* voor hoofd; doch dit was een verbastering van *bol* (knop, knobbel), en van dit *pol* noemde men ook een zotskolf *een polleken*, en zelfs ook den zot die ze droeg.

POLAXT (ſteelbijl, van *pol*, als knopſteel, en *axt*), V.

§ 39. Zie *axt.* — In de verbasterde benaming en toepasſing van *pallast* voor een *ruiterszwaard*, desgelijks V. ſchoon het Hoogduitsch, waarvan de bewoordingen ſints lang by ons in krijgszaken geweldig doorgedrongen zijn, zijn bedorven *pallasch* in 't M. zegt.

POLDER, M. van ouds, om den uitgang, § 28, en, als van *poel* afgeleid, naar § 57.

POLEI, zie *palei.*

POLEN. By ons enkelvoudig ſchoon deze Slavoonſche naam van het Land eigenlijk meervoudig is en *velden* of *vlakten* beteekent. O. als de namen der Landen, § 57. Voor een inlander van dat Gewest zei men oudtijds, ook *een Pool* en de *Polen*, doch thands is *Polak* en *Polakken* daarvoor ingevoerd, uit het Italiaansch.

POLI of POLIE, voor een *plant*, als zoodanig, V. § 57.

POLIS, 't Italiaanſche *polizza*, by de Florentijnen *bolletta* van *bulla*, brief, cedel, als *polizza di lotto*, *polizza di carico*, *di asſicuranza* etc. (lotery-, vracht- of verzekeringbriefjen), en gelijk dit, V. § 100.

POLLEPEL (dat is, *ſteellepel*), M. als *lepel.* § 39. Die groote houten lepels hadden ſteelen met *knoppen*, wil men, doch hiervan is de benaming niet. Zie *paal.*

POLS, ſpring- en peilſtok, zekerlijk verwant met het oude *pollic* of *pullic* (diepte), en V. door den uitgang. Veellicht is het woord eene bloote verbastering van *poel-ſtok*, als dienende voor poelen en moerasſen. Doch, hoe het zij, in 't gewoon gebruik dobberende. Even zoo kon het een *bolſtok* zijn, van zijn ſoort van knop. Als verkort voor *polsſtok*, M. gelijk *ſtok.* § 73, 39. En dus ſchijnt men het veelal gebruikt te hebben, ſchoon op deze wijs de verwarring vergrootende met

POLS (ſlagader), M. als zijnde 't Latijnſche *pulſus*; en dus zegt men *den pols betasten*, met de Decker, hoewel het, als

als gebruikt voor *polsader* (flagader), V. zou mogen en moeten zijn. Zie *ader*. § 100, 57.

POLSTER, 't zelfde woord met *bulster*.

POLTERGEEST, met Hoogduitsche uitspraak overgenomen, maar uit ons *boldergeest*. Zie dit woord. Doch merkwaardig is het hiermeê overeenstemmend oude woord *poltenaar* by ons, waarvan de Franschen *pautenier* zeiden, vervolgens verbasterd in *putenier* en *putainier*, waaruit het nu vrouwlijke woord *putain* is, eigenlijk adjectief en op eene straathoer toegepast als *nachtzwerfster*, het geen voorts eene algemeener beteekenis kreeg.

POLYNESIA als vijfde warelddeel. O., even als de vier andere. § 57.

POLYP of POLYPUS, als 't Lat. woord M. zoo wel voor een ongemak of aangroeisel binnen in den neus, als voor het dier waar die naam van ontleend werd. § 100.

POMADE. Spaansch *pomada;* Italiaansch, *pomata*. Van *pomo*, appel, in den zin van reukbolletjen. V. door de vorming, en ook, by ons, als *zalf*, *salva*, daaronder verstaande. § 100, 57.

POMP (waterophaler), V. als in de overige talen. Doch M. als wortel van *pompen*. § 28. Van het geluid.

POMP (praal), V. als zijnde 't Latijnsche *pompa* en Griekische πομπεία, dat eigenlijk *opvoering*, *optrekking*, beteekent. § 100. Doch, by toepassing op *praal*, ook M. te dulden. § 57.

POMPOEN, of PEPOEN, V. als *vrucht;* § 57. doch ook M. in 't gebruik, als 't Latijnsche *pepo*, en in dien zin verouderd Fransche *pompon*. § 100.

POND, O. als in 't Latijn, waar het *pondo* is. § 100.

PONJAARD, of beter PONJAART. Het Fransche *poignard*, van *poigner* uit het Latijnsche *pungere*, en dus *steekwapen*. M. als 't Fransche, en ook door zijn vorm. — Men kon het echter van 't Oostersche پنجه (*pandja*), dat

dat is *vuist*, afleiden, gelijk 't Gr. ἐγχειρίδιον ook van χεὶρ (hand) is, en *pugio* met *pugnus* (vuist) verwant, 't Fransche *poing*.

PONS. 't Engelsche *punch*. M. als wordende drank daaronder verstaan. § 57.

PONSOEN of PONTSOEN, 't Fransche *poinçon*, van 't Italiaansche *ponzare*, drukken, persen. O. als *ijzer*, dat men er uitdrukkelijk of stilzwijgend byvoegt. § 57.

PONT (vaartuig), V. als verstaande men *schuit* daaronder. 't Woord, (indien 't het Latijnsche *ponto* niet is, by Cezar en in de Pandekten bekend,) is eigenlijk *pontschuit*, dat is, *schuit met een vlak beleg overvloerd*, 't geen de Fransche *pont* noemen. *Le pont du navire* is *het dek* by ons. § 57. — Het Hollandsche woord is *schouw* of *hengst*.

PONTON, Fransch woord voor scheepsbrug of schipbrug, 't Italiaansche *pontone*. M. § 100.

POOK, eigenlijk *poke*. V. als 't oud præteritum van *pieken*, steken. § 36.

POOL, M. als 't Lat. *polus*, voor *aspunt*. § 100.

POOL voor *Polak*, zie op *Polen*.

POOL of POIL, V. door 't Gebruik, schoon *poil* in het Fransch M. is, als 't Latijnsche *pilus*, waar het van koomt. Pieterson, by Kluit aangehaald, raaskalt daarover, als hem eigen was.

POORT, het zij men het in den tegenwoordigen zin van *stads uitgang*, of van *groote deur*, het zij in de oude beteekenis van *stad* of *burg* neemt, V. als 't Latijnsche *porta*. — De samenhang met het Gr. πορος, met *porie*, en zelfs met *spoor*, toont zich duidelijk.

POOS of PAUSE, V. door 't Gebruik. En ook inderdaad als præteritum van het onbekend geworden *piezen*, staan, standhouden; waarvan *piezel*, een *bergplaats*, of, naar de kracht des woords, een *stal*, dat is, waarin iets *staat* of *staan blijft*, en dus voor *schapprai* of *spijskamer* (in 't En-

't Engelsch *pentry*) gebruikt. In welke twee woorden *poos* of *paus* en *piezel*, de A—S. tweeklank ea of eo en de Goth. en Oud-duitsche AU, *au*, niet dan in wijze van schrijven onderscheiden zijn, even als, by voorbeeld, met eage (*eage*) en AUGO (*augo*), *aug*, *oog*, eare (*eare*), en *oor*, beord (*beord*), *geboorte*, en honderden meer het geval is, waaruit het Engelsch dan ook *eye*, *ear*, en *birth* heeft, zoo als het ook *to feed*, voor ons *voeden*, 't Gothische FODAN (*fodan*), heeft.

POOT, M. door het Gebruik, tegen de Analogie en tegen de vermaagschapte talen aan. Het is uit den aart V. Doch veellicht is 't als verbastering van *voet*, M. gelijk in het Over- en Boven-hoogduitsch 't anders V. *pfote* ook voor M. geldt. Onze Ouden zeiden volstandig *voeten* van dieren, en 't A—S. heeft fot (*fot*), en daarvan het Engelsch *foot* voor *voet*, het Deensch *fod* en *foed*, IJslandsch *footur*, en 't Perzisch پا (*pa*). — Wat echter indien ons *voet* van *poot* kwam, en dit het oorspronklijke ware? Hier kon men veel over bybrengen, doch wy zullen alleen aanmerken, dat oud Engelsch en Fransch van *poot* onmiddelijk elke *staak* beteekenen. Dus is in de eerste gemelde taal *potent* een *staf*, *stok*, *stijl*. Chaucer zegt in zijn *Troïlus*, V. Boek:

So feeble that he waket by potent.

Dat is, *zoo zwak dat hy op een kruk ging.*

En de Franschen hebben hun *potence* (*galg*, doch eigenlijk *stijl*), en *poteau*. — Doch de samenhang van dit *poot* met *botten* en *batten* en *bots* loopt in 't oog. Men vergelijke ook 't aangemerkte op *bastion*. En gelijk *poot* tot *batten*, zou ik *voet* tot de zelfde afleiding met des Vollers of Volders *vollen* en *folen* brengen; waarvan zie mijne Aanteek. op Huygens VI. Boek. — Even zoo hangt dit *poot* te samen met *pad* en *baan*. Zie deze woorden. Ook, als Junius aanmerkt, met het Griekische πατέω.

't Woord

't Woord *potent* van Chaucer is ook by onze Ouden niet vreemd. Dus, van den afgehouwen arm in een gevecht; waar het een *ſtomp* beteekent, in den Rom. van Limb.:

Geſelle, ſeiti, ſwaer gheclanc
En maecti meer met derre potente.

(Hy zal met dien ſtomp geen groot leven meer maken.)

In mijnen leeftijd heeft men *inpotent* als ziek of zwak ingevoerd; het is dus het Lat. *impotens;* maar vroeger was het *verminkt*, of *op krukken.*

POOT, voor *plant* die men inſteekt. V. als *plant* of *twijge*, maar M. als wortel van het werkwoord *poten*, inzetten, figere. § 28.

POP, voor *bob* of *bobbe*, windblaas. Waarvan *de poppen in 't hoofd krijgen*, en ook een *pop* voor een *dobbetjen* van een *doekjen* gemaakt, het zij om iets te ſtrijken, of om een ſtuifpoeier te ſtrooien. Zoo ook de *zwavelpoppen*, waarmeê belegerden oudtijds de krijgstuigen der belegeraars in brand ſtaken. V. als *bob*. *Pop* of *poppetjen* voor een bobbetjen om op te zuigen, heeft echter gemeenſchap met het Italiaanſche *poppa*, d. i. tepel.

POP voor *prop*, desgelijks V.

POP (beeld), V. § 100. 't Is een oud Syrisch of Fenicisch woord, een *godenbeeld* beteekenende, en van daar in alle talen overgebracht; waarvan ook het Latijnſche *puppis*, om dat oudtijds de ſpiegel eens vaartuigs het *godenbeeld* of *tutamen* hield. Zoo als 't Latijnſche *pupus* en *pupillus* daar ook van zijn, en ook *pupilla* voor 't *oogzwart*, als vertaling van 't Griekſche κόρη. — Nog in 't Spaansch is de oogappel *niña* genoemd, het geen een *meisjen* is, gelijk *niño* in 't algemeen een *kind*, zijnde 't Hebreeuwſche נון (*nun*). De benaming is van het ſpiegelſchijnſel in 't zwart van het oog, waar de beſchouwer zich-zelven verkleind (als een popjen) in ziet. Zoo zeggen

gen de kinderen nog wel: *daar is een kindtjen in mamaas oog;* en van daar is ook de uitdrukking in het Latijn af te leiden, *aliquem oculis ferre.*

POP, als *wijffjen van een vogel*, V.

POPEL, als *boomnaam*, M. door toepasſing zoo wel als door vorming. § 57, 28. De naam *pappel*, voor zoo verre hy aan den populier gegeven werd, is bloote verbastering. Zie *pappel.* — Als deze verbastering algemeen was, onderſcheidde een Medicijnboek van de 14e Eeuw *papple* van *papple.* En ſchreef: „*De maniere* (d. i. ſoort) *van* papple *is twierhande;* huuspapple (die hy elders als *malve* verklaart en kenteekent en ook als geneesmiddel voorſchrijft,) *eñ* groet papple *die men heet* hoemſe *eñ wasſet hoghe mit breden bladen.*" Dit *hoemſe* is een kennelijke ſchrijffeil voor *Roemſe* d. i. Italiaanſche populier.

POPELIER of POPULIER, M. 't zij als uit het Latijnſche *populus* genomen, waarvan de uitgang by ons door een mannelijk woord verplaatst wordt, 't zij liever van het werkwoord *popelen*, van *popen*, *boben*, of *bobben*, dat is, *beven* of *ſchudden*, gelijk deze boom in het Fransch ook *tremble* heet. § 100, 28. Dat men zijn bladeren, om dat zy nooit ſtil zijn, *vrouwentongen* noemt, vindt Huydecoper zeer aartig. Ik niet, ten zij in een boertig en gispend ſtukjen.

POPLEZY. Oude verbastering van het Gr. woord *apoplexia*, by ons *beroerte.* V. § 100. Vergelijk *beveraadje.*

POR. Als wortelſylbe van het werkwoord *porren.* M. § 28. *Een por in den huid* plach by het gemeen in Amſterdam de triviale uitdrukking te zijn voor een toegebrachte *ſteekwond*, en dus hangt het ſamen met *boren.* Doch *porren* is in 't algemeen *ſtooten*, en in Amſterdam was 't een beroep, *uit porren te gaan*, dat is *wekken*, 't geen in de gemeene buurten by de Werklieden daaglijks geſchiedde, en wel, door met een ſtok op de deuren of venſters te ſto-

ſloten. In de achterbuurten vond men zelfs op uithangborden: *Hier gaat men uit porren.*

By onze Ouden is *porren*, reizen, trekken, vertrekken. Het woord is het primitivum van *ſporen.* In den tijd van Cats zei men veelal, *ergens naar toe peuren.* — Dat het Franſche *partir* daarmeê ſamenhangt zal den Taalkenner niet twijfelachtig voorkomen.

PORCELEIN, of beter, als men plach te zeggen, en, tot aan de algemeene verſpreiding der fatſoenlijke domheid in den uitgang der achttiende eeuw, by 't gemeen bewaard was gebleven, *paſtelein*, voor *aardewerk*, O. als *ſtof.* § 48. Want *paſtelein* is *paſtellano*, (of misſchien *paſtellino*, ſchoon 't Franſche *porcelaine* voor 't eerſte pleit,) van *paſtello* (van 't Italiaanſche *paſta*, deeg,) dat is, fijn geſtampte aarde met water tot een deeg gemaakt. Het woord is verwant met het oud Latijnſche *paſtillum*, een *offerbrood*, by Sex. Pompejus, en zelfs met *panis*, brood, van *pangere*, in den zin van *kneden.* — Doch het Spaansch zegt *porcelana*, en deze naam, by de Franſchen ook overgenomen, heeft den vroegeren Italiaanſchen verdrongen. — Wil men 't woord echter van *puzzolana* afleiden het geen in Italie een fijn Volkanisch zand is dat onder het water hard wordt, en naby Puzzuoli te vinden; ik heb er niets tegen.

Men zei voorheen ook *mazelein* of *masſelein* voor aardewerk. Zoo wordt in Chaucers Sir Thopas, wijn en mee (*mulſum*) in *mazelein* of *masſelijn* toegediend.

PORCELEIN, V. als *plant*, van den Latijnſchen en Italiaanſchen kruidnaam *porcellana*, zoo men wil, van *porcellus* (jong varken), die men wil dat er van houden; anders *portulaca.* § 57, 100.

POREI of PORREI, anders *prei*, 't oud Franſche *porrée* (nu *porreau*), (van 't Latijnſche *porrum*, V. als *plant*, § 57, 100.

POR-

PORFIER. M. als ſteen, en O. als ſtof. § 57, 48.

PORIË, zweetgaatjen in den huid; van het Griekſche πόρος, doorgang. V. door den uitgang, waarin het een vorming aanneemt, van de overige talen afwijkende. In 't meervoudige zegt men ook wel *poren*, en dan M. als de Latijnen *pori*. § 100.

PORT (als in *briefport*), O. om dat er *geld* by verſtaan wordt, of V. als verſtaande men daar *vracht* by. § 57.

PORTAAL, O. als zijnde een adjectief, van *porta* gemaakt. § 41.

PORTE-EPEE. M. zoo wel als in 't Fr. waarin het eigenlijk een imperativus is als by ons b. v. een *praatſchoon*, een *doe-niet*. En ook als waar *band* onder verſtaan wordt. § 100, 28, 57.

PORTIE. Het Latijnſche *portio*, en als dit, V. § 100.

PORTIER voor deur, als van een koets, 't geen het Hoogduitsch den *ſlag* noemt, 't geen wy voor een der berderen van een vouwdeur of blind zeggen. In 't Gebruik O. Doch veellicht is 't verbasterd van *apertuur*, opening, gelijk men 't ook V. plach te nemen (§ 100,) en zekerlijk beter.

PORTIER voor Deurwachter. M. § 55. In 't Vr. zegt men *poortieres*.

PORTRET ('t Franſche *pourtrait*), O. als *afbeeldſel*. § 57. *Pourtraire* was oudtijds *verbeelden*, zich iets voor den geest *ophalen*; en zoo gebruikt Chaucer *to purtray* ook in het Engelsch. Naderhand heeft men 't als *porte-trait* beſchouwd, en *portrait* gezegd, ſchoon men zoo wel *pourtour* als *pourtrait* zei. Beide woorden zijn ook inderdaad het zelfde en drukken ons *omtrek* uit, niets meer of anders.

PORTUUR, of, als Antonides ſchreef, *partuur*. O. naar het Gebruik; doch in de ſamenſtelling *wederpartuur* V. en te recht. Het zijn inderdaad twee verſchillende woor-

den. *Portuur* is eigenlijk *dracht;* iemands *portuur* is het geen hy beſtand is te dragen; ook zijn geſtalte. *Partuur* is deel, wederhelft, &c.

POS (ook wel POST) voor *visch*, M. § 57. De naam ſchijnt oudtijds *pors* geweest, en van 't Latijnſche *porculus* of *porcellus* te zijn, en dus van die zijde ook M. § 100.

POST, 't zij voor *postbode* of voor *postery*, zoo men by ons zegt. Van het Italiaanſche *poſta*, dat van het Griekſche ἀποςτέλλειν is. Zie Scipio Gent. *Orig. ad ff.* V. § 100. — Vergelijk *ſtaaf*, *ſtafette*, en *wacht*.

POST voor *ampt* desgelijks.

POST, voor *deurſtijl*, van 't Latijnſche *poſtis*, in dezen zin M. § 100.

POST, voor de plaatſing van een ſchildwacht genomen. Het is niets anders dan *poſitio*, ſtelling, en dus V. in weêrwil van 't Fransch, dat *poste* in dezen zin (ter onderſcheiding) M. maakt. Bovendien ſtemt het met ons *wacht* overeen. § 100, 57.

POSTILJON of POSTILLION. M. § 55.

POSTUUR. O. in 't gebruik, ſchoon 't het Franſche *poſture* (Lat. *poſitura*) en dus V. zijn moest. Het mag zijn, om dat men er niet zoo zeer *ſtelling* als wel *ſtelſel* by denkt. § 57. Doch zonderling is 't dat deze uitgang meer als O. is aangemerkt, gelijk men *'t portuur*, *'t avontuur*, *'t figuur*, *'t tinctuur*, *'t mixtuur*, *'t filatuur*, 't *paruur*, plach te zeggen.

De reden is veelal in 't aanéénſluiten en ſamentrekken des lidwoords met het woord waar het by behoorde, met welke de *d'* niet uit te ſpreken zijnde, zoo deed dit *d* in *t* veranderen, 't geen zulk een naamwoord dan naderhand als O. deed aanmerken, en dit ſchoon de posſesſiven bleven; doch de toepasſing van een meer Neêrduitsch ſynonymum werkte hiermeê in, waarvan § 57.

POT,

POT, M. van den oudſten tijd af, en zoo ook in de naburige talen. Zeker als wortel van 't werkwoord *potten*, in 't Engelsch *to put*, inſtoppen, inſteken, indoen. § 28. Hooft en meer anderen namen 't echter V.

POTAADJE (by ſommigen, en wel zoo goed, *pottaadje* of *potagie* geſchreven), V. § 100. Schoon het Fransch *potage* in 't M. heeft; en niet onnatuurlijk daar deze uitgang by hen de Latijnſche *agium* en dus O. is, 't geen hunne taal door het M. vervangt.

POTS, V. § 73. Zie van 't woord de T. en D. Verſcheid. II. Deel, bladz. 143.

Niet te min is *pots* ook voor *bots* in de Duitſche uitſpraak aangenomen, zijnde dit woord van *botten* en *batten*, ſlaan, of ſtooten. — Het is dus overig in het Hoogduitſche *pots tauſend!* het geen in zijn bygevoegde verbasterd is. Het is *pots* (*mich* of *dich*) *der teuffel*, (ſla... de duivel!) en men heeft het by wat meerder naauwgezetheid in *pots tauſend* veranderd, als by ons *wat blikſem!* in *wat blikſlager* of *blikkenemmer*, en *wat donder* in *wat tonderdoosjen*, of *wat tonnetjen*. — Even zoo zei men by de Duitſchers: *Pots mich das Donnerwetter!* of *das liebe Donnerwetter*, eigenlijk: *des lieben Gottes donnerwetter*. Alom heeft men na de Hervorming zich de aangewende vloeken in eens niet kunnende afwennen, de begonnen of in 't ſpreken ontſnappende vloekwoorden onder 't uitſpreken-zelf in andere verdraaid; als by ons *gort in de beuling* voor *God in den hemel; heden!* voor *Heer! wat duivekater* voor *wat duivel!* By de Franſchen *diantre* voor *diable; morbleu* voor *mort-Dieu*, 't geen by hen zeer gewoon was even als by de Italianen; en zoo een menigte. In mijne Aanteekeningen op Huygens meen ik daar meer voorbeelden van gegeven te hebben. — By mijnen nog kindſchen tijd, werden alle woorden van bevestiging van gemoedelijk naauwgezette lieden geſchuwd;

zelfs het woord *zeker;* en zy zeiden daar *zeper* voor. De eenige welke Godvruchtige lieden zich veroorloofden, was: *zoo zondig!* d. i. zoo zeer ik my als zondig erken, zoo houde ik 't voor waar; doch inderdaad was dit wel eene ſterke asſeveratie.

PRAAL, M. als de vorming uitwijst. § 28. Verbale van *pra-en* of *bra-en*, waarvan ook *pracht*, *brageeren*, *brallen*, of *pralen*, *pronken*, *prijken*. Van 't zelfde Thema met *praën*, drukken, doch in eene gants andere *nuance*. Het oud Fransch kent ook het woord *prael* eigenlijk eet- of hofzaal beteekenende, maar 't geen men van *pré* (een veld) afleidt.

PRAAM (drang, druk), M. als wortel van *pramen*, § 28, doch in zich-zelf V. gelijk niet alleen de vorming, als *pra-ing*, bewijst, § 85, maar ook het daarvan af te leiden *framea* by Tacitus (*de mor. Germ.*) Het Latijnſche *premere* is daar ook meê verwant. — Het woord *braam* is een bloot verſchil in de uitſpraak.

PRAAM, een lastſchuit, van het zelfde grondwoord; V. om dat er *ſchuit* by verſtaan wordt. § 57.

PRAAT, M. als wortel van *praten*. § 28.

PRAATSCHOON of PRAATMOOI (ook omgekeerd, *ſchoonpraat*, *mooipraat*), M. als wortelſylbe of imperativus van 't verbum *praten*. Zie *ſla-dood*, *beſchik-al*, enz. en ook *al-beſchik*. § 28.

PRAAUW, vaartuig, het Maleitſche *parauw*, ſchuit, en als dit, V. § 57.

PRACHT, V. als præteritum van *pra-en*, of *bra-en*. § 96. — De eigenlijke beteekenis is ſtatelijkheid en pronkerij. Hiervan is het, dat Hooft meer dan eens *pracht van zeden* zegt in den zin van zuiverheid, en zonder eenig toemengſel van pralen of brageeren daarby te onderſtellen. — Het woord is echter van 't oude *bragen* (blinken), van *ragen*, uitſteken, waarvan ook het Franſche *raion* en Lat.

ra-

radius is, en waar over in onze T. en D. Verſcheid. III. D. opzettelijk. Zie ald. bl. 204. Van welk primitief *bragen* wy dan ook *brageeren* en *braveeren* hebben, en dat het frequentativum *prachen* in den zin van *pronken* maakt, en tevens in dien van *poſcere*, ſterker dan *vragen*. Dit zag Huydecoper niet in, als hy Huygens en Vondel over 't gebruik van dit woord berispte. Proeve, V. 616.

PRAKTIJK, oefening of dadelijkheid, in wat toepasſing ook. V. als het Lat. *practica*. § 100.

PRAM, voor *uier* of vrouwlijke *borst*; van 't drukken of perſen by 't melken; pramen, *a premendo*. V. als zijnde 't woord eigenlijk *pra-ing*. § 85. Zie *praam*.

PRANG, V. als *pra-ing*, participium van *pra-en*, § 34. Maar M. als wortel van het daarvan gemaakte *prangen*, § 28. In 't meervoudige is het ongebruiklijk, ſchoon by Cats voorkomende.

PRAZIJN, ſteen van een lookgroene kleur, waarnaar hy genoemd is, en die onder de edelgeſteenten geteld plach te worden. M. als *ſteen*. § 57. Het woord-zelf is een Gr.-Lat. adjectivum van πρασον (look), verwant met ons *prai* of *prei*; en dus als zoodanig O. § 41, en even zoo als geſteente, of als abſolutè, of als ſtof genomen. § 48.

PREBENDE. Het oude Lat. *præbende*, opbrengst. V. als dit, § 100, 57.

PRECIPITAAT. Het Lat. *Mercurius præcipitatus*, en als dit M. doch als *kwik*, ook en beter O. § 100, 57. En even zoo *ſublimaat*. Zie *kwik*.

PREEK, M. als wortel van *preken*; ſchoon het oudtijds als *preke*, voor *preking* gebruikt, V. was. Ook het Franſche *preche* toont het M. § 28, 67. — In het Vlaamsch vind ik *prak* als præteritum van *preken*.

PREI, zie *porei* of *prij*. Beide namen even gepast zijnde.

PRELUDIE. 't Lat. *præludium*, en als dit, O. § 100.

Die *de preludie* zegt, moet er *zang* by verſtaan, of zou als het Fransch *prelude* moeten zeggen. § 57, 100.

PRENT, V. als gemaakt van het Franſche *empreinte*. Ware 't Hollandsch, het zou als wortel van *prenten*, (dat is, *drukken*), M. zijn, § 28.

PRESBYTERIE, in welken zin ook, O. als zijnde 't Gr.. Latijnſche *preſbyterium*. § 100.

PRESENT, aangenomen Fransch woord, O. door toepaspasſing van *geſchenk*, als zei men *preſentgeſchenk*, dat is, *aangeboden geſchenk*. § 57. Zie op AFFUIT.

PRESERVATIEF. Behoedmiddel. Een Lat. adjectief als zelfſtandig gebruikt, en dus O. § 41.

PRET (vreugde), V. § 33. Oorſpronklijk adjectief, en beteekenende *glad*, effen, en dus *ongerimpeld*, gelijk *glad* ook in 't Engelsch voor *vrolijk* gebruikt wordt. 't Italiaansch heeft *pretto* voor *zuiver;* 't Engelsch *pretty* voor *fraai;* en eigenlijk is 't woord A-Saxisch, ꝑꝑæꞇ. (*præt.*)

PRETEXT, hoewel het Lat. *prætextus* zijnde, O. om de participiale vorm (zie ons Voorwerk), en ook als ons *voorwendſel*. § 57.

PRIEEL, O. § 100. 't Is eigenlijk *bidvertrekjen*, van 't Franſche *prier*, 't Engelſche *to pray*, bidden.

PRIEM, M. als wortel van *priemen*. Doch in zich-zelfs V. als *pri-ing*, van *pri-en*, waarvan *prikken*, *prikkelen*. § 28, 85. Vergelijk *praam*.

PRIESTER, M. § 55. Dat het woord uit *preſbyter* ſaamgetrokken is, toont het Fransch, dat voor tweehonderd jaar *preſbtre* ſchreef, nu tot *prêtre* verkort.

PRIJ of PRIJE, of (beter) PREI (voor *porei*), als plantnaam V. § 57. — Van *pri-en*, waaruit *prikken*, en *prikkelen*, om den ſcherpen ſmaak en reuk.

PRIJ, als *pry* (voor *kreng*), V. Inderdaad het zelfde woord als *prij*, voor plantnaam; in toepasſing op de ſcherpe reuk van 't vergaande lichaam. Het is aan te merken als

prij-

prij-e voor *prij-ing*. § 67. Doch als *prei* is 't het zelfde als *prooi*, en een *kreng* of *dood aas*.

PRIJ, als ſoort van ſcheldwoord, immers afkeurende benaming, doch welke niet dan op een vrouw of meisjen wordt toegepast. Zy is tweederlei, ſchoon veelal verward, t. w. *prij* voor *kreng* gezegd, en dus zegt men veelal *een ſtinkende prij*. En *prij*, als het Engelſche *pride*, met *preuts* verwant, en het Fr. *prude*, fierheid, verbeelding van zich-zelf, te kennen gevende. — V. in toepasſing. § 55.

PRIJS, M. als wortel van *prijzen*, en dus of *waarde* of *lof* beteekenende. § 28. — Men verſta dit van 't oude *prijzen*, dat *prijsde* en *geprijst* in 't voorledene maakt, en eigenlijk is *op prijs ſtellen*, zoo wel als van het oorſpronklijker *prijzen* waarvan wy het voorledene *prees* en *geprezen* hebben, doch dat by onze Ouden weinig of niet voorkoomt. Dit ſchijnt van *rijzen*, verheffen, te zijn, en de *p* is hier een voorzetſel (even als de *b* veelvuldige malen), en hier wellicht uit *op* geſproten. *Prijzen* is *oprijzen* (tranſitief gebruikt, *opheffen*), gelijk *pruiſchen* en *bruiſchen*, *op-ruiſchen*. Tot het eerstgemelde behoort *waarde;* tot het andere, *lof;* en het onderſcheid is zeer wezendlijk, want *waarde* beſtaat door zich-zelve, *lof* niet; en *prijs* in den eenen zin, is niet wat hy in den anderen is. — Gelijk *waarde* met *wareld*, en *waar*heid van *wezen* (*waren*) gevormd is, toont zich *prijs* met *breed* verwant, en uit het thema van *re-en* (ῥεῖν) te ſpruiten, dat *vloeien* is, en 't beginſel van grootheid of uitbreiding. *Prijs* derhalve als *waarde* zou oorſpronklijk een vrouwelijk woord zijn; *prijs* als *lof*, M. Doch het gebruik vermengt ze onderling. — Eene andere afleiding van *prijs* en *prijzen* vindt men in mijne Aanteek. op Huygens I Deel, III Boek, bl. 89.

PRIJS, V. als gevormd van *prij-en*, of *pri-en*, aangrijpen,

en dus in den zin van *zeeroof* of *buit*, waarvoor onze Ouden *prijnse* zeiden, § 74. En zou het dan dus ook niet behooren te zijn voor *prijs van overwinning?* — Doch inderdaad is een zegeprijs zoo na aan lof verknocht, dat men dit tweederlei *prijs* wel heeft mogen verwarren.

PRIK, M. als wortel van *prikken*, en dus voor de daad van *prikken*. § 28. — En zoo ook voor den visch die tot aas ter kabiljaauwvangst, aan den hoek geprikt wordende, daarvan zijn naam draagt.

PRIK (voor *prikwage*), V. als *wage*. § 57, 39.

PRIK, in de uitdrukking: *iets* OP EEN PRIK *weten*, is Deensch, en beteekent *stip*, *tittel;* het is, de zaak *tot den minsten tittel toe* weten. *Til prikke* zegt men daar; dat is, *tot een stip toe*. Ook, *til punkt og prikke*, waarvoor wy zeggen, *op een hair*. Dat. dit *prik* juist het *punctum* der Latijnen uitdrukt, ziet ieder. M. § 28.

PRIKKEL, M. 28. En zoo ook voor het oude boeren wapen, gewoonlijk *perkél* of *perkelle* (met een Franschen uitgang en verbastering), die men sedert *morgensterren* genoemd heeft. Waarvan zie Huydec. op Melis Stoke III. Deel, bladz. 82.

PRINS, M. § 55. Het Lat. zegt *princeps*, 't Chaldeeuwsch פרנס. Het V. is *prinses*, of *princes*.

PRINT, V. Zie *prent*.

PRISMA, M. in het gebruik als het Fransche *prisme* zijnde. Doch het Lat°. woord is O., en de oorsprong uit het Gr. πρίω, (snijden,) geeft er geene andere woordbeteekenis aan dan die van *segment*, ook O. Ook heeft de Griekische onzijdige uitgang μα (*ma*) de kracht van de onze op *-sel*, en wy zeggen *het snijdsel* dienvolgende. — § 100. Zekerlijk denken wy ook in de Optica aan geen snijdsel, maar beschouwen 't als *licht-* of *straalbreker*, 't geen het M. wettigt, naar § 57; maar als lichaam in de Geometrie pleit alles voor het O. geslacht.

PRI-

PRISOEN, verouderd, en uit het Italiaanſche *prigione* (waaruit ook het Franſche *priſon* is), en daardoor O. als deze uitgang dikwijls medebrengt, ſchoon hier zeer te onrecht.

PRIVILEGIE, O. als 't Lat. *privilegium*. § 100.

PROBLEMA. O. als in 't G. en Latijn. § 100.

PROCEDÉ. Fransch woord, zijnde een participium, en als zoodanig O. § 41.

PROCEDURE. Fransch woord en in zijn geſlacht overgenomen. V. § 100.

PROCES, O. als *rechtsgeding*, door toepasſing, § 57, en in dit geſlacht eens gevestigd zijnde, ook in den later aangenomen zin van Scheikunſtige bewerking. 't Is het Latijnſche *proceſſus*, en ook door de participiale vorm, O. Zie 't Voorwerk, bl. 61. — Als *rechtsgeding* zeg ik. Doch eigenlijk is dit de ware beteekenis niet van het woord, ſchoon thands de gewoonlijkſte waar men 't in gebruikt. — *Proces* is niet het geſchil voor den rechter gebracht, maar het voeren van het geſchil, en zoo, de *acta in jure vel judicio;* en zoo is *proces verbaal* de reeks van die acta in verhaal gebracht, als het woord *procedere* waaruit het gevormd is, meêbrengt, gelijk de Franſchen het ook buiten rechte in alles gebruiken. — Voor eenvoudig verhaal leest men 't by Shakeſpare in *Richard* III (Act. IV):

„Be brief, lest that the PROCESS of thy kindneſs
„Last longer telling than thy kindneſs' date."

PROCESSIE. 't Lat. *proceſſio*, in zijn geſlacht overgenomen voor *ommegang*. V. § 100.

PRODUKT. O. zijnde 't adjectief of deelwoord, ſubſtantivè. § 41.

PROEF, voor *bewijs*, V. als zijnde eigenlijk *proeve* voor *proeving*, en één met het Italiaanſche *prova*, van 't Latijnſche *probare*. § 67. Doch *proef* voor *proefneming*, als wortel van *proeven*. M. § 28.

PROFECY of PROFECIE, V. als deze uitgang medebrengt. § 69.

PROFEET. Het Gr.-Latijnſche *propheta*. M. § 55. Het Vrouwelijke is *profetesſe*, en oudtijds *profetinne*.

PROFESSOR. M. § 55. Woord, noodzakelijk als Neêrduitsch aan te merken, daar men 't niet dan zeer kwalijk vertalen kan. Want zekerlijk, *Hoogleeraar* voldoet niet. Boven den *Doctorgraad*, die met dien van Ridder gelijk ſtaat, en de Leeraarswaardigheid influit, is in de geleerdheid niets hooger, gelijk er ook geen hooger *geſtoelte* is. Het *Hooger* ſtaat niet op den Leeraar maar op de School, en men moest *hooge-ſchool-leeraar* zeggen, zoo men het in onzen Nederlandſchen geest neemt. Elders is *Profesſor* niet meer dan eenvoudig *lesgever*, in wat het ook zijn mag, en ſtaat dus (ten hoogſte genomen,) gelijk met wat aan onze Hoogeſcholen een *Lector* is, en dienvolgende rekent men elders overal den Doctortytel ongelijk meer dan dien van *Profesſor*. — By ons is het anders, en niet gants te onrecht, zoo men 't woord wel verſtond als *Hooge-ſchool-leeraar*, den Doctorgraad vereiſchende. Maar intusſchen heeft het onverſtand ingedrongen, Profesſoren door ſteden aan haar Athenéen aangeſteld, ja, die een byzonder en van alle gezag ontbloot hoopjen volks, in hunne ſeminarien, ter voortplanting van byzondere gevoelens, onderwijs doet geven, tot verwarring van alle gezonde begrippen, en beſpotting van het Staatsgezag, met dien naam van Hoogleeraar te noemen; en zich dus het recht der Oppermacht aangematigd, en met één den by onze Natie altijd hoogstgeëerbiedigden tytel en waardigheid op het diepſte vernederd. — Doch wat is van al zulke vertalingen, als men om (quaſi) zuiver Neêrduitsch te ſpreken ſteeds ingevoerd heeft! Wat is een *Aardrijkskundige* ligging van een land, een *Staatkundige party*, een *Godsdienſtige vervolging*, een *Kruidkundige tuin*, een *Ontleed-*

kun-

kundig kabinet, en al zulke domkoppery in menigte; die van de volſtrektſte botheid in denken en ſpreken getuigen, en die men duldt! Eigenlijk en oorſpronklijk beteekent het woord *profesſor* een Geeſtelijke zekeren Ordenregel aangenomen hebbende; en dit in onderſcheiding van *profesſus*, 't geen een munnik beteekende die de klooſtergelofte heeft afgelegd. 't Koomt dus voort uit de Geeſtelijke *ſeminaria* (waar 't in overgenomen werd) als ſoorten van klooſters, en is van daar in meer of minder ruimte op Onderwijzers in Wetenſchappen toegepast.

PROFIEL (als Bouwkunſtenaars of Teekenaars kunstwoord), O. als 't Latijnſche *filum*. § 41, 100, 39. In 't Grieksch-Latijn is het *ecphora*, uitſtek, als vertoonende de uitſtekken naar voren, ten opzichte van den loodlijn, *le fil* in het Fransch, *filum* in 't Latijn; en wijders de zijkant van iets. — Hiertoe behoort ook het *profijlen* of *profileeren*, (nu *profijlien* of *provijlien* in de uitſpraak der vrouwen,) dat is, den afgeſneden kant van het linnen (voor 't afrafelen) *benaaien*. *Geprofileert mit zijden* is in onze oude Romans, *met zijde omboord*.

PROFIJT, van 't Italiaanſche participium *profitta*. Fransch *profijt*. O. als 't Nederduitſche *voordeel*. § 57, 41.

PROGRES. O. ſchoon 't Fr. en Lat. woord M. zijn. Om dat men 't als participium, en dus adj. neemt, § 41, en ook naar het aangemerkte in 't Voorwerk.

PROGRESSIE, rij of reeks van in gelijke manier toe- of afnemende getalen of grootheden. V. als 't Latijnſche woord. § 100.

PROJECT (ontwerp). Als participium en als 't Nederd. woord, O. § 100, 57.

PROL (ſoort van brij), eigenlijk *broowel* of *brouel*, zou M. zijn, § 28, ware 't niet dat er *pap* onder verſtaan wordt, waarvan het derhalve het geſlacht volgt, hoe men dit nemen wil; als zei men *prol-pap*. § 57.

PRO-

PROMES, als Fransch woord in 't V. overgenomen, § 100. Doch *compromis* als 't Lat. *compromisſum*, O. § 100, 41.

PRONK, M. als wortel van *pronken*. § 28. *Pronk* is verheffing, en ſaamgetrokken uit *bero-ing* van 't Thema *ro*, even als *prijzen* van *rijzen* als opheffen; en even zoo *pracht* van *ragen*, uitſteken, waarvan in mijne Verſcheidenheden opzettelijk en breedvoerig.

PROOI, M. voor *prooien*, van *prehendere*, ſaamgetrokken tot *prendere*, 't Franſche *prendre*. En verder tot *pree-en* en *preien*, waaruit *prei*, nu *prooi*. Oudtijds V. als uit het Fr. § 100. Zie *prei* en *prij*.

PROON (predikaatſie). Verouderd woord, zijnde 't Franſche *prône*, eigenlijk *proſne*, van het later Griekſche *prosnaōn* (προσναον), voorhof der kerk. In 't Fransch M. en zoo ook by onze Ouden. § 100. De prediking geſchiedde in het voorhof der kerke; niet in het heiligdom.

PROP (ſtop), M. als wortelwoord van *proppen*, volſtoppen. § 28. Maar in zich-zelfs eerder V. § 36. In 't Hoogduitsch *pfropfe*. Het woord is eigenlijk *proch*, van *pragen*, drukken, perſen, waarvan *prangen* is.

PROPINE plach voor een geſchenk als welkomst gebruikt te worden, en als dit, V. 't Is van het Gr. προπινειν, iemand toedrinken. § 57.

PROPOOST, O. als 't Lat. *propoſitum*, en ook als 't Fr. *propòs*, zoo in den zin van *rede* of *geſprek* (*discours*) als van *voornemen*. § 100.

PROPORTIE (Evenredigheid). Het Lat. *proportio*, en als dit, V. § 100.

PROSELIET of PROSELYT. M. als 't Gr. en Lat. doch in toepasſing ook V. § 100, 55. — Προσήλυτος zegt het Grieksch.

PROSPEKT. Het Lat. *proſpectus*, O. als ons *uitzicht*, § 57, en als *proces*, *progres* enz. waarvan 't Voorwerk.

PRO-

PROTEST, 't Ital. *protesto* van 't Lat. verbum *protestor*. Als *attest*, O.

PROTOKOL. 't Lat. *protocollum*, en als dit, O. § 100. De echte Latijnen noemden 't *periculum*. *Ex periculo recitare* is *uit zijn opſtel voorlezen*. Doch dit woord beteekende in het byzonder het *cahier* (als de Franſchen het noemen) der Acta van de openbare amptenaren. *Ut-in* periculo *ſuo inſcriberet*, zegt onder anderen Nepos; en Cic. in Verrem, III, 79: *Scribis tabulæ publicæ* periculaque *magistratûs committuntur*. Doch ten tijde van Justiniaan was 't het eerſte of buitenblad van 't geen by ons een ſaamgenaaide *katern* heet, waarop men 't zij de korte inhoudsaanteekening, 't zij den klad ſtelde van het inſtrument dat men uitgaf, welke klad en aanteekening deze Vorst verbood weg te ſmijten of te verſcheuren (als men gewoon was), maar wel in tegendeel gebood te bewaren, en dit blad werd *protocollen* genaamd. Zie Nov. XLIV, c. 2, en Conradi Parerga, pag. 203. Het achterſte blad werd even zoo ἐσχατόκολλον genoemd. Deze benamingen zijn van den lijm (κόλλα) waarmeê de bladen ſaamgehecht werden.

PROUWEL, dat is, *brokkel* (anders *oblie*), van de brokkeligheid dus genoemd. M. door den uitgang. § 28.

PROVENU (opbrengst). Fransch participium, en dus O. § 41. Voorw. bl. 61. ſchoon 't ook wel als Vr. ſubſtantief *provenuë* en als *opbrengst*. V. genomen wordt. § 100, 57.

PROVIAND. Eertijds *provende*, uit het oud Fransch, en V. § 100.

PROVINCIE. Het Lat. *provincia*, en als dit, V. § 100.

PROVISIE. V. als zijnde 't Lat. *proviſio*. § 100.

PROZE. 't Latijnſche *proſa*, ſcilicet *oratio*, en dus V. § 100. Het *proza* ware echter te rechtvaardigen, als zijnde een adjectief. § 13, 41.

PRUIK. Men ſchrijft dit woord veelal *perruik*, als overge-

genomen van 't Fransch, waar 't *perruque*, en als valsche hairpronk, gehouden wordt van inheemsche uitvinding te zijn. Anderen leiden het van *prijken* af; nog anderen schrijven *paruik*, als ware 't van *parer*, versieren of pronken. Men zou het nog boven dien van 't verloren primitive werkwoord, waarvan *pronk* en *pronken* is, mogen doen afstammen; en als wortelsylbe, het zij van het werkwoord *prijken*, het zij van het ondersteldе *proken*, zou men er dan ook het mannelijk geslacht aan kunnen toeschrijven. Doch, behalven dat het vrouwelijke van ouds en bestendig daaraan verknocht is geweest, het zij als valsche *hairkap*, het zij als natuurlijk *hair*, waarvoor het van zijn oudsten tijd af gebruiklijk was, gelijk zelfs Hooft daar het woord *coma* door vertaalt, als er van de natuurlijke kruin der Germanen gesproken wordt; zoo als ook het Fransch en Italiaansch, waarin *perruque* en *parruca* ook het natuurlijk *hoofdhair* te beteekenen plach, ons in dit geslacht medestemt, zoo is er nog eene andere reden voor. Het woord, naamlijk, is ontwijfelbaar Grieksch, en met meer Griekische woorden en zaken uit het latere Griekische Keizerrijk, waar het als een oud Perzisch of Armenisch hulsel bekend was geworden, in Frankrijk overgebracht, en zulks al zeer vroeg. Men noemde het daar πλοκὰς, en ook πλοκὴ, en beide woorden zijn vrouwlijk. De overgang van de *l* in *r* is in zoodanige woorden zeer gemeen. Zoo is ons *matroos*, 't Fransche *matelôt*; ons *matras*, hun *matelas*, en zy-zelven zeiden daar ook *materat* voor, als reeds by den Luitenant Kolonel F. Burman, is opgemerkt. — Wy stellen derhalve buiten alle bedenking 't woord *pruik* of *proke* met de open *ō* (het geen, hoe men 't ook schrijven moog het Griekische *ploke* allernaast koomt,) V. te zijn. § 100. — Het *valsche* hoofdhair noemde men tot onzent oudtijds een *loze pruik*, zoo als Tesselschade Roemers voor Hooft ver-

vervaardigde, waarvoor zijn dankbewijs ons nog overig is. 't Italiaansch noemde in de 15e eeuw het natuurlijke hoofdhair *parruca*, en sommigen hielden dezen naam voor een zelfde woord met *baretta*, een hoedtjen.

PRUIM. Als er *vrucht* onder verstaan wordt, zekerlijk V. en als men den *pruimboom* meent, ontwijfelbaar M. door de toepassing. § 57. Maar het woord op zich-zelf is onzeker of het als oorspronklijk in *m* uitgaande, dan als uit *ing* verbasterd zou kunnen doorgaan? Ik denk het laatste, om 't Fransche of Italiaansche en Latijnsche woord *prune* of *pruna*, en *prunum*, die wederom over het geslacht zouden kunnen doen dobberen, indien men niet al zulke woorden, als van adjectivalen aart, het daar onder verstane hoofdwoord deed volgen; gelijk dit de geest onzer taal medebrengt. Vergelijk § 39.

PRUIS of PRUIST, even als *schuim* O. 't Is van *pruischen* ('t zelfde als *bruischen*) en *pruisten* (nu *proesten*). § 57. Ook is 't eigenlijk *gepruisch*, *gepruist*. § 41. Men zou echter 't eerste als M. en 't laatste zoo M. als V. kunnen aannemen. § 28, 75.

PRUL, beuzeling. Zekerlijk M. in spijt van tienduizend Pietersons. *Prul* is *brokkel*, of *breukel*, *brokel*, in samentrekking. § 28. Maar als scheldwoord meest op een vrouw toegepast wordende, koomt het noodwendig veelal V. voor. § 55.

PRUNEL. Een soort van Fransche wilde pruim; verkleinend woord van *prune*, pruim, en V. als 't Fre. en ook als *vrucht*. § 100, 57.

PRUT, dik geworden melk, van 't adjectief *prut*, saamgetrokken scherp zuur, waarvan *prut zien*, voor *zuur zien*. Het woord is eigenlijk *prutmelk*, en dus als *melk* ('t zij dit uitgedrukt of er onder verstaan wordt,) V. § 39, 57.

PRUTTEL. M. als wortelsylbe van *pruttelen*, van het The-

Thema *prut*, als het Franſche *bruit*, nabootſing van 't geluid. § 28.

PSALM, als 't Latijnſche woord, waarvan het eene afkorting is, M. § 100.

PSALTER. Verzameling van pſalmen, M. door den uitgang, en als uit het Franſche *pſaltère*, ſchoon dit uit het Grieksch-Lat°. *pſalterium* is. § 28, 100.

PSALTÉRIE, ſpeeltuig. 't Lat.-Griekſche *pſalterion*, en als dit, O. § 100.

PUBLIEK of PUBLYK. 't Algemeen. O. als 't Latijnſche *publicum*, dat eigenlijk een adjectivum is. § 100, 41.

PUDDING. Engelsch woord, beteekenende *vulſel* of *inſtopſel*. V. door den uitgang. § 18. De eigenlijke *pudding* hiet by onze Grootouders *ketelkoek*, of *koek op den ketel*, met eigenaartige benaming. *Den ketel* naamlijk noemden zy 't geketelde *rundvleesch* van de winterſlacht gelijk het in den ketel te vuur hing; en het was boven op dat vleesch, dat men tevens den koek in een doek toegebonden deed koken tot toeſpijs, en vervolgens met het bovendrijvend vet, van den warmen ketel afgeſchept, at. Van daar ook de uitdrukking: *Iemand op den ketel*, of *op den warmen ketel te gast vragen*.

PUF voor *trek* of *lust*. M. als wortelſylbe van *puffen*, dat ſterk ademhalen en dus ook *blazen* is. § 28.

PUI is het Franſche woord *appui*. 't *Appui* is de dwarsbalk waar, naar de oude wijze van bouwen, by ons de gevel op ſteunde. Naamlijk, de oudſte huizen beſtonden van voren geheel uit rechtſtandige balken, tusſchen welke, en de daarop gelegde dwarsbalk de deur en de venſters inſloten. En boven die balk begon de gevel, die in kleine huizen, de ruimte van 't dakſpant bevattede; in grootere, een of meer verdiepingen met haar venſters. Men zie Stevijns Bouwkunst. By een later misbruik noemde men in de Amſterdamſche huishouding de ven-

ſter-

ſterglazen tot die puibalk reikende, met den naam van de *pui*, en *de pui doen* was in de taal der huishoudelijke Vrouwen of Huismoeders, de glazen van buiten ſchoon maken. Onze Ouden gebruikten 't ook voor *ſpreekgeſtoelte.* Dus: *ter puien gaen om te predikene.* Zoo zegt men nog *ter puie van den raadhuize afkondigen.* Het woord is nooit anders dan V. gebruikt. Zie *balk.* En het verandert ook niet van geſlacht als men het voor de hooger verdieping van een openbaar gebouw neemt. Voor *puie* vindt men ook wel eens *peyen* door misbruik. — Ondanks het Fransch derhalve is dit woord, gelijk *balk* (dat er onder verſtaan wordt,) oudtijds ook was, ontwijfelbaar V. § 57. — In hoe verre nu dit woord met het Latijnſche *podium* (als ſommigen wilden,) in verband ſtaat, laat ik daar. Het *podium* ſchijnt ons balkon te zijn; en de *pui ten Raadhuize* was in den oorſprong niet anders.

PUIK, V. § 36, en volgens het oud en volſtandig Gebruik. Het woord is *poke*, met de open *o* die in *eu* en *ui* overgaat, van *piken*, *pieken*, *pikken*, als *uitpikken*, *uitkippen;* en dus is het *keur*, voor het geen uitgezocht is.

PUIN, V. door den uitgang, en O. als collectivum, waarom het in dit geſlacht een grooter denkbeeld geeft. *Op 't puin van Leyden treuren*, heeft iets verhevens, en niemand zou gezegd hebben *op de puin.* Maar de werklieden haalden *de puin* weg, is een eenvoudige uitdrukking. — Als men den weg *bepuint*, is het *puin* blijkbaar O. als *ſtof* (materiaal), en het V. kan daar niet te pas komen. § 99, 49, 48. Het woord *puin* zelf is zichtbaar vermaagſchapt met het Engelſche *to pun*, vermorſelen, en hangt met dit noodwendig te ſamen met *punt*, *pin*, *pijn*, enz. ja zelfs met het Latijnſche *punire* en *pœna*, *piget* en *pœnitet*, enz. ook met het A—S. **punian**, met ons *ponjaart*, enz. enz. Het Engelſche *a pun* is ook (ſchoon

thands van zijn eigen beteekenis in 't Gebruik afgeweken,) wat wy een *deuk*, een *zet*, een *duw* of *ſteek* noemen.

PUIS, verſchil van uitſpraak en ſpelling voor *poes*. Zie *poes*. — 't Oude ſpelletjen van *puisjen leeft nog*, by de Duitſchers: *der fuchs lebt nog*, was in den oorſprong een oud boerenſpel, die, als zy een *vos* gevangen hadden, een kring ſloten en het arme dier van hand tot hand deden overgaan, en met den kop tegen den grond ſloegen. Die gene, in wiens handen het dood bleef, moest om dat het ſpel daarmeê ophield, het gelag betalen. Kinderen bootſten dit op hun wijs na, met een brandend ſtukjen geplooid papier. — Doch *een puisjen vangen* in Amſterdam is een *potsjen*.

PUIST, door zijn vorming V. § 75; gelijk ook het Latijnſche *pustula*. Het Thema of de oorſprong des woords is in *pi-en*, ſteken, waarvan ook *puilen* door *pi-elen* is.

PUIT, kikvorsch, V. als *vorsch* ook noodwendig is, zoo men er geen *visch* van maken wil. § 57. — Men zie Cats die dit woord zeer veel gebruikt. Zekerlijk is het een verwarring met *pad*, gelijk deze dieren zelve wel met de vorſchen verward zijn. Men plach ook *pudde* te zeggen, waarin de overgang van *padde* (ook *podde*) tot *puit* kennelijk wordt. — Ik merk nog aan, dat men *puit* niet in het meervoudige gebruikt, maar *de puit* zoo wel de vorſchen collectivè beteekent als een enkele. Zie *padde*.

PUITOOR (een vogel,) is eigenlijk *puiter*, d. i. *puit-vanger*. Soort van reiger, wiens naam gewoonlijk in *butor* verbasterd wordt, waarvan de Franſche uitſpraak onze zeer eigenaartige benaming onverſtaanbaar maakt. — M. als vogel, en door de vorming; § 57, 28. — Deze naam moet vooral niet verward worden met dien van den

PUITÓÓR, het Lat. *putorius*, waarvan later op zijn plaats, en niet *puitoor*, maar *putóór* te noemen. Zie op dit woord.

PUL,

PUL, als saamgetrokken van 't Latijnsche *ampulla*, V. gelijk dit. § 100. Doch als *ampulla-lediger*, die steeds *pult*, van het verbum *pullen*, baarblijkelijk M. ook door toepassing. § 28, 55. Anders was *pul* by onze Ouden *peul*, *buile*, *peuluwe*, en een *pullekan* kan zeer wel zuiver Duitsch zijn, en een kan met een buik (of buil) beteekenen. — Hoe na, wijders, dit *pul* met het oude *pollic* en *pullic* voor diepte, en zoo ook met ons *poel*, *polder*, en in 't Latijn *palus*, verwant zij zal ik hier niet uit een zetten. Men vergelijke niet te min (des goedvindende,) *peil* en *peel*.

PULVER, om dat er *buskruid* onder verstaan wordt, O. als dit. Desgelijks in gevalle men de zaak als een stoffelijkheid (een materiaal) aanmerkt. Anders M. gelijk het ook zelfs in het Latijn is. § 57, 48, 100.

PUNCH, Engelsche benaming van den bekenden Engelschen drank, en als *drank*, M. § 57.

PUNT, voor *scherpte* of *spitse*, als 't Fransche *pointe*; maar O. wanneer 't het Latijnsche *punctum* of Fransche *point* (oudtijds *poinct*,) uitdrukt. § 100. Vondels *punt van spijkers* en *punt des degens*, met al dergelijke by Hoogstraten, moet *de* voor zich hebben, geen *het*; en schoon Vondel *dit punt* niet inzag, *het punt* van eer eischt *de punt* van den degen. De dwaling spruit uit de verbeelding dat het een en andere *punt* het zelfde zou zijn. Doch DE *punt* is zuiver Duitsch en uit *pyend* gevormd, waarvan *piek*, enz. *De punt* is derhalve een participium, en van ouds als zoodanig V. en wordt dit niet uit het O. door aanneming van de *e*, als Huydecoper meende, *Proeve* II. Deel, bladz. 63. Zie § 34. *Punt* van geschil, van overleg, en dergelijke, en zoo ook *punt van zwaarte*, behoort tot het O. HET *punt* daartegen is 't Latijnsche woord van *pungere*.

PUPIL, het Lat. *pupillus* of *pupilla* (jong kind), en M. of V. naar de kunne. § 100, 57. Doch

PUPIL voor het oogappelzwart, het Lat. *pupilla* in dien zin, en als dit, V. Vergelijk *pop*.

PURMER. Op gelijke wijze als *meer* voor *waterplas*, op zich-zelf in de Noordhollandſche dialect V. gebruikt wordt, is het ook met dit koppelwoord dat zich naar zijn laatſte gedeelte regelen moet. Men zie *meer*. Doch men kan niet weigeren in 't gebruiken van een plaatſelijk woord de taal van de plaats waarin het t'huis behoort, zoo in geſlacht als in ſpelling te volgen. Dus dan ook *Wormer* en *Schermer*. Zie echter *meer*.

PURPER, als *ſtof*, en dus ſubſtantivum (gelijk het eigenlijk is), en ook als *kleur*, zekerlijk O. Het eerſte als *goud*, *ſteen*, enz. het laatſte, als wilde men het als adjectief aanmerken, gelijk *blaauw*, *rood*, enz. § 48, 41.

PUT, als naamwoord uit het werkwoord *putten* ontleend, M. § 28. doch als oorſprong van 't werkwoord-zelf, en afgeleid van *pien*, ſteken, ſpitten, graven (waarvan ook 't Franſche *pionnier* is), V. § 34, 37. Het woord is dus eigenlijk *pit*, als by geheel de Oudheid, en gelijk, nevens het A—Saxisch, het tegenwoordig Engelsch *nog* zegt. Een drooge *put* zou ik V. nemen; een waar men water uit ſchept, M. Doch niet eenen ieder is deze regel te zetten; en ook voor den droogen *put* vind ik 't M. by Maerlant, in den Rom. van Limb., en elders.

PUTOOR, ſoort van wezel of marder. De naam is 't Latijnſche *putorius*, dat is ſtinkdier, anders by ons *bunzing*. M. als 't Lat. woord meêbrengt. § 100. — Zeer kwalijk verwart men dit met den *puitoor*, een vogel, beter *puiter* genaamd. Dus doet Poot als hy zegt:

Leeuwen telen haas noch hinde,
Arenden putoor *noch duif*.

Putóór met den accent op *oo* is het landdier. De vogel heet *pútor* met den toon op de eerſte ſylbe. Het *puiten*, waarvan hy eigenlijk *puiter* heet, is 't azen op vorſchen, *puit*.

PUT-

PUTSE (putemmer), noodwendig V. door den vervrouwelijkenden uitgang, die den *waterſchep* of *ſchepper* tot *ſchepſter* maakt. § 74. — Het Hoogduitsch zegt ook *pfütze* in 't V. maar voor *poel.*

PYRAMIDE, zie *piramide.*

Q.

De Q wordt ſedert overlang in onze ſchrijfwijze geheel uitgebannen. Of het niet beter ware met de Ouden het zachtere en inniger *quelen*, dan het harde en ſtoutklinkender *kwelen* van tegenwoordig te gebruiken, is een vraagſtuk, dat lang bleef dobberen. In de worſteling over dit punt als in zoo vele andere, moest de latere verharding het natuurlijkerwijze op de oorſpronklijke zachtheid overhalen, en weinigen zijn meer vatbaar voor 't onderſcheid. Men beſchouwt deze Letter derhalve niet meer als tot ons Alfabeth behoorende, en wy ſtelden daarom de woorden met *qu* beginnende onder de K op *kw*, als b. v. *kwint*, *kwintane.*

R.

RA of RAA, zou men voor 't zelfde als *roê* in hoog-Noordſchen uitſpraak mogen houden, dat is, *lange ſtok*, en dus even als dat *roe* of *roede*, in 't V. ſtellen. Wat het geſlacht aangaat, te recht, doch het woord is *ra-e*, ſtrekking, waarvan ook *raam*, *rag* en *rak*, en ook het Hoogduitſche *ragen;* en uit deze beteekenis vloeit dan ook die van *roê* of *ſtok.* In het Perzisch is *rah* (راه) een *ſtreek* of *weg*, van de rechtheid, en in ſamenhang met het woord *recht* zelf, ook *rast* (راست) in die taal, en

in 't Hoogduitsch, *gerade*. § 67. Zie ook *rak*, en *rave* voor *dakſparre*. En wijders mijne T. en D. Verſcheidenh. III. Deel, over *vragen*. Een geheel ander woord is

RÂ, contractie van *gerade*, kleed; en in deze vorm niet gebruiklijk dan voor 't doodkleed, waarmeê men een geſtorvene in het graf legt: van 't welk het woord *râroof*, berooving der lijken, en, zoo ſommigen gewild hebben, ook het woord van *reeuwen* en *reeuwer* is, als zijnde een lijk afleggen, kleeden, en inwikkelen, en dit werk als beroep oefenen. Doch men zie het woord *reeuw*. — V. als *gerade*, wanneer het niet collectivè genomen wordt.

RAAD, M. als wortel van *raden*, voor *conſilium* of *ſenatus*, § 28. Ook als *remedium*, van *gereide*, *gerade*, dat de eerſte beteekenis des werkwoords *raden* bevat, als een *toereiking ter hulp* van het Thema *ra*. 't Klinkt vreemd, als men 't woord *Imperator* der Romeinen van dit *raden* afleidt, maar die weet, dat het van het Sabelliſche woord *Embratur* genomen is, en 't oude Latijn *Imperatorem* noemt *qui res gerit*, dat is, de zaken *beraadt* en *beredt*; en ook, dat het oude *emb*, het Hoogd. *umb*, ons *om* is, met ons voorzetſel *be* overeenſtemmende, als in *omkleeden* en *bekleeden* enz. zal het kunnen aannemen. Men zie *Varro*, en vergelijke (wil men) *Niebuhrs Römiſche Geſchichte*. Ook de Sabelliſche munt van Papius Mutilus, onder die van 't Bellum Sociale.

RAADSEL, O. door den uitgang. § 86. Ook dit *raden* (*deviner*) is *reiken* en *bereiken* van het zelfde thema, *ra*. — Die *raadt*, reikt om 't voorgeſtelde te bevatten, en *raadt hy 't*, zoo bereikt hy 't.

RAAF, nog in Hoofts en Vondels tijd V. Thands houdt men het woord regelmatig M. als *vogel*, en dus nam Cats het ook. § 57. Ook is *roof*, waarvan 't een verkorting als *roover* is, M. § 28.

RAAI, verouderd woord voor *ſtraal*, waarvan de Franſchen hun

hun *raison* hebben 't geen er een augmentatief van is; 't zij oorſpronklijk by ons, 't zij uit het Lat. *radius*. — Ik zou het voor echt Hollandsch houden, als met het oude *ragen* te ſamenhangende, waarvan in mijne Verſcheidenheden. M. § 28.

RAAK, zou als een naamwoord beſchouwd, en dus als wortel van *raken*, M. zijn. § 28. Maar *luk raak* is een uitroep voor *'t gelukke of 't rake!* even als *botertjen boven! kruist hem!* en honderd dergelijke; en is dus voor geen geſlacht vatbaar, ten zij ſtoffelijk gebruikt, en als dan gelijk alle woorden en uitdrukkingen, O. § 48. Voor het verhemelte des monds is het by Cats O. Proſopopœia XXXIV, en Mengelingen *in fine*, in welken zin het Hoogd. die *rachen* in 't meervoudig zegt.

„De droogte ſchijnt de tong hem aan de *raeck* te binden."

RAAM, O. als zijnde *geraam* of *gera-ing*, van *ramen* of *ra-en*, dat is, *ſtrekken*, en zoo ook *ſpannen*. En dus is een *raam* een vierkante omſpanning of omvatting, en in 't algemeen een rechthoekig vierkant of parallelogram. Oudtijds gebruikte men dus een volkomen *raam* tot hoekmeting, en van daar *ramen* voor 't onduitſche *quadreeren*. Zoo was de oude Timmermans Gildeproef te Amſterdam een kruiskazijn, waarin de vier venſterberderen of blinden, (zoo links en rechts, als boven en onder, verwisſeld,) altijd pasſen moeſten. En van daar drukt *beramen* ook het Latijnſche *deliberare* uit, als eigenlijk *afpasſen*. De ruimer beteekenis van *toeleggen* en *meenen* is hieruit voortgevloeid. Dat men elders *de raam* in het V. zegt, luidt ons vreemd, als tegen 't nu ſtandhoudend gebruik; maar is zeer te wettigen als participium *ra-ing*. § 34. Doch zie § 51.

RAAP. Het Latijnſche *rapa* (of *raphanus*). V. als dit *rapa*, § 100. Men zou het als *lang*, en dus van *ra*, of wel als *reep* kunnen aanmerken, en in dien zin noemen

ſommigen (en ik meen, te recht,) niet dan de lange *raap* met dien naam, en de ronde daartegen *knol*. Doch die twee benamingen zijn, hier in Holland ten minſte, aan beide ſoorten gemeen. — Het onderſcheid meen ik gevestigd; doch *raap* bevat beide ſoorten. — Van dit *raap* is ook 't werkwoord *rapen*, als van den grond opnemen. Vergelijk *knol*. — In 't Wendisch is 't woord *repa*.

RAAT, RATE. 't Fransch heeft *raie*, en daarvan *rayon*, een augmentatief. Het is van *raë*, dat is, *voege*, *vorme*; waaruit *raden*, en een zaak *beraden*, dat is, *beſchikken*. Dit *raë* maakt *geraad*, en by ſamentrekking *graat* (vischgraat). *Rae* is eigenlijk præteritum van *reën*, gelijk *gave*, van *geve*; *rate* beteekent dus ook alle *weefſel*, en by uitbreiding van beteekenis alle voorgeſchreven of aangenomen arbeid, taak (penſum), in voege dat *naar rate* goed Neêrduitsch is, waarvoor men thands veelal in half en gebrekkig Latijn *naar rato* zegt, dat beter *pro rata* zou zijn. Het V. geſlacht ſchijnt uit het Franſche *raie* aangenomen. Het M. *in honigraat*, is of uit de misleiding van de *n* paragogicum voor de *h*, of uit de verwarring met het mannelijke *raad*, toen men beide woorden *raet* ſchreef, ontſtaan. 't Zou O. moeten zijn, als *geraat* (§ 51); doch alhoewel men collectivè of ſtoffelijk *het honigraat* zegt, elk wasſchen pijpjen een *raat* noemende, zou men het Hollandsch gehoor kwetſen met het anders dan V. te gebruiken. Zie § 95. — Doch vergelijk *huisraad*.

RABARBER, of RHABARBER. M. als wortel, ſchoon het Fr. *la rhubarbe* in het V. zegt. Het woord is 't Gr.-Latijnſche *rhabarbarum*, dat is uitlandſche wortel; in 't Ooſten heet hy راوند (*rawend*). — § 57.

RABAT. Fransch woord, *afſlag*, of *afſtoot*, van *rabattre*, als vele zulke woorden, doch ook M. § 100. Ook als *rollaag*, of wel, ſchuin oploopende voormuur.

RABAUW, appel, en als zoodanig M. daar er dit woord on-

onder verſtaan wordt. — 't Algemeener *vrucht* zou het V. doen nemen. § 57.

RABAUW (ſcheldwoord). Zie *rabout*.

RABBELEKANIS; het gebeente van een toebereiden eend- of anderen vogel, zonder poten en vlerken, als er 't vleesch ten ruwſte afgeſneden is. Het woord, zeer algemeen in mijn jongen tijd, en toen reeds niet meer verſtaan, is van de Monniken afkomſtig, die dit afgegeten gebeente aan den hond gaven, en 't daarom in hun Klooſterlatijn de *rapula* of *rabula canis*, dat is, de *roof* of *prooi* van den hond, noemden. Men zie van dit *rapula* by Du Cange. V. § 100.

RABOOR of RABOORD, oudtijds *rietboorde*, een ſoort van ſcherpe of ſpitſche bies uit moerasſigen grond. Zoo ik 't wel hebbe, *juncago* of *juncaria*, of *oxyacantha*. V. als plant. § 57.

RABOUT. Als toepasſing van den naam des Frieſchen ongeloovigen Konings, noodwendig M. gelijk alle eigen namen van mannen. § 55. Als *rade-* of *raderbout* voor ijzeren *vleugel* of *koevoet* by het radebraken, en dus als ſcheldwoord, dat *beuls werktuig* beteekent, is het van het geſlacht van *bout;* en ook door de toepasſing M. § 59, 55. Jan Vos ſchrijft te recht *radebout*. Dit zelfde mag men ook zeggen van

RABOUW, of RABAUW, zoo het als verbastering van het Franſche *ribauld* gebruikt mocht worden. M. § 100, 55. — Voor *appel*naam desgelijks. § 57.

RAD, O. zonder dat wy hier behoeven te bepalen uit welken hoofde voornamelijk. Het meervoudig is *raderen*, en toont het geſlacht derhalve. De grond ligt in § 41. — Men merke op, dat de meervoudigen die *er* aannemen, over welke men zoo veel gegist heeft, niet anders dan meervoudigen van adjectiven in *er* zijn, van welke het enkelvoudige niet in gebruik is. Dus is het met

kinderen, van *kind;*
runderen, van *rund;*
kalveren, van *kalf;*
lammeren, van *lam;*
hoeneren (nu *hoenderen*), van *hoen;*
goederen, van *goed;*
gemoederen, van *gemoed;*
kleederen, van *kleed;*
beenderen, van *been;*
berderen, van *berd;*
liederen, van *lied;*
bladeren, van *blad;*
raderen, van *rad;*
loveren, van *lof*, blad;
gelederen, van *gelid*, of 't oude *geled;*
ſpaneren (nu *ſpaanderen*), van *ſpaan;*

en zoo ook *eieren*, van *ei;*

en *beieren*, van *bei* of *bes*, bezie;

waarvan het ſpreekwoord *eieren met beieren*, dat is, *verzachting by 't zure of zerpe.* Onder al welke dit laatſte met *ſpaan*, het eenige is, niet O.

Het is hiervan, dat deze woorden in de ſamenſtelling regelmatig de zelfde ſylbe *er* hebben, als in *kinderſpel*, en *runderharst*, *kleederdracht*, *hoenderſop*, *kalverliefde*, *liederlijk*, *bladertooi*, *loverhut*, *raderwerk*, *eierſtruif.* Dit neemt echter niet weg, dat de ſamenſtelling ook met de ſubſtantiven-zelve plaats heeft, en dat ook ſommige ſamenſtellingen met deze adjectiven buiten gebruik zijn.

Voor 't overige gevoelt men licht, dat deze adjectiven altijd *in concreto* gebruikt werden, en dat zulke meervoudigen dus (gelijk wy elders opmerkten) het O. geſlacht aantoonen, waarvan wy echter *ſpaan* en *bei* moeten uitzonderen, naar het tegenwoordig gebruik dat deze twee woorden als vrouwlijk erkent.

RA-

RADIJS, uit het Latijn, waar het *radix* is, en dus V. even als *matrijs*, van *matrix*, *patrijs* van *perdix*, enz. wel te verſtaan, dit laatſte buiten de jachttaal. § 100.

RAFEL, M. door de vorming van *raven*, *roven*, *ruiven* en *ruiën*, dat is, *rouwen*, rouw of ruw zijn of maken. § 28.

RAFT (rooſter) O. als een collectivum, van *raf* (*reef*) gemaakt. § 49.

RAFTER (by onze Vaderen voor *balk* in gebruik), M. door den uitgang. § 28. 't Is ook Engelsch, uit het A—S. ræfter; doch de oorſprong is in 't oude *ragen*, reiken, uitſtrekken, zoo als men ook *rachter* zei. Het Hoogduitsch zegt ook *raffen* voor een *balk*. Dit woord is niet te verwarren met *reefter*. — *Rafterdeel* zei men oudtijds voor een *lat*. O. als *deel*. § 39.

RAG, van 't oude *ragen*, nog in 't Hoogduitsch overig, dat is, ſtrekken, reiken, dus zou het als enkele *draad* M. zijn. § 28. Maar men zegt *rag*, 't zij als *ſtoffe*, 't zij voor *gerag*, *geweef* of *weeffel*, en dus is het O. en zoo ook als zijnde 't adjectivum *ra-ig*, ſtrekkig. § 51, 41. — Van dit *ragen*, waarvan ook *vragen* en *geraag* (als Huygens nog zegt voor *graag*, dat een contractie is), zie men mijne T. en D. Verſcheid. III D. bl. 186 en 202.

RAGOUT. Fransch woord, zijnde 't Spaanſche *regoſto*, dat is herſmaak, t. w. ſmaak met weêrſmaak vereenigd. De zaak-zelve is bekend. M. als in beide die talen. § 100.

RAJE voor *ſtraal*, verouderd, en waarvan 't Franſche *raion* als augmentativum. Eigenlijk 't zelfde woord met *rage* waarvan *rag*. V. § 67. Men kon het van het Ital. *raggio* of *ragio* (en dit van het Lat. *radius*) afleiden, doch men behoeft het zoo verr' niet te zoeken, en in dit geval zou het M. zijn. § 57.

RAILLERIE. V. als de uitgang toont. Fransch woord, van het werkwoord *railler*, verbastering of vervorming van

van ons *ré-elen*, Eng. *to reel*, d. i. snappen, 't zelfde als *redelen* van *rede*, waarvan ook *rel* als naamwoord en *rellen* als verbum. Dit *redelen* is dus van *rede*, terwijl *reden redenen* als verbum geeft waarvan *redeneeren*. Het laatste is dus ernstig en juist (consequent) het eerste spottend of in 't wild praten. — Een derde frequentatief nevens dit *redelen* en *redenen*, is *rederen*, saamgetrokken tot *reëren*, waarvan de Franschen hun *raire* en *réer* voor *schreeuwen* hebben, en dat ook met het Lat. *reor* samenhangt voor *meenen* gebruikt maar eigenlijk van een meer stellige beteekenis, en het Griekische *ῥέω*, *zeggen*. Zie de Verhand. op het stuk der frequentativen, en vergelijk *rel*.

RAIZIJN of RAZIJN. Gedroogde druif. Eigenlijk Fransch, en in die taal M. maar by ons V. als druif, dat er onder verstaan wordt, want men plach *razijndruif* te zeggen (zie 't Voorwerk), V. § 39, 57. Men begreep voorheen de *krenten* (gelijk wy ze thands noemen) ook onder dezen naam, en heette daarom onze thands genoemde rozijnen, *lang-rozijnen*, gelijk nog by Cats, en in 't oude Volksliedtjen van Prins Robert.

RAK, strekking, streek. Dus *een rak in den wind*, anders een *streek*; een *rak lands*, *waters*, enz. waarvan ook 't oude *dagerake*, dagstreek in 't Oosten. *Lindenrak* zegt Huygens voor het Haagsche Voorhout, d. i. *streek* of *rij van linden*. Als præteritum van *rekken*, V. § 36; doch als wortelsylbe van het derivative werkwoord *rakken*, M. § 28. — Het O. is wanspraak, zoo het niet als 't verkorte *gerak* wordt gebruikt. Het *Damrak* te Amsterdam is de *damstreek*, dat is, de *streek der Amstel* van den *dam* af, en dit wordt O. gebruikt door er *water* onder te verstaan, zoo als ook die geheele streek eenvoudig het *Water* genoemd wordt; doch dit heeft op de Schrijvers invloed gehad. — *Rakken* in den zin van *een vuilen boel schoonmaken*, is eigenlijk naar den aart van 't woord, ter

deeg

deeg *ragen*, of *vegen;* of wel, iets verwards of verbroddelds ontrafelen, een van beide.

RAKE, anders een *egge*, raſtrum, V. § 18. Eigenlijk is 't woord het zelfde met *rakel* in beteekenis, en verſchilt ſlechts in uitgang en toepasſing.

RAKEL of RAKELSTOK, ook *rekel* of *rokel:* oudtijds ijzeren *ſtaaf*, waar men gelijk nu met de *haardpook*, het vuur meê *oprekelde*. Thands zegt men *op-* en *inrekenen*. Het Fransch zegt *racler*. M. § 28. Het woord is ook wel voor *hark* gebruikt, en ook voor het geen men anders wel een *drilſtok* heet, met welke tusſchen de vlakke handen te draaien, men het zij chocolade of melk of andere ſchuimgerechten doet opſpuimen. Eigenlijk echter is *rakel* een *gaffel*, en gelijk dit van *gapen* is, waarom het ook *gaapſtok* genoemd plach te worden, is *rakel* van *raken* als *verrekken*, uitſpreiden, en ook met het Hoogd. *rachen* voor keel (of *ſchlund* als zy zeggen) verbonden. Ons *op-* en *inrekenen* van het vuur is eigenlijk *op-* en *inrakelen*.

RAKEL, houten hooi- of liever grashark, waarvan 't werkwoord *rakelen*. Ook nevens *rake* wel eens voor een *eg* (rastrum) gebruikt. M. § 28.

RAKET, kaatstuig, O. als de woorden van dezen uitgang gemeenlijk, § 100. Echter ook V. gelijk in het Fransch, Spaansch, en Italiaansch, en misſchien is dit geſlacht hier verkiesbaar. — Het onderſcheid tusſchen *raket* en *pallet*, is dat *raket* met koorden beſpannen is, en dus van *rak* als geſpannen koord genoemd; *palet* daartegen met een vlak overſpanſel van ſchapenvel of pergament, den naam van *plat* draagt, (zie *palet*), of van *pollet* naar den ſteel genoemd is. — 't *Raket* is 't *reticulum* by Ovidius, *de Art. am.* 361. Ook is *raket* een kruid, *eruca*, en (als zoodanig) V. § 57.

RAKKER, dat is, *pijniger*, beul, van *rakken*, uit-rekken. § 28.

RAL

RAL in beteekenis 't zelfde als *rel*, en gebruikt voor onbeteekenend gefnap, is het oud Franfche *râle* of *rafle*, een bloot keelgeluid als by zieltogenden de *reutel* genoemd wordt. M. als wortelfylbe van *rallen*, d. i. rammelen zonder zin, waarvoor men ook *reutelen* zegt. § 28. Men leidt het Franfche *railler* en *raillerie* hiervan af. Intusfchen is de gemeenfchap van 't woord met *rammelen* en *ratelen* kennelijk.

RAM, mannetjen van het Schaap, en even als *bok*, algemeen voor het *mannetjen van klein vee* gebruikt, M. § 28. — Dus ook voor 't *krijgstuig*, anders ook wel *rammei*. De wortel van 't woord, *r*, toont of *botfing* of *fpringen* aan. 't Eerfte alleen past op de beteekenis van den muurbreker; het laatfte op het mannetjen van een dier als *befpringer*. Dus fprak men voorheen van de *rammingtijd* van het vee, dat is *paar-* of *fpringtijd*. Echter kon 't woord *ram* ook wel eigenlijk en oorfpronklijk op de hoornen zien, als zijnde uit *ra-ing* faamgetrokken. Zie *ra*, *rang*. Ook *rank* is in de lengte uit- of opgefchoten. Men noemde de hoornen van ouds ook wel *takken*, 't geen ook uitfchietfels zijn. Het Latijnfche *ramus* voor *tak* behoort hier ook toe. Hoe 't zij, ook in 't Deensch is *ramme*, treffen, raken, ftooten. Van 't Konijn zegt men *rammelaar* voor het mannelijk dier.

RAMENAS (bekende wortel). Van den Italiaanfchen naam. De Italianen noemen deze foort van wilde radijs, *ramolaccio*, waarvoor in oud basterd Latijn *armoracia* gezegd wordt. In Vlaanderen zegt men, met fcherper uitfpraak, *ramenats*; 't geen de terminatie *accio* nog beter uitdrukt. *Armoracia* kon wel 't echte woord en van *Armorica* zijn, als uit het Westlijke of de zeekust van het oud-Frankifche rijk afkomftig. M. als wortel. § 57.

RAMMEI, ftoottuig ter muurbreking, van *rammeien*, M. van *rammen*, ftoten, en, om dat deze balk aan 't eind

met

met zware metalen ringen omwonden was, uit eenige overeenkomst met de krinkelende ramshoornen, by de Grieken κριὸς genoemd (gelijk dit by hen ook de naam der Jonische *Voluten* was), welken naam de Romeinen voor dat krijgstuig in hunne taal vertolkt overnamen. § 28. Men noemde dezen *ram* ook wel een *bok*, en (als Pontanus aanmerkt,) ook een *nagel*. Zie desgelijks Scriverius in zijn *Toetsſteen op 't Goudſche Cronyxken*.

RAMMELAAR en RAMMER, van *ram*, en niet meer of minder dan dit beteekenende. Men noemt inzonderheid het mannelijk konijn met den eerſten naam. De eerſte oorſprong van dit *rammen*-zelf, waartoe deze woorden hier t'huis gebracht worden, is in 't Thema *ra*, waarvan zie *raa*, dat ook met *roede* gemeenſchap heeft. M. § 28. Zie *hond*. — Dat

RAMMELAAR voor *die rammelt*, 't zij dan *mensch* of *tuig*, M. is, behoeft naauwlijks geroerd, § 28.

RAMP, V. als oorſpronklijk adjectief, *rammig*, of *ramming*, dat is, *ſlag*, *ſloot*, of *bruizing* (*contuſio*), waarvan het even als *druk*, *tegenſpoed*, en dergelijke, in overdrachtigen zin is overgegaan. § 33, 34. Voor het gebruiken van dit woord in het M. is echter eenige grond; want men heeft een werkwoord *rampen*, als *kampen*, *ſchampen*, waarvan men *kamp* en *ſchamp*, als de wortelſylbe kan achten, alhoewel dit oude *rampen* wellicht niet dan voor *ſchelden* en *vloeken* gebruikt plach te worden, en by vernieuwing van ouder Ordonnantien veelal in *ſchampen* veranderd is. *Ramponeeren* echter ſchijnt eerder tot het Franſche ſtamwoord *rompre* te behooren, van 't Latijnſche *rumpere*, het geen met ons *rammen* verward is, het oudſte en oorſpronklijkſte van geheel die maagſchap. Van de toevoeging der *p* aan de *m* van *rampen*, vergelijke men wat ik in mijne Verhandeling over 't Letterſchrift betreffende 't Hoogd. *mb* aanvoerde, bl. 184. —

Het

Het is even zoo met *klamp* van *klemmen* of *klammen*, *tombe* van *tumulus*, en 't Goth. en A—S. wamba en wamb, voor ons *wamme*, en zoo meer. Zie ook *domp* en *ſtomp*, en vergelijk mijne T. en D. Verſch. IV. D., bladz. 184.

Het Franſche *rampe* en *ramper* behoort hier niet toe, maar is van het Italiaanſche en Spaanſche *rampa* en *rampo*, haak en klaauw, en *rampar*, klimmen en ophechten, van *ramo*, waarvan ook 't verkleinende *rampollo*, uitſchot van een boomtak in 't Spaansch, en *rampollo* voor bron of wel in het Italiaansch. Van dit krom zijn als een haak zegt het Spaansch ook *calambre* voor de *kramp*. Doch dit ons *kramp*, als *ge-ramp* zijnde, heeft daar ook gemeenſchap meê, en *ramp* zou dus even zeer beklemming zijn kunnen. Ook *rapen*, en *krabben* en *krabbelen* onderſtelt kromte en haken, en even zoo 't *grabbelen*, nog duidelijker het *gerabbelen* toonende waar 't uit ſaamgetrokken is als frequentativum van *rapen* met het voorzetſel *ge*, § 88.

RAMPAARD voor ROÔPAARD. Zie dit laatſte, waarvan 't een verbastering is.

RANCUNE, Fransch woord, in het Spaansch *rancor* en *rencor*, zichtbaar met ons *wrang* verwant, zoo wel als met het Sp. *ranciar*, gisten en verzuren of ſtinkend worden, en 't Lat. *rancidus*. Ook het Hebr. gebruikte de uitdrukking van *ſtinkend* worden voor hatelijk. — Doch 't Fr. *rancune* ſlaat op de wrangheid des gemoeds van den gene die haat, niet die gehaat wordt. — V. als de uitgang in 't Fransch medebrengt. § 100.

RAND. M. van *randen*. § 28. Dus in 't Gebruik. Doch oorſpronklijk is het V. als participium *ra-end* van *ra-ên*, trekken, en beteekent dus omtrekkend. § 34. Zie *rag* en *ra*. Waartoe ook het Franſche *raie*, *raion*, *raier*, en het Lat. *radius* behoort. Het Thema is de wortel RE, voortgang, waarvan *rede*, *rij*, enz. — 't Verbum

aan-

aanranden hiervan is dus *aan* BOORD *klampen*, indien het echter niet eigenlijk *aanrennen*, d. i. aanvliegen, is.

RANG (oud woord), voor *rekel* of *hond*, M. § 57. Zie *rekel*.

RANG, M. door 't Gebruik, om dat wy het uit het bedorven Fransch nemen. § 100. 't Italiaansch heeft ook *rango*. 't Zou als oorspronklijk Hollandsch, en eigenlijk *reng*, dat is, *re-ing*, (rijing, scharing, *arrangement* in het Fransch) zijnde, V. moeten zijn, gelijk

RANK (tak of twijg), dat inderdaad *ra-ing* is, van *ragen*, oudtijds by ons gelijk nog in 't Hoogduitsch *uitsteken*. Het is dus V. en zoo ook in de Italiaansche en Fransche afkomelingen, *branca* en *branche*. In 't Latijnsche *ramus*, en ons *ram*, ziet men den overgang van den uitgang *ng* en *nk* tot *m*, waarvan § 85, en in onze Nieuwe T. en D. Verscheid. IV D. bladz. 180 en volgende. — 't Oude Fransch zei ook *rame*. Dus Guilleaume de Lorris:

Moult a dur cueur qui en May n'ame,
Quand il oit chanter sur la rame
Aux oiseaux leurs sons gracieux.

Zie *ram*. § 34. Echter wordt het ook wel by uitbreiding voor *zwier*, *bocht*, of *krul* gebruikt, zeker om den natuurlijken zwaai der ranken. 't Zelfde woord is het Wendische *runca*, 't geen *arm* beteekent. Ook

RANK (dartel of listig bedrijf of overleg), 't zelfde woord by eene verdere uitbreiding van beteekenis. V. §. 34. — Zie Cats op duizend plaatsen, en Kiliaan op dit woord. De eigenlijke grondbeteekening des woords stemt overeen met het onduitsche *attentat* of *atteinte*. Het is inderdaad een participium van het evengemelde verouderde *ragen*. Zie *vraag* en *vracht*. Niet te min kon men 't in den zin van *krul* of *bochtige zwaai* nemen; want men zegt ook *krullen* (dat is, *ranken*) *in 't hoofd hebben*. Merkwaar-

waardig is, dat het Oosterſche ook *renk* (رنك) zegt voor *list*, 't geen in den Perziſchen taaltak eenvoudig *kleur* is.

RANSEL of RANTSEL, ook RONSEL (waarvan *ronſelen*, 't zelfde als *plonderen*, namelijk, den *ronſel* of *plonder* nemen.) Van *rond*. Eigenlijk *oprolſel* (zie *plonder*), en dus *pakkaadje* of *kleedervoorraad*, die men met zich draagt. M. als wortel van *ronſelen* of *rondſelen*. § 28. Ook *randſelen* voor *geesſelen*, is 't zelfde woord, doch eigenlijk *ontranſelen*, 't geen het *ontkleeden*, *ontbloten* uitdrukt, dat de geesſeling voorgaat. — Indien echter *randſelen* dan niet eenvoudig *op de kleeren* ziet (*randſel* in 't algemeen voor kleed genomen), gelijk men wel zegt iemand den rok uitkloppen. — Van dit *ranſel* of *ronſel* is ook *ronſelen*. Een *ronſelaar* is die iemand van den *ranſel* voorziet, tot den *ranſel* brengt, den *ranſel* op den rug legt. Vergelijk *matroos*. — 't Engelſche *to ranſack* heeft hier wel eenige betrekking op, doch ſchijnt eigenlijker van *ren-* of *reiszak* te zijn.

RANSOEN, niet uit het Franſche *rançon*, dat van *'t* onze verbasterd is, ſchoon dit daardoor het O. aangenomen mag hebben, aan den vreemden uitgang *oen* dikwijls verknocht; maar *renzoen*, dat is, *ontſlagprijs*, eigenlijk *de prijs* waarvoor men iemand *ont-rennen*, of *loopen* laat, of zoo Du Cange meent, van het oude *ran*, nog in 't Deensch *roof* beteekenende, met het zelfde *zoen* ſaamgeſteld, waardoor het dan eigenlijk *afkoop van roof* zou aanduiden. Waarſchijnlijk O. door er *geld* onder te verſtaan, § 57, ſchoon het M. in zich-zelfs (en ook als *prijs*) beter ware. § 39. *Ranſoen* geven of nemen werd by onze Ouden *reimeren* genoemd, het geen zy ook voor *brandſchatten* gebruikten, en by Huydecoper op Melis Stoke, I. Deel, bladz. 126, niet al te wel verklaard wordt, doch eigenlijk het Latijnſche *redimere* is.

RA-

RANUNKEL, of RENONKEL. V. als bloem, en als zijnde het Lat. *ranuncula*. § 57, 100.

RAPÉ. Fransch participium, beteekenende *geraspt*, en in 't algemeen tot poeier gemaakt; maar 't is M. als wordende daar *tabac* onder verſtaan. § 57.

RAPÉL of RAPPÉL, te rug roeping. Fransch woord, maar by ons O. even als *appél*. Zie *appel*.

RAPIER of RAPPIER (zwaard), van 't oud Franſche *rapier*, O. om den Latijnſchen uitgang *arium*. § 100. De oorſprong des woords is in *reep*, in 't Fransch *lame*.

RAPORT of RAPPORT. Fransch. Het zij als betrekking, het zij als bericht, O. als van participialen aart. Zie het Voorwerk.

RAREKIEK. Bedorven woord, half Fransch. In Parijs hieten voorlang zulke fraaiigheden die men op de ſtraten te kijk droeg, en vertoonde *raretés* en *curioſités*. Die ze by ons overbrachten, verloopen Walen en halve Duitſchers, noemden ze *rareties*, en voegden er *kijk* (in hun uitſpraak *kiek!*) by. *Kiek, raretiet! kiek*, was 't geroep, en dit werd ſaamgeſmolten tot *rarekiek*. 't Woord is M. dewijl dit *kijk* of *kiek*, een imperativus, en dus de wortelſylbe van 't verbum *kijken* is. § 28, 39.

RAS van 't Fr. *race* of Ital. *razza*, maar O. als *geſlacht*, 't geen het beteekent. § 57.

RAS voor een geweven ſtof. Fransch woord. O. als weefſel. § 57.

RASP, M. als wortelſylbe van *raspen*. § 28. Als grondwoord zou *rasp* een adjectivum van *razen*, 't Franſche *raſer* (affcheren) zijn, en dus V. gelijk men het by onze Ouden gebruikt vindt. § 33. Dat het een en ander met het Lat. *radere* ſamenhangt, ziet ieder, en dus ook met ons *rakel*. Ook met het Lat. *raſtrum*, eene *egge*, waarvan ons

RASTERWERK, dat is zwaar en gekruist traliewerk; 't

zij van teenen of van ijzer gevlochten; doch 't geen veellicht eigenlijk *roosterwerk* van *rooster* is. O. § 39. Vergelijk 't aangemerkte by *reep*.

RAT, of ROT. 't Schijnt oorspronklijk uit het Latijnsche *rodere*, en is M. als *rat* en *ratto* in 't Fransch en Italiaansch. § 100. De *muis* daartegen is by ons V.

RATAFIA. M. als in het Fransch en Spaansch, waaruit de naam met de zaak overgenomen is. Ook verstaat men er *drank* onder. Zie *tafia*. § 100, 57, 39. Wellicht is de naam een wensch van gelukking: *rata fiat res!* Ottius en Menage willen dat *ratafia* verbasterd zij uit *rectificatus*. De Apotheken kennen dit woord in *spiritus vini rectificatus*, welke *nogmaals overgehaalde brandewijn* is. Zie Leibnitii Collectanea Etymologica.

RATEL, M. § 28. klanknabootsend.

RATIJN, weefsel, van zijn ruwheid dus genoemd, O. als *stof*. § 48.

RAVAADJE, 't Fr. *ravage*, van 't oud Duitsche *raven*, d. i. onbezuisd en in het wild loopen, zwieren, zwerven, verwant met *draven*; ook verwoesten, beschadigen, enz. in 't oud Fransch *raver*, Engelsch *to rave*, van 't welke ook het Italiaansche *ravajo* (de Noordenwind). V. als deze uitgang in *aadje*, § 100. Doch 't Fransche woord-zelf M. en dus kan men 't ook in dit geslacht aannemen, § 100; schoon 't V. regelmatiger is.

RAVE. Daksparre of lat. V. § 67. Zie *raa*.

RAVE, als *gracht*, V. als *raving*, van *raven*, nu *graven*.

RAVELIJN, van het vorige, O. om den verkleinenden uitgang in *lijn*. § 45.

RAVIJN. 't Zelfde als *rave*, of als *raving*, waaruit het gevormd is door een Fransche uitspraak, en dus *gracht*. V. door de vorming, § 99. Doch als door den uitgang *ijn*, diminutief (83), of wel als adjectief, O. § 44. — En zoo ook wel als men 't voor *ravelijn* neemt.

RA-

RAVOT. Fransch woord, by onze vroeger Schrijvers wel gebruikt voor *oproer*. 't Is beweging met geruisch, enz. O. door den uitgang, § 45. — Hiervan ons werkwoord *ravotten* voor 't wild ſpelen van kinderen.

RAZERNY, of RAZERY, gelijk men voorheen plach te zeggen. V. § 75. Huydecoper zoekt onderſcheid in de beteekenis dezer twee woorden. Etymologicè heeft hy gelijk. *Razery* is van 't frequentatief *rázeren* en *rázering*, § 69; maar *razerny* is een verder derivaat van het infinitief *rázeren*-zelf, § 70. Doch fijn is dit onderſcheid, en nooit in het gebruik waargenomen. Met dat al, zou *razerny* eene blijvende en doorgaande woede, een ziekte, en *razery* het bloot werkelijk woeden mogen beteekenen, welk onderſcheid in de *n* als drukkende en *r* als werkende letter ligt, van welke de eerſte den infinitief als potentiale, de laatſte als actuale werking of werker uitdrukt.

RAZIJN. Zie *raiſijn*.

REAAL, M. als *penningnaam*. Zie *penning*. § 57.

REBEK, ſoort van *viool*. M. in 't Fr. doch in 't Ital. *ribeca* en V. By ons V. als *viool*, § 57.

REBUS. Fransch woord, by ons aangenomen voor een ſoort van figuurſchrift in afbeeldingen beſtaande, en waarin ook onze Rederijkkamers zich oefenden. O. om dat er ſchrift onder verſtaan wordt. § 57. — Het woord is Latijn, en *rebus ſchrijven* was met zaken in plaats van letters of woorden ſchrijven. De Franſchen noemden 't veelal *rebus de Picardie*.

REBUUT. Uitſchot. Fransch. O. Naar het Voorwerk en § 57.

RECEPT. Het zij voor *ontfang*, het zij voor Medicijnsch voorſchrift. O. Zie 't Voorwerk, bladz. 61.

RECÈS. Fr. woord. Voor te rug gaan of affcheid of beſluit. O.

RECHT, O. als adjectief. § 41. 't Is van *re-en* als een-

voudige voortgang. *Kromte* is afwijking van den voortgang, door wending; en *verkeerd* is geheel omgewend.

RECHTBANK, V. als *bank*. § 39.

RECHTER, M. gelijk ook de uitgang meêbrengt. § 55, 28. In 't V. zou 't *rechteres* zijn.

RECLAME, Fransch, en

RECLAMEN, Lat. woord beteekenende *inroeping*. Beide by ons als in het Lat. O. § 100.

RECOMPENS. 't Fr. *récompense*, vergelding, en als dit en 't Fr. V. § 57, 100.

RECOURS, Fransch, en RECURS, het Lat°. *recursus*, toevlucht. M. naar § 100, maar beter, O. naar § 89, in gevolge van 't aangemerkte in 't Voorwerk.

REÇU. Fr. woord (ontfang), ook voor kwijtschrift gebruikt. O. als participium. § 19, 41.

RECUEIL (verzameling). Fr. en by ons als collectief en naar § 49, en 't Voorwerk, O.

REDE en

REDEN, welke men anders behoorde te onderscheiden dan thands geschiedt, al ware 't dan ook alleen om de beteekenis van *redelijk*, dat niemand *redenlijk* schrijven zal; beide V. § 67, 99.

Willekeurig is gedurende de vorige eeuw het onderscheid ingedrongen, van *rede* voor gesprek, en *reden* voor het vermogen der samenschakeling van onze denkbeelden te nemen. Willekeurig zeg ik, en tegen 't begrip van anderen, die de toepassing juist anders wilden. En dat wel, om de belachlijke *reden* of *rede*, dat in 't Latijn *oratio* een letter meer dan *ratio* had, waarom het eerste dan ook in het Hollandsch door een letter meer uitgedrukt zou moeten worden. — Maar waarom dit zoo wel niet, als *Godt* met *dt* te schrijven, om dat het Hebreeuwsch en Latijn vier letters in יהוה en *Deus* hebben? Want ook dit is gedreven geworden, en daarvan (als ware 't) een ge-

gewetenspunt gemaakt, schoon wy dit nu vergeten zijn. — Zeker is *rede* of *reden* in die toepassing op de twee Latijnsche woorden niet meer onderscheiden dan het Griekische λόγος, dat beide *woord* of *gesprek* en *denkvermogen* te kennen geeft; en de Dichters deden derhalve wel, dat zy zich nooit aan die redenaarsgrilligheden onderwierpen.

Met dat al, is er een onderscheid in de twee Nederduitsche woorden, doch het geen men niet waarneemt. — Ons gebruikelijk naamwoord *reden* is inderdaad *reding* van het werkwoord *reden*, dat is, *re-ën*, en ook *rede* is volkomen het zelfde; maar dit *reden* maakt *redenen*, waarvan wy 't *redeneeren* thands hebben, even gelijk wij van *voeten*, dat is *gaan*, *voeteeren*, van *handen*, dat is, met of in de *hand* grijpen of hebben, *hanteeren*, gebruiken. En gelijk dit *redenen* door zijne frequentative vorm een herhaling medebrengt, drukt het eene werklijke aanéénknoping in het *reden* uit, en duidt dus eigenaartig de samenschakeling aan van de uitspraken des verstands (de judicia), het zij dan in 't denken, het zij in het spreken. Men zou dus op dezen grond (zoo men dien aannam) om juist of liever, recht *distinct* te spreken, het woord *reden* niet anders dan van eene doorgaande volkreeks van *judicia* moeten gebruiken, en niet van eene enkele eenvoudige uitspraak.

Beide deze woorden beteekenen eigenlijk in zich-zelfs *voortgang* en *strekking*, of, wil men, *vloeiing*, 't zij dan van woorden of van gedachten, of van wat het zij, van het Thema *ré-en*, 't geen mede het ῥέω der Grieken is, en 't رو (*rew*) van het Perzisch, dat *gaan* beteekent.

REDINGOTE, by de Fransche V. maar 't Eng. *riding-coat*, d. i. rijkleed of rijrok, is M. by ons als *rok*. § 57.

REDRES. Fr. O. bladz. 61 en als ons *herstel*, 't geen 't beteekent. § 57.

REE, V. als *wijffjen van 't hert.* Doch O. als men er *dier* onder verſtaat, *het reedier.* § 55. En dus neemt men het voor *reekalf.*

REÊ of REEDE, kleine haven, V. § 67. Dat *rede* oudtijds ook koorts beteekende, weet ieder; doch dit *rede* is 't præteritum van *rijden*, anders *rijen*, waarvan *rijelen*, ſaamgetrokken tot *rillen.* Men zegt nog: *Het* rijdt *my door de leden*, van koortſige huiveringen ſprekende. 't Woord is V. § 36, ſchoon de HSS 't veelal M. hebben ter onderſcheiding. — Men zei ook *rijden* voor de koorts hebben. En hiervan is de uitdrukking: *hy zal daar aen* RIJDEN; dat is, een koorts aan bekomen, of van huiveren. *Rede* is eigenlijk de koude der koorts; *koorts* in eigen en engen zin, de hitte.

REEF, ſtrook zeils, V. gelijk *rib* en *rif*, waarmede 't één woord is. § 33, 36. 't Is oorſpronklijk *re-ig*, van 't vruchtbare thema *re-en*, of præteritum van het verbum *rijven* of *rijgen.*

REEFTER, verbastering van 't Latijnſche *refectorium*, eetzaal in een klooſter; gelijk *dormter*, van *dormitorium*, ſlaapzaal. Doch M. gebruikt om den uitgang. § 28.

REEK, ook RIEK, ſoort van *hark*, M. als wortelſylbe van *reken*, (beter *regen*), *rijen.* § 28. Waarvan ook het vuur *in-* of *oprekenen*, dat is, *ſchroffelen*, ſchrabben. — Het Fr. zegt *racler* met beter klanknabootſing; doch zie *rakel.*

REEKS (eigenlijk en oorſpronkelijk *reegs*), van *rijgen*, als *rij-en*, waarvan men ook *rege* zei, en vervrouwelijkt van *reek.* V. § 36, 74. Even zoo voor *keten* of *boei*, en desgelijks voor *beugel*, als in *ſleutelreeks.* — Dit *reek* gebruikt men in Vlaanderen nog voor *regel* of *vers.*

REEP, M. van *repen*, *repere* in 't Latijn. § 28. Ook van het Latijnſche *rapere*, als trekken, gelijk by ons ook *repen* is, waarvan *reep* een touw, ſtrook, of riem, *reep-*

dan-

danſer voorheen ons *koordedanſer;* gelijk men ook *reepſlager* voor *touwſlager* zegt. Doch even juist en netter kan men 't onmiddelijk als V. verbale van *re-en*, ſtrekken, afleiden, gelijk in 't algemeen de ſlotkonſonant *p* en *f* uit *g* of *ch* is. Even zoo toont 't het præteritum van 't verloren *rijpen*, waarvan met toevoeging van het augment of voorzetſel *ge*, *grijpen*, en waarvan ook *rijp* is. Zie *rijp*. § 33, 34.

REEP of REP voor cirkel of hoepel. Eigenlijk als *teen* (vimen), en dus als dit, V. § 57. — Voorts is

REEP in gebruik voor alles wat lang en ſmal is, in deze hoedanigheid aangemerkt. En van daar *in repen* (of riemen) *ſnijden*. Zie *riem*. M. § 28.

REET, V. van *rijten*, præteritum. § 36.

REEUW, eigenlijk *doodzweet* en *doodſchuim*, en ook 't *bloed der pestbuilen*, van *re-en*, vloeien. Waarvan *reeuwen*, *reeuwers*, en *reeuwſters*, voor welk laatſte Huygens *ſchrobſter* heeft. Men zie Kiliaan. Maar hoe hangt het adjectivum *reeuwsch* hier meê ſamen? — *Reeuwsch* is in echte beteekenis, *qui ſalacitate extabeſcit.* — Het is derhalve aan het IJslandsch en A—S. *hraef* en hreof (*hreof*), lichaam beteekenend, en 't plat-Duitſche *reff*, ons *rif* geheel vreemd, naar 't wel ſchijnen zou; doch ontmoet zich echter daar meê.

REFLECTIE. Te rug kaatſing van 't licht, kunstwoord der Schilders. In 't gemeen, *wederſchijn*. En

REFLECTIE of REFLEXIE, voor overweging. Fransch woord uit het Latijnſche *reflectio*, en als dit, V. § 100.

REFORM, als 't Franſche *reforme* zijnde, V. gelijk dit; maar wortelſylbe van het uit het Fransch gemaakte werkwoord *reformeeren* of Lat°. *reformare*, M. § 100, 28.

REFREIN. Te rug keerend vers waar een kouplet meê ſluit. Fransch woord, eigenlijk *intooming* beteekenende. By ons O. als wordende vers daaronder verſtaan. § 57.

REFUUS, 't Fr. *refus*, doch by ons O. als 't Voorwerk toont.

REGAAL was oudtijds een verbasterde benaming van *rottenkruid;* doch beteekent eigenlijk 't *operment*. 't Echte woord is *realgal*, (een Spaansch woord), dat is, *Koningsgeel*. O. als *ſtof* of *metaal*. § 48. Cats gebruikt het nog als *vergif* in Kon. Uldrik en Phryne Bocena. — Anders, als uit het Fransch overgenomen is 't een *tafelgerecht* of *onthaal*, en in dezen zin was het in mijnen jonglingstijd algemeen in zwang.

REGARD. Fransch woord, by ons O. als de overige van die vorming.

REGEL, M. door de vorming en uitgang, als van *re-en*. § 28. Doch ook V. in gebruik, als overgenomen van het Latijnſche *regula*. § 100. In dezen laatſten zin zeggen wy altijd een *regel ſchrifts*, 't Lat. *linea;* in den eerſten is het meer Hollandsch voor 't geen waar wy ons naar moeten richten.

REGEMENT, oud woord, voor *regeering*, uit het Latijn der middeneeuwen, *regementum*. Zie het oude *Wilhelmus van Nasſouwen*. O. § 100. En zoo ook het tegenwoordige *Regiment*, en alles van dien uitgang.

REGEN, M. als wortelſylbe van *regenen*, M. § 28. in zich-zelfs V. als de uitgang in *n* aanwijst. § 99. Het is *re-ing*, het zij dan in den zin van *ſtraling* of eenvoudige *vloeiing*.

REGISTER. Van 't Latijnſche *regeſtum*, en Franſche *regiſtre*. O. als 't eerſte, en oudtijds ook V. als 't *regiſtra* der monnikentaal. § 100.

REGRES. Fransch of Latijnsch; by ons, *verhaal*. O. als dit en ingevolge bladz. 61 van 't Voorwerk.

REGRET, berouw of leedwezen. Desgelijks een Fransch woord, maar met het Franſche *gré*, van 't Lat. *gratus;* en dus eigenlijk in zijn grondbeduidenis *weder-* of *tegen-*

dank,

dank, maar in den zin van *ondank* te verſtaan. O. als 't vorige.

REI, choor, ommegang. M. van *reien*, danſen, of ſcharen. § 28. 't Onderſcheid tusſchen *rei* en *rij* is bekend. Vondel voegt beide te ſamen in zijne *Altaargeheimenisſen*, II. Boek:

De Godsdienstzon, te water opgeklommen,
Zag in de RIJ *en* REI *der Prieſterdommen*
De Cezars treên. —

REIGER, M. door de vorming van *reigen*, uitſtrekken, verwant met ons *reiken*; en als *vogel*. § 28, 57.

REIS, REIZE, V. als 't oude *reze*, waar het één woord meê is. § 74. — Die het bepaaldelijk voor *tocht*, als grondſylbe van *reizen* wilde kenmerken, zou het M. mogen gebruiken. § 28.

REITER, M. door den uitgang, § 28. 't Is een traliezeef en by verbastering van *ruiter*, uit *ruit* (rhombus).

REK, M. voor *ſtreek* of *lengte*, als *een goeden rek (wegs) gegaan of afgeleid hebbende*, een *rek* of *rak in den wind*, enz. van *rekken*, dat uit *re-en* is, en daarom ook voor *loopen* gebruikt. — Men zegt ook *zijn pad rekken*, het geen niet anders te verſtaan is, dan zijn *pad* of *weg ſtrijken*. § 28. Maar O. voor een *lat* of geſtel van *latten* waar men iets opzet, als een *wapenrek*, een *bord-* of *ſchotelrek*, by onze Voorouders, enz. Zekerlijk of als *geſtel*, of als collectivum. § 51, 49.

REKEL, voor *hond*, M. door zijn vorming. § 28. 't Is *looper*, van *reken* ook *rekken*, als in *zijn pad rekken*, waarin *rekken* geen verlengen maar veel eer *verkorten* is. — Anders was oudtijds *reke* een *held*, ſtrijder, en het zou kunnen zijn, dat uit ons *reke*, voor *vechter*, en zoo voor *woeſtaart* genomen, dit *rekel* als adjectief geſproten ware. — Echter zei men voorheen *rekels* en *teven*, als zijnde 't woord volkomen ſynonymum van *reu*, dus, by voorbeeld,

beeld, by Paffenrode: *Gy komt hier om die reden, waarom de* rekels *de* teven *naloopen*, p. 62. Ook zou het van *roe-el* of *reu-el* verbasterd kunnen zijn. — Hoe 't zij, het woord is M. en op geene *teef* toepasselijk. — Doch een

REKEN was oudtijds een Held, en waarschijnlijk van *raken.* — 't Was een eertytel by onze Ouden, *welgeraakt*, en het tegendeel daarvan was *ongeraakt.* De eigenlijke beteekenis dezer woorden was *wel-* en *wanschapen*, maar het een en ander begreep zoo wel de ziels- als lichaamsgesteltenis. M. § 55. *Reken* en *reus* werden ook wel met elkander verwisseld.

REKENE, een waterstroomtjen, reeds by Melis Stoke gedacht. V. als *rivier*, door toepassing. § 57.

REKENSCHAP, als de uitgang in *schap* meêbrengt. V. § 92.

REKEST, gelijk men voor 't Fr. *requête* en Spaansche *requesta* wanneer men de *q* wil uitsluiten, naar alle fatsoenlijke uitspraak schrijven moet, want *rekwest* behoort tot de taal van het laagste *canaille*, en stinkt naar de clubs en kroegen van het jaar 1795. O. als 't Neêrd. *verzoek;* schoon men ook wel *de requeste* als zuiver Fransch woord in het V. zegt, overeenkomstig de vreemde talen. § 57, 100. In 't V. echter beteekent het by ons alleen het *geschrift*, in 't O. kan het ook een mondelijk verzoek uitdrukken.

REL, M. § 28. als wortelsylbe van *rellen.* By voorbeeld: *de rel ging* (dat is, de *praat*, het *gerucht*,) *maar men onderdrukte dien.* Het woord is van *re-en* (by de Hoogd. *reden*) in den zin van *praten* of *spreken*, en dus zelfs als primitief van het verbum *rellen.* M. § 28. Van dit *rellen* is 't Fransche *railler*, 't Eng. *to rail.* Zie voorts *raillerie* en *ral.*

RELAPS (instorting, of te rugval). Het Fransche en Latijnsche *relaps* en *relapsus;* maar M. alleen voor de werklij-

lijke daad van dit vallen, anders en in 't algemeen O. Zie 't Voorw.

RELIEF. Het zij als rechterlijke opheffing van een verband, het zij voor verlichting van eenig ongemak. O. Voorw. bladz. 61.

RELIGIE. 't Lat. *religio*, en Franſche *religion* (Godsdienst of naauwgezetheid). V. als in beide talen. § 100, 57.

REMARQUE. Fr. woord, by ons *aanmerking*. V. § 100, 57.

REMEDIE. Schoon 't Lat. *remedium*, M. als 't Fr. *remède* en Ital°. *remedio*, by ons hulpmiddel of geneesmiddel. M. als in Ital. en Fr. § 100.

REN, M. desgelijks. § 28.

RENCONTRE. Fr. woord voor *ontmoeting*. V. § 100 en 57.

RENET, appel, dus genoemd, en by ons als zoodanig, M. § 57.

RENONCE. Fransch, en V. § 100.

RENONKEL, zie *ranunkel*. V. als bloem. § 57.

RENTE, V. naar den regel. Het is *ſnoeiing*, affnijding, afplukking, van *renten* (in 't Engelsch *to rent*, in den zin van ſcheuren overig,) en dus vrucht van iets. § 95.

RENTENIER, of

RENTIER, M. § 24 en Aanteek. *q*.

RENVERSAAL. 't Lat. *reverſalis* (wederkeerig) en dus als ſubſtantivum gebruikt. O. § 41. — 't Franſche *renverſal* zou in zijn beteekenis van *renverſer*, omſtooten, moeten zijn.

RENVOOI, 't Fr. *renvoi*, even als *envoi*, by ons O. 't Beteekent *weg-* of *wederzending*.

REOOL. Zie *riool*.

RÉPEL, vlashamer. M. § 31.

REPLIEK. (Andwoord of Wederandwoord daar op). O. Zie 't Voorw.

REPRESALJE, of beter REPRÉSAILLE. Fransch en V. § 100. Doch

RE-

REPRESSALIEN (altijd meervoudig), het Lat. *repressalia*, daad ter bedwinging van een ons gepleegd ongelijk, by het Recht der Volken gewettigd, en ook wel op de wedervergelding daarvan in 't algemeen toegepast. 't Zij M. 't zij V. als zijnde 't in 't Lat. wel O. maar meervoudig. Waarvan 't II. Deel onzer Nieuwe T. en D. Verscheid. bl. 32.

REPROCHE. Voor *verwijt*, M. als Fransch woord. Doch voor *wraking* van getuigen in rechte, waarin het voor 't Lat. *reprobatio* strekt. V. als dit. § 100, 57.

REPUBLIEK, (Gemeenebest). Het Fr. *republique*, en V. als dit. § 100, 57.

RESCONTRE, beandwoording eener zwarigheid. V. § 100.

RESCRIPT. Het Lat. *rescriptum*, en als dit, O. § 100.

RESCRIPTIE. 't Lat. *rescriptio*, en als dit, V. § 100.

RESERF, voorbehouding, O. Zie 't Voorw. en § 100. Doch als men met het Fr. *reserve* zegt, V.

RESPECT. 't Fr. woord, en zoo voor *achting* als voor *op-* of *terugzicht*. O. Voorw. bl. 61.

RESPIJT, uitstel, en als dit, O. Voorw. bl. 61.

RESSORT. Fr. woord, voor omvatting in een kring van bestuur aangenomen, en dan O. naar 't Voorwerk.

REST, wordt V. genomen als uitgang op *st*. Zie § 75. Maar, als wortelsylbe van *resten* ('t Fransche *rester*, het geen 't Latijnsche *restare*, te rug blijven, is) is het noodwendig M. gelijk 't Fr. *reste* ook is. Echter dit strijdt tegen 't onbetwistbaar Gebruik. Van waar dit? — Het is, dat het woord eigenlijk 't zelfde met *rust* is. Het *blijven* is *rusten*. Zie *rust*.

RESULTAAT. Voor uitkomst eener daad of redeneering, als gevolg daaruit voort te vloeien. O. als participium van 't Lat. *resultare* als *ontspringen*, substantivè gebruikt. § 41.

RE-

RETARD (vertraging of uitſtel). Fransch. O. by ons naar 't Voorwerk.

RETORD, 't Fr. *retorde*. (Chemiſche destilleerkolf, krom van hals). V. als dit.

RETORSIE. 't Lat. *retorſio*, te rug keering, 't zij van een bewijsreden, 't zij van een verongelijking. V. § 100.

RETOUR. (te rug keer). Fransch, en O. naar 't Voorwerk.

RETRAITE, (te rug trekking of de plaats waar heen zy geſchiedt,) V. § 100.

REU, by onze Ouden *reude* en *rode*, voor *mannelijke hond*, door toepasſing, M. ſchoon het woord V. is, als zijnde *roede*, gelijk *teef* eigenlijk *tepel* is. *Teve noch roode* plach men te zeggen. — § 57. Zie ook *hond*. Zoo zei men in 't vervallen Latijn *muto* voor een *ram*, 't geen in het Fransch tot de algemeene benaming van een ſchaap (*mouton*) overging. Kwalijk leidt men dit van het Ital. *montone* en dit van *monte* (berg) af. Ook dit *montone* is van *montare*, het beſpringen beteekenende, even als wy *ſpringhengst* zeggen. Zie *hengst* en *ruin*.

REUK, V. als præteritum van *rieken*, en dus eigenlijk *rook*. § 96, en dus was 't ſteeds by onze Ouden.

REUR, M. § 28. Van *reuren*, roeren, ſchudden.

REUS, eigenlijk *roſe*, van *ro-en*, *rijzen*, en ook hoog zijn, maar door de toepasſing volſtrekt M. In voege dat het Vrouwelijke *reuzin* is. § 55. Oudtijds zei men *rieſe*, en zoo was het ook M. als wortelſylbe van het werkwoord *rieſen*, waarvan Huydecoper. § 28.

REUT of ROET, voor *ſmeer*. O. als *ſtof*, en als *gero-et*. § 48, 41. Men zie, by voorbeeld, het geeſtige versjen van Cats, in den Spieghel, by de ſpreuk:

De een het bloet,
De ander 't goet.

Het woord is van *ro-en*, druipen en dropen. Ook 't Hoog-

Hoogduitſche *rotz* is er verwant meê. Men zei ook voorheen *roetkeerſen* voor ſmeerkaarſen.

REUTEL, M. § 28. Van *reutelen*, geluidnabootſend. — Doch dit naamwoord zelf is niet meer gebruiklijk dan in de uitdrukking *de reutel in de keel*, en alleen van ſtervenden. — Zie voorts *reuzel*.

REUTER, M. Hoogduitsch woord voor een *zeef*, van 't Hoogduitſche *reuten* voor zuiveren, dat eigenlijk ons *uitroeien* is. § 28.

REUZEL, O. als *ſtof*, en als *reutſel*, van *reuten*, ſmeeren, of *roetſel* van *roet*, waarvan op dit woord. § 48, 86. Maar M. als *ingewand*, wanneer 't het *net* (omentum) beteekent, in welken zin men zegt *zijn reuzel ſcheuren*, als wortelſylbe van *rosſelen*, *reuſelen*, of *rotelen*, *reutelen*, dat is, *ſnorken*, *rommelen*. § 28. Men ſchreef, naamlijk, het rommelen van den buik toe aan het net, dat daarvan *reutſel* genoemd werd, even als de ſnuit van een dier in 't Hoogduitsch *ruſſel* voor *elefantstromp*, of *varkensſnuit*, van 't zelfde ſnorkend geluid.

REVEIL (ontwaking). Fransch woord maar O. naar 't Voorwerk.

REVEILLE. M. als zijnde in 't Fr. M. en een Imperatief. § 100, 28. Vergelijk *taptoe*.

RÉVEL (droom), M. van *revelen*, uit *revelatio*. — In de tweede beteekenis, *nachtrazen*.

REVENU. Fransch, en M. Echter wordt het by ons wel V. en ook O. genomen als ons *inkomst* of *inkomen*. § 100, 57.

REVERS. Fr. en O. naar 't Voorwerk. By ons, de *tegenzijde* van een penning, de andere mag men met de Duitſchers de *ſchouwzijde* noemen.

REVERSAAL, zie het daaruit verbasterde *renverſaal*. § 41.

REVOLTE. Fransch woord van het Ital. *rivolta*, voor opſtand, oproer. V. als dit. § 100.

RE-

REVÛ. 't Franſche *revuë*, en V. door dezen uitgang. § 100.

RHABARBER, zie *rabarber*.

RHIJN, M. als het Latijnſche *Rhenus* bewijst, dat eigenlijk 't Duitſche *rin* (vloed) is, van *rinnen*, vloeien. § 28, 100.

RIB, V. 't Is eigenlijk *ſtreek*, lange *ſtreep* of *reep*. Doch V. als, gelijk wy reeds dikwijls opmerkten, de uitgang in *b* medebrengt. Zie *reep*.

RICHEL, M. in den uitgang, § 28; doch inderdaad V. als adjectief van *rige* of *rijge*, 't zij *lat* daaronder verſtaan wordt of niet. § 57. Zie *lat*.

RICHTSNOER, als *ſnoer*, O. § 39.

RICOCHET. Fransch kunstwoord in de Artillerie, beteekenende een zoo ingericht kanonſchot dat de kogel nedervallende met een kleinen opſprong voortgaat langs het terrein. — 't Woord toont zichtbaar het Neêrduitsch (*te*) RUGKAATSING met een diminutiven uitgang, doch het is van het Spaanſche woord *coz*, beteekenende een ſtamp (met den voet of anderzins) of van 't desgelijks Sp. *cox*, hinking, waarby men opſpringt. O. als participium, en ook als wordende *ſchot* daaronder verſtaan. § 41, 100, 57. Wy zouden in onze taal *weêropſtuit* zeggen, en kunnen 't dus ook M. nemen. § 57, en V. als *ſchoot*.

RIDDERSCHAP, V. § 92. Als *waardigheid* neemt Hooft het O. doch zie § 93.

RIDICULE voor een geknoopte of gebreide werkzak der Vrouwen, verbasterd van *reticule*, netjen; 't is 't *reticulum* der Romeinſche Matronen, waarin zy rozenbladen en andere geurige bladers en bloemen met zich droegen, het geen ook wel eens door mannen geſchiedde, wien 't als weekheid en dartele weelde verweten werd. Men zie een voorbeeld in de Verrinen van Cicero.

Als Fransch woord aangenomen, is 't als adjectief waaronder *zak* verſtaan wordt, M. § 57. — Als *'t belachlijke* zou 't O. zijn, § 41.

RIEK of RIEKE, vork, M. als wortel van 't werkwoord *rieken* of *reeken* (reiken) § 28. V. als men er *vork* by denkt. § 57.

RIEL, M. door den uitgang. § 28. 't Is goot, van *riën*, *rige* enz. Zie *richel*.

RIEM, M. als deze uitgang over 't algemeen § 84. — Dus in de eerste plaats voor *reep* of *strook leder*, enz. ook voor *bondel* of *pak* papier van 20 boeken, in welken zin men 't echter ook O. neemt, als in *papier van 7 gulden het riem*, waarvan zie op *honderd*. En in de tweede plaats, naar het Gebruik, ook voor *roeispaan*, in welk laatste geval ik echter (ongeacht het Lat. *remus*,) 't V. (als zijnde 't saamgetrokken uit *roe-ing*) verkiezen zou; gelijk er ook natuurlijkerwijze *spaan* onder verstaan kan worden. Ook het Fransch zegt *rame* in 't V. — Het Deensch en Zweedsch *rem* voor ons *riem*, als reep of strook genomen. § 34, 57.

RIET, O. 't Is *geriet*, van *ri-en*, ruischen, gelijk in 't Engelsch *rush*, van dit *ruischen*. Vergelijk *lisch*. — Dat het verwant is met *rillen*, beven, dat is, *ri-elen*, ziet ieder.

RIF. Eigenlijk 't zelfde woord met *rib*, maar in collectiven zin, voor *geraamte*, en dan uit dien hoofde. O. § 49. Voor *reef*, zie boven. Ook voor *balk* blijft het V. en zoo voor eene ondiepte in zee. Zie *rib*. — Voor een soort van strand of van zeebank desgelijks. In dezen zin gebruikt Antonides het woord ook in het meervoudige, anders vreemd. De ware beteekenis is niets anders dan *strook*, en uit *re-en* (als zijnde 't woord *re-ing*), waar *reep*, *reeks*, *ree*, *rij*, *recht*, enz. ook van zijn. Zie § 85.

RIFT, dat is, *gerifte*, O. § 49.

RIJ, V. 't zij voor een *reeks*, 't zij voor een *regel* (of *lineaal*, gelijk men thands spreekt). Te veel is over dit woord geschreven om hier op te halen. Maar men be-

den-

denke dat het eigenlijk *rië* dat is het zelfde met *rijge* (reeks) is. § 67. — Kwalijk wil Huydecoper, dat *rij* flechts de zaken beteekene die op een rechte ſtreep ſtaan. 't Is de *richting*-zelve, en met *richting*, *recht*, en *regel*, van eenen oorſprong. — Ottius in zijne Annotat. ad Fr. Galliam leidt daar het Franſche *ruë* (ſtraat) van af. Ik denk echter dat dit eer van 't Angelſche *row* zij.

RIJF (*rasp*), waarvan *rijven*, dat oudtijds *ſchrappen*, ook *graven* beteekende, en waarvan *riehe* gracht, en ook *vrien*, omgraven is, waarvan het adjectief *vrij* afkomſtig. Het werd oudtijds ook van eene *egge* gezegd. M. § 28.

RIJFEL, desgelijks M. § 28, 57. *Rijfelen*, het werkwoord hiervan gemaakt, is *ſchaven*, waarvoor men ook *rifeleeren* plach te zeggen. Dus in de *Grimbergſche oorlog*, van een wezendlijk *affchaven* in den eigen zin van het woord, het geweldig voorbyſchuiven by het door één hortend gedrang in den Slag verwekt:

Si quamen te gader, ic liege v niet,
Onder hem beiden metten ſiden,
Dat ſi jockeerden in 't overliden.
Tvel rifeleerde *hem van den bene.*

Jockéren is 't Franſche *choquer*, ons ſchokken; *overliden* is voorbygaan, voorbyſtrijken. Van *rijven*, werkwoord van dit *rijf*, is *gerijven* of *gerieven*, in mijn jongen tijd veel gebruiklijk voor *iemand dienen met iets*. Het is eigenlijk, voor iemand een moeilijkheid wegnemen, en drukt het *applaner* der Franſchen uit, als ware 't *gladden*. *Iemand gerijven* moet derhalve met dit *iemand* in dativo verſtaan worden, en *gerijven* is een verbum neutrum, dat geenen accuſativus heeft. 't Is *inſervire alicui*. Maar

RIJFELAAR is van 't zelfde woord, doch in den zin van *landloopen*, gelijk *ſchaven* van ouds ook *loopen* beteekent, zoo wel als *ſtrijken*, waarvan de Duitſchers ook *landſtreicher* zeggen. — Het werd dus ook voor Heiden en Waarzeg-

ger, en zoo 't verbum *rijfelen* voor velerlei foort van *fortilegium* gebruikt.

RIJGE, 't zelfde als *rij* of *rije*, reeks, regel (feries), gelijk nog in onze Bijbelvertaling, b. v. I Kon. VII; en

RIJGE, V. voor een *lat*, als *rie*, of als overoud adjectief *ri-ig* of *rij-ig*, of om dat men er *lat* onder verftaat. § 67, 33, 57.

RIJK, O. als zijnde eigenlijk een adjectief, abfolutè gebruikt. § 41. Het is *rij-ig* of veellicht *rijing*, en beteekent een *omftreek*, *omtrek*, en dus *uitgeftrektheid*. Ook als adjectief gebezigd, is 't *uitgeftrekt*, en in den tweeden zin, *machtig*. De *huombres riccos* van oudtijds in Spanje waren geene *rijke* mannen in den tegenwoordigen zin, maar *machtige*.

RIJKDOM, M. Zie § 92.

RIJM, voor den *rijp*, pruina, M. als de uitgang *m* gewoonlijk. § 84. — Voor *eindklank* van het vers meent men 't uit *rhytmus* verbasterd te zijn, dat eigenlijk de *kadans* is; en dus te onrecht. Doch vroegeren hebben 't Gr.-Latijnfche *rhytmus*, uit onkunde daar wel meê verward en het een voor het ander gebruikt. Het woord is Nederduitsch en zou V. moeten zijn, als zijnde eigenlijk *rijing*, dat is *regeling*, of *rijging* (famenfnoering en op rijen ftelling) van de verzen, zoo als ook nog in de Franfche taal, *rime*; maar men heeft het O. genomen, misfchien om dat men er *geluid* by dacht. Want de ware uitdrukking zou zijn *het rijmgeluid*, of geluid dat twee verzen aan één rijgt, en tot een *rijg* of *reeks* maakt. § 57. Doch zie het II Deel mijner Nieuwe T. en D. Verfch. bl. 97.

RIJP (*rupfe*), is eigenlijk *repe*, of *reupe*, dat is, *reep*, van *repen*, 't Latijnfche *repere*, en dus ook M. doch dit *repen*, wordt door het voorzetfel *ge-*, tot *gerepen*, en faamgetrokken, tot *krepen*, *kreupen* en *kruipen* gemaakt (waarvan ook *krepel* en *kreupel* is), en dit *reep*, of *repe* (in de oude uitfpraak *reupe*) neemt den V. uitgang *fe* aan, en wordt dus *rupfe*, waarmeê men 't verwart, en van daar

daar neemt men 't V. § 74. Zie *rupse.* — *Rijp* werd echter ook by verkorting voor *reepworm* of *kruipworm* gezegd, en dus V. genomen toen *worm* dit geslacht had. § 39, 57. Zie *worm.*

RIJP, pruïna, M. § 28. 't Is de wortelsylbe van het verbum *rijpen*, in den zin van een zacht *bezijgen*, waarvan *drijpen* (nu *druipen*), 't versterkte in beteekenis is; en het hangt dus ook eenigermate met *kruipen*, dat *ge-ruipen* is, en zoo ook met *rijp*, *rupse*, te samen, en tevens met *grijpen*, waarvan op *reep.* — Het adjectief *rijp* voor *zacht* of *te plukken*, is hier ook van. De *rijpe* vrucht is, die van den boom in des plukkers hand of in 't slijk druipt. Cats, in den Spieghel:

De peer is van den boom en in het slik gedropen.

RIJP, oudtijds een *bestrate wal*, en nog hier en daar, doch vooral in sommige eigennamen van plaatsen behouden. 't Latijnsche *ripa*, V. welk Latijnsch woord ook met *repe*, dat is, *streek* overeenkoomt. Vergelijk *strand.* § 100.

RIJS of RIJST, Oostersch graan (*oryza*), V. § 100. Schoon het Italiaansch en Fransch *riso* en *du ris* in 't M. zegt.

RIJS, 't zij voor *twijg*, jeugdige *tak* of *scheut*, 't zij voor *riet*, M. als grondsylbe van *rijzen*, uitschieten. Maar collectivè, gelijk het meestal gebruikt wordt, O. § 28, 49.

RIJT, M. als grondsylbe van *rijten.* § 28. Anders *reet*, en dan V. § 36.

RIJTUIG, als *tuig*, O. § 39.

RIL, M. § 28. 't Is van *riën*, beven, waarvan *ri-elen.* Huygens zegt *ryelen* en *ryeling* voor 't *bibberen.*

RIMPEL, M. door de vorming. § 28. Van *riem* (striem, streep), waarvan *riemelen*, in den zin van striemen of dwarsstreken maken. Het grondwoord is *rij*, streek, en maakt *ri-en*, en *ri-ing*, 't geen tot *riem* wordt saamgetrokken. § 85. Van welk *ri-en* ook *ribben* en *ribbelen*, en den appelnaam, *ribbeling.*

RINDE voor bast, van het *rijten* of ſplijten, alle ſchors van boomen by het droogen, eigen, waarvan ook *rimpel* is. V. als zijnde *ri-ende* (participium), § 34.

RING moest als *re-ing*, omſtrekking, rondte, V. zijn, maar het veelvuldig gebruik van het verbum *ringen* in velerlei ſamenſtellingen en afzetſels, als *omringen*, *beringen* (nu *brengen*), *geringen* (nu *kringen*), *dringen*, *wringen*, *gering*, *kring*, enz. heeft dit nomen als bloote wortelſylbe van dit werkwoord doen aanmerken, en van daar 't M. geſlacht dat er onverdeeld aan toegekend wordt. § 28.

RINKEL, van *rinken*, rammelen, waarvan ook *rinkinken*, dat is, *rinken- en kinken* door één. M. § 28. Doch *rinkelrooien* is *ringel-ruien*, d. i. *in den ring reien* of danſen. En *ringelooren* is iemand *aan 't oor ringelen*.

RINKELBOM (tambourin). Als *bom*. M. § 39.

RIOOL, eigenlijk *riolo*, verkleining van 't Italiaanſche en Spaanſche *rio*, 't Latijnſche *rivus*. O. als diminutief. § 45. Vergelijk *riel*.

RIS, M. van *risſen* (Hoogd. *reisſen*), dat is ſcheuren. Anders *rits*. § 28.

RISICO, M. Italiaansch woord gelijk er *honderden in den* koophandel en zeevaart aangenomen zijn, en ſomtijds niet als vreemd erkend worden. (Zoo is, by voorbeeld, *ſchaloos t'huis komen*, niet *ſchadeloos* of *ſchadelijk*, maar 't Italiaanſche *ſcaglioſo*, dat is, *aan ſplinters*.) § 100. Zie *agio*. — Even zoo 't Fr. *risque* van *risquer*.

RISP (als men voorheen zei voor *ructus*). M. als wortelſylbe van *rispen*, nabootſend woord, doch niet te min verwant met *rijzen*, en oprijzing van dampen uit de maag aanduidende. § 28.

RIST of RISTE, *reeks*, van *rien* (rijen), gelijk *list* van *liën*. Zie Aanteek. *ww*. V. om den uitgang. § 75.

RIT, M. als wortelſylbe van *ritten*, dat is, *rijden*, waarvan het Hoogduitſche *ritter*. § 28. Vergelijk *gerit*.

RITS of RITSE, van *ri-en*, waaruit *rinde*, *rijten* (zie

rinde). Dat *rits* echter, als wortelſylbe van *ritſen*, M. is, is klaar. § 28. V. § 75. — Hiervan *ritſelen*, 't geen eigenlijk een geluid van ſcheuring is. In 't Perzisch is ریس (*risch*,) gekwetst.

RIVEEL ('t Franſche *reveil*), by onze Ouden voor feest aangenomen, O. § 44. 't Is eigenlijk de feestmorgen: want de feesten vingen aan in of met de nacht.

RIVIER. V. als 't Fr. *rivière*, van 't Lat. *rivus* gemaakt. § 100.

ROB, M. als *visch*. § 57. Doch

ROB, 't Medicijnſche woord, waarvoor wy *gelei*, en in goed Hollandsch *lil* zeggen, (of ook wel *konſerf*,) V. als *gelei* en *conſerva*. § 100, 57.

ROB voor de buik van een visch. V. door den uitgang op *b*.

ROBIJN, M. als er de *ſteen*, O. als er de *ſtof* door uitgedrukt wordt. § 57, 48.

ROCAILLE. Fransch adjectief, van *roc*, *roque*, of *roche*, ons *rots*, en dus ſubſtantivè voor rots- of ſchelpwerk gebruikt. O. § 41, ſchoon de Franſchen 't in dezen zin V. nemen.

ROCH, gelijk men het woord nog naar de oude wijze en ter onderſcheiding van *rog* of *rogge* (ſiligo) ſchrijft. M. als *visch*. § 57. 't Woord is eigenlijk van ouds *doornrug*, als in het Hoogduitsch *thornback* van de doornige rug. Doch zie *rug*.

ROCHEL, M. door de vorming. § 28. Den *rochel* in de keel hebben, zegt men.

RODAAN, M. om dat het de Latijnſche naam *Rhodanus* is. § 100.

ROEDE, V. Van het thema *ro-en*, *rijzen*, groeien. § 72 en Aanteek. *ccc*. Het thema is in de *r* van *rijzen*, waarvan *rijs* en *riet*, en ook uitſtrekking beteekenend. Hiervan *roeien* in den zin van uitſtrekken, of *met een roede meten*, met een kunstwoord (*de pithometrie*). — *Groeien* is niet anders dan *geroeien*.

ROEF of ROEVE, V. als adjectief *ro-ig* (§ 33); het zij

voor de zoogenoemde *tent van een ſchuit*, voor eene ſchuine afdakking (als de roef der doodkisten), het zij voor de *korst op een wond*, die men thands gewonelijk de *roof* noemt. *Hrof* in het A—S. (hnoꝼ), en *raaf* en *ſouf* in het IJslandsch, beteekent *dak*. In 't oud Duitsch *ruf*. Vergelijk Huydecoper op Melis Stoke, I Deel, bl. 552.

ROEK voor *hooitas* of *hooiberg* is niet anders dan *ro-ig* van de wortelſylbe *ro*, of van *roê* (roede) als ſtaak. V. als eigenlijk adjectief. § 33. Vergelijk *rok* of *rokke*.

ROEK, M. Verouderd woord, waarvan ons *roekloos*, en wortelſylbe van 't oude werkwoord *roeken*, acht geven. § 28. — Ook zei men oudtijds *roek nemen*, als *acht nemen* op iets. Dus Claes Willemsz in *der Minnenloep* b. v.:

Vand' gecker minnen ſtuck
Heb ic gheſcreuen veel en duck:
Van rechter goeder edelre minnen
Die goede menſchen inden ſinnē
Lieſlic dragen mit reynen moede
Daervan ſecht ons ander boeck.
Ten derde wilic nemen roeck
Van ongheoirlofde minne te ſpreken.

ROEK of ROOK hoois, voor ſtapel hoois, dus opéén gehoogd om *uit te rooken* of te droogen. M. § 28.

ROEM, M. Zie § 84; en dus ook in 't volſtandig Gebruik, ſchoon het als *ro-ing*, verheffing, eigenlijk V. zou moeten zijn. § 85. Het Deensch heeft *roſe* en *roes*, voor *roemen* en *geroemd*, van het zelfde thema.

ROEMER, M. door de vorming. § 28. 't Is de beker die *roemt*, of waarmeê men *roemt*; dat is, den genen wien men ter eere drinkt, uitroept of verheft. Een *roemer* drinken of inſtellen is, wat men ſedert noemde *een gezondheid* (later, met een Fransch woord, *een conditie*, of met een Engelsch, *een toast*) drinken of inſtellen. *Roemen* is met ſtemverheffing noemen. Ik ROEM *den Gastheer*,

heer, *ik* ROEM *het Vaderland*, zeiden onze Voorvaders in hunne gastmalen. Doen wy ook zoo, en zijn wy Hollanders! — Op gelijke wijze is het Franſche *blazon* van 't oude *blazonner*, dat is, roemen, uitroepen by trompetgeſchal, en van ons *blazen* gemaakt. Wy voegen dus *pochen en blazen* te ſamen, en ſpreken ook dus van *uitbazuinen* voor roemen. — De Vlamingen maakten van ons *roemer*, *reumer* (de *oe* op zijn Hoogduitsch uitſprekende,) en van daar *ruimer*, en verbeeldden zich toen dat de beker dezen naam van *ruimen* in den zin van leêgmaken had, waarom zy het in hun Fransch door *bois-tout* vertolkten. — De Engelſchen ſpreken van een *toast* in den zin van dit ons *roemen*, zonder te weten wat zy zeggen. *To toast* is rooſten, en *a toast* een ſtuk geroost brood, het geen zy met boter gewoon zijn te eten, of ook wel in een glas waters laten uittrekken, om dit by hun ſpijs te drinken, als wordende daardoor de raauwe hardheid van 't water weggenomen. Doch hun *toast* voor het drinken ter eere van iemand is eigenlijk *a toſs*, een aanſtoten van 't glas met den mededrinker (nu verouderd), en dus ſpraken zy ook oudtijds. Dit aanſtoten noemde men *klinken*, en hiervan de oude uitdrukking *drinken en klinken*.

ROEP, M. § 28.

ROER, als wortelſylbe van *roeren*, M. Dus *in den roer zijn*. § 28. — Als *riem*, *ſtuurriem*, van *roeien*, zou het als *roeier* of *roeder* M. zijn, gelijk de Hoogduitſchen hun *ruder* ook oudtijds gebruikten; maar het is by ons ontwijfelbaar O. om dat men *het geroer* plach te zeggen. § 51. — Ook als *ſchietgeweer*, niet zoo zeer om de overeenkomst van gedaante met een Scheepsroer, als wel van het Hoogd°. *rohr*, d. i. *buis* of *pijp* dus genoemd, desgelijks O. § 57. De Ouden zeiden niet te min *roere* voor *roering*, of *beroerte*, en dus V. § 67.

ROER, als *riviernaam*, is V. § 57.

ROERDOMP, vogel, en als zoodanig, en ook door de vorming M. § 57, 28. 't Is voor *domproerer*, gelijk *beschikal* voor *albeschikker*, *slijpschaar*, *kwistgoed*, en dergelijke. *Roer* is dus het thema des werkwoords *roeren*. *Domp* is het *gas* of *stikvocht* dat uit de moerassen rijst, waartoe 't Engelsche *doom*, ons *dompig*, *damp*, en *bedompt*, behooren.

ROERVINK, als *vink*, by 't Gebruik M. Zie echter *vink*. Het is meest in persoonlijke toepassing gebruiklijk, en dan in geslacht het onderwerp der toepassing volgende. § 39, 55.

ROES, voor *bedwelming*, als wortelsylbe van *roezen* (ruischen in 't hoofd), M. maar als verwant met *roze* en *ruze*, of *roeze*, V. § 28, 74.

ROEST, V. in zijn eigen beteekenis, welke niet anders dan *rust* is. (Zie *rust*.) M. als wortelsylbe van *roesten*, (§ 28) M. in gebruik. — *Een oud-roest*, voor *opkooper van oud ijzer*, verdient hier geen melding; dan alleen, dat men voorheen by verkorting *oud-rust* zei, voor *oude rustingkooper*, dat is, *kooper van oude harnassen*, enz. *Rustkamer* was zoo altijd de naam voor *rustingkamer*. — Dat men *een verroeste* of zelfs by verbastering, een *roestige keel*, *strot*, of *stem* zegt, is misschien niet van dit *roest*, maar van 't Deensche *røst*, dat is *stem*. Het is *verstemde* keel, of *ontstemde*. Welk woord met ons *gerucht*, het Hoogd. *ruf*, ons *roepen* enz. samenhangt.

ROET, voor *buik-* of *schoorsteensmeer*, O. als *stof*. § 48. Thands kent men 't alleen nog als *schoorsteenvlokken*. Oudtijds was 't *reuzel*, en alle *vet*. Men sprak van *kaarsen van roet*, en van *beulingen* met *gort* en *roet* te stoppen, enz. Waarvan de voorbeelden by Cats veelvuldig zijn, en waarvan ook ons *reuze* is. In 't Vlaamsch zegt men *ruet* of *reut*, van welk woord ons *reuzel* gevormd is als zijnde eigenlijk *reutsel*, even gelijk men *smeersel* van *smeer* zegt.

ROE-

ROETERT (kaauw, graculus), M. als *vogel.* § 57.

ROFFEL of ROVEL, dat is *ſchaaf;* van *rowen*, als *rowel*, *rovel*, *ruivel*, *rijvel*, werktuig, dat het ruwe glad *rijft*, of glad *wrijft*, het geen *ſchaven* is. *Roffelen* is dus *rovelen*, *ſchaven*, maar by uitbreiding neemt men 't ook voor *ſlaan; uit-* of *afkloppen.* M. § 28.

ROFFEL van de trom, is de *trommelſlag* in 't algemeen. In byzondere beteekenis is 't van *rufen*, roepen, het *appél.* Desgelijks M.

ROFFEL, RUFFEL, of ROEFEL was ook oudtijds een *ſchop* of *houweel.* Van *raven* of *raffen*, waarvan ook in 't Hoogduitsch *raffel*, een *ſchraapijzer*, M. § 28. Hiervan wordt *roffelen* ook in den zin van *krabbelen* gebruikt, en by uitbreiding op *geesſelen* toegepast, waarvoor men op gelijke wijze iemand *de rug ſchuren* zegt.

ROFFIAAN, M. § 55. Hoerenwaard of koppelaar. Doch waarvan dus genoemd? — Van *roffe*, d. i. *raap*, knol. — Het is dat men oudtijds denzulken ter ſtraffe een raap in den endeldarm drong, 't geen ook de *piga* by Horatius is.

ROG of ROCH, M. als *visch.* § 57.

ROGGE, V. als *plant.* In 't Slavoonsch ꙗ о ѫ з (*roch*). In 't Latijn *ſiligo.* § 57, en 33.

ROK, 't oorſpronklijke waaruit het vervrouwlijkte *rots* door 't Franſche *roche*, oudtijds *roque*, waarvan *rocaille.* V.

ROK (kleeding). 't Woord ſchijnt eigenlijk *ro-ig*, dat is, *omronding*, omgeving, en zou dus door zijn aart, V. zijn; maar is van den oudſten tijd af M. gebruikt. Veellicht is het *rek*, wortelſylbe van *rekken*, ook *rokken*, en dus inderdaad *overſtrekking*, en op deze wijs M. § 28. In den Roman van Limb. lees ik dus;

Die and' jonf', die wel ghedane,
Hadde ene linine jupe ane,
Eñ enen witten roc *onder.*

ROK,

ROK, of ROKKE, als *ſpil*, eigenlijk adjectief, waaronder men dit zelfde *ſpil* verſtaat, en dus van geſlacht als dit. § 57. Zie *ſpil*. Het woord *rok* in dezen zin is genoemd van het *rokken*, dat is, *ſamenhoopen van-het vlas*, dat men er om windt. Echter verwant met ons *rakken*. Zie *rak*, *roek*, *rook*, en 't vorig artykel, *rok*.

ROKKEN, 't zelfde woord, maar O. als meer zulke verlangde uitgangen, welke men onderſtellen mag in den oorſprong diminutiven te zijn. *Rokkijn*, dat thands *rokjen* zijn zou, ſchijnt niet anders. § 45. Doch veellicht is 't het Deenſche woord met het lidwoord, even als *marken*, by voorbeeld. Zie *marken*.

ROL, M. door de vorming, van *ro-en*, *roëlen*. § 28. Gelijk het dit geſlacht ook in het Fransch behouden heeft. 't Misbruik alleen heeft het voor V. doen doorgaan. — M. derhalve 't zij men 't voor 't Franſche *rôle* of *rouleau* neemt. *Rolle* echter als *rolling* is V. te dulden, als in het Hoogduitsch. § 67.

ROLLAGE, of ROLLAAG, ſteenen rand voor het afrollen van de aarde of 't puin (langs een pad), V. § 39. — 't Woord niet te verwarren met het nieuwe *rollade*, dat eigenlijk *roulade* en volkomen Fransch is.

ROMAN, buiten alle mooglijkheid van bedenking, M. als in alle talen. § 100. Men plach voorheen *romant* te zeggen, als participium van een verbum *romer*, dat eigenlijk Latijn ſpreken beteekende, door 't welk men 't Fransch verſtond. De accent des woords valt op de laatſte ſylbe.

ROMANCE. Eigenlijk Spaansch woord, en de Spaanſche half Latijnſche taal of die van het Zuiden van Frankrijk by de half Arabiſche beſchaving beteekenende, doch later toegepast op verhalen in die ſpraak opgeſteld, en op navolgingen van zulke verhalen in proze of dichtmaat. V. § 100.

ROME, O. als alle namen van ſteden. § 57.

RO-

ROMENY, d. i. Wijn van Romanië. Een der zoete Wijnen, voorheen zeer gezocht. M. als wordende *wijn* daaronder verſtaan. Vergelijk *malvezy*. § 57.

ROMMEL, M. § 28.

ROMMELPOT. M. als *pot*. § 39.

ROMMELZODE. V. door den uitgang.

ROMP, M. als wortelſylbe van 't ongebruiklijke *rompen*, in 't Fransch *rompre*, in 't Latijn *rumpere*, waarvan het even zoo is als *tronk* van *truncus*. Het beteekent dus het *hoofdelooze lijf*.

ROMP-SLOMP, ſamenſtelling van twee adjectiven, maar in toepasſing als zelfſtandig, M. gebruikt, ſchoon beide geſlachten (naar den aart van het voorwerp) toelatende. 't Beteekent eigenlijk een verwarring van gebroken ſtukken. Zie *ſlommer*. — Men onderſtelt er *hoop* (acervus) by. § 57.

ROND, adjectief, als ſubſtantief gebruikt, O. § 41.

RONDAS. Dit woord heeft niets met *asch*, noch ook met *as* gemeen. De uitgang is Italiaansch, *rondazzo* of *rondaccio*, in 't Fransch *rondache*, waarom het ook den klemtoon op de laatſte ſylbe heeft. 't Is M. § 100. doch tevens O. wanneer men er *ſchild* onder verſtaat, of het woord als een uitheemsch, en even als *rondeel* (dat ook voor *rond ſchild* gebruikt werd) beſchouwt. § 57. De Franſchen noemden 't oudtijds *rondelle*, en hem die zulk een rondas voerde, *rondelier*.

RONDE en

RONDTE, V. Zie § 33 en 95.

RONDEEL, O. als vreemd woord, of waaronder men *ſlot* of *kaſteel*, of *bolwerk* verſtaat. § 100.

RONZEBONS, draagbaar poppenſpel nieuwlings opgekomen. Het woord is verbasterd Engelsch, uit *to rouſe* en *punch*. Mr. Punch is in Engeland wat een Jan Klaasſen of Jan Potaadje by ons, of een Hans Worst in Duitschland is; en *to rouſe* is beweging of leven maken, waar-

van

van ook ons *roezemoezen*, en hangt ſamen met ons *ruzie*. — Het woord is dus wat wy *een Jan Klaasſen ſpel* zouden noemen, of eenvoudig *een Jan Klaasſen*. M. derhalve. § 55.

Maar wat is *Jan Klaasſen?* — Eigenlijk verbasterd uit *Jan klots* (d. i. Jan klomp), om dat zijn oorſpronklijke hoofdeigenſchap in zeer groote, zware, en wijde klompen (of, als men zegt, holsblokken) beſtond, waarmeê hy een geweldig gerucht maakte, 't welk men *geklots* of *klotſen* noemde.

Jan Potaadje is ook een verbastering, voor *Jan pots*, na de *rommelpot* genoemd, gelijk men in mijn kinderlijken tijd ook *Jan met den rommelpot* zei, als dit ſpeeltuig op de dorpen, en elders by 't gemeen, nog in gebruik was.

En *Hans Worst* dan? Deze naam heeft zijn oorſprong in den tijd als de mannen een zeer vooruitſtekende gulp aan de broek droegen, 't geen door deze potſenmakers tot in het belachlijke en aanſtootelijke gedreven werd.

ROODAARD, anders *roodkrijt*. O. als ſtoffe, en V. als aarde. § 48, 39.

ROODBAARD, ROODKIN, ROODMUTS, en al dergelijke M. om dat men het woord op man toepast. § 55. Vergelijk *hompelbeen*.

ROODBORST. Vogel, en als zoodanig, M. ſchoon in zichzelf, V. § 57, 39.

ROOF, M. als ſtamſylbe van *rooven*, dat eigenlijk *afſchaven* is, en, by uitbreiding van beteekenis, met geweld nemen. § 28. Hoe 't werkwoord *rooven*, Hoogd. *rauben*, met het Lat°. *rapere* ſamenhangt, ziet ieder.

ROOF, ROVE, korst op een wond, V. als verouderde uitſpraak van *roef* of *roeve*. Zie *roef*. Oudtijds zei men ook *rap*, waarvan 't adj. *rappig*, d. i. met roven en korſten van wonden bezet.

ROOI, als wortelſylbe van *rooien* of *roeien*, dat is, *peilen*, en

en bij uitbreiding van beteekenis, *ramen* of *gisſen*, M. § 28. De oorſprong des woords is in *roede*. Zie ook *raâ*. *Rooi* was by onze Ouden ook *orde*, gelijk by de Franſchen *conroy*, waar *desroy* tegen over ſtond als *wanorde*. Hiervan ook *arroy* en *desarroy*. — *Geen rooi van iets hebben*, zeggen de onzen, voor *geen* gisſing daarop te kunnen maken, of liever, geen rekening.

ROOK, damp. Oorſpronklijk als adjectief *ro-ig*, opſtijging, en dus V. § 33; doch als wortelſylbe van *rooken*, M. § 28; 't geen het tegenwoordig Gebruik meest voor zich heeft.

't Een en ander laat zich op 't woord toepasſen, 't zij men er *damp* (fumus) of *hooitas* (acervus) door verſtaat. Wanneer men echter onderſcheid maken wil, zal ons het innig gevoel in het eerſte geval het V. en in het laatſte het M. doen verkiezen. Doch ook dan is er geen regel voor te ſchrijven. Zie van 't Thema *ro* Huydecoper op Melis Stoke.

ROOM, M. naar den algemeenen regel, § 84; ſchoon het woord eigenlijk *ro-ing*, dat is, *ſamenloopſel* is, zoo dat *room* eigenlijk niet de melk-zelf, maar de zich daarop vergaderende vettigheid is, gelijk wy 't in Holland ook onderſcheiden. — En dus ook het vel op de gekookte en verſlagen *melk*, in 't Grieksch γραῦς, waarvan 't Fransch *gras* voor *vet* heeft. Athenaeus brengt er een dubbelzinnigheid over by, om dat het zelfde γραῦς een *oud wijf* beteekent. (Libr. XIII.) Het is of men by ons zeide: *Blaas* of *ſchuif het rimpelig vel ter zijde*, *en gebruik het onderſte*.

ROOPAARD. Dus genoemd houten onderſtel van een ſtuk geſchuts op *rollen*, van de kleur die men 't geeft, zoo geheeten. Indien echter de naam niet eigenlijk *rolpaard* is. Zie voorts *paard*. O. als *paard*. § 39.

ROOS, V. als de Latijnſche naam *roſa*, en bovendien als *bloem*.

bloem. § 100, 57. — Ook voor het *middenpunt van een gewelf*, waar de bogen (zoo men 't noemt) vergaderen, van ouds by de Bouwkunſtenaars, om het toeloopen der verſcheidene holronde bogen van rondomme als bloembladen in dat ééne punt, *de roos* genoemd, waarvan ook een *roos-gewelf*, en waarvan de ſpreekwijze, *onder de roos;* 't geen het zelfde is met *in beſloten kamer* en niets gemeen heeft met het *ſub roſa* der Ouden, dat is, *onder den dronk*, of *onder de maaltijd*, en dus wezendlijk onder de rozenkranſen, waar zy zich, by de vrolijke feeſten aan tafel, meê kroonden.

ROOS, (Eryſipelas). V. als zijnde 't præteritum *roſe* van 't oud-Engelſche *to riſe*, en beteekenende dus *opzetting.* § 36.

ROOSTER, M. door de vorming van *rooſten*, dat van *rooden* is. § 28. Zoo het echter 't Lat. *raſtrum* niet is, waarmede 't in ſamenhang ſtaat.

ROS, O. als *paard*, gelijk ook 't oudere *ors* was. § 57. Zie *paard.* — Zoo zei men ook *rosſide.* Doch men onderſcheidde door *ros* het gewone rijd- en reispaard eens ridders, door 't laatſte zijn ſtrijdpaard, by de Franſchen *dextrier* genoemd, om dat de ſchildknaap het aan zijn rechterhand voerde. De *rosſide* was eigenlijk 't Franſche *roucin*, diminutief van *rouce*, dat ons *ros* is, en ontaarde weder in *roncin*, waar men in 't ſlecht Latijn *roncinus* van maakte. *Dextrier* (of ook *deſtrier*) is van *dextra*, gelijk men ook zei *ménèr cheval en deſtre* of *dextre.*

ROSMARIJN. Plant, en als zoodanig, V. § 57.

ROT, bende, van ouds V. als *roede* (dat is, *ſtaf*), waar het van afkomt, of liever, 't zelfde woord mede is. Nicetas Choniates kent dit woord reeds als Vlaamsch, en noemt het ῥοῦτα, het geen hy met σύνταγμα (bende) vertolkt, en 't welk dus dit geſlacht van het woord ook bevestigt. Ook heeft Vondel het dus nog meestal. Sedert heeft

heeft men het veelal O. gebruikt, gelijk 't V. en O. veel verwisfeld zijn. Doch het is natuurlijk dat men 't als een collectivum aanmerkt. § 49. De *virga* of wijngaardftok der Centurionen in de Romeinfche Legionen mag het wellicht by ons ingevoerd hebben.

ROT of RAT. Zie op *rat*.

ROTGANS, vogel, maar V. als *gans*. § 39. De naam is van 't vliegen in rotten of benden, of by zwermen.

ROTONDE (Fransch), voor een rond gebouw. 't Is het Italiaanfche *rotonda*, en als dit, V. § 100.

ROTS, V. Ons eigen woord is *rok*, 't geen by de Franfchen, met wien wy 't gemeen hebben, als by ons, M. doch vervrouwelijkt is, in hun gewone toevoeging van de *e* feminin, waardoor zy dan *roche* en *roque* fchreven, beide als 't laatfte uitfprekende. Toen men naderhand de *ch* niet meer als *k* maar op de tegenwoordige wijze las, ontftond hieruit de tegenwoordige uitfpraak van *roche*, en het woord kwam aldus veranderd tot ons te rug. — Van daar zeggen wy in 't V. *rots*, gelijk wy de *ch* der Franfche altijd door *ts* uitdrukken. Even zoo ging het met *pak* of *pok*, in 't Latijn *poccus*, in 't Fransch *poquet* en *paquet*, en *poche*, als *pots* weder overgenomen, en meer anderen. Zie de Aanteek. op mijne *Verhandel. over het Naïve*, in mijne *Taal- en Dichtk. Verfcheid.* II. Deel.

ROTTE, rivier, V. § 57.

ROTTING, V. 't zij voor *rot wording*, het zij voor *rietftaf*, en in den laatften zin, verwant met het Franfche *rofeau*, en 't Engelfche *rufh*, en ook met ons *rode* en *rot*, roede. Echter is in dit geval de uitgang *ing* byvoeglijk, en eens met *ig*; en dus mag men het in dezen zin M. gebruiken, als *ftok* of *ftaf* daaronder verftaande. § 33, 57.

ROUW, als wortelfylbe van *rouwen*, M. § 28. Doch men zegt wel:

Geen dragen van den rouw, is 't blijk der rouw van 't hart, of

't Gevoel der rouw hangt van den rouw niet af.

Het is klaar, dat men 't dan V. gebruikt als *rouwing*. § 34. Doch wezendlijk is er geen verschil ten aanzien der beteekenis. De samenhang van dit woord met het oude *raken*, waarvan ook het Oud-Engelsche *routh* voor *zorg*, enz. en welk *roeken* (ter harte nemen) met *raken* verwant is, en met dit een gemeen præteritum heeft, naamlijk *rocht*, verdient hier onze opmerking.

ROZELAAR, M. als *appelaar*, *hazelaar*, *zijfelaar* enz. van de werkwoorden *appelen*, *hazelen*, enz., dat is, *appel maken*, *hazels maken*, zijnde *haze*, en 't daaruit gevormde adjectief *hazel*, 't zelfde als *aas*, of *aat*, waarby deze noot van den *eikel-* of *ekel-*, dat is, scherpe onetbare en *ekelende* noot onderscheiden wordt. Zoo ook is ἀηδὴς, ἀχνὰς, *onsmakend*, *onvoedend*. Men kent het woord *ekelen*, by de Duitschers nog overig. Het is met *eik* en met *edik* van den zelfden oorsprong, § 28.

ROZIJN. Zie *raizijn*.

RUET, Zie *roet*.

RUG, beschouw ik diefst als zijnde *rig*, dat is, *rij-ig*, van *rij* (rechtheid), waarvan ook *richel*, en derhalve V. § 93. Het is dus het *rechte*, de *richting*, van 't lichaam. Niet onnatuurlijk evenwel kon men 't ook uit *ruwig* (ruwig) van *ruw*, als een saamgetrokken woord afleiden, in zin of samenstemming van en met *doornig*, gelijk men ook de *spina dorsi*, by ons RUGGEBAAT, zegt, van de uitsteekken der wervelen waar zy uit bestaat, in het Griekische *ἄκανθα*. In dezen zin en opvatting zou het ook V. zijn. — Niet te min is het M. geslacht in dit woord zeer gevestigd, en van zeer oud. Men mag het dus als van het verloren verbum *riggen*, in den zin van *opgericht maken*, beschouwen, § 28: en zeker moest dit bestaan, als

er

er 't derivatief *richten* uit voortspruiten zou, 't geen noodwendig het vroeger participium *ge-rigget*, *gericht*, onderstelt.

RUI; 't zij als *stroom* of *greb*, van 't Italiaansche *rio*, 't Latijnsche *rivus*, en 't oud Fransche *reu*; 't zij als aandrift, van *ruyen*, voor 't Fransche *ruer* en Latijnsche *ruere*; 't zij als verbastering van *rei*, altijd M. § 100, 28, 57. En zoo ook

RUI, voor de daad of den staat van *rui-en*, als wanneer men zegt: in den *rui*. § 28. *Ruien*, naamlijk, de vederen verliezen, is eigenlijk, *ruw worden*, of *ruw zijn*. Vergelijk *rafel*.

RUIF of RUIVE, schuine lat- of bieshorde in een stal, waarachter men 't hooi werpt, is niets anders dan *roef*, dak. V. § 33.

RUIG, O. als adjectief. § 41. 't Is eigenlijk *ru-ig*, *ru-wig*, van *ruw*.

RUIGT, voor onkruid; in eigen of overdrachtige toepassing, O. als zijnde dan *het geruigte*, collectivè. § 49. Doch

RUIGTE, V. als de uitgang aantoont. § 95.

RUIKER, M. als de vorm van 't woord medebrengt. § 28.

RUIL, M. van *ruilen*. § 28.

RUIM, O. als zijnde een adjectief. § 41. Doch de oorsprong is in *rui*, dat is, *roe*, als *meetstaf*, *roe-en* (nu *roeien*), als *meten*, maakt *roe-ing*, dat tot *ruim* saamgetrokken, de bloote en ledige uitgebreidheid uitdrukt; en het adjectief daarvan gemaakt, zou eigenlijk *ruimig* zijn. Doch ons tegenwoordig *ruim* is even als *lucht* voor *luchtig*, *vocht* voor *vochtig*, en meer zulke adjectiven.

RUIMTE of GERUIMTE, V. § 95.

RUIN, voor *paard*, M. om de kunne. § 55. Het woord is van 't oude *wren*. Zie *hengst*. In 't Latijn ook *runcinus*, in 't Fransch *roncin* en *rouci*. Zie Burman, bl. 335.

't Is dus van het *wrenſchen* genoemd. 't Woord *roncin*-zelf is ons *wrenſching*. Het oude *ruen* voor 't hitſig zijn der herten en paarden, en 't Franſche *rut*, hangen hiermede ſamen. Vergelijk *reu*. — Doch voor *geſneden paard* is het een geheel ander woord, en eigenlijk *geruin*, voor *geruiing*, van *roe-en*, voor *ontroeden*, de mannelijkheid ontnemen, even als men *ſchillen* en *bolſteren* voor *ontſchillen* en *ontbolſteren* zegt.

RUÏNE, Fransch woord, by ons altijd en van de oudſte tijden af reeds in zwang; het Lat. *ruïna*, en als dit, V. § 100. De Hoogduitſche taalſmet doet thands het verſtandelooze *bouwval* daarvoor indringen. DI meliora!

RUIT, een vlak door vier gelijke rechte lijnen omſloten, in 't Gr.-Lat. *rhombus*; doch V. en zoo ook

RUIT, als glasruit, V. Zie Aanteek. *dd*. 't Is eigenlijk *geruite*, namelijk *vlakte*, door ééne *rui* of *roe* (dat is, *lengte* of *maat*,) bepaald of omperkt, en drukt dus een vierkant uit, het zij recht of ſcheefhoekig. Vergelijk *ruim*. De glasruiten in 't byzonder by ons, ſtaan tusſchen *roeden*, gelijk men het noemt, en zijn dus *ge-roet*.

RUITE, als plant, en als het Latijnſche *ruta*. V. § 57, 100. En zoo derhalve is ook *wijnruit*.

RUITERY, V. als de uitgang meêbrengt. § 69. Van 't verbum *ruiteren*, frequentativum van *ruiten*, 't Franſche *roder*. Want *ruiter* is niet *rijder*, als men zich veelal heeft ingebeeld, maar *buiter*, plonderaar, ſchoon die twee woorden lang met elkander verward zijn.

RUITING. Veroouderd, maar beteekenende het lange zwaard der ruiters van voorheen. M. als wordende *degen* daaronder verſtaan. § 57. — In 't V. beteekent het de daad van *ruiten* zelve.

RUL, voor *wagenren*, als wortelſylbe van *rullen* of *rollen*, wagenvoeren of mennen. M. § 28. hoezeer Hooft het V. maakt, by wien 't echter het Engelſche *rule* is, *ſtreek* of

of *regel* beteekenend. 't Geen men thands *rijden* en *rossen* zegt, zeiden onze Vaders *rollen* en *rossen*, waarvan 't eerste op het wagenvaren, het laatste op 't ros- of paardrijden sloeg.

RUM, uit *suiker* gestookte geest; uit het Engelsch. Liefst V. als *geest* in dien zin. Men zie dit woord. Doch als *drank* genomen M. als dit. § 57.

RUMOER (gerucht, als men thands zegt, doch eigenlijk ongeregeld geschreeuw en beweging), schoon 't Latijnsche *rumor*, en Fransche *rumeur* zijnde, O. § 57.

RUN, 't zelfde als *ren*, loop, en van *runnen*, 't geen ook voor *rennen* gebruikt wordt, doch anders stremmen of 't doen stilstaan van een vocht beteekent. Zie 't volgende *run*. M. § 28. Zoo ook *waterrun*, of *rin*, van *rinnen*, vloeien. — Zoo men 't als *ron* aanmerkte, zou het V. zijn, als præteritum, doch het is met *ren* en *rin* van 't Hoogd°. *rinnen* een bloot dialektverschil.

RUN, Looiers werkstof, V. eigenlijk contractie van *roing*, stremsel, om 't doen krimpen en dicht worden, of stremmen van 't leder. § 34. Van dit *run* vindt men ook 't werkwoord *runnen* voor *stremmen*, of doen stilstaan van 't vloeien. Dus Vondel in zijn Altaargeh. II Boek:

Indien Gods rok ooit runde *een rooden vloed*
Des bloeds. —

slaande op Matth. IX, 20.

RUND, O. om dat er *dier* onder verstaan wordt, het woord is *rund-* of *runderdier*. § 57. 't Meervoudig is *runderen*. Onze Ouden zeiden ook *rent*, en desgelijks *rentvleesch*. Dit *rent* is van 't oude *renten*, slachten, in 't Engelsch *to rent*, scheuren, waarvan ook *rente*.

RUPS, zie op *rijp*. Het is het vervrouwelijkte van *rupe*, en verwant met *ge-rupen*, dat nu *kruipen* is. De overeenstemming met het Latijnsche *repere* is zichtbaar. Dus leest men by Maerland *Sp. Hist.*

In ſine colen vant hi vele rupen
Sijn cruut eten ende dorcrupen.

Ook noemt men het dier elders *ruip*.

RUST, V. als van *ruën*, nog in 't Hoogduitsch overig. § 57. Het *ruën* waar 't uit voortkoomt is *ſtreven*, en 't voleindigd ſtreven is *rust*. Ook V. voor *rusting* in *oude rustkooper*, en 't oude *rustkamer*. — En zoo was ook 't oude *rast* waarvan *rasten*.

RUSTING, voor *harnas*, V. § 34.
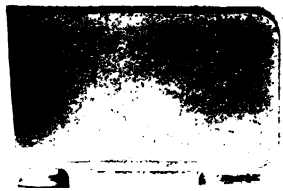
RUZIE, eigenlijk *ruzy* of *ruzing*. Van 't Italiaanſche *ruzzare*, 't Thema is *rui-en*, met *ruw* en *ru-eren* verwant, en waarvan ook *ruizen* en *ruiſchen*, en *roezemoezen*, ſaamgeſteld uit *roezen* of *ruzen* en *mozen* of *moezen* (bruiſchen), waarvan op *most*. § 34, 67, 69.